

Kazimieras

OLŠAUSKAS

Profesorius, kunigas,

Sibiro kankinys

Fabričnoge,
1954 n. seguiris 17 d

1954 m. 8

brangiųjų beišeis,
An žitla parvoro vėičiu omėm Jums ir savo
laishutis, vildamens, kad jis antikos, ašlenkų Jūs
sveikais, beomėmėius bebrango paromėtis, ir man viel
pomeris nuo Jūsų linavimo žinle, jog m įvairija karta
bebeidatinate bendra pastoge, pindami šviesias akai-
las laishes (II) 19) pa-
tes raizijos. Paschutinis bėlio choro laishes (II) 19) pa-
viehi mane lygisi pui de mēnėm. La p sese vely-
nis mūchup. J p mēnėmėiš chagutis gromatėis, deu-
pian ihi tios deus neom garis pku gys tamsle ir firs.
tats, manes, gloti bome, kad vni beomėtis laishai
leiku giti liegins cėmėis, kad parliuro-
vini, pira deu pū lėkėmėis. Kad mēi-
mo mēu tēpe omėmėmėi. Kad mēi-
bandan Jūs pū mēmėi
pūmėis mēmėi
ašlenkėis
domėis

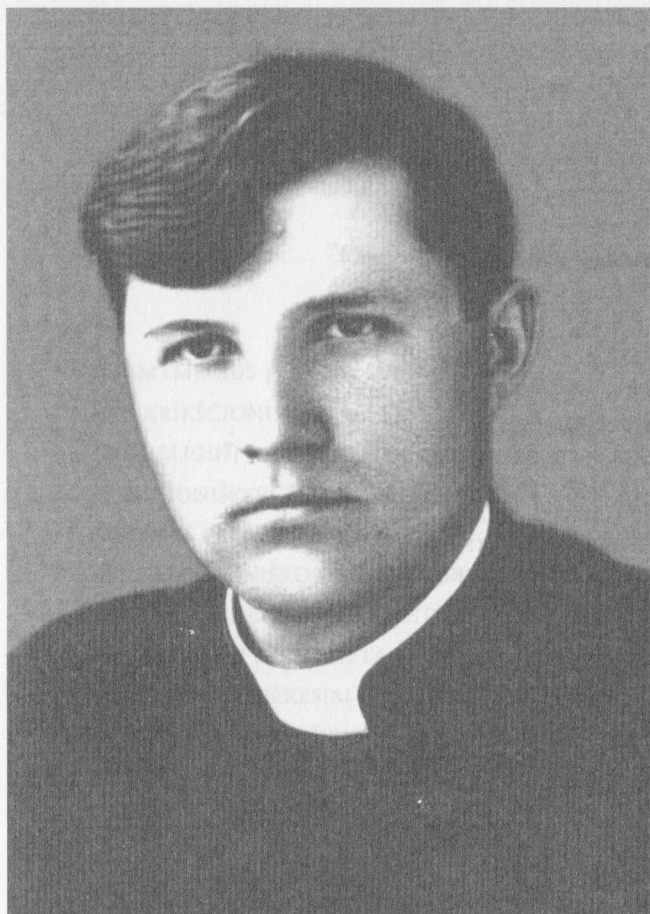
Kazimieras
OLŠAUSKAS

Profesorius, kunigas,

Sibiro kankinys

VILNIUS – PLUNGĖ

1997

Kun. dr. Kazimieras Olšauskas

UDK 27(474.5)(091)
Ol-89

Leidinį sudarė
Danutė Mukienė, Rozalija Valiūnienė

KUN. DR. KAZIMIERO OLŠAUSKO DAR-
BŲ, 1937–1944 METAIS IŠSPAUSDINTŲ
ATSKIROMIS BROŠIŪROMIS, PASKELB-
TŲ „ŽEMAIČIŲ PRIETELIUJE“, „ŽEMAI-
ČIŲ ŽEMĖJE“, „ŽIDINYJE“, RINKTINĖ.
LEIDINYJE TAIP PAT SKELBIAMI IŠLIKĘ
KUN. DR. K. OLŠAUSKO LAIŠKAI GIMI-
NĖMS IR DRAUGAMS, RAŠYTI IŠ SIBI-
RO, TRUMPA JO GYVENIMO IR DARBO
APŽVALGA.

Knygos išleidimą finansavo
Eduardas Olšauskas

TURINYS

DEŠIMTMEČIUS ĮVEIKUSI ŠVIESA	7
APIE KRIKŠČIONIŠKĄJĄ MOTERYSTĘ	9
APIE RELIGINĮ KATALIKO GYVENIMĄ	18
KRIKŠČIONIŠKOJI ŽEMAIČIŲ DIDYBĖ	28
PRELATAS PRANAS URBANAVIČIUS	45
DĖL KRIKŠČIONIŠKOSIOS MOTERYSTĖS TIKSLŲ	97
VISATOS ANAKEFALAJOŽĖ KRISTUJE	101
TEOLOGISKOJI LYČIŲ METAFIZIKA	116
RELIGINIAI PAŠNEKESIAI	135
KVAILYS TARĖ SAVO ŠIRDYJE: NĖRA DIEVO	155
BEDIEVIS IR VISATOS TVARKA	158
MES TYLIAI KOVOJOM.....	161
TURTUOLIS IR PINIGAI	171
SPINDULIUOJANČIOS BŪTYBĖS	175
ŠVENTOJI UGNIS	179
PRIEKAIŠTAI, KURIE PATYS PRIEŠ SAVE ATSIGRĖŽIA	183
JŲ DIEVAS YRA PILVAS	188
ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS ISTORIJA.....	190
PARAPIJOS ATGIMIMO KELIAS	194
APIE KATALIKIŠKĄ FILMĄ	200
TIKROJI LAISVAMANYBĖ	202
MAČIAU VILNIŲ – ŠAUNŲ MIESTĄ.....	205
KATALIKIŠKOJI REAKCIJA	210

MODERNIŠKAS ŽMOGUS IR ASKEZĖ	213
MŪSŲ VYSKUPO JUBILIEJUS	216
CIVILINIŲ JUNGTVIŲ PAVOJUS	219
KRIKŠČIONIŠKOSIOS MOTERYSTĖS MISTERIJA	222
KĄ DIEVAS SUJUNGĖ, ŽMOGUS TENEPERSKIRIA	227
KRIKŠČIONIŠKOJI MOTERYSTĖ	230
KATALIKAI IR CIVILINĖS JUNGTVUVĖS	235
JONAS ŠLIŪPAS – DUPLEX DOCTOR NORI CIVILINĖS METRIKACIJOS	240
DĖL CIVILINĖS SANTUOKOS ĮSTATYMO	242
CIV. SANTUOKOS PROJEKTAS KONKORDATO IR EVANGELIJOS ŠVIESOJE	246
PRIEŠ SUPROJEKTUOTĄ CIVILINĘ IŠTUOKĄ	250
IŠVEŽTIEJI ŽEMAIČIAI	256
RAUDONOJO TERORO AUKOS	265
IŠVEŽTIEJI ŽEMAIČIAI	268
DĖDĖ ATANAZAS	272
BIOGRAFIJA, PRISIMINIMAI, LAIŠKAI	278
PAMĄSTYMAI APIE ŽUVUSĮ BROLĮ	324
TRAGIŠKO LIKIMO TEOLOGAS	326
„ŽEMAIČIŲ PRIETELIAUS“ REDAKTORIUS	335
NUOTRAUKOS IR DOKUMENTAI	344

DEŠIMTMEČIUS ĮVEIKUSI ŠVIESA

Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, į mūsų gyvenimą pamažu vėl sugrįžta tie, apie kuriuos ne savo valia daugelį dešimtmečių buvome priversti tylėti. Vienas iš jų – kunigas, buvęs Telšių kunigų seminarijos profesorius, „Žemaičių Prieteliaus“ redaktorius, Sibiro kankinys žemaitis kunigas Kazimieras Olšauskas. Sugrįžta jis jo brangių giminių ir Žemaičių kultūros draugijos spaudos darbuotojų dėka. Džiaugiuosi, kad pagaliau skaitytojai turi galimybę plačiai susipažinti su kun. dr. K. Olšausko rašytiniu palikimu ir jo gyvenimu, kuris ir šiandien gali būti pavyzdžiu kiekvienam kunigystės kelią pasirinkusiam jaunuoliui, žmonėms, pašventusiems save Bažnyčiai.

K. Olšausko darbai – tai kartu ir pradžiamokslis tiems, kurie nori geriau pažinti Dievą ir tikėjimą.

Mokantis Telšių kunigų seminarijoje man teko laimė būti K. Olšausko – giliai išsilavinusio, tauraus žmogaus ir ištikimo Bažnyčios tarno – mokinio. Jis mano atmintyje visada išliko kaip didžiulis šviesulys, tada savo dvasios šviesą skleidęs ne tik seminarijoje, Telšiuose, bet ir visoje Žemaitijoje. Tais metais iš rankų į rankas ėjo Telšių vyskupijos spaustuvėje išleistos kun. dr. Kazimiero Olšausko parašytos knygelės, kuriose jis skleidė ir aiškino Dievo žodį, mokė jaunimą gyvenimo doros. Jo dėka buvo surinkta ir paskelbta didelę išliekamąją vertę turinti medžiaga apie prelatą Praną Urbanavičių.

Tarpukario metais kun. dr. Kazimieras Olšauskas buvo vienas iš labiausiai žinomų teologų Lietuvoje. Aktualiausiais teologijos klausimais jis spaudoje diskutuodavo su garsiausiais to meto Lietuvos filosofais, visuomenės veikėjais.

1938 metais Kazimierui Olšauskui pradėjus redaguoti „Žemaičių Prietelių“, šio leidinio populiarumas Žemaitijoje itin išaugo. Šito kun. dr. K. Olšauskas pasiekė ypatingą dėmesį leidinyje skirdamas skaitytojų dvasiniams, švietimo ir kultūros reikalams. Tuo metu šis laikraštis itin operatyviai informuodavo gyventojus apie svarbiausius Žemaitijos įvykius. Kazimiero Olšausko dėka kaip tik tuo metu ir būtent šiame laikraštyje buvo padėti pagrindai žemaitiškam raštui.

Išskirtinio dėmesio verti ir Kazimiero Olšausko laišakai, atsiųsti į Lietuvą iš jo įkalinimo vietos ir išsaugoti iki mūsų dienų. Kiekviena tų laiškų eilutė dvelkia meile Dievui, Tėvynei, Motinai, Žmogui. Skaitai juos ir jau ti, koks brangus šiam žmogui buvo kiekvienas gėlės žiedas, paukščio giesmė, tėviškės beržo šlamėjimas, artimųjų šypsnyš... Neilgai jam buvo lemta tuo džiaugtis...

Kazimieras Olšauskas į Lietuvą nebesugrįžo, mamos išsaugotos kunigo sutanos jis nebeužsivilkė...

Ši knyga tebus pratęsimas kilnaus kunigo pamokslų, kurių jis nespėjo pasakyti, nes buvo suimtas, nekaltai apkaltintas, nuteistas, išvežtas į svetimą žemę ir čia, toli nuo savo artimųjų, žuvo. Tebus tai ilga ir nesibaigianti kun. dr. Kazimiero Olšausko paskaita tiems, kurie nori pažinti ir pamilti Dievą...

APIE KRIŠČIONIŠKĄ MOTERYSTĘ

JAUNAVEDŽIAMS PAGALVOTI

NIHIL OBSTAT

ensor Kan. Ramanauskas

IMPRIMATUR

Telšiai, 1937 12 06

Pr. Urbanavičius

vic. gen.

Telšiai – 1937

Jaunuoli, jaunuole!

Jūs ketinate sueiti į moterystę. Dėl to nenuostabu, kad apie ją dažnai svajojate. Ir ne gėda apie moterystę skaisčiai galvoti. Juk tai vienas iš svarbiausių jūsų gyvenimo žingsnių. Dėl to reikia gerai suprasti to žingsnio svarbą, reikia suprasti, kokias pareigas pasiimate ant savo pečių ir kokią atsakingą gyvenimą pradėsite.

Jei amatininkas nepasidaro amatininku be mokslo, tai į moterystę nė to tiek negalima eiti užrištomis akimis, visiškai nesubrendus tėvo bei motinos pareigoms. Šiuo trumpu rašinėliu aš ir noriu jums paaiškinti moterystės pareigas, noriu į jūsų širdis įkvėpti didžiausią pagarbą moterystei, parodyti jos kilnumą, kad kartais koks nedoras žmogus ar raštas nesubjaurotų jūsų kilnaus moterystės supratimo ir nenuvestų į tamsius šunkelius.

Moterystė – Dievo kūrinys

Ne žmonės išgalvojo moterystę, bet pats Dievas ją įsteigė. Skaitome Šventame Rašte, kad Viešpats Dievas, sutvėręs pirmąjį žmogų, pasakė, jog esą negera jam vienam gyventi puikiai įrengtame rojuje. Ir dėl to sutvėrė antrąjį, skirtingos lyties žmogų – moterį, vardu Ieva. Sutvėrė ją iš Adomo šonkaulio, t. y. iš tos kūno dalies, kuri jam buvo arčiausia prie širdies. Taip Sutvėrėjas norėjo išreikšti, kokia didelė turi būti meilė tarp vyro ir moters.

Bet ta abipusė meilė nebuvo svarbiausias tikslas, kurio Dievas siekė, tverdamas moterį. Moteris pirmiausia buvo sutverta tam, kad būtų vyro pagalbininkė žmonių giminei išplatinti. Tai aiškiai matome iš šventraščio žodžių: „*Moterį ir vyrą sutvėrė juos, ir palaimino juos Dievas, ir tarė: Aukite ir dauginkitės, ir pripildykite žemę, ir paverkite ją*” (Pradžios 1, 28). Tai buvo pirmoji moterystė. Ir Dievas, ją įsteigdamas, pasirūpino, kad žemėje gyventų ir savo sutvėrėją garbintų ne vienas, o daug žmonių.

Moterystės tikslai

Kūrėjo sumanyme nebuvo noro Jam pačiam vienam kurti būsimus žmones, kaip Jis buvo sukūręs Adomą ir Ievą. Leidęs pirmąją porą, Dievas norėjo, kad ši Jam būtų įrankiu žemei apgyvendinti. „*Aukite ir dauginkitės*”, – tarė Jis mūsų pirmiesiems tėvams ir jų vaikų vaikams. Todėl moterystė yra vienintelis būdas, kuriuo Dievas norėjo plėsti žmonią. Vedusieji žmonės yra artimiausi ir patikimiausi Dievo bendradarbiai pažadinant naują gyvybę, platinant Dievo karalysę čia, žemėje ir danguje. Tai yra svarbiausias moterystės tikslas, kylantis iš pačios jos esmės ir nepriklausantis nuo žmonių nusistatymų. Šios tiesos pamokė mus pats Sutvėrėjas.

Jauni žmonės dažnai eina į moterystę, nė patys nežinodami dėl ko. Dažniausiai stumiami meilės kitos lyties asmeniui. Šita meilė yra paties Dievo įdiegta į žmogaus širdį. „*Žmogus paliks savo tėvą ir motiną ir laikysis savo žmonos*” (Pradžios 2, 24). Vadinasi, vyro meilė moteriai gali būti didesnė net už tėvų meilę, kurie jam yra brangiausi žmonės pasaulyje. Bet ta galinga meilė nėra pats svarbiausias moterystės tikslas. Ji yra Dievo labiau įdiegta dėl to, kad vedusieji galėtų geriau įvykdyti pirmutinį moterystės tikslą: tinkamai gimdyti ir auklėti vaikus.

Tas moterystės vaisingumas yra kartu ir jos išaukštinimas. Dievas suteikia vedusiems savo tveriamosios galybės, kad jie savo vaikams gali suteikti savo grynai kūniškus bruožus ir visus glaudžiai su kūnu susijusius dvasios savitumus. Ir tuo būdu jie gali lyg iš naujo savo vaikuose atgimti. Bet suverti sielą su į Dievą panašiu protu ir su jos laisva valia – tai tėra vienos Dievo visagalybės teisė. Vienas pats Dievas duoda vaikui nemirštamą sielą. Tačiau kūno tvėrime dalyvauja ir tėvai. Kokia tai jiems garbė! Daug yra sričių, kur gali pasireikšti žmogaus kūrybinė galia. Žmogaus išminčiai lenkiasi gyvoji ir negyvoji gamta. Bet niekur žmogaus kūrybinė galia nepasireiškia tokioje savo didybėje ir prakilnybėje, kaip pažadinant ir auklėjant naują gy-

vybę. Čia žmogus, pasiremdamas Dievo visagalybe, kuria kūrinį ne iš akmenų, drobės ar kitos trapios ir negyvos medžiagos, bet gyvą būtybę, turinčią nemirtingą sielą, kurioje atsispindi Dievo paveikslas ir panašumas. Toje naujoje gyvybėje žmogus pasiekia savo rūšies nemirtingumą, ruošia naują Dievo garbintoją. Tai yra nepaprastas moterystės išaukštinimas!

Žmogaus dvasia nepajėgia įsivaizduoti ir atjausti tos garbės nei tos didybės jausmo būti tėvu ar motina žmonių ir Dievo vaikams. Nei jie patys nepajėgs visiškai suvokti, kai pamatys savo kūdikio žvilgsnį, iš kurio spindi nemirtinga siela. Ir kada jie pasvarstys, kad ta siela yra Dievo įkvėpta, kad Dievo sūnus yra miręs už šį kūdikį, kad apdovanotas pašvenčiamąja malone, jis daugiau panašus į Dievą, kaip į žmogų, kad jis gyvens amžinai, ir tai danguje, jie sakys: „Štai mano kūdikis! Jis man skolingas savo gyvybę! Be manęs jo čia nebūtų ir niekad jo nebūtų“.

Vyru ir moteriai Dievas skyrė moterystėje žmonių giminę dauginti ne bet kaip, bet tinkamai, t. y. pagimdytą žmogų skyrė drauge ir išauklėti. Taigi pirmacilis moterystės tikslas dar nesibaigia vaikų gimdymu; prie jo dar turi prisidėti tinkamas vaikų išauklėjimas. Duodamas tėvams šią mažą būtybę, visiškai nepajėgiančią save aprūpinti, Dievas skiria tėvams pareigą būti vaikui tikra apvaizda. Iš tikrųjų niekas negali nepripažinti, kad vaikas negali iš savęs išsitemkti ir savimi apsirūpinti dalykuose, kurie susiję su jo kūno ir dvasios gyvenimu. Dėl to abu tėvai yra atsakingi už savo vaiką. Kūno reikaluose, kad vaikas būtų aprūpintas maistu, rūbu. Turint galvoje kūdikių mirtingumą mūsų krašte, kūniško auklėjimo sritis yra pirmų rūpesčių dalykas. Kai dėl vaiko proto, valios, širdies ugdymo, kad jis šeimynoje tinkamai pažintų Dievą ir pasaulį, kad nuo pirmųjų amžiaus metų pratintųsi būti doras, tėvai turi padėti daug pastangų. Čia tėvams į pagalbą ateina Bažnyčia ir valstybė. Kaip vaiką auklėti? Atsakymas į šį klausimą neįeina į šio rašinėlio ribas. Tenka tik priminti, kad vaiko auklėjimas trunka nuo jo gimimo iki subrendimo, nes yra griežtai uždrausta palikti pradėtą darbą nebaigtą.

Prie šito pirmacilio moterystės tikslo Dievas pridėjo du antraeilius: abipusę pagalbą ir gamtiškojo poreikio patenkinimą. Vyras ir moteris privalo vienas antram padėti nešti sunkenybes ir teikti paguodą. Dėl to dieviškoji išmintis vyrą ir moterį apdovanojo skirtingais tobulumais ir palinkimais. Čia susitinka iš vienos pusės gilus atjautimas, sugebą viską greit suprasti, jausmų turtingumas ir švelnumas, pasiryžimas padėti kiekvienam reikalaujančiam globos ir užuojautos, pasiaukojimas. O iš kitos pusės – šaltas protas, savivalda, drąsa, stiprus kūrybinis veiklumas. Šios skirtingos savybės padaro tai,

kad susituokusieji susipranta esą sutverti vienas antram, kad galėtų vienas antrą papildyti, patobulinti, padaryti laimingą. Dievas apdovanojo juos tomis skirtingomis kūno ir sielos savybėmis, kad maloniau ir lengviau galėtų vykdyti pirmąjį moterystės tikslą: auginti ir auklėti vaikus.

Taigi saugokis, jaunuoli, jaunuole, įsivaizduoti moterystę tik kaip gašlumų šaltinį, ir nepritark pasileidusiems žmonėms, jei jie iš moterystės begėdiškus juokus krečia. Moterystė nėra koks nors nešvarus verslas, bet Dievo šventykla. Moterystės šventumas panašus į kunigystės. Kaip per kunigystę Dievas teikia žmonijai antgamtinį gyvenimą, taip per moterystę Jis teikia žmonijai prigimtąjį gyvenimą, jį išlaiko ir plečia.

Krikščionių moterystė – sakramentas

Nors moterystė jau ir iš prigimties yra kilnus dalykas, tačiau visiškai šviesoje jos kilnumas pasireiškia tik antgamtinėje srityje, į kurią ją įvedė Kristus. Krikščioniškoji moterystė niekada nėra tik paprasta pasaulinė sutartis, bet kartu ji yra ir sakramentas. Ir kadangi sakramentų tvarkymą Kristus išimtinai pavedė vienai Bažnyčiai, o ne pasaulietinei valdžiai, dėl to pakrikštytieji gali tuoktis tik bažnytiniu būdu. Pasaulietinė valdžia neturi jokios teisės kištis į pakrikštytųjų moterystės ryšį, ji negali jiems išleisti jokių civilinių jungtvių. Jei taip darytų, pasisavintų svetimą sferą ir sunkiai nusidėtų. Sunkiai nusideda ir katalikai, jeigu tik civiliška tuokiasi. Jų civilinė moterystė tiek Bažnyčios, tiek Dievo akyse nėra nei sakramentas, nei tikra moterystės sutartis, bet nuodėmingas, pasileidęs gyvenimas.

Kas tad yra Moterystės sakramentas? Jis, visų pirma, yra Kristaus ir Bažnyčios santykių atvaizdas. Ne tuščias, bet vaisingas atvaizdas. Krikščioniškoji moterystė yra labiau tų santykių tąsa, išsiskojimas. Kaip tai reikia suprasti? Anot Povilo Apaštalo, krikščioniškoji moterystė yra „*didelė paslaptis*“ (Ef. 5, 32), kadangi atspindi begalinę meilę ir glaudžią vienybę, esančią tarp Kristaus ir Bažnyčios. Kaip Kristus su hierarchine Bažnyčia per krikštą dvasiniu būdu nuolat gimdo savo vaikus, per Eucharistiją juos maitina ir per Sutvirtinimo sakramentą juos sustiprina, taip ir vedusieji krikščionys kūniškai gimdo vaikus tam, kad juos padarytų Bažnyčios nariais; juos moko tikėjimo, kad padarytų gyvais Bažnyčios nariais. Vadinas, susituokusiųjų krikščionių kūnai bei jų panaudojimas priklauso Kristui ir Bažnyčiai; su Kristum ir Bažnyčia jie bendradarbiauja vienam ir tam pačiam antgamtiniam tikslui: toliau išplėsti dvasinį Kristaus kūną arba Bažnyčią. Tad krikščioniš-

kosios Moterystės, paimitos ir kaip sakramento, pirmaeilis tikslas – kūdikių gimdymas ir jų krikščioniškas auklėjimas.

Šiam darbui tinkamai atlikti jaunavedžiai gauna iš Kristaus reikalingų malonių. Tos malonės yra suteikiamos per pačias jungtuves. Kiekvieną kartą, kai krikščioniškoji sužadėtinė ištaria prie altoriaus laiptų nematomo Dievo ir matomo Jo tarno akivaizdoje šventus žodžius: „*Aš imu tave už vyrą*“, ir kai tą patį padaro krikščioniškasis sužadėtinis, tardamas: „*Aš imu tave už žmoną*“, – jie ne tik susijungia prigimtos meilės ryšiais, bet ir sužieduoja savo sielas su pačiu Kristumi, gauna jas atgal išpuoštas pašventinančios meilės žiedais. Jie pasidaro savo sielų pašventintojais, Moterystės sakramento teikėjais.

Ta Moterystės sakramento malonė padeda susituokusiems nugalėti visus sunkumus, gyvenimo smūgius. Ji padaro Moterystę pasiaukojimo mokyklą; ji įgalina susituokusius išlaikyti, nepaisant pasitaikančių nesusipratimų, tikrą širdžių meilę. Tokiu būdu krikščioniškoji moterystė pasidaro susituokusiems viena iš didžiausių Dievo duotų geradarybių.

Moterystės nesuardomumas

Krikščioniškoji Moterystė galės išlaikyti savo kilnumą, galės teikti savo veikėjams visokeriopą palaimą tik tada, jei bus griežtai laikomasi Dievo nustatytos tvarkos.

Dievas skyrė vyrui ir moteriai platinti žmonių giminę ne palaidai, bet tam darbui juos sujungė neperskiriamu moterystės ryšiu. Tai eina iš tų įkvėptų žodžių, kuriais Adomas prabilo į Ievą: „*Šitai dabar yra kaulas iš mano kaulų ir kūnas iš mano kūno. Ji vadinsis žmona, nes iš žmogaus paimta. Ir dėl to žmogus paliks savo tėvą ir savo motiną ir laikysis savo žmonos, ir bus du viename kūne*“ (Pradžios 2, 21–24). Vadinas, Dievo valia yra ta, kad vyras Moterystėje laikytųsi tik vienos, o ne kelių žmonių. Ir Viešpats Jėzus, aiškindamas tuos žodžius, dar pridėjo: „*Ką Dievas sujungė, žmogus teneperskiria... Taigi aš jums sakau: Kas tik paleidžia savo žmoną ir kitą veda, svetimoteriauja; ir kas paleistąją veda, svetimoteriauja*“ (Mato 19, 6. 9).

Taigi Moterystės ryšys yra vienas ir nesuardomas. Kiekvienam leista Moterystėn sueiti ar nesueiti, bet kaip tik sueita, jau nebegalima atsiskirti. Dievo galybė begali juos išskirti, ir tai kuriai nors vienai pusei mirus. Jokia žmonių galia, nei bažnytinė, nei pasaulietinė, negali išardyti Moterystės.

Katalikų Bažnyčia, tiesa, yra gavusi iš Dievo teisių dėl svarbių priežasčių panaikinti krikščionių moterystės ryšį, bet ir tai tik tuo atveju, jeigu

ta moterystė dar nėra panaudota. O panaikinti panaudotą krikščionių moterystę neturi galios nė Katalikų Bažnyčia.

Bažnyčia tam tikrais atvejais vartoja taip pat laikiną atskyrimą moterystėje – separata vadinamą. Bet tai nėra visiškas perskyrimas ir sutuokimas su kitu, antrai šaliai gyvai besant. Vyras ir moteris, kurie ar savo noru, ar Bažnyčios paliepimu yra vienas nuo antro atsiskyrę ir skyrium gyvena, vis tiek tebėra vedę. Jų moterystė nepranyko, todėl kitos moters vesti arba už kito vyro tekėti jie negali. O kad, to nepaisant, ir vestų ar ištekėtų (pavyzdžiui kitatikų Bažnyčioj ar pas kokį viršaitį), ta jų moterystė neturėtų jokios reikšmės. Tik jie, taip darydami, labai sunkiai nusidėtų, o sugyvendami pasidarytų kiekvienu atveju kalti dėl svetimoterystės. Taigi moterystės išardyti negali nė patys ją sudariusieji asmenys. Jokia pagunda, joks reikalas negali to ryšio sutraukti. Ištikimybė ir meilė moterystėj turi pasilikti tvirta ir gryna ne tik trumpą laiką po vestuvių, bet ir tada, kai jau išnyko jaunystės sapnai, kai viena šalis neteko grožio ir sveikatos. Net ir tada, kai viena šalis nuodėmingai sulaužė ištikimybę, nekaltoji šalis vis tiek negali savais keliais vaikštinėti. Toks yra Kristaus įsakymas. Ir Katalikų Bažnyčia griežtai jo laikosi ir laikysis, neatsižvelgdama į jokių išskaičiavimus.

Tas moterystės neišardomumas ne vienam mūsų gadynėj atrodo esą žiaurūs pančiai vedusiesiems, bet tie, kurie taip mano, baisiai apsirinka. Yra kaip tik priešingai: moterystės neišardomumas yra ypatinga gėrybė patiems vedusiesiems. Pašalindamas išsiskyrimo baimę, neišardomumas padaro šeimos židinį laimingą. Jis vyrui ir moteriai garantuoja, kad jie visą gyvenimą vienas antram priklausys, kaip ana kregždžių porėlė, kuri pavasarį parlekia, taisyso sau lizdą, peri ir maitina sau vaikelius. Neišardomumas garantuoja, kad jie visada bus kartu, laimėj ir nelaimėj, rūpestyje ir varge.

Nesuardomos moterystės reikalauja moters žmogiškoji vertė ir teisės. Jei vyras galėtų pamesti žmoną kaip suplyšusį skarmalą, tada moters vertė prilygtų prekės vertei. Tada ji nebūtų gerbiama vyro draugė, bet žaislas jo aistroms, kurį nusibodus numeta į šalį, kad pakeistų kitu, kuris ir vėl jam nusibos. Tada moters būklė būtų kur kas blogesnė negu vyro. Nes vyras visada ras sau kitą pačią ir galės gyventi. Tą ne visada galima pasakyti apie moteriškę, labiausiai šiek tiek senstėjusią ar padėjusią nemaža jėgų vaikams gimdyti ir auginti.

Moterystės nesuardomumo reikalauja ir tinkamas vaikų auklėjimas. Gyvulus nereikalauja ilgos tėvų globos. Tuo tarpu visiškai kitaip yra su žmogumi. Jo kūno ir dvasios brendimas vyksta labai lėtai, nusitęsia paparastai iki

20 metų. Visą tą brendimo laiką žmogus reikalauja abiejų tėvų globos. Paprastai šeimoje yra daugiau vaikų, ir, kai baigiasi jauniausiojo vaiko auklėjimas, Tėvai jau artinasi į senatvę. Argi tada galėtų suardyti šventus moterystės ryšius, kai juos sujungė tiek bendrų pasiaukojimų ir darbų?

Giliausias krikščioniškosios moterystės vienumo ir neišardomumo pagrindas yra tai, kad ji yra Kristaus ir Bažnyčios santykių atvaizdas. Kaip Kristus yra susijungęs tik su viena Bažnyčia, ją vieną myli, taip ir vyras gali turėti tik vieną žmoną ir viena moteris gali turėti vieną vyrą. Kaip Kristus su Bažnyčia yra susijungę amžinai, taip ir vedę krikščionys yra neperskiriamai sujungti iki vienos ir antros pusės mirties. Tai nėra žodžių žaismas ar tuščias palyginimas, bet antgamtinė tikrovė.

Pasiruošimas moterystei

Geriausias pasiruošimas moterystei yra dorai praleista jaunystė. Tau pyk tad visas savo kūno ir dvasios jėgas moterystės uždaviniams. Jei medelis vėžiu susirgęs, arba jei kirmėlės graužia jo šakneles, kaip jis žydės, kaip jis megs ir duos gerus vaisius? O jei žmonės baisiomis ligomis užsikrėtę, kokią jie sudarys moterystę? Gyvenk tad jaunystėje skaisčiai. Nedarkyk savo brangių gyvybės jėgų. Prieš gresiančius pasileidimo pavojus semkis dieviškos jėgos sakramentuose, tarkis su nuodėmklausiu, su tėveliais, su doraisiais draugais, junkis į katalikiškas jaunimo draugijas.

Mokykis to, kas tavo gyvenime bus reikalinga. Domėkis savo tėvelio darbais, kaip jis aria bei sėja, kaip jis tręšia bei derlių doroja. Išsitemkauk jo apie viską. Skaityk ūkininkystės knygas bei laikraščius.

Pasimokyk ir kitų naudingų darbų, ypač išmok kokio amato. Dirva čia plati, tik darbininkų ne kiek. Gardžiausią kąsnelį mums svetimtaučiai, ypač žydėliai, pagriebia. Tik pažiūrėk: kas mums geresnius mūro darbus nuderba? Kas, kad ne prūsas ar latvis? Tiesa, yra ir mūsų amatininkų, bet dažnai jiems geresnio darbo nė nepavesi. Dėl ko? Kad savasis dažniausiai ar darbo nemoka ar nenori sąžiningai atlikti. Gera padarė mūsų valdžia pristeigdama visame krašte amatų mokyklų. Jaunuoliai, išmokę čia amato, jei bus sąžiningi, turės darbo ir uždarbio, galės su šeima geriau pragyventi, nekaip žemės turėdami.

Mūsų sesulės visiškai nemėgsta laukti: juo greičiau savo gūžton, juo geriau. O ar daug turi reikalingų šeimininkei žinių? Ar jau moka atstoti motiną virtuvėje ar skalbykloje, viduje ar lauke? Ar pavaduoja ją susirgusią, nu-

vargusia? Mūsų mergaitės moka puošti kaip kunigaikštystės, moka šokti, dainuoti, maloniai kalbėti. O verpti, austi, siūti, lopyti, nerti – ne visos, oi ne visos! Ir norėk žmogus, kad moterystė būtų laiminga!

Reikia išmokyti ir taupyti. Kaip tu manai įsigyti namus, išmaitinti šeimą, kad savo gomuriui nieko atsakyti nemoki, kad pataikauji savo akims ir puikybei, kad neretai su kortomis rankose, popirosu lūpose, stikleliu ant stalo iki pusiaunakčio sėdi arba į vakarėlį nuėjęs gražuolės vaišini ir muzikantams išmokyti, kiek per savaitę neuždirbi?

Bet ir taupumas ne visur vietoj. Naudingam dalykui pinigų gailėtis nereikia. Jaunuolis, jaunuolė be laikraščio, be naudingos knygelės – šiandien kaip užrištomis akimis. Geriems laikraščiams, knygelėms skatiko negailėkis: čia jis savo laiku palūkanas neš.

Visa tai yra tolimesnis pasiruošimas moterystei. Nereikia užmiršti nė artimesnio. Pirmiausia reikia sužinoti, ar turi pašaukimą moterystei. Nes ne visus žmones Dievas skyrė moterysten. Dėl to neužmiršk pasitarti su Viešpačiu Dievu nuoširdžioje maldoje. Dažniausiai šventa išpažintis ir komunija nušviečia tikrąjį kelią. Jei jis tau ir tada nebus aiškus, kreipkis į kunigą, kuris gana aiškiai pažįsta tavo sielą, ir jis išmintingai tau patars.

Toliau įsitikink, ar galėsi kaip reikiant išmaitinti šeimyną. Ar turėsi gyvenamą vietą, uždarbio, sveikatos? Ypač patikrintina sveikata. Tinkamos sveikatos neturint, apie moterystę nė manyti negalima, nes ji iš tikro bus nelaiminga.

Jei pagaliau jauties esąs pašauktas į šventą moterystės luomą, išsirink tikrąją, tikrąjį. Šiame dalyke nespėsk per greitai. Atsimink, kad neapgalvotas veiksmas ne vieną yra įvedęs į didelį vargą. Atsiklausk savo proto, kol dar per daug neįsimylėjai ir per tą įsimylėjimą netapai dar aklas. Neniekin savo tėvelių patarimo, kurie, kad ir neturi didelio mokslo, bet turi daug patyrimo. Liūdna, kad tą svarbiausią gyvenimo žingsnį vaikai padaro be tėvelių žinios, tarytum tie vaikams būtų priešai. Ne mažiau liūdna, kad tėvai verstinai verčia vaikus arba stačiai parduoda ir tuo padaro juos nelaimingus siela ir kūnu.

Išsirinkdamas sužadėtinę ne tiek žiūrėk į jos kraitį, kiek į jos dorybę. Kokia yra mergelė savo namiškiams, net namų gyvulėliams, tokia bus ateityje savo vyrui. Koks yra bernelis seselei, mamaitei, namiškiams, net savo žirgeliams, toks bus ateityje ir savo žmonai. Dorybė yra brangesnė ir patvaresnė už žemės turtus. Ne vien tad į išorę reikia žiūrėti: į gražias akis, garbiniuosius plaukus, raudonus skruostus bei gražų stuomenį. Visa tai netikra,

praeinama. Tik tada, kai tavo meilė išrinktajai bus pagrįsta jos sielos kilnumu, gali neabejoti, jog ji tau skirta. Prašyk savo ir jos tėvelių palaiminimo, o ją kvieskis būti tavo gyvenimo drauge; ji pati tikroji.

Laiką prieš pat vestuves skaisčiai turite praleisti. Venkite perstovinėti vienas su kitu ne tik naktį, bet ir dieną. Nesakykite: „*Kadangi mudu ketinava sueiti moterystėn, mudviem viskas leista!*” Tai didelė netiesa, tai skaudi klaida. Ar jau čia taip tikra, kad judu moterystėn sueisite? Juk ne viena porelė berišama nuo altoriaus pabėgo. O, antra vertus, kol moterystės sakramento dar nepriėmėte, tebesate bernelis ir mergelė, o ne vyras bei moteris. Tie, kurie kaip sužadėtiniai nešvariai gyvena, pasiima į moterystę ne Dievo palaiminimą, o prakeikimą. Kaip nejauku, kad bernelį lydi į jungtuves užverktos mergelių akys. Dar blogiau, kad prie Dievo altoriaus be tikrosios sužadėtinės ir kita atsistoja, dar ne viena – su glėbiu.

Todėl neišnaudok savo sužadėtinės. Skaisti nuotaka – tai jos tėvelių pasididžiavimas, tai visos parapijos pažiba. Ateityje bus tai ir tavo, ir tavo žmonos džiaugsmas.

Sodžiaus bernai kaip vagys pakamariais slankioja – kas to nežino? Bet jų tikslai nedori, jie bijosi dienos šviesos. Tau nereikia juk šviesos bijoti, nei vengti savo sužadėtinės tėvelių akių. Sužadėtinė visuomet bus tau dėkinga, tavimi pasitiks ir didžiulis kol gyva bus, kad tu mokėjai save nugalėti ir būti jos gynėju ir sargu. Tavo žmona tapusi, ji gerbs ir brangins, ir pasikliaus tavimi. Kaip vijoklė ji tavęs laikysis, nes žinos, jog tavyje jos apsauga ir parama. Tai svarbi priežastis, dėl kurios tu nieko tokio iš jos negali reikalauti, ko nereikalauji iš savo tikrosios seselės.

APIE RELIGINĮ KATALIKO GYVENIMĄ

NIHIL OBSTAT

Kan. Ramanauskas

IMPRIMATUR

Georg. Narjauskas

Vic. Gen-lis ad int.

1938 06 18

Telšiai – 1938

„Jei jūsų teisybė nebus pilnesnė, kaip Rašto žinovių ir parisiejų, jūs ne-
jėisite į dangaus karalystę.“ (Mt. 5, 20)*

Šalin pusėtinumą!

Pažvelgę į religinį Lietuvos katalikų gyvenimą, pamatysime jame nemaža pusėtinumo dėmių. Jis pasireiškia įvairiais pavidalais. Pirmiausiai paviršutinišku pamaldumu: katalikas eina į Bažnyčią, kadangi jau toks yra senas paprotys, kadangi jis savo nėjimu kitiems kristų į akis. Bet jis eina ne iš vidinio įsitikinimo, net maldaknygės eidamas nepasiima. Į Mišias dažnai pavėluoja, o Bažnyčią apleidžia tuoj po Evangelijos pamokslo.

Toks pusėtinas katalikas yra nenuoseklus. Jis klauso pamokslo, kaip Dievo žodžio, bet vėliau pliauškia prieš Bažnyčią, prieš kunigus. Didžiuojasi esąs krikščioniu, tačiau jo gyvenime nematysi jokios krikščioniškos meilės ir teisingumo. Jo namuose rasi šv. Šeimynos paveikslą, bet jo paties šeimynoj neužlaikomas moterystės šventumas, ištikimybė.

Tokiam katalikui trūksta ryžtingumo. Per išpažintį jis pasižada taisyti, bet vėliau nė nebando. Dėl to vėl kartojasi tos pačios senos blogybės: keiksmi, nešvarios kalbos ir darbai...

Kas yra kaltas dėl to pusėtinumo? O gi tikėjimo nesuderinimas su gyvenimu. Daugelis tik nešioja krikščionio vardą, bet neturi savyje krikš-

* Fariziejų.

čioniškos dvasios. Tokiems pritinka Šventraščio žodžiai: „*Tu turi vardą, būk tu esąs gyvas, ir esi numiręs... O, kad gi tu būtumei šaltas ar šiltas! Bet kadangi tu esi drungnas... Aš pradėsiu tave vėmti iš burnos*” (Apr. 3, 1. 15–16).

Šalin pusėtinumą! Būkime tikrais krikščionimis! Dievas nėra patenkin-tas, jei mes savo širdį dalijame pusiau, nes „*nė vienas negali tarnauti dviems valdovams*” (Mt. 6, 24). „*Mylėsi Viešpatį, savo Dievą, visa savo širdimi*” (Mt. 22, 37). Arba, arba! Arba mūsų gyvenimas yra Dievo tarnystė, arba blogojo pasaulio tarnystė. Šie dalykai yra nesuderinami.

Tvirtas tikėjimas

Mes tapsime tikrais krikščionimis, jei seksime Kristaus gyvenimą. „*Eik ir sek mane*”, – kviečia Kristus. „*Aš esu kelias, tiesa ir gyvenimas*” (Jon. 14, 4). „*Aš esu pasaulio šviesa. Kas mane seka, nevaikščioja tamsybėse*” (Jon. 8, 12). Visada turime žiūrėti į savo Dieviškąjį mokytoją. Kaip jis elgiasi? Kaip jis dabar pasielgtų mano vietoj būdamas? Kaip Jis galvotų, kalbėtų, darytų?

O Kristaus gyvenimo centre visada buvo Jo dangiškasis Tėvas. Dėl to ir mūsų gyvenimo svarbiausia mintis turi būti Dievas. Kiekvienas iš mūsų privalo turėti tvirtą tikėjimą, privalo nuolankiai priimti už tiesą visa tai, ką Dievas mums yra apreiškęs.

Mūsų tikėjimas yra protingas, kadangi jis stovi ant tvirto, teisingo pamato – ant dieviškojo apreiškimo. Tas apreiškimas yra išdėstytas Šventraštyje ir Padavimuose*. Kad šie apreiškimo šaltiniai yra tikri ir teisingi, mes turime daug tvirtų įrodymų: Kristaus asmens istoriškumą, Jo mokslo kilnumą, stebuklus ir pranašystes. Tarp tikėjimo ir mokslo nėra jokio priešingumo. Tokie pirmaeiliai mokslininkai, kaip Niutonas, Pasteras, Kopernikas, Rentgenas, Markonis, buvo giliai religingi žmonės. Tik mokslo palaizymas kartais nuveda į bedievybę.

Netikėjimas stovi ant silpnų kojų, kadangi jo įrodymai, kiek arčiau panagrinėti, subyra kaip muilo burbulas. Taip, sakysim, netikėjimas negali išaiškinti pasaulio apraiškų. Jis nežino, kam žmogus gyvena ant žemės. Tai-gi netikėjimas yra tamsumo požymis. Tik „*kvailys sako savo širdyje, kad nėra Dievo*” (Ps. 13, 1). Netikėjimo paunksmėje pradeda veistis visokie prietarai ir burtai. Taigi netikėjimas yra atkritimas į pagonybę. Netikėjimo pasekmės

* Padavimas (sen.) – Bažnyčios Tradicija.

yra papročių ištižimas, svetimos garbės, nuosavybės ir gyvybės negerbimas. Jei visi žmonės būtų bedieviai, tada ant žemės turėtume pragarą. Netikintis žmogus neturi jokios atsparos prieš pagundas, jokio akstino save pergalėti ir dorai gyventi. Paskutinė jo paguoda dažnai yra revolveris. Kuo daugiau yra netikėjimo, tuo ten daugiau pasitaiko savižudybių.

Tuo tarpu tikėjimas veda mus per audringą gyvenimą į amžiną laimę. Jis parodo mums tikrą gyvenimo kelią – Dievo įsakymų kelią. Tikėjimas stiprina mus pagundų metu. Maldoj ir šv. Sakramentuose mes įgyjame nepaprastos jėgos savo luomo pareigoms atlikti. Kiek pagaliau tikėjimas teikia paguodos suvargusiam ir nelaimės prislėgtam žmogui, ligoniui ir mirštančiam!

Tas tikėjimo ir netikėjimo sugretinimas aiškiai rodo, kad mes visuomet turime stovėti Dievo pusėje. Iškelkim tat aukštai tikėjimo vėliavą! Rikiuokimės apie Kristaus kryžių! Tegu gyvuoja Jis mūsų širdyse, šeimynose ir visoje mūsų žemėje!

Nebijokim drąsiai išpažinti savo tikėjimą. Išpažinti tikėjimą nereiškia tyčia iššaukti kovon kito tikėjimo žmonės. Išpažinti tikėjimą reiškia jo nesigėdyti, reiškia savo gyvenimą tvarkyti katalikiškai, reiškia nebijoti per save perdėti kryžiaus ženklą, eiti klausyti šv. Mišių, laikytis pasninkų, priimti šv. Sakramentus, gerbti dvasiškius, skaityti katalikišką spaudą, priklausyti katalikiškoms draugijoms... Išpažinti tikėjimą reiškia taip pat pakelti ir priešų pajuoką. Ir ko mes turėtume bijoti žmonių? Ar nežinome anų Kristaus žodžių: *„Kas tik išpažins mane žmonių akivaizdoje, tą ir aš išpažinsiu savo danguje esančiojo Tėvo akivaizdoje; o kas manęs išsigins žmonių akivaizdoje, to ir aš išsiginsiu savo danguje esančiojo Tėvo akivaizdoje?“* (Mt. 10, 32–33).

Ypač drąsiai savo tikėjimą išpažinkim kitatikių tarpe. Bepigu nesirodyti kataliku namie, kur visi yra katalikai. Čia visi pradeda stebėtis, jei kas ima nekatalikiškai gyventi. Bet tokiaime Klaipėdos krašte ar Latvijoje ne vieno lietuvio darbininko tikėjimui tenka sunkūs išbandymai. Ir čia turėkime daugiau drąsos!

Nebijokim ir ginti savo tikėjimo. Jei kas mūsų akyse puola tikėjimą, netylėkim, bet drąsiai kalbėkim. Tikėjimo priešai dažnai tik dėl to smarkauja, kadangi katalikai per daug tyli. Nebijokim atverti burnos! Jei priešai nebijo ginti klaidos, tai mes juo labiau drįskim ginti tiesą.

Kuo galėtume savo tikėjimą ginti? Pirma reikia jį gerai pažinti. O tai pasieksime uoliai klausydami Bažnyčioje sakomų pamokslų, skaitydami religinio turinio knygas, laikraščius.

Dažnai atsitinka, kad žmogus, visą laiką buvęs giliai tikinčiu kataliku, ilgainiui dėl savo tikėjimo pradeda abejoti. Tie abejojimai gali kilti dėl įvairių priežasčių. Jei abejojimai tikėjimo klausimais kyla dėl mūsų pačių netvarkingo gyvenimo, reikia tuojau taisyti. Jei kas tikėjime pradeda svyruoti dėl mažiau tinkamo dvasiško elgesio, tas tegu šaltai pagalvoja, kad mūsų tikėjimas nėra paremtas atskiro dvasiško darbu, bet Dievo apreiškimu: ne kunigas tikėjimą sukūrė, ne kunigo darbas jį ir sugriaus. Jei abejojimas tikėjime kyla dėl bedieviškos spaudos skaitymo, reikia tuojau pat nuo jos atsitraukti. O apie abejojimus, kurių negalime patys atsikratyti, pasisakykime kunigui – ar per išpažintį, ar kita proga. Pagaliau neužmirškime maldoje prašyti Dievo, kad suteiktų mums tvirtą tikėjimą, nes tai yra didelė malonė.

Sekmadienio šventimas

Niekas taip nestiprina mūsų tikėjimo, kaip sąžiningas sekmadienio šventimas. Dėl to aršūs tikėjimo priešai – bolševikai pirmiausiai pasistengė Rusijoje sekmadienį išbraukti ir iš kalendoriaus, ir iš gyvenimo. Dėl to ir mūsų laisvamaniai įvairiais būdais bando ardyti šventą sekmadienio ramybę.

Jau pats prigimties įstatymas reikalauja, kad mes, žmonės, kai kuriais dienomis Dievą garbintume ypatingesniu būdu. Ir pats Dievas mums įsakė švęsti septintąją savaitės dieną: „*Aš esu Viešpats, tavo Dievas... Atsimink, kad turi švęsti subatos dieną*” (Iš. 20, 8). Kodėl Dievas nori, kad švęstume vieną dieną savaitėje? Kadangi darbo dienomis savo sielą lengvai sutepame nuodėmėmis. Jei nebūtų šventadienio, tai sunkiai rastume laiko apsivalyti nuo tų dvasios dulkių. Šventadienis yra lyg aukštas kalnas, ant kurio užkopę alsuojame tyru dangaus oru, ten mūsų nebevargina pasaulio triukšmas ir rūpesčiai.

Kristus nepanaikino subatos šventės (Mt. 5, 17), o tik ją išlaisvino nuo parisiejiško siaurumo (Mk. 2, 28). Tačiau mes, krikščionys, nebešvenčiame subatos, o tik sekmadienį. Kodėl? Kadangi sekmadienį Kristus atsikėlė iš numirusių ir sekmadienį nužengė Šventoji Dvasia. Taigi sekmadienį buvo užbaigtas pasaulio atpirkimas ir pašventimo darbas. Tai yra religinė sekmadienio šventimo prasmė. Kad sekmadienio šventė nėra tik vėliau Bažnyčios įvesta, o siekia Kristaus apaštalų laikus, mums darosi aišku iš jų paliktų raštų. Apaštalų darbuose (20, 7) yra užrašyta, kad krikščionys pirmą savaitės dieną, t. y. sekmadienį, rinkdavosi duonos laužti. Duonos laužymu čia vadinama šv. Eucharistija. Taigi apaštalų laikais krikščionys švęsdavo sekmadienį. Ir dėl to adventistai, visiškai klaidingai švenčia subatą. Jų priekaištas,

kad Bažnyčia tik vėliau įvedusi sekmadienio šventę ir taip pamainiusi senovės paprotį, neturi jokio pagrindo.

Ir visuomeniniu požiūriu sekmadienio šventimas turi didelės reikšmės. Juk žmogui po darbo reikia pailsėti. Kitaip greit sunyktų jo sveikata. Pasakui vėl, švęsdamas sekmadienį, žmogus atsimena, kad jo išganymas nėra žemiškose, bet dvasinėse gėrybėse. Taigi sekmadienis žmogaus dvasią nuo žemiškų rūpesčių kelia aukštyn. Pagaliau, jei visi žmonės uoliau švęstų sekmadienį, nebūtų jų tarpe ir tiek materialinių skriaudų.

Sekmadienis stiprina šeimos ryšius. Per savaitę šeimos nariai išsiskirsto prie įvairių darbų, o sekmadienį visi susirenka į krūvą, visi drauge eina Bažnyčion, drauge namuose pasikalba. Kiek daug tyro džiaugsmo matome šeimynose, kur tėvai su vaikais ištikimai užlaiko šventadienius! Priešingai yra su tom šeimom, kurių nariai laužo įsakytas šventes, be svarbios priežasties užsiimdami sunkiais darbais ar apleisdami šv. Mišių klausymą. Jų gyvenimas dažniausiai yra apkartęs, paniuręs. Sekmadienio šventimas didina šeimynišką dvasią parapijoj. Toj pačioj Bažnyčioj, prie tos pačios klausyklos, prie to paties Komunijos stalo garbina aukščiausiąjį ir ponas, ir tarnas, ūkininkas ir darbininkas, turtingas ir vargšas, jaunas ir senas. Visiems yra tos pačios maldos, ta pati auka. Nes parapija turi būti viena didelė šeima. Tarp parapijiečių turi klestėti šeimyniška dvasia. Jie turi būti „viena širdis, viena siela“ (Apd. 4, 23). Visi su savo ganytoju klebonu jie susirenka pas Kristų – savo vyriausią vadą ir brolių. Iš jų tarpo turi pranykti siaura, žema savimeilė. Juose turi įsiviešpatauti krikščioniška meilė, kuri atjaučia kiekvieną artimą. Dėl to ir kunigas, kalbėdamas šv. Mišių maldas, nesako vienaskaitoj „aš“, bet daugiskaitoj – „mes“: „*Pasigailėk mūsų!*“, „*Viešpatie, mes Tau aukojame išganymo kieliką... **“, „*Tėve mūsų, kuris esi danguje, (...) teateinie Tavo karalystę, (...) kasdieninės mūsų duonos duok mums šiandien...*“

Šv. Mišių klausymas

Geriausias sekmadienio šventimo būdas yra klausyti šv. Mišių, nes šv. Mišių aukoje V. Dievas yra pagarbinamas tobuliausiu būdu. Kodėl? Kadan gi Mišių auka yra atnaujinimas tos pačios aukos, kurią Kristus atnašavo kentėdamas ant kryžiaus. O kryžiaus aukoje Kristus permaldavo dangiškąjį Tėvą už mūsų nuodėmes, atpirko pasaulį iš pikto vergijos, pašventino sielas.

* Kielikas (sen.) – šv. Mišių taurė.

Dėl to ir šv. Mišių auka yra galingesnė už visas kitas maldas. Visos Senojo Įstatymo aukos, visos Šventųjų maldos, visos pasaulio brangenybės kartu sudėtos negali atstoti vienos šv. Ostijos, nes Ostijoje tikrai yra pats Jėzus Kristus – Dievas ir žmogus, su savo garbingos kančios žymėmis.

Tą Kristų mes su visa Bažnyčia aukojame šv. Mišiose dangiškajam Tėvui. Aukojame Kristų, kaip padėkos ir prašymo auką. Taigi šv. Mišiose meldžiamės ir dėkojame ne mes vieni, bet su mumis yra Kristus. Kristus yra mūsų tarpininkas. Jis mūsų vietoj prašo dangiškąjį Tėvą reikalingų malonių ir dėkoja Jam už suteiktąsias.

Bažnyčia, suprasdama neapsakomą šv. Mišių vertę, įsako tikintiesiems kiekvieną sekmadienį jų klausyti. O parapijos klebonas kiekvieną sekmadienį ar šiaip privalomą šventę yra įpareigotas atlaikyti vienas šv. Mišias už visus savo parapijiečius: gyvus ir mirusius, sveikus ir ligonius.

Klausykim tat šv. Mišių su gyvu tikėjimu, su nuolankia, pilna gailestio ir pagarbos širdimi. O klausyti privalo visi: jauni ir seni, dideli ir maži. Be svarbios priežasties nė vienas negali apleisti šios pareigos. Džiaukimės dar galį nueiti Bažnyčion. Kiek ligonių norėtų dalyvauti pamaldose, bet nebegal! Mišių klausymas per radiją yra geras dalykas, tačiau mūsų neatleidžia nuo pareigos klausyti Mišių Bažnyčioje.

Nevėluokimės į šv. Mišias! Jei laiku nueiname į kurį nors kitą užsiėmimą, tai kam reikėtų daryti išimtį Bažnyčiai? Tie, kurie dėl savo kaltės visuomet mėgsta vėluotis į pamaldas, turėtų atsiminti, kad kartais ir į dangų nepavėluotų.

Vaišės ir pramogos

Nuo seno pas mus yra įsigalėjęs paprotys šventomis dienomis važiuoti į vaišes ar namuose ruošti įvairius pasilinksminimus. Ar tai derinasi su šventadienio rimtimi? Jei vaišės ir pramogos nesutrukdo nuo Mišių klausymo ir jei tinkamai yra atliekamos, tai mes pasisakome už jas. Juk niekas neturi daugiau teisės valandėlę praleisti linksmoj padorių kaimynų draugijoje, kaip tas žmogus, kuris ištisas savaites turėjo sunkiai dirbti. Tačiau tos vaišės bei pramogos neturi mūsų atitraukti nuo Dievo ir Bažnyčios.

Pirmiausia jos turi būti daromos tinkamu laiku. Patogiausias laikas yra šventadienio popietė, kada jau grįžtame iš Bažnyčios. Jei kas šventadienio rytą važiuoja į vaišes ar namuose pasilikęs ruošia vakarėliui vietą, tas, žinoma, nespės nueiti į Bažnyčią išklausyti šv. Mišių. O tai jau katalikui yra sunki

nuodėmė. Svarbiausia sekmadienio pareiga yra šv. Mišių klausymas. Jei kas sekmadienį važiuoja į vaišes, pirma privalo išklausti ankstyvųjų Mišių savo bažnyčioj arba tam tikslui laiku nuvažiuoti į svetimą.

Pačiose vaišėse reikia išlaikyti krikščionišką nuosaikumą. Be abejo, nebus nuodėmės, jei paragausi vieną kitą stiklėlį. Tačiau ne vienas geria kol pasigeria. Ir tokiu būdu visa gera, ką įgijo sekmadienio rytą bažnyčioj, praranda vakare girtuokliaudamas. Dieną pradėjo su Dievu, bet užbaigė su velniu.

Kita pas mus įsikūrėjusi blogybė yra šventadienių užvertimas pasilinksminimais, vakaruškomis. Dažnai atsitinka taip, kad tokių pramogų rengėjai nebeturi laiko nė Mišių išklausti. Jaunuomenė, kuri čia iš tolimų kaimų susirenka šokti, prabūna iki vėlaus vidurnakčio. Neapsieinama be svaiginamųjų gėrimų, be nepadorių moderniškų šokių: tangų, fokstrotų... Kokias kalbas ten girdėsi? Kokias dainas? Ne kartą reikia rausti iš gėdos. Kaip jauni žmonės šioje srityje paleidžia vadžias, o jų tėvai, nors visa tai mato, bet tyli ir nieko nesako. Tačiau jie turėtų gerai suprasti, kad jų vaikai nėra jau tokie angelai, kad minėtomis aplinkybėmis nenusidėtų. Tėvai pirmiausia turėtų pasirūpinti, kad jų vaikai iš pasilinksminimo grįžtų laiku namo, o jei pasilinksminimas užsitęsia ilgiau, kad būtų ten pačių tėvų ar kokio nors rimto žmogaus priežiūra. Niekada neleisti, kad mergaitę lydetų namo koks nors bernas. Jei tėvai į šituos dalykus žiūri pro pirštus, turėtų atsiminti anuos Apaštalo žodžius: „*Jei kas nesirūpina savaisiais ir ypač namiškiais, tas išsigynė tikėjimo ir yra piktesnis už netikintį*“ (Tim. 5, 8).

O tu, jaunuoli, jaunuole, eidamas į šokius, puoškis ne tik į veidrodį žiūrėdamas, bet ir į savo sielą! Pirma pagalvok, į kokią draugiją eini linksmintis. Ar parsineši iš ten nesuteptą savo skaisčią širdį? Saugokis blogų draugų! Kiek daug jaunuolių nupuolė susidėję su nedorais draugais! Geriausia ir gražiausia draugija yra katalikiška organizacija ir savo paties šeima. Čia tat ir ieškok galimybių linksmai praleisti laisvą valandą.

Katalikiška spauda

Nieko mums, katalikams, šiandien nėra taip reikalinga, kaip turėti galingą spaudą. Katalikiška spauda pirmiausia gina ir stiprina mūsų tikėjimą. Kova tarp dangaus ir pragaro mūsų laikais vyksta ant popieriaus su raidėmis. Jei norime palaikyti Kristaus pusę, skaitykim katalikiškas knygas ir laikraščius. Kiekvienas centas, kurį mes atiduodame priešingai spaudai, yra auka pik-

tajai dvasiai. Per spaudą šiandien vyksta lemiama kova dėl krikščioniškojo tikėjimo. Tai gerai supranta mūsų priešai. Dėl to ir dirba išsijuosę: turi kelis dienraščius, savaitraščius su keliomis dešimtimis skaitytojų. Ten jie puola Bažnyčią, reikalauja civilinių jungtvių, laisvamaniškos mokyklos...

Kas būtų, jei mes, katalikai, neturėtume savo spaudos? Kas būtų, jei mūsų katalikiški lakraščiai diena iš dienos drąsiai neatremtų priešų puolimo? Aišku, kad jie greit iš žmonių širdžių išplėštų tikėjimą. Tai aiškiai galime matyti tose parapijose, kur mažai teateina katalikiškos spaudos. Priešinga spauda ten per šešias savaitės dienas sugriauna visa tai, ką sekmadienį žmonės girdėjo bažnyčioje.

Katalikiška spauda saugo krikščionišką dorovę. Yra juk ir pas mus apsiečiai geltonosios spaudos leidinių, kur tyčia su pasigėrėjumu keliami aikštėn doroviški skandalai, garbinama laisvoji meilė, pasileidimas, nuogybės... Prieš tą šlamštą mes priešpastatome švarią katalikišką spaudą, kuri, tvirtai stovėdama ant krikščioniškosios dorovės pamatų, nenusileidžia sugedusiai laiko dvasiai ir tokiu būdu ypač mūsų jaunuomenei suteikia daug jėgų padoriai gyventi.

Katalikiška spauda pagaliau gina Bažnyčią. Kas suskaitys visus laisvamaniškos spaudos šmeižtus prieš Kat. Bažnyčią, jos mokslą ir kunigus? Ne vieną žmogų toji spauda atitraukė nuo Bažnyčios. Prieš ją mes turime pastatyti vieningą frontą – tvirtą katalikišką spaudą. Viešai iškeldama Bažnyčios priešų bjaurius sumanymus, parodydama Bažnyčios grožį bei kilnumą, katalikiškoji spauda yra vienintelė galybė, kuri įstengia kovoti su dešimtgalviu melo slibinu.

Nežiūrint didelio pavojaus, kuris kyla iš laisvamaniškos spaudos, vis dėlto atsiranda katalikų, skaitančių ją. Kai jiems dėl to papriekaištauji, tuoj mėgina teisintis, sakydami, kad jie gerai pažįsta savo tikėjimą ir dėl to nesisleis klaidos paveikiami. O, kad taip būtų! Gyvenimo tikrovė parodo, kad katalikas, ilgus metus skaitęs laisvamanišką spaudą, ilgainiui užsikrečia laisvamaniškomis pažiūromis. Ne tik jis vienas, bet ir visa jo šeima.

Kiti vėl teisinas, kad jie skaitą neutralią spaudą, kuri nieko negalinti pakenkti. Bet jie pirma turėtų gerai pagalvoti, ar iš tikrųjų yra kokia nors neutrali spauda? Religijos ir doros dalykuose negali būti jokio neutralumo. Juk Kristus yra aiškiai pasakęs: „*Kas ne su manim, tas prieš mane*“ (Mt. 12, 30). Pagaliau ar mūsų neutralioji spauda bent kada nors yra nuodugnai siejusi tikėjimo ir doros klausimus? Ar ji stovėjo Katalikų Bažnyčios pusėj, kai ši buvo priešų puolama? Niekada! Neutralioji spauda neturi aiškaus nusistatymo, dėl to tokiais nori padaryti ir savo skaitytojus.

Jei katalikas ūkininkas skaito grynai ūkišką laikraštį, tada jis privalo užsisakyti ir antrą katalikišką laikraštį. Nes „*ką padės žmogui, jei jis ir visą pasaulį pelnytų, savo sielai nuostolį padarytų?*“ – sako Kristus.

Taigi niekas dabar nebegali abejoti dėl katalikiškos spaudos reikalingumo. Remkime ją! Kristaus priešai bėgioja iš miesto į miestą, iš kaimo į kaimą, pildami ten savo laisvamaniškos spaudos nuodus. Šalin juos! Pasirūpinkim, kad kiekvienoj šeimoj būtų katalikiškas laikraštis.

Krikščioniškoji meilė

Pavojingiausia ir daugiausia krikščionybės dvasią teršianti yra nuodėmė meilės įstatymui: „*Ką padės mano broliai?*“, – klausia Apaštalas, – „*jei kas sakytų turįs tikėjimą, bet neturėtų darbų? Argi tikėjimas galės jį išganyti? Jei brolis ir sesuo būtų pliki ir trūktų jiems kasdienio išlaikymo, ir kas nors iš Jūsų sakytų jiems: Eikite ramybėje, susišildykite ir pasisotinkite, bet neduotumėte jiems, ko kūnui reikia, ką tai padės. Taip ir tikėjimas, jei jis neturėtų darbų, yra pats savyje miręs*“ (Jok. 2, 14–17).

Kodėl mes turime mylėti kiekvieną artimą? Kadangi mes visi esame Dievo vaikai. Ar ne Jis mus visus sutvėrė? Darbininkai, ūkininkai, amatininkai, prekybininkai, kunigai, mokytojai, valdininkai, mokslininkai, turtingi ir vargšai, sveiki ir ligoniai – visi esame prieš Dievą lygūs. Visus mus Dievas myli. Dėl to niekas iš mūsų neturi teisės kito neapkęsti ar niekinti. „*Jei kas sakytų: „Aš myliu Dievą“, – ir nekęstų savo brolio, kurį mato, kaip jis gali mylėti Dievą, kurio nemato? Tą įsakymą mes turime iš Dievo, kad kas myli Dievą, mylėtų ir savo brolį*“ (1 Jon. 4, 20–21).

Pagaliau juk mes esame krikščionys. Kristus už mus kentėjo ir mirė, o atsiskirdamas davė naują įsakymą: „*Vaikeliai, aš jums duodu naują įsakymą mylėti vienas kitą; kaip aš jus mylėjau, kad ir jūs vienas kitą mylėtumėte. Iš to pažins, kad jūs esate mano mokiniai, jei turėsite meilę vienas kito*“ (Jon. 13, 34–35). Jeigu nè nuo vieno Kristaus įsakymo nesame laisvi, tai ypač nuo šito. Šitoji meilė turi būti ryškiausias mūsų katalikiškumo bruožas. Ne iš rožančių ir medaliukėlių, bet iš tos meilės turi pažinti mus esant Kristaus mokiniais.

O kaip mes turime mylėti artimą? Kaip patys save! „*Taigi visa, ko jūs norite, kad žmonės jums darytų, ir jūs jiems darykite*“, – sako Kristus (Mt. 7, 12). Pirmiausiai iš savo galvos išmeskime rūstybės, keršto ir pavydo mintis! Apie kiekvieną žmogų stenkimės gerai manyti. Šalin iš savo tarpo barnius! Neįpraskim visada prikaišioti klaidų. „*Jei kas tariasi esąs pamaldus ir nesu-*

valdo savo liežuvio, (...) to maldingumas yra tuščias” (Jok. 1, 26). Nupuolusį artimą maloniai perspėkim. Juk su medaus lašu daugiau mūsų pagauname, negu su visa acto statine.

„*Nemylėkime žodžiu ne liežuvii, bet darbu*” (1 Jon. 3, 18). Paskutiniojo teismo dieną Kristus pasmerks visus tuos, kurie gyvendami nemylėjo savo artimo darbais: „*Eikite šalin nuo manęs, prakeiktieji, (...) nes aš buvau išalkęs, ir jūs manęs nepavalgydinote... Iš tikrųjų sakau jums, kiek kartų tai nepadarėte vienam iš šitų mažiausiųjų, ne man nepadarėte*” (Mt. 25, 41, 45). Šalin susnūdimą! Parodykim komunizmo laukiantiems žmonėms, kad mumyse jau yra meilės komunizmas, kuris daro žmones broliais ir seserimis. Kiekvienas pasaulio vargšas turi žinoti, kad ten, kur gyvena katalikai, turi būti išalkusiems valgis, sušalusiems – pastogė, nudriskusiems – rūbai, nemokama globa – neturtingiems ligoniams.

Vyskupijos spaustuvė Telsiuose

KRIKŠČIONIŠKOJI ŽEMAIČIŲ DIDYBĖ

IMPRIMATUR.

Telšiai, 1941 07 02

† V. Borisevičius, Ep. Aux.

Bolševikams katalikus persekiojant

Pergyventa bolševizmo audra pas mus nebuvo sukelta didelių socialinių priešingumų. Nors ir negalima visiškai išteisinti pasiturinčiųjų sluoknių, kad jie visada tinkamai būtų atlikę savo pareigas teisingumo ir artimo meilės atžvilgiu, ir tuo būdu bent dalinai prisidėjo prie komunistinio gaivalo kilimo. Tačiau vėl kartoju, kad ne ta buvo bolševizmo įsiveržimo priežastis, nes kitose Europos šalyse toji luomų kova buvo daug stipresnė, tačiau ten neprieita prie komunistinės santvarkos. Jei mūsų kraštas nenorom pateko bolševikams, tai buvo įtemptų tarptautinių politinių santykių pasekmė.

Kartą patekę bedieviškojo komunizmo santvarkon, mes gavome skaudžiai patirti visą jo terorą tiek materialinėje, tiek dvasinėje srityje. Šiuo savo straipsniu aš noriu atskleisti tik vieną tautos kovų puslapį, būtent kaip ji saugojo krikščioniškąją sąmonę, ir kaip toji sąmonė buvo plėšiama. Kadangi iki šiol neturiu duomenų iš visos Lietuvos, o tik iš mums artimiausio Žemaičių krašto, dėl to čia ir pavaizduosiu krikščioniškąją Žemaičių didybę, taip gyvai pasireiškusių per vienus bolševikų valdymo metus. Juo labiau, kad šiuo klausimu labai domisi ir dabartinė civilinė valdžia, iš atskirų kat. parapijų rinkdama istorinę medžiagą.

Bolševizmas niekada nebuvo išsižadėjęs bedieviškųjų teorijų. Tiesa, nuo 1935 m. pabaigos sovietų viešpačiai rodė tam tikrą apsnūdimą prieštikybinis įstatymus įgyvendinant. Bet nuo 1937 m. pradžios Rusijoje vėl visu senuoju smarkumu užvirė kova prieš religiją. Žymiausieji jų laikraščiai vėl

pradėjo kurstyti prieš slaptaivaikščiojančius kunigus, prieš pamaldų ruošimą kolchozuose, prieš bažnyčių lankymą. 1937 m. vidury uždaryta 30 000 religinių bendruomenių, turėjusių 6 milijonus narių. Ypač į priešreliginę kovą buvo kurstomas komjaunimas.

Mokyklose ir darbininkijoj visokiom priemonėm buvo pradėti išjuokti religiniai įsitikinimai. Visur steigiami bedievių sąjungos rateliai. Bažnyčių ardymas tiek padidėjo, kad iki 1937 m. rudens (per nepilnus vienerius metus) buvo sugriauta ar uždaryta daugiau kaip 800 bažnyčių. Prieš metų galą buvo suimta 8 000 dvasiškių, didžiojo krikščionių. Vieni ištremti ar sušaudyti, pirma paprastai apkaltinant, kad šnipinėję užsieniui ar kaip nors nušizengę valstybei. Ir toji kova neatslūgo iki pat 1940 metų. Tokioj tai karingoj nuotaikoj įsiveržė pas mus bedieviškasis komunizmas.

Visą bolševizmo kovą prieš katalikų Bažnyčią Lietuvoje galima suskirstyti į du pagrindinius etapus. Pirmąjį etapą sudarė Bažnyčios išstūmimas iš iki šiol turėtų pozicijų, antrąjį – priešreliginė propaganda. Čia tą kovą ir pavaizduosiu, kartu nurodydamas, koku būdu reikėsi katalikų reakcija.

I. Bažnyčios išstūmimas iš užimtų pozicijų

1. Atėję į mūsų kraštą bolševikai iš karto griebėsi materialiai sunaikinti katalikų dvasiškiją. Nubraukė visas, kad ir nedideles alas. Atėmė bažnytinės beneficijos žemes, palikdami tik po 3 ha, tačiau ir šie daugelyje vietų nebuvo dar tiksliai nurodyti.

Didesniuose miesteliuose kunigai buvo išvaryti iš klebonijų ir savo patalpas verčiami užleisti raudonarmiečiams ar kitoms valdžios įstaigoms.

Taip Telšiuose iš savo rūmų buvo iškraustyti abu vyskupai su visa kurijos įstaiga ir sugrūsti vienuose mediniuose namuose Kalno gatvėje. Tą pavasarį miesto komiteto butų skyriaus viršininkas žydas Bermanas dėjo pastangas tuose namuose apgyvendinti dar naujų žmonių. Milicija kelis kartus įspėjo pašalinti prie vartelių esančią kurijos iškabą su lietuvišku Vyčiu. Nesulaikdama skubaus įvykdymo, pasamdė žmogų, kuris vieną ankstų rytą dviem akmenis smūgiais sutrupino iškabos emalį. Po karo rūmuose neberasta kai kurių paliktų baldų.

Jonapolėj 1941 m., po Velykų, klebonas gavo įsakymą patuštinti klebonijoje du kambarius komjaunuolių surinkimams ir skaityklai.

Daugumoje vietų klebonijos buvo nacionalizuotos, o nuoma kuniigams tyčia trigubai pakelta: už 1 m² iki 9 m² pločio kambario – po 3 rub-

lius, virš 9 m² – po 6 rublius mėnesiui. Taip kad, pavyzdžiui, Telšių katedros klebonija mėnesinės nuomos turėjo mokėti apie 600 rublių. Kai kur (Santauose, Palangoje) miesto komitetai dar iš išvartų klebonų reikalavo atlikti visas namo šeimininko prievoles: apie kleboniją šluoti gatvę, valyti šaligatvius, nieko už tai neužmokėdami! Sedoje jau reikalavo avansinio mokesčio (120 rub.) ir už bažnyčią.

Galima suprasti, ko siekė toji bolševikų politika: sužlugdyti materialiai dvasiškią, kad ji nebeįstengtų eiti savo pareigas.

Tikintieji pradžioje į tai reagavo siūsdami vyriausybei prašymus su gausiais parašais, kad paliktų bent 10 ha parapijinės žemės. Bet, žinoma, veltui. Tada jie savo prisirišimą prie Bažnyčios bei jos tarnų parodė pradėdami gausiai aukoti bažnytinėse rinkliavose. „*Kol mes turesimė pavalgyti, tai ir kunigeliai nemirs badu*“, – taip jie kalbėdavo.

2. Žymiai reikšmingesnis smūgis Bažnyčiai buvo tai jos įtakos pašalinimas mokyklose, spaudoje, draugijose ir labdarybės įstaigose.

Bolševikinės Lietuvos vyriausybės galva Gedvilas pranešė, kad *visoj Lietuvoj paliekama tik viena Kunigų Seminarija Kaune*.

1940 m. liepos mėn pradžioje raudonarmiečiai užėmė Telšių Kunigų Seminarijos rūmus ir čia įkūrė savo ligoinę. Seminarijos biblioteka ir fizikos kabineto priemonės sunėtos į katedros bokštą. Kadangi nešti prisistatė ir rusų kareiviai, tai be žinios dingo vertingų kabineto instrumentų. Tų pačių metų rudenį klierikai su savo vicerektoriumi kan. dr. Pr. Ramanausku persikėlė į Kauną. Telšių diecezijos auklėtiniai savo skaičiumi čia sudarė procentiškai žymesnę dalį (jai teko 41, o likosioms 4 diecezijoms – 97, vienuolių – 37). Tikintieji gausiomis piniginėmis aukomis rėmė tą vienintelę Kunigų Seminariją Lietuvoje. Bet ir ji, 1941 m. sausio 13 d. išvyta iš savo patalpų, išsklaidyta po visą miestą, turėjo tęsti darbą neįprastose sąlygose. Kai tų metų birželio mėn. pradžioje mūsų sulfraganas J. E. vysk. V. Borisevičius su Kaišiadorių vyskupu J. E. J. Kukta apsilankė pas Pozdniakovą bei Gedvilą ir jiems Lietuvos Vyskupų vardu įteikė memorandumą Seminarijos ir kitais klausimais, abiejų pareigūnų buvo labai pikta priimti. Ta proga Gedvilas pareiškė, kad Komisarų Taryba yra nutarusi Seminarijos veikimą visiškai uždrausti.

Tačiau to padaryti jie nespėjo. Birželio 23 d. Telšių Seminarijos patalpose gyvenę raudonarmiečiai pradėjo bėgti. Ir bėgo taip greitai, kad paliko visas vaistus, maisto ir rūbų atsargas ir dujokaukes. Sugrižę čia senieji gyventojai neberado kopytėlės altoriaus. Jis buvo perdirbtas į vaidinimų sceną. Taip pat labai išlaužyti kultūriniai sodo medeliai.

Be Seminarijos, bolševikai uždarė pranciškonų gimnaziją Kretingoje ir iš visų gimnazijų, vidurinių bei pradžios mokyklų pašalino religijos dėstytojus – kapelionus. Vienuolės seserys nebegalėjo laikyti savo mokyklų bei vaikų darželių Telšiuose, Ž. Kalvarijoje, Tauragėje, Šilalėje, Švėkšnoj.

„Saugumo sumetimais“ uždarytas savaitinis diecezijos laikraštis „Žemaičių Prietelius“. Nacionalizuota vyskupijos spaustuvė Telšiuose. Raudonarmiečiai sunkvežimiais išvežė turėtą popieriaus atsargą už 10 000 litų. Žadėjo į Rusiją išgabenti ir spaustuvės mašinas.

Uždraustos visos *katalikiškos organizacijos* ir jų turtas konfiskuotas. Ypačingai buvo šnipų sekami ateitininkai ir pavasarininkai.

Senelių prieglaudos, įkurtos ir prižiūrimos šv. Vincento a Paulo draugijos, suvalstybinamos, kad Bažnyčia niekur viešai nebegalėtų rodyti savo karitatyvinės veiklos. Telšiuose draugija buvo bebaigianti statyti modernišką prieglaudą, bet dėl nacionalizavimo jos įrengimas ir dabar tebevyksta vėžlio žingsniu.

3. Savo valdymo laiku bolševikai, tiesa, nesugriovė nė vienos bažnyčios, tačiau, kilus kartui, besitraukdami kur tik begalėjo *taikė į bažnyčias*. Taip jie padegė istorinę Kražių bažnyčią.

Kai kurių bažnyčių bokštuose laikė įrengę kariškus stebėjimo punktus – taip buvo Šateikiuose, Medingėnuose, Pajūry. O Tauragėje ir Rietave turėjo įsikėlę kulkosvaidžius. Iš čia dalinai galime paaiškinti, kodėl mūsų diecezijoje nuo karo veiksmų be Kražių nukentėjo dar devynios bažnyčios. Visiškai sudegė: Tauragės, Nemakščių, Endriejavo ir Gargždų. Smarkiai apgriautos: Rietavo, Kvėdarnos, Kretingos, Palangos ir Kuršėnų.

Visur buvo skleidžiami gandai apie bažnyčių uždarymą. Tūbinių bažnyčioj projektavo įsteigti kiną, o Lauksodoj – grūdų valymo punktą.

Uždaryti spėjo tik tris bažnyčias: Mažeikių (medinę), Sartininkų ir Degaičių. Sartininkų klebonas kun. P. Klioniauskas 1941 m. balandžio 12 d. skubotai iškraustytas ir išvežtas Žygaikių klebonijon. Čia jis kartu su vietiniu klebonu turėjo sutilpti dviejuose kambariuose. Vietos komunistai įsakė nebelaikyti pamaldų bažnyčioje, atėmė bažnyčios raktus. Nors juos vėliau ir grąžino, bet iš bažnyčios jau buvo dingę liturginiai rūbai ir divonai (užtiesalai – red. p.). Vargonai apgadinti, durys išplėstos, užraktai sugadinti, langai išdaužyti. Apiplešta taip pat klebonija bei parapijos salė.

Atsitraukdami bolševikai iš Žarėnų bažnyčios paėmė auksinę monstranciją ir kupką. Micaičių bažnytelė neteko dalies liturginių rūbų. Telšių katedros bažnyčiai raudonarmiečiai išplėšė didžiąsias duris ir išsinešė visus

raktus. Darydami kratą Sedos bažnyčioje, išplėšė stogą, pagrobė visą archyvą, Bažnyčioje elgėsi šventvagiškai: buvo su šautuvais, apsimovę kepurėmis, rūkė papirosus.

II. Priešreliginė bolševikų propaganda

Visa priešreliginė propaganda buvo pridengta politine skraiste. Bolševikai oficialiai niekur neskelbė norį sunaikinti religiją, bet tikinčiuosius laikė kontrrevoliucionieriais ir kaip tokius varžė, persekiojo.

„*Mes nepadarysime jūsų kankiniais*“, – reikšmingai išsitarė vienas raudonas komisaras.

1. Pirmiausiai pagyvėjo bedievių *laisvamanių*, iki tol susibūrusių į Lietuvos etinės kultūros draugiją, *veikla*. Pasirodo, kad ši draugija buvo tik užmaskuotas komunistų lizdas. Laisvamaniai buvo pirmieji bolševikų sveikintojai, agitatoriai, pirmieji užėmė aukštas vietas valdžioje ir kompartijoje. Savo susirinkimuose ir spaudoje rodė labai daug drąsos, gyvenime niekino ir baugino tikinčiuosius tautiečius. Tačiau liaudyje neturėjo pritirimo. Ir gerai, kad jie pagaliau parodė savo tikrąjį veidą, savo sąžinę sutersdami tautos išdavikų žyme. Tuo laisvamanybė amžiams susikompromitavo Lietuvoje. Čia nieko nebepadės nė dar laiku suskubtas jos įkūrėjo atsivertimas. Iš viso reikia pažymėti, kad ši veislė moka pakeisti savo plauką, tik ne kailį.

2. Triumfavo ir *bedieviška spauda*. „Laisvoji Mintis“, „Šluota“ ant Bažnyčios ir kunigų pylė visas senas šiukšles, surankiotas iš karingųjų Sovietų Rusijos bedievių vado žydo Jaroslavskio arsenalo. Originalių straipsnių tebuvo maža. „Tarybų Lietuvoj“ protarpiais, ypač prieš didžiąsias katalikų šventes, pasirodydavo iš rusų kalbos versti ilgesni priešreliginiai straipsniai, pavyzdžiui, prieš Kristaus asmens istoriškumą. Buvo platinamos ir bedieviškos brošiūros. Bet mūsų žmonės jų negrobė. Kunigams buvo likusi viena galimybė reaguoti į tai per pamokslus. Ir tai jie darė, kiek aplinkybės leido. Už tai kai kur (Salantuose) gaudavo grasinančių anoniminių laiškų. O tokiam Mosėdyje kunigų karikatūros buvo dedamos į sieninį laikraštį.

3. Neatsiliko nė *radijas*. Ruošdavo priešreliginės spaudos apžvalgas, tikėjamą dergiančius vaidinimus. Ypač čia savo sąžinę sutepė kai kurie valstybės teatro artistai. Nors retkarčiais, ir tai reikia pripažinti, pasitaikydavo taurių lietuviško patriotizmo dalykelių, dėl kurių reikia stačiai stebėtis, kaip jie pralisdavo pro raudonojo cenzoriaus akis.

Užtat visi lietuviai gaudė užsienio radijo stotis. Ir tiesiog ekstaziškai klausėsi pirmųjų *lietuvių transliacijų iš Vatikano*, kol bolševikai dar netrukėdė. Tas Šventojo Tėvo mostas per eterio erdves iš anapus Alpių žadina mumyse gilų dekingumą už paguodą tamsaus apleidimo valandą. Kai mūsų tautą visi apleido – ir buvusi vyriausybė, ir kariuomenė – jos neapleido tik viena Bažnyčia ir nešė paguodą, kokią begalėjo nešti. Dar daugiau. Kai bolševikiškoji vyriausybė prieš tautos valią nutraukė diplomatinius santykius su Apaštalų Sostu, Šventojo Tėvo Nuncijus Lietuvai J. E. Arkivyskupas A. Čentozas išvykdamas paaukojo Jo Šventenybės vardu 16 000 litų mūsų bažnytiniams reikalams. Tik bolševikai, žinoma, tą sumą konfiskavo ir pagrobė sau.

4. *Mokyklose* buvo skiepijama materialistinė pasaulėžiūra. Tam ypač buvo skirtos konstitucijos ir biologijos pamokos. Tėvai vyriausybei siuntė prašymus dėl tikybos grąžinimo į pradžios mokyklas. Pavyzdžiui, Platiuiose, Salantuose tai vyko grynai tėvų iniciatyva, be jokio raginimo iš šalies. Žinoma, visa tai buvo veltui. Paleckis po kiek laiko vienoj savo prakalboj pareiškė, kad ir Lietuvoj naujoji santvarka sutikusi tą patį klasinį priešą, kaip ir Rusijoje, būtent, religiją.

Šį pavasarį mokyklų konferencijose buvo jau pradėta iš mokytojų reikalauti priešreliginio persiorientavimo, skaitomos priešreliginės paskaitos. Tokioj Ginteliškėj komunistai jau reikalavo iš mokytojų, kad jie dėstytų anti-religines pamokas. Bet šie pasipriešino. Ypač gražiai pasižymėjo Užvenčio valsčiaus mokyt. E. Valiukaitė, pirmoji pakėlusį balsą prieš ateistą paskaitininką Šiaulių apskr. mokytojų konferencijoje ir tuo savo pusėn patraukusi kolegų daugumą.

Bendrai reikia pažymėti, kad mūsų mokytojai iš visos inteligentijos pasirodė atspariausias elementas tiek tautiniu, tiek religiniu atžvilgiu. Pasi-taikydavo gimnazijose tokių biologijos mokytojų, kurie, išdėstę jiems pavestą įsakytą materialistinę pasaulėžiūrą, drįsdavo viešai pridurti, kad yra ir kitokių nuomonių, materializmą laikančių pasenusia, klaidinga hipoteze. Turimomis žinomis taip atsitiko Telšiuose. Aiškus dalykas, kad po tokios pamokos jaunuolis negali virsti prisiekusiu bedieviu.

Priešreliginės dvasios skiepijimas pradžios mokyklose tiesiog erzino tėvus. Mosėdžio valsčiuje viena kaimo mokykla savo patalpas turėjo išsinuomojusi pas susipratusį kataliką ūkininką. Jo kieme nuo senų laikų stovėjo didelis kryžius. Kompartija pareikalavo tą kryžių išrauti. Tuomet šeimininkas pasiūlė: „*Jei jums mano kryžius nebetelpa kieme, tai von laukan su visa mokykla!*“ Visą ginčą ramiu būdu beišsprendė inspektorius. Bet kryžius vis tiek paliko bestovįs.

Imbarės kaimo (Salantų valsč.) pradžios mokyklos tėvų susirinkimas reikalavo mokyklon gražinti kryžių, dėl kurio, kaip sakė jie, su rusų caro valdžia kovojo mūsų tėvai. Kalbėtojas taip sujaudino klausytojus, kad šie apsišarojo. Mokytojai atsakė, kad jie tam dalykui visiškai pritaria, bet nieko negalį padaryti, nes toks esąs griežtas valdžios įsakymas. Tada tėvai pasiuntė delegaciją pas Kretingos inspektorių. Žinoma, ir čia nieko nelaimėjo.

Kai to paties valsčiaus Tuzų kaimo mokykloje vienas laisvamanis bandė tėvams įkalbėti, jog kryžius mokykloje nereikalingas, susirinkusios motinos taip įniršo, kad, išsitraukusios iš užpeckio šakalius, pradėjo su jais grūmoti agitatoriui. Taip, kad šis, nebaigęs savo mitingo, turėjo dūlinti namo.

5. Į priešreliginį darbą buvo įkinkyta ir *komjaunimo organizacija*. Kai kur iš stojančiųjų naujų narių buvo reikalaujama atsižadėti tikėjimo. Ši organizacija pradžioje sudomino tik lengvabūdį, karjeristinį ir žydiškąjį miestų jaunimą. Paskui jos veikimas apsiribojo tik šnipinėjimu. Žmonės komjaunuolius pašiepavo.

6. Nemažą bedieviškos propagandos akstiną davė naujai įvesta *civilinė metrikacija*. Laisvamanija ją sveikino, kaip galutinį moterystės išlaisvinimą iš žiaurių Bažnyčios pančių. Gyvenimo praktika parodė, kad tas naujas įstatymas ir darbas dažnai naudojamas tik sudarytoms moterystėms griauti. Dėl to tikinčioji liaudis civilinės metrikacijos neapkentė. Kai jiems reikėdavo eiti pirma į valsčių registruotis, juokdamiesi taip kalbėdavo: „*Pirma eisim pas šetoną, paskui pas kleboną*”.

Ir naujosios santvarkos kūrėjai šį bolševikišką palikimą turės peržiūrėti, o šeimos tvirtumą pastatyti į pirmųjų valstybės rūpesčių eilę, kaip tai yra Vokietijoje ir Italijoje.

Įvedus civilinę metrikaciją, iš visų parapijų archyvų atimtos gimimų, vedybų ir mirimo metrikos, kartais labai vertingos istoriniu požiūriu. Tau ragėj jos per karą sudegė.

7. Bolševikai niekino *katalikų šventes*. Kai komunistinio poilsio dienos iš sekmadienio būdavo perkeliamos į prastą savaitės dieną, tikintieji vis tiek būdavo verčiami tokiais sekmadieniais dirbti fabrikuose, tvirtovėms bei aerodromams vežti žvyrą, akmenis, o jaunimas verčiamas lankyti mokyklą.

Atspariausi čia pasirodė mūsų mažiausieji – pradžios mokyklos mokiniai. Sekmadieniais jie neidavo į pamokas. Už tai buvo paliekami po pamokų, buvo šaukiami pasiteisinti jų tėvai. Bet didžioji mokytojų dalis į tai nekreipdavo dėmesio ir tylom pritarė tokiam savo auklėtinių elgesiui. Sunkiau buvo reaguoti gimnazijos jaunimui, bei ir tai reaguodavo. Taip dabar-

tinei Telšių VII klasei už neatvykimą į mokyklą antrąją Velykų dieną trimestre sumažino elgesio pažymį. (...)

Advento ir Gavėnios metu, taip pat Didžiojo savaitėj bei Velykų naktį, kada tikintiesiems didžiausio susikaupimo laikas, vietos komjaunimas ruošdavo pasilinksminimus su šokiais. Kai kur tai daryti sutrukdydavo tikintieji, kitur niekas į tokius pasilinksminimus nesusirinkdavo. Taip, pavyzdžiui, Velykų naktį Tirkšliuose milicininkai su komjaunuoliais, kartkartėmis apleisdami šokių salę, užsimovę kepurės landžiojo į bažnyčią drumsti besimeldžiančių nuotaikos.

Kitur per tokias šventes prie bažnyčių būdavo pastatomi šnipai, kad jie sektų, kurie valdininkai tebepraktikuoja religiją. Dėl to kai kurie katalikai valdininkai, bijodami netekti tarnybos, rečiau arba slapta belankydavo bažnyčią.

Tačiau, bendrai paėmus, tada mūsų bažnyčios buvo gausiau lankomos, negu bet kada nors. Nepriklausomame gyvenime niekada nesame matę tokio religinio žmonių pakilimo.

8. Bolševikai kišosi ir į *vidinę pamaldų tvarką*. Prieš vasario 16 d., prieš Velykas milicija ar saugumas daugelyje vietų išpėjo klebonus, kad pamoksluose nebūtų kalbama apie sovietų santvarką. Visose parapijose buvo uždraudę daryti religines procesijas už šventoriaus ribų.

Šatėse rinkimų metu, o Tūbinėse 1941 m. birželio 2 d. reikalavo sutrumpinti pamaldas, bet kunigai su tuo nesutiko. Už tai užsitraukė didesnę komunistų neapykantą.

Iš Varputėnų klebono reikalavo, kad suplikacijose nebūtų giedama: „*Krikščionių karaliams ir vadovams ramybę ir tikrąją santaiką dovanoti teikis, meldžiam tave, Viešpatie*“, nes pasisakė esą pagonys. Į tai klebonas atsakė, kad pagonys neturi jokio reikalo kištis į tikinčiųjų reikalus, juo labiau, kad ir Stalino konstitucija užtikrina tikintiesiems laisvę, tuo būdu nuo jų ir atsikratė.

Stalgėnų klebonas sekmadieniais po mišparų bažnyčioje žmonėms laikydavo religines paskaitas. Visi žmonės, dalyvavę pamaldose, dalyvaudavo ir paskaitose. Į paskaitas net daugiau atvykdavo. Kompartija po pamaldų ruošdavo mitingus. Niekas į juos neidavo, nes įdomiau buvo klausytis klebono paskaitų. Užtat klebonas liko įskūstas, kad esąs sabotuotojas ir mitingų trukdytojas. Dėl jo paskaitų niekas nebeinaš į mitingus. Atvykęs bolševikų tardytojas iš klebono pareikalavo bažnyčioje paskaitų nebelaikyti.

Notėnuose prikibo prie bažnytino choro, kuriam per žiemą sumaniai vadovavo čia laikinai apsigyvenęs Mažeikių vargonininkas p. K. Pukevičius.

Vasario 16 d. choras galingai užtraukė iš A. Jakšto giesmynėlio giesmę „Mes trokštam Dievo“. Bolševikų šnipams ypatingai nepatiko šie posmai:

*Mes trokštam Dievo kareivijoj,
Įstatymuos, teisme, rašte,
Mokyklose, viešoj draugijoj
Visame Lietuvos krašte.*

*Ir Dievą mylinti tėvynė
Nusikratys greit išgamų,
Nukris jiems kaukė pragarinė
Nuo nuodais dvokančių veidų.*

Choristai ir vargonininkas buvo kaltinami patys ją sugalvoję prieš sovietų santvarką. Tačiau jie parodė savo giesmynėlio tekstą, kurs atspausdintas jau keliolika metų prieš bolševikų atėjimą Lietuvon.

Viduklėje misijų metu uniformuoti milicininkai per bažnyčią zakristijon ėjo „ištardyti“ misijonieriaus jėzuito tėvo Masiulionio. Bet tikrasis jų tikslas buvo nutraukti misijas, kurios tikinčiųjų tarpe turėjo nepaprastą pasisekimą. Tas milicininkų žygis labai sukiršino dalyvavusius katalikus vyrus. Keturiolika nuėjo prie savo vežimų, atrišo nuo jų vogas (branktus), pasikišo jas po savo apsiaustais ir vėl sugrįžo bažnyčion. Milicininkai tuo tarpu, pajutę tikrąją liaudies nuotaiką, skubiai išsinešdino lauk.

Religiniai patarnavimai buvo visiškai draudžiami Kretingos bei Tau-ragės apskričių ligoninėje. Kai Kretingos ligoninėj milicininkas St. Ruginis vienam sergančiam areštuotajam pakvietė kunigą, gavo iš savo viršininko griežtą įspėjimą, kad tai nesiderina su sovietų pareigūno garbe. Įspėtas po to greit pasitraukė iš tarnybos. Skuodo ligoninėj religiniai patarnavimai buvo teikiami slapta, susitarus su atskirais ligoninės personalo asmenimis.

Telšių ligoninėj religiniai patarnavimai buvo draudžiami tik bendroje patalpoje. Ligoniai slaugių buvo nugabenami į atskirą kambarį ir čia atvedamas kunigas. Kartą vienas raudonbarzdis gydytojas, pamatęs su Šv. Sakramentais ligoninėn atėjusį kunigą, jį viešai pašiepė užgauliais žodžiais.

Taip pat ir Dungenių dvaro (prie Varsėdžių) elgetyno seneliams buvo uždrausta lankyti bažnyčią ir susirgus kviesti kunigą.

9. Neapykanta religijai pasireiškė ir jos simbolių – *kryžių* – *naikinimu*. Sedoje vietiniai komunistai iš valsčiaus buto išmetė ąžuolinį kryžių, apkaltą va-

rine skarda. Tas kryžius čia buvo beveik nuo valsčiaus įkūrimo, net jau tuo metu, kai čia, prieš įstodamas į Kunigų seminariją, sekretoriavo a. a. Vysk. A. Baranauskas. Bažnyčios komitetas tą kryžių atpirko iš komunistų ir pakabino bažnyčioje. Buvo griauunami ir pakelių kryžiai.

Panašus įvykis Žemaičių Kalvarijoje sukėlė tikrą religinę demonstraciją. Vieną naktį bolševikai miestelio aikštėje išvertė stovėjusį kryžių ir koplytelę. Rytojaus dieną vertė kleboną juos pašalinti nuo kelio. Kai kitą sekmadienį šie religiniai ženklai su procesija buvo įnešti bažnyčion ir pagerbti, tai tada kapuose bolševikai iš apmaudo išvertė 14 paminklų, nulauždami ar sudaužydami jų krucifiksus. Dėl to kleboną du kartus tardė tardytojas ypatingsoms byloms ir vyr. prokuroro padėjėjas.

Kryžiai buvo išniekinti ir Varputėnų pr. mokyklose. Tryškiuose trys komjaunuoliai buvo tiek įsidrąsinę, kad Velykų naktį net bažnyčioje mėgino nuplėšti kryžių. Raudėnų pakelėse taip pat nuo kryžių buvo draskomi Kristaus kančios atvaizdai.

10. *Bažnyčios tarnai* buvo kurstomi nebeiti savo pareigų, o Telšiuose vienam net už pinigų siūlė sekti patį Vyskupą. Kai kur turėjo pasisiekimo: keliose vietose atsisakė vargonininkai, jie pasidarė net aktyvūs komunistų agitatoriai. Pvz., buvęs Šateikių vargonininkas pats pirmasis pasiuntė Paleckio vyriausybei sveikinimo telegramą „*visos plačios*“ apylinkės vardu.

11. Bolševikai negalėjo pakęsti, kad tauta nesiduoda bedievybės paveikiama. „*Religioznij litovskij narod*“ stebino pačius raudonarmiečius. Šventadieniais, apgulę šventorių, jie gėrėdamiesi žiūrėdavo į mūsų procesijas, klausydavosi liturginių melodijų. Užtat viršūnės nutarė griebti už pat šaknų, už jaunuomenės, trukdydamos ar drausdamos vaikų katekizaciją.

Išmetus kryžių ir tikybos pamokas iš pradžios mokyklų, daugumoje parapijų kunigai vaikus tikėjimo tiesų mokydavo bažnyčioje, šventoriuje ar net nuvažiavę į kaimus pas ūkininkus. Pradžioje bolševikai nieko nesakė, pasakui ėmė slapta skleisti didelį nepasitenkinimą ir grasinimus. Sartininkuose prikalbėjo, kad vaikams katekizacija esanti nereikalinga. Bet katalikai jų neklausė. Palangoje tėvams ir zakrastijonui kelis kartus pareiškė, kad, jei klebonas nesiliaus katekizavęs vaikus, jie jį pagrobsią, užmušią. Vaičiaių klebonui už tai buvo pagrasinta ištremimu į Rusiją, Šaukėnų vikarui – areštu.

Kai Žemaičių Kalvarijos kunigai pradėjo kaimuose pas ūkininkus važinėti į tikybos pamokas vaikams, iš Telšių atvykęs D. V. M. viršininkas ir saugumo įgaliotinis įspėjo, kad to nebūtų daroma, nes tai esą susirinkimai. Klebono laimei, kad jų žiniomis tuose susirinkimuose dar nebuvo dalyvavę

suaugusieji. Kitaip jis būtų buvęs traukiamas atsakomybėn. Taip įspėtas klebonas turėjo nutraukti katekizaciją. Sedoje dėstyti tikybą vaikams bažnyčioje, ruošiant juos prie pirmos komunijos, uždraudė iš apskrities atvykęs komunistas valdininkas, grasindamas kunigams ir kalėjimu, ir kitomis bausmėmis. Priminus, kad Stalino konstitucija garantuoja tikėjimo laisvę, atsakė, kad laisvė griauti, o ne dėstyti.

Taip pat ir Židikų kleboną įspėjo Mažeikių apskrities saugumo valdininkas nedėstyti tikybos mokyklinio amžiaus vaikams, nes kunigai per plačiai suprantą Stalino konstitucijos sąžinės laisvę ir perdaug sau leidžia. Mat mokyklos vaikams, užėjus žiemos šalčiams, klebonas tikybą dėstydamas kaime pas ūkininkus, o mieste – pas save, klebonijoje.

Katekizacija formaliai buvo uždrausta dvidešimtyje parapijų: Tirkšliuose, Laižuvoje, Sedoje, Mažeikiuose, Barstyčiuose, Žemaičių Kalvarijoje, Ylakiuose, Gadonave, Žvingiuose, Pavandenėje, Varniuose, Vainute, Žemaičių Naumiestyje, Užventyje, Šaukėnuose, Židikuose, Šilalėje, Vaiguvoje, Šatėse ir Vaičičiuose. Nežiūrint grasinančio uždraudimo, paskutinėse keturiose parapijose kunigai katekizavo toliau, vaičaitiškis – slapta.

12. Karingasis bolševikų ateizmas ypač išryškėjo *kunigų tardymuose*. Bet ir čia bolševikai savo agresyvumą pridengdavo politine skraiste: tardomi kunigai paprastai būdavo kaltinami šnipinėję užsieniui ar kaip nors kitaip nušizengę valstybei.

Telšių diecezijoje ištardyta apie 50 kunigų, kiti net po kelis kartus. Tardymo procedūra nevienoda. Vienų, kaip J. E. Vyskupo ordinaro, pasitenkino surašę curriculum vitae*. Tai buvo paruošimas išvežimui. Kitiems patikrindavo dokumentus, kaip ir J. E. Vyskupui sufraganui, lankančiam Šilalės parapiją. Kitų klausdavo, kurioms organizacijoms priklausė, ar nekilę iš turtingųjų luomo, kokį mokslą baigę. Dar kitiems liepdavo užpildyti tris anketas su įvairiais klausimais, paimdavo fotografijas.

Svarbesnius tardymus bolševikai darydavo naktimis, ir tai po kelias valandas. Čia kunigai būdavo kaltinami, kad saką prieš bolševizmą nukreiptus pamokslus, kad, lankydami parapiją, kurstą žmones prieš sovietų santvarką, kad niekiną raudonąją armiją ar net jos karius kurstą prieš komunizmą, kad laukia vokiečių.

Iš Šakynos klebono reikalavo išduoti kat. jaunimo organizacijos pavasarininkų sąrašą, o iš Žemaičių Naumiesčio – tretininkų brolijos bei parapijos maršalkų sąrašą. Kunigai griežtai atsisakė tai daryti.

* Curriculum vitae (lot.) – biografinė.

Iš kitų reikalaudavo persiorientuoti į komunizmą, ragindavo mesti kunigystę, žadėdami už tai didelius pinigus. Ypač žiauriai tardydavo Tauragės NKVD komisarai. Rodydami revolverį ir liepdami apžioti jo vamzdį, grasi-
no kunigus sušaudysią, jei jie neduos raštiško pasižadėjimo, jog šnipinės so-
vietų naudai ir išdavinės kontrrevoliucionierius, ypač savo draugus kunigus. Revolveriu grasindamas, kunigus tardė ir Telšių enkavedistas parsidavėlis K. Rėpšas. Dėl to kai kurie kunigai turėjo bėgti užsienin. Taip terorizuotų ku-
nigų buvo apie 10.

Dėl vaizdumo čia pateiksiu smulkiau keletą būdingų tardymų, iš ku-
rių matyti tikrasis bolševikų nusistatymas kunigų atžvilgiu.

Varsėdžių kleboną tardė Kaltinėnų milicijoj 1941 m. balandžio 10-osios
vidurnaktį. Tardė Tauragės apskr. saugumo pareigūnas įžeidžiančiais žodžiais
ir grasindamas. Užmetinėjo, kad kunigas nepripažįstas socialistinės santvarkos
ir apylinkės gyventojus nustatinėjęs prieš valdžią. Kunigui pareikalavus kon-
krečių faktų, tardytojas reikšmingu rankos mostu parodė, kaip jie nušluoja savo
politinius priešus ir du kartus palinkėjo daugiau su juo nebesusitikti.

Vasario 16 d. išvakarėse Židikų klebonas buvo pakviestas milicijon,
kur jį pasitiko Mažeikių saugumo valdininkas. Pirmas kaltinimas buvo toks:
„Tamsta sakai priešsovietiškus pamokslus, net tris kartus tai pasitaikė!“ Kunigas
kategoriškai pareikalavo paaiškinti, kada, kokia tema ir kurie išsireiškimai
buvo priešsovietiški. Saugumietis nepaaiškino, tik tvirtino ir tiek. Tada ku-
nigas pareiškė, kad turbūt neišmanančius žmones saugumas siunčia šnipi-
nėti, ir primygtinai pabrėžė, kad daugiau taip nedarytų, nes ne kiekvienas
nemokša galįs jo pamokslus suprasti. Po to ir teko pastebėti, kad pamokslų
klaudytis beveik visada ateidavo pats nuovados viršininkas.

Toliau kaltino, kad klebonas kalbėdamas agituoja žmones, ypač Ma-
žeikių darbininkus, kalbėdamas, kad nebėra cemento ir pan. Bet svarbiau-
sias tardymo tikslas bene buvo toks: *„Mums žinoma, kad tamsta esi jau iš
ankščiau veikėjas. Ryt yra vasario šešiolikta diena. Ir jei tamstos parapijoj bus
keliamos tautiškos vėliavos, mėtomi lapeliai, už visa tai būsi atsakingas ir trau-
kiamas atsakomybėn pagal visą sovietinių įstatymų griežtumą.“*

Klebonas į tai atsakė, kad tvarkąs bažnyčią ir atsaką už tvarką joje, o
kas gali įvykti plačioj parapijoj, tedaboja pati milicija.

Artėjant vasario 16 d., daugelyje vietų buvo paskleisti šapirografuoti
patriotiški lapeliai ir iškabintos tautiškos vėliavos. Taip įvyko ir Notėnų
bažnytkaimyje. Tuoju po to vietos klebonas buvo tardomas vieno Plungės
žydo. Buvo tardoma storžieviškai ir tai truko ištisą valandą. Klebonas bu-

vo kaltinamas turįs slaptą rašomąją mašinėlę, veikęs su fašistine pavasarininkų organizacija.

Ypač būdingas buvusio Papilės vikaro tardymas. Jis buvo GPU agentų išvežtas ir du kartus tardomas Šiaulių saugume. Pirmą kartą 1940 m. spalio mėnesį naktį iš 6 į 7 dieną. Jam primesta kaltė, būk tai ruošęs slaptą vietos inteligentų posėdį, nukreiptą prieš revoliucijos minėjimą ir pasipriešinimą vietos milicijai bei kompartijai, kai jie nakties metu Papilės klebonijon atėjo daryti kratos. Tuo būdu kunigas veikias kaip kontrrevoliucionierius, organizuojąs slaptą sąjūdį prieš raudonąją – nenugalimąją armiją ir jos politinę santvarką Lietuvoje, kad slepiąs ginklus ir šnipinėjęs vokiečių naudai.

Tais kaltinimais čekistai norėjo kunigą įbauginti ir padaryti prieinamesnį, kad sutiktų su tolimesniais jų reikalavimais, dėl kurių jis specialiai ir buvo čia atgabentas. Būtent, čekistai kunigą pradėjo įkalbinėti, o vėliau net jėga vertė dirbti jų naudai ir būti čekos šnipu, atsisakant kunigystės pareigų. Už tai siūlė gimnazijos direktoriaus vietą ir 3000–4000 rublių slapto mėnesinio atlyginimo, be gaunamos algos. Drįso net pareikšti, kad parapijų vikarai tik skurstą, nors ir esą baigę aukštąjį mokslą. Dėl to ir siūlėsi padėti „geriau gyventi“.

Klausinėjo, ar kartais Vyskupas nesiuntinėja slaptų raštų ir instrukcijų kunigams, nukreiptų prieš bolševikų valdžią. Sakėsi apie tai turį patikrintų žinių ir priminė, kad prieš dvasiškius greit pradės smarkią akciją ir taip, kad iš kunigų, anot jų žodžių, beliks tik skujukai. Tai vykdys, kai susitvarkys su kitais vidaus reikalais. Pirmieji krisią jaunieji kunigai, o senių neliesią, nes jie ir patys mirsią. Be to, sudarysią tokias sąlygas, kad kunigams prasimaitinti būsią neįmanoma, nes sunaikinsią ūkininkus, ypač palankesnius religijai.

Dėl to ir įkalbinėjo pripažinti materialistinę pasaulėžiūrą, ypač Lenino mokslą apie luomų ir jų tarpusavio kovų panaikinimą, apie darbininkų diktatūrą, visų gėrybių nacionalizavimą, buržuazijos sunaikinimą.

Šis pirmas tardymas vyko apie 12 valandų, be pertrūkių, ir tai nakties metu. Paleidę kunigą apstatė šnipais, kurie sekdamo laidotuvėse ir pamaldose, ar kartais ko neišsitar priešingo komunizmui. Šie įkyrūs sekliai išimtinai buvo žydų tautybės asmenys.

Antrą kartą kunigą suėmė ir tardė 1941 m. vasario mėnesio pradžioje todėl, kad trobesių nacionalizavimo komisijai pasiuntė skundą, kuriame buvo pažymėta, jog Papilės parapijos špitolės namas yra neteisingai, prasilenkiant su įstatymais bent keleriopu būdu, valdžios organų nusavintas. Po skundu buvo parapijiečių parašai ir viskas atlikta įstatymų numatyta tvarka.

Apie paduotąjį skundą saugumui specialiai pranešė žydas todėl, kad vietos vykdomasis komitetas pirmas priėmė kunigo skundą, o ne jo prašymą.

Saugume kunigas buvo kaltinamas einąs prieš butų ir namų nacionalizavimą. Viršininkas pareiškė, kad, nors ir yra įstatymai, bet jau visiškai klausimas, kas ir kiek jais gali naudotis. Paaiškinus, kad tokį skundą patarė paduoti vietos vykdomojo komiteto pirmininkas, kunigą paleido, o suėmė ir tardė pirmininką.

Išeinant iš saugumo, viršininkas kunigui priminė, kad neužmirštų, jog gyvenęs Tarybų Lietuvoj, ir nesijaustų taip drąsiai, kaip iki šiol buvo pastebėta.

Po savaitės kunigas buvo įtrauktas į pirmąjį Rusijon išvežti numatytų žmonių sąrašą. Atvažiavę kunigo neberado namuose, ieškojo kaimuose, o neradę pasakė, kad kunigas vis tiek neprapulsiąs ir savo laiku būsiąs su tvarkytas. Deja, tai jiems padaryti sutrukdė karas.

Dėl to skundo skaudžiai nukentėjo buvęs Papilės valsčiaus viršaitis ir bažnyčios maršalka p. J. Daunys. Trečią karo dieną jis buvo areštuotas, o birželio 27 d. čekisto ruso peršautas į kairį smilkinį, tačiau nuostabiu būdu išsigelbėjo ir pagijo.

13. Buvo numatyta į Rusiją išvežti visus kunigus ir, žinoma, ten juos pristatyti prie sunkių katorgos darbų, kur savo sveikatą ir gyvybę padėjo tūkstančiai geriausių tos pačios Rusijos piliečių. Prie žemės darbų, statomų aerodromų jau buvo išvaryti Pagramančio ir Akmenės kunigai, kurie nepaklausė ir šio nurodymo nevykdė. Bolševikai nespėjo jų nubausti, nes, kilus karui, patys turėjo gelbėtis. Akmenės kleboną išvadavo gydytojo pažymėjimas.

Prieš pat karą *Rusijon išvežti jau buvo paieškoma 12 kunigų*. Jie, pajutę pavojų, spėjo išsislapstyti. O tokioj Kartenoj kleboną perspėjo vienas kompartijos narys ir patarė pasislėpti. Bendrai reikia pastebėti, jog Kartenoj nesijautė aštrios bolševikų propagandos dėl to, kad valsčiaus raštininkai buvo katalikai žmonės. Be to, miestelyje nebuvo nei žydų, nei komjaunuolių.

14. Iš Telšių diecezijos *į Rusiją išvežti keturi kunigai*: kunigas Stanislovas Rimkus, Kražių vikaras, beveik ištisus metus prieš tai kalintas Raseinių kalėjime už tai, kad pirmosiomis bolševikų atėjimo dienomis sušaukė pavasarininkų susirinkimą, kunigas Antanas Krencius – Vegerių klebonas, kad neįstengė atpilti grūdų pyliavos, kunigas Augustinas Dirvelė iš Kretingos pranciškonų vienuolyno, kalintas Kauno kalėjime ir šių metų kovo mėnesį išgabentas Rusijon, kunigas Mykolas Šimonkevičius, laikinai atvykęs iš Vilniaus krašto ir apsigyvenęs Šaukėnų valsčiaus Palendrų kaime –

jį bolševikai suėmė šių metų birželio 14 d. ir išvežė į Raseinius. Tolimesnis likimas nežinomas.

15. *Bolševikų kalėjimuose* sėdėjo dar trys mūsų diecezijos kunigai:

1) kunigas Mykolas Juodokas – Šilutės klebonas. Jį 1940 m. rugpjūčio 22 d. į miliciją pakvietė Tauragės NKVD komisaras Sokolovas. Prigrasinęs sušaudyti, pareikalavo pasirašyti, jog išdavinės kontrrevoliucionierius, už tai siūlydamas laisvę ir pinigus. Kunigui griežtai atsisakius, jį suėmė ir uždarė į Tauragės kalėjimą, vėliau perkėlė į Kauno kalėjimą. Tardė dešimtį mėnesių, kaltindami priešsovietine agitacija, kurią kunigas varęs būdamas laisvėje ir kalėjime tarp kalinių. Tardymo metu jam visą laiką buvo siūloma pasirašyti po pasižadėjimu dirbti bolševikų naudai ir už tai žadama paleisti ir mokėti dideles sumas. Klebonas su kitais kaliniais nuostabių būdu išsilaisvino tik kilus karui.

2) Kunigas Pranciškus Klioniauskas, Sartininkų klebonas, porą savaičių buvo kalinamas už tai, kad neįstengė laiku atpilti pyliavas. Kalėjime nuo jo buvo atimti visi religiniai ženklai ir uždrausta melstis atsiklaupus.

Įdomu pažymėti tai, kad religinių ženklų prie savęs negalėjo turėti kalėjime ir du už pyliavą areštuoti Laukžemės ūkininkai, šeši iš Vainuto, 15 iš Žemaičių Naumiesčio, taip pat du sėdiškiai ir 19 Šilalės inteligentų, vienas Tūbinių gimnazistas. O viena mokinė iš Kontaučių parapijos, sėdėdama kalėjime, rožančių pasidarė iš duonos plutelių. Kun. dekanas M. Juodokas už rožančių dirbimą (taip pat iš duonos plutelių) savo draugams kaliniams buvo įmestas į karcerį. Religiniai ženklai buvo atimami kalėjime su tam tikra panieka, o išeinant atiduodami. Bet, pavyzdžiui, nuo 19 Šilalės inteligentų tie ženklai buvo atimti ir sunaikinti.

3) Kun. Jonas Lukošius, buvęs Žukančių kuratas, sėdėjo Šiaulių kalėjime, neva už tai, kad nuplėšęs plakatą prieš rinkimus į aukščiausiąją tarybą.

16. Kaip iš visa ko matyti, aršiausios religinės kovos smaigalys buvo nukreiptas į kunigus. Kilus karui, bolševikai tą savo neapykantą katalikų dvasininkijai parodė be jokios kaltės sušaudydami *tris mūsų diecezijos kunigus*.

Pirmoji bolševikų auka yra senelis, turėjęs beveik 80 metų, Viekšnių klebonas *kanauninkas Jonas Novickis*. Iš vakaro perspėtas apie galimą pavojų, kunigas pareiškė, kad tokiame senam raudonarmiečiui nieko nedarys ir dėl to pasiliko budėti prie savo parapijos bažnyčios, tuo tarpu kai jaunesnieji kunigai vikarai, nujausdami gresiantį pavojų, laikinai pasišalino. Tačiau besitraukiantys bolševikai kleboną suėmė kartu su vienu miestelio advokatu ir, kiek toliau nugabenę, sušaudė, apibadydami dar durtuvais. Vykstant į su-

šaudymo vietą, advokatas neteko sąmonės, kunigas dar jautėsi tiek ramus ir stiprus, kad jam suteikė išrišimą.

Antras bolševikų kankinys yra *Kuršėnų klebonas kan. Vaclovas Dambrauskas*. Jį šventoriuje suėmė bolševikų kareiviai, o sušaudyti įdavė vienam vietos milicininkui. Kai buvo vedamas sušaudyti kartu su kitais trimis pašauliečiais, kuriuos bolševikai paleido, kunigas liepė jiems susikaupti ir davė paskutinį išrišimą. Pirmą šūvį milicininkas kunigui paleido stačiai į krūtinę, nuo to jis pargriuvo ir pakibo ant iškastos duobės krašto. Tada į jį dar buvo paleisti penki šūviai. Pribėgę kiti milicininkai su durtuvais įvertė jo kūną duobėn, subadydami šoną ir kojas.

Trečioji teroro auka yra *Kruopių klebonas kan. Benediktas Vanagas*. Norėdamas išvengti pavojaus, kunigas iš vieno namų bėgo į kitus. Ir čia bebėgdamas buvo iš pasalų, spėjama, kad vietos komunistų ir žydų, mirtinai pašautas.

Nužudyti jie buvo visi trys ne dėl kokių politinių nusikaltimų, ne dėl to, kad būtų iš bokštų šaudę į besitraukiančią bolševikų kariuomenę, kaip tai Lietuvos dvasininkiją pirmosiomis karo dienomis per Maskvos radiją apkaltino Sovietų sąjungos užsienio reikalų komisaras Molotovas, bet tik dėl to, kad iš pamatymo buvo išskirti esą katalikų kunigai.

Iš viso Lietuvoje bolševikai sušaudė 16 kunigų. Jų tarpe buvo ir laukuviškas kunigas Povilas Racevičius – Joniškio gimnazijos kapelionas.

Tas pats grėisė ir daugeliui kitų kunigų, tačiau ieškomi jie spėjo pasislėpti. Mons. R. Kuodžiui Telšiuose raudonarmiečiai metė kaltinimą, kad jis katedros varpais duodęs vokiečiams lakūnams signalą bombarduoti. Kun. J. Pletkui, Papilės klebonui, dr. Olšauskui, tuo laikuėjusiam Telšių katedros klebono pareigas, buvo mestas kaltinimas, kad jie šaudę į besitraukiančią sovietų armiją. Paskutinytis buvo jau ir areštuotas. Tik per plauką pavyko nuo mirties išsigelbėti.

Mūsų dvasininkija bolševikų valdymo metu laikėsi tvirtai ir išmintingai, nors dėl suprantamų priežasčių ir negalėjo būti pakankamai informuojama. Tarp savęs ir su tikinčiais žmonėmis palaikė tamprią vienybę. Ypatinai liaudis pajuto, ką reiškia sunkiais laikais turėti uolų, atsidavusį vadą kunigą. Jei kai kurie, palikę savo ganomas avelas, bėgo užsienin, ar abu kartusėjo balsuoti už bolševikus, tai gali būti pateisinama ir nežmoniškais grasinimais, kuriems atsispirti kartais nebūdavo nė fizinės galimybės. Tačiau, bendrai paėmus, dvasininkijai tinka vieno repatrijavusio profesoriaus žodžiai: „Lietuvos kunigai gerai išlaikė egzaminus!“

Nors ateistinė propaganda ir neturėjo masinio pasisekimo, tačiau šiek tiek paveikė miestų jaunimą, dalyvavusį komjaunimo ir pionierių organizacijose. Kaimo ir akademinių jaunimas liko atsparus.

Tautos dauguma tvirtai laikėsi katalikų tikėjimo. Tik silpnesnieji buvo bepradedą svyruoti. Matydama bedieviškojo komunizmo terorą, tauta pajuto, kad tikėjimą jai norima išplėsti iš širdies. Dėl to iš pat pradžios nuo naujosios valdžios nusigręžė. Nenugalima kantrybe tauta nešė tas neteisybes, kurias prieš jos sąžinę buvo užkrovę nedori įstatymai. Joje kaskart vis labiau ir labiau stiprėjo nepritarimo ir pasipriešinimo jausmas prieš tokią valdžią, kuri kojom mindžiojo ir elementariausias Dievo bei žmogaus teises. Tas jos nusistatymas nebūtų pasikeitęs, nors visiems būtų reikėję keliauti ir į tolimus Sibiro kraštus.

Bolševikų nukankinti Lietuvos kunigai

BALČIUS Valentas, 36 m. Pusnės kleb.

BALSYS Vaclovas, 35 m. Lankeliškių kleb.

DABRILA Justinas, Dr. 35 m. Vilkaviškio Kun. Sem. prof.

DAMBRAUSKAS Vaclovas, 61 m. Kuršėnų kleb.

DAUGĖLA Jonas, 32 m. Stirnių kleb.

JUKNEVIČIUS Andrius, 59 m. Merkinės kleb. ir dekanas.

LAJAUSKAS Matas, 68 m. Molėtų kleb. ir dekanas.

NOVICKIS Jonas, 77 m. Viekšnių kleb. ir dekanas.

PETRIKA Jonas, 54 m. Marijampolės gimn. kapelionas.

RACEVIČIUS Povilas, 32 m. Joniškio gimn. kapelionas.

STANKEVIČIUS iš Vilniaus vyskupijos.

ŠVEIKAUSKAS Benediktas, 56 m. Rokiškio altarista.

TUTINAS Jonas, 44 m. Palomenės kleb.

VANAGAS Benediktas, 35 m. Kruopių kleb.

VĖGĖLĖ Balys, 60 m. Veprių kleb.

VITKEVIČIUS Pranas, 63 m. Skomlių kleb.

PRELATAS PRANAS URBANAVIČIUS

Telšiai

Ižangos vietoje

1943 m. rugsėjo 19 d. sueina 75-eri metai, kaip gimė didis Žemaičių krašto švietėjas, rusų priespaudos laikų kovotojas – apžvalgininkas ir nenuilstantis religinio atgimimo žadintojas Telšių vyskupijos generalvikaras prelatas Pranas Urbanavičius. Ta brangia sukaktim asmeniškai jis pats nebegalės pasidžiaugti, nes pernai gegužės 27 d. mirė Salantuose, nesulaukęs savo tautai geresnių dienų, dėl ko visą amžių taip karštai sielojosi.

Atnaujinti to didžio žemaičio atminimą reikalauja ne tik pietizmas, bet ir gyvas reikalas sunkiose mūsų tautai valandose prieš akis turėti didvyriškumo pavyzdį, kurį teikia a. a. jubilato gyvenimas.

Rinkdamas šiai monografijai medžiagą, įvairiomis progomis mėginau klausinėti, kol dar gyvas tebebuvo, ir patį prelatą, bet visuomet išgirdavau atsakymą: „*Te, o kam to reikia? Mes tyliai kovojom, tylumoj ir norim likti...*” Taigi turėjau pasitenkinti apklausinėdamas jo artimuosius bendradarbius. Iš p. F. Milevičiaus Telšuose gavau dar 1890–1896 metų, kad ir nepilną, „Apžalgos” komplektą, kur išspausdinta daug jaunojo Urbanavičiaus straipsnių.

Prelatui mirus, iš jo artimųjų sužinojau, kad gyvendamas a. a. vis dėlto buvo parašęs savo atsiminimus. Tik gaila, kad brangi istorinė medžiaga žuvo. Mat, 1941 m. vasarą Lietuvą užplūdus bolševikams, prelatas dėl patalpų ankštumo iš Telšių turėjo persikelti į Salantus. Dangintojai pamiršo iš kurijos paimti rašomąjį staliuką, kur buvo užrakintas ir jo atsiminimų rankraš-

tis. Po karo kurijos rūmuose neberasta nei staliuko, nei jokių raštų. Raudonarmiečiai, matyt, visa sunaikino ar išsivežė.

Pr. Urbanavičiaus biografijai panaudojau šiuos rašytinius šaltinius: Doc. J. Tumas. „Apžvalga“ ir Apžvalgininkai. Kaunas, 1925; V. Biržiška. Lietuvių bibliografija, III dalis (Knygos. Nr. 8. Kaunas, 1925); Kan. K. Pakalniškis, kun. prelatas Pr. Urbanavičius (Žemaičių Prietelius. 1933 m., Nr. 39 (409)); Kun. Dr. K. Olšauskas. Mes tyliai kovojom (Žemaičių Prietelius. 1938 m., Nr. 37 (664)); Prel. R. Kuodis. Iš praeities tavo sūnūs lai stiprybę semia (Žemaičių Žemė. 1942 m. Nr. 20). Visus šiuos šaltinius galėjau papildyti nauja medžiaga.

Jaunystė ir mokslo dienos

Pr. Urbanavičius gimė Baublių dvarelyje, Kartenos (dabar Budrių) parapijoje, 1868 metų rugsėjo 6 d. (pagal naująjį kalendorių – 19 d.). Taigi praėjus lygiai trimis metams po to, kai rusai lietuviams uždraudė naudotis spausdintu žodžiu. „*Anei druko, anei rašto / Mums turėt neduoda; / Tegul, sako, bus Lietuva / Ir tamsi, ir juoda*“, – taip tada jau skundėsi vyskupas A. Baranauskas.

Rytojaus dieną naujagimis buvo pakrikštytas Jokūbavo filijos bažnyčioje dviem vardais: Pranciškus Motiejus, o antras vardas, matyt, bajorišku papročiu pridėtas, pagerbiant krikštijusį vietos kunigą bernardiną Motiejų Gelazių, o gal Motiejų Danilavičių, kuris su Pranciška Vaišviliene buvo kūdikio kūmais. Kai kurie biografiniai šaltiniai klaidingai nurodo antrąjį vardą, tarsi jis būtų buvęs Marijos.

Kaip gimimo metrikroje pažymėta, kūdikio tėvai buvo bajorai: Steponas Bernardas ir Liudvika (Macaitė) Urbanavičiai. Tai vidutiniškai pasitvirtintys žemaičiai, visą laiką vertęsi dvarų nuomojimu. Todėl ir atsitiko, kad Pranelis, neturėdamas pastovios tėvišės, iš Baublių dvarelį greitai turėjo persikelti į Grimališko dvarelį, esantį Gargždų parapijoje. Čia tat, gražiuose Minijos šlaituose, jaukioje dviejų brolių ir dviejų seselių draugėje prabėgo saulėta prelato jaunystė. Būdamas tikras Žemaičių šalies sūnus, visuomet tą kilmę ir savo raštuose, ir kalboje pareiškėdavo.

Pradžios mokslą įgijo Gargždų mokykloje. Mokytis pradėjo labai jaunas. Apie tai pats prelatas rašo vienoje savo knygoje: „*Sutiko kartą jo tėvą vietos kunigą ir sako:*

– *Žinai, ką, Stapon? Tavo Praniukas geras žvirbliamušis, tiesa, bet gabus ir neslinkis. Katekizmą kaip gaidys užsimerkęs atsako, ant vienos kojos sto-*

vėdamas, o ministrantūrą graužia kaip ropę. Leisk jį į mokslus, ar ką? Gal kunigu bus, juk ne šventuoliai puodelius lipdo. Ne? Tai bent žmogumi taps; mums brangus kiekvienas, kurs daugiau numano, nei kaip dalgi pustyti ar valgyti košę. O be mokslo nepraregėsi.

– Gerai, kunigėli, – atsako užklaustasis, – pasitarsiu su motina.

Ilgai juodu tarėsi, tie mylimieji tėvas ir motina, ilgai svarstė ir svyravo tai į vieną, tai į kitą pusę, bet pagaliau gerojo kunigėlio pavartotas argumentas, jog „ne šventuoliai puodelius telipdo“, vis dėlto savo padarė:

– O dėl ko mūsų Pranelis negalėtų kunigu būti, bent klebonu ar kanau-ninku? – išsiveržė žodis matušeį. Ir tai nugalėjo. Ryžosi leisti Pranelį į mokslus... O jau paskui Dievas tetvarko.”

Tais laikais Kurše, Paurupės (Rucavos) dvare, veikė privati triklasė mokykla. Neseniai ją buvo įsteigęs kun. Domininkas Žukas, grįžęs iš Sibiro ištrėmimo. Kadangi rusai sugrįžusiam tremtiniui neleido apsigyventi Kauno gubernijoje (per 1863 m. sukilimą buvo Skapiškio klebonas), tai apsigyveno prie pat Žemaičių rubežiaus, Paurupėje.

Čia susitaręs su liuteronų bažnyčios vargonininku Šenbergiu atidarė privačią mokyklą, beveik specialiai ruošti kandidatams į Kunigų Seminariją. Vargonininkas Šenbergis įrengė bendrabutį, nors mokiniai galėjo gyventi ir miestelyje, pakvietė mokytojauti du savo sūnus, baigusius aukštąjį mokslą. Kun. Žukas buvo tos mokyklos kapelionas. Mokslas buvo dėstomas vokiškai.

Kun. Žukas tuoj parašė visiems Žemaičių vyskupijos klebonams laiškus, nurodydamas lengvas sąlygas patekti į naujai įsikūrusią Paurupės mokyklą: į amžiaus metus neatsižvelgiama (viename suole drauge su mažu vaiku sėdėdavo ir augęs vyras), nedaug tereikalaujama ir pinigų, už išlaikymą buvo galima atsilyginti ir produktais.

Mokinių prisirinkdavo kelios dešimtys, daugiausiai žemaičiai. Ir mokiniai, ir jų tėvai mokykla buvo patenkinti: valgis ir oras sveikas (tarp pušynų), griežta priežiūra. Išdykėliams naudota net rykštė. Mokytojai pasirodė darbštūs: tris metus jų pamokyti jaunuoliai išlaikydavo egzaminus į ketvirtą, o kiti, kaip ir dabartinis arkivyskupas Pr. Karevičius, net į šeštą gimnazijos klasę, žiūrint, kaip kuris dar privačiai buvo pasiruošęs.

Paurupėje nuo 1878 metų mokėsi ir Pr. Urbanavičius. Iš tos mokyklos, be jau minėtų dviejų, išėjo ir daugiau Lietuvai naudingų žmonių: apžvalgininkai kun. K. Pakalniškis (Dėdė Atanasas), kun. P. Viengalis (Skrob-lus), kun. Ad. Žeimavičius, kun. J. Vizbaras, gen. Tamošauskas ir kiti. Vė-

liau, atsidarius mokyklai Palangoje, Paurupėje (kun. Žuko mokykla – red. p.) užsidarė.

Iš Paurupės Urbanavičiai savo sūnų perkėlė į Liepoją. Čia jis lankė klasinę vokiečių gimnaziją. Gimnazijos dvasia ir dėstomoji kalba buvo vokiška. Mokslo draugai pasakoja, kad Pranas buvo gyvas, doras ir gabus mokinys. Pamokas išmokdavęs rytą besiprausdamas. Kadangi visą atliekamą laiką pašvęsdavęs knygoms skaityti, tai gerokai pamėgęs vienatvę. Draugų prašomas mielai jiems padėdavęs mokytis ir už tai iš turtingesniųjų gaudavęs atlyginimą, dažniausia... papirosais. Besimokydamas Liepojoje, Pr. Urbanavičius puikiai pramoko vokiečių kalbos, kuria jis ir vėliau galėjo tobulai kalbėti ir rašyti.

Žemaičių dvasinėje seminarijoje

Baigęs 6 klases Liepojos vokiečių gimnazijoje ir jausdamas pašaukimą į kunigystės luomą, 17 metų jaunuolis Pranas su gražiu liudijimu išvažiavo į Kauną, Žemaičių Dvasinę Seminariją... Čia jis mokėsi ketverius metus (1885–1889), pasižymėdamas ne tik kaip uolus klierikas, bet ir kaip susipratęs lietuvis.

Tuomet Žemaičių vyskupiją valdė vysk. Mečislovas Paliulionis, o jo sufraganu buvo vysk. Antanas Baranauskas.

Urbanavičiui įstojus į Seminariją, jos vadovybę ir mokslo personalą sudarė šie asmenys:

1. Rektorius prel. Jeronimas Račkauskas;
2. Inspektorius prel. Edvardas Barauskas;
3. Dvasios vadas kun. Adomas Mackevičius;

Profesoriai:

4. Kun. Antanas Povilanis;
5. Kun. Kazimieras Jaunius;
6. Kun. Pranciškus Vekcinskis;
7. Kun. prel. Varanavičius;
8. Čikiliauskis (rusų literatūra);
9. Gukauskas (rusų kalba).

Iš visų profesorių tik du tam tikrus dalykus dėstė lietuviškai: Povilanis ir Jaunius.

Prof. Povilanis trečiame ir ketvirtame kurse lotyniškai dėstė dogmatinę, o pirmame ir antrame – lietuviškai katekizmą. Tuo metu Kauno Se-

minarijoje lietuviškų knygų nebuvo, nes spauda caro valdžios buvo uždrausta. Vis dėlto vieną knygutę kontrabandos keliu visi klierikai gaudavo. Tai Ry-mo katalikų katekizmą. Prof. Povilanis jį dėstydamas labai plačiai. Dėstydamas vartojo anykštėnų tarmę, nes pats buvo kilęs iš Anykščių parapijos. Tačiau klierikams leisdavo atsakinėti pamokas savo gimtąja tarme. Tokiu būdu katekizmo pamokose buvo galima išgirsti visų lietuvių – žemaičių ir aukštaičių – tarmės.

Antras lietuviškai dėstęs profesorius buvo kun. Jaunius, kilimo nuo Kvėdarnos. Jis trečiame ir ketvirtame kurse dėstė moralinę lotyniškai, o visiems kursams lietuvių kalbą ir homiletiką lietuviškai. Lietuvių kalbai mokytis nebuvo jokio rankvedžio, jokios gramatikos nei sintaksės. Todėl prof. Jaunius kiekvieną pamoką parašydavo pats savo ranka. Gavę profesoriaus rankraštį, klierikai jį nusirašydavo ir taip mokydavosi. Kiekvieną pamoką prof. Jaunius parašydavo su kirčiais ir priegaidėmis, panašiai kaip dabar J. E. arkivysk. J. Skvirecko išleistos šventadienio evangelijos. Todėl nelengva būdavo perrašinėti profesoriaus užrašus, ypač kad originalas tekdavo tik vienam klierikui; perrašinėjant iš nuorašų įsiskverbavo ir klaidų. Dėl to gerai paruošti lietuvių kalbos pamokas iš klaidingų užrašų buvo gana sunku.

Prof. Jaunius lietuvių kalbą dėstydamas labai smulkmeniškai. Tačiau, kadangi buvo labai iškalbingas, dėl to jo pamokos visada darydavo malonų įspūdį. Bet, kad gerai išoktum kalbą, neužtenka vien puikaus dėstymo, čia dar reikia būtinai turėti rankvedį, jį namuose gerai išstudijuoti, reikia dar turėti ir kitų skaitymo knygų. Kadangi Seminarijai to vis trūko, dėl to daugelis klierikų tik paviršutiniškai žinojo lietuvių kalbą. Žinojo tai ir prof. Jaunius ir per daug griežtai savo mokinių nespaudė. Klierikai už tai jį, žinoma, gerbė ir mylėjo.

Iš visų Seminarijos klierikų tik du buvo laikomi lietuvių kalbos mokytojai: tai Pranas Urbanavičius ir dviem kursais už jį jaunesnis Juozas Tu-mas. Ir kituose dalykuose jie buvo labiau išsilavinę už savo draugus, nes pirmasis buvo baigęs 6 klases, o antrasis visą realinę gimnaziją Daugpilyje, tuo tarpu kiti klierikai Seminarijon buvo priimti iš 4 klasių. Aišku, kad mokesnio išsilavinimo mokiniai nebuvo dar priaugę klausyti tokio didelio mokslo vyro, kaip prof. Jaunius, dėstymo. Užtat jis (K. Jaunius – red. p.) vėliau buvo pakviestas į Petrapilio Akademiją dirbti graikų kalbos lektorium.

Klierikas Urbanavičius turėjo didelį ir savo profesorių pasitikėjimą. Kai aukštesniųjų kursų draugai Seminarijos bažnyčioje turėdavo sakyti lietuvišką pamokslą, tai visada prašydavo Urbanavičiaus ištaisyti jų rankraščio kalbą

ir tik tada jį nešdavo peržiūrėti homiletikos profesoriui kun. Jauniui. Šis ne-
daug ką beturėdavo taisyti.

Dabartinis Gadonavo altarista kun. J. Balčiūnas pasakoja, kad kartą jis pasitikėjęs savo jėgomis. Parašęs arba, tikriaus sakant, išvertęs Pelčaro pamokslą apie Dievo Motiną ir jį tiesiog nunešęs prof. Jauniui, aplenkdamas Urbanavičių. „*Keletai dienų praslinkus gavau, – prisimena jis, – „ištaisyta pamokslą”. Jį pamatęs net išsigandau, nes beveik kiekvienas žodis buvo pabrauktas raudonu rašalu. Vienam trūko brūkšnelio, kitam taškelio, trečiam uodegėlės, ketvirtam parašytas ne tas „i”, kokio reikėjo. Rankraščio gale pridėta šitokia rezoliucija:*

*Vix intelligi potest, cur hic sermo tam innumeris gramaticis erroribus scateat**.

Mano laimei, neužilgo gavau progos profesoriaus akyse pasitaisyti.

*Seminarijos inspektorius skirdavo klierikus sakyti pamokslus per Nekalto Prasidėjimo atlaidus Seminarijos bažnyčioje. Ten mat yra 40 valandų atlaidai. Turbūt draugo dekanų pasiūlymu inspektorius man paskyrė sakyti pamokslą ant-
rąją atlaidų dieną. Tada jau gudriau pasielgiau.*

*Pruošęs pamokslą, nunešiau jį ištaisyti draugui Urbanavičiui. Ištaisyta pamokslą perrašęs, įteikiau kun. prof. Jauniui. Ir ką gi? Profesorius jau neberado nė vienos gramatinės klaidos ir pamokslo gale parašė: Belle!**”*

Lietuviškos rašybos reikalu į Urbanavičių kreipdavosi tada ir kursu vyresnis jo kolega Mačiulis (Maironis). Beveik visi ankstyvesnieji Maironio raštai yra perėję Urbanavičiaus korektūrą.

Tuo laiku Žemaičių Seminarijoje jau buvo pradėjęs reikštis lietuviškas sąjūdis. Į klierikų tarpą buvo mestas naujas obalsis: gerbti visa tai, kas lietuviška. Dėl to Seminarijoje pradėta šnekėti ir dainuoti lietuviškai, skaityti lietuviškas knygeles ir mokytis lietuvių kalbos. Bet iš pradžių tas tautinio lavinimosi darbas ėjo palaidai.

Tik 1888 metais klierikas Urbanavičius susikviečia į savo kambarį keletą draugų ir įkuria slaptą „Tėvynės sūnų” draugiją. Prisidengęs Vytauto slappyvardė, eina tik draugijos sekretoriaus pareigas, nors buvo jos iniciatorius. Draugijos tikslas buvo išmokyti sakyti pamokslus gryna lietuvių kalba, versti į gimtąją kalbą religinę literatūrą, platinti lietuviškas knygas – būti knygnešiais. Urbanavičius draugijos reikalams iš aušrininko kun. Mykolo Miežinio gavo 25 rublius.

* Vos galima suprasti, kodėl šiame pamoksle taip knibžda nesuskaitomai daug gramatinių klaidų.

** Puikiai.

Ši klierikų kuopelė veikė slapta, be Seminarijos vadovybės žinios. Pasaulinės rusų valdžios akimis žiūrint, toks klierikų darbas buvo labai pavojingas valstybei. Jei žandarai būtų susekę, tada visa įstaiga būtų skaudžiai nukentėjusi; jau tik dėl to Seminarijos vadovybė negalėjo leisti kuopelei veikti viešai.

Be to, inspektorius prelatas E. Barauskas lietuvybei nebuvo prielankus ir klierikų tarpe turėjo savo žvalgų. Dėl to lietuviai patriotai turėjo būti labai atsargūs. Ketvirtadieniais, kai klierikai eidavo pasivaikščioti už miesto, kuopelės nariai slapta rinkdavosi pakrūmėse aptarti savo reikalų.

„Tėvynės sūnų“ draugijos pirmininku buvo išrinktas Jonas Karbauskas (kontautiškis), iš veiklesnių narių pažymėtini dar šie klierikai: Kazimieras Pakalniškis (salantiškis), Domininkas Pocius (rietaviškis), Adomas Žemavičius (kontautiškis), Petras Viengalis (plungiškis), Povilas Šilinskis (švėkšniškis), Juozas Ložinskis (kuliškis), Pranas Bučnys (veivirženiškis), Juozas Dirginčius (gauriškis) – visi žemaičiai. Iš aukštaičių pažymėtini: Kazimieras Pronskietis, Povilas Morkys, Kazimieras Petreikis ir Šimaitis. Tačiau pats įtakingiausias narys buvo klierikas Urbanavičius.

Pradžiai ta draugija sumanė išleisti knygelę „Šviesa Dievo Akivaizdoje“ ir išspausdinti Evangeliją visiems metų sekmadieniams ir šventėms. Knygelę iš lenkų kalbos išvertė K. Pronskietis. Evangelijos teksto susatymas buvo pasidalintas tarp visų, bet galutinai atiteko Pr. Bučniui. Vytautas (Urbanavičius) turėjo pasirūpinti spaudos darbu. Negalėdamas reguliariai tvarkyti korrektūros, paliko daug spaudos klaidų. Lėšas spausdinimui kuopelės nariai rinkdavo per atostogas iš kunigų ir šiaip jau pasiturinčių žmonių. Evangelijos laidoje „Tėvynės sūnūs“ parodė ir savo patriotizmą: lietuvišką tekstą patalpino pirmoje vietoje, o lenkišką – antroje. Aprobata šiaip taip išgavo iš vyskupo A. Baranausko.

Iš Prūsijos pargabentų lietuviškų Evangelijų ir kitų knygų sandėlis buvo mieste pas vieną davatkėlę. Važiudami atostogų klierikai jas iš ten paimdavo ir platindavo po visą kraštą.

Urbanavičius mėgo gilintis ir į Bažnyčios istoriją, ypač domėjosi Rytų bažnyčios unijos klausimais. Tai pastebėjęs istorijos profesorius kun. Martynas Valančauskas per išleidžiamuosius egzaminus Urbanavičių kaip tik iš to dalyko ir kvotė, leisdamas jam pademonstruoti visą išsilavinimą toje srityje.

Urbanavičius taip pat manė dar lankyti kurią nors aukštesnę mokyklą, su prof. Hurteriu susirašinėdamas buvo jau susitaręs dėl studijavimo Insbruko Universitete.

Bet tuo tarpu „praslinko... rimtieji seminarijos metai... Nenuostabu, kad Praniukas, vietoj išaugęs į ažuolą – milžiną, išstypo kaip medelis į saulę besiverždamas ir pasikeitė. Net savo namiškiams ir artimiesiems draugams tapo kažkoks rimtas, slėpiningas, tarytum kažkokio kito pasaulio pilietis. Suprantamas daiktas: iš sodžiaus bernaicio kunigu tapti, iš ėriuko – ganytoju, – tai tikrai ne juokai. Čia vieno mokslo, kad ir kažkaip gilaus, negana. Čia reikia ir pašaukimą surasti ir jame įsistiprinti, ir pasiruošti gyvenimui. Taigi pratimų pratimai ir bandymų bandymai; kaip čia sveikata berūpės...” Taip vėliau prisipažino ir pats Urbanavičius*.

Didelis uolumas pakirto jaunuolio sveikatą: jis suserga plaučių džiova. Kai kurso draugai, gavę kunigystės šventinimus, išsiskirstė į tolimas Lietuvos parapijas, Urbanavičius tuo tarpu, neturėdamas reikiamo amžiaus, šventinimų turėjo laukti dar dvejus metus. Nusilpęs 1889 m. grįžta į Grimališio dvarelį. Vieno bajorų daktaro patariamasis vartojo anuo metu garsų kun. Kneipo gydymosi būdą: plovėsi šaltu vandeniu ir gėrė alų. Laimė, kad liga buvo dar tik beprasidedanti, todėl greitai pasidavė užgniauziama. Nors bacilų paliestos plaučių dalys ir užkalkėjo, tačiau per visą gyvenimą jį vargindavo chroniški negalavimai.

Klierikui Urbanavičiui išvykus namo sveikatos pataisyti, nebeliko Seminarijoje autoriteto, kuris jungtų visus vienybėje. Draugija suskilo, keletas „Tėvynės Sūnų Draugijos“ narių iš jos pasitraukė ir sudarė naują „Tėvynės Mylėtojų Draugiją**”.

Bet ir tokiomis aplinkybėmis jaunas levitas iš tėviškės į visas puses rašinėjo laiškus, ragindamas draugus, kad nesiliautų dirbė dvasinės literatūros darbo. Bet į jo laiškus nė atsakyti jam niekas neatsakė. Jam vienam reikėjo rasti lėšų užmokėti ir už minėtų knygelių išleidimą. Tai buvo 1890 metais.

„Žemaičių ir Lietuvos apžvalgos“ redaktorius

Tėviškeje begyvendamas ir turėdamas laisvo laiko, klierikas Urbanavičius ėmė stropiai bendradarbiauti naujame lietuviškame katalikiškos krypties laikraštyje „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“.

Tokio laikraščio leidimas buvo jau seniai pribrendęs dėl to, kad pirmiau leisti Prūsiose pasauliečių inteligentų lietuviški laikraščiai pradėjo kryp-

* Kupranas. Spinduliai. P. 197–198.

** Taip 1938 m. yra išsitaręs pats Urbanavičius, nors Tumas (op. cit., p. 9–22) tvirtina, kad pirmoji kuopelė vadinosi „Lietuvos Mylėtojų draugija“, o antroji – „Šv. Kazimiero Draugija“.

ti į bedievybę. Juk Jonas Šliūpas, pradėjęs redaguoti „Aušrą“, savo kiaura, fanatiška laisvamanybe išstūmė jos bendradarbius katalikus. „Varpas“ bent iš pradžios nebuvo toks, bet vis dėlto tikybos dalykus kai kur pašiepavo.

Dėl to veiklieji Žemaičių Seminarijos klierikai pamatė, kad jiems ir su varpininkais nebus pakeliui, kad jie, norėdami eiti į liaudį su savo idėjomis, privalo turėti ir savo laikraštį. Dėl to savo lietuviškose kuopelėse ėmė rimtai svarstyti laikraščio leidimo reikalus. Netikėtai tam susidarė ir palankios aplinkybės. Kartą 1889 m. vėly rudenį, į Seminariją su nauju knygų ryšuliu atėjo tilžiškio spaustuvinininko Otto von Mauderodės raidžių rinkėjas Juozas Angrabaitis, susipažino ir su „Tėvynės Mylėtojų Draugijos“ nariais. Ką tik išisventinęs kun. Kazimieras Pakalniškis jam priminė, kad klierikai nori leisti naują katalikišką laikraštį. Angrabaitis kiek pagalvojęs tarė, kad kun. Martynas Sidaravičius, Sudargo klebonas, jau seniai galvojęs apie tokį laikraštį, pagaliau ir jis pats, Angrabaitis, tuo reikalu esąs šnekėjęs su Mauderode, kuris sutikęs tokį laikraštį leisti; mat jis galėsiąs jame skelbti savo lietuviškus leidinius. Taigi naują katalikišką laikraštį bus galima greit išleisti, jei tik atsiras pakankamai bendradarbių. Klierikai čia pat kuo greičiausiai pasižadėjo bendradarbiauti ir, jei reikės, šelpti aukomis. Tuojau buvo duotas naujam laikraščiui ir vardas – „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“. Kun. K. Pakalniškis per naktį paruošė jai įžanginį – programinį straipsnį. Urbanavičius tame pasitarime nedalyvavo, nes gydėsi namie.

Pirmojo „Apžvalgos“ numerio išspausdinta 3 000 egzempliorių, kurie visi 1890 m. sausio mėn. per prūsų sieną kontrabandos keliu pateko į Lietuvą.

Laikraštis pradžioje, kaip naujagimis, pasirodė gana silpnas – tiek kalbos, tiek turinio atžvilgiu. Negi buvo galima ko daugiau laukti iš bemokslio jo redaktoriaus Angrabaičio?

„Pirmiesiems „Apžvalgos“ numeriams pakliuvus man į rankas“, – taip rašo Urbanavičius Tumui, – „pykčiu užsidedgiau dėl kalbos ir rašto darymo, Mauderodei parašiau tikrą pamokslą. Pasiūlyta man kalbą ir rašybą taisyti; destis, korektūrą ir redaktorysę“.

Iš tikrųjų nuo 1890 metų pradžios iki pat savo kunigystės šventimų 1891 m. rugsėjo 21 d. klierikas Urbanavičius liko faktiškuoju „Apžvalgos“ redaktoriumi. Atsakinguoju redaktoriumi pradžioje buvo E. Jagomastas, o, jam išvykus į kariuomenę (nuo laikraščio Nr. 22), – M. Kiošis. Iš savo draugo kunigo K. Pakalniškio, kuris jau pirma buvo prie „Apžvalgos“ pritapęs, tam reikalui gavo tik keliolika rublių.

Redagavimo tikslais Urbanavičius dažnai lankydavosi Tilžėje. Čia susipažino su Prūsų Lietuvos veikėju E. Jagomastu ir kitais. Kai 1938 m. spalio 9 d. Telšių kunigų seminarija jubilato garbei suruošė akademiją, tai į ją atvykęs p. Jagomastas įteikė jubilatui jo fotografiją iš redaktoriavimo laikų, vaizdžiai nupasakodamas jų pirmąjį susitikimą Tilžėje. Jagomasto tvirtinimu Pr. Urbanavičius buvo pirmasis lietuvis inteligentas, atvykęs į Tilžę lietuviškos spaudos reikalais. Praslinkus pusei metų, „Apžvalga“ buvo jau labai garsi visoje Lietuvoje – Urbanavičius žymiai pakeitė jos autoritetą.(...)

Pasikvietęs į talką kun. K. Pakalniškį, salantiškį žemaitį, sustiprino ir opozicinį „Apžvalgos“ toną! Tokiu tonu, koku kalbėjo „Apžvalga“, sako V. Biržiška*, nebuvo iki to laiko kalbėjęs su rusų valdžia nė vienas lietuvių laikraštis, ne tik „Aušra“ ar „Šviesa“, bet ir „Varpas“ ar „Ūkininkas“. Nors „Apžvalga“ lietuvių tautos gyvenime nepradėjo naujo periodo, tačiau ryškiau iškelė politikos motyvus ir pradėjo kovą su jau organizuotais ir prieš tikėjamą veikiančiais socialistais ir liberalais.

Polemizuodamas su V. Kudirka, Urbanavičius (Bangpūty) sako, kad „girtini yra žmonės, kurie uždėjo „Apžvalgą“, norėdami užlaikyti „tarp lietuvių katalikų tikėjimą ir lietuviystę“**.

Tą savo tikslą „Apžvalga“ kitur dar ryškiau nusako: „Pirmutinis laikraščio tikslas buvo ir bus ginti katalikybę nuo provoslavų tikėjimo ir lietuviybę nuo sumaskolėjimo, antras – pakelti aukštyn pagal mūsų išgalių medžiaginį dorovinį Lietuvos būvį vienyti tikėjimo dalykus su tautiniais, ginti mūsų brolius nuo svetimtaucių kenksmingos įtakos, žodžiu, juos šviesti tikrai krikščioniškoje, tikrai katalikiškoje dvasioje. Mūsų obalsis buvo ir tolyn bus: katalikybė ir lietuviybė. Nuo to obalsio, nors visos pragaros dvasios sujudėtų, nors savo gyvastį padėtume – neatstosime“***.

„Apžvalga“ aiškiai iškelia net Lietuvos nepriklausomybės idėją: „Mes kariaujame už idėją, t. y. už savo bočių, probočių šventą tikėjimą, už savo kalbą, už skriaudžiamus brolius, už mokslą ir švietimą, žodžiu sakant, mes kariaujame už savo tėvynę Lietuvą“****.

Didelė yra to laikraščio reikšmė mūsų tautos kovoje už savo laisvę. Jei Pr. Urbanavičius nieko kito daugiau nebūtų nuveikęs, tai vis tiek jo var-

* Biržiška V. Iš mūsų laikraščių praeities. Kaunas. 1933. P. 4–7.

** Apžvalga. 1891. Nr. 24. P. 185–186.

*** Ten pat. P. 185–186.

**** Ten pat. P. 185–186. Tuos žodžius taip supranta ir dr. D. Alseika. „Lietuvos tautinė idėja istorijos šviesoje“. Vilnius. 1924. P. 84.

do nebūtų galima išbraukti iš Lietuvos atgimimo istorijos už šį lemiamą vaidmenį formuojant lietuvių viešąją nuomonę.

Tai pripažįsta žmonės ir iš nekatalikų tarpo. Buvęs Vytauto Didžiojo Universiteto rektorius prof. M. Riomeris savo knygoje „Litwa“* štai kaip rašo apie „Apžvalgą“: *„Apžvalga“ negalėjo tikėtis kompromiso ir susitarimo su vidaus politika sėkmingumu, kompromisas ir susitarimas buvo griežtai išskirti. „Apžvalga“, kurios tautinio išsivystimo koncepcija buvo įterpta į katalikybės ribas, iš principo nė kiek negalėjo nusileisti toje srityje. Auklėti žmonių atsparumą prieš valdžios politiką, ją demaskuoti pasidarė natūralus dvasiškių veikimo uždavinys. Ir „Apžvalga“ toje dirvoje daug nusipelnė. Kritika ir be atodairos drąsus tikrų valdžios užmačių skelbimas, aštrus sistemingai valdžios varomo administracijos ir mokyklų tvirkinimo darbo aprašinėjimas, rado daug vietos „Apžvalgos“ skiltyse ir darė reikiamą įtaką visuomenės sąmonei ir viešajai nuomonei. Jos („Apžvalgos“) opozicija buvo nuosekli ir nekrypo į pusiauzodžių ir flirto šuntakius, ką matėme „Aušroje“. „Apžvalga“ rodė visą valdžios darbų bjaurumą.“*

Dabar „Apžvalgą“ skaitė ne tik kunigai ir šiaip jau žmoneliai, bet rusų urėdnikai ir žandarai. Šie skaitė vis įtardami ir keikdami, jog visa tai darą kunigai. Nebuvo nė ko stebėtis tuo: „Apžvalga“ aprašydavo rusų valdininkų darbus su visomis smulkmenomis, parodydavo visus rusinimo sumanymus – taip sakant, žmonėms akis atverdavo, parodydavo, ką centrinė rusų valdžia Petrapilyje Lietuvai nori daryti.

Ginčas su Šliūpu

Ne tik savo tėvynę, bet ir katalikiškus įsitikinimus gynė jaunas apžvalgininkas. 1890 metų „Apžvalgoje“ (Nr. 7–17, 22) jis išvystė smarkią polemiką su laisvamaniu Jonu Šliūpu, kuris tada gyveno Amerikoje ir iš ten į Lietuvą leido bedievybės nuodus. Šliūpas buvo parašęs nepadorią knygpailaikę „Išganymas vargdienio“**, kur Lietuvos liaudžiai piršo bedievybės ir neomaltuzianizmo idėjas. Klierikas Urbanavičius tą laisvamanišką šlamštą aštriai iškritikavo. Kai reikėdavo, jis mat sugebėdavo ir plunksną pasmailinti. Šliūpas supyko ir parašė iš Amerikos Mauderodei į Tilžę laišką***, kuriame reikalavo, kad jis Bangpūčio straipsnių daugiau nebepriimtų į „Apžvalgą“.

* M. Roemer. Litwa. Lwow. 1908. P. 208–209.

** Išganymas wargdienio. Parasyta J. S. Kuokszezio. Niuorkas. Spaustuvėje „Lietuwiszkojo Balso“ 1886. 23 p.

*** Žiūr. „Apžvalga“. 1891. Nr. 1.

Pradžioje Urbanavičius manė, kad Šliūpas nežino, kas yra tas Bangpūtys. Bet kai Šliūpo bičiulis Martynas Jankus „Varpe” ar „Lietuvos Ūkininke” parašė, kad „*vienas bajoras su didele apykakle nuo Žemaičių Paprūsio „Apžvalgoj” Šliupą ižeidė*”, Urbanavičius suprato, kad tikroji Bangpūčio asmenybė jau yra žinoma. Buvo didelės baimės, kad klierikas to „literato” nebūtų išduotas rusų valdžiai kaip tikrasis „Apžvalgos” redaktorius. Norėdamas supainioti pėdsakus, jis paprašė Šilutės kleboną kun. H. Vichmanną priimti „Apžvalgos” redaktoriaus vardą ir Bangpūčio slapyvardę. Šis tai padarė, pirma gavęs pažadėjimą, jog „Apžvalgoje” nieko nebus rašoma prieš rusų valdžią*.

Nuo to laiko Bangpūčio slapyvardė pranyko iš „Apžvalgos” lapų. Tačiau klierikas Urbanavičius ir toliau uoliai šiame leidinyje bendradarbiavo, pasirašydamas kitokiomis slapyvardėmis: Pr. Vytautas, Jurgis Bajoraitis, Proncelė, Bibt, P. iš L., J., J...is, j. f.

Jis nepasitenkino sumalęs laisvamaniškas Šliūpo pažiūras, bet dar pasiryžo teigiamai išdėstyti krikščioniškosios dorovės mokslą. Iš to laiko mes turime labai gražias jo studijas apie skaistybę ir apie Katalikų Bažnyčią. Jos tęsėsi per ištisus dvejus metus, buvo dedamos į kiekvieną numerį.

Slaptas knygnešys

Atostogaudamas ir besigydydamas savo tėviškėje, Grimališio dvarelyje, arti Prūsų sienos, klierikas Urbanavičius per tuos dvejus metus (1890–1891) plačiai gabeno savo „Apžvalgą” ir kitas lietuviškas knygas. Jam padėdavo jo mokslo draugas Rokas Girgždys. Girgždys gyveno pačiame parubežyje. Jam buvo patogų vaikščioti į Prūsų Laukgalius, o iš ten ką nori gali parsinešti namo. Iš namų į Gargždų miestelį visą nunešdavo jo samdiniai arba jis pats, eidamas į bažnyčią. Miestelyje knygas įbrukdavo Urbanavičiaus žmonėms. Rusų sargybiniai, kaimyniaudami su Girgždžiu, pagerdami su juo, nei jo paties, nei jo tarnų nekratydavo.

Tačiau vieną kartą 1891 m. vasarą, iškratė ir suėmė du jo samdinius, nešusius glėbius knygų ir laikraščių. Samdiniai gerai žinojo, kieno buvo tos nešmenės, tačiau maskoliams neišdavė nei savo šeimnininko Girgždžio, nei

* Ir tikrai nuo 1890 m. Nr. 22 „Apžvalgoje” Šliūpo recenzentas jau pasirašo: Kun. H. Vichmannas ar Bangpūtys. Gale yra skelbimas: „Pranešame visiems savo draugams, ypatingai „Apžvalgos” rašytojams, taip pat ir skaitytojams, jog nuo pradžios Naujo Meto „Apžvalgos” rėdytojas (redaktorius) bus pats kun. H. Vichmannas”.

savo parapijiečio bajoraičio Urbanavičiaus. Sakėsi, nešmenes radę ganyklose ir praeidami pasiėmę dėl pelno. Tai buvo gudri mintis – taip ir jie patys išsisuko ir anų dviejų nepražudė.

Patyręs ištikusią nelaimę, Urbanavičius visus savo nelegalius spaudinius ir rankraščius išdangino į paminijį, kur gražioje atkalnėje stovėjo išpuvęs storas medis – baublys, ir ten juos paslėpė. Tame sandėlyje tilpo ir Maiironio „Lietuvos istorijos“ rankraštis, ir daug kito lietuviškai raštijai brangaus turto, kuris su visu baubliu dabar galėtų būti Žemaičių muziejaus pažiba ir daug pasakyti apie pirmųjų tėvynės veikėjų pasiryžimus ir kovas dėl laisvės.

Tik, deja, to turto šiandien nebėra. Tų pačių metų rudenį Urbanavičius turėjo važiuoti į Kauną ir čia vyskupo M. Paliulionio rugsėjo 21 d. buvo įšventintas į kunigus. Sugrįžęs namo, tuoj nubėgo į paminijį pažiūrėti savo brangenybių. Naktį siautusi audra baublį buvo perbloškusi ant žemės. Nuo lietaus permirko visi paslėpti raštai. Nieko sveiko nebeliko, tačiau garbės jausmas, sakosi, neleidęs jam palikti mylimus raštus uoksvoj ir ten juos supūdyti. Dėl to jis viską suėmęs ir Minijos bangomis pasiuntęs atgal į Prūsus.

Pirmieji kunigavimo metai Plungėje

Per šv. Mykolą atlaikęs Gargžduose primicijas*, kun. Urbanavičius, vyskupo skiriamas, išvažiuoja Plungėn ir čia nuo 1890 m. gruodžio 1 d. pradeda eiti vikaro pareigas. Jį atsimenantys plungiškiai pasakoja, kad naujasis kunigėlis parėjo tiesus, juodbruvis ir griežtas. Savo pamoksluose nuo kitų kunigų skyrėsi savo lietuviškos kalbos grynumu.

Nors Plungė ir toliau nuo Prūsų rubežiaus, tačiau ir čia nesiliovė organizavęs specialius knygnešių būrius, kurie lietuviškas knygas išnešiodavo po visą Žemaičių kraštą. Šis darbas buvo pats pavojingiausias. O vis tiek ir nuo to jis neatsisakė, nors už tai galėjo būti geležies pančiuose apkaltas ir išvežtas į tolimą Sibirą, tuo sugriaudamas visą savo gyvenimą.

Sužinojęs, kad rusų valdžia žada uždaryti Kražių bažnyčią, 1892 metų „Apžvalgos“ antrame numeryje parašė kurstomąjį atsišaukimą, pasirašydamas kriptonomu J. B.: *„Lietuviai ir žemaičiai, saugokitės!.. Maskoliai nusprendė išnaikinti Kražių mergaičių klioštorių, o bažnyčią paversti į provoslavišką cerkvę... Nepraeis poras mėnesių, kad peklos misijonieriai atvažiuos tą sprendimą išpildyti. Apskelbiu jums, lietuviai ir žemaičiai, idant iš laiko žinodami, galė-*

* Kupranas. Spinduliai. P. 194–195.

tumėte pasisaugoti. Susirinkite į tą vietą iš visos Lietuvos kampų ir užkampių ir laukite tai valandai ateinant, o, atbrazdėjęs maskoliams, stovėkite tvirtai, iš savo kūnų padarykite sieną, per kurią bedieviai negalėtų įsilaužti, o jei reiktų galvą padėti, tai padėsite už tikėjimą, už bažnyčią ir tėvynę, ar begali būti gesnis smertis už tą? Tegul supranta šiaurės miliniai, jog mus pirma po vieną išmušinės, kaip pasaluose šaudantys žmogžudžiai, nekaip privarys priimti savo pasvirdusiąją provoslaviją! Tegul pažįsta ir Europa, jog nors iš vienos pusės mes esame ištikimais maskolių vergais, bet kad eina apie tikėjimą ir bažnyčią, mes mokam daryti, kaip laisvi Lietuvos sūnūs, kaip senovės Lietuvos galiūnai! Gal atmins ant mūsų Europa ir, kilus karui, gal pareikalaus nuo maskolių, idant išduotų rokundą, kaip jie mus iki šiol valdė!”

Lemiamoji kova dėl Kražių bažnyčios, tiksliau pasakius, dėl Lietuvos ateities, prasidėjo 1893 m. lapkričio mėnesį. Čia atvažiavo pats Kauno gubernatorius Klingenbergas. Kun. Urbanavičius irgi neliko pasyvus. Į Kražius organizavo maldininkus iš Plungės apylinkės, kurie ten dieną ir naktį budėjo, kad maskoliai neužimtų bažnyčios. Informacijas, kaip toliau reikia laikytis, Urbanavičius įteikdavo narsiai plungiškei žemaitėi Juozapai Nečėjaitėi*, pramintai „greitąja Juze“. Greitoji Juzė tas informacijas pėsčia nulaikindavo į Kražius ir dar tą pačią dieną į Plungę parnešdavo naujų. Tai anų laikų bevielis Lietuvos telegrafas, Kražių frontą jungęs su vyriausiuoju Urbanavičiaus štabu.

Nors žemaičiai savo krauju apšlakstė Kražių bažnyčią ir šventorių, begindami savo šventenybes nuo kazokų pasikėsینimo, tačiau toliau nebegalėjo spirtis galingesniam priešui. Žinia apie maskolių žiaurumą pasiekė Vakarų Europą. Kražių didvyrių byla dar labiau sukompromitavo carinės valdžios politiką lietuvių atžvilgiu kultūringojo pasaulio akyse.

Kaip rusai neapkentė Urbanavičiaus „Apžvalgos“ ir ją ne be pagrindo įtarė sukursčiusią žemaičių pasipriešinimą Kražiuose, matyti iš prokuroro padėjėjo Dobrinino kalbos, pasakytos kražiečių byloje:

„Sprendžiate, sako, jūs ne paprastos mušeikų gaujos bylą, ne sugniužintų, nugalėtų žmogiškųjų nesusipratimų su vietiniais valdžios organais. Tai ryški ir būdinga sukilėlių prieš valdžią byla, į kurią reikia atkreipti ypatingą ir budrų dėmesį.

Jau seniai iš Pavyslio krašto, iš mirštančių magnatų rūmų ir klebonijų yra atėjusi nerami maištinga ir neteisinga dvasia į Pabaltijo kraštą. Ji yra at-

* Juozapa Nečėjaitė mirė Plungėje 1929 m.

ėjusi per pamokslus, per literatūrą, o pagaliau ir per liokajus, vežikus ir slapta revoliucinę spaudą. Šitoji dvasia ir atvedė kaltinamuosius prie Temidos svartyklių. Ryšulių ryšuliais gabenama iš Prūsų slaptoji žemaitiška, lietuviška literatūra, kurstanti priešintis valdžiai, prikišamai bylojanti, kad ir žemaičiai turėję savo kunigaikščius ir valdovus. Nėra tos savaitės, kad bent vienas kontrabandininkas nebūtų suimtas.

Mūsų kaimyninė imperija, ši bjaurų lizdą, tą piktą kramolą pas save apgyvendinusi, žino, ko siekia. Bet puikiai supranta, puikiai žino ir tie patys kaltinamieji, ką jie yra skaitę ir dėl ko pasiryžo daryti pirmąjį visuotinio maišto žingsnį. Sakau, visuotinio, ir tatai galiu duomenimis patvirtinti. Štai, Kauno gubernatorius Klengenbergas minėjo mums vieną žemaitišką laikraštį „Apžvalga“, kurioj aiškiai pasakyta: „Nepasiduokite, greit išmuš laukiamoji valanda“. Taip! Šios valandos jie seniai laukia”.*

Nors kun. Urbanavičius, ir Plungėj gyvendamas, kartkartėmis parašydavo į „Apžvalgą“, bet jau taip artimas nebebuvo, nes ir tilžiškiai buvo pramokę lietuvių kalbos. Be abejo, ir kita priežastis vertė jauną kunigą atšalti nuo publicistikos darbo, kurį jis iki šiol varė su dideliu temperamentu: tai sielų ganytojavimo darbas, kuriam jis visa siela buvo atsidavęs**.

Pasižymėjo kaip uolus nuodėmklausys. Kartais nuo 3 val. ryto iki su-temų klausydavo išpažinčių. Nemokančius ar prisibijančius jaunuolius pri-ruošdavo pačioje klausykloje. Bet iš išorės būdavo griežtas: jei mergaitė, ei-dama ant šliūbo, jau buvo viešai žinoma nebeturinti vanikėlio, tai tokiai ne-leisdavo nė ant galvos prisiegti.

Rudenį, kalėdodamas po didžiulę parapiją, išvažiuodavo visai savaitei, nebegrįždavo į kleboniją, bet pernakvodavo pas ūkininkus. Didelį dėmesį kreipė į religinį žmonių sąmoninimą, Kalėdodamas jaunimą uoliai klausinėda-vo poterių ir įsakymų. Nemokantiems neduodavo velykinės kortelės.

Visą dieną kalėdojęs, vakare sodos žmonės sukviesdavo į kurią nors erdvesnę trobą, juos pamokydavo religijos dalykų. Pats mėgdamas dainuoti, jaunimą išmokydavo lietuviškų dainų, žaidimų. Dar nurodydavo, kaip su ru-sais kovoti. Rusai, norėdami lietuvius pripratinti prie savo kalbos, anuo metu buvo išleidę maldaknygę rusiškėmis raidėmis. Rusai mokytojai jas veltui da-

* J. Marcinkevičius. Kražių skerdynės. T. II. P. 276–277. Atrodo, kad ši citata nėra autoriaus improvizacija, bet kun. Vėblaičio iškelta archyvinė medžiaga, ką savo prakalboje duoda suprasti ir pats autorius.

** Po Urbanavičiaus „Apžvalgą“ perėmė redaguoti kun. K. Pakalniškis. Sustabdyta ji 1896 m., nes, pradėjus citi „Tėvynės Sargui“, nebebuvo kas berašo į „Apžvalgą“.

lindavo mokiniams. Kun. Urbanavičius draudė plungiškiams tokias knygas imti į rankas, o mokinių tėvams liepdavo grąžinti ten, iš kur gavę.

Plungėje bevikaraudamas, žadėjo stoti į saleziečių vienuolyną. Tuo reikalu susirašinėjo su kunigu Jonu Bosko. Buvo net gavęs iš šio šventojo jo paties ranka rašytą atsakymą. Bet dvasiškoji vyriausybė tuo tarpu užbėgo už akių: po penkerių metų kun. Urbanavičius atšaukiamas iš Plungės vikaro pareigų ir skiriamas aukštesniųjų mokyklų kapelionu Mintaujoje.

Mintaujos sukilimo vadas

Naujasis kapelionas Mintaujon atvyko 1896 m., trejetą savaitių prieš Velykas. Kaip mokiniai vertino savo auklėtoją, sužinome iš atsiminimų, kuriuos surašė kun. B. Vėgėlė, 1941 m. bolševikų nukankintas Veprių klebonas:

„Buvau aš tada ketvirtosios klasės mokinys Mintaujos gimnazijoje. Paslido tarp mažylių gandas, kad atvyksta naujas kapelionas. Laukėme jo ir sulaukėme. Štai į mūsų klasę ateina jaunas, juodas, elegantiškas kunigėlis. Energiska eisena. Rimtas, šaltos kalbos tonas. Juo toliau, juo aukštesnis darosi kapeliono asmuo. Tai pareigos žmogus. Pats ruošia rūpestingai pamokas, to ir iš mokinių reikalauja. Jokių kompromisų. Griežtas, bet teisingas. Dingo kur tai buvusio kapeliono favoritai – Benjaminai. Pasidarėme visi lygūs. Ilgainiui sužinojome, kad mūsų kapelionas susipratęs lietuvis ir patriotas. Įėjo į artimesnį kontaktą su vienu kitu patikimu aštuntosios ir septintosios klasės lietuviu mokiniu. Paleido į mūsų tarpą uždraustos literatūros.

Mus, mokinius, globojo tas šaltasis kapelionas, visus bendrai ir kiekvieną asmeniškai. Matė ir pažino kiekvieną savo mokinį. Mes tai patyrėme, kai kuris į bėdą įkrisdavom. Mokinio bėdoje ir reikale atsirasdavo pas kapelioną ir širdis. Bendrai, atsimenu, mes, mokiniai, savo kapeliono bijojome, bet gerbėme. Galop už jo paramą, teikiamą atskiriems mokiniams, už jo patriotizmą pradedjome jį mylėti. Supratome, kad mūsų kapelionas yra pareigos ir pasiaukojimo žmogus”.*

Taip paruošęs pagrindą, kapelionas eina prie didesnių dalykų – svarbių gimnazijos reformų. O jos jau seniai buvo pribrendusios. Tais laikais visos rusų valdžios mokyklose pamokos buvo pradedamos ir baigiamos rusiška malda. Ta malda buvo kalbama visų mokinių, neskiriant tautybės ir tikybės, kiekvienoje klasėje skyrium su pirmosios pamokos mokytoju.

* Žemaičių Prietelius. 1938. Nr. 37 (664).

Bet vėliau rusų vyriausybė sumanė tą paprotį pakeisti vienu katalikų nenaudai. Būtent, kelioms minutėms prieš pirmąją pamoką kiekvienos konfesijos mokiniai turėjo susirinkti į sau skiriamą salę ir atkalbėti įprastą maldą, tik tai šiuo skirtumu, kad latviai meldžiasi latviškai, o katalikai – daugumoje lietuviai – rusiškai.

Taip buvo nutarta padaryti ir Mintaujos gimnazijoje – mat čia buvo uolesnis rusinimo ir provoslavavimo darbuotojas direktorius Tichomirovas, mokinių šešku (chariok) vadinamas. (Realinėje gimnazijoje, kur direktoriumi buvo p. Kuhibergis, apie rusišką maldą dar nė negalvota.)

Pono Tichomirovo užsimojimas, kad ir buvo laikomas paslapyje, bet anksčiau, negu norėta, pasklido tarp lietuvių mokinių. Šie su savo kapelionu jau buvo puikiai susigiedoję, susidrausminę. Savo tarpe turėjo įtakingų, iš kurių pirmuoju smuiku aukštesnėse klasėse griežė Smetona ir Vaičkus, žemesnėse klasėse – tėvas Tilvytis, mokinių bendrabučio laikytojas, ir jo sūnus Jurgis. Reikėjo tik progos pasireikšti. Ir proga pasitaikė.

Kapelionas pirmiausiai griebėsi diplomatiškų žygių. Nuvažiavo į Rygą ir asmeniškai kreipėsi į Rygos apygardos mokyklų globėją Lavrovskį, prašydamas pašalinti naująją potvarkį, nes priešingu atveju mokinių tarpe kilsiąs didelis nepasitenkinimas ir visa gimnazija galinti iš to turėti nemalonumų. Globėjas, šiurkščiai priėmęs kapelioną, pareiškė, kad jo pareiga esanti sutrukdyti numatomus mokinių išsišokimus, kitaip pats būsiąs už tai atsakingas. Ir, neatsisveikinęs su interesantu, išėjo į kitą kambarį.

Kitos dienos rytą mokiniai katalikai prieš pamokas susirinko atskiron salėn. Matematikos mokytojas Miečnikovskis (lenkas iš Varšuvos) apsiėmė pakapelionauti. Po maldos jam asistavęs direktorius paskelbė, jog ateityje visiems katalikams mokiniams prieš pamokas reikės rinktis į šią salę ir patiems rusiškai melstis.

Direktorius dar nė nebaigė kalbėti, kaip iš visų kampų pasigirdo mokinių balsai:

– Mi pa ruski molitjsia nie budiem! (Mes nesimelsime rusiškai!).

– Nie budiem, nie budiem! (Nesimelsim!..) – pakartojamu choru.

– Tak ja vas vsiech progoniu!.. (Tai aš jus visus išvysiu lauk!), – atskirta įtūžęs direktorius.

– Nie nado, nie nado, – atsako būrys, – mi sami uidiom! Uidiom! Uidiom! (Nereikia, nereikia, mes patys išeisim! Išeisim! Išeisim!)

Ir pasipylė mokiniai pro duris, kas į klasę daiktų pasiimti, kas stačiai į gatvę. Direktorius su mokytoju bandė dar užstoti duris, bet dauguma mo-

kinių vis dėlto spėjo išbėgti. Tada atbėgo pašauktas sargas Stakan Tarakanovič ir užrakino salės duris. Likusieji mokiniai išlindo pro langą.

Kapelionas po nenusisėkusios diplomatijos tą rytą ką tik buvo grįžęs iš Rygos ir dėstė pamoką kitoje (realinėje) gimnazijoje. Per pertrauką mokytojų kambarin kūlvertais įvirsta sargas Tarakanovičius su knyga po pažastim ir pradeda:

– Atiec zakono... m... m... učitiel, m... m... m... miatiež!

– Čto za miatiež? Stakan Tarakanovič! Poliaki vozstali ilj lotiši s niemcami vozmuitilis? (Kas per sukilimas, Stakanai Tarakanovičiau? Lenkai sukilo ar latviai su vokiečiais ima brazdėti?)

– Niet, niet, m... učeniki, m., m... učeniki!

Kapelionas mato su ponu Tarakanovičium nesusikalbėsiąs, traukia iš po jo pažasties knygą, pasiima sau adresuotą raštą ir skaito... Nieko tokio. Ponas direktorius prašo, į jokias klūtis neatsižvelgiant, tučtuojau ateiti gimnazijon, stačiai į jo kabinetą.

Kapelionui ne paslaptis, kas atsitiko. Tai, tiesa, turėjo įvykti kiek vėliau, jei kapelionui nepasisėks diplomatiškieji žygiai. O apie tų žygių pavykimą ar nepavykimą mokiniai dar negalėjo žinoti, kadangi tik naktį tesugrižo iš kelionės, absoliučiai nieko nepešęs. Tiek to. Eina.

Jau gimnazijos raštinėj pastebi nekasdienį nusiteikimą: raštininkas, visuomet toks mandagus, sėdi ranka prisidengęs ir juokiasi į kumštį. Dar keičiau kabinete: p. direktorius bėgioja iš kertės į kertę ir aimanuoja.

– Gospodi pomylui! Gospodi pomylui!

– Kvietėte mane, ponas direktoriau, – pradeda kapelionas, – esu! Kas nutiko ir kuo galėčiau patarnauti?

– Vozmutilasj gimnazija, učeniki otkazalisj povinovatsia (Sukilo gimnazija, mokiniai atsisakė klausyti).

– Kipšas parovė visą mano gyvenimą. Radi Boha spasaitie! (Dėl Dievo meilės, gelbėkite!)

– Ką aš čia galėčiau padaryti? – klausia kapelionas.

– Vot paprastuolis, kurs nenori suprasti. Juk tai jūsieji katalikai maištą pakėlė. Tarkite žodį, kad rusiškai melstųsi, i dielo v šliapie (Ir dalykas bus baigtas).

– Daugiau aš nieko nenoriu.

Kapelionas sutinka mokinius nuramti, bet griežtai pasisako prieš rusišką maldą:

– Reikalaujate iš manęs negalimo dalyko. Aš negaliu mokiniams įsa-

kyti Dievo ir Bažnyčios vardu, ko nei Dievas, nei Bažnyčia neliepia. Be to, jei latvis gali latviškai melstis, vokiečiai vokiškai, dėl ko mes, katalikai: lietuviai ir lenkai – turime būtinai rusiškai melstis? Pagaliau ir pagrindiniai Rusijos įstatymai pripažįsta kiekvienai tautai teisę savotiškai melstis. Jūs einate prieš pagrindinius Rusijos įstatymus. Išvirėte netinkamą košę ir norite, kad kiti jums ją padėtų suvalgyti.

– Tak vi otkazivajetiesj? (Tai jūs atsisakote?)

– Aišku.

– Pomyluite viedj vas sošliut (Pagailėkite savęs, nes jūs būsite ištremti).

– Taip pasakė ir ponas Lavrovskis vakar. Bet Dievo valia!

Kapelionas nuėjo į pamoką, o ponas direktorius pasiliko mušti telegramą mokslo apygardos globėjui.

Prasidėjo represijos. Kapelionas tučtuojau buvo pašalintas, o „*začinsčikai*“ (iniciatoriai): Smetona, Vaičkus, Tilvytis ir kiti (iš viso 10) – buvo atleisti iš gimnazijos „*s volčim bilietom*“ (su vilko bilietu). Kitiems leista mokslą tęsti, bet buvo pakviesti mokinių tėvai, ir jiems nurodyta priversti vaikus kalbėti rusišką maldą.

Mintauja prigužėjo šnipų ir tardytojų. Tardymai prasidėjo rugsėjo 24 d. Į pirmąją ugnį patenka antraklasis K. Jokantas: jis laikomas atskirame viešbučio kambaryje ir kamantinėjamas. Gimnazijos vadovybė tikėjosi, kad jis, mažas būdamas, išduos tikrąjį mokinių streiko iniciatorių. Bet visi tardyti mokiniai lietuviai parodė didelį didvyriškumą, nes niekas neišdavė kunigo kapeliono net vyresnių mokinių, vadovavusių tam pasipriešinimui.

Tuo tarpu Smetona su Vaičkumi, draugų padedami, išsijuoosė dirba: renkami mokinių parašai po prašymu, kurį ketinama įteikti jaunajai carienei, ką tik ištekėjusiai už Mikalojaus II-ojo. Neužmirštamas ir šventasis Tėvas: per Krokuvos arkivyskupą kardinolą Puziną prašoma pagalbos ir užtarimo.

Jau ir tėvai pradeda rinktis ir, nuostabus daiktas, jie direktoriaus ir tardytojų akivaizdoj savo vaikų elgesy neranda nieko peiktina. Kapeliono pamokyti vienodai atsako:

– Jie mūsų valia taip padarė. Mes norime, kad jie melstųsi savo motinos kalba, kuri yra Dievui suprantamesnė. O svetima kalba melstis nė Rusijos pagrindiniai įstatymai neliepia.

Tuo tarpu mokiniai viens po kito atleidžiami iš gimnazijos. Vieni pasilieka Mintaujoje ir mokosi privačiai toliau, kiti važiuoja su tėveliais namo. Bet ir tėvai neapleidžia Mintaujos be pėdsakų. Jie kreipiasi į kapelioną pata-

rimo. Kun. Urbanavičius tuoj pasamdo advokatą p. Svirtūną, žemaitį. Šis parašo prašymus „*batuškė cariu*“ ir „*matuškie caricie*“. Tėvai po tais prašymais pasirašo.

Atsiradus lėšų, iš tėvų, Tilvyčiui vadovaujant, susidaro delegacija pas poną švietimo ministrą. Pažadų, tiesa, neparvežė, bet vis dėlto, kadangi viršūnėse nepermaldaujamo pykčio nepastebėjo, mokinių ir tėvų pasiryžimą tai dar labiau užgrūdino.

Direktorius, sužinojęs apie skundus, ėmė dar labiau siusti. Kova aštrėja: puola vieni, spirias kiti, o gimnazija vis tuštėja. Mokinių dauguma, apie 190 (iš 300) – katalikų vaikai, daugiausia lietuviai. Iš tų daugiau kaip šimtas buvo atleisti dėl rusiškos maldos, kiti patys išsikėlė kitur. Kas bepaliko?

Staiga kapelionui ateina įsakymas iš vietos gubernatoriaus Svierbiejevo: „*Dvidešimt keturių valandų laikotarpį iš Mintaujos išsikraustyti!*“ Nepapūsi prieš vėją. Kapelionas važiuoja, nors jo širdis ten ir pasilieka. Beteisiai mokiniai supranta jo sielvartą. Kad jį bent kiek paguostų, įteikia savo pačių atvaizdą, kuriame jie vienoje grupėje, būtent: Smetona, Vaičkus, Rimas, Šlapelis, Tilvytis ir kiti*.

Bet kapelionas nenurimo. Persirgęs pleuritu, tylai sugrįžo Mintaujon ir, tarytum niekam nieko, toliau vedė darbą: rinko mokinių ir tėvų prašymus, siuntė delegacijas, kreipėsi į įvairius prietelius, kurių žymiausi buvo kunigaikštis Mykolas Oginskis ir grafas Keyserlingas. Šiuodu pas carą turėjo stiprius pečius, buvo net jo rūmų kamerdinieriai.

Pagaliau visa tai susprogdino kietą rusų valdžios nusistatymą. 1897 m. sausio 25 d. kun. Urbanavičius gauna iš Petrapilio telegramą be parašo: „*Vozstanovlien priežnij poriadok!*“ (grąžinta pirmykštė tvarka). Tai kunigaikščio Oginskio žinutė, kuri reiškė, kad kova baigta ir pergalė vainikuota.

Žinutė pasirodė tikra. Mintaujos lietuviai mokiniai bylą išlošė: rusų valdžia sutiko atleisti mokyklų vaikus katalikus nuo maldos prieš pravoslavišką ikoną ir nuo lankymo provoslavų cerkvės. Lietuviai mokiniai galėjo jau melstis, kad ir ne lietuviškai, bet ne rusiškai, o lotynų kalba. Tuo būdu Mintaujos byla išėjo į gera: buvo laimėta mokyklai nepriklausomybė nuo pravoslavų cerkvės.

Taip pat gimnazijon buvo priimti atleistieji mokiniai, tik kitais mokslo metais jie nebegalėjo pereiti aukštesnėn klasėn: per daug mat laiko be mokslo sugaišo. Tik kai kurie turėjo kitur išsikelti.

* Deja, tos fotografijos šiandien nebėra. Kilus Salantuose gaisrui 1926 m., naktį į 8 birželio, ji žuvo ugnyje.

Asmeniškai labai daug nukentėjo vienas kapelionas, nes iš Mintaujos buvo išstremtas ir be vietos išbuvo vienerius (1896–1897) metus. Nors vėliau ir kreipėsi pas mokyklų globėją, prašydamas leisti grįžti į mokyklą, tačiau globėjas nesutiko, pasakęs, kad esi streiko autorius. Kapelionui paprašius tai įrodyti, globėjas trumpai atsakė, kad tame ir dalykas, jog trūksta įrodymų.

Tai jau buvo antroji didelė kova, kurią kun. Urbanavičius laimėjo prieš rusus. 1893 m. Kražiuose įvyko negirdėtos skerdynės: ten kazokai naigais, kardais ir šautuvų ugnimi puolė savo bažnytėlę beginančius žemaičius. Trejiems metams po Kražių skerdynių praslinkus, Mintaujos gimnazijoje taip pat buvo įvykis, sukrėtęs visą Rusų imperiją. Ir pats Urbanavičius dar tais pačiais metais „Tėvynės Sarge“ (1896 m. Nr. 12.), pasirašydamas slapyvardė Taratuta Gintautas, iškėlė šio įvykio reikšmę straipsnyje „*Concordia res parvae crescunt – discordia maximae dilabuntur*“*.

Ta pirma gerai organizuota kova gimnazijoje už lietuvių sudaro tvirtą pakopą atgimstančiai Lietuvai kilti, nes po šio atkaklaus pasipriešinimo lietuviai kitose vietose pradėjo drąsiau reikalauti savo teisių, ir rusų valdžia turėjo nusileisti.

Klovainiuose

Po Mintaujos sukilimo vienus metus išbuvęs be vietos, kun. Urbanavičius grįžta į Kauną ir čia nuo 1897 m. kovo 19 d. prie šv. Trejybės bažnyčios eina vikaro pareigas ir kapelionauja vidurinėje miesto mokykloje. Pastebėjęs, kad mokiniai verčiami melstis prieš ikoną, uždraudžia jiems tai daryti. Įsikiša mokyklos direktorius, tačiau greit nusileidžia: į mokyklą įnešamas kryžius ir katalikiškieji paveikslai.

Nuo 1898 m. gruodžio 1 d. kun. Urbanavičius paskiriamas Jonavos kuratu, o nuo 1901 m. gruodžio 1 d. perkeliamas klebonauti į Klovainius. Per trejus metus čia suskubo suremontuoti bažnyčią, kleboniją ir folverką. Užveisė didelį sodą. Kaip Klovainiai prie kun. Urbanavičiaus atrodė pajau-nėję, savo atsiminimuose mums rašo a. a. kankinys kun. B. Vėgėlė:

„Praėjus keliems metams, aš, mažasis jo mokinys, susitinku savo buvusį kapelioną kur tai traukiny, jau kaip Žemaičių Dvasinės Seminarijos klierikas. Po pirmųjų žodžių kun. Urbanavičius mane nustebusį pakviečia pas save į Klo-

* Vienybėje mažosios valstybės auga, nesantaikoje didžiosios žlunga. (Atsiminimus apie 1896 m. mokinių streiką Mintaujoje surašė pats Urbanavičius (Kupranas) dar „Žemaičių Prieteliuje“ 1934 m. Nr. 51–52 (473–464) ir iškėlė šio įvykio reikšmę.)

*vainius paviešėti. Neužilgo nvykau. Radau kleboną beilsintis po didelių darbų ir remontų. Išmūryti parapijos kapai. Senutė medinė Klovainių bažnytelė visiškai atjaunėjusi – iš oro ir vidaus. Švara ideališka – tiek altoriuje, tiek zakristijoje. Paramentai nauji. Zakristijonas vaikšto pirštu galais. Tvarka ir drausmė. Pamaldos punkt į minutę. Nauji vargonai. Choras – Kauno Katedros choro kopija. Mat klebonas didelis muzikos mėgėjas – dėl to ypač globojo bažnytinį giedojimą. Vizituodamas parapiją, pats rinko giesmininkus ir varu varė keturis kartus per savaitę mokytis giedoti.**

Tam tikslui iš Šėtos pasikvietė jauną ir gabų vargonininką, prof. Naujalio mokinį p. St. Danilevičių, varniškį žemaitį. Choras buvo sudarytas iš 40 ūkininkaičių. Mokyta sistemingai. Pradžioje kiekvieną balsą lavinta per ištisą mėnesį. Repetacijos buvo kiekvieną vakarą. Jauniems ūkininkų sūnams ir dukroms tai buvo didelė naujiena ir įdomumas. Į repeticijas kas antrą vakarą ateidavo ir pats klebonas, o jei negalėdavo, tai pasiūsdavo kunigą vikarą. Choristams atnešdavo saldinių. Tik šnapso niekad nerodė.

Ypač choras pasižymėjo gerais vyrų balsais. Puikų balsą turėjo Vėversys Černiauskas – smarkus bosas, tik ne taip geros klausos, bet ką p. vargonininkas per repeticijas jam „įdėdavo į ausį“, tai ir užlaikydavo. Kai didžiojoje Velykų savaitėje Černiauskas užvesdavo lamentaciją, tai birbdavo ir Klovainių bažnytelės langai. Turėjo didelę „ukvatą“ lankyti repeticijas: per pertrauką išeidavo namo apsisėsti gyvulių, o apšėręs vėl grįždavo repetuoti iš už 3 kilometrų.

Ilgainiui choras tiek išsilavino, kad, porą kartų parepetavus, gerai giedodavo naujas mišias. Taip kad kiekvieną metų sekmadienį buvo giedamos vis kitos mišios. O per didžiąją savaitę choras atlikdavo visą Kauno Katedros programą: tamsiąją aušrinę ir pasiją.

Parapijos chorui klebonas nė pinigų nesigailėjo: gaidas buntais siūsdavo, 5–6 kartus per metus choristams suruošdavo iškilingas vakarienes. Neskundė algos nė vargonininkui: 30 rublių mėnesiui ir dar 15 rublių priedo už vadovavimą chorui.

Ir pats klebonas džiaugėsi pagerinęs bažnytinį giedojimą. Vargonininkui užėjus į kleboniją, niūnuodavo kurią nors mišių melodiją ir sakydavo, kad tai gražu. Arba šit per atlaidų sumą sėdi klebonas bažnyčios suole ir klausosi atsidėjęs choro giedojimo, per jautriasias vietas ir ašarėlę nubraukia.

Visa Klovainių klebonija prie kun. Urbanavičiaus įgavo miestietiską išvaizdą. Mielai lankėsi joje dažni svečiai. Ypač klebonas mėgo klierikus ir studentus. Šiems jauniems atverdavo savo sielą pašnekesių metu.

* Žemaičių Prietelius. 1938. Nr. 37 (664).

Ne visi parapijiečiai suprato minėtų refomų svarbą, dėl to pradžioje savo naujam klebonui mažai teprijautė. Bet, kai visi remontai pasibaigė, žmonės nudžiugo, ėmė didžiulis nuveiktais darbais ir kleboną pamilo visa širdimi. Tuomet parapija pasidarė atsidavusi savo klebonui, kaip jis buvo atsidavęs parapijai.

Kun. Urbanavičius buvo didelis darbininkas ir klausykloje: punktualus, kantrus, vis žmonių apstotas. Jubiliejiniais metais per vieną pamokslą pasakė, kad kiekvieną dieną klausysiąs išpažinčių: kiekvieną parapijietį norįs pats vienas perkratyti.

Klebonui ilgai užtrunkant bažnyčioje, jo šeimninė seselė Valerija turėdavo vargo su pietumis.

– Nė tas valgis, kaip valgis palieka, – kartais skųsdavosi verkdamą. Kartą vargonininkas kleboną atrado užsikvempusį ant pietų stalo ir iš nuovargio bemiegantį.

Pamokslams uoliai ruošdavosi, tą įprotį turėjo dar iš Kauno Seminarijos laikų. Sakydavo vyriškai ir griežtai, o jaunimui – labai nuoširdžiai.

Kalėdodamas platindavo katalikišką spaudą, o pirmosios šv. Komunijos proga vaikus apdovanodavo knygelėmis.

Bendrai su visa parapija jis labai gerai sugyveno. Vėliau, kitur būdamas, ilgėjosi klovainiškių, sakydamas, kad geri buvo ir klausantys žmonės. Dėl to nenuostabu, kad kartą, kai jis, jau būdamas Salantų klebonas, apsilankė Klovainiuose, klovainiškiai buvo nutarę savo mylimo klebono nebeišleisti. Taip kad jis buvo priverstas nakčia iškelti. Dar ir šiandien klovainiškiai jį mini kaip uolų ir aukštos inteligencijos kunigą.

Dvasinė vyriausybė, matydama kūrybiškus kun. Urbanavičiaus gabumus, nutarė jam pavesti didesnius darbo barus, kur jis galėtų plačiau išvystyti savo iniciatyvą.

1904 m. vasarą į Klovainius aplankyti savo giminių atvažiavo vyskupas Paliulionis. Užsuko ir į naująją kleboniją. Atlikti remontai ir klebono vaišingumas vyskupui padarė gilų įspūdį. Žodžiu jam pasiūlė keltis į Salantus. Bet Urbanavičius atsisakė. Praslinkus pusmečiui, gauna raštišką dispoziciją.

– Dabar tai jau reikės važiuoti, – išsitarė klebonas, – kitaip gali supykti vyskupėlis...

Prie dispozicijos buvo pridėtas asmenišką vysk. Paliulionio laiškas, kuriame jis prašo kleboną vargonininko p. Danilevičiaus neimti su savim į Salantus, bet palikti vietoje, nes kitaip galīs nukentėti bažnytinis Klovainių

choras. Tą mintį vyskupui buvo pakišęs jo kapelionas ir Kauno katedros vikaras kun. Sarapas, dėl savo gražaus balso mieste vadinamas „lakštingala“.

Bet p. Danilevičius kitaip galvojo: gero choro išlaikymas daugiau priklauso nuo parapijos klebono, negu nuo vargonininko. Dėl to ryžosi kartu su kun. Urbanavičium vykti į Salantus.

Salantų klebonas

Į Salantus kun. Urbanavičius persikėlė 1905 m. sausio mėnesį. Čia jo laukė begalės darbų. Su dideliu patyrimu ir šventu užsidegimu jis perėmė Salantų parapiją ir jai vadovavo daugiau kaip 20 metų.

Įlipęs sakyti pirmojo pamokslo, taip prabilo į sau pavestas aveles: „*Nė sapne nesapnavau, kad kuomet čia reiks parvažiuoti, bet Dievo valia ir vyskupo valia... Visus guosiu, raminsiu, priglausiu... Duok Dieve, kad aš jūsų nė vieno nenuvaryčiau į pražūtį*“. Tai padarė didelį įspūdį klausytojams ir jų širdis patraukė.

1905 m. rudenį kun. Urbanavičius iš Salantų dar nuvyko į Vilnių ir čia gruodžio 4 d. dalyvavo Didžiajame Lietuvių Seime. Sugrįžęs namo, vieną šventadienį savo parapijiečius sukvietė į kalno altariją ir čia nupasakojo pergyventus įspūdžius. Kalbėjo, kad Lietuvai auštanti nauja gadynė, kad lietuviai, Vilniuje susirinkę, bendrai aptarė savo reikalus, linksmynosi ir verkė iš džiaugsmo. Toliau klebonas susirinkusiesiems parodė iš Vilniaus parsivežtą Lietuvos Vyčio paveikslą, tautinę vėliavą, mėgindamas žmonių sąmonėje įžiebtį lietuviybės ugnelę. Kad parapijiečiai tą sykį savo kleboną nedaug tesuprato, galima spręsti jau iš to, kad išėję kitiems pradėjo pasakoti, jog klebonėlis buvęs Vilniuje ir iš ten parvažiavęs apdovanotas medalikais...

Vadovaudamasis dėsniu: „*Primus annus sit oculus (pirmieji metai tebūna akys)*“, klebonas gerai ištyrė dvasinę ir materialinę parapijos būklę, arčiau susipažino su parapijiečiais, kad kitais metais su visa energija pradėtų naujos, mūrinės bažnyčios statybą.

Senoji Salantų bažnyčia buvo medinė ir per savo 180 metų sukrypusi – ten jau buvo pavojinga pamaldas laikyti. Jos išvaizdą ir istoriją kun. Urbanavičius aprašė „Žemaičių Prieteliuje“ (1929. Nr. 41, 43, 45). Kadangi tą komplektą sunku kur begauti, ryžtamės čia pateikti būdingesnes ištraukas.

Senosios Salantų bažnyčios požemiuose buvo du rūšiai: viename laidoti kunigai, antrame – bažnyčios steigėjai, koliatoriai ir geradariai. Virš koliatorių rūšio bažnyčios grindyse buvo įtaisyta didelė smėlio akmens lenta, durų

išvaizdos, apkaustyta bronziniais pagražinimais su herbais ir parašais. Kadan-
gi ta lenta buvo netoli grotų, ties didžiuoju altoriumi, žmonės, net kunigai,
per jos apkaustymus ir herbus belaipiodami, dažnai iš netyčių suklupdavo ir
kai kada skaudžiai užsigaudavo. Laikui bėgant, apie tą lentą atsirado legenda,
kurią salantiškiai iki šios dienos mini ir savo vaikams pasakoja, būtent:

*„Gyvenęs prie Salantų bažnyčios labai dievotas kunigas – altarista Alks-
nevičius. Jis turėjęs pagavęs prakeiktą pinigą: pergrėžęs, pamovęs ant geležinės
lazdelės ir ją įspraudęs savo kambario tarpulangeje. Žmonės matydavę, kaip pra-
keiktas pinigas zvimbdamas nuo vieno galo lakstęs į kitą, bet niekaip nebegalė-
jęs išsivaduoti iš kunigo altaristos nelaisvės.*

*Vieną rytą altarista, beeidamas bažnyčion laikyti Mišių, išvydęs nepaprastą
reginį: šventoriaus medžiuose tūkstančiai juodvarnių tik kranksi, tik kranksi –
tikros pragarų vestuvės. Jis tuoj supratęs, jog čia ne paprastų juodvarnių esama,
bet pragarų juodvarnių. Altarista beregint juos užkeikęs ir liepęs pasakyti, ko jie
čia vestuves kelia, taip keistai krankdami.*

*– Mes džiaugiamės, – atrėžė jam pragarų juodvarniai, – šiandien Ryme
popiežius balių kelia. Baliuje bus ir mūsų draugų bei draugių. Mes nujaučia-
me, kad jų vienai pasiseks šventąjį Tėvą apgauti. Kaip tad nekrankti iš džiaugsmo?*

*Alksnevičius sutelkęs visas savo dvasios galybes ir įsakęs juodiesiems jį pa-
tį nunešti į Rymą, ką šie noromis nenoromis ir padarę: išėmę iš Salantų bažny-
čios duris, užrioglinę ant jų Alksnevičių ir žaibo greitumu nunešę į Rymą.*

*Alksnevičius nuėjęs į popiežiaus rūmus, buvęs maloniai priimtas ir pa-
kviestas į balių. Svečiams susirinkus ir besišnekučiuojant, altarista pamatęs prie
popiežiaus besiartinančią labai gražią moteriškę. Supratęs, jog tai ta pati, apie
kurią juodvarniai sakė, jis palengva prie jos prisiartinęs ir paleidęs jai sprigį į
nosį: gražioji moteriškė beregint pavirtusi į smalos statinę.*

*Tai išvydęs, popiežius labai apsidžiugęs, Alksnevičių pavaišinęs, apdova-
nojęs ir paleidęs namo. Šis pasišaukęs savo juoduosius nešėjus, liepęs išimti iš vienos
Rymo bažnyčios (Ara coeli) duris, palikęs salantiškes vietoje jų, ir tą pačią die-
ną pardūmęs į Salantus.*

*Amžinam to įvykio paminėjimui Rymo bažnyčios durys tapusios įmūry-
tos į grindis ties didžiuoju altoriumi ir per ilgus laikus klupdžiusios kunigus ir
paprastus žmones”.*

Šiandien tų Rymo durų nebėra. Sugriovus senąją bažnyčią ir nesant už-
daros vietos tai akmens lentai laikyti, plėšikėliai, pasipelnę norėdami, nakties
metu nulupinėjo bronzinius pagražinimus, ir visa lenta subyrėjo į skeveldras.
Bronzinės liekanos dar ir šiandien rodomos besijodamajantiems ekskursantams.

Naujos bažnyčios statytojas

Naujai bažnyčiai planą paruošė senasis klebonas kun. Neverdauskas. Nuo 1903 m. jis buvo pradėjęs ir pinigus rinkti bažnyčios statybai, tad atvažiuęs kun. Urbanavičius kasoje jau rado surinkta 11 474 rub. 27 kap. Prie senojo klebono buvo taip pat suvežta kiek akmenų pamatui, pradėti tašyti akmenys cokoliui ir kunigaikščio Bagdono Oginskio žemėje pastatytos daržinės plytoms džiovinti.

Pati bažnyčia pradėta statyti tik prie kun. Urbanavičiaus 1906 m. pavasarį.

– Na, jei Urbanavičius statys bažnyčią, tai tikrai pastatys gražią bažnyčią, – kartą salantiškiams išsireiškė naujas jų vargonininkas p. Danilevičius, jau Klovainiuose pažinęs kun. Urbanavičiaus dvasios didybę.

Bažnyčia pastatyta parapijos lėšomis, dvarams arba visai neprisidėjus, arba prisidėjus labai nedaug.

Statybos pradžia labai sunki. 1906 metais, sugriovus senąją medžio bažnytelę, nė vietos neturėta, kur pastatyti laikinąją. Šventorius buvo ne per didžiausias, o aplinkui jį – miestelio gatvė ir dvaro žemė. Dvarininkas – kunigaikštis Oginskis, įtūžęs ant vysk. Paliulionio už tai, kad be jo žinios ir sutikimo buvo perkeltas klebonas Nevardauskas ir paskirtas naujas, griežtai atsisakė ne tik prie naujos bažnyčios pastatymo lėšomis prisidėti, bet ir laikinajai bažnyčiai pastatyti žemės sklypelį užleisti.

– Aš prielankus kunigui Pranciškui kaip asmeniui, bet ne kaip Salantų klebonui, – taip kunigaikštis atšovė Urbanavičiui, kai šis pas jį atvyko rinkti aukų.

Tada buvo nutarta iškirsti klebonijos sodnelį, prieinantį prie šventoriaus, ir ten pastatyti laikinąją bažnyčią – šopą.

Plytoms džiovinti daržinės, kadangi buvo pastatytos Oginskio žemėje, turėjo būti nugriautos ir kitur perkeltos. Netoliese, prie Kadagyno, tam buvo surasta gana patogi vieta. Jos savininkas a. a. Pranciškus Špogis pasirodė gana prieinamas. Jis už 350 rublių užleido apie pusantro ha žemės plytinei įrengti.

Bet kad ir netoli tebuvo naujoji vieta, stoginių perkėlimas nebuvo lengvas: tam pasipriešino kunigaikščio įgaliotinis Vaškevičius. Tik kad ne ankstyvo paukščio būta... Vieną rytą parapijonys suvažiavo labai anksti, o suvažiavo šimtai vežimų. Tad, kol p. Vaškevičius sužinojo apie įvykį, nekas bebuvo likę nesuvežta. Bet ir tai dar vos neįvyko susirėmimas, nes Vaškevičius pasikvietė policiją. Darbininkai buvo pakilios nuotaikos, nes neseniai

buvo praėję 1905-ieji, vadinasi, revoliucijos metai... Revoliucija prieš vyriausybę visur: ketinta ir p. Vaškevičiui su pakviestąja policija kailį išdirbti. Pagaliau vargais negalais buvo numalšintas Vaškevičiaus ir policijos užsispyrimas: „tvarkdariai“ atsitraukė, o žmonės ramiai jau baigė darbą.

1906 m. Velykų trečiąją dieną iš senosios bažnyčios buvo išneštas Švenčiausias į Gargždės kapų koplyčią, esančios už pusantro kilometro. Išvežta, nes laikinajai šopai dar nebuvo surasta vieta. Lydėjo minių minios žmonių, beveik visa skaitlinga parapija, didžiausiame susigraudinime.

– Išiname į tyrus, – pasakė savo prakalboje klebonas, – savo šventenybėms pasidirbsime palapinę. Bet netoli diena, kada su džiaugsmu sugrįšime į naują gražią bažnyčią, nežiūrint į visas kliūtis ir painiavas. Su Dievu mes pradėdami darbą, tikėkime tad, kad Jis laimins mūsų pastangas.

Tą pačią dieną pradėta griauti senąją bažnyčią. Pažymėtina, kad žmonės, sugrįžę iš Gargždės, suėjo į griunamą bažnyčią. Nors tada būti bažnyčioje jau buvo labai pavojinga, bet žmonės, to nenorėdami suprasti, jokiū būdu nesileido iš jos išvaromi. Tik štai iš griunamo bokšto nutrūko balkis, pramušė bažnyčios lubas ir su trenksmu įkrito bažnyčion, pramušė grindis ir galu įsmego žemėn. Laimė, kad nieko neužgavo. Tik darbininkas ant lentų balkio „įjojo“ bažnyčion raitas ir, nors kiek paaimanavo, bet tą pačią dieną stojo į darbą. Žmonės, žinoma, urmu išbėgo laukan.

Ilgainiui sužinota, dėl ko minia nesidavė iš bažnyčios išvaroma. Mat didžiajame altoriuje buvo visos parapijos labai mylimas ir gerbiamas švenčiausias Panelės Marijos su Kūdikieliu ant rankų paveikslas (dabar jis yra šalutiniame naujosios bažnyčios altoriuje). Minia laukė, kad švenčiausioji Panelė padarys kokią stebuklą – kad taip greit nesiduos išnešama iš bažnyčios, nors iš senos, bet mylimos. Ilžus luboms, tai nebebuvo jau sunku padaryti. Beregint paveikslas buvo išimtas iš altoriaus ir nudangintas į klebonijoje specialiai jam paruoštą kambarį – koplyčią.

Kito stebuklo nebeįvyko, ir žmonės vienas po kito nuliūdę išsiskirstė namo. Bet, jei salantiškiai rimtai pagalvotų, greit pastebėtų įvykusių stebuklus: senąją bažnyčią nugriunant ir naująją pastatant... Tuo tarpu žmonės išsiskirstė, ir darbas ėjo tolyn jau tvarkingai.

Ką tik neseniai Bagdonas Oginskis buvo išsikraustęs iš proto ir dvarų valdytoja tapo jo žmona. Nuo jos nebebuvo sunku išprašyti žemės sklypelio laikinajai bažnyčiai – šopai.

Šopa buvo pastatyta iš senosios bažnyčios medžiagos, dengta šiaudais, grįsta plytomis. Dirbo ją Rėpšas Juozapas iš Kalniškių. Ir apsisuko jis taip

guliai, kad Sekminių vigilijos pavakarėje jau buvo galima ją pašventinti ir iš Gargždelės pardanginti Švenčiausiąjį Sakramentą. Per Sekmines čia buvo atšvęsti ir keturių dešimtų valandų atlydai.

1906 m. balandžio 25 d. pradėti mūryti naujosios bažnyčios pamatai. Tų pačių metų liepos 22 d. vysk. Cirtautas pašventino jos kartinį akmenį. Ta proga įvyko mažas incidentas. Žmonės, per kelias dešimtis metų nematę vyskupo, iš visų kaimyninių parapijų tą dieną suplaukė į Salantus. Sutvirtinamųjų buvo tūkstančiai. Nepaprastas visur grūdimalis ir spūstis. Visi mat norėjo iš arčiau pamatyti vyskupą. Kun. Urbanavičius, kaip klebonas, rūpinosi šventoriuje padaryti tvarką, maldavo žmonių, kad jie netrukdytų vyskupui teikti sutvirtinimo sakramentą. Bet ką tu padarysi tokiai miniai? Kleboną tai gerokai sunervino. Beragindamas prie tvarkos taip įsitarščiavo, kad perplėšė priekyje savo kamžą, kuria buvo apsvilkęs. Pastebėjęs tai, vyskupas Cirtautas patarė klebonui per daug nesijaudinti ir geriau eiti namo.

Kitą sekmadienį klebonas Urbanavičius, sakydamas pamokslą, taip išsireiškė:

– Melskitės, kad aš, tėvu būdamas, patėviu nepalikčiau... Suprato parapijiečiai šių žodžių reikšmę, ir visa laikinoji bažnytelė suūžė nuo jų verksmo. Po pamaldų kunigas altarista patarė keliems parapijiečiams eiti visų vardu klebono atsiprašyti už padarytą nemalonumą prie vyskupo. Nuėjusios kelios mergaitės ir moterys puolė po kojų verkdamos:

– Tėveli, neapleisk mūsų, neapleisk!..

– Vaikai, eikite melskitės, – atsakė klebonas, – esu labai sujaudintas, negaliu jums ką daugiau pasakyti...

Bažnyčiai statyti lėšas klebonas rinko parapijoje 10 metų po 30 kapekų nuo dešimtinės. Iš tarnaujančių berniukų – po 3 rublius, iš mergaičių – po 2 rublius. Rinkdavo ne tik bažnyčioje, bet dvejus metus pats važinėjo po parapiją ar siūsdavo pasirinkti komiteto narius.

Statybos komitetą sudarė paprastai žmonės: Grigaitis Tadas iš Imbarės, Mončys Telesforas iš Laivių ir Dreinius Teodoras iš Rekerės. Konsistorija jį patvirtino, ir jis, klebono vadovaujamas, užbaigė statyti bažnyčią.

Reikia pastebėti, kad parapijiečiai savo pareigas ėjo kuo sąžiningiausiai, ne tik pinigus dėdami, bet ir darbą atlikdami. Reikėjo matyti juos pamatus kasant, medžiagą vežant... Tai darbščiosios bitelės!

Medžiaga gaminta paprastu „gaspadorišku“ būdu. Plytas degė prūseliai: Emilis Baumanas su sūnumi Harriu. Tiesa, plytos ne per dailiausios, šiek tiek turi savy margelio, bet gana stiprios. Iš viso sunaudota 1 900 000 ply-

tų, ir jas visas į statybos vietą suvežė parapijiečiai. Ypač daug pasikamuota su kalkėmis. Visoje Salantų parapijoje kalkių nėra. Reikėjo vežti iš kitur. Latvijoje, Kalėtų dvare, 16–18 kilometrų nuo Skuodo, buvo surastos surinktų kalkakmenių krūvos. Baronas Kleistas, tų akmenų savininkas, nepasigailėjo atiduoti salantiškiams juos už 75 rublius. Jie tai ir buvo gabenami į Salantus neišdeginti, o jau Salantuose buvo deginami. Šiek tiek parsigabenta ir iš Nigrando, bet jau bažnyčios vidų tinkuojant.

Pačia bažnyčios statyba rūpinosi statybininkas latvis Fricas Tramdachas iš Mintaujos per savo pavaduotoją taip pat latvį Kugenieką. Paprasti darbininkai buvo vietiniai žmonės, o mūrininkai – daugiausia baltgudžiai ir latviai. Buvo imami ir vietos meistrai, pvz., altorių ir suolų dirbėjas p. St. Balčiūnas, bet anais laikais tokių nedaug tebuvo.

Bažnyčios plano ir sąmatos autorius – švedas inžinierius Štrandmanas buvo apskaičiavęs, kad bažnyčios statyba kainuos 124 000 rublių, bet, dirbant „*gaspadoriškai*“, kartu su altoriais kainavo 95 814 rublių.

Parapijiečiai nė nepajuto, kaip į naują bažnyčią įėjo. Kai klebonas, prieš nuimant išorinius statybos griaučius, paskutinį kartą užkopė į bokštą apžvelgti užbaigimo darbų, vienas atgal sugrįžti nebeįstengė. Dideliame – daugiau kaip 60 metrų aukštyje jam pradėjo svaigti galva. Taip kad vyriausias meistras turėjo kleboną paimti už rankos ir užrištomis akimis nuvesti žemyn laiptais.

1911 m. spalio 19 d. Skuodo dekanas kun. Šaulevičius, vyskupo įgaliojimas, pašventino baigiamą bažnyčią. Tą pačią dieną joje pradėta laikyti pamaldas.

1918 m. liepos 22 d. Žemaičių vyskupas Jo Ekselencija Pranciškus Karevičius ją konsekrovo tuo pačiu vardu, kaip ir senoji bažnyčia, būtent švenčiausios Panelės į Dangų Ėmimo.

Žinoma, ne be to, kad statant ir sunkumų nebūtų buvę. Buvo. Ir tarp salantiškių pasitaikė murmeklių, kurie klebonui prikaišiodavo jo nenusimanimą statybos reikaluose ir visai jį kritikuodavo:

– Kam tas mūsų klebonėlis taip skubina išmūryti sienas? Aure, plungiškai vienu laiku su mumis pradėjo statyti bažnyčią, o dabar sustojo ir laukia. Ir gerai daro – juk reikia pamatus nustovinti...

Tačiau kun. Urbanavičius nekreipė dėmesio į tokių „*inžinierių*“ pastabas, nes kitaip nebūtų spėjęs per šešerius metus užbaigti vienos iš gražiausių gotiškų bažnyčių visame Žemaičių krašte.

Tai monumentum aere perennius*, kuris visada liudys Salantams jų buvusio ganytojo pasišventimą ir suaugimą su visa parapija!

* Paminklas tvirtesnis už varį. (Amžinas paminklas.)

Apie menišką kun. Urbanavičiaus nusimanymą rodo ir gražios alto-rių statulos, ir spalvoti langai, kuriuos jis įtaisė Salantų bažnyčiai.

Reikia pažymėti, kad jis nusimanė visose srityse. Iš pat jaunumės jis turėjo nusistatymą kiekvieną klausimą išspręsti iš pagrindų. Jis sugebėjo greit įsigilinti į bet kurią mokslo sritį. Savo gyvenime jis yra perskaitęs kalnus knygų, kurias, deja, sunaikino 1926 m. Salantų gaisras. Jo pašnekesiuose nebuvo jausti paprasto kasdieniškumo.

Žmonių švietėjas

Pastatęs naują bažnyčią, kun. Urbanavičius tuo dar neužsiganėdino. Labiau negu Dievo namų statyba ir puošimas jam rūpėjo patys parapijiečiai. Pimiausia jų švietimas.

Atvažiuavęs į Salantus, savo vargonininkui tuoj liepė po miestelį platinėti lietuviškas knygas ir laikraščius. Jei kas neužsimokėdavo, tai veltui palikdavo. Daugiausiai buvo platinamas „Šaltinis“ ir „Vienybė“. Ilgainiui tas darbas vargonininkui įgriso. Salantiškiai, iki tol dar nepratę skaityti laikraščių, kartais ir pasijuokdavo:

– Juk mes ne ponai, kad gazetas skaitytumėm!..

Bet paskui taip įprato, kad ir patys ateidavo klebonijon užsisakyti.

Didžiąją šventadienio dalį paskyręs bažnytiniam darbui, klebonas po pietų vykdavo į kaimus ne poilsiauti, bet vėl dirbti. Surinkęs jaunimą, ragindavo jį šviestis, išmokti lietuviškai rašyti. Tam tikslui išdalindavo vandens raidėmis (šapirografu) savo paties ranka prirašytus sąsiuvinius. Gavusieji turėdavo tas vandenines raides išvedžioti rašalu, perrašyti ir tuo būdu pratinti savo ranką. Gerai atlikę darbą gaudavo premijas – lietuviškas knygeles.

Tarp savo parapijiečių jis stengėsi sužadinti ir tautinę sąmonę. Parvažiuavęs į Salantus, bažnyčioje rado vargonininko tebegiedamas lenkiškas valandas. Naujasis vargonininkas p. Danilevičius pirmasis užgiedojo lietuviškai, nors ano meto dvasinė vyriausybė raštu buvo įspėjusi bažnyčiose nieko nekeisti. Šį raštą kun. Urbanavičius priminė ir savo drąsiajam vargonininkui. Bet šis paaiškino:

– Salantuose lenkų nėra. Vietos žmonės visi lietuviai – lenkiškai niekas nesupranta.

– Tiesą sakai! – pritarė ir kun. klebonas. Ir nuo to karto lenkiškumo nė žymės nebeliko.

Kalėdodamas ragino jaunimà stoti į bažnytinį chorą. Salantiškiams tai buvo negirdėtas dalykas, kad kaimo jaunimas galėtų lotyniškai giedoti bažnyčioje. Bet už pusmečio po didelių pastangų išdygsta nemažas choras. Kiekvieną sekmadienį jis gieda mišias, mišparus net keturiais balsais. Salantiškiams pradžioje tas giedojimas nepatiko:

– Kokios tai ilgos mišios, kiek ilgai reikia laukti per mišparus! Juk nė per amžius taip nėra buvę!

Bet ilgainiui ir jie pajuto, kad gražus giedojimas kelia žmogaus dvasią aukštyn.

Didesniųjų švenčių proga giedoriai eidavo pasveikinti savo klebono. Ir tai jam suteikdavo didelio džiaugsmo.

– Brangūs giedoriai, kaip man malonu matyti tokį didelį jūsų skaičių giedant Dievo garbei. Aš žinau jūsų pasišventimą, kurio nepalaužia nė žiemos šalčiai, nė blogas rudens oras...

Užtat ir mokė juos kiekviena proga užjausti, pagerbti. Per atlaidus ir šventes einant išpažinties pasiūlė giedoriams nestoti į eilę, bet tiesiog eiti prie klausykos, kad mažiau tereikėtų vargti ir nesusitrukdytų giedojimas. Iškilmingesnės būdavo ir choristų jungtuvės.

Kartą choras buvo nuvykęs Kretingon ir čia grafų Tiškevičių parke su-ruošė labdaringą koncertą Kretingos padegėlių naudai. Turėjo nepaprastą pasisekimą. Kai kurie lenkiškai kalbantieji kurorto ponai kvietė chorą su lenkiška programa atvykti Palangon. Tačiau choristai atsisakė, pareikšdami, kad užsiimą tik su lietuviška daina. Ta proga Salantų choristės kun. Tilvyčio rūpesčiu buvo apdovanotos tautiškais rūbais.

Pažymėtina, kad iš Salantų bažnytinio choro vėliau išėjo garsi Lietuvos dainininkė p. Nezabitauskaitė–Galaunienė.

1906 m. rudenį kun. Urbanavičius Salantuose įsteigė vienklasę „Saulės“ mokyklą mergaitėms. Važinėdamas po kaimus, ragino tėvus, kad savo dukteris leistų šviestis. Berniukams pasitenkinta jau buvusią valdišką valsčiaus mokyklą.

Rudenį, prasidėjus mokslui, susirinko arti dviejų šimtų mergaičių. Teisiškai šitoji mokykla priklausė kauniškei „Saulės“ draugijai, bet praktiškai ja rūpinosi ir išlaikė klebonas Urbanavičius.

Mokykla pradžioje buvo patalpinta suremontuotame p. Rapalavičienės name (dabartinėje Vilniaus gatvėje). Atidarymas įvyko su iškilmėmis. Patalpos pirma pašventintos, choras sugiedojo keletą giesmių.

Vėliau „Saulės“ mokykla persikėlė į parapijos namus, į taip vadinamą kalno altariją. Pirmoji mokytoja buvo Birutė Civinskaitė nuo Prienų, bai-

gusi pirmuosius „Saulės” kursus Kaune. Ją pakeitė kaunietė Stasė Jankauskytė, o dar vėliau mokytojavо Kotryna Misevičiūtė ir Juozefa Jurkaitė (kretingiškė). Algą mokytojams ir visą išlaikymą duodavo pats klebonas.

Mokykloje buvo dėstomi šie dalykai: tikyba, lietuvių kalba, aritmetika, geografija, istorija, rašyba, paišyba, dainavimas ir rankdarbiai. Mokslas tęsdavosi 3–4 metus. Rinkdavosi daugiausiai miestelio mergaitės, bet vaikščiodavo ir iš kaimų. Mokykla visada būdavo pilna. Neturtingųjų vaikams klebonas veltui duodavo knygas, sąsiuvinius, pieštukus ir kitas mokslo priemones. O kelioms dešimtims miesto bendruomenės vaikų klebonijoje duodavo ir pietus. Svarbiausia jam rūpėjo, kad kiekvienas vaikas gerai išmokyti skaityti ir rašyti.

Kapeliono pareigas pradžioje ėjo vikaras kun. Karolis Pakeltis, vėliau jas perėmė pats klebonas. Tikybos pamoka buvo keturis kartus per savaitę. Klebonas ją taip gerai paruošdavo ir įdomiai dėstydamas, kad pačios mokytojos stengdavosi pasiklausyti.

Kas dvi savaitės mokinės eidavo išpažinties, ir tai visos prie klebono. Klausykla būdavo apgulta, nesimatė eilės galo, tai ir mažam protui klebono kantrybė atrodė milžiniška.

Auklėjimo dvasia buvo griežtai katalikiška ir lietuviška. Mėgstamiausios mokinių dainos buvo tautiškos. Kai atvažiuodavo rusų inspektorius, tai mokinės turėdavo giedoti „*Bože caria chrani*”, bet caro šventėse jos traukdavo taip pat ir „*Lietuva, tėvyne mūsų*”.

Pastebėjęs, kad mokykloje yra mergaičių nesveikomis akimis, klebonas pakvietė gydytoją. Neturtingosioms apmokėjo už vaistus.

Pirmosios laidos išleistuvės įvyko 1909 m. gegužės 16 d. Ta proga suruošta eglutė. Prisirinko pilna mokykla jaunimo, tėvų.

– Jūs esate pirmieji šios mokyklos žiedai, – kreipėsi klebonas į išleidžiamąsias. – Jūsų garbė – mano garbė. Jei jums nešlovė, tai ir man nešlovė...

Po tokių jaudinančių žodžių visi apsiverkė. Tada klebonas kiekvienai baigusiajai atminimui įteikė „Mažą naują Aukso Altorių” su asmenišku adresu. Vienas iš jų buvo toks: „Salantų „Saulės” mokyklos mokinėi Monikai Riepšaitėi už gražų pasielgimą ir gerą mokymąsi. Mokyklos užveizdėtojas kun. Pr. Urbanavičius, Mokytoja S. Jankauskytė. 1909.16.V.”

Mokyklą baigusias gabesnes mergaites klebonas savo lėšomis siųsdavo toliau pasilavinti į mokytojų kursus. Tie kursai nuo 1918 m. vasaros buvo jau ruošiami Plungėje, Skuode, Kretingoje ir Telšiuose, užtrukdavo 3–4 mėnesius. Rudenį kursantės vėl grįždavo atgal į Salantus. Tada klebonas išskirs-

tydavo jas po kaimus, kuriuose jau buvo įsteigęs pradžios mokyklas. Didžiojo karo metu tokios mokyklos jau buvo devynios. Iš pirmųjų Salantų švietėjų pažymėtinos: Agota Jedinkaitė–Bražiūnienė, Petronėlė Pilibaitytė–Antanavičienė, Ona Kerpaitė–Jazbutienė, Emilija Ruginaitė, Stasė Rupeikytė, Bronė Mažeikaitė, Nastė Daukantaitė, Zosė Kubiliutė, Barbora Truikytė, Ona Baužytė, Preibytė.

Baigiantis karui, toje pačioje „Saulės“ mokykloje ir su tais pačiais mokytojais įsteigė kursus suaugusiems. Kursai veikdavo kiekvieną sekmadienį: prieš pamaldas būdavo dvi pamokos, o po pamaldų – trys. Tikybą dėstydavo pats klebonas. Išlaikę egzaminus gaudavo pažymėjimą.

Didžiausias klebono džiaugsmas buvo tai, kad liaudis šviečiasi. Dažnai ragindavo tėvus, kad savo vaikus leistų į gimnaziją, ir čia kai kam įteikė materialinę paramą. Kai kurie paskui, baigę mokslą, norėjo savo Gerardui atsilyginti, bet šis atsisakė priimti grąžinamą pašalpą.

Nepamiršo šviesti ir tarnų. Laisvu nuo darbo laiku šeimyninėje buvo skaitomos knygos ir laikraščiai.

Kad pakeltų jaunimo religinį ir tautinį susipratimą, 1916 metais Salantuose įsteigė „Pavasario“ kuopą, o vėliau ir kaimuose atsirado panašios jaunimo lavinimosi kuopelės. Vasaros šventadienių popietėmis klebonas išvažiuodavo į kurį nors kaimą ir čia savo paskaitomis kėlė susirinkusiųjų dvasią. Tame darbe jam padėdavo ir jo išauginti mokytojai. Jei kartais pats negalėdavo atvykti ir nepasitaikydavo kito pavaduojančio žmogaus, tada klebonas to kaimo jaunimui parašydavo laišką – pasveikinimą ir jį įduodavo kam nors susirinkime perskaityti.

Valstiečių užtarytojas ir labdarys

Kun. Urbanavičius rūpinosi ne tik apšviesti savo parapijiečius, bet taip pat pakelti ir jų materialinį gyvenimo lygį. 1905 metais be leidimo įsteigė vartotojų bendrovę „Kauką“. Tai rusų policijai nepatiko. Vieną vakarą klebonijon atvyksta isprauninkas ir klebonui praneša, kad už tokį darbą bus išvežtas. Paskui nueina į paštą ir „muša“ telegramą gubernatoriui, prašydamas orderio išvežti kun. Urbanavičių, bet, visą naktį išbudėjęs pašte ir nesulaukęs prašyto leidimo, pats išvyksta iš Salantų.

Baudžiamos laikais didesnė Salantų parapijos dalis priklausė grafui Tiškevičiui. Grafas, nujausdamas, kad baudžiauninkai greitai laiku nuo baudžiamos bus atleisti, pats pirmas juos atleido, o jų valdytas žemes perleido jiems

nuomon. Ta proga baudžiauninkams išdavė knygeles, kuriose buvo nurodyta, kiek kuris turės mokėti metinės nuomos. Grafas Juozapas Tiškevičius buvo geros širdies žmogus. Kuris baudžiauninkas prašė sumažinti nuomą, tam ir sumažino, pažymėdamas tai knygelėje.

Tuo tarpu caras baudžiąvą visoje Lietuvoje panaikino ir valdytas baudžiauninkų žemes perleido visiškai jų nuosavybėn. Rusų valdžia, pajutusi, kad buvusieji Tiškevičiaus baudžiauninkai liko nuskriausti (nes žemę gavo tik nuomon, o ne nuosavybėn), 1907 metais už 200 000 rublių išpirko žemę iš Tiškevičiaus ir ją atidavė jo baudžiauninkams visiškai nuosavybėn.

Kokiu tai būdu į valdžios rankas pateko Tiškevičiaus nuomininkams išduotos nuomos knygelės. Rusai sužinojo, kad grafas Juozapas Tiškevičius sutartos nuomos dalį buvo dovanojęs savo nuomininkams. Valdžia tą dovanotą sumą palaikė baudžiauninkų skola dvarui, kurią dabar jie privalo grąžinti Tiškevičiaus žemės pirkėjui – rusų valdžiai.

Kilo byla. Salantų valstiečiai, nepaklausę klebono patarimų, teisme bylą pralošė. Iš viso priteista sumokėti valdžiai daugiau kaip 100 000 rublių, kai kuriems valstiečiams iki 1500 rublių – taigi daugiau negu faktiškoji žemės vertė.

Liko tik vienas kelias išsisukti iš neteisingai uždėto mokesčio – prašyti grafų Tiškevičių, kad jie neva skolą dovanotų. Kun. Urbanavičius tuo reikalu kreipėsi į mirusio grafo Juozapo Tiškevičiaus žmoną ir sūnų Aleksandrą, kad gelbėtų jo parapijiečius. Salantų klebono prašymui ypač pasipriešino grafo plenipotencijaras, dvaro užvaizdas Novickis, tada gyvenęs Grūšlaukėje. Iširdo salantiškiai. Kartą, Novickiui važiuojant per Salantų parapiją, kažkas į jį šovė. Buvo įtartas vietos klebonas, kuriam teko nekaltai daug nemalonumų pakelti. Plačiau apie šią bylą rašė pats Urbanavičius 1907–1908 metų „Viltyje“.

Jautriai jis rūpinosi ir vargšais. Maistu ir rūbais šelpė parapijos špitolėje apgyvendintus senelius. Į kleboniją atėjusius pavargėlius neišleisdavo tuščiomis rankomis. Sesuo Valerija skųsdamasi sakydavo:

– Negaliu klebonui padėti dviejų kelnų, dviejų nertinių – vieną vis atiduoda vargšams.

Per didįjį karą klebonijoje maitino keliolika neturtingų motinų su vaikais. Guosdvo ir šelpdavo dorąsias parapijietes „zapasninkes“, kurių vyrai buvo mobilizuoti į karą. Jei neturtingi vaikai, eidami prie pirmosios Komunijos, neturėdavo padoriau kuo apsivilkti, iš savo lėšų nupirkdavo jiems drabužėlius.

Baigiantis karui, sumanė savo parapijietes išmokyti amato. Tuo tikslu p. Ievai Kungaitei patarė važiuoti į Panevėžį ir ten lankyti mezgimo kur-

sus, kuriuos buvo suorganizavęs kun. Kazimieras Čepulis, dabartinis pranciškonų provincijolas. Po mokslų jai sugrįžus į Salantus, liepė atidaryti mezgimo mokyklėlę. Susirenka apie 10 mergaičių. Kun. Urbanavičius, mokėdamas gerai vokiečių kalbą, apsiima patarpininkauti pargabenant mezgimo mašinas iš Prūsų. Kartą mašinos gautos blogesnės rūšies. Klebonas jas pasiuntė atgal ir dėl to patyrė daug nemalonumų. Gabeno mašinas ir kaimyninių parapijų mergaitėms.

Klebonas nemėgo, jei kas, atėjęs klebonijon, jam atnešdavo paaukoti kokį nors daiktą, ypač kai pats aukotojas nebūdavo tikrai pasiturįs. Taip vienai parapijietei, dovanojusiai nertinį, atšovė:

– Kam man davei nertinį? Žinai, kad kunigo maišo neprikiši...

Savo ūkio reikalais nesidomėjo. Užteko jam rūpesčių ir su parapijiečiais. Norėdavo tik, kad vežimas ir arkliai būtų gražūs. Mat mėgo patogiai ir greitai važiuoti. Karo metu visi geresnieji parapijiečių arkliai buvo paimti karo reikalams. Tada klebonas paskelbė iš sakyklos:

– Tik duokit man žinią, pas ligonį atvažiuosiu savo arkliais.

Pagal kun. Urbanavičiaus idealą ganytojas su visa savo esybe ir turtu privalėjo sieloms tarnauti, o neužsidaryti siaurame asmens ar giminės reikalų kiaute.

Važiuodamas kur pro šalį, aplankydavo ir seniau sergančius parapijiečius, neturtinguosius sušelpdavo, o našlaičiams ir gydytoją parveždavo. Pagaliau karo reikalams buvo rekvizuoti ir klebono arkliai. Tada pas ligonį dažnai eidavo pėsčias.

Jaunųjų vadas ir auklėtojas

Visą savo kunigiškos sielos meilę ir uolumą kun. Urbanavičius betgi buvo atidavęs jauniausiai parapijos kartai – vaikams. Dėl to nepaprastai buvo ištobulinęs ir jų katekizaciją. Per 22-ejus metus niekam kitam nepatikėdavo vaikų paruošimo pirmajai išpažinčiai ir Komunijai. Visą patį asmeniškai atlikdavo.

Kadangi ir šios knygutės autoriui teko sėdėti prie jo kojų, tai gerai atsimenu, kaip mus mažus pavergdavo malonus klebono asmuo, ir tas jo pergyvenimas, su kuriuo mums patraukliai dėstydavo tikėjimo tiesas:

– Vaikučiai, kaip aš laimingas būčiau, kad jus danguje galėčiau matyti visus šventais vaikais. Tada aš dėl jūsų savo sveikatos dar labiau nesigailėčiau, – ir sublizgėdavo klebono akyse ašara, valandėlei pertraukdama katekizmo pamoką.

Kad jaunuoliai neužmirštų girdėtų ir pergyventų dalykų, jiems įduodavo namo neštis savo paties mašinėlę rašytą katekizmą. Kad dėstomas dalykas būtų aiškesnis, pradžioje tas katekizmas būdavo rašomas grynai žemaitiška tarme (*„O ar mes nikumet nematysem? Kur nemate? Matysem nu-ejė i dongu, tēn ne tik Dieva matysem, bet su Dievu ir gyvensem ir anou džiaugsemos“*).

Iškilmingai privedęs jaunuomenę prie pirmos šv. Komunijos, klebonas juos ir vėliau pas save susikviesdavo ir tris metus iš eilės kartodavo bei gilindavo tikėjimo tiesas.

Sužinojęs, kad kur nors jo išmokytas ir išauklėtas jaunimas pradeda blogai elgtis, į tai jautriai reaguodavo žodžiu ir raštu. Štai Salantų klebono ištrauka Erlėnų kaimo berniukams:

„Mylimieji Broliukai! Ir jūs juk esat žadėję Jėzaus neišduoti... Ne stabmeldžiams neišduoti, kurie nuo jūsų juk nė reikalaute nereikalavo. Bet kur kas blogesniems, negu stabmeldžiai. Kurie veržte veržiasi jūsų širdin – pikto sioms dvasioms.

Ar bent beatsimenat? Dar gan maži tebebuvot... Vieną gražią pavasario dieną, vainikų šventėms besibaigiant, atėjęt kartą bažnyčion, gražiai apsitaisę, su rūtų šakele prie jaunutės širdies, su žvakele rankose... Atsimenate? Buvo tai jūsų gyvenimo gražiausia valanda... Pirmosios Komunijos dieną. Gal Jėzų pirmą kartą savo širdin priėmę, nieko Jam nežadėjęt? Kur nežadėję? Gal užmiršot, bet žadėjęt, tiktai savo rūtelių ir žvakelių paklauskite, jie jums primins! Tuokart jūsų širdelės sakyte sakė: neišduosime!”

Antrą jūsų priežadą aš pats juk girdėjau. Jei jau užmiršote, aš jums priminsiu. Tą pačią pirmosios Komunijos dieną, tik vėliau, visi suklaupę prieš altorių, atnaujinote priežadus, šventajame krikšte padarytus. Tarytum vakar tai buvo... Matau jus savo dvasios akimis prieš altorių suklaupusius, su uždegtomis žvakutėmis rankoj. Girdžiu savo dvasios ausimis į mano klausimą „Ar prižadi sulig tuo šventuoju tikėjimu gyventi ir tame šventame tikėjime mirti?“ jus vėl vienbalsiai atsakant: „Prisižadu! Prisižadu! Prisižadu!”

Gal tuokart pilnai nesupratote, nes maži tebebuvote, bet šiandien turite suprasti gerai, ką tuokart esate padarę? Kam pasižadėję? Juk ne žmonėms, bet Dievui. Kaip jūs dabar gyvenat? Kaip savo priežadus pildot? Kaip jums sąžinė sako? Tikiu, kad ne vienas iš jūsų tebesate tokie dori vaikai, nes, kad jūsų dorybe tikėti liautis turėčiau, per didelis man būtų smūgis, turėčiau pilnai nusiiminti... Bet tikiu, nes noriu tikėti...

Jėzus paskutinės vakariinės metu yra pasakęs savo apaštalams:

„Jūs grynį esate, bet ne visi!“ Jėzus mat žinojo, jog vienas iš jų yra išdavikas (...) tą patį ir aš jums pasakyti galiu, mylimieji Broliukai! „Tikiu, kad jūs tebesate dori, bet ne visi!“ O dėl to, kad NE VISI, labai man liūdna yra; nes VISUS aš jus vienodai mokiau!“

Tokie ir panašūs laišakai būdavo skaitomi kaimo jaunimo sueigose, kai pats klebonas negalėdavo į jas atvykti. Ir reikia manyti, palikdavo gilų įspūdį.

Kad bręstanti jaunuomenė gerai pažintų ir pamiltų savo tikėjimą, Salantuose klebonaudamas, Kuprano slapyvarde parašė keletą tikrai vertingų knygelių. Tarnai pasakoja, kad jų klebonėlis iki nakties dvyliktos, savo kabinete užsidaręs, barškindavo rašomąja mašinėle. Taip 1908–1910 m. išėjo gana platoka dviejų dalių maldaknygė „Leiskite mažučiams ateiti prie Manęs.“ Žinovų tvirtinimu, tai pirmoji maldaknygė, parašyta gera lietuviška kalba. Paprastai ji buvo dalinama vaikams, einantiems prie pirmosios Komunijos.

1920 m. pateikė dailių, praktiškų patarimų ir pamokymų mūsų mergaitėms „Sesutei – Rūtelei“. Ši knygutė 1927 m. susilaukė antros laidos.

1922 metais tokių patarimų ir pamokymų teikė vaikinams naujoje knygutėje „Broliukui – Dobilėliui“. Trumpais gyvais žodžiais, dailiais palyginimais parodyta čia jaunystės svarba, laikytis Dievo, neduotis suvedžiojamam, pamilti mokslą, gerbti tėvus, švęsti sekmadienius, būti skaisčiam, blaiiviam, drąsiam, linksmam, skaityti geras knygas, pasišvęsti savo tėvynei ir t. t.

1925 m. sodžiaus jaunimui parašė „Man šviečia saulė“. J. Tumas kažkur yra pasakęs, kad tai geriausias veikalas 1925 m. lietuvių literatūroje. Iš tikrųjų mažą religinių knygų tėra parašyta tokia suprantama ir populiaria kalba. Tai labiausiai nusisekusi lietuviška sodiečių teologija.

Tais pačiais metais, norėdamas savo parapijiečius išmokyti naujųjų poterių, išleido „Žinotina, Tikėtina, Darytina“. Antrojoje knygelės dalyje jis duoda platesnį Dievo ir Bažnyčios įsakymų paaiškinimą. Motinoms tai buvo tikra brangenybė.

Tokių kun. Urbanavičiaus pastangų dėka Salantai ilgainiui tapo pavyzdine parapija visoje apylinkėje. Klebono santykiai su parapijiečiais pasidarė tikrai patriarchališki. Per 22-ejus metus jis savo parapiją buvo skersai ir išilgai išvaikščiojęs. Pažino kiekvieną šeimą, o jos narius vardais išskaiciuodavo. Dėl to teisingai mes jam galime pritaikyti anuos Evangelijos žodžius: „Aš pažįstu savuosius, o manieji pažįsta mane“.

Lietuvos laisvės šauklys ir rėmėjas

Švintant Lietuvos nepriklausomybės aušrai, 1917 metais nuvyko į Vilnių, lietuvių konferencijon, ir čia rugsėjo 22 d. buvo išrinktas į Valstybės Tarybą kaip žemaičių atstovas. Socialistų atstovams grasinant išardyti konferenciją, kad daug kunigų buvo išrinkta Tarybon, kun. Urbanavičius dėl šventos ramybės iš Tarybos pasitraukė, savo vietą užleisdamas S. Narutavičiui iš Alsėdžių. Šiuo savo žygiu kairiesiems padarė didelį įspūdį ir Narutavičių laimėjo Katalikų Bažnyčiai.

Tuo pačiu laiku Valstybės Taryba prašė jo, kaip žmogaus, tobulai mokančio vokiečių kalbą, vykti delegatu į Berlyną ir ten vesti derybas su kaizerio valdžia. Bet šių pareigų kun. Urbanavičius taip pat neprisiėmė, į kvietimą trumpai atsakydamas:

– Ne, vyrai, ar padūkot? – ir tuo visam laikui atsisveikino su politiko karjera.

1918 metais, paskelbus Lietuvos Nepriklausomybę, Salantuose per apgaulę buvo susiorganizavęs raudonųjų valsčiaus komitetas. Jį sudarė ką tik iš Rusijos grįžę revoliucijos dvasia persiėmę keli asmenys: stud. B., veterinaras T., miestelio amatininkai B. ir K. Pasivadino jie „Darbininkų ir darbo ūkininkų Taryba“.

Vidaus tvarkai palaikyti buvo susiorganizavę miliciją, į kurią pateko ir keletas buvusių miško plėšikėlių. Šie tat, gavę tokią valdžią, tuoj pradėjo ją demonstruoti, miestelio gatvėse šaudydami į viršų ir gąsdindami turgun suvažiavusius žmones. Sumanė atkeršyti ir vienam seniūnui, kuris karo metais visiems buvo gana įgrišęs. Suėmę pradėjo jį vedžioti po miestelį, mušti ir visaip niekinti. Sužinojęs apie tai klebonas Urbanavičius, pakvietė pas save klebonijon miliciją ir pradėjo maldauti tam žmogui dovanoti gyvybę. Gailestingas ir nuolankus klebono prašymas pergalejo kietą milicijos nusistatymą ir pasmerktasis mirti tą pačią dieną buvo paleistas.

Savo mitinguose raudonieji smarkiai agitavo prieš susitvėrusią Valstybės Tarybą, nepripažindami jos centrine Lietuvos vyriausybe už tai, kam ji Lietuvos karaliumi išrinkusi karalių Urachą. Savo demagogija pasižymėjo ir tūlas šatiškis, grasinamas salantiškiams, kad Valstybės Taryba norinti grąžinti baudžios ponų laikus.

Kun. Urbanavičius to nebegalėjo pakęsti. Pradėjo važinėti po kaimus ir raginti žmones, kad išrinktų naują komitetą. Raudonieji už tai jam ėmė grąsinti: žadėjo kleboną nustumti nuo tilto į Salantą, sušaudyti. Tik laimei,

štai vieną dieną į Salantus užsuko lietuvių savanorių būrelis su keliais vokiečių kariais ir raudonuosius bematant išsklaidė. Trys iš jų buvo nugabenti į Liepojos kalėjimą, iš kurio po kiek laiko sugrįžo.

Tada klebono pastangomis buvo sudarytas „Katalikų sodiečių komitetas“, kuris ir sukūrė naują lietuvišką valsčiaus tarybą. Išliko dar ir to komiteto mašinėlė spausdintas atsišaukimas. Štai jis:

Salantų parakvijos katalikai sodiečiai! Sugriuvo pasaulis kaip molio indauja, kuri per ilgai yra vandenį nešiojusi... Lietuva išsprūdo iš priešų nagų. Tiesa, nebėra tikrosios valdžios, kuri Lietuvoj tvarką išlaikyti galėtų. Bet laikinoji valdžia jau susitvėrė – tai Valstybės Taryba mūsų sostinėj Vilniuj su Ministrų Kabinetu...

Ji tai, ta Valstybės Taryba mūsų sostinėj Vilniuj, kviečia mus susitvarkyti... Salantų „Darbininkų ir darbo ūkininkų taryba“ apvyklė mus skaudžiai, – ja pasitikėti mes nebegalime. Žadėjo priimti valdžion (prezidiuman) ir iš ūkininkų, ir iš mažžemių, ir iš sodžiaus bežemių, tuo tarpu tepateko tenai studentai, veterinariai, amatininkai ir kiti tėvynaičiai... Kaip mes, sodiečiai, galime pasitikėti ta valdžia, kurios nariai apie mūsų reikalus nė suprasti nesupranta? Kaip mes, katalikai, galime ja pasitikėti, kad ji nuo pirmųjų savo gyvavimo valandų nesidrovi savintis bažnyčios ir parakvijos turto? Ta taryba gal gali vadovauti amatininkams ir kitiems miestelio gyventojams, bet ne mums, sodiečiams katalikams! Sodiečiai! (...) Atejo laikas ir mums apsispręsti! Mes nenorime, kad mus miestelio „daraktoriai“ ir kiti amatininkai už nosies vedžiotų! Mes norime įsteigti savo valsčiaus valdžią, kurioje sutilptų visi: ir ūkininkai, ir mažžemiai, ir bežemiai – ne vien mūsų prakaitu mintantys miestelio amatininkai! (...)

Sodiečiai! Susirinkime tvirti tą savo valdžią pietnyčioj 29 d. lapkričio. Susirinkime visi, kam brangi Lietuvos ateitis, kam rūpi bažnyčios laisvė, kam rūpi katalikų pakraipoj jaunimo auklėjimas! Susirinkime visi 20 metų sukakę vyrai ir moterys: ūkininkai, mažžemiai ir bežemiai!...

Susirinkimas prasidės iškilmingomis pamaldomis bažnyčioj 10 val. ryto 29 XI ir atsitiks prie senojo valsčiaus buto. Taigi pietnyčioj valio! Visi į Salantus! Katalikų sodiečių komitetas”.

Prasidėjus kovoms už Lietuvos nepriklausomybę, kun. Urbanavičius parapijos jaunimo tarpe žadino patriotizmą ir vienybės mintį. Štai kaip rašo savo straipsnyje, skirtame Kalniškių kuopelės susirinkimui:

„Priežodis sako: „Vienybėj galybė”. Tą patį tvirtina ir mūsų dainius Jakštas, sakydamas eilėmis:

Vienas žodis – ne šneka.

Vienas vyras – ne talka.

Kai du stos,

Visados

Daugiau padarys:

Viens pradės, kits padės,

Draug darbą varys!”

Iš tikrųjų juk tik vienybe užsilaiko ir auga šeimynos, vienybe tautos ir giminės klesti, vienybe žydi valstybės... Ar tam priparodymų reikia?

Žiūrėkit, draugai ir draugės: kad mūsų Lietuvoje vienybė žydėjo, ji buvo galinga, ją gerbė visas pasaulis, ji savo ribas iki Juodųjų jūrų buvo praplatinusi. Bet vienybei išsekus – mūsų Lietuva griuvo, ji ilgiems amžiams svetimųjų vergybom buvo patekusi ir tarytum mirte numirusi!.

Bet šiandien ji keliasi, nes jos geriausieji vaikai spiečias krūvon: tarp jų atsirado vienybė! (...) Žiūrėkit, kaip mūsų broleliai – dobilėliai, krūvon susispietę, veja bolševikus iš Lietuvos, kaip bermontininkus tremia, kaip laikos prieš nuožmųjį lenką, nė vienos žemės pėdos jiems neužleisdami! (...) Šit, ką daro vienybė! (...)

Taigi vienybėn, vienybėn visi! Ypač jūs, pavasarininkai, kurių obalsis „Dievui ir tėvynei!” (...) „Vienas už visus, visi už viena!”, bet kad vienybė tarp mūsų žydėtų, atiduokime kiekvienam kas jam priklauso: Kam pagarba – pagarbą, kam meilė – meilę. Niekuomet vienas prieš kitą nestiepkimės, vienas kito neužgaukime, juoties su meile vienas kitam patarnaukime, viens kitam padėkime, viens už kitą užstokime, viens už kitą galvą guldysime, nes mes broliai, sesutės!”

Tą savo meilę atgimstančiai Lietuvai kun. Urbanavičius ne tik žodžiais, bet ir darbais įrodė. Pirmiesiems savanoriams per įgaliotus žmones rinko aukas pinigais ir rūbais. Buvo net vietinio Lietuvos Gynimo Komiteto kasi-ninku. Surinkęs parapijoje vilną ir dar pats nuo savęs pripirkęs, nunešė jas nėrėjai p. Ievai Kungaitei, kad visam šimtui Lietuvos savanorių numegztų šiltus nertinius, pirštines ir kojines. Į talką buvo sukvieistas visas mergaičių pulkelis. Pagamintus šiltus rūbus klebonas pasiuntė besikuriančiai Lietuvos kariuomenei.

Savanoris Ruginis (gyv. Šateikiuose) pasakoja, kad 1919 m. vasarą kun. Urbanavičius pas save klebonijon surinko vyrus, galinčius naudoti ginklą ir juos ragino eiti ginti Lietuvos. Tokių atsirado apie 20. Savanorius pirma apmokė koks tai nepažįstamas žemaitis, rodos, nuo Gargždų. Užsiėmimai

vykdavo dvaro sodne, juose naudodavo savo darbo medinius šautuvus, be kulų. Šiek tiek apmokyti savanoriai iš Salantų išvažiavo Plungėn. Pakeliui sužinojo, kad raudonieji plėšia Bukontės dvarelį. Savanoriai raudonuosius užtiko begrobiančius grūdus ir mėsą, suėmė ir visus nuvarė į Plungę ir ten apie 15 jų suvarė į valsčiaus kalėjimą. Po to išvyko į Telšius, kur atvyko dar daugiau savanorių ir visi pasiskirstė į kuopas. Kiekviena kuopa gavo po 10 kariškų šautuvų, bet salantiškiai nešėsi pagąsdinimui ir savo medinius. Telšiuose savanoriams vadovavo vyriausias jų vadas P. Plechavičius. Toliau jie per Šiaulius ir Kauną traukė Vilniaus link. Prie Vilniaus susidūrė su bolševikais. Mūšyje krito kelios dešimtys savanorių, bet bolševikų dar daugiau. Žemaičių vyskupas įvertino Salantų klebono nuopelnus Bažnyčiai ir Tėvynei ir dėl to jau 1918 m. gruodžio 5 d. jį buvo pakėlęs į savo kapitulos garbės kanauninkus, kiek vėliau per prelatą A. Dambrauską–Jakštą jam siūlė ir kurijos kanclerio vietą, tačiau nuo jos kuklusis kandidatas atsisakė.

Nežiūrint didelių kun. Urbanavičiaus pastangų, karas ir po jo prasi-dėjusi revoliucija palietė ir Salantų parapijos žmonių moralę. Apie tai jis pats rašo vienoj savo reliacijoj Žemaičių vyskupui: *„1919 metais ir šitą parapiją žymiai palietė. Žmonės, daugiau nekaip kitur nuo dvarų nukentėję, bijodami dvarų, greičiau patikėjo iš svetur atsibaldžiusiems neteisiems pranašams. Tų gi tikslas buvo, mažinant dvasiškios autoritetą, pasikasti po pačios Kristaus įsteigtosios Bažnyčios pamatais. „Dvasiškija eina kartu su ponais ir kartu su jais baudžiąvą grąžins!“ Baimės slėgiami, rinkimuos į Steigiamąjį Seimą daugiau nekaip pusė balsavo už svetimuosius pranašus, kurie juos nuo baudžiąvos paliuosuoti žadėjo.*

Bet dauguma greit susizgribo ir šit rinkimuose į savivaldybę pergalejo krikščionys demokratai. Šiandien Valsčiaus Valdyba grynai katalikiška, taip pat ir dauguma Valsčiaus Tarybos”.

Tačiau kairieji ir toliau dirbo savo ir, kur galėdami, vis stengdavosi įskaudinti kleboną. Kartą, kai klebonas bažnyčioje sakė pamokslą, vienas jų staiga pašoko ant suolo ir garsiai suriko;

– Na, ar pabaigėi savo mitingą? Leisk, dabar aš pradėsiu!..

Parapijiečiai vyrai, žinoma, tą karštuolį tuoj nutempė už skverno žemyn ir išvedė laukan.

Parapijiečių tarpe pasireiškianti laisvamanybės dvasia giliai jaudino ir taip jautrų kleboną:

– Vargau, šelpiau, bažnyčią pastačiau, bet yra mane apvylusių, kurie griauja tos bažnyčios pamatus...

Išgirdęs, kad net kai kurios jo išmokytos mergaitės prisidėjo prie kairiųjų ir slapta veikia prieš kleboną, pravirko iš skausmo ir tą vakarą nė vakarienės nebevalgė. Sielojimasis dorovine parapijos būkle ilginiui pakirto kun. Urbanavičiaus svaikatą: 1923 m. vasarą, sakydamas bažnyčioje pamokslą, buvo ištiktas pirmojo širdies atako. Manė jau nebepagysiąs. Per seserį Valeriją pakviečia žymesniuosius kairiųjų veikėjus. Šie paklauso jo ir ateina prie sergančio klebono lovos. Ligonis ištisia abi rankas, vieną iš tų vyrų apkabina ir prašo:

– Broleli, nebūk Bažnyčios priešas! Nebūk netikėlis, bet tikintis. At-eis valanda – pamatysi, kad aš tiesą kalbėjau...

Vyras neparastai susijaudina, suklumpa prie klebono lovos ir pasižada taisyti.

Tada klebonas su tuo pačiu prašymu kreipiasi į antrąjį, bet šis nekreipia jokio dėmesio. Gailestingom akim ligonis pažvelgia į jį ir apalpstą. Tuo tarpu abu vyrai išeina. Bepasiliko keletas mergaičių ir berniukų. Valandėlei prasliskus, klebonas vėl atsipeikėja, pažvelgia į apsilankiusius jaunuolius, pakviečia juos arčiau lovos ir taria:

– Neužmirškite, ko aš jus mokiau. Pasimelskite už mane dabar ir kada miręs būsiu...

Tačiau tą kartą klebonui buvo lemta pagyti. Šiek tiek sustiprėjęs, gydytojo patiriamas, vyksta į Kisingeno kurortą Vokietijoje. Čia išskyla lėšų klausimas. Klebonui kaip tik jų trūko. Tada kun. K. Andriukaitis, tuo laiku Salantuose buvęs vikaru, kreipėsi į parapijiečius sušelpiti savo kleboną. Daugiausiai aukojo paprasti darbininkai. Sugrįžęs iš Kisingeno, klebonas jautėsi stipresnis, tačiau savo temperamentu buvo labai pasikeitęs. Nors gydytojais buvo uždraudę pamokslius sakyti, bet jis to nepaisė. Jausdamas savo išsekusias jėgas, prašėsi Žemaičių vyskupo perkeliamas kur į mažesnę parapiją, tačiau Salantuose turėjo pasilikti iki pat 1926 metų pabaigos.

Salantų parapija yra nemaža. Prieš didįjį karą ten gyvenantys žmonės, ypač ūkininkai, buvo gana pasiturį. Klebonai, ten ilgesnį laiką pagyvenę, susidėdavo kiek ir pinigų, bet kun. Urbanavičius, išvažiuodamas iš Salantų į Telšius, ir mažas skoleles paliko, nes bažnyčios statymas, mokyklos savo lėšomis išlaikymas, katalikiškųjų draugijų rėmimas jam labai daug kaštavo. Net naujų baldų neįstengė įsitaisyti. Kokius įsigijo 1896 m. Mintaujoj, tokiais ir per visą gyvenimą naudojo.

Dėl to savo širdies gerumo ne kartą buvo ir išnaudojamas. Štai jo vienas laiškėlis, rašytas 1938 m. kovo 19 d.: „*Geroji, į Tavo malonųjį laiškėli,*

galėčiau atsakyti: „Duočiau, duočiau, kad galėčiau; pinigėlių kad turėčiau“. Bet neturiu ir neduodu. Man rodos, kad ne pinigėlių reikėjo prašyti, bet išaiškinti dalyką, kas pasidarė su kanauninko X. įduotais pinigais? Kur jie išvėso? Aš turėjau primokėti už vyną aštuonias dešimtis litų. Tu mane privertei duoti ne 50 lt., bet viso labo 140 lt., vadinasi, visa 90 lt. daugiau. Jei tau tai mažmožis, žinokis – man ne mažmožis. Mėčioti aš neturiu iš ko.

Taigi pinigėlių nei dovanomis, nei nedovanomis neduosiu – neturiu liekių. Bet kad manęs palaiminimo savo moterystei ir neprašei, vis dėlto aš Tau siunčiu gražiausių linkėjimų. Tepadede Dievas gyventi, dirbti ir uždirbti ir sau, ir būsimai kartai. Tavo Senelis”.

Telšių vyskupijos generalvikaras

1926 m. įsikūrus bažnytinei Lietuvos provincijai, pirmuoju Telšių vyskupu šventojo Tėvo Pijaus XI buvo paskirtas J. E. Justinas Staugaitis. Kopimas į vyskupišką sostą Staigaičiui buvo akmenuotas kelias. Naujasis vyskupas manė, kad ir jo gyvenime pasikartos anie žodžiai: „Ostendam illi quantum illum oportet pati („Aš jam parodysiu, kaip daug jam reikia kentėti“ (Apd. 9, 16)).

Dėl to jis žiūrėjo savo vyskupiškiems rūpesčiams ir kovai draugo bei pagalbininko. Tokio jis nerado senosios Žemaičių kapitulos aplinkoje. Tai buvo Apvaizdos surėdymas, kad jis 1926 m. lapkričio 30 d. pirmuoju generalvikaru išsirinko savo bendraamžį kanauninką Pranciškų Urbanavičių, Salantų kleboną, kartu jį pakeldamas į Telšių kapitulos prelatus. Kito didesnės dvasios ir tvirtesnės energijos vyro neturėjo jis tarp savo draugų. Ir galbūt niekur nebuvo tampresnio ryšio tarp vyskupiško vairininko, tvirtai rodančio kryptį, ir tarp bendrakeleivio, kuris, savęs išsižadėdamas, laikė ištempęs bures, kaip Telšių vyskupo soste.

Kuo prelatas Urbanavičius per 14 metų buvo savo vyskupu, tai rodo skaitlingi pėdsakai kurijos aktuose ir tuo laikotarpiu atlikti milžiniški darbai.

Tęsdamas senųjų žemaičių, turėjusių nuosavas kunigų seminarias Kražiuose ir Varniuose, tradicijas, taip pat ir naujasis Ganytojas 1927 m. birželio 5 d. įsteigė dvasinę seminariją Telšiuose. Tik čia visu aštrumu iškilo patalpų klausimas. Pradžioje tam tikslui už 73 780 Lt suremontuotas senasis bernardinų vienuolynas prie Telšių katedros. Remonto darbus prižiūrėjo kanauninkas J. Dobužinskas. Bet ir tos patalpos pasirodė per mažos. Nutarta statyti visiškai naujus rūmus. Tuos darbus organizuoti galėjo tikti ne kas kitas,

o tik prelatas Urbanavičius, turėjęs daug patyrimo iš Salantų bažnyčios statybos. Jam į pagalbą į Telšius pakviečiamas ir kunigas K. Andriukaitis.

Kauniškis inžinierius p. Vizbaras padarė planus, pateikė 300 000 litų darbų sąmatą. Bet iš kur tokią sumą paimsi? Juk pas mus nebėra tokių turtuolių, kurie bažnytiniam reikalams aukotų dešimtimis tūkstančių... Mūsų žmonės aukoja tik centais. Ne dėl to, kad aukoti nederėtų, bet kad pinigų neturi. O su centais nedaug ką padarysi. Prelatui Urbanavičiui – kurijos išdininkui – reikėjo ne vieną naktelę nemiegoti ir sukti galvą, kur galėtų surasti kokį susišelpimo šaltinį, kad apmokėtų už medžiagą ir darbą.

– Kol pastačiau Salantų bažnyčią, nedaug ant galvos plaukų beliko. Jei pastatysiu dar antrą, tai visiškai jų neteksiu, – taip kartą Urbanavičius pasakė savo pažįstamiems, dar Salantuose tebegyvendamas.

Antros bažnyčios, tiesa, jis statyti nestatė, tačiau, sukaupęs visas jau senyvo amžiaus jėgas, per penkis mėnesius išvarė keturių aukštų Telšių kunigų seminarijos rūmus: 32 metrų ilgio, 19 metrų pločio ir 17 metrų aukščio su trimis didelėmis salėmis ir keturiomis dešimtimis nemažų kambarių!

– Tuo aš norėjau pasitarnauti Žemaičių kraštui, – taip prelatas yra vėliau išsitaręs.

Žinoma, vienas to niekada nebūtų įstengęs. Į talką čia atėjo visi diecezijos tikintieji, o ypač dvasininkija. Seminarijos statybai kunigai įnešė liūto dalį: paprašyti per kelis metus atsisakė nuo algų, apsidėjo įvairiais mokesčiais. Bet visą tą rinkliavą organizuoti, prie jos „opportune et importune“ („laiku ir nelaiku“ (2 Tim. 4, 2)) raginti – labiausiai teko generalvikarui. Neuostabu, kad kartais su konfratrais reikėdavo ir ant briaunų sueiti.

– Juk supraskite, kad esu vyskupo botagas, – pasiteisindavo prelatas...

Kai skaitai generalvikaro pranešimą, kurį Seminarijos statybos reikalais padarė dekanų konferencijoje 1928 m. rugsėjo 3 d. Telšiuose, tai net galva ima svaigti nuo pateikiamų skaitlinių:

Išleista seminariją statant (litų):

Planas	– 2250
419 tūkst. plytų su važma (su transportavimo išlaidomis – red. p.)	– 61402,90
125 kubinių sieksnių žvyro su važma	– 8777
1244 statinės cemento su važma	– 29711
970 centnerių kalkių su važma	– 6194
61760 kg geležinių balkių su važma	– 24178,90

Rangovui už mūro ir stogo darbą	– 88762
Centrinis šildymas	– 37250
Kanalizacija ir vandentiekis	– 19890
Durys ir langai su apkaustymais	– 21200
Langų stiklai su įdėjimu	– 2650
Grindys (396 kvadratiniai sieksniai po 35 Lt)	– 13860
Gipsas luboms	– 170
Geležis ir vinys	– 3450
Pagalbinės medžio medžiagos paruošimas	– 1791
Elektra	– 5264
Suolai, kėdės	– 2681
Lovos	– 2439,80
Indai ir baldai	– 3227
Šuliny	– 3835,60
Mūrinė klėtis 8x20 metrų	– 9500
Ledaunė iš betono 4x8	– 870
Kepyklos ir virtuvės inventori	– 1400
Tinkas iš lauko, dažai ir nenumatyti reikalai	– 31928
Viso:	382702,20 Lt

Kaip vyko aukų rinkimas, prelatas Urbanavičius trumpai apibūdino 1930 m. vasario 20 d. dekanų konferencijoje:

„Mes be rinkliavų apsieiti negalime. Pirmoje eilėje mūsų Kunigų seminarija reikalauja lėšų. Nors rūmai jau gyvenami, bet dar nevysiškai baigti; reikia juos užbaigti. Bet Seminarijos laikymas!..

Kanonai duoda Vyskupui teises uždėti diecezijai mokestį seminarijos nau-dai (can. 1355). Tas mokestis (pas mus iš 7 asmenų 1 Lt metams) jau renka-mas trečią kartą. Žmonės Seminarijai visur palankūs: kiek išgalėdami duoda ir, kur tik vietos dvasininkija Seminarijos reikalus ima širdin, ten rinkliavos kuo sėkmingiausiai pravedamos. Bet dvasiškių esama įvairių: ir tokių, kuriems pa-girti neužtenka žodžių, kurie jau ir trečiąją rinkliavą pravedė, ir tokių, kurie pirmosios nepabaigė!.. Kai kurie guodžiasi neturį nei laiko, nei galimybių. Jiems patariama ką nors pasikviesti į talką. Kad ir iš centro... Ypač centrui sekasi tie dalykai... Kai kuriems kurija turėjo pagalbą teikti...”

Vis dėlto 1927 m. iki 1931 m. diecezijos kunigai Seminarijai paa-u-kojo 270730,50 Lt, o tikintieji – 203019,77 Lt. Amerika per kunigą J. Va-laitį perdavė 305673,50 Lt.

Kai 1928 m. gruodžio 6 d. buvo pašventinti naujieji Seminarijos rūmai, J. E. Ganytojas savo kalboje pasakė, kad prelato Urbanavičiaus vardas turės būti aukso raidėmis šiuose rūmuose įrašytas*. Nuo 1938 m. didžiojoje salėje kabėjo prelato fotografija, bet, danginantis nuo bolševikų, ji nežinia kur dingo. Reikėtų kam nors vėl ją įtaisyti.

Pastačius Kunigų seminariją, susirūpinta tinkamomis patalpomis ir kitoms diecezijos įstaigoms: pačiam Ordinariatui, Kurijai, Tribunolui ir Archyvu. Nes iki šiol Ganytojas, nors ir gyveno naujai suremontuotame mediniame name, tačiau jo įstaigos buvo nepatogiai išsimėčiusios kituose namuose.

Pagaliau ir diecezijos garbė neleido, kad ji, turėdama beveik pusę milijono katalikų, neparūpintų savo ganytojui ir jo įstaigoms tinkamų patalpų.

Taigi 1929 m. vasarą buvusios Telšių klebonijos sode, ant kalnelio, ir pradėta statyti taip vadinamuosius Vyskupo rūmus. Inžinierius Steikūnas iš Kauno sustatė 250 000 litų sąmatą. Darbus vykdė tie patys klaidėdiečiai technikai, kurie statė ir Kunigų seminariją, būtent: Hemsas, Lubartas ir Gerošius.

Rūmai buvo statomi gavus kreditą. Žmonės ir kunigai, tiesa, dėjo pinigų, siuntė ir amerikiečiai, bet tais pinigais prelatas generalvikaras turėjo išpirkinėti pernykščius Kunigų seminarijos vekselius, o statydamas rūmus, rašė naujus vekselius, kuriuos tikėjosi išpirkti vėliau. Ir, reikia pasakyti, kad per 10 metų didesnę skolos dalį spėjo likviduoti. Jeigu prelatas, nedrįsdamas tada būtų vietoj tūpčiojęs, tai vargu ar kada nors diecezijos centras būtų susikūręs materialinę bazę savo tolimesnei veiklai.

Įvertindamas kunigo Urbanavičiaus nuopelnus Bažnyčiai, šv. Tėvas Pijus XI, ganytojui pristatant, 1930 metais jį pakėlė į savo rūmų prelatus.

Pastačius Kunigų seminariją ir Kurijos patalpas, buvo užbaigtas pirmasis Telšių diecezijos organizavimo etapas. Dabar jau buvo galima planingai varyti ir vidinio atnaujinimo darbą. Prelatas Urbanavičius ir čia sugebėjo įnešti savo dalį. Būdamas įgudęs plunksnos darbininkas, laisvesniu laiku jis rašė religinius straipsnius į diecezijos laikraštį (organą) „Žemaičių Prietelių“: 1928 m. pasirodė ištisa eilė Kuprano straipsnelių po bendra antrašte „Pakeliui į laimę“. Čia jis plačiai išdėstė krikščioniškosios moterystės mokslą, kurį 1927 metais buvo išleidęs jaunavedžiams trumpesnėje knygutėje „Todėl žmogus paliks savo tėvą ir motiną ir laikysis savo moteries!“

Gyvendamas Telšiuose, pasirašydamas Kuprano pseudonimu, jis 1931 metais išleido gana storą knygą „Spinduliai“. Ši 247 puslapių veikalėlė au-

* Vilktinis. Telšių kunigų seminarijos pašventinimas. Žemaičių Prietelius. 1928. Nr. 51 (161).

torius skiria daugiausiai jaunuomenei, kaip labiausiai linkusiai prie idealų, tačiau kiekvienas, norintis pažinti katalikybės kilnumą, joje ras nemažai minčių, vaizdžiai nušviečiančių mūsų tikėjimo reikšmę tiek atskiro žmogaus, tiek ir visuomenės gyvenime.

Visur autorius stengiasi būti kuo arčiau paties gyvenimo. Nuo kūdikystės jis seka žmogaus gyvenimą, ir ryšį su juo dėsto septynis sakramentus. Kupranas yra kaimo gyvenimo rašytojas, nes per ilgą savo kunigavimo laiką buvo išstudijavęs kaimiečių gyvenimą nuo lopšio iki grabo lentos, ir dėl to taip jam sekasi rašyti kaimiečiams. Veikalėlis gausiai iliustruotas gyvais pavyzdžiais, parašytais neilgais sakiniais. Tai palengvina skaitymą, ir juo daug kur galėjo pasinaudoti liaudies mokyklų kapelionai.

Prelatas Urbanavičius buvo taip pat uolus Maldos Apaštalavimo Sąjungos direktorius Telšių diecezijoje. „Žemaičių Prieteliuje“ ilgai vedė maldos Apaštalavimo skyrių, o 1934 m. išleido eucharistinių maldų ir mąstymų knygelę „Šventoji valanda“. 1939 m. baigė savo istorinį dviejų tomų veikalą apie rusų nukankintą arkivyskupą šv. Juozapatą Kuncevičių. „Draugijos“ redaktoriaus kun. N. Raštučio prašomas, rankraštį nusiuntė jam į Kauną, kad pasikalbėtų su šv. Kazimiero Draugijos Valdyba apie jo išspausdinimą. Nesulaukdamas atsakymo, 1940 m. pavasarį buvo jau pasiryžęs veikalą leisti savo lešomis, tačiau viską sutrukdė bolševikų invazija. Kas dėjosi su rankraščiu, taip ir nepavyko iš kauniškių sužinoti.

1940 m. liepos mėnesio pradžioje bolševikų kariuomenė užėmė Telšių vyskupo rūmus ir visus jų gyventojus iškraustė. Prelatas Urbanavičius, rodydamas savo ganytojui pasiaukojantį atsidavimą, sutiko jam užleisti savo gyvenamąsias patalpas, o pats atsisveikino ir išvažiavo į Salantus! Senelio prelato širdžiai tai suteikė gilaus skausmo. Jis ne tik turėjo skirtis su J. E. Vyskupu, kurį per visą gyvenimą gerbė ir kaip sūnus mylėjo, bet ir dar atsisakyti patogumų – susirgus lengviau prisišaukti geresnį gydytoją, kokio Salantuose jau nebebuvo. Turėjo susispausti ir dėl pragyvenimo šaltinių, nes, nors paskutinė laisvos Lietuvos Vyriausybė ir buvo ką tik prelatui už jo nuopelnus tėvynei pripažinusi pensiją, užėjus bolševikams, jis nebegavo nė cento.

Paskutinės dienos

Ant amžiaus galo sugrįžęs į savo mylimuosius Salantus, prelatas Urbanavičius neilgai begyveno naujai įrengtoje klebonijoje. Už poros savaitių ir čia užplūdo raudonarmiečiai ir, vietos komunistų paskatinti, visus kuni-

gus išmetė ant gatvės. Prelatas tada susikraustė į žemėn susmegusią špitolę, prie pat gatvės triukšmo.

Pradžioje dar įstengė nueiti į bažnyčią atlaikyti šventas Mišias, bet nuo rudens vis dažniau pradėjo atsigulti į lovą, nusiskųsdamas silpna širdimi.

– Dilatasti cor meum, Domine, dilatasti cor meum (praplėtei mano širdį, Viešpatie, praplėtei mano širdį!) – reikšmingai senelis išsitardavo jį aplankiusiems draugams kunigams. Kartais jiems aukodavo ant Mišių ir prašydavo už jį pasimelsti.

Ypač prelatą jaudino stoję sunkūs laikai Bažnyčiai ir Tėvynei. Atrodė, kad veltui buvo viskas, dėl ko jis per kiaurą gyvenimą taip vargo ir sielojosi.

– Ant ko tatau mes jus užauginom?! – su užuojauta kalbėdavo jauniems konfratrams. Bet visada stengėsi jiems būti įdomus ir vaišingas.

1941 m. pavasaris jo gyvenime buvo paskutinis. Prelato jėgos pradėjo staigiai nykti. Žiauri bolševiko ranka vis labiau spaudė Lietuvą: ūkininkai, varginami nežmoniškų pyliavų, kiti varomi į kalėjimus. Per Salantus visais keliais į Paprūsį dundėjo raudonųjų patrankos. Tai pranašavo besitartinčią audrą. Jautri ir silpna prelato širdis nebeišlaikė. Gegužės 27 dienos vakarą, aprūpintas šv. sakramentais, jis atidavė Dievui savo didvyrišką sielą.

Laikino poilsio vietą išsirinko Salantų bažnyčios šventoriuje šalia seselės Valerijos. Į laidotuves iš Telšių buvo atvykę abu Jų Ekscelencijos Vyskupai: Staugaitis ir Borisevičius, didelis būrys dvasininkijos ir minios parapijiečių.

Reikšdami ir išorinę padėką savo pasišventusiam ganytojui, salantiškiai užsakė nukalti juodo granito paminklą. Tačiau jie puikiai supranta, kad „Geresnio paminklo didvyriams nebus, / kaip vykdymas jų idealo!”

Bibliografija

Prano Urbanavičiaus raštai pagal savo turinį galėtų būti suskirstyti šiais skyriais: asketika; istorija; pedagogika; apologetika; įvairenybės. Čia stengiausi sutelkti kuo pilniausią jo raštų bibliografiją chronologine tvarka.

1887 METAI

1. P. U. Isz L. Žmogžudystė // Szwiesa. Nr. 3–4.
2. P. U. Isz L. Tikras atsitikimas // Szwiesa. Nr. 5.

1888 METAI

3. Lietuvos sūnus. Mažuma apie įtaisymą valstiszkių kromų // Szwiesa. Nr. 1–2.

4. Vytautas. Isz Sziauliu // Szwiesa. Nr. 3.
5. P. U. Isz L. Varpo balsas // Szwiesa. Nr. 4–5.
6. Vytautas P. Isz Skersniamunės // Szwiesa. Nr. 4–5.
7. Liet. sūnus. Vilnius, Niamunas // Szwiesa. Nr. 4–5.
8. Jurgis Bangputys. Ko norėjo kryžiokai, kariaudami mūsų tėvynėje? // Szwiesa. Nr. 6–8.
9. Vytautas. „Man priguli atmonyjimas“ sako Vieszpats // Szwiesa. Nr. 6–8.
10. Szwiesa Dievo Akyvaizdoje arba kaip galinga yra malda. Paraszyta kardy-nolo Vyzemano. Išguldyta ant lietuviško liežuvio K. P.
Šią knygelę iš lenkų kalbos vertė klierikas Kazimieras Pronckietis, kun. Po-vilo Januškevičiaus paragintas. Tačiau išspausdinta klieriko Prano Urba-navičiaus lešomis 1888 m. balandžio 26 d. Tilžėje, Veyerio spaustuvėje. Veyeris iš Urbanavičiaus paėmė 132 rublius.

1889 METAI

11. Pr. Vytautas. Laiškas // Varpas. Nr. 9.

1890 METAI

12. Evangelijos ant nedėldienų ir visų szvenczių isztisu metu. Tilžėje, Otto v. Mauderodės spaustuvėj. Tekstas liet. ir lenk. Iš senojo leidimo perre-daguota ir išleista klierikų Prano Urbanavičiaus, J. Karbausko ir kitų. Pir-moji laida 3000 egz. po 20, 30 ir 60 kap. Antroji laida 1900 m. – 272 puslapiai.
13. Lietuvos sūnus. Užtemimas saulės ir mėnesio. // Ūkininkas. Nr. 12.

1891 METAI. „ŽEMAIČIŲ IR LIETUVOS APŽVALGA“

14. J. Literaliszki Rupesczei: Ar lietuviszkas Lamentorius dėl mažų vaikelių o labeusei dėl naujėi iszduotas ir aiszkei perveizdėtas per L. K. S. iszviso yra negeras? Nr. 2.
15. Istoriija Szwentos Bažnyczios. Nr. 3–7.
16. J...s. Raszliawiszki rūpesczei: Abelna apžvalga szendieniszkos lietuviszkos raszliavos (polemika su „Varpu“). Nr. 4–5.
17. Bangpūtys. Isz. szalles žiūrint. Nr. 5.
18. Pr. Vytautas. Gargždai. Nr. 5.
19. Bangpūtys. Rašliaviški Rūpesczei. (Recenzija „Iszganymas vargdienio pa-rašė J. S. Kuoksztis). Nr. 7–17, 18, 22.
20. Bangputys. Bažnytinė Unija Lietuvoje. Nr. 8–18.
21. Pr. Vytautas. Isz szalies žiūrint. (Polemika su p. Szernu.) Nr. 10.
22. J...s. Raszliawiszki Rupsczei: isz priežasties statistikos pacziotų, patalpin-tos antrame „Varpo“ numeryje. Nr. 18.
23. – jf, – Kristupas Kolumbas. Nr. 19–20.
24. Jurgis Bajoraitis. Keletas žodžių apie Kristaus Bažnycią. Nr. 19–22.
25. Jurgis Bajoraitis. Pro domo sua. (Dėl lietuvių kalbos Vilniaus bažnyčiose.) Nr. 21.
26. Bangpūtys. Bažnytinė unija Lietuvoje. Nr. 1–6, 8–20, 23.
27. Jurgis Bajoraitis. Keletas žodžių apie Kristaus bažnycią. Nr. 3–5.
28. P. Vytautas. Ar gyvuolei turi įziokią – tokią nuomonę apie myrį? Nr. 3.

29. J...s. Grožybės arba Panystės luoma, kurią daugelis panėkina – po kojų sumynė. Nr. 4–12.
30. Vytautas. Oro žingunė. Nr. 11.
31. Vytautas. Ar galima iš sapnų apsakyti ateisenczius daiktus? Nr. 12.
32. Jurgis Bajoraitis. Tikrosios Bažnyčios savystės ir ženklai. Nr. 16.
33. Kalba dviejų žmogų Kazimiero ir Antano apie Katalikų bažnyčios pamatą (pundamentą) arba katalikų vienutinį nuo Jėzaus Kristaus įstatymą tikėjimą. Parasė Rymo Žemaitis savo brolems.
Šią 36 p. knygutę parašė, rodos, prof. kun. A. Povilanis, bet išleido 1891 m. Pranas Urbanavičius, Lietuvos sūnus Tilžėje, O. v. Mauderodės spaustuvė. Pirmoji laida 5000 egz. po 5 kap. Antroji laida 1894 m.

1892 METAI

34. Gyvenimas Iszganytojaus svieto Vieszpaties mūsų Jėzaus Kristaus.
Šią 366 p. knygą parašė kun. P. Šilinskis, išleido Pranas Urbanavičius – Lietuvos sūnus Tilžėj, O. v. Mauderodės spaustuvė. 1 laida 5000 egz. po 30–60 kap. 2 laida pasirodė 1897 m., 3 – 1899 m., 4 – 1906 m.
35. J. Kasztanėlis. Eilėraštis „Žemaičių ir Aukštajcų Lietuvos Ūkininkų kalendoriuj ant metų...1893“.
36. J. Apie jaunikaiczius (eilėraštis minėtame kalendoriujė).
37. J. B. Lietuvei ir Žemaičiai saugokitės! // Apžvalga. Nr. 2.
38. Bangpūrys. Bažnytinė unija Lietuvoje // Apžvalga. Nr. 3–7.

1893 METAI. „APŽVALGA“

39. J–s. Nuo Aukmergės padangės. Nr. 9.
40. Bupt. Pamokimas apie dėkingumą savo geradėjams. Nr. 14.
41. B–t. Kas gi mums be tikėjimo? Nr. 21.

1894 METAI. „APŽVALGA“

43. Proncelė. Naujų žodžių kalviams. Nr. 1.
44. Bupt. Atsižvelgimas į kūdikystę. Nr. 5.

1895 METAI. „APŽVALGA“

45. Proncelė. Nereikalinga „l“ su brūkszneliu mūsų raszyboj. Nr. 1.
46. P. Iš L. Intelligentų apskundimas. Nr. 6.

1896 METAI

47. Taratuta Gintautas. Concordia res parvaer crescunt – discordia maximae dilabuntur // Tėvynės sargas. Nr. 12.

1897 METAI

48. Taratuta Gintautas. Concordia res parvae crescunt // Tėvynės sargas. Nr. 1.

1898 METAI

49. Vytautas. Žydai kaimuose // Tėvynės sargas. Nr. 10–11.

1899 METAI

50. Morkus ir Aurelijonas. Apysaka iš pirmų amžių krikščionystės. Vertė Vytautas. Tilžėje 1899. Spausdinta pas O. V. Mauderodę. 82 puslapiai, 5000 egz.

1900 METAI

51. Szirdis žmogaus bažnyčia Dievo arba lizdu piktų dvasių. Lenkiskai su-taisė kun. K. Mikulskis, lietuviszkai vertė P. Isz. Bitėnuose 1900 m. Jan-kaus spaustuvė, 68 puslapiai. Antra laida pasirodė 1903 metais, trečia – 1904 metais.

1903 METAI

52. Lietuvos sūnus. Endriejave // Tėvynės sargas. Nr. 5–6.

1904 METAI

Kunigas Pranas Urbanavičius padėjo A. Juškevičiui redaguoti „Litovskij slo-varj“ St. Peterburg. 1904.

1907 METAI

53. „Viltyje“ parašė keletą straipsnių gindamas Salantų valstiečių teises jų ginče su grafais Tiškevičiais.

1908 METAI

54. Leiskite mažučiams ateiti prie Manęs. Patarimai ir maldos laukiantiems ir sulaukusiems gražiausios gyvenimo dienos. Pagal kun. Fechtą sutaisė Kup-ranas. Vilnius. M. Kuktos spaustuvė. 1908. 277 p.

1910 METAI

55. Leiskite mažučiams ateiti prie Manęs. Patarimai ir maldos laukiantiems ir sulaukusiems gražiausios gyvenimo dienos. Pagal kun. Fechtą sutaisė Kup-ranas. Antroji dalis. Seinai, Laukaičio, Dvaranausko, Narjausko ir B–vės sp. 1910. 150 p.

1920 METAI

56. Sesulei – Rūtelei. Patarimai ir pamokymai mūsų mergaitėms. Iš vokiško perdirbo Kupranas. Kaunas. 1920. 77 p.

1922 METAI

57. Kupranas. Broliukui Dobilėliui. Patarimai ir pamokymai mūsų vaikiniams. Kaunas. 1922. 99 p.

1925 METAI

58. Man šviečia saulė. Sodžiaus jaunimui. Pagal A. M. Rathgeberį parašė Kup-ranas. Kaunas. 1925. 192 p.
59. Žinotina, Tikėtina, Darytina. Savo parapijiečiams parašė Kupranas. Klai-pėda. 1925. 92 p.

1927 METAI

60. Todėl žmogus paliks savo tėvą ir motiną ir laikysis savo moteries! (Mat. 19, 5). Sužiedotiniams ir jaunavedžiams pagalvoti. Klaipėda. 1927. 27 p.
61. Sesulei – Rūtelei. Patarimai ir pamokymai mūsų mergaitėms. Iš A. Zürche-rio perdirbo Kupranas. Antroji laida. Kaunas. 1927. 105 p.
62. „Profsajuzininkai“ // Žemaičių Prietelius. Nr. 8, 10.

1928 METAI

63. Kupranas (pagal Sikingerį). Pakeliui į laimę // Žemaičių Prietelius. Nr. 17–41.

1929 METAI

64. Q. Fr. Didelė šventė // Žemaičių Prietelius. Nr. 15.
65. Salantų bažnyčios istorija // Žemaičių Prietelius. Nr. 41–43.

1931 METAI

66. Kupranas (pagal J. Mayerą). Spinduliai. Telšiai. 1931. 247 p. (Pirmiau ši knyga išspausdinta „Žemaičių Prieteliuje“ 1930 m. Nr. 18–52 ir 1931 m. Nr. 1–21.)

1932 METAI

67. Kupranas. Maldos apaštalavimo kertelė // Žemaičių Prietelius. Nr. 44.

1933 METAI

68. Kupranas. Jurgio sūnau, Gediminai // Žemaičių Prietelius. Nr. 2, 8, 13, 17, 24, 29, 41.

1934 METAI

69. Kupranas. Atsiminimų pluoštas iš 1896 metų // Žemaičių Prietelius. Nr. 52.
70. Kupranas. Šventoji valanda. Telšiai. 1934. 236 p.

1935 METAI

71. Maldos apaštalavimo kertelė // Žemaičių Prietelius. Nr. 38–39.

1939 METAI

72. Šokančioji ir geriančioji labdarybė // Žemaičių Prietelius. Nr. 7.
73. Q. Pranas. Še tau, kipše, giedra // Žemaičių Prietelius. Nr. 31.
74. Q. Trūkstant paukščių ir varlė lakštingalą... // Žemaičių Prietelius. Nr. 51.

DĖL KRIKŠČIONIŠKOSIOS MOTERYSTĖS TIKSLŲ

(Židinys. 1937. Nr. 10. P. 341–344)

Šių metų „Židinio“ Nr. 7, 9 atitinkamai 4–18 ir 39–151 puslapiuose įdėtas *Dr. A. Maceinos* straipsnis apie krikščioniškosios moterystės prasmę bei tikslus. Sekdamas *Dr. H. Domso* užpėnai išleistos knygos „*Vom Sinn und Zweck der Ehe*“ mintimis, autorius pasiryžo iš spekuliatyvinės pusės nušviesti giliausią matrimonialinio* gyvenimo prasmę.

Pagal tradicinį katalikų teologų supratimą, šv. Tomo labiausiai išryškintą, pirmaeilis objektyvus moterystės tikslas (*finis operis primarius*) yra kūdikių gimdymas bei auklėjimas, o antraeilis (*finis secundarius*) – abipusė pagalba ir *remedium concupiscentiae* [1].

Tuo tarpu *Dr. Maceina*, šią pažiūrą priskirdamas žemesniajai žmonijos sąmonei, o pats atstovaudamas aukštesniąją, moterystės tikslus sutvarko šitaip: pirmaeilis moterystės siekinys yra asmens pilnatvė, abipusis vedusiųjų formavimas, vienas antro išbaigimas; o rūšies plėtimas, kūdikis stovi antroje vietoje, jis ateina savaime, kaip minėtos pilnatvės rezultatas. Mat pagal *Dr. Maceinos* atstovaujamą nuomonę, atskiras asmuo, tiek vyras, tiek moteris, yra vienišas savo būtyje, dėl to netobulas, nepilnas. Žmogiškojo asmens pasipildymas, jo vienatvės pergalejimas įvyksta susijungime su kitos lyties asmeniu į pastovią gyvenimo bendruomenę, kurią mes ir vadiname moteryste. Tai yra pagrindinė autoriaus mintis, su didele įtampa ginama visame straipsnyje.

Tik čia klausimas, ar *Dr. Maceinos* įrodinėjimai pajėgę sugriauti teisingai suprastą tradicinę pažiūrą? Tiesa, Dieviškoji Išmintis skirtingas lytis

* Santuokinio. (Matrimonium (lot.) – santuoka.)

sutvėrė tam, kad būtų galimas gimdymas, bet taip pat, kad kiekviena lytis, vyras ir moteris, savo turimais ypatingais tobulumais ir polinkiais viens kitą papildytų. Bet šito dalyko nereikia be saiko perdėti. „*Kvaila yra tvirtinti, – sako Chr. Peschas [2], – kad vyras ir moteris savyje nesą išbaigti žmonės, ir dėl to reikalauja abipusio papildymo, kad būtų pilni, nes abipusės gėrybės, vyro ir moters vieno antram teikiamos, nepadaro moterystės tobuliausiu luomu, kuriame žmogus galėtų gyventi, bet labiau pateisina daugybę nuo moterystės neatskiriamų sunkenybių*”. Dėl to ir šv. Povilas sako: „*Kas vedęs, tas rūpinasi pasaulio dalykais, kaip jis įtikytų žmonai, ir yra pasidalinęs... Taigi kas leidžia savo mergaitę už vyro, gerai daro, ir kas neleidžia, geriau daro*” (I Kor. 7, 33, 38).

Dėl to ir *Dr. Maceina*, rašydamas apie žmogiškosios asmenybės pasipildymą moterystėje, neišvengė perdėjimo pavojaus. Jis aiškiai sumaišė lytinį pasipildymą su žmogiškuoju pasipildymu, reikalingą tobulam žmogaus buvimui, tarsi nevedęs žmogus būtų tik pusžmogis ar neišbaigtas žmogus. Lytinis pasipildymas tik dėl to yra reikalingas, kad būtų vienas ir tobulas gimdymo, auklėjimo ir socialinės šeimyninės vienybės pradas. Bet lytinis pasipildymas nėra reikalingas, kad žmogaus individas būtų pilnas. Dėl to klaidinga yra tvirtinti, kad pirmaeilis moterystės tikslas esąs abipusis vedusiųjų asmenų *išbaigimas* [3].

Gera daro autorius, kad, reaguodamas prieš manichėjišką įtaką, iškelia etinę ir religinę lytinio akto prasmę, tačiau jis ir čia neišvengė perdėjimo. Jis giliai suprato analogiją matrimonialinės meilės ir Kristaus atsidavimo savo Bažnyčiai, tačiau prigimtas jausmas purtosi tos minties, kad moters ir vyro lyčių santykiai išreikštų trinitarinius dieviškuosius santykius tarp Žodžio ir Dvasios.

Savo tezę *Dr. Maceina* bando taip pat pagrįsti ir išviršniais bažnytinio autoriteto argumentais, ypač Romos Katekizmu ir Pijaus XI enciklika „*Casti Connubii*”, kur pasakyta, kad pirmaeilė moterystės priežastis yra abipusė meilė ir tobulinimasis. Bet veltui. Man atrodo, kad autoriaus duotas teksto vertimas nėra visiškai tikslus, dėl to čia duodu savąjį: „*Šis abipusis vedusiųjų susiderinimas, nuolatinės pastangos vienas antrą vesti į tobulumą gali būti tūla teisingiausia prasme vadinamas, kaip sako Romos Katekizmas, (II, 8, 13), ir pirmaeile moterystės priežastim bei pagrindu, tik čia moterystę reikia suprasti ne griežčiausiąja prasme, kaip instituciją kūdikiams tinkamai gimdyti ir auklėti, bet platesniąja, kaip viso gyvenimo bendravimą.*” [4]

Taigi abipusė meilė ir tobulinimasis yra vadinama ne pirmaeiliu moterystės įsteigimo tikslu arba daikto tikslu (*finis operis*), o tik priežastimi; ir

tai priežastimi ne pilnaja, o tik tūla prasme, būtent abipusė meilė ir tobulinimasis gali būti vadinama patį veikėją (*operantem*) skatinančiąja priežastimi (*causa impellens*) ir pagrindu, iš kurio kyla ypatingas moterystės kilnumas bei visas jos tobulumas. Be to dar, moterystė šiuo atveju nėra imama griežtąja prasme, kaip institucija kūdikiams gimdyti ir auklėti, arba ji nėra imama pagal savo pirmąjį tikslą, o platesniąją prasme, kaip viso gyvenimo bendravimas, t. y. kaip tik pagal savo antrąjį tikslą.

Tad jeigu *Dr. Maceina* su *Dr. Domsu* moterystę aptaria kaip pilnutinę gyvenimo bendruomenę, tai šis jų aptarimas nėra pilnas.

Moterystė, tiesa, yra gyvenimo bendruomenė, bet koku būdu mes turime metafiziškai suvokti toje bendruomenėje specifiskai matrimonalinę žymę, jei ta bendruomenė objektyviai nėra susieta su kūdikių gimdymu? Filosofiskai kalbant atrodo, kad tas naujoviškas bandymas paaiškina tik genus, bet ne *differentiam specificam*.

Pagaliau *Pijus XI* minėtoje ir kitose savo enciklikose sako, kad pirmąjį moterystės tikslas yra vaikų gimdymas ir auklėjimas, o kitus tikslus vadinama antraeiliais. Ir iš tikrųjų, jei pirmąjį tikslas būtų abipusė meilė ar pasipildymas, tai šios nuomonės šalininkai dėl meilės ar pasipildymo nebuvimo moterystėje lengvai galėtų išvesti moterystės suardomumą, arba divorsą. Jie tada galėtų sakyti, kad moterystė be meilės negalinti pasiekti savo pirmąjį tikslą, dėl to esanti netikra ir suardytina. Dėl to ši nuomonė, kaip logiskai vedanti į klaidingas išvadas praktikai, yra vengtina.

Kadangi *Dr. Maceina* atstovaujamos nuomonės tvirtai nepagrindė nei vidiniais, nei išoriniais argumentais, mes pasilieiname prie bendros tradicinės pažiūros, kurios laikėsi ir kurią apgynė šv. *Tomas Akvinietis*. Jei vokiečių neopaganizmo dogmatikas *E. Bergmannas* puola krikščioniškosios moterystės vienybę ir nesuardomumą, tai autorius neturėtų per daug jaudintis ir tuoj ieškoti naujų teorijų, nes Bergmanno priekaištuose nieko negirdėto ir nieko naujo nerandame. Kas bent šiek tiek filosofijoje nusimano, tas žino, kad joje galima beveik dėl visko daryti priekaištus, ir tai tik proto lavybos tikslu ar iš tikrųjų rimtai. Bet dėl vieno tik priekaišto tiesa nežūva, nors šiaip jau atskiras asmuo gali dėl to ir suklysti. Taip pat ir moterystės vienybei bei jos nesuardomumui nuo senovės jau buvo daromi priekaištai. Šv. *Tomas* juos žinojo ir surinko į savo monumtalias sumas: *Summa theologiae, supplement. q. 59, a. 3–6, q. 61, 63, 65–67 ir Summa contra gentiles 1. IN, 123–124*. Čia mes randame priekaištų, kurie nėra per plauką nesiskiria nuo *Dr. Maceinos* cituojamųjų.

Skirtumas tarp šv. *Tomo* ir mūsų autoriaus čia, kaip ir kitur, yra tas, kad šis tai, kas iš tikrųjų tėra grynas priekaištas, laiko nesugriaunamu įrodymu. Tuo tarpu šv. *Tomas* tą priekaištą laiko tik neva įrodymu; autorius kapituliuoja prieš priekaištą, o šv. *Tomas* jį išsprendžia.

Savo pusėje mes turime ir didįjį XIX amžiaus teologą Dr. J. M. Scheebeną, kurio minties autorius nenorėjo mums tiksliai perduoti, nes, dviejose vietose (16-ame ir 148-ame puslapiuose) jį cituodamas, daugtaškiu išleidžia kontekstą, kaip aiškiai sau priešingą. Štai pirmasis iš jų: „*Ieva nėra iš Adomo išėjusi per išsivystymą ir apsirėškimą jo gamtinių jėgų, bet ji yra paimta iš Adomo substancijos, kad būtų jo padėjėja prigimties plėtime per gimdymą*” [5] (mano pabraukta). Leiskime dar Scheebenui pasisakyti jo gimtąja kalba: „*Wenn er (der Christ) sich ehelich mit einer Getauften verbindet, dann treten nicht zwei blosze menschen, nicht einmal zwei einfach begnadigte Menschen, sonder zwei geweihte Glieder des Leibes Christi zusammen, um sich der Ausbreitung dieses leibes zu weihen. Wo ihre Verbindung über haupt eine rechtmässige ist, kann andern innern Zweck haben, als den, die zu erwartenden Kinder für Christus, dem die Eheleute selbst angehören zu zeugen.*” [6] „*So hat doch die Ehe unter natürliche Dasein gibt, nur für den Leib Christi... zu erzeugen.*” [7]

Jeigu nežiūrėsime minėtų trūkumų, reikia pripažinti straipsnio autoriaus dideles pastangas suidealinti moterystės supratimą. Tik, žinoma, autorius per daug žada sakydamas, kad išeitis iš moterystės pakrikimo galinti atsirasti tik per giliausios prasmės atskleidimą matrimonialinio gyvenimo srityje. Sąvokinis nušvietimas vienas pats negalės pašalinti minėtų sunkenybių.

NUORODOS:

1. Codex I. C., can. 1013. § 1.
Dr. Malakauskis. Moterystės teisės. 1932. Nr. 14.
2. Chr. Pesch S. J. Praelectiones dogmaticae. T. VII. Nr. 690.
3. Panašiai klydo ir Fichte: (...) Sämtliche Werke. T. IV. P. 332/
4. Denzinger. Enchiridion. Nr. 2232. (...)
5. Dr. J. M. Scheeben. Mysterien des Christentums. (...) Mainz. 1931. P. 170.
6. Op. cit. P. 567.
7. Op. cit. P. 540.

VISATOS ANAKEFALAJOŽĖ KRISTUJE

(Židinys. 1938. Nr. 12. P. 641–655)

Amžinos atminties *arkivyskupas Jurgis Matulevičius* jau 1911 metais rašė šiuos kiekvienam teologui įsidėmėtinus žodžius: „*Paduodami žmonėms tikrąją tiesą, mūsų šventą katalikiškąjį tikėjimą visame platume, visame pilnume, visame grožyje ir žavingume, galėsime juos patraukti prie Bažnyčios*” [1]. Dar ir šiandien, skaitant to mūsų žymiausio teologo raštus, galima jausti, kaip Dievo apreikštos misterijos buvo uždegusios jo sielą. Iš tikrųjų niekada dar nebuvo tokio gyvenimiško reikalo *iškelti antgamtinį krikščionybės charakterį*, kaip šiandien, kai visomis jėgomis reikia pasipriešinti gresiančiam natūralizmui ir miglotam misticismui. Tikėjimo menkėjimas dabar yra centrinis, jis taiko į pačią krikščionybės esmę. Dėl to teologija, norėdama duoti pilną atsakymą, turi atverti savo giliausias versmes, parodyti misterijų pasaulio sintezę ir struktūrą. Tik tokios rūšies teologija nesustingsta į ezoterišką mokslą, bet lieka visada jauna, gyvenimiška. Tik tokia teologija padaro didžiausią įtaką gyvenimui sukreičioninti, tik ji nežino skirtumo tarp teorijos ir praktikos. Ir aš manau, kad, sekant Bažnyčios tėvais ir didžiausiais teologais, ją galima prieinamai perteikti visiems tikintiesiems taip, kad ir jie be didelio vargo pažintų dieviškųjų tiesų grožį bei didybę.

Kalėdų švenčių išvakarėse noriu gerbiamesiems skaitytojams pateikti keletą teologinių minčių apie Kristaus asmenį ir Jo nuveiktą darbą, kaip tai nuostabiu būdu išreiškė tautų apaštalas šv. Povilas savo laiške Efeziečiams 1, 10, sakydamas, kad Dievas nuo amžių savyje nutarė „*laiko pilnybei įvykus atnaujinti Kristuje visa, kas yra danguje ir kas žemėje*”.

Šis šv. *Povilo* laiškas yra visų jo raštų vainikas. Apaštalas jį rašė apie 63 m. po Kr., būdamas Romos kalėjime. Tai buvo aplinkraštis naujai įsikūrusioms Mažosios Azijos krikščionių bendruomenėms su vyriausia iš jų Efezo mieste. Apaštalas nori jiems parodyti Kristaus Bažnyčios grožį ir dieviškąsias išganymo gėrybes. Jis gerai žino, jog tuomet, kai neofitai giliau pažins savo vienybę su Kristumi, kai Bažnyčioje pažins toliau gyvenantį ir veikiantį Kristų, tuomet jie nebe taip lengvai duosis veikiami visokių klaidatikių, tuomet jų religinis gyvenimas neatvės po pirmųkščio užsidegimo.

Trumpai susipažinę su istorine laiško aplinka pereikime dabar prie mums rūpimos vietos aiškinimo. Kad geriau ją suprastume, peržvelkime artimiausią jos kontekstą, tą nuostabią giesmę, ištisu periodu besitęsiančią nuo 3 iki 14 eilutės. Pirmasis giesmės posmas kalba apie amžiną Tėvo nutarimą mus palaiminti ir įsūnyti per savo viengimį Sūnų (3–6), antrasis nusako įsikūnijusio Dievo Sūnaus išganymo darbą (7–12), o tretysis gieda apie Šventosios Dvasios veikimą ir galutinę mūsų tėvonystę amžinybėj (12–14). Tokiu būdu apaštalas čia skyrium pagarbina visus tris dieviškuosius Asmenis. Ir vargu rasime kitą tokią jo raštų vietą, kur taip nuostabiu būdu būtų sujungtas laikas ir amžinybė, žmogus ir Švč. Trejybė, išganymo pradžia ir galas. Dvylikoj eilučių jis išreiškė tiek minčių, kad jų neįstengia suimti nė patys žodžiai. Mūsų duodamas vertimas toli atsilieka nuo graikiškojo originalo grožio:

(3 eil.) Palaimintas Dievas ir mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Tėvas, kuris iš dangaus mus palaimino per Kristų visokiu dvasiniu palaiminimu.

(4 eil.) Juk jis mus išrinko jame (Kristuje) pirma pasaulio įkūrimo, kad jo akivaizdoj būtume šventi ir nesutepti.

(5 eil.) Mylėdamas jis iš anksto mus paskyrė, kad būtume jam įsūniai per Jėzų Kristų, taip kaip buvo jo valios sumanyta,

(6 eil.) kad garbintume jo gerumą, kuriuo jis maloniai į mus pažvelgė per savo mylimąjį Sūnų.

(7 eil.) Jame (Kristuje) mes turime atpirkimą per jo kraują, nuodėmių atleidimą pagal turtus jo gerumo,

(8 eil.) kuris gausiai mums apreiškė visokią išmintį ir išmanymą,

(9 eil.) kai davė mums pažinti savo valios paslaptį, taip kaip jam patiko, kaip jis buvo Kristuje nutaręs,

(10 eil.) laiko pilnybei įvykus, sujungti sau Kristuje, kaip galvoje, visa, kas yra danguje ir žemėje.

(Efez. 1, 3–10)

Pirmąkart Bažnyčioje tie šv. Povilo žodžiai buvo džiaugsmingas naujo, krikščioniško gyvenimo šauksmas pasenusiam pasauliui. Nors ir daug yra krikščioniškosios tiesos simbolių, tačiau nė vienas tiek daug nepasako, kaip ši trumpa apaštalo formulė. Keliais žodžiais ji apima plačiausias mūsų tikėjimo sritis. Tai vienas iš aukščiausių stebėjimo punktų, iš kurio šv. Povilas turėjo savąją Kristaus viziją. Čia mes nekalbame apie Kristaus pasirodymą kelyje į Damaską, bet apie aną dvasinį regėjimą, kuris visada buvo apaštalo sieloje ir kuris eina per visus jo laiškus. Išreikšti tai vizijai šv. Povilas vartoja turiningą posakį: visų daiktų *anakefalajože* Kristuje.

Ilgainiui tas sunkiai išverčiamas posakis buvo įvairiai suprantamas ir aiškinamas. Lotyniškoji Vulgata verčia: *omnia instaurare in Christo*, o su ja ir lietuviškasis arkivyskupo Skvirecko tekstas: visa atnaujinti Kristuje. Tačiau toks vertimas nepaima pilnutinės graikiškojo veiksmazodžio *anakefaleosatai* prasmės.

Nuo Pijaus X laikų tie apaštalo žodžiai, paimti siauresne prasme, didžiu aidu nuskambėjo visoj Katalikų Bažnyčioje. Norėdamas išreikšti jų pilną turinį, Pijus X juos dažnai jungia su kitais šv. Povilo posakiais. Savo ganytojiškame laiške, rašytame Venecijoje 1894 m., jis cituoja 1 Kor. 3, 11, kur pasakyta, kad „*nė vienas negali dėti kito pamato, kaip tik tą, kurs padėtas, kurs yra Jėzaus Kristaus*“. Kitą kartą jis cituoja Gal. 4, 19, kur apaštalas prašo, kad Kristus gautų krikščionyse savo paveikslą [2]. Trečią kartą jis ima Kol. 3, 11, kur apaštalas ragina, kad visiems žmonėms Kristus būtų viskas [3]. Pasaulio atnaujinimas Kristuje sudarė Pijaus X pontifikato darbų sintezę. Išgirdęs Kristaus klausimą: „*Petrui, ar myli mane?*“, tas Popiežius pasaulio atnaujinimą pasuko eucharistiniu keliu. Ir netrukus jo programos pasisėkimą Bažnyčioje parodė galinga šventumo banga, kurią išreiškia eucharistinio himno žodžiai: „*Recedent vetera, nova sint omnia, corda, voces et opera*“*. Bet ar *Pijaus X* pirmataki nenorėjo taip pat visa atnaujinti Kristuje? Ar tie žodžiai nėra tokie svarūs, kad jie galėtų sudaryti visą Bažnyčios istorijos prasmę? Taip. Pats Pijus X savo enciklikoje *Il fermo proposito* rašo, kad visa atnaujinti Kristuje visuomet buvo Bažnyčios tikslas ir uždavinys [4].

Pažiūrėkime tat, su kokia meile *Bažnyčios Tėvai ir rašytojai* aiškina minėtą apaštalo posakį apie Kristų ir jo atpirkimo darbą [5]. Nors jų aiškinimai yra įvairūs, tačiau turi vieną bendrą prasmę.

* Išnyksta sena, visa tebūna nauja: širdys, balsai ir darbai.

Tertulijonas savo veikale prieš Marcijoną (1. 5, c. 17) sako, kad ano paslaptingojo dieviškojo nutarimo tikslas yra *recapitulare omnia in Christo**; ten pat jis paaiškina, jog veiksmas *recapitulare* reiškia *ad initium redigere***, arba *ab initio recensere****, arba (1. de Monog. c. 5) *ad initium reciprocare*****. Taigi pagal *Tertulijono* mintį visų daiktų *anakefalajožė* Kristuje reiškia puolusios visatos atsistatymą į senovinę pradinę padėtį.

Panašiai aiškina ir *Augustinas* (Enchirid. 62): Kristus antrasis Adomas, atnaujinio puolusią žmoniją ir pašalino nuostolius, kuriuos blogieji angelai buvo padarę dangiškoje būtybėje, kadangi jo įtaka daug žmonių užims danguje nu puolusių angelų vietas. Paskui vėl, kadangi gerieji angelai gina ir saugo Bažnyčią, dėl to jie su ja sudaro vieną frontą, kurio bendras vadas yra Kristus. Tokį aiškinimą užtinkame ir *Jono Krizostomo*, *Justino*, *Teofilakto*, *Natalio*, *Teodoro Mopsvestiečio* ir *Jono Damaskiečio* darbuose.

Ireniejus iš minėtojo apaštalo teksto sukūrė savo garsiąją rekapituliacijos teoriją [6]. Ragindamas prieš gnostikus, kurie prileisdami daug chimeriškų būtybių, buvo suskaldę religinę mintį, *Ireniejus* ją sukoncentravo vieno Jėzaus Kristaus asmeny ir jo atpirkimo darbe. Tarp įvairiausių šio darbo pavadinimų labiausiai reikšmingas yra *kafelajožė*. Šį terminą jis padarė visos savo soteriologijos ašimi: įsikūnijęs Žodis visa traukia prie savęs, ir tuo būdu visa savyje ir per save atveda į galutinį išbaigimą: savyje, lyg kokiame šaltinyje ir tikslu, Kristus talpina, ir tai tobulesniu būdu, visą abiejų Įstatymų gyvenimą, visas būtybes ir jas, kaip Kūrėjas, sušaukia atgal pas save, t. y. sušaukia atgal pas Žodį, per kurį viskas yra sutverta [7].

Panašia prasme dar aiškina *Origenas*, *Jeronimas*, *Krizostomas*, *Teofilaktas*, *Ekumenas*: visos paslaptys ir visi Dievo darbai danguje ir žemėje yra *išbaigiami* Kristaus kančia. Būtent, amžių bėgyje Dievas, paruošdamas Kristaus išganymo darbą, nuveikė daug darbų: visas Sen. Įstatymas, Izraelio tautos išrinkimas, jos vedimas, Velykų avinėlis... visa tai buvo Išganytojo tipas. Kristaus auka yra pats paskutinis ir pats aukščiausias darbas; ji *išbaigė* visus pirma įvykusius Dievo darbus, kurie linko į Kristų, kaip į savo tikslą.

Tą patį christocentrinį pradą užtinkame ir *serafiškojo daktaro Duns Skoto teologijoje*. Skotas visą pasaulį supranta kaip nuolat aukštytį kylančią įvairių būtybių piramidę. Žemesnės būtybės jungiasi su aukštesnėmis: jautulinė pri-

* Visa pakartoti Kristuje.

** Sugrąžinti į pradžią.

*** Naujai apmąstyti (įvertinti).

**** Naujai įkvėpti.

gimtis jungiasi su protingąja prigimtimi žmoguje, o žmogus, tas mažasis pasaulis – mikrokosmosas, yra sujungiamas su Dievu per įsikūnijusį Žodį. Pats Kristus, būdamas Dievas, savo asmeny jungia laiką ir amžinybę, atsitiktines ir būtinąs, ribotas ir begalines būtybes, erdvę ir neišmatuojamumą (*immensitas*). Jėzus Kristus yra paskutinis dialektinis Dievo kūrybos terminas, toji viršūnė, kurion krypsta visi tvariniai [8].

Visi tie aiškinimai yra teisingi, tačiau nereiskia pilnutinės apaštalo minties, ir dėl to neprilygsta šv. Jono Krizostomo aiškinimui, kurį jis pateikia greta dviejų kitų [9] ir kurio laikosi dauguma modernių egzegetų [10]. Pagal šią nuomonę, anuos šv. Povilo žodžius reikia suprasti taip: Dievas nutarė visa tai, kas yra danguj ir žemėj, pajungti Kristui, kaip galvai. Kristus yra Bažnyčios ir viso sutvėrimo galva, jų vienybės ir harmonijos pradas. Iš šio aiškinimo konsekvencijos būdu išvedami visi kiti aiškinimai.

Peržvelgę Bažnyčios Tėvų komentarus, pamėginkime dabar tos anakefalajožės prasmę nustatyti iš teologinės šv. Povilo doktrinos.

Pirmiausia *filosofiškai* išnagrinėkime patį veiksmažodį *anakefaleosastai*. Juk mūsų religija, nors ir yra dieviškos kilmės, apreiškta, tačiau išreikšti savo mintims nesugalvojo visiškai naujų žodžių, bet panaudojo jau žinomus, kartais tik aukštesne prasme. Minėtas veiksmažodis yra retas. Jį vartoja *Aristotelis* [11] ir dar keli kiti senovės rašytojai [12]. Ir visur čia jis reiškia retorinį procesą, kada kalbėtojas savo kalbos gale dar kartą trumpai atkartoja, reziumuoja pačius svarbiausius dalykus, kad tuo būdu savo kalbą giliau išpaustų į klausytojų atmintį. Tas veiksmažodis vartojamas ir tada, kai pinigai susumuojami, arba kai vadas išsiskirsčiusius kareivius renka į vieną būrį.

Pats apaštalas jį pakartojo savo laiške Rom. 13, 9: „*Įsakymai: nesvetimateriauk, neužmušk, nevok; neliudyk melagingai, negeisk ir kiekvienas kitas įsakymas yra apimtas – anakefalajožė šiuo įsakymu: mylėk artimą, kaip pats save*“. Artimo meilė čia vadinama kitų Dievo įsakymų santvarka arba rinkinys.

Iš surinktos filologinės medžiagos jau galime padaryti išvadą, kad anakefalajožė reiškia daugelio daiktų sujungimą į kažkokią vienybę. Štai kokią bendrą sąvoką tesuteikė mums lingvistinis nagrinėjimas. Ir nieko nuostabaus, nes apaštalo idėja buvo visiškai svetima klasiškajam graikų pasauliui. Dėl to, norint ją tiksliau nustatyti, mums turi rūpėti ne tiek filologinis, kiek teologinis šv. Povilo laiško momentas [13].

Visų daiktų anakefalajožė Kristuje Efez. 1, 9 yra vadinama Dievo valios paslaptimi (...). Šis žodis 21 kartą užtinkamas šv. Povilo laiškuose, ypač dažnas jis yra vadinamuosiuose nelaisvės laiškuose, kuriems priklauso ir lai-

kas Efeziečiams. Dėl to mums atrodo, kad per daug bendrą anakefalajozės prasmę bus galima specifiškai determinuoti iš tų apaštalo laiškų vietų, kur aiškiau nusakoma minėtos misterijos prigimtis.

Misterija apaštalo laiškuose visur reiškia slėpininę Dievo nutarimą išganymo santvarkoj [14]. Visose vietose tokia yra pagrindinė misterijos prasmė, kai kur prisijungia tik įvairūs jos atžvilgiai ir įvykdymo aplinkybės.

Apaštalo skelbiamoji misterija nėra „*pasaulio išmintis*“, bet „*Dievo išmintis, kuri buvo paslėpta, kurią Dievas yra paskyręs pirm amžių mūsų garbei*“ (1 Kor. 2, 6–7). Tai yra „*paslaptis, kuri buvo uždengta amžiais*“ (Kol. 1, 26), kuri nuo amžių glūdėjo „*Dievo gilybėse, ir Dvasia, kuri visa tyrinėja*“, ją apreiškė (1 Kor. 2, 10). Apreiškė „*šventiems apaštalams ir pranašams*“ (Efez. 3, 5). Tačiau šv. Povilas sau priskiria ypatingą misterijos supratimą: „*Apreiškimu yra man duota žinia apie paslaptį, kaip aš anksčiau (t. y. 1 ir 2 skyriuose) trumpai rašiau. Tai skaitydami, jūs galite suprasti mano išmanymą apie Kristaus paslaptį*“ (Efez. 3, 2–4). Toji misterija nėra tik Iškūnijimo paslaptis, kadangi apaštalas savo laiške suponuoja, kaip visiems žinomą. Taigi ta misterija apima kažką daugiau.

Ypatingą misterijos supratimą apaštalas sakosi tikintiesiems atskleidęs pirmajame ir antrajame Efez. laiško skyriuje. Ten jis sako, kad Efezo krikščionys, kol dar tebegyveno stabmeldystėj, buvo „*toli nuo Kristaus*“ (Efez. 2, 12. 17). Šis posakis reiškia visokio vargo, nelaimės ir apleidimo padėtį: pagonys nepriklausė išrinktajai Dievo tautai, ir dėl to neturėjo vilties dalyvauti mesianiškuose pažadėjimuose, ir tokiu būdu negalėjo palengvinti savo vargo. Kai Izraelio pranašai sunkiomis tautai dienomis įkvėpdavo jai drąsos, pranašaudami gražią mesianišką gadinę – stabmeldžių filosofai liūdėjo praėjusio auksinio amžiaus su visais jo nebegrįšiančiais malonumais. Tokia liūdna buvo ir Efezo krikščionių padėtis prieš jų atsivertimą. Bet dabar jie yra „*Kristuje Jėzuje*“ (Efez. 2, 13), kadangi Kristus iš abiejų tautų, žydų ir pagonių, „*pats savyje padarė vieną naują žmogų ir per kryžių suderino abi su Dievu viename kūne*“ (Efez. 2, 15–16). Tą perversmą Kristus padarė savo kančia. Dabar pagonys yra visiškai sulyginti su Izraeliu, visi jie yra Dievo mylimi, nes Kristus savo auka juos visus sutaikė su Dievu. Ne tik sutaikė, bet taip pat pačioj žmonijoj padarė vienybę. Tai atsitiko ne taip, lyg kad tai graikai būtų padaryti žydais, o žydai graikais. Rasiniai skirtumai ir toliau turėjo pasilikti. Tik Kristus tarp jų panaikino skiriančią religinę, dvasinę sieną ir visus sujungė į išganytųjų vienybę. Iki tol kitatikis negalėdavo įeiti į žydų šventovę, o tikrai į jos kiemą. Kristus savo kryžiaus auka panaikino Senąjį Įstaty-

mą. Mozės Įstatymo uždavinys buvo tik paruošti Kristui kelią, bet tas Įstatymas neturėjo savyje išganomosios galios, ir dėl to buvo pakeistas krikščioniškuoju Naujuoju Įstatymu. Išganytojo kančios tikslas buvo sujungti iki šiol atskirtas žmonijos dalis, žydus ir pagonis, ir jas taip tampriai sujungti, kad iš to kiltų vienas naujas žmogus. Toji antgamtinė asmenybė yra mistinis Kristus – Bažnyčia.

Taigi apaštalo skelbiamoji misterija yra soteriologinio pobūdžio. Tuo pačiu atžvilgiu jis ją nusako ir savo didžiojo doksologijoje: Dievas, įvykus paskirto laiko pilnybei, nutarė sujungti sau Kristuje visa, kas yra danguje ir žemėje (Efez. 1, 10). Ir tuojau betarpiškai 11 eilutėje apaštalas priduria, kad į tą vienybę pirmiausia buvo pašaukti žydai, o paskui ir pagonys (13 eil.). Dabar nebėra jokio skirtumo, jokios nelygybės tarp žydų ir pagonių. Pagonys tokiu būdu, kaip ir žydai, paveldėjo mesianiškus pažadėjimus, nes jie visi, kaip toliau sako Efez. 3, 6, pasidarė „*to paties kūno nariai Jėzuje Kristuje per Evangeliją*“. Tame šventame solidarume arba, jei taip galima pasakyti, tame antgamtiniame komunizme pagonys tikriausia žodžio prasme yra įtraukti į Jėzų Kristų, per krikštą jie yra priimti į mistinę vienybę su Kristum.

Šią dogmatiškai gilią idėją apaštalas aiškiau išreiškia Efez. 1, 22: Dievas davė savo įsikūnijusį Sūnų galva Bažnyčiai. Tuo būdu mistinė vienybė, esanti tarp Kristaus ir tikinčiųjų, yra palyginama su vienybe, esančia tarp galvos ir organizmo. Kristus yra Bažnyčios galva. Ši tiesa daug daugiau pasako, negu tiesa, kad Kristus yra žmogiškosios bendruomenės viršininkas. Viršininkas, atsakingas vadas, yra ir kiekvienoj išviršinėj organizacijoje, o galva – tik gyvame organizme. Sukurti organizaciją gali ir žmonės, bet pašaukti buviman gyvą organizmą gali tik visagalis Dievas. Kad visų laikų ir visų rasių žmonės prieš Dievą stovi lyg viena didelė gyva vienybė, tai neabejotinai įrodo gimtoji nuodėmė su savo pasekmėmis. Bet žmonijos atpirkimas, įvykdytas antrojo Adomo – Kristaus, sukūrė tarp Atpirkėjo ir žmonijos gyvą ryšį. Įsikūnijęs žodis yra atpirktosios žmonijos – Bažnyčios galva.

Iš kitos pusės *Bažnyčia yra Kristaus kūnas*. Ne tas Kristaus kūnas, kuris nuostabiu būdu buvo imtas iš Mergelės Marijos, bet *mistinis* Kristaus kūnas. Žodis „*mistinis*“ nereiškia ko nors tik mūsų proto išgalvoto, nerealaus. Mistinis Kristus nėra tik protinės teologų spekuliacijos sukurta idėja, bet tikra realybė. Kai mes kalbame apie eucharistinį Kristų, ir tuo suprantame tikrąjį Kristų su jo dievyste ir žmogyste sakramentiniame buvimo pavidale – lygiai ir mistinis Kristus reiškia kažkokią realybę. Tiktai mums, pripratusiems prie juslinių galvojimo formų, trūksta organo pažinti tą antgamtinį buvimo būdą. Kristus

su visais tais žmonėmis, kurie per krikštą gauna atgamtinę gyvybę ir ją išsaugoja ar prarastą vėl atgauna, sudaro vieną mistinę asmenybę – mistinį Kristų. Taigi Bažnyčia ir istorinis Kristus yra integralinės mistinio Kristaus dalys. Tuo būdu Kristus nėra identifikuojamas su Bažnyčia, o tik sakoma, kad tarp jų yra didelė vienybė, kuriai negalima surasti tobulos analogijos. Todėl teologai ją vadiną mistine, o šv. Povilas jai pažymėti išrinko vaizdingą išsireiškimą: „*Kristaus kūnas*“. Kaip kiekvienas vaizdas, taip ir šis neišreiškia visiškai pažymėtos realybės, tačiau išreiškia daug. Šv. Tomas, komentuodamas Efez. 1, 23, sako, kad galva žmogaus organizme yra trejopame santyky su kūno nariais: 1) savo viršenybės dėka ji valdo visus narius; 2) per jusles ji teikia nariams reikalingų jėgų; 3) pagaliau ji yra vienodos prigimties su kūno nariais. Taigi ir Kristus yra Bažnyčios galva ne tik dėl to, kad jai vadovauja, bet taip pat dėl to, kad Jis jai teikia atgamtinę gyvybę arba malonę ir kad su pakrikštytais žmonėmis yra tos pačios prigimties. Kristus, kaip galva, yra savo kūnui Bažnyčiai vadas, vienybės pagrindas ir gyvybės pradmuo. Ką pats Kristus vaizdavo apaštalams savo palyginime apie vynmedį ir šakeles, tą patį Povilas išreiškė kitu vaizdu, paimtu iš aukštesnės žmogiškos buvimo srities.

Nieko kilnesnio, gilesnio nebegalima pasakyti apie Bažnyčią. Šventas išdidumas ir nuoširdi padėka turi pripildyti kiekvieną krikščionį, kai jis prisimena esąs to mistinio Kristaus narys. Ir reikia labai džiaugtis, kai pastaruoju metu katalikų teologai šią šv. Povilo mintį, sudarančią mūsų tikėjimo branduolį, pastatė savo tyrinėjimų priešaky. Per ilgai ji buvo pamiršta. Dėl to teologus galima pateisinti. Gindami tikėjimą nuo protestantų puolimo, jie turėjo iškelti tas pačias tikrosios Kristaus Bažnyčios savybes, kurias neigė pseudoreformatoriai, būtent – teisinę ir hierarchinę tikinčiųjų bendruomenę vyriausio Romos vyskupo valdžioj. Ir atsitiko, kad daugelis katalikų Bažnyčią besuprato tik kaip puikiai sutvarkytą pasaulietinę organizaciją, nekreipdami dėmesio į tai, jog Bažnyčia yra taip pat ir gyvas atgamtinis organizmas, toliau gyvenąs ir veikiąs Kristuje. Jie taip pat nebesuprato, jog ir jie patys yra to atgamtinio organizmo nariai, atsakingi dėl jo augimo ir išsivystymo. Šiandien stipriau atbunda giliausias Bažnyčios supratimas. Tai yra *sėkmingiausia priemonė nugalėti bažnytinį apsnūdimą* ir daugelio šalinimąsi nuo Bažnyčios ar nesirūpinimą Jos reikalais. Tai galingiausia priemonė išjudinti džiaugsmingam krikščionių bendradarbiavimui, tikrai vidinei katalikiškajai akcijai, kaip tai darė šv. Povilas su jaunais Korinto krikščionimis (1 Kor. 12, 12–26). Tada į Bažnyčią nebus žiūrima kaip į grynai teisinę žmogišką įstaigą, kuri kišasi į privatų ar net į politinį valstybės gyvenimą. Gyve-

nimas Bažnyčioj tada neatrodytų konfesinis varžtas religinei asmens laisvei. Mūsų priklausymas prie Bažnyčios yra pagrįstas ontologiškai, o ne tik teise. Religija be konfesijos yra tik schematinis liberalinės fantazijos padaras. Kol sąvoka „pozityvioji krikščionybė“ turi dar savo tikrą prasmę, tol šalia Bažnyčios nėra jokios pozityvios krikščionybės, kadangi gyvenimo vienybė su Kristumi yra galima tik Bažnyčioj – esant mistinio Kristaus kūno nariu.

Todėl kam nemaloniam skamba sakiny: „Šalia Bažnyčios nėra išganymo“, tas turėtų tik atsiminti paulinišką Bažnyčios sąvoką, ir viskas atrodytų savaime suprantama. Bažnyčia, savo esme būdama vienintelė mistinio Kristaus kūno apraiška, visame religiniame gyvenime gali statyti absoliutinius ir totalistinius reikalavimus. Kaip Dievas iš savo esmės tėra vienas ir „niekam kitam neduoda savo garbės“ (Iz. 48, 11), taip ir Bažnyčia turėtų pati save paneigti, jei sutiktų, kad Dievas šalia jos yra sukūręs dar kitą išganymo įstaigą. Tai nebūtų „tolerancija“, bet Kristaus išdavimas, „Kristaus padalinimas“ (1 Kor. 1, 13). Tik kai mes Bažnyčios sąvoką klaidingai susiauriname iki grynos organizacijos, tik tada Bažnyčios pretenzija būti vienintele išganymo įstaiga žemėje mums atrodo išdidus valdžios troškimas. Jei Bažnyčia būtų tik iš atskirų asmenų sudaryta organizacija, tai ji, tiesa, ir tada dar galėtų tarp žmonių sudaryti vienybę savo bendro tikslo siekimui. Bet ta vienybė būtų išviršinė narių vienybė, daugelio stovėjimas vienas šalia kito. Jei kas atsiskiria nuo organizacijos, tai vis tiek gali ir vienas toliau gyventi. Bet jei narys atsiskiria nuo organizmo, tai organizmas, tiesa, gali ilgiau gyvuoti, bet narys tada yra paskirtas žūti. Kaip nuo kūno atskirtas narys nebegali vienas gyventi, taip ir atsiskyręs nuo Bažnyčios žmogus nebegali tvirtinti, kad dar esąs pozityvus krikščionis. Dėl to sakiny „Šalia Bažnyčios nėra išganymo“ reiškia tą patį, ką ir sakiny „Narys miršta, jei atsiskiria nuo kūno“. Į Bažnyčią mes nesame paimiti kaip į kokią draugiją, iš kurios be jokių tolimesnių pasekmių galime išstoti. Į Bažnyčią mes esame įgimdyti per krikštą. Bažnyčia – tai ne žmogiška organizacija, ne didelė sąjunga, siekianti religinių tikslų. Bažnyčia yra mistinis Kristaus kūnas, dievažmogiškas organizmas, kurio galva yra Kristus; o pašaukti buviman organizmą gali tik vienas Dievas.

Ne tik Bažnyčioj, bet taip pat ir *dvasių pasauly* Kristus yra galva. Ir aukščiausios dangiškos hierarchijos galybės yra pajungtos Kristui: „Jūs esate pripildyti jame (Kristuje), kuris yra visokio viešpatavimo ir valdžios (angelų laipsnių) galva“ (Kol. 2, 10; plg. Efez. 1, 22). Šv. Jonas Krizostomas, aiškindamas aną apaštalo posakį Efez. 1, 10, sako, kad šalia vienos veiksmožio *anakefaleosastai* prasmės – padaryti santrauką, yra dar ir kita, būtent: „Die-

vas visiems, tiek angelams, tiek žmonėms, davė vieną galvą – Kristų... Žmonėms Jis yra galva, kaip žmogus, o angelams, kaip Dievas – Žodis... Tik taip bus vienybė, tik taip tobulas sujungimas, jei viskas surinkta po viena galva turės iš aukšto kažin kokį būtiną ryšį” [15].

Per mažai tepasakė Auksaburnis. Kristus yra angelų galva ne tik kaip Dievas, bet ir kaip žmogus. Nes Kristus, paimtas ir kaip žmogus, išpildo visas sąlygas, kad būtų angelų galva. Tiesa, Kristus, kaip žmogus, nedalyvauja su angelais specifškai vienodoj prigimty, kadangi angelai kūno neturi, tačiau dalyvauja bendroj dvasinėj protingoj prigimty. Pagaliau Kristus dėl hipostatinės unijos viršija angelus ir turi didesnę už juos malonės pilnybę. Paskui vėl Kristus savo auka angelams pelnė mažų mažiausia bent akcidentalinę malonę, būtent, kad angelai dabar tobuliau pažįsta įvairias Kristaus įsikūnijimo ir Atpirkimo aplinkybes. Angelai nustebę dabar mato, kaip galeistingasis Dievas myli savo tvarinį ir kaip Jo išmintis iš žydų ir pagonių sukūrė vieną didelę Dievo šeimyną – Bažnyčią, ir kaip joje apsireiškia Dievo meilė. Jei jau dėl vieno atgailaujančio nusidėjėlio džiaugiasi dangaus angelai, tai kaip turi padidinti jų dangišką laimę Dievo išminties bei galeistingumo stebėjimas Kristaus Bažnyčioj!

Bet kas mums kliudo sutikti, kad Kristus angelų atžvilgiu ir *pilnesne* prasme realizuoja savy galvos idėją? Argi nepritinka įsikūnijusiam Žodžiui, turinčiam visur pirmenybę (Kol. 1, 18), kad Jis, kaip galva, būtų malonės bei garbės pradas ne tik žmonėms, bet ir angelams? Tokia išvada formaliai dar nesuponuotų, kad esminė malonė angelams buvo Dievo suteikta dėl numatytų Kristaus nuopelnų. Užtenka, kad po efektyvaus Kristaus įžengimo į garbę atgamtinis angelų gyvenimas pasidarytų nepriklausomas nuo Kristaus ir su Juo tamptariai susijęs. Panašiai, kaip žmogiškam embrione ir prieš širdies bei galvos susiformavimą esanti gyvybė, jiems susiformavus, ji vis tiek priklauso nuo širdies ir galvos. Arba kaip paskutinis skliauto akmuo, nors ir visų paskiausiai uždedamas, tačiau visam mūrui duoda vidinį tvirtumą. Skliautas nuo to akmens lygiai taip pat priklauso, kaip ir nuo savo pamato. Taigi, jei ir nesutiktume, kad angelų malonė buvo pradžioj jiems suteikta dėl Kristaus nuopelnų, tačiau labai gerai galima sutikti, jog tas atgamtinio angelų gyvenimo rūmas vėliau Kristuje gavo savo paskutinį akmenį ir taip tik įgijo savo vidinį tvirtumą. Ir mums atrodo, kad apaštalas tai išreiškė anakefalajožės sąvokoj.

Gal kas sakys, kad Kristus tik kaip Dievas teikia angelams atgamtinį gyvenimą. Tačiau nieko nėra priešinga tą funkciją priskirti Kristui ir kaip

žmogui. Juk po hipostatinės unijos Kristaus žmogystė pasidarė Jo dievystės *įrankis* visame antgamtiniame veikime, ir dėl to gali būti bet ko priežastis ne tik žmonių, bet ir angelų dvasiose. Kitaip Kristus, kaip žmogus, nebūtų tobulai visatos ir antgamtinės santvarkos galva. Dėl to šv. Tomas Akv. malonės pilnybę Kristuje aptaria tuo, kad Kristus yra *universale principium in genere habentium gratiam* [16]. Jei kitur šv. Tomas atrodo neigias, kad Kristus yra angelų malonės bei garbės *principas*, o tik esąs jų *išbaigėjas* (consummator), tai ši išbaigimą reikia suprasti kaip *principinį išbaigimą*, t. y. kada preegzistuojanti malonė ir garbė išbaigiama ne paprastu tolimesnės dovanos pridėjimu, bet pati, bendraudama su aukštesniu principu, įgauna savyje aukštesnę vertybę; kada, būtent, angelai, susijungę su Kristum, tobulai susijungia ir su Dievu. Bažnyčia Mišių prefacijoj aiškiai pasisako, kad angelai garbina Dievą Tėvą per Kristų: „*Per quem maiestatem tuam laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Potestates*” (...) Taigi Dievo garbinimo atžvilgiu, o tai jau yra visos visatos tikslas, angelai su žmonėmis sudaro vieną antgamtinį organizmą, kurio gyvybės pilnuma ir versmė yra Kristus. Tai savaime eina iš visų būtybių anakefalajozės Kristuje (Efez. 1, 10). Kristus, kaip galva, spinduliuoja savo gaivinančią įtaką į žmonių ir į angelų pasaulį [17].

Apąstalo kalbos paprastumas ir pilnumas (Efez. 1, 10) verčia mus su tikti, kad ir *iracionalusis pasaulis savo harmonijos bei vienybės centrą turi Kristuje*. Dievažmogio paveikslas prieš mūsų akis skleidžiasi vis didingesniu žibėjimu. Ne tik viena Bažnyčia orientuojasi į Kristų, bet ir visas sutvėrimas į Jį linksta. Dėl to šv. Povilas, kalbėdamas apie Kristų, kaip Bažnyčios galvą, lengvai per eina prie Kristaus, kaip pasaulio tikslo ir palaikytojo. Ta *kosmologinė* Kristaus reikšmė didingai yra nusakyta gražiam Kol. 1, 13–20 himne, kuris savo akordais visiškai primena didžiąją Efez. 1, 3–14 doksologiją. Kristus yra „*neregimojo Dievo paveikslas*” (Kol. 1, 15), kadangi Tėvas, nuo amžių pažindamas visą savo dievišką esmę, tarsi piešia savo esmės paveikslą, ne mirusį, bet kupiną gyvybės paveikslą – Amžinąjį Žodį – Sūnų. Tėvui iš esmės lygus Sūnus yra taip pat „*pirmagimis viso sutvėrimo*” (Kol. 1, 15). Ne ta prasme, lyg sūnus būtų pats pirmasis tvarinys, bet ta prasme, kad Jo gimimas jau buvo prieš bet kokį Dievo tvėrimą. Tas Sūnaus titulas reiškia taip pat, jog Jis yra sutvėrimo Viešpats. Kaip kadaise Izraelio tautoj pirmagimis, kaip galva, vadovaudavo visai šeimai, taip ir čia Sūnus vadovauja visam sutvėrimui. Visas sutvėrimas ne tik yra Kristui pajungtas, bet be Kristaus jo visiškai nebūtų. „*Nes jame sutverta visa danguje ir žemėje (...), visa sutverta per jį ir jam*” (Kol. 1, 16). Kaip teologija sako, Kristus yra viso sutvėrimo *causa exemplaris effi-*

ciens et finalis. Sūnus yra tobuliausias Tėvo paveikslas, asmeninė pilnybė. Jis reflektuoja Tėvo esmę. Dėl to Tėvas nuo amžių visą sutvėrimo planą mato savo Sūnuje. Nieko nėra visatoje, kas savo buvime nepriklausytų nuo Dievo Sūnaus. „*Jis yra pirm visų*“ (Kol. 1, 17), kadangi viską viršija savo kilnumu. Prasmingai tad krikščionys menininkai vaizduoja dievišką Kūdikį, savo rankoj laikantį visatos rutulį.

Taigi, kaip Bažnyčios galva yra Kristus, taip ir angelai, netgi tam tikra prasme ir visa visata sudaro kažkokį kūną, kurį Kristus, kaip galva, išbaigia ir valdo. Žinoma, tie du santykiai – Kristus – Bažnyčios galva, ir Kristus – pasaulio kūrėjas, palaikytojas – nėra tolygūs. Krikščionys apie save gali sakyti, kad „*viskas yra jūsų, jūs gi Kristaus, o Kristus Dievo*“ (1 Kor. 3, 22). Tačiau ši organiška hierarchija nesako, kad Kristaus įtaka visiems tvariniams yra tokia pat, kaip ir jo įtaka tikintiesiems. Krikščionys visiškai kitokiu būdu yra „*sutverti Jėzuje Kristuje*“ (Efez. 2, 10), negu kad pasaulis yra „*sutvertas per jį*“ (Kol. 1, 16). Krikščionys sudaro Dievo šeimą, yra Dievo sūnūs, Kristaus broliai ir su Kristum dalyvauja tvarinių valdyme. Tuo tarpu tvariniai tik savo buvimą gavo iš Žodžio ir yra Jo palaikomi. Tačiau pasilieka tiesa, kad visi šie santykiai tarp savęs yra koordinuoti ir siekia vieno tikslo: įsikūnijusio Kristaus darbas yra atnaujinimas ir išbaigimas preegzistuojančio Kristaus darbo. Ir šitą integralinį darbą galima išreikšti apaštalo formule: visatos anakefalajožė Kristuje.

Kristaus įtaka iracionaliajam pasauliui ypač apsireišk mūsų *kūnų prisikėlime*. Prisikėlimas garbingame kūne pagal apaštalo mokslą yra išganymo viršūnė, būtinas postulatas įkūnijimo į atsikėlusį Kristų (1 Kor. 15, 1–34). Taigi gėrybės, suteiktos mums Kristaus Bažnyčioje, savo galutinę ekspansiją parodys paskutinėse žmonijos istorijos dienose, nes visas krikščionių gyvenimas tam tikra prasme yra atsikėlimas su Kristum. Pirmasis žmogaus atnaujinimas krikšte paties apaštalo yra vadinamas „*consurrectio cum Christo*“ (Kol. 3, 1–3 ss.; Rom. 6, 5); ir paskutinis atnaujinimas bus definityvus prisikėlimas, kada ir kūniškame gyvenime permainyti dalyvausime Kristaus triumfe ir garbėj. Iš tikrųjų pagal apaštalo mintį nėra dviejų gyvenimų ir dviejų prisikėlimų, bet eschatologinis prisikėlimas yra būtinas epilogas naujojo iš Kristaus gauto gyvenimo.

Ne tikrai žmonių kūnai, bet ir *visas makrokosmosas patirs atnaujinančią Kristaus įtaką*. Tarp žmogaus ir pasaulio yra tamprus ryšys. Iš Rom. 8, 19–23, mes žinome, jog visa matoma tvarinija kažkokiu būdu buvo įtraukta į žmogaus nupuolimą. Su žmogum ji buvo prakeikta (Gen. 3, 17), su žmogum vėl turėjo būti palaiminta. Dėl to visas sutvėrimas su išsiilgimu, vaito-

damas laukia paskutinės dienos, kada kelsis tikinčiųjų kūnai, prisunkti atgamtinio sielos grožio. Tada bus išbaigtas Kristaus atpirkimo darbas. Tada ir visas kitas sutvėrimas bus išlaisvintas nuo sugendamumo. Dievas neleis, kad tai, ką jis pradžioje iš nieko sutvėrė, vėl grįžtų į nieką. Dėl to pranašai kalba apie naują dangų ir naują žemę (2 Petr. 3, 11–13; Apr. 21, 1). Apie tą materialinio pasaulio išskaidrinimą kalba šv. Jonas Krizostomas: „*Jei pasaulio padėis dėl tavo kaltės pablogėjo, tai atmink, žmogau, kad jis taip pat dėl tavęs pasidarys negendamas. Ne tik tu vienas, bet ir tau pevergtasis sutvėrimas, nors jis neturi pažinimo ir jausmo, dalyvaus drauge tose gėrybėse. Tada jis daugiau nebeges, bet bus panašus į tavo atnaujintą kūną. Nes, kaip jis tave pasekė mirtyje ir supuvime, taip jis tave seks ir negendamume.*” [18]

Giliausias žmogaus kūno ir viso makrokosmoso išskaidrinimo pagrindas glūdi Dievo Sūnaus įsikūnijime. Visas materialusis sutvėrimas yra organiškai sujungtas su Žodžio priimtu kūnu. Tas kūnas buvo iš materijos suformuotas, materija tą kūną maitino ir dengė, ant tos materijos Jis gyveno ir kentėjo. Per hipostatinę uniją kūnų pasaulis pasidarė šventykla, dedikuota Dievo Sūnui. Jo valia ir Bažnyčioj medžiaga yra įvairiai vartojama sakramentuose bei kulte ir taip prisideda prie mūsų pašventimo.

Toji didinga visatos anakefalajožė Kristuje nepasibaigė Kristui įžengus į dangų; ji nuolat yra vykdoma per Jo žmogystę, kurią Jis ant kryžiaus paaukotą ir prisikėlimo garbe išskaidrintą įnešė į Dievybės šventyklą, kaip mūsų išganymo ostiją, kad būtų mūsų šventumo ir amžinosios garbės šaltinis. Dabar mistinis Kristaus kūnas dar nuolat yra statomas ir auga įvairiuose tikėjimo, vilties, meilės ir kitų dorybių laipsniuose, veikiamas Kristaus – galvos. Intensyvinė ir ekstensyvinė pilnybė bus dangiškoj garbėj, kai Kristus „*bus atidavęs karalystę Dievui ir Tėvui... O kada visa bus jam pavergtą, tada ir pats Sūnus pasiduos tam, kurs visa yra jam paveręs, kad Dievas būtų visas visame*” (1 Kor. 15, 24–29).

Šiais lapidariniais posakiais apaštalas išreiškia išganymo simfonijos finalą. Kas bus tada, kai mirusieji prisikels? Tada „*bus galas*” (1 Kor. 15, 24). Tada pasibaigs kova tarp Dievo karalystės ir pasaulio karalystės, tarp gėrio ir pikto. Tada galutinai laimės gėris. Tada Kristus visa paverss Tėvui. Pasaulio istorijos rytmetį visa buvo Dievui pavergtą. Angelų nuomonė padarė dvasių pasauly sukilimą ir atkritimą. Rojaus nuodėmė įtraukė į nupuolimą visą žmoniją. Šėtonas, vadas priešingų Dievui jėgų, paveržė sau valdžią žemėje (Luk. 4, 5–6). Dievo Sūnus tapo žmogum, kad išvaduotų žmones iš šėtono vergijos ir iš naujo žmonijoj atstatytų Dievo karalystę (Luk. 11, 20–

22). Kristaus mirtis ir prisikėlimas išlaisvino sielas (Jo. 12, 31; Kol. 1, 13–14). Bet šetonui pasiliko dar valdžios dalelė (Efez. 6, 11 ss.; 1 Petr. 5, 8–9). Kūno mirtis, kaip pirmgimės nuodėmės bausmė, paliečia ir išganytuosius žmones. Kristaus kovos plane paskutinis priešas yra mirtis. Atpirkimo darbas yra atliktas, kad sunaikintų šetono darbą visoj visatoj. „*Paskučiausioji neprietelė bus sunaikinta mirtis*“ (1 Kor. 15, 26). Po to niekas nebemirs. Tada pasibaigs dabartinė epocha ir prasidės amžinasis gyvenimas. Sūnus bus galutinai įvykdęs iš Tėvo gautą uždavinį. Įsikūnijimo momente Sūnui „*viskas buvo padėta po kojų*“ (Ps. 8, 8), kadangi Dievžmogis yra kilniausias Dievo kūrinys ir verčiausias valdyti visatą. Per visą mesianiškąją epochą Tėvas jam buvo atidavęs gyvybės ir mirties valdžią, buvo atidavęs visą teisiamąją valdžią ir išganymo tiesų apreiškimą, „*kad visi gerbtų Sūną, kaip gerbia Tėvą*“ (Jo. 5, 23). Dabar, kai jau atėjo galas, Sūnus pasirodo kaip karys laimėjęs kovą prieš visas Dievui neištikimas galybes. Ir praneša Tėvui, kad „*viskas yra pavergta*“. Tas pergalės šauksmas yra panašus į Kristaus šauksmą ant kryžiaus: „Išsipildė!“ Nuo to laiko Kristus savo tarpininkavimo pareigą atiduos Tėvui: „*O kuomet visa bus jam pavergta, tuomet ir pats Sūnus pasiduos tam, kurs visa yra jam pavergęs*“ (1 Kor. 15, 29). Tuomet Kristus atiduos Tėvui savo tarpininkavimo valdžią, kurią iki šiol turėjo ir vykdė net pačiame danguje (Žyd. 7, 25; Rom. 8, 34; Jo. 2, 1). Tai nepadarys Sūnaus mažesnio už Tėvą. Per amžius Jis liks Dievas, kaip ir iki tol visada kad buvo. Bet Kristus, tik kaip žmogus, atsitrauks nuo savo tarpininkavimo ir pasiduos tam, kurs visa yra jam pavergęs. Šalia Tėvo karalystės nebebus Kristaus karalystės. Vienas triasmenis „*Dievas bus viskas visame*“ (1 Kor. 15, 28). Dievo valdžia ant visos žmonijos nebebus tarpinė, vykdoma per Kristų, Tėvo siųstąjį, bet bus betarpinė valdžia. Krikščioniškoji epocha tada pereis į trinitarinę amžinybę.

Tuo pačiu laiku, kai Kristus kaip žmogus pasiduos Tėvui, tas pats atsitiks ir su Jo mistiniu kūnu – Bažnyčia. Kristaus pergalė yra jos pergalė. Pasibaigs kovojančioji ir užstos triumfuojančioji Bažnyčia. Su Kristum ji amžinai dalyvaus trinitariniame Dievo gyvenime. Tada galutinai bus įvykdytas amžinasis Tėvo nutarimas sujungti sau Kristuje visą visatą. Tokiu būdu aukščiausioji visatos anakefalajožė Kristuje prasmė yra ta, kad visas sutvėrimas, suimtas, sujungtas ir išbaigtas Kristuje, kaip savo galvoje, tobuliausiu būdu bus grąžintas savo paskutiniam tikslui – Tėvui, tam pirmutiniam pradui, nuo kurio visata per sutvėrimą išėjo, o per nuodėmę iš dalies atsitraukė, ir Tėve visas sutvėrimas bus išbaigtas. Tada bus realizuota tai, ko mes prašome, Kristaus pamokyti: „*Tėve mūsų, teateinie Tavo karalystė!*“

NUORODOS:

1. Arkivyk. Jurgis Matulevičius. Marijampolė. 1933. P. 244.
2. AAS, I, 344.
3. AAS, 36, 131.
4. AAS, 37, 741–743: „Instaurare omnia in Christo fuit semper Ecclesiae signum et peculiariter nostrum hisce tristibus temporibus... Restaurare in Christo, non solum quod ad divinam Ecclesiae missionem pertinet animas ad Deum duendi, sed etiam quod ab eadem divina missione sponte profluit, christianam nemgue civilitatem in omnibus et singulis et elementis eam constituentibus”.
5. Plg. Petavius, De Verbo Incarnato, I. 2, c. 7; Cornelius a Lapide, Commentar. in Eph. 1, 10.
6. S. Tromp S. I. Corpus Christi quod est Ecclesia. I. Romae. 1937. P. 112; A. d'Ales S. I., La doctrine de la recapitulation en saint Irenee Rech. de so. relig 6 (1916) 185; F. Stoll, Die Lehre des hl. Irenaus von der Erlösung und Heiligung; Der Katholik 31 (1905) 46–71, 87–109, 181–201, 264–289.
7. S. Irenaeus, Adv. Haer. 1, 10; 3, 11. 16–25; 4, 20. 38–40; 5, 14. 21–29.
8. A. Gemeli O. F. M. II Francescanesimo. Milano. 1933. P. 58.
9. S. Ioannes. Chrysost. In Eph. 1, hom. 1, 4.
10. Dr. J. M. Scheeben. Die Mysterion des Christentums. Mainz 1931. 383 s., P. 799; Dr. J. M. Scheeben. Handbuch der kath. Dogmatik, 3. Freiburg in B. 1933. P. 371–372; F. Prat S. I., I a theologie de saint paul 2. Paris. 1933. P. 110–112.
11. Aristoteles, Frgm. 123, 5; 1499 a., 33. Quintilianus (6, 1) duoda anakefaleosastai aptarimą; „rerum repetitio et congregatio”.
12. J. P. Migne. S. Scripturae cursus completus. T. 24. Paris. 1862. P. 1046.
13. H. T. Simar. Die Theologie des hl. Paulus. Freiburg in B. 1883. P. 190.
14. Išskirti reikia tik 2 Tes. 2, 7, kur mysterium iniquitatis, kaip antiphrasis, priešpastatoma Dievo misterijai.
15. S. Ion Chrysost. 1. c.: „Est etiam aliud quod significatur. Quidnam hoc? Unum omnibus posuit Deus caput, Christum dico secundum carnem, et angelis et hominibus (...) his quidem it quod est secundum carnem, illis autem Deum verbum (...) Sic enim erit unis, sic perfecta coniunctio, si omnia redacta sub unum caput, necessarium quoddam habeant ex alte vinculum”.
16. S. Thomas Aq., S. theol. 3, q. 7, a. 9.
17. Dr. J. M. Scheeben. Handb. d. kath. Dogm., 3. P. 364–365.
18. S. Ioan. Chrysost. In Gen. 8, 2.

TEOLOGISKOJI LYČIŲ METAFIZIKA

(Židinys. 1938. Nr. 4. P. 472–490)

Mano recenzija dėl krikščioniškosios moterystės tikslų *Dr. Maceinai* davė proga dar kartą glaustai pateikti naujoviškosios nuomonės įrodymus ir pasisakyti dėl kai kurių mano jam padarytų priekaištų [1]. Tai, žinoma, labiau išryškino autoriaus mintį, kuri dėl konspektyvinio pirmesnių straipsnių pobūdžio atrodė dar gana neaiški. Tačiau tas pakartotinis nušvietimas ne tik kad nepašalina senų abejonių, bet sukėlė dar didesnių. Dėl to, manau, nebus pro šalį jas čia išsamiau išsakyti, kad autorius savo pažadėtoje studijoje į jas atkreiptų tinkamą dėmesį. Be to, dabartiniu momentu, kai Lietuvai gresia vieša moterystės profanacija, ypač svarbu turėti aiškias krikščioniškosios moterystės esmės bei tikslų sąvokas.

Šioje mokslinėje diskusijoje aš nenoriu mažinti minėtų straipsnių, kuriuos kompiliuojant įdėta daug kruopštaus darbo, vertės. Priešingai, aš įvertinčiau juos, jei autorius tradicinės pažiūros, užfiksuotos *Kanonų Kodekse ir Pijaus XI enciklikoj „Casti Connubii“*, nebūtų priskyręs žemesniajai žmonijos sąmonei ir pavadinęs svetimu kūnu krikščioniškoje pasaulėžiūroje, o savo ginamą naujovišką – aukštesniajai sąmonei ir bandęs ją įvystyti net į krikščioniškąjį apreiškimą. Šitas jo žygis, bent esama forma, atrodo nepagrįstas. Ir tai aš galiu juo laisviau tvirtinti, nes Šventasis Tėvas minėtoje enciklikoje apie tradicinę pažiūrą aiškiai sako, kad „*pats žmonių giminės Tvėrėjas šios tiesos pamokė*“ [2]. Ir Šventajam Tėvui, ne mažiau kaip ir autoriui, rūpi sulaikyti moterystės smukimą krikščioniškose šeimose. Dėl to savo žadamą studiją autorius turėtų modifikuoti tiek formos, tiek turinio atžvilgiu. Nerami, protarpiais net įkyri polemika, išsireiškimų ir pažiūrų netikrumas tik sumažins veikalo vertę.

Prieš pradėdamas objektyvų autoriaus tezės įvertinimą, noriu pastebėti, kad jis yra pasaulietis ir kaltina teologus, kad jie pasitenkina banaliais moralais apie moterystę, nesistengdami žmonėms paaiškinti jos gilesnės religinės prasmės. Tai yra būdinga, nes šiandien kaip tik iš tų pačių pasauliečių girdimas kitas – priešingas priekaištas, būtent, kad kunigai moka iškalbingai skelbti dogmas, kurios nėra taip jau ginčijamos, tačiau neturi įtakos konkrečiai padėčiai pagerinti – kunigai, sako, turėtų liautis abstrakčiai dėstę tikėjimo tiesas ir pereiti į praktinį konkretų gyvenimą.

Priešingai, mūsų autorius, nors ir pasaulietis būdamas, ryžosi teoriškai nušviesti moterystės prasmę, ir tai ne tiek filosofiskai, kiek teologiškai. Taigi turime pasauliečio teologiją. Jis, tiesa, pripažįsta nieko naujo šioje srityje nesukūręs, bet tik surinkęs mintis, kurios jau seniai „*perejo per svetimus smegenis*“. Ir, kadangi tie smegenys žymia dalimi priklausė teologams, tai, skaitant straipsnius, tuojau susidaro įspūdis, jog jie pirmiausia skirti teologams dogmatikams ir moralistams. Dėl to dažnai užtinkame tokių išsireiškimų, kuriuos norint suprasti reikia tam tikro filosofinio ir teologinio išsilavinimo. Šiuo atveju straipsniai nėra populiariai parašyti. Jų taip pat negalima priskirti siaurai egoistinio mokslo sričiai. Čia labiau kreipiamasi į tuos asmenis, kurie yra atsakingi už auklėjimą tautoje ir bažnyčioje, ir kuriems netrūksta filosofinės ir teologinės galvosenos. Kitiškai įvertinti filosofinį autoriaus tezės pagrindimą būtų per anksti, nes nežinome, kaip jis mano įrodyti paskelbtąsias prielaidas. Taip pat pasigendame viso to, kas tiesiog paaimama iš sesers Th. A. Walter bei Fr. Zimmermanno, rimto pagrindimo ir dogmatiškai tvirtinama apie žmogaus sielos lytiškumą. Dangstymasis M. de Munnyncko O. P. autoritetu irgi mūsų neįtikina, nes filosofijoje *auctoritas tantum valet, quantum probat*. Palikdamas šį dalyką ateityje plačiau aptarti mūsų filosofams, šiame straipsnyje aš jį tik trumpai analizuosiu, o ilgiau sustosiu prie teologiškosios antropologijos, kurią autorius ypač stengiasi palenkti savo pusėn.

Skirtumas tarp teologiškosios ir filosofiškosios antropologijos yra jų išeities taškų įvairumas. Teologija, pasiremddama paties Kūrėjo apreiškimu, iš karto pradeda kalbėti apie konkrečią žmogaus pradžią iš Dievo ir tuo būdu iš pat šaknų nusako žmogiškosios prigimties esmę. Tuo tarpu filosofija, išeidama iš žmogaus prigimties veikimo apraiškų, patirties keliu pastebėtų, pirmiau kalba apie tos prigimties esmę, o tik vėliau apie jos pradžią. Dėl to teologija gali nuodugniau už filosofiją išaiškinti žmogaus prigimties esmę bei kitus su ja susijusius klausimus ir tokiu būdu duoda mums normą prieš proto klaidas. Kai

kuriuos klausimus, kaip sakysim ir mums rūpimą lyčių skirtingumo pagrindą, be apreiškimo galėtume tik neaiškiai, vienpusiškai ar netiksliai išspręsti. Tik teologija duoda mums visišką antropologiją: teologiškoji žmogaus idėja, kaip *imago et similitudo Dei**, mums teikia daug gilesnį žmogaus vertybės ir paskyrimo pažinimą, negu filosofiškoji sąvoka *animal rationale***.

Taigi šį kartą apsiribosiu tik vienu klausimu: ar lyčių skirtumas žmogaus prigimtyje remiasi skirtingu Dievo atvaizdu vyre ir moteryje? Atsakydamas į jį, *quod substantiam****, laikysiuos didžiojo pereito amžiaus teologo Dr. J. M. Scheebeno minčių, išdėstytų jo dviejuose veikaluose: „*Die Mystereien des Christentums*” (Matthias Grünevald Verlag, Mainz. 1931) ir „*Handbuch der katholischen Dogmatik*” (Herder, Freiburg I. Br. 1933). Nors Dr. M. ir jo cituojami autoriai taip pat sakosi einą Scheebeno pėdomis, tačiau man atrodo, kad jie visi perdaug jį ištempė, gerai jo nesuprasdami.

* * *

Savaime aišku, kad teologiškosios žmogaus idėjos nustatymas turi remtis kaip galima tikslesniu Dievo žodžio aiškinimu. Stambiais bruožais Genėzės apreiškimas nusako mums teologiskąją žmogaus idėją: „*Dievas... tarė: padarykime žmogų iš mūsų paveikslą ir mūsų panašumą. Ir jis tevaldo jūros žuvis, ir dangaus paukščius, ir žvėris, ir visą žemę, ir visus slankiojančius, kurie kruta ant žemės. Ir sutvėrė Dievas žmogų iš savo paveikslą. Į Dievo paveikslą jį sutvėrė. Vyrą ir moterį juodu sutvėrė*” (1, 26–27).

Šitas sumarinis Genėzės pasakojimas aiškiai moko, kad lytinis skirtumas tarp vyro ir moters, arba skirtinga jų kūnų organizacija bendradarbiauti gimdyje, buvo paties Dievo sutvertas, ir tai tuo pačiu laiku, kai buvo sutvertas ir pirmasis žmogus. Taigi lytinis skirtumas glūdi konkrečioje žmogaus prigimties konstitucijoje ir jau nuo pat pradžios buvo Dievo norėtas, kaip savyje natūralus gėris ir natūrali priemonė tikslui pasiekti, kurį išreiškia betarpiškas Genėzės kontekstas: „*Veiskitės ir dauginkitės*” (1, 28), t. y. prigimties dauginimas gimdymu. „*Ir Dievas matė visa, ką buvo padaręs, ir buvo labai gera*” (1, 31). Iš šito sprendimo neišskiriamas nė žmonijos dauginimosi būdas. Taigi jis pradžioje būtų buvęs ne kitokesnis už dabartinį.

Tiesa, žmonių dauginimasis rojuje nebūtų buvęs reikalingas jų rūšiai palaikyti, kaip tai buvo gyvuliuose ir dabar yra nusidėjusioje žmonijoje, nes

* Dievo paveikslas ir panašumas.

** Protingas gyvulys.

*** Kokia esmė.

pirmieji žmonės ir kūno atžvilgiu buvo apdovanoti nemarumo privilegija. Bet Dievas savo palaiminimu „*veiskitės ir dauginkitės*“ įsakė pirmiesiems žmonėms daugintis. Šito dauginimosi būdas ir rojuje būtų buvęs gimdymas.

Kai kurie Bažnyčios tėvai [3] apie šį dalyką kitaip manė arba bent abejojo. Dievas, sako jie, todėl sutvėrė skirtingas lytis ir liepė gimdyti vaikus, kad numatė jog pirmieji žmonės nusidės. Šita jų nuomonė remiasi ne tik nepagrįsta hipoteze būk tai lytinis dauginimasis esąs nesuderinamas su žmogaus vertybe. Žmogus, kaip jie sako, savo kilmės atžvilgiu yra labiau lygintinas su angelais, negu su gyvuliais. Ir dėl to tvirtinama, kad lytiškumas žmoguje atsirado tada, kai žmogus per nuodėmę nusmuko nuo pirmųjų vertybės.

Ši hipotezė neturi pagrindo Šv. Rašte, kuris, pasakodamas apie žmogaus prigimties kilmę, žmogų stačiai vadina *animal vivum* (Gen. 2, 7) ir tuo pačiu jį iš prigimties priskiria animalinio gyvenimo sąlygoms.

Iš visų B. Tėvų tik vienas *Gregorius Nysietis* aiškiai laikėsi tos nuomonės. Dėl to jis stengiasi apeiti Šventraščio mintį. Iš vienos pusės jis pripažįsta nelytinio dauginimosi gilumą ir jį net į angelus perkelia, tuo būdu juos sumaterialindamas, kad tik sudvasintų žmogų. Iš kitos pusės jis sako, kad lytiškumas žmoguje buvo tik dėl to sutvertas, kad Dievas iš anksto numatė jį nusidėsiant. Bet tai, kaip jau matėme, yra aiški egzegeracija. Dėl tos egzegeracijos B. Tėvus galime pateisinti tuo, kad jie turėjo kovoti su dviejų rūšių ekstremistais eretikais. Vieni iš jų, rigoristai, į moterystę ir į gimdymo aktą žiūrėjo kaip į kokią blogybę ir dėl to drausdavo krikščionims vesti, o vedusiems liepdavo gyventi santūroje. Kiti, laksistai, moterystės luomą tobulumo atžvilgiu lygiai vertino su mergystės luomu. Su šiais eretikais kovodami kai kurie B. Tėvai galėjo pavartoti labiau perdėtų išsireiškimų. Tačiau Bažnyčios mintis, kuri visada buvo vidurio kelias tarp minėtų kraštutinių, aiškiai atsispindi tų pačių B. Tėvų raštuose [4].

Geriausiai Bažnyčios mintį nušvietė *Augustinas*. Pradžioje ir jis svyravo, bet paskui [5] aiškiai mokė, kad ir nekaltumo padėtyje, rojuje, Adomo ainija būtų daugėjusi lyčių susijungimu, tik ten nebūtų buvę *ardor libidinis*. Dabartinėje padėtyje žmoguje per nuodėmę atsirado *inordinata concupiscentia*, kuri ypatingai pasireiškia konjugaliniame akte. Bet pats aktas, sako Augustinas, nėra nuodėmė ar kokia blogybė. Blogybė tėra su tuo aktu susijusi *inordinata concupiscentia*.

Augustinui pritaria *Kirylius Aleksandrietis* [6], *Petras Lombardas*, *Bonaventūra* ir visi scholastikai. O *Tomas Akvinietis*, dar labiau kondensuodamas seną patristikos mintį, sako, kad vyro ir moters susijungimas yra natū-

ralus žmogaus prigimties dalykas, kurio nuodėmė nei panaikino, nei suteikė. Nuodėmė šioje srityje įvedė tik besaikį geidimą, kurio nebūtų buvę nekaltumo padėtyje, kadangi ten žemesniosios galios tobulai klausė proto [7].

Taigi *Dr. M.* neturi jokios teisės tvirtinti, kad Bažnyčios tėvų nusistatymas gimdymo, kaip savotiškos blogybės, atžvilgiu buvo maždaug vienodas. Šis jo tvirtinimas remiasi tik paviršutinišku Bažnyčios Tėvų raštų ištyrimu. Su juo kartu griūva ir vienas jo ginamos tezės ramstis. Tuoju parodysiu, kad ir likusieji nėra tvirtesni.

Būtų gryniausia nesąmonė, jei kas su kai kuriais rabinais iš šio Genezės teksto norėtų išvesti pirmojo žmogaus dvilytiškumą – androginiją ir tuo jį paverstų tikra baidykle – hermafroditu. Šitą nesąmonę pakartojo 16 amžiaus teosofas *J. Boeheme* ir jam palankus 19 amžiaus mistosofas *Fr. von Baaderis*, kuris, tiesa, kovojo prieš protestantiškąją to laiko filosofiją, tačiau pats per daug pasidavė jos įtakai, nesuprasdamas ar niekindamas bažnytinę tradiciją. Šiuo atveju apie jį galime pasakyti tai, ką Gregorius XVI savo brevėje pasakė apie jo amžininką *Hermesą*: „*Magistri existunt erroris, quia veritatis discipuli non fuerunt*” [8].

Nenuostabu, kad rabiniškąjį mitą apie androgynišką žmogų laiko tikrove ir rusų apokaliptikas *N. Berdiajevas*, nes jis neabejotinai yra pasidavęs eksesyvinei *Boehemės* mistikai, giminingai slavų dvasiai [9], ir dėl to su *O. Eberzu* dar laukia į pasaulį ateinant androginiško žmogaus [10]. Tik labai nuostabu, kad ir *Dr. M.* šį mitą laiko bendra žmonijos gėrybe ir ją grindžia savąją tezę.

Toliau mūsų autorius iš visuotinio kūno lytiškumo nori įrodyti, kad vyras ir moteris yra skirtingi net pačiu savo būties principu arba siela. Dėl kūno, ypač moters, lytiškumo turime pastebėti, kad jis pritaikytas motinystės pareigoms. Visos moters kūno dalys, kaulai, muskulai, organai, galios yra pritaikytos kūdikiui. Visi tie dalykai, kurie abi lytis nejučiomis traukia vieną prie kitos ir galutinai veda į moterystę, giliausią pagrindą turi kūdikiyje. Mergaitei imponuoja vyro jėga, tvirtumas, ryžtingumas. Kodėl tie dalykai jai patinka, ji pati savęs neklausia. Prigimtis žino: tai yra ypatybės, reikalingos tėvui. Vyrui patinka moters formų pilnumas, švelnumas, pasiaukojimas – taigi ypatybės, kurios reikalingos motinai, kad galėtų kūdikį maitinti, kūniškai ir dvasiškai jį auklėti. Jau pats kūno lytiškumas ne tik kad nėra neįveikiama kliūtis tradicinei pažiūrai, bet dar ją patvirtina [11].

Šį kūno lytiškumą autorius nori atremti į sielos lytiškumą. Tiesa, mes visiškai sutinkame, kad žmoguje viena ir ta pati siela yra tiek vegetatyvinių, tiek sensityvinių, tiek intelektualinių gyvenimo funkcijų pradai. Tačiau ve-

getatyvinės ir sensitivityvinės galios, kuriose telpa ir kūno lytiškumas, formaliai nėra sieloje, bet tik kompozite iš sielos ir kūno [12]. Juk protingoji žmogaus siela savo prigimtimi yra nepilna (*substantia incompleta*). Ji tinka intelektualinio gyvenimo, bet ne sensitivityvinio ir vegetatyvinio gyvenimo veiksmams. Net ir intelektualiniame gyvenime siela naudojasi išviršine kūno pagalba. Dvasinė siela informuoja savo kūną ne kaip nors kitaip, o kaip gyvybinis gyvulių principas informuoja jų kūną. Būtent siela informuoja kūną taip, kad jis gauna savo žemišką prigimtį atitinkantį gyvenimą, bet ne taip, lyg kūno gyvenimas sielos įtakos būtų asimiliuotas dvasios gyvenimui. Todėl nors žmogaus kūno gyvybės principas ir yra dvasinė substancija, iš esmės skirtinga nuo gyvybės principo gyvuliuose, ir nors ji dvasinėmis funkcijomis turi įtakos kūno gyvenimui, tam tikrame laipsnyje ji apvaldydama, tačiau ir žmoguje animalinis gyvenimas (*vita vegetativa et sensitiva*) yra apspręstas tų pačių įstatymų, kurie veikia ir grynai animalinėse būtybėse. Dėl to animalinis žmogaus gyvenimas ne tik tai turi *vitae animalis* sąvoką, bet taip pat ir animalinio gyvenimo bei veikimo būdą. Dėl to ir Scheebenai aiškiai pasisako, kad žmogaus prigimties lytiškumas remiasi tuo, kad ji yra kūniška prigimtis [13], o ne tuo, kad siela būtų vyriška ar moteriška.

Ypač savo vegetatyviniame gyvenime žmogaus kūnas, kaip gyvuliai ir augalai, priklauso nuo tų pačių buvimo ir vystymosi įstatymų: priklauso nuo dauginimosi įstatymo ir nuo išviršinio maisto reikalavimo. Genezėje tai yra aiškiai išreikšta tuo, kad Dievas žmonėms, kaip ir gyvuliams, liepė daugintis (1, 22, 28) ir visiems jiems nurodė reikalingą maistą (1, 29–30). Ta *corpus animale* (1 Kor. 15, 44) prigimtis žmoguje ypač pasireiškia lytiniame potraukyje, kuris yra stipresnis už visus kitus ir iš dalies atsipalaiduoja iš sielos valdžios. Pagal Bažnyčios Tėvų mokslą [14] ir pačią dalyko prigimtį, to potraukio galingumas dalinai kyla iš to, kad jis yra vegetatyvinio gyvenimo funkcija, jau iš savo prigimties spontaniškai veikianti. Dalinai ir visų labiausiai iš to, kad lytinis potraukis mirtingose būtybėse siekia ne tiek jų rūšies praplatinimo, kiek jos išsaugojimo nuo išnykimo. Taigi kiek žmogaus kūnas kartu su kitomis žemiškomis būtybėmis gavo dauginimosi galią, tiek jis gavo ir tą galingą lytinį patraukimą. Tai nėra pozityvus prigimties sugedimas, bet animaliniam kūnui iš vidaus priklausanti ypatybė. Tačiau šis galingas lytinis potraukis žmoguje anaip tol nerodo, kad žmogaus būtis kaip tokia išbaigiama tik priešingų lyčių – polių susijungimu.

Vyro ir moters sielų skirtingumo neįrodo nė jų skirtinga psichologija. Psichiniai skirtumai pakankamai išaiškinami skirtinga vyro ir moters kūno

fiziologija, kuri dėl substancialinės vienybės, esančios tarp sielos ir kūno, turi didelės įtakos visai žmogaus psichikai. *Dr. M.* mano lengvai su šia pažiūra susitvarkyti, išvadindamas ją klaida, nepagrįstu biologizmu, naivumu. Bet kol jis neduos tvirtų priešingų įrodymų, tol mes nepasiduosime įtikinami tik vieno jo autoriteto, juo labiau, kad savo pusėje turime didesnių. Priešingai, visą tą pravardžiavimą mes teisėtai galime atgręžti prieš jo nuomonę, nes, kartą sutikus, kad psichologiniai skirtumai rodo vyro ir moters sielas esant iš esmės skirtingas, logiškai reikėtų sutikti, kad ir berniuko bei paaugusio vyro būties principai yra skirtingi, kadangi jų psichologija yra skirtinga. Arba iš to fakto, kad kai kurių vyrų galvosena panaši į moters, reikėtų daryti išvadą, kad tie vyrai turi moteriškas sielas, ir priešingai. Bet tokia filosofija mažų mažiausiai yra naivi, jei jau ne klaidinanti.

Dabar pažiūrėkime, ko yra verta drąsi, bet patį trinarį Dievo gyvenimą siekianti spekuliacija, būk tai Dievo atvaizdas pasireiškias žmogaus dvasioje dviem skirtingais lytiniais pavidalais – vyriškuoju ir moteriškuoju žmogiškumu, vyriška ir moteriška siela.

Šiame tvirtinime reikia skirti du dalykus: vyro ir moters sielų ontiską skirtumą, ir Dievo atvaizdo skirtingumą vyre ir moteryje. Anksčiau matėme, kad pimasis skirtumas filosofiskai nėra įrodytas. Bet mūsų autorius taip yra į jį pasinėręs, kad nori būtinai jį matyti pagrįstą dieviškuoju Trejybės atvaizdu žmoguje. Šio skirtingo atvaizdo buvimą vyre ir moteryje jis dedasi lengvai egzegetišku būdu išvedas iš Genezės žodžių: „*Padarykime žmogų iš mūsų paveikslą ir mūsų panašumą*” (1, 26). Pažiūrėkime, ar tai jam pavyko.

Ką reiškia Dievo paveikslas žmoguje, plačiai išdėstė *A. Jakštas* savo naujausiame veikle – „*Aukščiausiam gėry*” (P. 92–108). Trumpai susumuodami svarbiausias čia išsakytas mintis, štai ką galime pasakyti apie Dievo paveikslą žmoguje. Kiekviena pasėkmė turi tam tikrą panašumą į savo priežastį, ypač jei ta priežastis yra laisva ir jei ji pasėkmę sukuria pagal iš anksto turimą idėją. Dabar žinome, kad pasaulis yra Dievo sutvertas pagal dieviškąsias idėjas. Iš to darome išvadą, kad kiekvienas tvarinys yra tam tikras Dievo panašumas. Tačiau, palyginę tvarinių prigimtį su Dievo prigimtimi, matysime, kad tas panašumas yra įvairiausių laipsnių, nes vieni tvariniai yra tik negyvos būtybės, kiti – gyvos, o treči – dar ir protingos. Dėl to jie visi panašūs į Dievą, kiek Dievas yra būtybė, būtybė gyva, būtybė protinga. Tačiau kad koks nors daiktas būtų paveikslas to, kas jį padarė, neužtenka jam turėti bet kokią panašumą. Taip, pvz., išpausta žemėje žmogaus pėda nėra įdinama žmogaus paveikslu, o tik jo pėdsaku. Todėl, kad kas nors būtų kie-

no kito paveikslas, reikia, kad panašumas jame būtų išreikštas ar pagal individualines ar bent pagal rūšines antrojo žymes. Taip mes kalbame apie šito atskiros žmogaus paveikslą ar apskritai apie žmogaus paveikslą. Analogiškai ši dalyką pritaikę tvarinių panašumui į Dievą, sakome, kad tvariniai, kurie mažiausiai tėra panašūs į Dievą, nėra vadinami Dievo paveikslu, bet tik Jo pėdsaku (vestigium Dei). O tvariniai, kurie tobuliausiu būdu imituoja Dievą, būtent protingosios būtybės, yra vadinami Dievo paveikslais. Tačiau griežčiausia prasme vienas tėra tobuliausias Dievo paveikslas – tai Dievo sūnus. Jis vienas tėra tobulas Tėvo paveikslas. Nuo šio paveikslo tobulumo toli atsilieka ir protingosios būtybės.

Kas žmoogų iš visų kitų žemesnių būtybių iškelia ir padaro Dievo paveikslu? Bažnyčios Tėvai į šį klausimą įvariai atsako. Dievo paveikslą čia Jie randa žmogaus kūne, čia jo sieloje, čia sielos nemirtingume arba protingume, laisvoje valioje arba pagaliau visuose šituose dalykuose kartu paimtuose, pridėję dar žmogaus valdžią visiems neprotingiems tvariniams. Genezė aiškiai pamini paskutinįjį: „*Ir jis tevaldo jūros žuvis, ir dangaus paukščius, ir žvėris, ir visą žemę, ir visus slankiojančius, kurie kruta ant žemės*” (1, 26). Vadinasi, žmogaus valdžia neprotingoms būtybėms yra bent dalinis pagrindas to, kad jis yra Dievo paveikslas. Kadangi žmogus gamtą valdo savo protu ir laisva valia, tai iš to darome išvadą, kad žmogus savo protingąja prigimtimi, kuri specifiškai skiriasi nuo žemesnių tvarinių, ypatingu būdu imituoja Dievą ir dėl to yra natūralus Jo paveikslas.

Dėl Dievo atvaizdo abiejose lytyse, vyre ir moteryje, yra aišku, kad tas atvaizdas turi būti tiek vienodas, kiek jie yra tikri žmonės ir kiek vienodai turi žmogiškąją prigimtį. Dėl to Genezė, pabrėždama žmogiškosios prigimties vienodumą abiejose lytyse, pirmame savo pasakojime vyro ir moters sutvėrimą nusako taip, lyg jie abu būtų buvę kartu sutverti: „*Į Dievo paveikslą jį sutvėrė. Vyrą ir moterį juodu sutvėrė*” (1, 27). Be to, betarpiškas šių sakinių sujungimas aiškiai rodo, kad lyčių skirtumas nėra esminis pačios žmogiškosios būties skirtumas. Vienaskaitos įvardis „*jį*” čia reiškia ne vyrą, bet žmogų apskritai (hebr. *’ādām* be artikelio). Taigi tekstas pirmiausia sako, kad žmogus yra sutvertas pagal Dievo paveikslą, ir tuoju priduria, kad Dievas sutvėrė du tokius žmogiškus asmenis: vyrą ir moterį. Todėl tiek vyras, tiek moteris yra vienodai sutverti pagal Dievo paveikslą. Jei Dievo paveikslas vyre ir moteryje būtų skirtingas, tai hagiografas nebūtų galėjęs iš vienaskaitos įvardžio „*jį*” tuoj pereiti į dviskaitos įvardį „*juodu*”, bet būtų turėjęs sakyti: „*Vyrą ir moterį jį sutvėrė*”, kadangi tobulas Dievo paveikslas arba tobula, iš-

baigta žmogiškoji būtis pagal minėtą hipotezę tepasidaro tik vyro ir moters sąjungoje. Bet šventasis autorius to nesako. Ir, kaip pastebi Corluy [15], *Moze*, pasakodamas apie žmonių sutvėrimą, neprideda, kad Dievas juos sutvėręs „pagal jų rūšis“, kaip tai daro rašydamas apie gyvulių ir augalų sutvėrimą. Tokiu būdu pakankamai duodama suprasti, kad Dievas tesutvėrė vieną žmonių rūšį. Taip pat moko ir šv. Povilas: „*Jis padarė iš vieno visą žmonių giminę, kad apgyventų žemės paviršių*“ (Apd. 17, 26).

Todėl, jei Dievo atvaizdas žmoguje yra jo būties principas, tai tvirtinimas, būk tai vyras ir moteris esą skirtingi savo būtimi, pačiu savo būties principu arba siela, yra perdėjimas, griauantis vienybę tarp vyro ir moters. Kaip tada bereikėtų suprasti ir aną Apaštalo posakį apie panaikintą lyčių reikšmių skirtumą: „*Non est masculus, neque femina*“ (Gal. 3, 28; plg. Kol. 3, 10)? Ar tai reikštų moters išsivadavimą iš vyro vergijos, į kurią ji pakliuvo per pirmąją nuodėmę? Ar moters atstatymą į vienodą Dievo vaikystę? Aišku, kad pastarasis dalykas, o su juo kartu ir moters atstatymas į vienodą (tiek antgamtinį, tiek gamtinį) Dievo atvaizdą su vyru. Lytiškumas tiktai diferencijuoja jau metafiziškai pilnai sudarytą žmogaus prigimtį ir Dievo atvaizdą, nors dėl to ir galime sutikti, kad lytiškumas pagrindžia psichologinius skirtumus [16]. Bet tie psichologiniai skirtumai, kaip anksčiau matėme, jokių būdu dar nerodo, kad moters ir vyro sielos būtų iš esmės skirtingos. *Masculum et feminam creavit eos!* Šis kūrybinis Dievo veiksmas nesutvėrė dviejų žmonių neišbaigtų savo būtyje, bet dviejuose jau metafiziškai išbaigtose žmogiškose būtybėse sudarė skirtingą kūno organizaciją tikslui, kurį išreiškia betarpiškas Genezės kontekstas: „*Veisitės ir dauginkitės*“. Taigi skirtingas lytiškumas išbaigia tik gimdymo ir auklėjimo principą žmoguje, bet ne patį žmogų, kaip tokį. Priešingas tvirtinimas yra svetimas kūnas krikščioniškame apreiškime.

Iš visos tos surinktos teologinės medžiagos aišku, kad moteris yra lygiai panaši į Dievą, kaip ir vyras. Tačiau šv. Povilas (1 Kor. 11, 7–9) pastebi, kad vyras, skyrium nuo moters, yra ypatingesne prasme Dievo atvaizdas, ir kaip toks turi pirmenybę prieš moterį: „*Vyras neturi (kaip moteris) apsidengti sau galvos, nes jis yra Dievo paveikslas ir (dėl to vieno Dievo, ne kito ko) garbė (t. y. Dievo tarnystei skirtas); o moteris (turi apsidengti sau galvą, nes) yra vyro garbė. Nes ne vyras iš moteriškės, bet moteriškė iš vyro; juk (taip pat) ne vyras sutvertas dėl moteriškės, bet moteriškė dėl vyro*“. Apaštalas čia nenori sakyti, kad moteris yra mažiau panaši į Dievą, kaip vyras. Bet jis tik nori pasakyti, kad vyre, kiek jis yra pirmiau Dievo sutvertas ir betarpiškai norėtas kaip žmonijos reprezentantas, Dievo atvaizdas jame yra tobuliau realizuotas. Tuo tarpu moteris, nors dėl savo

vidinės prigimties ne mažiau už vyrą yra Dievo atvaizdas, tačiau, kadangi jai žmogiškoji prigimtis buvo suteikta paskiau, vyrui tarpininkaujant, ir buvo suteikta dėl vyro, arba, kadangi moteris buvo Dievo norėta tik kaip *adiutorium simile viro* naujam Dievo paveikslui gimdyti, dėl to ji ne taip pilna prasme, kaip vyras, yra Dievo paveikslas.

Čia dar glūdi ir kita mintis – būtent, kad vyras ne tik kaip žmogus, bet taip pat ir kaip vyras savo santykiuose su moterimi yra Dievo santykių atvaizdas su tvariniais, nes vyro santykis su moterimi glūdi davime ir valdyme, ir dėl to yra aktyvus ir valdymo santykis. Tuo tarpu moteris, nors kaip žmogus ji taip pat yra Dievo atvaizdas, tačiau kaip moteris savo santykyje su vyru yra ne Dievo atvaizdas, bet atvaizdas tvarinio santykio su Dievu, nes moters santykis su vyru glūdi gavime ir valdinystėj. Dėl to yra pasyvus ir valdinystės santykis. Tačiau šis santykis yra kažkas antraeilio Dievo atvaizdo sąvokoje [17] ir dėl to nepanaikina Dievo atvaizdo moteryje, kaip žmoguje, nes, „*nei vyras be moteriškės, nei moteriškė be vyro, Viešpatyje; nes kaip moteriškė yra iš vyro, taip ir vyras per moteriškę; visa gi yra iš Dievo*” (1 Kor. 11, 11–12). Iš to, kas pasakyta, taip pat aišku, kad blogiausios rūšies metafizika yra matyti žmoguje tik vyrą arba moterį, o nematyti jame žmogaus.

Toliau Genezė pati mums pakisha kitą klausimą: ar žmoguje esąs Dievo atvaizdas yra taip pat ir pagal Jo triasmeniškumą? Juk 1, 26 daugiskaitoje sakoma: „*Padarykime žmogų iš mūsų paveikslą ir mūsų panašumą*”. Nors tradicija neverčia mums šią vietą aiškinti trinariškai [18], tačiau galime sutikti, kad daugiskaita „*mūsų*” išreiškia tarp savęs besitariančius tris dieviškuosius asmenis. Bet ir sutikę su tuo, kad šiame tekste yra Trejybės apreiškimas, dar iš jo grynai egzegetiškai negalime išsiversti, kad žmogus yra sutvertas panašus ne tik į Dievą, bet ir į tris dieviškąsias asmenybes pagal jų skirtingumą.

Juk minėta daugiskaitos forma tikrų tikriausiai neneigia, kad žmogus yra sutvertas panašus į trijų dieviškųjų asmenų atvaizdą, kiek jie yra vienas Dievas. Minėtas sakinyss gali turėti tokią prasmę: „*Padarykime žmogų iš mūsų paveikslą, sutverdami jo prigimtį panašią į mūsų, kuri mums visiems trims yra bendra*”. Ir reikia sakyti, kad ši prasmė pirmiausia ir yra išreikšta, nes kontekstas daugiskaitą „*mūsų paveikslą*” tuoj pakeičia į vienaskaitą: „*savo paveikslą*”, „*Dievo paveikslą*”. Paskui vėl kontekstas iškelia tas žmogaus ypatybes, kurios tiesiogiai remiasi jo prigimties panašumu į dieviškąją prigimtį. Jis iškelia žmogaus viešpatavimą ant regimo pasaulio, kaip jame esančio Dievo paveikslo pagrindą (1, 26): kaip Dievas savo apvaizda valdo visą regimą ir neregimą pasaulį, taip panašiai ir žmogus gavo iš Dievo karališką valdžią žė-

mesniems tvariniams ir gali juos kaip nuosavybę panaudoti savo tikslams. Bet kaip pasaulio valdymas visiems trims dieviškiems asmenims yra *actio communis ad extra*, taip ir žmogaus panašumas į juos yra tas, kuo dieviškieji asmenys tarp savęs yra viena, būtent – jų dieviškoji prigimtis.

Šis karališkos žmogaus vertybės pažymys savyje iš esmės apima ir tai, kad žmogus, panašiai kaip ir Dievas, turi asmeninės būties ypatybes, nes tik asmeninė būtis gali būti sau tikslas, kad ir ne paskutinis; tik asmeninė būtis pati sau priklauso, nors ir neabsoliučiai; tik asmeninė būtis kitus daiktus formaliai sau panaudoja ir savarankiškai juos tvarko. Bet tokios ypatybės suponuoja protą ir laisvą valią, kitaip tariant, suponuoja tai, kad ta būtis yra asmeninė. Taigi Dievo atvaizdas žmoguje yra atvaizdas vieno asmeninio Dievo. Ir dėl to Dr. M. nepagrįstai tvirtina, kad, jeigu Dievas žmoguje apsireiškias kaip asmuo, tai apsireiškias ne vieningai, bet dauginai. Nepagrįstai taip pat tvirtina, kad teodicijos kalba apie vieną asmeninį Dievą esąs tik abstraktus vapaliojimas. Kalbėdama apie asmeninį Dievą, teodicėja nekelia klausimo, ar Dievas yra vienasmenis ar triasmenis. Šito klausimo grynas protas negali išaiškinti. Teodicėja kalba tik apie tai, kad Dievas nėra beasmenė, bet asmenė būtybė. Vieno asmeninio Dievo sąvokoje ji čia supranta tai, kad Dievas yra atskira būtybė nuo visų kitų, būtybė, esanti iš savęs, laisva ir protinga [19]. Ir teologiskasis traktatas apie Švenčiausiąją Trejybę iš anksto suponuoja dieviškąją prigimtį, kaip savyje subsistuojančią ir asmeninę minėtąją prasmę. Taigi teodicijos kalba apie vieną asmeninį Dievą turi ir realybėje atitikmenį. Būtų pagrindinė klaida manyti, kad Dievuje esą galima asmenybę ir prigimtį atskirti taip, kaip kad žmoguje galima atskirti prigimtį nuo asmenybės, potencialumą nuo akto, abstrakciją nuo realybės. Dieviškosios prigimties realybė nėra kita ar žemesnė už Trejybės realybę. Prigimtis ir triasmeniškumas Dievuje yra ir turi būti viena aukščiausia realybė – *una summa res*. Triasmeniškumas nesuteikia natūraliu būdu įgytai Dievo sąvokai kažkokios kitos aukštesnės realybės, bet tą pačią realybę parodo iš aukštesnės pusės.

Kad klaidinga yra tvirtinti, jog vienas asmeninis Dievas esąs abstraktus vapaliojimas, kyla jau iš to, kad pats Dievas Senajame Įstatyme save apreiškė kaip asmeninį ir kaip toks žydų buvo supastas, nors asmenų Trejybė ir nebuvo aiškiai apreiškta – žydai nė Jos sąvokos neturėjo. Tačiau jie turėjo teisingą Dievo sąvoką. Žinoma, ta sąvoka nebuvo tobula, bet dėl to negalima sakyti, kad ji buvo abstraktus vapaliojimas. Žydiškoji Dievo sąvoka virto klaidinga tik tada, kai ji užsidarė nuo tolimesnio tobulinimo per krikščioniškąjį apreiškimą. Krikščioniškasis apreiškimas ištobulino pačią asmens sąvoką. Ji mus

išmokė, kad tobulas dieviškosios prigimties aktualumas turi tokį vaisingumą, tokią plūstančią pilnybę, kad ji metafiziniu būtinumu subsistuoja ne vienoje, bet trijose hipostazėse, kad ji priklauso trimis dieviškiems asmenims.

Taigi trinariskai suprasta minėta Genezės vieta neneigia vieningo asmeninio Dievo atvaizdo galimumo žmoguje. Bet iš kitos pusės tas vieningas Dievo atvaizdas taip pat neneigia, kad žmoguje gali būti ir trijų dieviškųjų asmenų atvaizdas pagal jų skirtingumą, nes žmogaus prigimties panašumas į dieviškąją kaip tik yra ta esminė sąlyga ir pagrindas, ant kurio išauga žmogaus panašumas su trimis dieviškaisiais asmenimis. Dievišieji asmenys yra ne kas kita, kaip tik ta pati dieviškoji prigimtis savo ypatingoje subsistencijoje. Ir asmenų skirtingumas Dievuje eina iš to, kad jie kyla vienas iš kito dėl prigimties vaisingumo. Tokiu būdu Trejybės atvaizdas žmoguje nepanaikina Dievo prigimties atvaizdo žmoguje, bet ant jo dar stato. Ir dėl to klausimas, ar žmogus yra Trejybės atvaizdas, turi būti tiksliau keliamas: ar žmogus, kaip Dievo prigimties atvaizdas, dėl to yra kartu ir trijų asmenų atvaizdas pagal jų skirtingumą? Juk dievišieji asmenys kaip tokie, t. y. paimiti pagal savo asmeninį charakterį, skyrium nuo prigimties, yra *relationes* – santykiai, bet ne formos. Taigi jie, kaip tokie, negali turėti jokio tikro atvaizdo, bet gali būti tik išreiškiami analoginiais santykiais.

Realios tokio atvaizdo egzistencijos negalime grynai egzegetiskai įrodyti iš minėtų Genezės žodžių bei konteksto. Tačiau didieji teologai nuo Augustino laikų tokio atvaizdo buvimą nori įrodyti teologiškai, būtent, sutikdami su tuo, kad tie Genezės žodžiai, Dievo pasakyti, privalo Dievo mintyse turėti savo pilnutinę prasmę.

O dėl šio atvaizdo prigimties aišku, kad jis negali būti taip tobulas, jog viena žmogiška prigimtis priklausytų trimis žmogiškiems asmenims kartu. Tas atvaizdas gali būti nustatytas tik iš žmogaus prigimtyje esančių produkcijų, dvasinių ir fizinių. Kadangi tos produkcijos, ir iš jų kylantys santykiai žmoguje įvyksta ne aktualiai su jo atsiradimu, o tik virtualiai, t. y. galiemybe ir paskyrimu, dėl to formalus Trejybės atvaizdas žmogaus tvėrimo veiksmė nebuvo išbaigtas, o tik pagrįstas. Tvėrimo veiksmė buvo išbaigtas tik Dievo prigimties atvaizdas.

Produkcijų atžvilgiu žmoguje susidaro dvigubas Trejybės atvaizdas, nes remiasi dvejopa produkcija, esančia žmogaus prigimtyje. Pirmasis atvaizdas yra dvasinis, nematomas ir žmogui bendras su angelais, kadangi vyksta jo dvasioje per pažinimo ir meilės veiksmus, ypač kai tų veiksmų objektas yra pats Dievas. Šį atvaizdą atskleidė Augustino genijus. Švenč. Trejybėje Sū-

nus kyla iš Tėvo išminties, kaip Žodis, o Šventoji Dvasia kyla iš Tėvo ir Sūnaus valios, kaip Meilė. Panašiai ir žmoguje, galvojančiame apie Dievą, kyla du panašūs terminai: prote kyla panašus žodis, valioje kyla panaši meilė. Bet, kadangi žmoguje šie terminai yra akcidentalūs ir tobulai nesutampa su sielos substancija, tai to pažinimo ir meilės vyksmai žmoguje tik labai netobulai ir specifiškai kitokiu būdu imituoja dieviškuosius vyksmus arba kilimus. Šis atvaizdas išreiškia Dievuje esančius kilimus ir santykius pagal jų dvasinį ir imanentinį, bet ne pagal asmeninį charakterį, kadangi pažinimo ir meilės terminai žmoguje nėra atskiri asmenys. Taigi šis Trejybės atvaizdas yra bendras tiek vyro, tiek moters asmeniui.

Antrasis matomas Trejybės atvaizdas yra specifiškai vienam žmogui nuosavas, kadangi realizuojasi ne jo dvasioje, bet žemesnėje, arba animalinėje, jo prigimties dalyje – per sūnaus produkciją gimdymo keliu ir per antgamtinę, vieną tik kartą atsitikusią pirmosios moters produkciją iš vyro šono. Grynose dvasiose – angeluose šito atvaizdo nėra, kadangi juose nėra tų fizinių funkcijų. Šis antrasis Trejybės atvaizdas nereiškia trinitarinių kilimų ir santykių pagal jų gryną dvasinį bei imanentinį charakterį, bet tik pagal jų asmeninį charakterį, kadangi šių produkcijų pradai ir terminai yra atskiri asmenys.

Pažiūrėkime iš arčiau, kaip šis matomas Trejybės atvaizdas realizuojasi žmogiškoje šeimoje. Dieviškosios prigimties atvaizdas, esantis pirmajame vyre Adome, apsireiškia analogiškame dieviškos tėvystės charakteryje dėl to, kad Adomas buvo iškeltas kaip visos žmonių giminės pradas. Tačiau iš kitos pusės tas Adomas yra taip pat ir Sūnaus atvaizdas, kadangi jo produkcija, kaip įvykusi betarpiškai nuo vieno Dievo, yra analogiška amžinam Sūnaus gimimui iš vieno Tėvo. Tokio tobulo Tėvo ir Sūnaus atvaizdo nebegalime rasti vėlesniuose Adomo ainiuose, kadangi šie kilo ne iš vieno principo, bet iš dviejų: tėvo ir motinos. Tačiau apreiškimas, norėdamas mums suprantamiau atskleisti dieviškąsias produkcijas, kaip protoingo gyvenimo per teikimus nuo asmens į asmenį, pasinaudojo analogijomis, paimtomis iš vėlesnių žmogiškųjų šeimų. Ta analogija aiškiai matyti pirmojoje dieviškoje produkcijoje, kurią apreiškimas vadina gimdymu, o tos produkcijos principą – Tėvu ir terminą – Sūnumi.

Apreiškimas nevadina gimdymo principo Dievuje motinos vardu, nei to gimdymo vaisiaus dukters vardu, kadangi šių sąvokų negalima apvalyti nuo netobulumų. Tuo tarpu Tėvo ir Sūnaus sąvokos gali būti išskaidrintos, nes ir žmogiškoje srityje tikrai aktyvusis gimdymo principas yra tik tėvas, o ne motina: ir tobulai į tėvą panašus gimdymo vaisius yra tik sūnus, o ne duktė. Ir

dieviškoji tėvystė yra ne tik tikra tėvystė, bet tėvystė tobuliausia prasme, nes Dievuje gimdymas yra iš esmės išskiriamas Tėvo veiksmas: žmogiškoje srityje tėvas tik tepradeda gyvenimo perteikimą, tuo tarpu Dievuje vienas pats Tėvas savo galia dieviškąjį gyvenimą perveda į Sūnų, vienas pats Tėvas kildina tobulą Sūnų. Gimdymas Dievuje nereikalauja, kad Tėvui prisijungtų motiniškas principas išbaigti jo vaisių. Tokiu būdu gimdymas Dievuje yra absoliučiai skaitus. Dėl to amžinojo Tėvo tėvystė yra visokios tėvystės pirmavaizdis: „*Klaupiuos ant kelių prieš mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Tėvą, nuo kurio kiekviena tėvystė danguje ir žemėje gauna vardą*” (Efez. 3, 14–15). Žmogiškoji tėvystė toli atsilieka nuo dieviškosios tėvystės, kadangi žmoguje vienas ir tas pats asmuo gali būti iš vienos pusės tėvas, o iš kitos – sūnus. Tuo tarpu Dievuje tėvystė ir sūnystė dėl savo absoliutaus tobulumo yra vienintelės savo rūšyje ir iš esmės priklauso atitinkamiems asmenims, sudarydamos jų individualumą.

Antroji produkcija Dievuje savo hipostatišku požymiu, t. y. kaip tikras gyvenimo perteikimas kitam asmeniui, neturi jokios analogijos žmogiškoje srityje, nes vienintelis natūralus gyvybės perteikimo būdas žmogiškoje srityje yra tik gimdymas. Kitokio natūralaus gyvybės perteikimo žmoguje visiškai nėra. Dėl to žmogiškuose santykiuose, pagrįstuose prigimties teikimu, randame panašumą į pirmąjį ir antrąjį Trejybės asmenį – į gimdantį Tėvą ir gimstantį Sūnų. Tačiau žmogiškuose santykiuose nėra visiškai lygiavertis atitinkamumo trečiajam Trejybės asmeniui – Šventajai Dvasiai.

Kai kurie Bažnyčios Tėvai [20] Šv. Dvasios kilimo analogiją mato antgaminiame pirmosios moters Ievos kilime iš Adomo šono. Ieva kilo iš Adomo ne gimimo keliu, bet tuo, kad Dievo buvo paimta iš jo šono. Ir kiek Ievos kilimas skiriasi nuo gimimo, tiek jis yra analogiškas Šv. Dvasios kilmui, kuris taip pat skiriasi nuo Sūnaus gimimo. Šitos analogijos nebegalima perkelti į kiekvieną kitą moterį, nes jos visos kilo natūraliu gimdymo keliu. Dėl to ir B. Tėvai su teologais ši Šv. Dvasios atvaizdą mato tik pirmojoje moteryje.

Šv. Dvasios atvaizdo rojinėje moteryje negalima išvesti iš to, kad ji gimdymu būtų perteikusi pašvenčiamąją malonę: perteikdama antgamtinį gyvenimą, rojinė motina nebūtų vaizdavusi Šv. Dvasios, kiek ji skiriasi nuo kitų dviejų dieviškųjų asmenų, bet kiek Ji su jais yra viena. Juk žmogaus pašventimo darbas yra bendras visiems Švenč. Trejybės asmenims, o ne išskirtinai nuosavas Šv. Dvasiai. Pašventimo darbas yra priskiriamas Šv. Dvasiai tik apropiacijos keliu. Bet iš apropiacijos negalima išvesti asmeninio atvaizdo [21]. Pagaliau, jei pašventinimo darbas ir būtų nuosavas vienai Šv. Dva-

siai, tai rojinė motina, gimdymu perteikdama atgamtinį gyvenimą, būtų buvusi ne vidinių trinitarinių Šv. Dvasios santykių su Tėvu ir Sūnumi, bet Šv. Dvasios santykių su šventinamaisiais tvariniais atvaizdas.

Iš viso to, kas pasakyta, galime daryti išvadą, kad pirmoji moteris Ieva vaizduoja Šv. Dvasią tik pusiau, būtent – ne savo esme, o tik savo kilimu. Kadangi panašaus kilimo nebėra nė vienoje kitoje moteryje, tai šiuo atžvilgiu joje nebėra nė Šv. Dvasios atvaizdo.

Dabar ateina Scheebeno genijus ir Šv. Dvasios atvaizdą tiek pirmojoje, tiek kiekvienoje kitoje moteryje bando pagrįsti kitu atžvilgiu. Visą analogiją jis grindžia idealine etine padėtimi, kurią sužadėtinė užima žmogiškoje šeimoje [22]. Jis sako, kad moters padėtis (*Stellung*) šeimoje, konkrečiai išbaigiama žmonos ir motinos santykiais, yra analogiška Šv. Dvasios padėčiai Trejybėje. Moteris, kaip žmona ir motina, yra tretysis esminis šeimos narys, ne bet kaip, o tuo, kad, perteikdama žmogiškąją prigimtį, ji tampa ryšys, jungiąs tėvą su sūnumi, tampa židiny, kuriame susitinka tėvo meilė sūnui ir sūnaus meilė tėvui, tampa pagaliau meilės nešėja visai šeimai. Panašiai ir Šv. Trejybėje Šv. Dvasia yra Tėvą su Sūnumi jungiąs meilės ryšys. Kaip matome, ši analogija žmogiškoje šeimoje būtinai suponuoja tretįjį asmenį – sūnų.

Pats Scheebenas sako, kad tokių analogijų neužtinkame nė vieno Bažnyčios Tėvo ar teologo darbuose [23]. Tai yra jo paties kukli nuomonė. Bažnyčios Tėvai pirmosios moters santykiuose su vyru, pagrįstuose ypatingu jos kilimu, mato tikrai Bažnyčios ir Kristaus santykių tipą, santykių tos antrosios Ievos, atgamtinio žmonijos gyvenimo motinos, su antruoju Adomu, mistiniu Bažnyčios Sužadėtiniu – Kristumi.

Toliau Scheebenas pastebi, kad ta jo išrasta analogija yra labai netobula, besiremianti daugiau antitezėmis, kaip panašumais tarp žmogiškojo analogo ir dieviškojo pirmavaizdžio: moters padėtis šeimoje yra labiau atvirkščias (umgekehrtes), kaip tiesus Šv. Dvasios atvaizdas [24]. Šis antitetiškas atvaizdo nepanašumas kyla dėl dieviškosios ir žmogiškosios prigimties skirtumo.

Pirmasis į akis krentas skirtumas tarp moters padėties šeimoje ir Šv. Dvasios padėties Trejybėje yra tas, kad moteris negali būti tėvo ir sūnaus produktas, kaip kad Dievuje Šv. Dvasia yra bendras Tėvo ir Sūnaus vaisius, nes žmogiškoje šeimoje moteris kartu su tėvu yra sūnaus principas. Žmoguje tėvo gimdomoji galia nėra išbaigta: tėvas tik pradeda gimdymą, o tolimesniam produkto išsivystymui reikia, kad tėvo veiksmas būtų papildytas meilės asmens – moters, ir tuo būdu moteris lieka gimdymo tarpininkė. Tuo tarpu Dievuje Šv. Dvasia visiškai netarpininkauja Sūnaus gimdyje. Dieviškoje pri-

gimtyje gimdymas priklauso tikrai pirmajam asmeniui. Vienas pats Tėvas gimdo tobulą Sūnų. Dieviškai prigimčiai tam tobuliausiam aktui nereikia jokio kito tarpininkaujančio principo, kuris turėtų su Tėvu susijungti jį papildydamas. Ir, kadangi Sūnus gimsta betarpiškai iš vieno Tėvo, kadangi Jis su Tėvu teturi vieną nedalomą substanciją, vieną širdį, dėl to ir Jų meilės reprezentantas, Šv. Dvasia, gali ir turi būti bendras Abiejų produktas.

Tuo būdu dieviškosios ir žmogiškosios prigimties skirtumas padaro tai, kad jų meilės asmuo apsireiškia iš esmės skirtinguose santykiuose. Meilės asmuo Dievuje, Šv. Dvasia, yra tik ryšys, o ne tarpininkas tarp Tėvo ir Sūnaus, taigi ir ne Sūnaus motina. Šv. Dvasios negalima suprasti nė kaip Tėvo žmonos, kadangi Šv. Dvasia yra sujungta su Tėvu ne kaip Jo papildytoja, bet kiek iš Jo kyla. Šv. Dvasia su Sūnumi yra tame pačiame santykiyje kaip ir su Tėvu. Dėl to kilimo atžvilgiu Sūnus stovi tarp Jos ir Tėvo: Sūnaus kilimas yra pirmasis, Šv. Dvasios – antrasis; Sūnus ir Trejybėje yra antrasis asmuo, Šv. Dvasia – tretysis. Tuo tarpu žmoguje sūnaus kilimas suponuoja moters kilimą: kilimų arba prigimties gavimo eilėje sūnaus gimimas yra jau antras, o pats sūnus – iš eilės tretysis šeimos narys.

Žmogiškai motinai būdinga tarpinė padėtis tarp gimdymo principo ir produkto, jos funkcija, kaip pagimdyto produkto auklėtojos ir gaivinotojos ir kaip tarpininkės tamprių santykių tėvo su sūnumi – yra pastebima ne trinitarinuose Šv. Dvasios santykiuose su Tėvu ir Sūnumi, bet tik Jos santykiuose su išoriniais Trejybės produktais, t. y. tvariniais. Tą Jos padėtį apreiškimas pabrėžia ypač vardu – Parakletos. Tačiau ir ši Šv. Dvasios, kaip visokio tvarinių gaivinimo principo, charakteristika yra Jai priskiriama tik apropiacijos keliu.

Antroji antitezė tarp moters ir Šv. Dvasios yra ta, kad moters padėtis šeimoje, kaip vyro ir sūnaus tarpininkės, yra pagrįsta žmogiškosios prigimties kūniškumu, nes tos prigimties dauginimasis, kuriame moteris turi tarpininkaujančią vaidmenį, vyksta ne dvasios, bet kūno iniciatyva. Tuo tarpu dieviškosios prigimties perteikimas (ne dauginimasis!) remiasi jos tobuliausiu dvasiškumu. Moteris reprezentuoja žmogiškosios prigimties kūniškumą, o Šv. Dvasia, kaip jau rodo pats vardas, reprezentuoja dieviškosios prigimties dvasiškumą. Dar daugiau: moteris, kaip žmona ir motina, reprezentuoja prigimties dauginimosi kūniškumą kaip tik pagal jo netobulą pusę, nes moteris, kaip antrasis gimdymo principas, tik dėl to yra reikalinga, kad tam darbui neužtenka pirmojo principo. Dėl to moters vardas iš esmės primena visus žmogiškojo dauginimosi netobulumus. Tad jeigu moters vardą perkėl-

tume į šv. Dvasią, tada ne tik Ji, bet taip pat ir Tėvas su Sūnumi būtų kūniškai vaizduojami. Tada reikėtų galvoti apie dieviškosios substancijos atskyrimą, apie abipusį atskirų dieviškųjų asmenų pasipildymą, apie kūniškus norus ir t. t. Šitie kūniški santykiai taip glaudžiai yra susiję su konkrečia moters šeimynine padėtimi, kad jokių būdu nepasiduoda nuo jos atskiriami. To negalima pasakyti apie tėvo sąvoką. Tėvo sąvoka pirmiausia išreiškia kažką tik aktyvaus, tobulo, ir dėl to lengvai duodasi apvaloma; tuo tarpu moters, žmonos ir motinos, sąvoka pirmiau išreiškia pasyvoką padėtį. Iš čia suprantama dėl ko Šv. Dvasios toli gražu negalima pavadinti žmogiškojo analogo – moters vardu, ir dėl ko apreiškimas hipostatinio trečiojo dieviškojo asmens vardo faktiškai neišvedė iš moters vardo.

Ir dėl to O. Eberzo priekaištas, kad trinitarinis gyvenimas ortodoksiniame moksle yra be motiniškojo principo, yra tik riebus antropomorfizmas, kuriam be reikalo pasidavė ir Dr. M. Dar blogiau, kad Dr. M., gerai nesuprasdamas paties Scheebeno, sako, kad šis į trinitarinį gyvenimą įjungęs moteriškąjį principą. Scheebenas visiškai priešingai mokė. Štai jo žodžiai: „*Norėdami išreikšti trečiojo dieviškojo asmens charakterį ir padėtį, ne tik kad negalime Jo pažymėti moters vardu, bet labiau privalome Jį pažymėti kaip išskaidrintą jos priešybę (als den verklärten Gegensatz), kaip dvasinį ryšį, kaip išteikėjimą ir apsireikšimą dvasinės vienybės tarp Tėvo ir Sūnaus. Kaip gimdymas Dievuje dėl savo dvasiškumo yra skaistus, taip ir Šv. Dvasia turi būti skaistus Tėvo ir Sūnaus ryšys*”. Dabar Scheebenas minėtą analogiją nusako ir realiais sąlyginiais sakiniais, būtent, kada ir sąlyga, ir išvada yra priešingos tam, kas yra tikrovėje: „*Tik tada, jei moteris, nebūdama žmona ir motina, kaip mergaitė, galėtų būti meilės židinyse šeimoje tarp tėvo ir sūnaus, – tik tada ji būtų Šv. Dvasios reprezentantė ne tik pusiau, bet visiškai, ne tik savo kilimu, bet ir esme. Ir jei į anuos (kūniškus) santykius nežiūrėsime, tada tretįjį asmenį (Šv. Dvasią) maždaug galėtume pažymėti moteriškosios būties atstovu tarp dieviškųjų asmenų, būtent – meilės ir švelnumo atstovu*”. Tačiau Scheebenas tuojau priduria: „*Bet anie (kūniški) santykiai yra taip glaudžiai suaugę su moters idėja, jei ji savo padėtį šeimoje nori padaryti reikšmingą, kad jokių būdu nesiduoda nuo jos atskiriami*” [25]. Kitais žodžiais tariant, Scheebenas aiškiai sako, kad jo paties kalba apie tokią moterį, kuri natūralioje žmonių šeimoje būtų kartu ir skaisti mergaitė, ir meilės židinyse tarp vyro ir sūnaus, ir tokiu būdu savo esme vaizduotų Šv. Dvasios padėtį Trejybėje, – yra abstraktus vapaliojimas, realybėje neturįs atitikmens. Ir tai reikia pasakyti tiek apie rojinę, tiek apie dabartinę moterį. Visa Scheebeno analogija kabo abstrakčiame idėjų pasaulyje. Realybėje moters santykių šeimoje su tėvu

ir sūnumi negalima taip apvalyti nuo visų netobulumų, kad moteris moterystėje būtų švarus Šv. Dvasios atvaizdas. Šv. Dvasios atvaizdo, kad ir atvirkščio, visiškai nebėra nei toje moteryje, kuri nors ir gyvena moterystėje, tačiau neturi kūdikių, nes tada analogijai trūksta trečiojo asmens – sūnaus, kurį meilės ryšiu jungdama su tėvu, moteris vaizduoja, kad ir atvirkščiu būdu, Šv. Dvasios padėtį Trejybėje.

Tik viena moteris tėra tobulas Šv. Dvasios atvaizdas – tai Mergelių Mergelė Marija. Antgamtinė Dievo įtaka likusi Žodžio Motina, Marija lygiai kaip ir Šv. Dvasia yra meilės ryšys tarp Tėvo ir Jo įsikūnijusio Sūnaus. Marijos pavyzdžiu yra sudaryta ir Kristaus Bažnyčia, toji dvasinė, skaisti antgamtinio žmonių gyvenimo motina. Ir krikščioniškoji moterystė yra Kristaus ir Bažnyčios santykių atvaizdas. Kaip Kristaus ir Bažnyčios meilė yra *amor sponsalis*, t. y. pirmoje eilėje siekianti antgamtinės Dievo karalystės praplatinimo, taip ir krikščioniškoji moterystė, paimta ir kaip sakramentas, savo pirmaeilium tikslu turi kūdikių gimdymą ir jų krikščionišką auklėjimą. Bet apie šią moterystės tikslų hierarchiją žadu plačiau kalbėti kitą kartą. Dabar pasitenkinau išdėstęs teologiskąją lyčių metafiziką. Matėme, kad lytiškumas žmoguje nesiekia jo sielos gelmių, bet baigiasi animalinėje prigimties dalyje. Ir šios animalinės prigimties produkcijoje radome, kad ir netobulą, regimąjį Trejybės atvaizdą. Tas Trejybės atvaizdas buvo kiek tobuliau realizuotas pirmojoje žmonių šeimoje, bet jau silpnai vėlesnėse šeimose. Dėl Šv. Dvasios atvaizdo moteryje, matėme, kad jis tiek Ievoje, tiek ir kitoje moteryje, išskyrus vieną šv. Mergelę, yra labiau atvirkščias, negu tiesus atvaizdas. Ir dėl to *Dr. Maceinos* tvirtinimą, kad kiekviena moteris savo būtimi esanti kuo realiausia ir tobuliausia Šv. Dvasios išraiška, aš laikau nepagrįstu perdėjimu. Nepagrįstu perdėjimu laikau ir tai, kad jis šią savo nuomonę tvirtina esant pirmąją krikščionybės palikimą. Tą pavojingą klaidą autorius kartoja ne pirmą kartą. Dėl to, jei jis imasi teologo vaidmens, aš džiaugiuosi, kad ir pasaulietis teologija domisi, tačiau teisėtai reikalauju, kad jis liktų kritiškas teologas ir savo filosofinių spekuliacijų nepainiotų su apreiškimo tiesomis. Kitaip jo teologija, kaip kartą išsireiškė Scheeben, gali virsti ekscentriška Zopftheologie [26].

NUORODOS:

1. Židinyš. 1937. Nr. 10. P. 341–344; Nr. 12. P. 514–528.
2. Deizinger, 2228; l cf. A. Vermeerse S. J. Krikščionių moterystės katekizmas (kun. Dr. V. Brizgio vertimas). Vilkaviškis. 1937. P. 25.
3. Gregorius Nys. De provid 1. 8, c. 8; S. Ioannes Chrysost., Hom. 18 in Gen.; S. Ioannes Damascen., De fide orth., 1. 4, c. 25. Tačiau visi šie Bažnyčios Tėvai lyčių skirtingumą aiškina, kaip reikalingą gimdyti.

4. Šį klausimą plačiai gvildena L. Godefroy, *Le mariage au temps des Peres* (Dictionnaire de theologie cath. T. 9, 2077–2117).
5. S. Aug., *In Gen. ad litt.* 1. 9, c. 8, 10; 1. 11, c. 3; *Retractat.*, 1. 1, c. 10, 13, 19; 1. 2, c. 22; *De cavit. Dei.* 1. 14, c. 25, 26; *Contra Iul. op. imperf.*, 1. 2, c. 48.
6. S. Cyrillus Alex., *Contra Iul.*, 1. 3.
7. S. Thomas Aq., *S. theol.* 1, q. 98, a. 2, c.
8. Denzinger, 1619.
9. St. von Dunin-Borowski S. J. *Stimmen der Zeit.* 1928, 7 sąs. P. 12.
10. N. Berdjajev. *Der Sinn des Schaffens.* Tübingen. 1927. P. 188–238.
11. J. Könn. *Auf dem Wege zur Ehe.* Herder, Freiburg I. Br. 1920. P. 17.
12. P. Siwek S. I. *Psychologia metaphysica.* Romae. 1932. P. 430.
13. Dr. J. M. Scheeben. *Mysterien* P. 173.
14. Augustinus. *De Gen. ad litt.*, 1. 11, c. 31.
15. Courluy. *Spicilegium.* T. 1. Gandavi. 1884. P. 206.
16. J. Ternus S. I. *Scholastik.* 1937. P. 622.
17. S. Thomas Aq., *S. theol.* 1, q. 93, a. 4 ad 1.
18. J. Lebreton S. I. *Histoire du dogme de la Trinite.* T. 1. Paris. 1919 [5]. P. 507–512. Minėtą daugiskaitos formą aiškina tuo, kad Dievuje yra tokia esimo pilnybė, jog Jis galįs su savim tartis, kaip kad tariaisi vienas su kitu daug asmenų.
19. A. Lehmen S. I. – H. Lennerz S. I. *Lehrbuch der Philosophie.* Herder. Freiburg i Br. 1923 [4–5]. T. 3. P. 146.
20. S. Ioan. Damasc. *De duabus vol.*, c. 12, n. 30: „Quot modis dicitur ad imaginem?... Ratione ingeniti, quod in Adamo perspicitur, et geniti, quod in Abel ac processionis, quae in Eva”.
S. Gregorius Naz., *Orat.* 31, n. 10. Eretikams makedoniečiams, neigiantiems Šv. Dvasios konsubstancialumą, su Tėvu ir Sūnumi ir dėl to, kad Jis nesanti jų pagimdyta, atsako, duodamas šį pavyzdį: juk ir žmogiškoje prigimtyje yra buvęs vienas kilimo būdas, skirtingas nuo gimimo, tačiau to kilimo vaisius vis tiek buvo konsubstancialus savo pradui – tai Ievos produkcija iš Adomo šono: „Quid tandem Adamus erat? Dei figmentum. Quid Eva? Figmenti segmentum. Quid Seth? Utriusque soboles... Quid igitur? Eva et Seth nonne ex eodem Adamo sunt?... Utrum autem ambo ex eo geniti sunt?? Minime. Quid ergo? Altera segmentum est, alter, filius. Atqui ambo inter se idem sunt: homines enim”.
S. Methodius. *Conviv. virg.*, 1. 3, c. 10. Mato analogiją tarp Šv. Dvasios kilimo iš Sūnaus ir Ievos kilimo iš Adomo: „Is enim proprie verbi costa dicatur, septiformis Spiritus veritatis, de quo accipiens Deus post Christi extasin seu mortem, quae eum sit adiutura, fabricatur, sc. ecclesiam”.
21. Scheeben *Handb. d. kath. Dogm.*, II, n. 372.
22. Scheeben *Handb. d. kath. Dogm.*, I, n. 1019.
23. Scheeben. *Mysterien.* P. 170.
24. Scheeben. *Mysterien.* P. 172.
25. Scheeben. *Mysterien.* P. 174–175.
26. Scheeben *Handb. d. kath. Dogm.*, III, n. 1561.

RELIGINIAI PAŠNEKESIAI

(Žemaičių Prieteliūs. 1937. Nr. 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16)

Būkite visuomet pasiryžę pasiteisinti kiekvienam, to reikalaujančiam iš jūsų atsakymo, apie tą viltį, kuri yra jumyse. (1 Petro 3, 15)

I DALIS

Religinių pašnekusių, kurie nuo šiol tvarkinga eile bus spausdinami „Žemaičių Prieteliuje“ tikslas – visus skaitytojus sudominti katalikų tikėjimo tiesomis. Visa tai, kas kadaise namie ar mokykloj buvo išmokta, dabar turi būti atnaujinta, praplėsta, pagilinta ir tvirčiau pagrįsta. O tam yra gyvas reikalas! Nes kaip ir žmogus, nesirūpindamas maistu ir drabužiu, pradeda nykti, kaip namas be priežiūros ima griūti, panašiai dedasi ir su žmogumi bei jo tikėjimu, jei šis nėra nuolat gaivinamas. Ši tiesa galioja ir tiems, kurie laikomi už kitus labiau išsilavinusiais. Jie daug ką žino, tačiau religijos srityje dažnai iki penkių nesuskaito. Neretai trūksta aiškumo net pačiose *pagrindinėse sąvokose*. O tos sąvokos šiandien yra pavojuje. Iš visų pusių sistemingai puolamos. Gudriai, stropiai ir klastingai. Dievo sąvoka ir jo viešpatavimas ant viso pasaulio. Sąvoka apie išganymo reikalingumą per Kristų. Bažnyčios ir jai Kristaus duotos pasiuntinybės sąvokos. Visos tos pagrindinės sąvokos yra pavojuje. Dėl to jau laikas paimti į rankas katekizmą, jau laikas eiti į katekizmo pamokas suaugusiems, čionai, „Žemaičių Prieteliuje“, ir iš pagrindų atnaujinti savo tikėjimą.

Trumpai tariant, *aš noriu išdėstyti krikščioniškąjį mokslą kaip begalėdamas paprasčiau, prisilaikydamas katekizmo tvarkos.*

Ne klausimą po klausimo, bet skyrių po skyriaus. Prisilaikydamas katekizmo, tos didžios knygos mokyklai ir gyvenimui, laikui ir amžinybei. Nes kas pagaliau yra bet kuri grožinė religinio turinio knyga su katekizmu palyginta, jei ne puikus, tuščias pašnekesys! Žmonės, kurie visada ieško esmės, žino, kad *katekizmas yra knyga, laikytina naktį po pagalve, o gulint karste – ant širdies.*

Žadėdamas kaip galint paprasčiau išdėstyti krikščioniškąjį mokslą, aš kartu iš savo skaitytojų reikalauju *bendradarbiavimo*; ne ta prasme, kad jie imtų plunksną ir rašytų, bet kad *įsigilintų į turinį*, kad tuo būdu galėčiau išlaikyti *tam tikrą turinio ir kalbos lygį ir jo nesumenkinti*. Tad eikime visi į katekizmo pamokas – kaip vaikai, bet drauge kaip suaugę, kuriems kai kuriais klausimais bus pasakyta tai, ko vaikams nebuvo galima pasakyti.

Apie teistiškai krikščioniškąją pasaulėžiūrą

Kiekvienas rimtas išsiaiškinimas (o išsiaiškinimas tikėjimo klausimuose yra pats rimčiausias) turi prasidėti nuo pasaulėžiūros. Nuo to, ką mes galvojame apie pasaulį ir gyvenimą, apie giliausią pasaulio bei gyvenimo prasmę. Pasaulėžiūra nėra tai, kaip, sakysim, mes galvojame apie žvaigždžių pasaulį, apie saulės ir žemės santykius – tai vadinasi pasaulėvaizdis, Ptolemėjaus ar Koperniko pasaulėvaizdis. Pasaulėžiūra taip pat nėra tai, kaip mes mintijame (mąstome – red. p.) apie atomą bei molekulę, apie jų įvairią sudėtį ir t.t. *Pasaulėžiūra* yra atsakymas į didžiuosius pasaulio klausimus bei mįsles, yra tai atsakymas į klausimą: iš kur ir kam? Iš kur yra pasaulis ir gyvenimas? Ir kam yra pasaulis ir gyvenimas? Kokia yra pasaulio ir gyvenimo prasmė? Kas yra aukščiausias pasaulio viešpats? Kas duoda pasauliui įstatymus? Pasaulėžiūra yra atsakymas į pačius svarbiausius klausimus.

Nuo atsakymo į tuos klausimus arba nuo pasaulėžiūros, nuo pažiūros arba sąvokos, kurią žmogus turi apie pasaulį ir gyvenimą svarbiausiuose klausimuose, priklauso tai, kaip žmogus žiūri į pasaulį ir gyvenimą arba kaip jis gyvena, ar gyventi mėgina. Dėl to, prieš pradedant lavinti ir auklėti žmogų, yra labai svarbu jį įstatyti į teisingus santykius su pasauliu, reikia jam duoti teisingą, pačią teisingiausią pasaulėžiūrą. O tai daro katekizmas. Pačioje savo pradžioje, savo pirmuose dviejuose klausimuose ir atsakymuose jis nustato mums pasaulėžiūrą, *teistiškai krikščionišką pasaulėžiūrą.*

Kam mes esame ant žemės? Mes esame ant žemės tam, kad pildytume Dievo valią ir nueitume į dangų.

Ką mes turime daryti, kad išpildytume Dievo valią? Turime: 1. į Dievą tikėti; 2. laikytis jo Įsakymų; 3. eiti sakramentų ir melstis.

Taip norėtusi tuos paprastus, tačiau galybe ir ramybe pripildytus klausimus ir atsakymus nuolat savyje kartoti.

Tie klausimai ir atsakymai yra pasaulėžiūra, teistinė pasaulėžiūra, vadinasi pasaulėžiūra, kuri *Theos*, t. y. *Dievą* laiko pasaulio viešpačiu, kurio valią turi vykdyti žmogus savo asmeniškame gyvenime. Kurio valią jis turi vykdyti visose pašaukimo ar užsiėmimo srityse! Meno ir mokslo, prekybos ir politikos, tautos ir valstybės! Jis ir Jo valia yra įstatymas. Joks žmogus, jokia pasaulietiška sritis, jokia teisės, garbės ar papročių sąvoka nėra sau įstatymu, neduoda pati sau įstatymo. Viskas yra teonomiška, t. y. Dievui pajungta, bet ne autonomiška, t. y. ant savęs paremta, ar, kaip norėjo luciferis, virš Dievo pastatyta. Štai kur glūdi visų pirma teistinė arba į Dievą tikinti pasaulėžiūra!

Antra. Toji pasaulėžiūra glūdi dar tame, kad mes, pildydami Dievo valią, norime nueiti į dangų, t. y. norime prie Dievo. Šitame „*ėjime prie Dievo*“ arba, kaip geras, senoviškas išsireiškimas sako, „*ėjime į dangų*“, ir slepiasi aukščiausia gyvenimo prasmė. Šitoj vietoj katekizmas mums primena anuos didingus Kristaus žodžius: „*Ką padeda žmogui, jei jis laimėtų visą pasaulį, savo gi sielai kęstų nuostolį*“ (Mato 16, 26).

Dievas aukščiausias pasaulio ir žmogaus Viešpats, Dievas aukščiausias pasaulio ir žmogaus tikslas – štai teistiška arba į Dievą tikinti ir Dievui pajungta pasaulėžiūra.

Yra skirtumas tarp teistiškos ir krikščioniškos pasaulėžiūros. Krikščioniškoji pasaulėžiūra prie pasaulėžiūros, kurią susidaro žmogus, tikis Dievą, nors pats nėra krikščionis, prideda ką nors nauja.

Krikščioniškoji pasaulėžiūra mato pasaulį ne tiktai kaip pasaulio ir žmonių viešpatį bei tikslą, bet taip pat mato pasaulyje atsitolinimą nuo Dievo, mato pirmgimę nuodėmę, išganymo reikalingumą, mato taip pat pasaulį, išganytą per Kristų ir Jo malonę.

Taigi krikščioniui pasaulis atrodo visiškai kitokioj šviesoje, negu tam žmogui, kuris, tiesa, tiki į Dievą, bet netiki į Kristų ir Jo atneštą išganymą. Todėl katekizmas, kalbėdamas apie sakramentus ir maldą arba kalbėdamas apie priemones, kuriomis kiekvienam iš mūsų yra pritaikyta išganymo malonė, duoda mums teistiškai krikščioniškąją pasaulėžiūrą.

II DALIS

Norėdamas savo skaitytojus iš anksto paruošti tolesniam dėstymui, pradžioje trumpai paaiškinu pagrindines religines sąvokas. Vieną tokią jau išaiškinau praėjusį kartą, būtent, kas tai yra pasaulėžiūra. Dar kartą: pasaulėžiūra yra pažiūra į pasaulio kilmę bei tikslą.

Yra daug pasaulėžiūrų: teistinių, t. y. į Dievą tikinčių ir Dievą ant visa ko statančių pasaulėžiūrų; ateistinių, t. y. Dievo nepripažįstančių pasaulėžiūrų. Katekizmas mums duoda teistiškai krikščionišką pasaulėžiūrą.

Pasaulėžiūra yra pati pirmoji pagrindinė sąvoka. Jos negalima visiškai sulyginti su antrąja pagrindine sąvoka, su religija. Jei pasaulėžiūra daugiau nusako santykį su pasauliu, tai religija daugiau nusako santykį su Dievu.

Religija

Religija yra žmogaus santykis su Dievu, santykis per Dievo pažinimą, per Dievo garbinimą ir per susivienijimą su Dievu.

Religijos turi *dvejopą pradžią*, eina iš dviejų versmių. Čia nebus kalbama, iš kurios versmės kilo religijos žmonijos pradžioje. Bet dviguba yra religijų versmė. Pirmoji versmė yra prigimtas žmogaus protas, kuris jam sako: „Yra Dievas! Turi būti Dievas. Reikia jį garbinti“ (apie tai bus nuodugniau kalbama, kai pradėsime Dievo buvimo įrodymus). Religijos, kurios kilo iš prigimto proto, vadinasi *prigimtės arba proto religijos*.

Antroji religijos versmė yra apreiškimas, būtent, kai Dievas leidžia žmogui save pažinti ne per prigimtį ir protą, bet jau betarpiškai, asmeniškai, antgamtinio būdu. Taip kilusios religijos vadinasi *apreikštosios arba antgamtinės religijos*. (Kalbėdami apie tikėjimą įrodysime, kad apreikštosios religijos neprieštarauja prigimčiai ir protui, bet puikiausiai sutaria.) Krikščioniškoji religija yra pati aukščiausioji iš visų apreikštųjų religijų.

Visos religijos sukasi *apie Dievą*. Daugiau ar mažiau Dievas yra visų religijų centras. Visos ieško Dievo, tarnauja Dievui ir klysdamos nori tarnauti Dievui.

Visas religijas reikia *gerbti*. Kas pažįsta religijų istoriją, jų šventąsias knygas, jų apeigas ir maldas, tas gerbia visa tai, kas vadinasi religija. Jis gerbia tą Dievo sąvokos aukštumą ir grynumą, kur tik ją besutiktų, gerbia tą maldų karštumą, tą Dievo nusileidimą ir į tas religijas, kurios nesudaro aukščiausio religijos laipsnio. Religingas žmogus, kaip kardinolas *Lavigerie*, bal-

tųjų tėvų, Afrikos misionierių įsteigėjas, jodamas pro mečetę, nulipa nuo arklio ir eina pėsčias, tuo būdu pagerbdamas kitą religiją ir svetimos sąžinės įsitikinimą. Jis eina dėkodamas ir dėliaugdamasis tais, kurie, nors ir kitokių būdu, bet garbina Dievą. Tai, kas čia pasakyta, nėra vienodas religijų įvertinimas, tai nėra indiferentizmas. Visada pasilieka tiesa, kad krikščionybė yra aukščiausia ir gryniausia religijos forma, paties Dievo mums per Kristų duota. Visada tam, žmogui, kuris krikščionybę pažįsta, išlieka pareiga ją išpažinti.

Krikščionybė yra aukščiausia ir gryniausia religija. Religija, kuri savyje tobuliausiai išpildo religijos sąvoką. Religija yra ryšys, kuris žmogų jungia su Dievu per pažinimą, garbinimą ir tarnavimą; yra pagaliau iš viso to kylančių tiesų bei pareigų suma. O krikščioniškoji religija nėra tik grynas žinojimas, gyna dorovė ar tikrai koks jausmų dalykas. Jėzaus Kristaus įsteigtoji religija yra Dievo gyvenimas mumyse per Kristų. Jos pradžia nėra vienas grynas protas, nėra koks nors išradimas, nėra nežinomų dalykų ar gamtos reiškinių baimė, nėra mirusiųjų pagerbimas (animizmas, fetišizmas). Taip pat ji nėra aklas veržimasis į laimę ar neapčiuopiamas begalybės pajautimas, bet yra pagrįsta dievišku apreiškimu, kuris savo tobuliausią laipsnį įgavo Jėzuje Kristuje. Ji yra atgamtinė religija.

Išganymas

Prieš pradėdami kalbėti apie krikščioniškąją religiją, turime dar išsiaiškinti išganymo sąvoką. Nors ji savo pilnumoje kyla iš apreiškimo, tačiau jau ir prieškrikščioniškosios religijos bei filosofijos žinojo apie išganymą. Gilesnieji pasaulio išminčių protai matė žmonijoje nuodėmių ir kaltybių bedugnę, matė pelnytų ir nepelnytų bausmių, matė, kad pasaulyje yra netvarka, kylanti iš kokios tai senos kaltės, ir kad žmonija savo jėgomis neįstengs tos netvarkos jungo nusikratyti. Tik paviršutiniai žmonės nesupranta tų liūdinių faktų, jie nemato, kad pasauliui trūksta Dievo, nejaučia vargo, šaukiančio išganymo. Tik dvasiškai nesubrendę žmonės nori savimi pasitikėti ir ne-laukia jokio išganymo. Tačiau žmonių nuodėmė ir vargas šaukiasi išganymo. Tuo išganymo ilgesiu yra perpildytos senovės religijos. *Ir tas išganymo ilgesys išsipildė Kristuje.* Dėl to krikščioniškoji religija yra išganymo religija.

Krikščionybė

Tai yra Kristaus įsteigtoji religija. Jos esmę sudaro tikėjimas į vieną Dievą trijuose asmenyse ir į Dievo Sūnaus įsikūnijimą. Be to, krikščioniš-

koji religija, kaip jau buvo minėta, yra Dievo apsigyvenimas mumyse per Kristų. Ir čia mes prieiname prie kitos religinės sąvokos – Bažnyčios.

Bažnyčia

Visos religijos stengiasi savo tikinčiuosius sujungti į vieną bendruomenę. To reikalauja žmogaus prigimtis. Žmogus iš savo prigimties yra skirtas Dievą garbinti ne tik pats sau vienas, bet ir bendruomenėje. Dėl to ir krikščionybė nenori būti palaida. Dėl to ir Kristus savo religiją įsteigė draugijos formoje, kuri vadinasi Bažnyčia. Todėl Bažnyčia yra vienintelė Kristaus įsteigtoji tikinčiųjų draugija, t. y. žmonių, kurie tiki į Kristų, laikosi Jo įstatymų, naudojami Jo išganymo malonėmis ir tuo būdu tarp savęs yra susijungę bendruomenės ryšiais.

Tik visa bėda ta, kad šioje vienoje Kristaus bažnyčioje, laikui bėgant, atsirado skilimai į naujas „bažnyčias“. Kiekviena iš tų bažnyčių reikalauja, kad ją pripažintų tikrąja Kristaus Bažnyčia. Mes, katalikai, gerai žinome, kad *tikroji Kristaus Bažnyčia yra Rymo katalikų Bažnyčia*, taip pavadinta nuo Rymo miesto, kur yra jos vyriausiojo ganytojo, Popiežiaus, Petro įpėdinio, Kristaus vietininko sostas. Bet mes taip pat džiaugsmingai pripažįstame, kad kitos krikščioniškos Bažnyčios, atsiskyrusios nuo mūsų, *gera valia* save laiko už tikrąją Kristaus Bažnyčią ar bent Jos dalį, ir kad tos Bažnyčios gyvena iš tikėjimo į Kristų ir Jo Kraują, ir kad joms iš to tikėjimo kyla tikras ir dažnai gana pavyzdingas pamaldumas. Tikras katalikas atmeta nuo savęs nekrikščionišką, neigiamą nusistatymą, kuris, sakysim, protestantų bažnyčioj temato gryną suskydimą ir daugiau nieko.

Plačiau apie Bažnyčią pakalbėsime vėliau. Mums Rymo katalikų Bažnyčia yra tikroji Kristaus Bažnyčia, Kristaus tikėjimo saugotoja ir didžioji Dievo Karalystės tarnaitė.

Dievo Karalystė

Kas tai yra Dievo Karalystė? Visa žemė yra Dievo Karalystė ir visa žmonija yra Dievo tauta. Tačiau pilna prasme Dievo Karalystė ir Dievo tauta yra ten, kur žmonės pažįsta Dievą, pildo Jo valią, yra Dievu pripildyti ir atpirkti iš nuodėmės bei pikto vergijos. Tobulas atpirkimas iš viso pikto įvyks pasaulio pabaigoj, kai pradings senoji žemė: tada Dievo Karalystė bus pas patį Dievą. Tačiau Dievo Karalystės pradžia, jos sėklos grūdelis turi būti jau dabar žmonėse, jų gyvenime per teisybę, meilę ir ramybę Kristuje.

Dievo Karalystė yra visos pasaulio išganymo istorijos tikslas, yra visos žmonių sapnas. Ji sudaro Kristaus pasiuntinybės turinį. Kristus atėjo kaip kelvedys ir kelias pas Tėvą ir į Tėvo Karalystę. Jis mokė melstis ir prašyti, kad ateitų Tėvo karalystė. Dievo Karalystės tarnybai. Jis net savo Bažnyčią įsteigė. Dievo Karalystės sąvoka yra pati didžioji, visa apimanti sąvoka. Apie ją vijasi visos kitos: pasaulėžiūra, religija, išganymas, Bažnyčia ir tikėjimas. Tikėjimas yra paskutinė pagrindinė religinė sąvoka, kurią šių pašnekesių įvade reikia tinkamai nušviesti.

Tikėjimas

Neįsileisdamas į teologiskas spekuliacijas, pasistengsiu vaizdžiai parodyti, kas tai yra tikėjimas, ką reiškia tikėti, nes šiandien labai svarbu, kad sąvokos „tikėjimas“, „tikėti“, „tikis žmogus“ būtų apvalytos nuo iškraipyto supratimo ir būtų prideramoj pagarboj bei šviesoj. Savo aiškinimą pradedu nuo to pastebėto fakto, kad žodis „tikėti“ yra vartojamas ne tik religinėje srityje, bet ir kasdieniniame žmonių gyvenime.

Ką reiškia „tikėti“? Tikėti, gerąja žodžio prasme, arba tikėjimas, kuris užsitarnauja tikėjimu, o ne lengvatikyste, ne prietarais, vadinamas nėra tai, kad mes ne į bet ką tikime, bet tai, ką mes laikome tiesa, tai, ką sako tas, kuris tiesą *gali žinoti* ir *gali pasakyti*. Viskas priklauso nuo „galėti žinoti“ ir „galėti pasakyti“. Kas tiki ir tada, kai nėra šių dviejų sąlygų, tas yra lengvamanis, toks žmogaus veiksmas nenusipelno būti vadinamas tikėjimu, toks žmogus elgiasi neprotingai, net prieš protą. Ir tai galioja visose srityse, ypač religijos. Dėl to reikia išsiaiškinti, kad mūsų katalikiškas tikėjimas yra pats protingiausias dalykas, koks tik gali būti, ir kad jis nieko bendro neturi su neišmanymu ar tamsumu. Dėl to antras klausimas:

Ką reiškia „tikėti“ religine prasme? Kadangi Dievas mums betarpiškai nekalba (o jei kalbėtų, tai pirma įrodytų, kad yra Dievas; nes kaip dažnai ir velnias Dievu dėjos!), o kalba tik per tarpininkus, per tvarinius ar žmones (pranašus, evangelistus, Bažnyčios tėvus ir mokytojus), – dėl to dar nėra reikalo sakyti, kad „tikėti“ reiškia pripažinti tiesa tai, ką Dievas sako, bet: *tikėti reiškia dėl protingo pagrindo laikyti tiesa tai, ką apie Dievą ar dieviškus dalykus (sutvėrimą, nupuolimą, išikūnijimą, išganymą ir t. t.) mums sako mūsų pačių protas, į tvarinius žiūrėdamas, ar ką mums sako kiti žmonės, ir kas mūsų gynam protui visiškai ar dalinai nėra prieinama*.

Šitoks tikėjimo sąvokos aptarimas yra reikalingas, kai tikėjimas kiekvienu atveju ir prieš kiekvieną priešininką turi mums duoti tvirtą atspirties pagrindą.

Gamtinis apreiškimas

Kai kurias religines tiesas galime suvokti savo grynu protu, pavyzdžiui, kad yra Dievas, kad žmogaus siela yra nemirtinga ir kt. Tvarkingai protaudami, mes galime iš tvarinių pažinti, kad viršum šio pasaulio yra Dievas. Iš to pažinimo yra išvystomas gamtinis mokslas apie Dievą, teodicėja vadina- mas. Tvariniai tai yra pėdsakai, iš kurių mes savo protavimu susekame *gamtinį apreiškimą*. Dėl to katalikas gerbia ir brangina protą. Prieš tikėdami mes jau savo protu pažįstame, kad yra Dievas ir jo apreiškimas. Kol žmogus nėra koku nors būdu pasitikrinęs, kad yra Dievas, kad Jis yra kalbėjęs, tol, sa- vaime aišku, nėra tikėti negali į tai, ką Dievas yra kalbėjęs. Dėl to ir šv. Au- gustinas rašo laiške Konsencijui: „*Tikras tikėjimas nereikalauja atsisžadėti pro- tingo išaiškinimo ir tyrinėjimo; nes nėra tikėti negalėtume, jei protingų sielų ne- turėtume*“. Tačiau reikia pripažinti, kad iš gamtinio apreiškimo, t. y. grynu protu žmogus pažįsta tik mažą religinių tiesų dalį. Krikščioniško tikėjimo branduolį sudaro tiesos, kurios viršija žmoniško pažinimo galią, kurios gry- nam žmogaus protui nėra prieinamos. Čia Dievas, būdamas be galo geras, leido žmogui *antgamtiniu būdu* save pažinti. Apie save patį, apie savo esmę ir gyvenimą, apie savo valią, apie pasaulio bei savęs paskyrimą. Jis apreiškė tiesų, kurių savo grynu protu negalime suprasti. Tos tiesos viršija mūsų protą, tačiau jam *neprieštarauja*. Yra taip pat tiesų, antgamtškai apreiškusių, kurias vis dėlto galime savo grynu protu pažinti.

Dabar kyla klausimas, kaip Dievas antgamtiniu būdu žmonėms apsi- reiškė? Kuriais keliais Dievas atnešė žmonijai tiesų, sudarančių mūsų tikėji- mo branduolį?

Antgamtinis apreiškimas

Aišku, kad Dievas kalba žmogui iš savo rankų darbo. Dievo didybę ir galybę mes numanome, jei leidžiamės mokslo vedžiojami po neišmatuoja- mas pasaulių erdves. Nuostabi visata yra galingos Sutvėrėjo valios apreiški- mas! Kalnų didingumas, plačios jūrės, miškų bei laukų grožis, žmogus ir gy- vulys – iš visa ko ir visur kalba Dievas. Ir ypatingai jis kalba žmogui. Kiek- vienam žmogui Jis kalba įsakančiu sąžinės balsu. Dėl to suprantama, kad bū- tų galima parašyti gamtinę dogmatiką (tikėjimo mokslą) ir etiką (dorovės mokslą). Tačiau *Dievas mums, žmonėms, yra dar ypatingu būdu kalbėjęs*. Ap- reiškimo šviesa Jis nušvietė mįslę, kuri Jį patį supa. Ir davė atsakymą į klau-

simus, kuriuos trokšta išspręsti nerami žmogaus širdis. Dievas mums kalbėjo betarpiškiau už savo pėdsakus tvariniuose, kalbėjo asmeniškai, pasinaudodamas savo angelais ir žmonėmis, sapnuose ir pasirodymuose, grynai vidiniuose apšvietimuose. Jis nuo pat pradžios per žmones kalbėjo žmonėms. Ir visada gaunančiam apreiškimą Jis suteikė neklaidingą pažinimą, kad Dievas yra kalbantysis. To dieviško apreiškimo turinį ypatingai sudaro antgamtinės malonės paslaptys, tiesos apie angelų bei žmonių pakėlimą į dalyvavimą dieviškame gyvenime. Taigi *apreiškimas yra Dievo liudijimas apie save*. Apreiškimas nėra kokia pramanyta pasaka, nes pasaka yra žmogaus dvasios bandymas aiškinti pasaulio bei žmogaus gyvenimo paslaptis (nusikaltimą ir bausmę) nuolat besikeičiančiais tautos ar gadynės paveikslais. Apreiškimas yra Dievo žodis, o pasaka – žmogaus žodis. Taigi iš to, kas pasakyta, aišku, kad *krikščionybė nėra gryno proto religija*, atseit, kuri remtųsi tik gryno proto išvedžiojimais, taip pat *nėra jausmų religija*, pagrįsta tautos pergyvenimais.

Pirmykštis apreiškimas

Jau ir pirmam žmogui rojuje Dievas asmeniškai kalbėjo. Tai buvo pirmykštis apreiškimas, kurio pėdsakai užtinkami visų tautų senuose padavimuose. To apreiškimo turinys yra atpasakotas pirmuose trijuose Senojo Testamento perskyrimuose: Dievas yra vienas; Savo galinga valia Jis iš nieko sutvėrė visą pasaulį; angelai ir žmonės nuolankiu paklusnumu turėjo pelnyti amžiną gyvenimą pas Dievą; bet dėl to nuodėmingo išdidumo dalis angelų pateko į prapultį; taip pat ir žmogus padarė nepaklusnumo nuodėmę, tačiau Dievas žmogaus pasigailėjo ir pažadėjo išvaduoti iš nuodėmės vergijos.

Tos religinės tiesos, kurias pirmasis žmogus pažino iš Dievo apreiškimo ir savo asmeniškio pergyvenimo, lyg koks šventas palikimas buvo perduotas iš kartos į kartą. Bet, laikui bėgant, tas grynasis Dievo apreiškimas ėmė apsinėsti, kol pagaliau visiškai buvo sugadintas stabmeldiškėmis priemonėmis. Tačiau gražaus pirmykščio apreiškimo pėdsakus mes užtinkame visose pasaulio tautose; yra tai lyg gražiausios gėlės, augančios ant seno mūro griuvėsių.

Įstatymas ir pranašai; apreiškimo išbaigimas Kristuje

Norėdamas apsaugoti savo duotą apreiškimą, Dievas išrinko vieną tautą. Jis kalbėjo Izraelio tautos protėviams, o paskui didžiam jos vadui Mozei, duodamas įstatymą. Mozei mirus, Dievas žydų tautai davė prana-

šus. Elijas, Eliziejus, Izaijas, Jeremijas, Ezekielius, Danielius yra patys žymiausieji pranašai, kurie paliko nė vienoj kitoj religijoj neužtinkamą apreiškimo literatūrą. Pagaliau, laikų pilnybėj Dievas mums siuntė savo Sūnų ir apaštalus: „*Daug sykių ir tuleriopu būdu Dievas kitados kalbėjęs tėvams per pranašus, paskiausiai, šiomis dienomis kalbėjo mums per Sūnų*” (Žyd. 1, 1). Jėzus Kristus išbaigė dievišką apreiškimą. Po Kristaus ir Jo apaštalų niekas kitas nebeateis, kuris ką nors daugiau apie Dievą mums pasakytų. Bet kur yra tas dieviškas apreiškimas? Katekizmas mums aiškiai atsako: Šventame Rašte ir Padavimuose*.

Šventasis Raštas

Dievo apreiškimas yra istorinio pobūdžio. Jis ne visas iš karto buvo duotas, bet tam tikrais laikotarpiais; praėity ir ateity jis turi būti išlaikomas ir platinamas perduodant jį iš kartos į kartą. Jei žmonės savo vėlesnėms kartoms nori perduoti kokį nors svarbų mokslą ar įstatymą, naudojami kalba ir raštu. Lygia dalimi ir Dievas savo apreiškimui išsaugoti pasirinko tas pačias priemones. Nenorėdamas visas apreiškimo tiesas patikėti vien tik atminčiai, Jis išrinko ir įkvėpė žmones, kad jie surašytų dievišką apreiškimą. Tų Dievo įkvėptų rašytojų eilė tęsiasi nuo Mozės iki Jono evangelisto. Pats Kristus, apreiškimo pilnuma ir tiesa, nieko nerašė. Bet jo apaštalai iš šių mokiniai ėmėsi plunksnos, kad Jo žodžiu skelbtų mokslą perduotų ateinančioms kartoms raštu.

Šventasis Raštas nėra viena knyga, bet ištisas rinkinys, biblioteka daugelio knygų, surašytų per pusantro tūkstančio metų laikotarpį. Senojo Testamento (iki Kristaus) yra 45 knygos, o Naujojo – 27. Šventąjį Raštą labiau gerbiame už visas knygas, kadangi jo autorius yra pats Dievas. Nors Dievas yra pirmutinis Šventraščio autorius, tačiau tam rašymui Jis panaudojo ir žmogų, kaip įrankį, nes apreiškusių tiesų dėstyme jam leido ir asmeniškai pasireikšti. Vadinasi, Šventraščio surašyme dalyvavo ir Dievas, ir žmogus, bet pats didysis darbas priklauso Dievui.

Dievo įkvėpti Šventraščio rašytojai buvo apsaugoti nuo visokios klaidos. Kaip Dievas negali klysti, taip nė šventraštis negali klysti. Jei, beskaitydami Šventąjį Raštą, sutinkame vietų, kurios mums atrodo klaidingos, tada turime laikytis šių Bažnyčios nustatytų pagrindinių taisyklių: 1) tikėjimo ir doros dalykuose Šventasis Raštas yra neklaidingas, kadangi Dievas, jo tikra-

* Bažnyčios Tradicijoje.

sis autorius, negali klysti, meluoti; 2) gamtos aprašymuose, istoriniuose apsakymuose ir t. t. Šventraščio rašytojai kalba savo laikų būdu – dėl to tuo būdu ir reikia juos suprasti. Tada jie turėjo taip rašyti, kadangi kitaip savo amžininkų nebūtų buvę suprasti. Dėl to, skaitydami Šventąjį Raštą, mes turime skirti branduolį nuo žmogiško apvalkalo.

Kas dabar mums yra Šventasis Raštas? Jis nėra vienintelis mūsų tikėjimo šaltinis, kaip matysime, dar yra Padavimai. Tačiau Šventasis Raštas mūsų Protui ypatingu būdu perteikia tikėjimo tiesas, kadangi iš jo lapų dvelkia Dievo Dvasia. Abejojantieji tikėjime turėtų jį dažniau ir uoliau skaityti, nes taip greit sutvirtės.

Padavimai

Didelės reikšmės mūsų tikėjimui turi Šventas Raštas. Bažnyčia daug rūpinosi, kad tas tikėjimo šaltinis nebūtų sugadintas. Visais laikais mokyti vyrai dėjo didžiausias pastangas tam, kad būtų išlaikytas sveikas, neiškreiptas tos dieviškos knygos tekstas. Nors ir didelė yra tos knygų knygos vertė, tačiau *klaidinga būtų tikėti, kad Šventas Raštas savyje talpina visą Dievo apreiškimą*. Šv. Jonas savo Evangelijos pabaigoje (21, 25) rašo: „Yra dar daug ir kitų dalykų, kuriuos Jėzus padarė. Jei kiekvienas iš jų būtų atskirai parašytas, tai, manau, kad ir visas pasaulis negalėtų sutalpinti visų knygų, kurias reiktų parašyti“, bet tai, ką Kristus padarė ir mokė, nėra pradingę, nes šalia parašyto žodžio yra ir pasakytas žodis, gyvesnis už mirusią rašto raidę. Dievas, perduodamas savo apreiškimą iš kartos į kartą, pasinaudojo ir sakytu žodžiu. *Labai įdomu, kad pačioje krikščionybės pradžioje vyravo ne raštas, o gyvas sakytas žodis*. Kaip pats Kristus nieko mums nepaliko parašęs, o tik gyvu žodžiu skelbė savo mokslą, taip ir savo apaštalams Jis įsakė visų pirma skelbti Evangeliją. „Skelbkite Evangeliją visam sutvėrimui!“ Štai paskutinis Kristaus įsakymas apaštalams! Kristaus tikėjimo ir doros mokslo tiesos turėjo eiti nuo žmogaus prie žmogaus, iš lūpų į lūpas.

Tik vėliau, kai Kristus jau seniai buvo įžengęs į dangų, kai kurie apaštalai bei jų mokiniai ėmėsi plunksnos parašyti Jėzaus gyvenimą ar aiškiau išdėstyti kai kurias tikėjimo tiesas. Tie raštai ir sudaro Naująjį Testamentą. O tos tikėjimo tiesos, kurios Kristaus ir apaštalų buvo tik žodžiu perduodamos kitiems ir kurios papildė dievišką apreiškimą, tos, sakau, tiesos išliko skaitlinguose ir paliudytuose *Padavimuose* (tradicijoj).

Kokia yra *Padavimų reikšmė*, galime spręsti iš šių faktų:

1. Tik iš žodinių Padavimų mes sužinome, kurie raštai iš anuo metu taip gausios krikščioniškos literatūros iš tikrųjų yra Šventos Dvasios įkvėpti ir dėl to priklauso Šv. Raštui arba Šv. Rašto kanonui;

2. Iš vieno Šv. Rašto mes nesužinome, kad Kristus įsteigė *septynis Sakramentus*. Nesužinome net to, kad *vaikų krikštas* yra leistinas ir privalomas – tai mes tik iš Padavimų sužinome;

3. Pagaliau, be Padavimų mes neturime nė *tikro Šv. Rašto aiškinimo*.

Jau dažnai skundėsi nekatolikai krikščionys teologai, kad, išskyrus katalikų Bažnyčią, Šv. Rašto aiškinimas yra paliekamas atskirų teologų užgaidoms. Jiems Šv. Raštas yra knyga, kurioje kiekvienas iš jų ieško ir randa savąjį mokslą. Savaime aišku, kad toks subjektyvus Švento Rašto aiškinimas nėra suderinamas su Dievo apreikštąja tiesa. Šitam subjektyvizmui priešinasi aiškūs ir griežti Padavimai. „*Mes vaikščiojame kaip ant karališko kelio*“, – taip kalbėjo vyskupai, susirinkę į visuotinę antrąją Nicėjos santarybą, „*kadangi sekame Dievo mokslą, duotą mūsų šventiesiems tėvams ir katalikiškos Bažnyčios padavimus, kuriuos mes žinome esant joje gyvenančios Šv. Dvasios padavimus... Dėl to mūsų Šventųjų Tėvų, t. y. Šventosios, Katalikiškos Bažnyčios mokslas yra jėga... Jei mes laikomės gautų Padavimų, vaikščiojame Povilo pėdsakais, kuris kalbėjo Kristaus vardu, vaikščiojame apaštaly kolegijos ir šventųjų tėvų pėdsakais.*”

Iš to galima daryti išvadą, kad Padavimai savo reikšme nė kiek nenušileidžia Šv. Raštui. Tam tikra prasme jie net daugiau reiškia už Šv. Raštą, nes juk Šv. Raštas taip pat priklauso dieviškam Padavimui. Savo esme Šv. Raštas yra ne kas kitas, o raštiškas žymios Padavimų dalies užfiksavimas. Šv. Rašto pirmenybė Padavimų atžvilgiu tėra tai, kad Padavimų tiesa garantuota Šv. Dvasios *pagalba* (asistencija), o Šv. Rašto tiesa yra garantuota tuo, kad jo *autorius* yra pati Šv. Dvasia. Dieviškos tiesos laipsnis abiejuose yra vienodas. Dėl to ir mūsų pagarba abiem yra vienoda.

Padavimų liudininkai

Padavimais vadiname apreikštąsias tiesas, kurios nėra surašytos Šv. Rašte, bet žodžiais buvo perduodamos iš kartos į kartą. O kur dabar tuos Padavimus galėtume rasti? Ar ir šiandien jie tebeeina iš lūpų į lūpas? Vėl čia į pagalbą žmogaus atminčiai ateina raštas. Laikui bėgant, mokyti krikščionys vyrai tuos Padavimus surašė į knygas. Tie jų raštai yra senosios Bažnyčios tikėjimo liudininkai. O patys pirmieji krikščionybės amžių rašytojai vadinami *Bažnyčios Tėvais*. Vakarų Bažnyčioj jų eilė baigiasi septintuoju amžiumi, o Rytų – aš-

tuntuoju. Dauguma Tėvų buvo vyskupai ir pasižymėjo tikėjimo grynumu bei gyvenimo šventumu. Tai šviesiausi ir originaliausi savo laikų protai. Štai *Augustinas* – tas didžiausias krikščionių senovės išminčius! O apie tokį *Ambraziejų* sakoma, kad jam tapus Milano vyskupu, visa Italija grįžo į katalikišką tikėjimą. Klausydami jo pamokslų sekmadienį, žmonės tarsi girdį ne žmogų, bet angelą kalbant. Kaip spindinti žvaigždė senųjų krikščionių literatūroj yra didysis Šv. Rašto vertėjas *Jeronimas* – tas visuotinis istorikas, vienodai tobulai išsilavinęs lotynų, graikų ir hebrajų literatūroj. Tas žmogus, apie kurį Augustinas sako, kad perskaitęs visus pirma jo gyvenusius rašytojus, savo amžininkų buvo vadinamas „*grynojo tikėjimo fanatiku*“. Senovės ir vidurinių amžių tarpe stovi kilni *Grigaliaus I-ojo* asmenybė, kuris su *Leonu I-u*oju tiek bažnytiniu, tiek politiniu atžvilgiu buvo žymiausieji šv. Petro įpėdiniai. Taip pat Rytų Bažnyčia davė nemarios atminties vyrų. *Atanazas* – „*grynojo tikėjimo tėvas*“, paskui trys didieji kapadokai: *Bazilius Didysis*, *Grigalius Nazijanzietis* ir *Grigalius Nisietis* – tai šviesiausios Rytų Bažnyčios žvaigždės.

Jau ir pirmosios bažnytinės Santarybos remiasi Tėvų mokslu. Tačiau ne kiekvienas iš Tėvų paimtas posakis liudija bažnytinį Padavimą. Pasitaisko, kad kuriuo nors tikėjimo klausimu, į kurį Bažnyčia tuo laiku dar nebuvo atsakiusi, vienas ar kitas Tėvas klysta. Pilną tikėjimo tikrumą turi tas Tėvų mokslas, kurį jie sutartinai skelbia kaip katalikiško tikėjimo ir dorovės tiesą. Ir tai yra gal didžiausias Šv. Dvasios stebuklas, kad ji didelį būrį įvairių amžių ir mokyklų dvasios galiūnų, padarė džiaugsmingais nesugadinto tikėjimo skelbėjais.

Plačiai teka Padavimų srovė. Garbingą vietą Padavimų liudininkų tarpe, be abejo, užima „*Tikybos Išpažinimai*“. Kas iš mūsų nežino „*Apaštų Tikybos Išpažinimo*“? Šalia „Tėve mūsų“ ir „Sveika Marija“, jis yra seniausias ir brangiausias palikimas. Jo branduolys tikrai yra sudarytas Apaštų laikais, o prieš 100 metų naujai krikštijamųjų buvo kalbamas kaip ištikimybės priesaika. Jei kas iš mūsų reikalauja suglaustai išreikšti savo tikėjimą ir pasaulėžiūrą, galima su pagarba kalbėti: „*Tikiu į Dievą Tėvą, visagalį Dangaus ir žemės Sutvėrėją...*“ Šalia Apaštų Tikybos Išpažinimo labiausiai vartojamas (Mišiose) yra *Nicėjos Tikybos Išpažinimas*, sustatytas 325 m. Nicėjos Santaryboj ir 381 m. praplėstas Konstantinopolyje. Kai šiandien į Bažnyčią yra priimamas kitatikis, kai kandidatas į kunigus gauna subdiakonato šventimus, ar kai naujam klebonui yra perduodami jo Bažnyčios raktai, kalbamas *Tridento Tikybos Išpažinimas*. Ši formulė buvo sudaryta Tridento Santaryboj, tuoj po reformacijos, ir yra pati iškilingiausia mūsų Tikybos Išpažinimo forma.

Padavimų liudininkai yra ir vadinamieji *Kankinių aktai*. Iš jų sužinojome, ką tie Dievo liudininkai tikėjo. Visuomet dėl savo tikėjimo, kuris buvo Bažnyčios tikėjimas, buvo pasmerkiami mirti. Brangūs Padavimų šaltiniai pagaliau yra *liturginės knygos*: Mišiolas, Brevijorius (kasdien kunigų skaitomi), Ritualas (sakramentams teikti), Pontifikalas (vyskupiškoms apeigoms). Visose tose šventose knygose yra nemažai Padavimų. Taip pat ir *Kapų antrašės* katakombose, seni *paveikslai* aiškiai rodo, koks buvo mūsų tėvų tikėjimas. Pagaliau *Santarybų nutarimai*, iš kurių mes lyg iš tyrų šaltinių semiamė Kristaus mokslą.

Apie Bažnyčios mokymo galią

Šventasis Raštas ir Padavimai sudaro du mūsų tikėjimo šaltinius. Juose telpa antgamtinis Dievo apreiškimas. Bet tas faktas dar nepadeda krikščioniui susidaryti tikėjimą. Sakysim, kaip jam pavyktų sužinoti, ką Šv. Raštas moko apie tą ar kitą mūsų religijos tiesą? Pats šv. Petras davė mums suprasti, jog *Šventasis Raštas nėra taip jau visur aiškus ir suprantamas*, kad kiekvienas tikintysis galėtų jį teisingai suprasti ir iš jo semtis tikrojo tikėjimo. Štai kaip jis kalba apie Povilo laiškus: „*tokiuose laiškuose yra dalykų, kurie vargu suprasti; juos neišmanantieji ir svyruojantieji iškreipia, kaip ir kitus raštus*” (2 Petro 3, 16). Tai galioja ne tik Povilo laiškam, bet ir visam Šv. Raštui. *Didelė sektų daugybė* pirštu prikišamai mums rodo, kur nueina žmonės, vieni patys beaiškindami Šv. Raštą. Tą patį posakį vieni iš jų supranta apie palaiminimą, o kiti apie prakeikimą. Vadinas, jau ir pačiam Šv. Raštui aiškinti reikia įstaigos, kuri su tikrumu pasakytų, kur yra tikėjimas, o kur klaida.

Kaip, pagaliau, paprastas krikščionis susiras tą tikėjimą, dėl kurio mirė kankiniai, kurį savo raštais gynė pirmieji krikščionybės apologetai ir skelbė Bažnyčios tėvai? Pats sau vienas paliktas, be abejo, jis nuskęstų nuomonių įvairume bei priešingume. Dėl to Dievas, dėl to Kristus, tas „kelias, tiesa ir gyvenimas“, krikščionybei, žengiančiai į tikėjimo kalną, davė saugų vadovą, *neklaidingai mokančią Bažnyčią*. Apaštalams ir jų įpėdiniams buvo duotas įsakymas: Mokykite visas tautas! Kristus jiems pasakė: „*Kas Jūsų klauso, tas manęs klauso; kas jus niekina, mane niekina*” (Luko 10, 16). Dėl to mokančioji Bažnyčia yra pati pirmoji tiesos liudininkė, klaidos teisėja, *paskutinė instancija visiems tikėjimo klausimams*.

Mokančiąja Bažnyčia katalikas gali *visiškai pasitikėti*, nes Kristus jai pažadėjo: „*Štai aš esu su jumis per visas dienas iki pasaulio pabaigai*” (Mato

28, 20). Apaštalams ir jų įpėdiniams, popiežiams ir vyskupų visatai Kristus pažadėjo: „*Aš melsiu Tėvą ir jis duos jums tiesos Dvasią. Ji pasiliks pas jus ir bus jumyse*” (Jono 14, 15–17). Vadinasi, dėl to, kad su mokančiąja Bažnyčia „*per visas dienas*” yra Kristus, kad toje Bažnyčioje veikia „*tiesos Dvasia*”, šventoji Dvasia dėl to mokančioji. Bažnyčia, iškilmingai sprendama *tikėjimo ir doros tiesas*, yra *neklaidinga*. Apie tą Bažnyčios neklaidingumą išsamiai parašysiu vėliau. Dabar užtenka atsiminti, kad neklaidingas Bažnyčios mokymas kiekvienam katalikui sudaro absoliučiai reikalingą ir *artimiausią tikėjimo normą*. Tai uolumo pagrindai, kurie visada atlaikė klaidų audras. Tik neklaidingos Bažnyčios dėka dieviškasis apreiškimas išliko nesugadintas.

Visa tai, apie ką iki šiol kalbėjome, buvo pačios reikalingosios įvedamosios pastabos. Jei kas iš lygumų nori kopti į aukštą kalną, visų pirma turi pereiti kalvotą apylinkę, nes prieš kiekvieną kalną tęsiasi mažesnės kalvos. Šias peržengę, stovime paties kalno apačioj ir jau galime pradėti kopti. Panašiai atsitiko ir su mūsų pašnekesiais apie tikėjimo šaltinius; jų aiškinimas buvo kaip tikėjimo tiesa: „*Tikiu į Dievą Tėvą Visagali, dangaus ir žemės Suvėrėją*”. Dabar kalbėsime apie Dievą Trejybės vieną, apie Dievą pasaulio suvėrėją, angelų bei žmonių Viešpatį. Aiškus dalykas, kad mano išvedžiojimais negali būti išsamūs. Nes vietos per mažai teturiu. Tai visų pirma siejasi su Dievo buvimo Įrodymais. Pasistengiau tam *kryptį* duoti. Norintieji plačiau susipažinti tegu perskaito mūsų Universiteto profesoriaus kun. dr. A. Maliauskio veikalą „*Teodicėja*”, išleistą 1931 m. Kaune.

Dievo buvimo problema

Pradėdamas rašyti apie Dievo buvimą, jaučiu tam tikrą baimę. Ne dėl to, kad neturėčiau argumentų Jį įrodyti ir apginti, bet dėl to, kad bijau, kad nuostabus įvairių ir tvirtų argumentų tarpusavis sutikimas, kuris patvirtina tą pagrindinę tiesą, pereidamas per mano protą ir lūpas, nenustotų savo galimumo ir aiškumo. Bet kartu manau, kad Dievas, kuris yra ir į kurį aš tikiu, neleis, kad mano skaitytojai dėl mano kaltės per mažai tegautų šviesos, kuri taip gausiai nuo Jo sklinda į visas puses.

Dievo buvimo klausimas turi didžiausios reikšmės. Pirmiausia tiems, kurie save vadina netikėliais, bedieviais. Jie nesiginčija dėl tos ar kitos tikėjimo tiesos, nesiginčija dėl apeigų skirtumo, bet religinį klausimą judina iš pačių giliausių šaknų. Yra bedievių pozityvistų, kurie mano, kad pažangus mokslas be jokio Dievo galės išaiškinti visą pasaulį, ir dėl to kartoja Laplace'ui primes-

tus žodžius: „*Mums nebereikia Dievo hipotezės*”. Dar kiti, agnostikais vadina mi, tvirtina, kad tas klausimas viršijęs žmogaus protą, kad jis esąs neišsprendžiamas, ir dėl to desperatiškai šaukia: „*Nežinome ir nežinome!*” Kiti, pagaliau idealistai, pripažįsta Dievą, bet tas jų Dievas jų teigimu daugiau ar mažiau žmogaus minties padaras, savojo aš jausminis pergyvenimas.

Dėl to reikia jiems parodyti, kad Dievas yra, kad be Dievo negalima išaiškinti visatos, kad protu pažintas Dievas yra asmeniškas, kad Jis yra atskirtas nuo visatos ir nuo paties žmogaus. Moderniškas bedievis, persitikrinęs Dievo buvimu, padaro lemiamą žingsnį sprendžiant religinę problemą. Nes, sutikęs su tuo, kad Dievas yra, jis be vargo matys to Dievo apreiškimą krikščionybėje, o pačią krikščionybę matys Katalikų Bažnyčioje. Kažkas rašė, kad jei tikite tuo, kad Dievas yra, atsiklaupkite ir po Nukryžiuotuoju. O aš nuo savęs pridedu, kad pasiduokite ir Romos Popiežiui! Tos trys tiesos: Dievas, Kristus, Bažnyčia – tampriai tarp savęs siejasi. Ir, kaip rodo patyrimas, tas, kuris paneigia Katalikų Bažnyčią, lengvai paneigia ir Kristaus dievybę, o Jėzaus dievybės neigėjas veikia praranda tikrąją Dievo sąvoką. Ir atvirkščiai: kas pripažįsta tikrą asmenišką Dievą, tas, sekdamas savo protą, dieviškos malonės sustiprintą, skubiai artinasi prie Kristaus ir prie Bažnyčios.

Ne tik bedieviams, bet ir tikintiesiems šiandien Dievo buvimo įrodymas turi didelės reikšmės. Nors religija pas mus šiandien ir nėra akiplėšiškai neigiama, bet dargi net pripažįstama ir gerbiama, tačiau tarp daugelio save tikinčiais laikančių išsilavinusių žmonių, pastebima tendencija protą visiškai atskirti nuo religijos. Dievas pagal jų supratimą yra jausmo, tikėjimo, kulto, bet ne proto, ne gyvenimo dalykas. Dėl to ir stengiamasi sukurti papročius, dorovę, sukurti asmenišką, šeimynišką, visuomenišką, ekonomišką ir politišką gyvenimą, kur Dievas savo autoritetu ir įsakymais didžia dalimi jau nebefigūruoja. O jei ir figūruoja, tai vien tam, kad gyvenimui suteiktų estetiško ir sentimentalaus elemento, stiprybės skausmuose. Iš čia kyla grynai laicistiška pasaulėžiūra, tik religine kauke užmaskuota. Pagaliau ir tikinčiame žmoguje kovoja du priešingi pradai: tamsią skausmo valandą mūsų savimeilė pagatava (pasiruošusi – red. p.) neigti Dievo buvimą, o šviesią proto valandą Dievo pripažinimas gali mus vesti prie didžiausio savęs išsižadėjimo.

Dėl to reikia ir tikinčiajam pasitikrinti Dievo buvimu, reikia savo tikėjimui duoti nepajudinamą pagrindą, galingesnį už nepastovių jausmų antplūdį. Reikia pasitikrinti, kad Dievo reikalauja mūsų protas ir gyvenimas.

Reikia suteikti Dievui prideramą vietą pasauležiūroj: užleisti pačią piramidės viršūnę, patį gyvenimo centrą!

Gamtinis Dievo pažinimas

Ar yra Dievas? Katekizmas to klausimo sau nekelia. Iš anksto pripažindamas Dievo buvimą, jis imasi aiškinti Dievo prigimtį, tuo būdu labiau atsakydamas į klausimą: kas yra Dievas? Didžiūmai žmonių Dievo buvimas nesudaro jokios problemos. Nuo pat mažens jie su džiaugsmu išpažįsta: „*Dievuje mes gyvename, judame ir esame*“. O vis tiek jau ir nuo senų laikų pasi-taikydavo žmonių, keliančių šį klausimą: ar yra Dievas? Ir nuo seniausių laikų šviesiausi žmonijos protai stengėsi įrodyti Dievo buvimą. Taip pat ir Katalikų Bažnyčia Vatikano Santaryboj moko, kad *Dievas, visų daiktų pradžia ir tikslas, proto šviesa iš sutvurtų daiktų gali būti su tikrumu pažintas*. Vadina-si, priešingai Karaliaučiaus filosofui Imanueliui Kantui, mokiui, kad Dievo buvimo negalima protu įrodyti, Bažnyčia aiškiai skelbia, kad šalia tikėjimo antrasis kelias į Dievo pažinimą gali būti *grynas žmogaus protas*. Tuo dar nėra pasakyta, kad kiekvienas žmogus būtinai *privalo* savo gryną protą Dievą rasti ar Jį taip visuomet randa. Didesnei žmonių daliai nereikia ilgų Dievo buvimo įrodymų; užtenka to proto ir tvirto pagrindo, kurį suformuoja religinis auklėjimas. Kitus prie Dievo priartina rimti gyvenimo įvykiai, gilūs pergyvenimai. Tačiau keliai į Dievą per gryną samprotavimą nėra koks paprastas dalykas. Jau apaštalas Povilas rodė jį senovės pagonims; savo laiške rymiečiams (1, 19–20) jis pasmerkia pagonių stabmeldystę, „*kurie tiesą laiko neteisybėje. Kas žinoma apie Dievą, juk yra juose apreikšta, nes Dievas jiems apreikė. Nes kas jame neregima, jo amžinoji galybė ir dievytė, tai nuo pat pasaulio įkūrimo galima matyti proto šviesa iš padarytųjų dalykų; taip kad jie neįsteisinami*.“ Ir iš tikrųjų, mūsų matomoji visata, išnagrinėta savo giliausioje prigimtyje ir apraiškose, būtinai reikalauja aukštesnės būties buvimo.

Dievo buvimo įrodymai

Dievo buvimo įrodymus galime įvairiai pradėti: nuo begalinių didybių ir nuo begalinių mažybių, nuo žvaigždžių sudėties ir nuo atomo sudėties, nuo įstatymų, kurie reguliuoja fizinį pasaulį, ir nuo įstatymų, kurie valdo žmonių sąžines. Kiekvienas atomas, kiekviena molekulė, kiekvienas kristalas, mažas sėklos grūdelis, vabzdžio sparnelis, bitės instinktas, ir taip vis aukštesnų būtybių laip-

tais, kol prieisime painius gyvulių organizmus, žmogaus sąžinės troškimus – visa tai tvirtina, kad yra Dievas. Kada milijonai liudininkų, viens nuo kito nepriklausomų, sutaria liudydami apie kokį nors faktą, tai šitas sutarimas kiekvieną, kad ir užsispyrusį, protą verste priverčia pripažinti tai tiesa.

Kai į rankas paimu raktą tam, kad kokį nors užraktą atidaryčiau, tai jei raktas ir užraktas yra paprasti ir nesudėtingi, galiu dar pamanyti, kad tas raktas atsitiktinai atidarė užraktą. Bet, jei užraktas turi painiausią mechanizmą, ir jei raktas jį tobulai atidaro ne vieną, o šimtą kartų, ir ne tik mano, bet ir vaiko, mechaniko rankose laikomas, jei atidarė vakar ir šiandien, jei pagaliau su kitais raktais negalima atidaryti – tai ar aš tada begaliu abejoti, kad tas raktas nėra pritaikytas šiam užraktui? Štai dabar painiausiai sudėta visa, su daugybe palaispniui kylančių vis tobulesnių būtybių, su įvairiausiomis tvarkos, judesio, gyvybės, sąžinės apraiškomis! Pritaikau jai Dievo hipotezę ir visa yra puikiausiai išaiškinta, visos problemos išspręstos! Tą hipotezę pritaiko paprasta senutė ar vaikas, pritaiko filosofas ir mokslininkas, o taiko ją ne nuo šiandien ar vakar, bet jau nuo seniausių laikų – ir visatos mįslė yra išrišta; o visos kitos išgalvotos hipotezės buvo rastos netinkamos. Ar aš dabar begaliu protingai abejoti, kad ne Dievas tėra tikrasis raktas, kuris atveria gyvybės ir visatos paslaptį?

Perlėkim greitai žvilgsniu tą įrodymų sutarimą.

Tvarka visatoje

Labiausiai stebėtinas gamtos fenomenas yra joje esanti pastovi ir nuolatinė tvarka. Iš tos tvarkos mes imame paprasčiausią, bet drauge ir galinčiausią Dievo buvimo įrodymą, kurį mokslininkas analizuoja ir ištobulina, suteikdamas jam griežtai moksliską formą. Tą įrodymą vartojo pirmieji krikščionybės apologetai, Bažnyčios Tėvai ir rašytojai. Net laisvamaniai pajuto to argumento stiprumą. Štai kaip išsitarė jų pranokėjas Volteras: „*Visata man neduoda ramybės ir aš negaliu sapnuoti, kad tas laikrodis būtų, o neturėtų laikrodininko*”.

Visoje visatoje ir kiekvienoje, net mažiausioje jos dalyje, pastebime pastovų priemonių pajungimą savo tikslams. Yra tvarka žvaigždėse, fizikos – chemijos įstatymuose, biologijoje, botanikoje, fiziologijoje, nuostabiuose gyvulių instinktuose. Pagaliau toji tvarka matosi ir visoje visatoje, kur viena gamtos sritis yra pajungta kitai ir visos tobulybės krypta į vieną didingą pastatą, kurio didį, įvairumą apvaldo dar didesnė vienybės mintis.

Iš čia jau galima taip įrodyti Dievo buvimą: visoje visatoje ir kiekvienoje jos dalyje yra aiškiausias priemonių sutvarkymas savo artimiausiems tikslams, ir žemesnių tikslų sutvarkymas aukštesniems tikslams, o šių – bendrajam tikslui – visatos gėriui. Bet parinkti priemonės tikslui pasiekti yra proto požymis. Taigi visata priklauso nuo proto tvarkytojo, kurį mes vadiname Dievu. Taigi Dievas yra.

Dabar išanalizuokime atskirus fenomeno davinius ir paskui padarykime sintezę.

Tvarka žvaigždėse

Žvaigždėse aiškiai matosi didelė tvarka. Nenoriu čia skaitytojams pateikti virtines skaičių apie žvaigždžių kiekį, dydį ar greitį, nes tie skaičiai yra nepaprastai dideli. Mąstant apie tai, nieko nebelieka daryti, kaip tik stebėtis, garbinti ir tylėti. Paminėsiu tik kelis astronomijos duomenis, kurie aiškiai atskleidžia Dievo išminties pėdsakus. Žvaigždės keliauja kreivų linijų takais, viena sukdamasi apie kitą, keliauja nustatytomis kryptimis, iš jų neišklysdamos ir tarpusavyje nesukliūdamos. Kiekviena žvaigždė turi savo greitį, tobulai suderintą su kitų žvaigždžių greičiu. Kas jį nustatė? Žvaigždės turi nuostabius įstatymus, taip pastovius ir greitus, jog astronomas sekundės tikslumu žino, kad tuo laiku per teleskopą jis tikrai iš anksto nustatytą vietą matys tą, o ne kitą žvaigždę. Kas davė tokius įstatymus? – Žvaigždžių judesys yra suderintas su dar painesniais fenomenais. Sakysim, yra žinoma, kad, jei žemė būtų arčiau ar toliau nuo Saulės, negalėtų joje būti gyvybės; jei Žemė nesuktųsi apie save, nebūtų mūsų dienų nei naktų, kurios turi nepaprastos reikšmės gyvybei. Kas tai nustatė?

Įstatymai, reguliuoją milžiniškų žvaigždžių santvarką, turi panašumo su įstatymais, kurie valdo mažiausio atomo santvarką; tas pats įstatymas, kuris veda žvaigždės judesį, veda ir žemėn krintantį medžio lapelį. Todėl teisingai sako Niutonas: „*Viskas turi to paties paveiklo žymes dėl to viskas turi būti priklausoma nuo vienos ir tos pačios būtybės.*”

Tvarka fiziniuose įstatymuose

Gamtos tyrinėjimas moksliskai patvirtina aną Šventraščio posakį, kad „*viskas pasaulyje yra nustatyta skaičiumi, svaru ir saiku*”. Griežti įstatymai yra atomų kombinacijose, iš kurių susidaro molekulės. Ne mažiau nuostabūs įsta-

tymai ir kūnų susikristalizavime. Žiemos metu ant mūsų langų savaime susidaro gražūs kristalai, mažos žvaigždėlės, kiekviena turinti po šešis spindulius; tame taisyklingame šešiakampyje kiekviena sušalusio vandens molekulė užima sau skirtą vietą.

Paimkime kad ir tą paprasčiausią medžiagą – vandenį, kokie nuostabūs dalykai su jais dedasi! Keliaudamas iš jūros į debesis, iš debesų ant žemės, nuo žemės per upes ir ežerus vėl atgal į jūrą, vanduo padaro nuostabų ratą, kuriame negalima nematyti tvarkančio Proto. Be to, dar reikia atsiminti, kad vanduo šaldamas ne traukiasi, kaip visi kiti kieti kūnai, o plečiasi. Tai vienintelė išimtis, tačiau būtinai reikalinga, kad vandenyje galėtų laikytis gyvybė. Atsiminkime ir tą protingą ekonomiją, pagal kurią susidaro ir pasiskirsto įvairios druskos upių ir jūrų vandenyse.

Tvarka gyvybės pasaulyje

Aiškus tikslingumas pastebimas ir gyvūnų pasaulyje. Milžiniška daugybė pagamintų sėklų, rūpestingai apsaugotų, įvairiausiais būdais yra visur išnešiojama, kad išsivystytų į gyvą organizmą, aiškiai sekdamą vieną tvarkančią mintį. Ar ne nuostabus yra vištyčio išriedėjimas iš kiaušinio? Juk tai yra gyva mašina, kuri susistato gyvame kevale. Tas kevalas aklinai kiaušinį atskiria nuo išorinio pasaulio. Tačiau kiek tame kiaušiny realizuojasi pritaikymų su būsiančia aplinkuma, kuri dabar kiaušiniui neturi jokios įtakos, tamsybėse susiformuoja akys regėti šviesai, kuri yra lauke už kevalo sienų; už sienų yra ir tos medžiagos, kurios turės maitinti, o viduje formuojasi prietaisai toms medžiagoms asimiliuoti ir suvirškinti. Reiškia du šių santykių terminai viens nuo kito skiriasi erdve ir laiku, tačiau iš anksto darytas atitikimas yra tobulas; ir yra tiek tobulas, kad jam nieko netrūksta ir nieko nėra nereikalinga. Kaip tai išaiškinsi?

KVAILYS TARĖ SAVO ŠIRDYJE: NĖRA DIEVO

(Žemaičių Prietelius. 1937. Nr. 17)

Tikslingumas žmogaus organizme

Nebūdamas gydytoju specialistu, vis dėlto pateiksiu skaitytojams kelis anatomijos mokslo duomenis, iš kurių aiškiai galime spręsti apie amžinojo Proto egzistavimą.

Nuostabus motoras yra žmogaus širdis. Nuolat susitraukdama ir išsiplėsdama, be jokio nuovargio ženklo ji dirba dieną ir naktį. Kai mes įkvepiame orą, tuo laiku širdis traukia į save pagedusį orą ir varo jį į tūkstančius plaučių indelių, kad ten tyrame ore atšviežintų. O kai iškvepiame, tai širdis atšviežintą kraują varo į plaučių arteriją, kad iš čia po visą organizmą jis išnešiotų gaivinančią jėgą. Nuostabus ir tas pats kraujas! Tai skystimas, sudarytas iš griežtai suseiktų cheminių medžiagų, iš milijonų baltų ir raudonų kūnelių. Painiausiu procesu pasidaręs iš priimto maisto dalių, kraujas širdies varomas, maitina visas kūno dalis, o iš čia teka į plaučius valytis.

Ne mažiau aiškus tikslingumas matomas ir ausyse, tame nuostabiame muzikos instrumente, kuris ištikimai atkartoja visus koncerto ar žmogaus kalbos garsus. Tai su neapsakoma precizija padarytos mikroskopinės kanklės: nuo mažiausio garso virpančių 6000 stygų leidžia mums atskirti įvairius muzikos tonus, instrumentų tembrus, akordus ir gaidas.

Nuostabūs prietaisai yra ir mūsų akys! Regėjimo nervas – puikiausiai lęšiai, automatas įeinančiai šviesai reguliuoti, švelniausi siūleliai, į kuriuos išsisklaido regėjimo nervas, ir visa tai dar uždaryta saugiamo galvos įdubime. Tai geriausias optinis instrumentas, kuriuo galime matyti įvairiu atstumu

esančius daiktus: obuolį, kurį laikome rankoje, ir žvaigždes, spinduliuojančias už milijonų kilometrų; instrumentas be painios vamzdžių ar stiklų sudėties, o tik su keliais raumenimis, paklusniais mūsų valiai.

Gyvulių instinktai

Ir gyvulių instinktuose matosi aiškus prigimties tikslingumas. Sekdami savo instinktą, gyvuliai padaro nuostabių veiksmų, kurie tarnauja aiškiai nustatytiems tikslams: apsaugoti save ir savo veislę. Ką tik išriedėjęs vištytis žino, kad reikia lesti grūdą; žąsyti – kad reikia plaukti vandeniui. Voras moka daryti painius tinklus sau maisto ieškodamas. Yra vienas vabzdys, kuris, norėdamas savo būsimam vaikui parūpinti gyvos mėsos, padaro kitam vabzdžiui labai tikslią operaciją, sužeisdamas jo tam tikrus nervus. Tada operuotasis vabzdys nebegali pasijudinti iš vietos, nors yra gyvas. Tas vabzdys paima šį ir nuvelka į tą vietą, kur padeda savo kiaušinį. Išriedėjęs vaikas yra aprūpintas šalia gulinčia gyva mėsa. Nuostabus menas matosi gyvių lizduose, kurie yra pritaikyti kiekvieno reikalavimams. Yra žinoma, kad bitės, dirbdamos korius, išsprendžia sunkią problemą: nulipdyti didžiausios talpos indą, išeikvojant mažiausiai medžiagos ir darbo.

Tie keli pavyzdžiai rodo, kad gyvuliai, instinkto vedami, veikia labai tikslingai. Gyvulys ir nesimokęs, pagaliau pirmą kartą, kaip tikras tos srities specialistas, atlieka ir tokius dalykus, kurie reikalauja didelio žinojimo ir įpratimo. Gyvuliai elgiasi taip gudriai tikrai ten, kur yra reikalas palaikyti save ar savo rūšį. Kituose jų veiksmuose jokio gudrumo nesimato. Kadangi protas nėra taip griežtai apibrėžtas, aišku, kad tikslingi gyvulio veiksmai nėra nustatyti to proto, kurį turi pats gyvulys, bet ano Proto, kuris tuos gyvulius padarė.

Visuotinė tvarka

Iš atskirų sričių kildami į bendresnes, matome, kad viena gamtos sritis yra pajungta kitai: mineralai tarnauja augalams, augalai – gyvuliams, žemesnieji gyvuliai – aukštesniems, šie iš savo pusės duoda tai, kas reikalinga žemesniems. Kaip vieną iš tūkstančio pavyzdžių paimsiu tarpusavį žmonių, gyvulių ir augalų bendravimą alsavimo srityje. Oru alsuoja žmonės, oru alsuoja gyvuliai ir alsuodami orą apnuodija angliarūkšte. Alsuoja per lapus oru ir augalai, tačiau jie nedaro konkurencijos nei žmonėms, nei gyvuliams. Augalai alsuodami įtraukia į save angliarūkštę, įtraukę į save tuos nuodus augalai suskaldo:

anglį palieka sau maistui, o deguonį, kuris yra reikalingas žmonėms ir gyvuliams, išleidžia lauk. Jei tokios tvarkos nebūtų, oras jau būtų visas užnuodytas, ir nei žmonės, nei gyvuliai tokiam ore gyventi negalėtų. Yra aišku, kad tas bendradarbiavimas vyksta planingai, kad jis turi aiškų tikslą.

Dabar, jau pabaigoje, pateikdami savo argumentus, darome tokią išvadą: Visoje visatoje matome pastovų priemonių pajungimą ir pritaikymą savo artimiausiems tikslams, šių – aukštesniems tikslams, o visų pajungimą aukščiausiam tikslui – visatos gėriui. Bet priemonės pritaikyti tikslui tegali protas. Kadangi vienas protas pažįsta tikslą, vienas protas tegali nustatyti ir kokias vartoti priemones tam tikslui pasiekti. Taigi visata priklauso nuo kokio tai proto tvarkytojo. Tas protas negali būti pačioje gamtoje, nes: 1) gamtoje yra medžiaginių esybių, kurios neturi proto, o vis tiek veikia atitinkamai, kad pasiektų savo tikslą; 2) paskui protas visatą, gamtos elementus pajungia tokiems tikslams, kurie yra aukštesni už juos pačius. Vadinasi, tas protas tvarkytojas yra už ir virš visatos. Jis nėra žmogaus protas, nes žmogaus protas, nors ir yra didelis, tačiau nė dabar negali ištirti visų gamtos įstatymų; ką jau bekalbėti, kad galėtų juos nustatyti! Nes didesnio reikia proto ką nors sumanyti, negu kad jo reikia kam nors jau sumanytam paskui pažinti.

Štai mūsų pačių protas verčia pripažinti, kad visatos tvarką nustatė išmintingiausias, virš visatos esąs Protas. Ir tą Protą mes vadiname Dievu. Dėl to tik kvailys begali tarti savo širdyje, kad nėra Dievo (Psalmė 13, 1). Išmintingiausi mokslininkai, nusizeminę ir su didžiu džiaugsmu išpažįsta Dievo buvimą. Štai kaip vienas iš jų – Kepler – baigia savo veikalą: „*Aš dėkoju Tau, Viešpatie ir Sutvėrėjau, už visus tuos džiaugsmus, kuriuos pergyvenau bemąstydamas Tavo darbus. Dėl to aš paskelbiau žmonių akivaizdoje Tavo išmintį ir Tavo didybę*”.

BEDIEVIS IR VISATOS TVARKA

(Žemaičių Prietelius. 1937. Nr. 19)

Įdomus prisipažinimas

Neseniai Maskvoje įvyko sovietų kongresas. Bedievių sąjūdžio vadas Jaroslavskis viešai išmetinėjo kongreso dalyviams, kad jie per mažai teparodo veiklumo kovoje prieš religiją: „Kada mes buvome vaikai, dar tikėjome iki 11 savo amžiaus metų. Dievo buvimą ir pasaulio sutvėrimą laikėme pagrindinėmis tiesomis. Bet, kai prasidėjo kritiškasis brendimo amžius, iš tų tiesų beliko teorijos. Tada mes griebėmės materialistinių knygų, norėdami rasti sau atsakymą.

Šiandien viskas atvirkščiai vyksta. Sovietų vaikai mokosi, kad žmogus yra kilęs iš beždžionės, ir tai pripažįsta kaip pagrindinę tiesą. Bet, kai ateina kritiškasis amžius, pabunda abejojimai, ir jie griebiasi prieškarinių knygų, norėdami rasti sau atsakymą. Mes vertiname materialistines knygas, o sovietų vaikai – senosios mados knygas. Mūsų bedieviškoji literatūra neatsveria priešingosios. 1936 metais nepasirodė nė viena knyga apie materialistinę filosofiją, ir jos negalima rasti 1937 metų plane.”

Šitas Jaroslavskio prisipažinimas aiškiai rodo, kad bolševikų pastangos išrauti tikėjimą eina niekais. Jaunuomenė nepasitenkina mokyklose gauta materialistine pasaulėžiūra. Ji alksta Dievo. Tas alkis nėra kokio nors aklo jausmo pasekmė, bet protingo žmogaus veržimasis į tikrąją tiesą. Tą veržimąsi protingai kursto pati materialioji visata. Kaip kiekvienas namas rodo, kad buvo ar yra meistras, kuris jį pastatė, kaip kiekvienas paveikslas rodo, kad buvo ar yra dailininkas, kuris jį nupiešė, kaip kiekviena mašina – savo mechaniką, taip ir pasaulis rodo, kad yra jo Tvarkytojas. Nes toji nuostabi

tvarka, kurią matome dangaus kūnuose ir žemės gyvūnuose, yra kur kas tobulesnė už tvarką, esančią kokiame nors palociuje, laive, laikrodyje ar meno dalykuose. Kaip nė protingas žmogus nepasakys, palocius ar laivas yra atsiradę iš veikiančių gamtos jėgų, bet priskirs išmintingam statytojui, tai juo labiau visatos tvarką turime priskirti didelei Išminčiai.

Kokių dar priemonių beimsis bedieviai, kad galėtų pabėgti nuo Dievo, kurį aiškiai įrodo visatos tvarka ir tikslingumas?

Vieni mano įrodyti, kad pasaulyje nesą tikslingumo. Tiek, sako, gamtoje yra trūkumų nenaudingų ar net kenksmingų gyvių, ligų, tiek visokių nelaimių ir pikto, kad jokiū būdu negalima sutikti, kad gamtoje būtų tvarka. Dėl to, sako, nėra nei Proto, kurs gamtą tvarkytų.

Tačiau tas jų galvojimas yra klaidingas. Mes nesakėme, kad kiekvienas daiktas visame pasaulyje yra tikslingas, bet tiktai sakėme, kad pasaulyje yra tvarkos ir tikslingumo, ir kad tos esamos tvarkos bei tikslingumo negalima išsiaiškinti kitomis priežastimis, kaip tik Protu. Nors gamtoje ir yra trūkumų, bet jie yra maži ir dėl to jokiū būdu neįrodo, kad tvarkos ar tikslingumo visai nėra. Jie teįrodo tik tai, kad pasaulis neturi visiško tobulumo. Kas, sakysim, išdrįs tvirtinti, kad gražiausias paveikslas ar palocius vien dėl to nėra proto padaras, kad jame yra maži trūkumai? Žinoma, Dievas galėjo sutverti ir tobulesnį pasaulį, bet Jis iš didelių galimybių laisvai išsirinko tik dabartinį, ir tos Jo laisvės niekas negali suvaržyti.

Dabartinis pasaulis, kiek tai priklauso nuo Dievo, yra geras ir tobulai tinka Dievo sumanytam planui.

Pagaliau su minėtais trūkumų įrodymais nereikia skubintis, nes kai kurie dalykai mums atrodo be tikslo vien dėl to, kad mes to tikslo nežinojome. Juo labiau mokslas plėtojasi, juo labiau mažėja dalykų, kurie mums pirma atrodė be tikslo. Sakysim, daug mūsų kūno organų pirmiau buvo laikomi netikslingais, tačiau, geriau ištyrus, ir jie pasirodė esą reikalingi.

Be to, žmogus nusidėjo. Didelė dalis žmogaus vargų yra tos nuodėmės vaisiai. Dievas pajungė tuos vargus aukštesniems tikslams: atsisteisti už kaltes, įsigyti dorybių ir taip pelnyti amžiną gyvenimą.

Kiti bedieviai neneigia pasaulio tvarkos, bet tik ją mėgina išsiaiškinti be Dievo. Jie sako, kad dabartinis pasaulis yra vienas iš galimų medžiagos atomų kombinacijų. Medžiagos atomai, veikdami be jokio tikslingumo, per amžių amžius mėgino visokias tarpusavio kombinacijas, kol pagaliau sukūrė dabartinę tvarką. Taigi, sako, ši tvarka atsirado atsitiktinai ir nereikalauja jokio tvarkančio proto.

Bet tas jų tvirtinimas yra baisiai klaidingas. Mes kategoriškai tvirtiname, kad savaiminis atomų susibūrimas dabartinei tvarkai padaryti ne tik kad nėra tiek panašus, bet ir negalimas.

Pirmiausiai sakome, kad visatą tyrinėjant net grynai materialistiniu ir mechanišku būdu ir jai pritaikant abstrakčią galimybių skaičiuotę, beveik nėra jokio teorinio panašumo, kad dabartinė tvarka būtų atomų kombinacijų pasekmė.

Galimybė padaryti tvarką atsitiktinai yra tuo mažesnė, kuo daugiau yra elementų, kurie turi įeiti į tą tvarką. Pažiūrėkime bent truputį, kaip mažėja galimybė didėjant tvarkomųjų elementų skaičiui. Paimkime kelias dešimtis vienodų popieriukų. Ant jų tebūnie surašyti iš eilės skaitmenys. Ant pirmo popieriaus 1, ant antro – 2..., ant dešimto – 10 ir t. t. Jei tuos popieriukus sudėtume į maišelį ir sumaišytume, ir sakytume, kam traukti juos lauk nematant, tada galimybė, kad pirmą kartą traukiant išeitų 1, antrą kartą traukiant – 2, trečią kartą – 3 ir t. t., yra tokia: jei tų popieriukų tebus keturi, galimybė juos taip ištraukti yra maža, nes yra jau tada 24 galimybės. Jei tokių popieriukų būtų ten sudėta 7, visokių galimybių jau būtų 5 040. Jei 12, tai galimybių – 479 001 600, o jei jų būtų 30, tai galimybė pagal garsaus fiziko Krionigo paskaičiavimą būtų tokia: jei per milijoną metų kasmet gimtų po milijoną žmonių, jei kiekvienas iš tų žmonių gyventų po 10 000 metų ir per visą savo amžių trauktų tuos popieriukus kas minutę po 20 kartų, tai ir per milijoną metų turbūt nė vienas iš tų traukėjų neištrauktų nė vieno karto tų popieriukų taip, kad visi išeitų iš eilės pagal parašytą tvarką.

Na, o juk nuostabios gamtos apraiškos susideda ne iš 30 atomų, bet iš milijardų viename kubiniame milimetre. O kiek turi mūsų Žemė, visa Saulės sistema, visa visata! Jei toks yra atomų skaičius, reikia pagalvoti, kiek yra galimų tų atomų kombinacijų, kol išeitų dabartinė visatos tvarka: čia bedievių tvirtinama galimybė vargu ar kuo besiskirti nuo nulio!

MES TYLIAI KOVOJOM...

JO KILNYBĖS TELŠIŲ VYSKUPIJOS GENERALVIKARO PRELATO PRANCIŠKAUS URBANAVIČIAUS 70 METŲ SUKAKTĮ MININT

(Žemaičių Prietelius. 1938 m. rugsėjo 15 d. Nr. 37 (664). P. 1–4)

Rugsėjo 19 dieną Prelatui Pr. Urbanavičiui, dabartiniam Telšių Vyskupijos Generalvikarui, sueina lygiai 70 metų amžiaus. Jei šiandien aš imu plunksną ir noriu šiame laikraštyje paminėti tą brangią sukaktį, tai iš anksto perspėju skaitytoją, kad mano straipsnis nebus išsamus didžiai gerbiamo Prelato gyvenimo ir veikimo pavaizdavimas. Tam reiktų gana plačios monografijos. Antra vėl, ir žinių pakankamai nesugebėjau surinkti. Įvairiomis progomis mėginau klausinėti patį Prelatą, bet visuomet išgirdavau atsakymą: „*Te, o kam to reikia? Mes tyliai kovojom, tylumoj ir norim likti...*“ Tačiau, to nebodamas, aš vis tiek bandysiu nupiešti svarbesnius jo gyvenimo bei charakterio bruožus taip, kaip jie šviečia kiekvienam, kuriam teko arčiau jį pažinti. Pirmiausia teprabėga pro mūsų akis...

Prelato jaunystė ir mokslo dienos

Nuolatinės tėviškės jis neturėjo. Tėvelis – Steponas Bernardas Urbanavičius nuomodavo dvarus. Todėl ir atsitiko taip, kad iš savo gimtinės – Baublių dvarelio, Kartenos parapijoje, kur 1868 m. rugsėjo 19 d. pirmą kartą išvydo pasaulį, veikiai turėjo persikelti į Grimališio dvarelį, esantį Gargždų parapijoje. Čia tat, gražiuose Minijos šlaituose, jaukioje motinėlės Liudvikos, dviejų brolių ir seselių draugėje prabėgo saulėta Prelato jaunystė. Būdamas tikras Žemaičių šalies sūnus, visuomet tą kilmę ir savo raštuose, ir kalboje jis pažymėdavo.

Mokytis pradėjo labai jaunas. Apie tai pats Prelatas rašo vienoje savo knygoje: „*Sutiko kartą jo tėvą vietos kunigiukas ir sako:*

– Žinai ką, Stapon? Tavo Praniukas geras žvirbliamušis, tiesa, bet gabus ir neslinkis. Katekizmą kaip gaidys užsimerkęs, ant vienos kojos stovėdamas atsako, o ministrantūrą graužia kaip ropę. Leisk jį į mokslus ar ką? Gal kunigu bus, juk ne šventuoliai puodelius lipdo. Ne? Tai bent žmogumi taps. Mums brangus kiekvienas, kuris daugiau numano, nei kaip dalgi pustyti ar valgyti košę. Be mokslo nepraregėsi.

– Gerai, kunigėli, – atsakė užklaustasis, – pasitarsiu su motina.

Ilgai juodu tarėsi, tie mylimieji tėvas ir motina, ilgai svarstė ir svyravo tai į vieną, tai į kitą pusę, bet pagaliau gerojo kunigėlio pasakytas argumentas jog „ne šventuoliai puodelius lipdo“ vis dėlto savo padarė.

– O dėl ko mūsų Pranelis negalėtų kunigu būti, bent klebonu ar kanau-ninku? – išsiveržė žodis matušei. Ir tai nugalejo. Ryžtasi leisti Pranelį į mokslus... O jau paskui Dievas tetvarko!”

Kur leisti? Tai jau nebedidelis klausimas: artimiausia – Liepoja. Čia ir netoli (didelio daikto – septyniolika mylaičių su priedais). Ir vokiečių kalbos dar pramoks. O Šiauliai ar Kaunas ir toli, ir nelengva žmonių vaikui įtilpti.

Ir vieną žiemos rytą... Praniukui, pažadintam anksčiau nei kaip paprastai, buvo liepta rėdytis ir atsisveikinti su namiškiais. Važiuosi, girdi, į mokslą!

Vargšas vaikas... Kiek čia karštų ašarų išlieta! Kad būtų bent kiek anksčiau sužinojęs, bent balandėlius našlaitėlius būtų parėdęs ir jiems paskutinį pamokslą pasakęs, o dabar? Bet... Nebeužtvenksi upės bėgimo: sėsk ir važiuok! Ir taip išvažiavo Praniukas” [1].

Mokėsi Rucavoj (Kurše) ir Liepojos vokiečių gimnazijoje (1878–1885). Čia puikiai pramoko vokiečių kalbos, kuria Prelatas ir šiandien gali tobulai kalbėti ir rašyti. Su gražiu gimnazijos atestatu išvažiavo į Kauną, Žemaičių dvasinėn seminarijon.

Žemaičių dvasinėje seminarijoje

Mokėsi ketverius metus (1885–1889). Apie tai Jis pats rašo [2]: „*Praslinko rimtieji seminarijos metai... Nenuostabu, kad Praniukas, vietoj išaugęs į ažuolą – milžiną, išstypo kaip medelis į saulę besiverždamas, ir pasikeitė. Net savo namiškiams, draugams tapo kažkoks rimtas, slėpingas, tarytum kažkokio kito pasaulio pilietis. Suprantamas daktas: iš sodžiaus bernaicio kunigu tapti, iš ėriuko – ganytoju – tai tikrai ne juokai. Čia vieno mokslo, kad ir kažkaip gilaus, nega-*

na. Čia reikia ir pašaukimą atrasti, ir jame įsistiprinti, ir pasiruošti gyvenimui. Taigi pratimų pratimai ir bandymų bandymai – kam čia sveikata berūpės...”

Na, ir ruošėsi uoliai jaunas klierikas! Tuo laiku Žemaičių seminarijoje jau buvo išryškėjęs tautinis lietuvių susipratimas. Iš pradžių tas tautinio lavinimosi darbas ėjo palaidai. Reikėjo kiek slapstyti ir nuo seminarijos vyresnybės. Per vakarines rekreacijas, kai kiti klierikai bėginėjo po sodelį, dainavo ar šiaip jau žaidė, lietuvių patriotų būreliai po keliolika žmonių grūdosi kurio nors draugo ankštame kambaryje. Čia jie, užsidarinėję duris, kūrė visokius projektus. Ketvirtadieniais, užėję už Nemuno ir pasukę į gireles, į gražius Vytauto kalno ažuolynus pasivaikščioti, krūvelėmis suvirsdavo pakrūmėn ir čia svajodavo, tardavosi, vienas kitą skatindavo kilniam darbui – Lietuvos žmones šviesti, tautos sąmonę gaivinti, knygeles rašyti ir palaiminti, laikraščius steigti. Ir taip draugija kūrėsi savaime, be rašytų įstatymų. Jai priklausė Bažnyčią ir tėvynę Lietuvą mylinčios širdys, mylinčios tikrai, ne dėl pelno, ne dėl garbės. Širdys, pasiryžusios daug ko išsižadėti. Niekas negalvojo daryti karjerą ar susikrauti turtus. Ir pasivadinota ta draugija „Lietuvos mylėtojų draugija“. Pats įtakingiausias jos narys buvo klierikas P. Urbanavičius.

Pradžioje ta draugija išspausdino lietuvišką Evangeliją visiems metų sekmadieniams ir šventėms, išleido knygelę „Šviesa Dievo namuose“. Šiais žygiais ir pasibaigė Lietuvos mylėtojų draugijos pastangos. Jos likimu ypač buvo susirūpinęs klierikas P. Urbanavičius. Veiklesnieji draugijos nariai, gavę kunigystės šventinimus, išsiskirstė po tolimas Lietuvos parapijas. Susiklosčius tokioms sąlygoms, draugijos nariams susieiti, pasitarti nebebuvo lengva. Ir gerbiamas mūsų Jubilatas tada jau buvo baigęs Seminariją. Tačiau, kadangi buvo per jaunas (turėjo tik šiek tiek daugiau negu 20 metų), kunigu išventintas dar negalėjo būti. Dėl silpnų plaučių ir lėšų trūkumo jis tada neįstengė lankyti kurią nors aukštesnę mokyklą, nors su prof. Hurteriu buvo sutaręs dėl studijų Insbruko universitete. Taigi beveik ištsius dvejus metus jis gavo praleisti namie, Grimališio dvarelyje. Taikydamas kunigo Kneipo gydymosi būdą, sustiprino Seminarijoje palaužtą savo sveikatą. Nors bacilų paliestos plaučių dalys ir užkalkėjo, tačiau sveikata liko silpna – ir šiandien vis dar chroniškai jaučia negalavimus.

Tuo metu jaunas levitas į visas puses rašinėjo laiškus, ragindamas draugus neužleisti dvasinės literatūros leidybos darbo. Bet į jo laiškus niekas nė atsakyti nebeatsakė. Jis vienas turėjo rasti lėšų užmokėti už minėtų knygelių išleidimą. Tai buvo 1890–1891 metai.

„Žemaičių ir Lietuvos apžvalgos” redaktorius

Begyvendamas tėviškėje ir turėdamas laisvo laiko, klierikas P. Urbanavičius ėmė stropiai bendradarbiauti naujame lietuviškame laikraštyje „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga”. To laikraščio pirmasis numeris buvo išspausdintas 1890 metų sausio mėnesyje Tilžėje pas Otto von Mauderodę 3000 egzempliorių tiražu. Visi jie buvo kontrabanda pergabenti per Prūsų sieną į Lietuvą. Tokio laikraščio leidimas buvo jau seniai pribrendęs dėl to, kad pirmiau leidžiamieji Prūsiose pasauliečių inteligentų lietuviški laikraščiai pradėjo krypti į bedievybę. Juk pirmąjį mūsų laikraštį „Aušrą” paėmęs į savo rankas redaguoti Jonas Šliūpas tuojau padarė jį bedievišku: leidinyje ėmė užgaulioti kunigus, peikti stebuklus ir kt. „Varpas” bent iš pradžių nebuvo toks, bet vis dėlto tikybos dalykus vienur kitur stengėsi pašiepti ar kaip nors kitaip jiems ignybtį. Dėl to katalikiškai visuomenei reikėjo turėti savą katalikišką laikraštį, kuris skelbtų ir gintų tikėjimo dalykus, žadintų liaudies tautinę sąmonę, kad kiekvienas lietuvis brangintų savo kalbą, papročius ir kt.

Šiai „Apžvalgai” klierikas P. Urbanavičius rašė korespondencijas, straipsnius iš savo apylinkės.

– Pirmiesiems „Apžvalgos” numeriams pakliuvus man į rankas, – sako jis, – pykčiu užsidegiau dėl kalbos ir rašto darymo – Mauderodei parašiau tikrą pamokslą. Pasiūlyta man kalbą ir rašybą taisyti; destis, korektūrą ir redaktorystę [2].

Iš tikrųjų, nuo 1890 metų pradžios jis liko faktišku „Apžvalgos” redaktoriumi. Praslinkus pusei metų, „Apžvalga” buvo jau labai garsi visoje Lietuvoje. Klierikas P. Urbanavičius žymiai pakėlė jos lygį, pateikdamas šiam leidiniui ir jame išspausdindamas nemažai moksliškai parašytų, gražiai stilizuotų raštų. Po jais P. Urbanavičius pasirašinėdavo keliomis slapyvardėmis: Vytautas, Proncelė, Bangpūtys, Jonis, J. Bajoraitis. Ypač veikiai pagarsėjo Bangpūčio pavardė, kuria būdavo pažymėtos ištisos studijos, ne kokie straipsniai ar straipsneliai. Jos buvo tęsiamos ištisus dvejus metus, dedamos į kiekvieną numerį.

Dabar „Apžvalgą” skaitė ne tik kunigai ir šiaip jau žmoneliai, bet ir rusų urėdininkai bei žandarai. Šitie skaitė keikdami ir vis įtardami, jog visa tai daro kunigai. Nebuvo ko nė stebėtis tuo: „Apžvalga” aprašydavo rusų valdininkų darbus su visomis smulkmenomis, parodydavo visus rusinimo sumanymus, taip sakant, žmonėms akis atverdavo ir paaikškindavo, ką valdžia su Lietuva nori padaryti.

Ginčas su laisvamaniu

Ne tik savo gimtąjį kraštą jaunutis klierikas mylėjo, bet taip pat ir katalikišką dorą bei tikėjimą. 1890 metų „Apžvalgoje“ jis išvystė smarkią polemiką su laisvamaniu Jonu Šliūpu, kuris tuomet gyveno Amerikoje ir iš ten į Lietuvą leido bedievybės nuodus. J. Šliūpas tada buvo parašęs nepadorią knygpalaikę „Vargdienio išganymas“, kurioje žmonėms piršo pasileidusį gyvenimą. Klierikas P. Urbanavičius tą laisvamanišką šlamštą aštriai sukritikavo. J. Šliūpas supyko ir iš Amerikos į Tilžę Mauderodei parašė laišką, kuriame prašė, kad jis Bangpūčio straipsnių daugiau nebepriimtų į „Apžvalgą“. Pradžioje klierikas P. Urbanavičius manė, kad J. Šliūpas nežino, kas yra tas Bangpūtys, bet, kai Šliūpo bičiulis Martynas Jankus parašė „Varpe“ ar „Lietuvos ūkininke“, kad „*vienas bajoras su didele apykakle nuo Žemaičių Paprūsio „Apžvalgoj“ Šliūpą ižeidė*“, klierikas P. Urbanavičius suprato, kad tikroji Bangpūčio asmenybė J. Šliūpui yra jau žinoma. Imta baimintis, kad klierikas nebūtų išduotas rusų valdžiai ir ji nesužinotų, kas yra tikrasis „Apžvalgos“ redaktorius. Norėdamas supainioti pėdsakus, jis paprašė Šilutės kleboną kun. H. Vychmanną, kad sutiktų vadintis „Apžvalgos“ redaktoriumi. Šis, prieš tai gavęs pažadą jog „Apžvalgoj“ nieko nebus rašoma prieš rusų valdžią, su tokiu pasiūlymu sutiko. Nuo to laiko Bangpūčio pseudonimas iš „Apžvalgos“ lapų išnyko. Tačiau klierikas P. Urbanavičius ir toliau bendradarbiavo šiame leidinyje, po savo straipsniais pasirašinėdamas kitais pseudonimais. Jis nepasitenkino sumalęs į miltus laisvamaniškas J. Šliūpo pažiūras, bet dar pasiryžo ir teigiamai išdėstyti krikščioniškosios dorovės mokslą. Iš to laiko mes turime labai gražias P. Urbanavičiaus studijas apie skaistybę ir apie Katalikų Bažnyčią. Visumoje Prelato raštai pasižymi nuodugnumu, aiškiumi, gyvu stiliumi. Kai reikia, jis moka ir plunksną pasmailinti.

Slaptas knygnešys

Būdamas Grimališchio dvarelyje, arti Prūsų sienos, klierikas P. Urbanavičius per visus tuos dvejus metus plačiai buvo išvystęs lietuviškų knygų ir laikraščių platinimą. Jam padėdavo jo mokslo draugas Rokas Girgždys. Girgždys gyveno pačiame parubežyje (pasienyje – red. p.), už pirmosios sargybos linijos. Jam buvo patogų vaikščioti į Prūsų Laukgalius, o iš ten jau ką nori tą gali parsinešti namo. Iš namų į Gargždų miestelį visa nunešdavo jo samdiniai arba ir jis pats – eidamas į bažnyčią. O miestelyje lengviau buvo

viską išskirstyti. Pasienio sargyba, kaimyniaudama su Girgždžiu, pagerdama su juo, nei jo paties, nei jo tarnų nekratydavo.

Tačiau vieną kartą pakratė du jo samdinius, nešusius glėbius knygų ir laikraščių, ir suėmė. Samdiniai gerai žinojo, kieno tos nešmenės buvo, tačiau užsispyrė neišduoti maskoliams nei savo šeimnininko – Girgždžio, nei savo parapijos klieriko P. Urbanavičiaus. Sakėsi nešmenes radę ganyklose ir pasiėmę praeidami dėl pelno. Tai buvo laiminga mintis: taip jie ir patys išsisuko, ir anų dviejų nepražudė.

Bet tame subruzdime dingo visa, ką jaunas klierikas turėjo brangaus. Patyręs tokią nelaimę, jis visus savo spausdinius ir raštus išdangino į paminiją, kur gražioje atkalnėje stovėjo išdubęs storas medis – baublys. Neabejodamas, kad ateina ir jo eilė, laukė atvažiuojant raudonsiūlių. Bet jie neatvyko, kadangi niekas klieriko nebuvo išdavęs. Tai įvyko 1891 metų vasarą. Rudenį jis nuvyko į Kauną ir vyskupo Paliulionio buvo įšventintas į kunigus. Grįžęs nubėgo į paminiją pažiūrėti savo brangenybių ir rado jas vandeniu aprekusias. Nieko sveiko nebeliko. Tačiau garbės jausmas neleidęs jam palikti mylimus raštus uoksvoj ir ten supūdyti. Dėl to jis viską suėmęs ir Minijos bangomis pasiuntęs atgal į Prūsus.

Vikaraudamas Plungėje (1891–1896) kun. P. Urbanavičius nesiliovė organizavęs specialius knygnešių, kurie per sieną gabendavo lietuviškas knygas ir po visą Žemaitiją jas išnešiodavo, būrius. Šis darbas buvo pats pavojingiausias. O vis tiek ir nuo to jis neatsisakė, nors už tai galėjo būti geležiniais pančiais apkaltas ir išvežtas į tolimąjį Sibirą, tuo sugriaudamas visą savo gyvenimą. Kartkartėmis dar ir iš Plungės rašydavo į „Apžvalgą“, bet jau taip artimas, kaip anksčiau, šiam leidiniui nebebuvo. Tilžiškiai lietuvių kalbos jau ir patys buvo pramokę. Be abejo, ir kita priežastis vertė jauną kunigą atšalti nuo publicistinio darbo, kurį jis iki šiol varė su dideliu temperamentu: tai sielų ganytojavimo darbas, kuriam jis visa siela buvo atsidavęs. Po penkerių metų dvasininkijos vyriausybė jį atšaukė iš parapijos vikaro pareigų ir paskyrė Mintaujos gimnazijos kapelionu.

Mintaujos sukilimo vadas

Apie tai, kaip mokiniai brangino naująjį kapelioną, sužinome iš atsiminimų, kuriuos man laiške surašė buvęs jo mokinys kun. B. Vėgėlė, dabartinis Veprių klebonas. *„Buvau, – prisimena jis, – aš tada ketvirtosios klasės mokinys Mintaujos gimnazijoje. Pasklido tarp mažylių gandas, kad atvyksta nau-*

jas kapelionas. Laukėme jo ir sulaukėme. Štai į mūsų klasę ateina jaunas, juodas, elegantiškas kunigėlis. Energinga eisena. Rimtas, šaltas kalbos tonas. Juo toliau, tuo aiškesnis darosi kapeliono asmuo. Tai pareigos žmogus. Pats ruošia rūpestingai pamokas, to ir iš mokinių reikalauja. Jokių kompromisų. Griežtas, bet teisingas. Dingo kur tai buvusio kapeliono favoritai – benjaminai. Pasidarėme visi lygūs. Ilgainiui sužinojome, kad mūsų kapelionas susipratęs lietuvis ir patriotas. Įėjo į artimesnį kontaktą su vienu kitu patikimu aštuntosios ar septintosios klasės lietuviu mokiniu. Ėmė platinti mūsų tarpe uždraustą literatūrą. Mus, mokinius, globojo tas šaltasis kapelionas, visus bendrai ir kiekvieną asmeniškai. Matė ir pažinojo jis kiekvieną savo mokinį. Mes tai patirdavome tada, kai kuris nors į bėdą įkrisdavome. Tada kapelionas mokiniams ir savo širdį parodėdavo. Atsimenu, kad mes, mokiniai, savo kapeliono bijojome. Galop už jo paramą, teikiamą atskiriems mokiniams, už jo patriotizmą pradėjome jį ir mylėti. Supratome, kad mūsų kapelionas yra pareigos ir pasiaukojimo žmogus”.

Tas mokinių prisirišimas prie savo kapeliono aiškiai matosi ir iš čia įvykusio 1893 m. sukilimo. Kun. P. Urbanavičiaus vadovaujami lietuviai mokiniai atsisakė rusiškai melstis ir garbinti pravoslaviškas ikonas, rusų valdžios pareikalavo leisti gimtąją kalbą garbinti Dievą. Šis drąsus žygis sujudino visą Rusiją. Gimnazijos vadovybė pašalino daugiau kaip 150 lietuvių mokinių, kai kuriems nedavė teisės kitur įstoti į aukštesnę mokyklą. Reikalas pasiekė patį carą. Po kiek laiko lietuviai laimėjo: jiems buvo leista gimnazijose melstis lietuviškai. Lietuviai mokiniai čia parodė taip pat didelį karžygiškumą, nes niekas neišdavė kunigo kapeliono nei vyresniųjų mokinių, tam pasipriešiniui vadovavusio dabartinio Respublikos Prezidento A. Smetonos ir ministro J. Tūbelio. Tačiau kapelionas asmeniškai labai nukentėjo. Jis iš Mintaujos buvo ištremtas ir 1896–1897 metais išbuvo be vietos.

Ta pirma gerai organizuota kova už lietuviybę sudarė tvirtą pagrindą atgimstančiai Lietuvai kilti, nes po šio atkaklaus pasipriešinimo lietuviai kitose vietose pradėjo drąsiau reikalauti savo teisių, ir rusų valdžia turėjo nusileisti.

Sielų ganytojas

Po Mintaujos sukilimo vienerius metus išbuvęs be vietos kun. Pranas Urbanavičius buvo paskirtas vikaru prie šv. Trejybės bažnyčios Kaune. Čia jis praleido 1897–1898 metus. Paskui buvo perkeltas į Jonavą. Čia kurato pareigas ėjo 1898–1901 metais, o nuo 1901 iki 1905 metų klebonavo

Klovainiuose. Apie šį laikotarpį mums kun. B. Vėgelė taip rašo: „*Praėjus ke-
liems metams, aš, mažasis jo mokinys, susitinku savo buvusį kapelioną kur tai
traukinyje, jau kaip Žemaičių kunigų seminarijos klierikas. Po pirmųjų žodžių
kunigas P. Urbanavičius mane nustebusį pakviečia pas save į Klovainius pa-
viešėti. Neužilgo nuvykau. Radau kunigą kleboną besiilsintį po didelių darbų
ir remontų. Išmūryti parapijos kapai. Senutė medinė Klovainių bažnytelė visiškai
atjaunėjusi – iš išorės ir vidaus. Švara ideali – tiek altoriuje, tiek zakristi-
joje. Paramentai nauji. Zakrastijonas vaikšto pirštų galais. Tvarka ir drausmė.
Pamaldos vyksta minutė į minutę. Nauji vargonai. Choras – Kauno katedros
choro kopija. Klebonas buvo didelis muzikos mėgėjas, todėl ypač globojo bažny-
tinį chorą, rūpinosi giedojimo reikalais. Vizituodamas parapiją pats rinko gies-
mininkus ir varu varė keturis kartus per savaitę mokytis giedoti. Lenkė jauni-
mą į švietimą ir giedojimą visu savo griežtumu. Šiam reikalui nė pinigų nesi-
gailėjo: choristams suruošdavo iškilmingas vakarienes 5–6 kartus per metus. Šit
vaizdas: per atlaidų sumą sėdi klebonas bažnyčios suole ir klausosi atsidedęs choro
giedojimo, per jautriasias vietas ir ašarėlę nubraukia. Didžiojo savaitę choras
atlikdavo visą Kauno katedros programą (Tamsiuosius Mišparus ir Pasiją).*

Prie kun. P. Urbanavičiaus Klovainių klebonija įgavo visiškai miestie-
tišką išvaizdą. Joje dažnai lankėsi mieli svečiai. Ypač klebonas mėgo klierikus ir
studentus. Šiems jauniems atverdavo savo sielą pašnekesių metu.

Ne visi parapijiečiai suprato minėtų reformų svarbą. Dėl to pradžioje savo
naujam klebonui mažai teprijautė. Bet, kai visi remontai pasibaigė, žmonės nu-
džiugo, ėmė didžiuliais nuveiktais darbais ir kleboną pamilo visa širdimi. Tuo-
met parapija pasidarė atsidadusi savo klebonui taip, kaip kad pats klebonas bu-
vo atsidadęs savo parapijai.

Kun. P. Urbanavičius buvo didelis darbininkas ir klausykoje: punktu-
alus, kantrus, vis žmonių apsuptas. Jo pamokslai vyriški, griežti, nuoširdūs, ypač
jaunimui. Dėl to nenuostabu, kad kartą kai jis, jau būdamas Salantų klebonu,
apsilankė Klovainiuose, klovainiškiai buvo nutarę savo mylimo klebono nebeiš-
leisti. Taip kad jis buvo priverstas nakčia iškelti. Dar ir šiandien klovaini-
škiai jį mini kaip uolų ir aukštos inteligencijos kunigą”.

Dvasinė vyriausybė, matydama kun. P. Urbanavičiaus kūrybinius ga-
bumus, 1905 metais jį paskyrė Salantų klebonu. Čia kunigo laukė begalės
darbų. Su dideliu prityrimu ir šventu užsidegimu jis perėmė Salantų parapi-
ją ir jai vadovavo daugiau kaip 20 metų. Jei ne kunigas P. Urbanavičius, tai
vargu ar salantiškiai šiandien galėtų didžiuliais savo nauja gotikinio stiliaus
bažnyčia, tikrai viena iš gražiausių Žemaitijoje. Jos statyba truko šešerius me-

tus (1906–1911). Svarbu pažymėti, kad ją salantiškiai pastatė savo lėšomis, dvarams arba visiškai neprisidėjus, arba prisidėjus labai nedaug (plg. „Žemaičių Prietelių“ 1929 m. Nr. 41–42). Tai *monumentum aere perennius*, kuris visada liudys Salantams jų buvusio ganytojo pasišventimą ir suaugimą su visa parapija! Apie mūsų gerbiamo Jubilato gerą meninį skonį pasakoja ir gražios altorių skulptūros bei spalvoti langai, kuriuos jis šiemet iš didelio dosnumo Salantų bažnyčiai paaukojo. Apibendrinant reikia pažymėti, kad gerbiamas Jubilatas išmano visas sritis. Nuo pat jaunumės jis kiekvieną klausimą sprendavo iš pagrindų. P. Urbanavičius sugeba greit įsigilinti į bet kurią mokslo sritį. Per savo gyvenimą kunigas yra perskaitęs kalnus knygų (jas, deja, sunaikino 1926 metų Salantų gaisras). Jo pašnekesiuose niekuomet nepastebėjau paprasto kasdieniškumo.

Pastatęs naują bažnyčią, gerbiamas Jubilatas tuo dar neužsiganėdino. Labiau negu Dievo namų statyba ir puošimas jam rūpėjo patys parapijiečiai. Pirmiausia jų švietimas. Vizituodamas parapiją, jaunimui dalino lietuviškus elementorius ir liepė iš jų mokytis skaityti. Tuoj po karo Salantuose įsteigė „Saulės“ katalikišką parapijinę mokyklą ir ją išlaikė savo lėšomis. Tai buvo savotiška mokytojų seminarija, kuri ruošė pirmuosius kaimo švietėjus.

Švintant Lietuvos nepriklausomybės aušrai, 1917 metais nuvyko į Vilniuje suorganizuotą lietuvių konferenciją ir čia buvo išrinktas į Lietuvos Tarybą. Tačiau, kadangi socialistų atstovai grėsė išardyti konferenciją, dėl šventos ramybės iš Tarybos išėjo, užleisdamas vietą pasauliečiui. Tuo pat metu, rodos, buvo prašomas, kaip lietuvių delegatas vykti į Berlyną pas vokiečių valdžią derėtis, bet šių pareigų taip pat nepriėmė.

Ypatingai rūpinosi jaunesniąja parapijos karta. Dėl to ir katechizaciją buvo labai ištobulinęs. Niekam kitam nepatikėdavo vaikų paruošimo pirmajai Išpažinčiai ar Komunijai. Viską pats asmeniškai atlikdavo. Kadangi ir šio straipsnio autoriui teko sėdėti prie jo kojų, tai gerai atsimečiau, kaip mus pavergdavo malonus klebono asmuo ir ta jo iškalba, tas patrauklus tikėjimo tiesų dėstymas. Kad jaunuoliai neužmirštų girdėtų dalykų, jiems įduodavo savo paties mašinėlę atspausdintą katekizmą. Privedęs jaunuomenę prie pirmosios šv. Komunijos, klebonas juos ir vėliau pas save sukviesdavo ir rūpindavosi tolesniu jų tikybos mokslo tiesų gilinimu.

Kad bręstanti jaunuomenė gerai pažintų ir pamiltų savo tikėjimą, jis, pasirašydamas Kuprano slapyvardė, išspausdino tikrai vertingų ir dar šiandien tarp sodžiaus jaunimo platinamų knygelį: 1. „Man šviečia saulė“; 2. „Sesutei – Rūtelei“; 3. „Broliukui – Dobilėliui“; 4. „Žinotina, tikė-

tina, darytina"; 5. „Apie moterystę"; 6. „Spinduliai". Ta bibliografija nėra pilna. Regis, 1907 metų „Viltyje" jis yra išspausdinęs dar keletą straipsnių, kuriuose gina Salantų valstiečių teises jų ginčė su grafais Tiškevičiais. Ten jo paskelbti valstiečių teisių dokumentai būtų ir dabar įdomūs. Reikėtų kam nors juos atsiminti.

Tokių gerbiamo Jubilato pastangų dėka Salantai ilgainiui tapo pavyzdine parapija visoje apylinkėje. Klebono santykiai su parapijiečiais pasidarė tikrai patriarchališki. Daugiau kaip per dvidešimt metų jis savo parapiją buvo skersai ir išilgai išvaikščiojęs. Pažinojo kiekvieną šeimą, o jos narius vardais išskaičiuodavo. Ypač uoliai lankė ligonius. Nuo to jo nesulaukydavo nė blogiausias oras. Dėl to teisingai mes jam galime pritaikyti anuos Evangelijos žodžius: „Aš pažįstu savuosius, o manieji pažįsta mane".

Vyskupijos generalvikaras

1926 metais įsikūrus bažnytinei Lietuvos provincijai, Telšių vyskupas mūsų Jubilatą paskyrė savo pirmuoju generalvikaru – artimiausiu bendradarbiu organizuojant naują Žemaičių vyskupiją. Ir ką jis šioje srityje nuveikė, atsidavusiai tarnaudamas savo ganytojui, to aš nedrįstu čia trumpais žiūdziais išreikšti. Mūsų istorija tai įvertins ateityje iš platesnės perspektyvos.

Jei dabar mes garbiajam Jubilatui už visa tai norime iš širdies padėkoti, tai gerai žinome, kad Jo nedomina sveikatos ir ilgų metų linkėjimai. Išviršinę vertesnę pagarbą Jam jau suteikė Bažnyčia. Tik ne Tėvynė... Todėl geriau pasiryškime būti gyva padėka Jam patys savo pačių kūrybingu gyvenimu. Tokio gyvenimo šviesų pavyzdį mums teikia Jubiliatas.

NUORODOS:

1. Kupranas. Spinduliai. Telšiai. 1931. P. 196–197.
2. Op. cit. P. 197–198.

TURTUOLIS IR PINIGAI

(Žemaičių Prietelius. 1939. Nr. 19)

Gyvename neramius laikus. Radijas, spauda kasdien mums praneša žinių, kurios drebina visą pasaulį. Viso to akivaizdoje mes keliame sau klausimą: ar tie įvykiai turi dar ką nors bendro su religija, su Bažnyčia, su tikėjimu, su sakramentais, su Kristaus mirtimi? Ar krikščionybė nebeturi įtakos kasdieniam žmonių gyvenimui? Ar ji beįstengia ką pasakyti besigrumiančioms tautoms? O galbūt religija bėra tik gražios nuotaikos dalykas, kurį mes atsiename išgirdę sekmadienio varpus? Bene čia ir baigiasi visa religijos reikšmė, kai gyvenimas eina toliau savo keliu? Tuos tatau mūsų galvas varginančius klausimus ir norime čia bent kartą rimtai išnagrinėti. Norime savo kasdienius rūpesčius sugretinti su religija ir jos paklausti: religija, ką tu į visa tai gali atsakyti? Pirmiausia pradėsim nuo to dalyko, kuris labiausiai mums rūpi, būtent, nuo pinigų, kurį mes uždurbame, kurį mes išleidžiame – esant reikalui ar be jokio reikalo.

Kas yra pinigai? Gal tai šventas dalykas, ant kurio stovi visa žmonijos santvarka? Atrodo, kad taip. Nes, jei pinigų prievarta atimtume iš žmonių, juos tiesiog apiplėštume. O gal pinigai yra viso pikto ir nuodėmės versmė? Ir tai atrodo galimas dalykas. Nes juk šių dienų socialinė negerovė, kuri taip sunkiai slegia visą pasaulį, didžia dalimi slepiasi prekybinę – taigi piniginę sritį.

Ką religija sako apie pinigą? Ar ji moko, kad pinigai yra neteisybės mamona, didžiosios pasaulinės nuodėmės simbolis? O gal pinigą galima turėti ir dar daugiau jų norėti, visiškai neprasižengiant su Dievo valia? Viso to mes klausiamo religijos. Bet religija neturi išgalvojusi jokios teorijos apie

pinigus. Iš viso ji nepateikia jokių teorijų, o tik gyvenimišką atsakymą gyvenantiems žmonėms. Krikščioniškoji religija duoda atsakymą tiems žmonėms, kurie turi pinigų, ir tiems žmonėms, kurie neturi pinigų – turtingiems ir vargšams.

Turtingais paparastai mes vadiname tuos žmones, kurie turi daug pinigų. Jei žmogus nori būti turtingas, tada jis pradeda galvoti: o kad aš turėčiau daug daug pinigų! Bet su pinigų turėjimu dar ne viskas. Visas keblumas prasideda iškelus klausimą: ką tu veiksi su tais pinigais? Kaip tu reaguosi į pinigus? Tokį pat skirtumą daro ir religija. Ir ji turtuolius skirsto į įvairias rūšis pagal tai, kaip jie panaudoja savo pinigus.

Pirmoji turtuolių rūšis yra patys niekšiščiausi žmonės, kurie pinigus laiko savo smaguriavimo priemone, daiktu, kuris išimtinai jiems ir tik jiems priklauso. Tai yra žmonės, kurie pinigą laiko tik savo asmeniškiesiems malonumams. Su pinigų jie daro visa tai, kas tik jiems užgina ant seilės, nieko neatsiklausdami, į nieką neatsižvelgdami. Tai sugyvulėję žmonės, kuriems kūniški malonumai yra viskas, malonumai be jokio dorovinio saito, beribiai, rafinuoti malonumai, kurie reikalauja daug pinigų. Į savo artimą jie nė kiek neatsižvelgia.

Krikščioniškoji religija tokiems turi tik vieną sakinį, o tas sakinyss yra: turtuolis mirė ir buvo palaidotas pragare. Kristus prakeikė šių turtuolių rūšį, prakeikė būtinai, prakeikė be jokios išimties. Jie visi buvo palaidoti pragare. Jūs, be abejo, žinot istoriją apie turtuolį, kuris visą savo gyvenimą praleido bepuotaudamas. Apie jį nėra sakoma, kad jis savo pinigus būtų išsigijęs neteisingu būdu. Galbūt jis juos visiškai teisėtai paveldėjo iš savo tėvo. Šis vėl juos buvo teisingai uždirbęs ar paveldėjęs. Taip pat apie tą turtuolį Kristus nieko nesako, kad jis ką būtų savo pinigais nuskriaudęs, sakysim, kad ir tokį Lozorių. Jis tik galėjo sakyti: „*O kas man darbo su Lozoriu? Aš už jį neatsakau. Gali sau alkti ir šalti, juk jis nepriklauso nuo mano šeimos?*“ Vis dėlto turtuolis buvo prakeiktas, kadangi iš savo pinigų, iš Dievo tvarinio buvo sau pasidaręs tik smaguriavimo priemonę. Dievas jokių būdu negali pakęsti, kad bent koks sutvėrimas būtų tik smaguriavimui. Toks turtuolis ilgainiui savo patogumui sunaudoja tik negyvą pinigą, bet prieina prie to, jog pradeda išspausti, kaip kokį sultingą vaisių net gyvus žmones, kad paskui juos numestų šalin. Jis prieina prie to, jog savo pinigais perka žmones, idant juos sumindžiotų. Dėl to teisingai sako religija: jis mirė ir buvo palaidotas pragare.

Antrajai piniguočių rūšiai priklauso tie žmonės, kurie turi tam tikrą turto perteklių, kurie nejaučia vargo, kuriems niekada nerūpi, ką jie valgys

ar gers, kuriems niekada nėra baimės netekti kasdieninės duonos. Tokie žmonės mums beveik sukelia pavydą. Matydami juos, pradedame galvoti: o, kad ir aš turėčiau tokį lengvą gyvenimą, kad ir aš be rūpesčio galėčiau valgyti savo kasdieninę duoną! Ką sako religija apie tokius žmones? Kristus jų nepasmerkia, tačiau perspėdamas pakelia pirštą ir sako: „*Saugokis, kad neprarastum amžinojo gyvenimo, nes sunku, labai sunku tokiam turtuoliui eiti į dangaus karalystę!*“ Kodėl sunku? Patyrimas moko, kad turtas, kurį žmogus valdo, ilgainiui pradeda patį žmogų valdyti, jį atitraukia nuo aukštesnio dvasinio siekimo. Jei žmogus pradeda pildyti kiekvieną savo užgaidą, jei jis nieko nebeatsisako ir nebekontroliuoja savęs, tai jau blogai. Tokie žmonės pasidaro paviršutiniški, nepastovūs. Juos galima palyginti su laivais, neturinčiais savo dugne svorio – kol jūra rami, tol jie plaukioja pačiame vandens paviršiuje, bet, kai užėina didesnė audra, tuojau apvirsta ant šono. Tai yra žmonės, kurie neneša jokių aukų, kurie nebeįstengia pergalėti save. Mažiausias smūgis juos išmuša iš gyvenimo pusiausvyros.

Dėl to Kristus perspėja tuos žmones, kurie pildo visus savo norus. Galbūt tie jų norai ir nėra žemi. Turtuolis juk gali turėti gana kultivuotų, švarių sumanymų, pradedant nuo motorizuoto automobilių sporto, baigiant brangių antklodžių, vazų, paveikslų supirkinėjimu. Juos visus Kristus perspėja, kad neprarastų laisvės, neužgniauztų aukštesnių siekių, kad nepasiduotų pavergiami turto. Kiekvienas toks turtuolis turi aiškiai atskirti, kas yra jo pašaukimui, jo šeimai, jo atostogų poilsiui tikrai reikalinga ir kas yra visiškai jam nereikalinga, o tik įsivaizduojama kaip reikalinga. Visa tai jis turi atmesti, nes čia glūdi pavojus!

Trečioji turtuolių rūšis yra tie žmonės, kurie yra labai galingi pramonės ir prekybos srityje. Tokių mūsų laikais daugiausiai pasitaiko. Ką sako religija apie tuos žmones, kurie dažnai su pašaipa ir pagieža yra vadinami kapitalistais? Jei šiandien Kristus vėl ateitų ir keliautų po mūsų kraštą, ką jis apie tuos žmones pasakytų?

Kristaus religija pirmiausiai sutinka su tuo faktu, kad ne visi žmonės vienodai turtingi. Kaip tai gali būti? Ar teisybės jausmas nereikalauja lygaus turto paskirstymo? Religija sutinka su nelygiu žmonių turtingumu dėl to, kad tai yra prigimties įstatymo, taigi ir pačios Dievo valios reikalavimas. Pats Dievas, kuris sutvėrė žmogaus prigimtį, taip jau ją surėdė. Sutikime su tuo, kad mums vieną dieną pavyko visus žmones padaryti lygiais, tačiau tas lygumas tetraktų pusę valandos. Kodėl? Kadangi prekybinis gyvenimas, tuo pačiu ir žmonijos santvarka, priklauso nuo to nelygumo. Kur nors turi būti didesnis

turto suplaukimas, kad prekyba nesustingtų, bet galėtų vystytis. Prekybiniame gyvenime yra panašiai kaip vandens malūne. Vanduo suka malūno ginas, tačiau vandens sutelkimas į vieną vietą čia nieko nepadėtų. Vanduo tik tada suka ginas, jei jo srovė gali tekėti. Bet vanduo tik tada gali tekėti, jei jis iš aukštesnės vietos krinta į žemesnę. Taigi, norint, kad malūnas veiktų, reikia nelygių vandens paviršių. Panašiai yra ir prekybos srityje. Normalus prekybos gyvenimas egzistuoja tik tada, jei kur nors yra didelis turto kiekis, iš kurio jis plaukia kitur. Jei mes panaikintume nuosavybės nelygumą, tuomet įvyktų žmonijos sustingimas ir, galima sakyti, mirtis. Bet to mes negalime padaryti. Dievo duoti prigimtios įstatymai yra stipresni už žmogaus valią. Dėl to religija juos ne tik pati pripažįsta, bet ir iš žmonių reikalauja pripažinti.

Iš to darome išvadą, kad kiekviena nuosavybė yra nepriklausoma. Jei žmogus nori ką nors turėti tik dėl savęs, tada iš tikrųjų jis nebeturi teisės nieko turėti. Ką mes turime, turime bendram labui, turime ir kitų žmonių gerovei: žmonai, vaikams, samdiniams... Visiems jiems mes duodame duoną, paskirstydami savo turtą.

Štai kodėl religija sutinka su turtų nelygybe. Kristus tai išreiškė sakydamas: tu privalai būti tik savo turto prižiūrėtojas. Dievo akyse tu nesi savininkas, kuris gali daryti su tuo turtu visa, kas tik jam patinka. Tu esi tik nuomininkas, kuriam reikės duoti ataskaitą. Dievas tavęs paklaus: „*Ką tu veikei su savo pinigais? Ar kiti žmonės galėjo iš jų gyventi? Ar tu palengvinai, pradžiuginai kitų gyvenimą?*“ Štai tie klausimai, į kuriuos turės atsakyti turtuolis.

Kiekvienas žmogus privalo gyventi visiems. Dėl to religija sako: „*Nors tu esi kapitalistas, tačiau gali būti šventasis, gali tarnauti savo artimui ir tuo pačiu Dievui*“. Iš tikrųjų gyvenime mes sutinkame turtuolius, kurie savo naudą krikščioniškai tvarko. Nors jie yra ir turtingi, tačiau priklauso prie tų žmonių, kuriuos Kristus vadina šventais.

SPINDULIUOJANČIOS BŪTYBĖS

(Žemaičių Prietelius. 1939. Nr. 20)

Praėjusį kartą kalbėjome apie turtuolius, dabar sau keliame klausimą, ką mūsų tikėjimas moko apie vargšus, beturčius žmones? Pirmiausia išsiaiškinkime, kas jie tokie yra. Tai yra žmonės, kurie mažai teturi, kuriems trūksta net reikalingiausių gyvenimo dalykų, ir dėl to jie sunkiai kovoja už būvį, dieną ir naktį, kurie nieko kito neturi, kaip tik šią dieną prasimaitinti, nors visą savo gyvenimą sunkiai dirba. Tokius mes vadiname vargšais. Ir reikia pasakyti, kad pasaulyje jų yra daug. Ir taip bus visada, nes Kristus sako: „*Vargšų jūs visada turėsite*“. Skurdo iš pasaulio nepašalins jokia įstatymdavystė, net ir ta pati krikščioniškoji meilė.

Tai ką sako religija apie vargšus? Pirmiausia *religija gerbia vargšus*. Nemanykit, kad tai jau yra savaime suprantamas dalykas. Mes esame užaugę krikščioniškoje aplinkoje ir dėl to vargšo žmogaus gerbimas, paniekinimas mums atrodo kasdienis reikalas. Bet ar taip yra visame pasaulyje? Reikia pripažinti, kad net patys krikščionys šiuo atžvilgiu daug kur prasilenkia. Ir krikščionių tarpe pasitaiko nuotykių, apie kuriuos kalba šv. Jokūbas apaštalas: „*Jei į Jūsų susirinkimą įeina žmogus, turįs aukso žiedą, skaisčius rūbus, įeina taip pat ir beturtis, ir jūs žiūrite į tą, kuris apsilikęs puikiais rūbais ir jam sakote: Tu sėskis čia gražiai, o beturčiui sakote: Tu stovėk tenai, arba sėskis prie mano pakojo! Tai ar jūs nedarote skirtumo patys savyje ir ar nepasidarėte teisėjai ne-teisingomis mintimis?*“ (Jok. 2, 2–4). Ar tai neskaudu, jei krikščionys taip skirsto asmenis? Jei į mūsų duris pasibeldžia elegantiškai apsidares ponas, tai mes jau iš anksto esame nusistatę jam nusilenkti ir paklausti: „*Atsiprašau, pone, kuo galiu patarnauti?*“ Bet jei į mūsų kambarį įeina nesulygintomis kelnė-

mis, paprastu švarku ir sudėvėtu kaklaraiščiu žmogus, mūsų nuotaika visiškai pasikeičia, esame pasiruošę sakyti: „*Eik sau toliau, aš negaliu tau padėti*“. Tačiau religija nori, kad mes skirtumą labiau darytume beturčio naudai, kad beturtį labiau gerbtume už elegantišką, turtingą ir gražų žmogų. Taip darė Kristus. Jis, nors buvo Dievo Sūnus, tačiau į pasaulį atėjo neturtingas, didžiąją savo gyvenimo dalį praleido sunkiai uždirbdamas duoną sau ir savo Motinai. Jis buvo neturtingas, neturtingai gyveno ir mirė. Jis gerbė vargšus. Jis stovėjo šventykloje ir žiūrėjo į žmones, kurie metė pinigus į aukų dėžę. Praėjo turtuoliai, įmesdami sunkias, skambančias monetas. Apie juos Išganytojas nieko nepasakė; jų stambiai aukai jis neteikė didelės reikšmės. Bet štai atėjo neturtinga našlė, galbūt skalbėja, kuri menką savo dienos uždarbį įmetė į aukų dėžę. Tada Išganytojas pakilo ir tarė: „*Ši moteriškė davė daugiau, negu anie visi kartu*“. Jis nusilenkė neturtui. Panašiai elgėsi ir šventieji. Pranciškus Asyžietis vargšus už visus labiausiai mylėjo dėl to, kad jie buvo vargšai. O kada mes būsime tokie susipratę, kad neturtingus žmones tikrai gerbsime, nedrįsime jiems pasiūsti net nevertinimo žvilgsnio?

Religija globoja beturčius, saugo juos nuo apiplėšimo, nuo išnaudojimo, nuo iščiulpimo. Jei žmogus savo artimo nelaime tik tam pasinaudojo, kad iš jo dar daugiau išreikalautų, nes neturtingasis negali apsiginti, tai religija toki išnaudojimą vadina nuodėme, kuri šaukiasi dangaus keršto. Religija nori, kad vargšus globotų ir valstybės įstatymai, ne tik privati, bet ir viešoji labdarybė. Nereikia manyti, kad ši globa nuo seno jau buvo savaime. Ne. Ji atsirado tik tada, kai krikščionybė to pradėjo reikalauti. Iki pat mūsų laikų ekonominiame gyvenime pasitaikė tokių, kurie sakė, kad naudingiausia yra leisti žmonių jėgoms pasireikšti laisvai. Sakoma, kad gyvenimas – tai bėgantis automobilis – kas nesuspėja, tas palieka užpakaly. Pažangą tegu daro tik stiprūs, galingi žmonės! Nyčė, vokiškojo rasizmo pranašas, sakė: „*Kas jau pradeda virsti, tą turi dar pastumti!*“ Kristaus religija tuo tarpu sako: „*Kas pradeda virsti, tą turi paremti, tam turi padėti*“. Šiandien ir žmonėms norima pritaikyti grynai biologinį, darvinistišką atrankos būdą. Jei žmogus būtų tik gyvulys, tada, žinoma, minėta atranka pagerintų ir žmonių būklę, nes tada išsivystytų tik tvirtieji, tada beliktų tik žmonės tvirtomis alkūnėmis, o silpnieji visiškai išnyktų. Tačiau, deja, žmogus nėra gyvulys. Jau ir savo kūniškame gyvenime žmogus yra kažkas tai daugiau už gyvulį. Dėl to žmogaus negalima auklėti taip, kaip yra dresuojamas plėšrusis žvėris. Tokio auklėjimo pasėkmė būtų ta, kad plėšrieji žvėrys pradėtų vieni kitus ryti. Biologinis žmogaus gyvenimas yra glaudžiai susijęs su jo doroviniu gyvenimu. Jei

žmogus neturi jokių kilnių idealų, jei jis neturi tikėjimo ir sąžinės, tada ir jo materialusis gyvenimas nebeįmanomas. Dėl to Kristaus religija moko, kad ir silpnas žmogus turi būti globojamas ir remiamas.

Religija paguodžia beturčius. Pirmiausiai ji padaro tai, kad vargšas nebekeikia savo likimo, nebesijaučia esąs žmonių atstumtas. Paskui vėl religija vargšą sutaiko su Dievu, kad jis nemurmėtų dėl savo neturto. Galbūt čia ne vienam kils mintis: religijos teikiama paguoda nėra tikra, nes religija, kalbėdama apie neaiškias, tolimas, pomirtines gėrybes, tik tam kartui atitraukia varguolio dėmesį nuo jo neturto. Tačiau taip nėra. Jei religija vietoje žemiškų gėrybių varguoliui tesuteiktų menką erzacą (įkaitą), tai ji pati būtų tik erzacas, bevertis erzacas. Tačiau religija ne tokiu būdu paguodžia neturtingąjį ir ne tuo būdu, kad lyg juos išaukštintų, o turtinguosius nužemintų, vargšus keltų į dangų turtuolių sąskaita ir sakytų: neturtingieji, jūs esate geresni žmonės! Jokių būdu religija taip nesielgia. Žinoma, tam tikra prasme galima sakyti, kad neturtingieji pagal prigimties gabumus yra pirmesni. Juk iš tikrųjų tik iš neturtingesnių visuomenės sluoksnių trykšta tautos atsinaujinimo jėga. Kultūra pirmiausia užgęsta turtingųjų sluoksniuose. Ją reikia vėl užkurti, vėl atnaujinti, ir tas atsinaujinimas ateina iš žemesniųjų tautos sluoksnių. Paprastieji tautos žmonės yra tautos gaivintojai. Tai yra žmonės, kurie sunkiai dirba, daug kenčia, turi aštrius veido bruožus ir sugrubusias rankas. Tai yra idealizmo žmonės. Mes matome, kad tautos, gyvenančios nederlinguose kraštuose, yra gajos, stiprios tautos. Tuo tarpu tiems žmonėms, kuriems be jokio vargo viskas krenta į burną, yra lemta žlugti. Kita gera neturtingųjų savybė yra ta, kad jie yra nuoširdesni, gailestingesni žmonės, kurie greičiau užjaučia kitus. Visi didieji labdarybės darbai dažniausiai yra atlikti už tų žmonių, kurie patys nedaug teturi, skatikus. Iš tikrųjų dažnai susijaudinus reikia žiūrėti, kaip neturtingieji žmonės tarp savęs dalijasi paskutiniuotu kšniu. Geriausias vargšo draugas yra kitas vargšas. Taigi jau prigimties požiūriu neturte glūdi tam tikra palaima. Tačiau aš tam nenoriu teikti didelės reikšmės. Negalima visiems pasakyti: tie yra geresni už anuos. Ne! Yra šventų ir nedorų visuose luomuose. Tai kokių būdu religija paguodžia, nuramina vargšus? Tiek turtuoliai, tiek vargšai turi žinoti, kad už kasdieninę duoną yra dar didesnių dalykų. Yra didesnių rūpesčių, negu šie: ką mes valgysim, ką gersim, kuo apsirėdysim? Yra didesnių reikalų už kasdieninius trūkumus, kuriuos jaučia neturtingieji. Yra kilnesnių dalykų, kuriems žmogus gali atsiduoti. Yra pasaulyje žmonių, visiškai atsidavusių tiesai, mokslui, tyrinėjimams, tačiau kenčiančių neturtą, dirbančių be jokio atlyginimo. Jiems mokslas nėra

melžiama karvė. Yra žmonių, kurie nuostabų menišką skambėjimą labiau myli už monetų skambėjimą. Yra ir tokių žmonių, kurie, nenorėdami išduoti savo sąžinės, verčiau alksta, verčiau atsisako didelio pelno. Tai žmonės, išaugę aukščiau už pinigus. Yra pagaliau žmonių, kurie dėl žmonių meilės visiškai užmiršo siekti pinigų ir turtų. Ir reikia pasakyti, kad tokių žmonių yra daug. Aš tik čia primenu tūkstančius gailestingųjų seserų vienuolių. Kokį pelną jos ima? Joms neateina mintis užsidirbti pinigų. Na, gerai, jūs sakysite – bet joms yra lengva, jos gauna pavalgyti, turi iš ko apsirengti, viskuo yra aprūpintos. Ak, mano mielieji! Aš nežinau, ar jos iš tikrųjų visa turi, ko joms reikia, ar jos iš tikrųjų gyvena prideramai įrengtame bute, ar jų valgis iš tikrųjų yra pritaikytas jų sveikatai, ar jos pakankamai gali išsimiegoti ir pailsėti. Jeigu jos viskuo būtų aprūpintos, tai tikrai savo amžiaus žydėjime nuneitų į kapus tokiais būriais, kaip tai dabar atsitinka. Ir tas seseris aš priskiriu prie vargšų, nors jos nė nemąsto apie savo neturtą, o tik vieno tenori: iš Dievo meilės pasiaukoti artimo tarnybai. Ir taip tos neturtingos, vargdienės seserys tampa besišypsančiomis, spinduliuojančiomis būtybėmis! Jos panašios į saulę, kuri apšviečia pasaulį. Jos yra žmonijos geradarės, nes savo gyvenimu įrodo, kad yra dalykų, didesnių už pinigą.

ŠVENTOJI UGNIS

(Žemaičių Prietelius. 1939. Nr. 21)

Mums, katalikams, Sekminės nėra tik poilsio diena, nėra tik atbudusios pavasario gamtos šventė. Sekminės mums yra didesnės už kitus šventadienius, jos yra didelė Šv. Dvasios, tikrojo Dieviškojo asmens, šventė. Prieš pat žengdamas į dangų, Jėzus Kristus savo mokiniams davė tokį pažadėjimą: „*Kaip tik šventoji Dvasia ant jūsų ateis, jūs gausite galios ir būsite man liudytojai Jeruzalėje, visoje Judėjoje, Samarijoje ir iki žemės pakraščių*“ (Apd. 1, 8). Tai buvo paskutiniai Kristaus žodžiai, ištarti ant šios žemės. Žodžiai, ištarti mažam mokinių būreliui. Juos pasakęs, Kristus atsiskyrė iš mokinių tarpo ir įžengė į Tėvo garbę, iš kurios buvo atėjęs atlikti didelio išganymo darbo.

Šv. Dvasia atnaujinio senąjį pasaulį

Sekminių dienos atėjus, nužengė Kristaus pažadėta šventoji Dvasia, nužengė tarsi ugnies liežuviuose, lyg smarkaus vėjo užimas, ir pripildė mokinius didžia malone ir galybe. Jie liko prisikėlusio Kristaus liudytojai visokiose gyvenimo aplinkybėse: varge ir persekiojimuose, privačiuose namuose ir sinagogose, Atėnuose ir Romoje, Rytuose ir Vakaruose, pas vilkus ir pas avinėlius. Jis skelbė Kristaus Evangeliją įvairiomis kalbomis. Šv. Dvasios pripildyti jie nebegalėjo tylėti, jie ėjo į visą pasaulį ir jį sujudino. Už tai pasaulis juos kankino, žudė, bet ne Šv. Dvasią, kuri buvo juose. Iš Kristaus mokinių kraujo Šv. Dvasia išaugino naujus išpažintojų ir kankinių būrius. Šie vėl ėjo savo pranokėjų keliais. Tai buvo Šv. Dvasios stebuklas žmonijoje: Šv. Dvasia išaugino Kristaus Bažnyčią, tą didžiausią ir švenčiausią įstaigą, ko-

kią bežino žmonijos istorija; tik katalikų Bažnyčioje dega skaidriausia ir karščiausia Šv. Dvasios ugnis, kuri sudegino dorovinius pagonybės puvesius ir atnaujino žemės veidą.

Šv. Dvasia katalikų Bažnyčią padarė nesugriaunama uola

Šv. Dvasia veikia Bažnyčią ne tik pirmųjų Sekminių dieną, bet nuolat ją stiprina ir gaivina. Šv. Dvasios veikimas Bažnyčioje aiškiai matytis iš nenugalimo Bažnyčios pastovumo. Bažnyčia šiandien tebegyvuoja, patyrusi devyniolikos amžių kovas ir persekiojimus. Bažnyčia nugalėjo visus kankinimus – suktas erezijas ir ją pašiepiančią laisvamanybę. Ji nugalėjo baisų Vakarų skilimą, Didžiojo karo pavojų. Visi tie pavojai tik dar labiau sutvirtino jos tikėjimą ir vidinę santvarką. Kristaus Bažnyčia stovi ant Petro uolos, Šv. Dvasios stiprinamos, ir nė pragaro galybės neįstengs jos įveikti.

Tiesa, istorija mums sako, kad amžiams bėgant žlugo ištisos Bažnyčios provincijos, kaip tai atsitiko Šiaurės Afrikoje, Bizantijoje, Anglijoje. Tačiau ta pati istorija, giliau išnagrinėta, sako, kad tų katastrofų priežastis buvo santykių atšalimas su Petro uola – Romos Popiežium. Taip šit Rytų Bažnyčia ilgą laiką nešė arabų, turkų jungą, o dabar neša bolševikų jungą. Kodėl? O todėl, kad Rytų Bažnyčia, užuot šliejusi prie Petro uolos – Šventojo Sosto, visada atsiduodavo pasaulietinės valdžios globai. Sugriuvus caro kolosui, pašlijo ir rusų stačiatikių Bažnyčia. Tuo tarpu Katalikų Bažnyčia Lietuvoje, nors ir buvo rusų valdžios ilgai pavergta ir žiauriai persekiojama, tačiau, kadangi visuomet buvo ištikima Šventajam Sostui, išliko sveika, subyrėjus caro valdžiai, ir šiandien drauge su Lenkijos katalikais sudaro Rytų Europoj stiprų dvasinį frontą prieš bolševikų bedievyستės sąjungą. Ištikimybė Šv. Tėvui visuose, kad ir didžiausiuose pavojuose, yra tikriausia garantija, kad ir Lietuvos bažnytinei provincijai visados galios anas Kristaus pažadėjimas: „*Ant tos uolos aš pastatysiu savo Bažnyčią ir pragaro vartai jos nenugalės*“ (Mat. 16, 18).

Tad, jei laisvamanių saujelė pas mus rėkauja, kad Bažnyčios galas – tai tik laiko klausimas, tai mes juos laikome klaidingais pranašais. Juk ne pirmą kartą pranašaujama Bažnyčios mirtis. Prancūzų revoliucijos metu Robespjeras norėjo Dievą nuverstti nuo sosto ir Jo vietoje pastatyti protą, turintį mergos išvaizdą. Paryžiaus gatvės džiaugėsi nauja „Dievaite“. Bet kas šiandien apie ją beprisimena?

Šventą Dvasią mes apturėjome Sutvirtinimo sakramente

Sekminių stebuklas įvyko ne tik Bažnyčioje apskritai, bet tame stebukle dalyvauja ir atskiri krikščionys, priimdami Sutvirtinimo sakramentą. Sutvirtinimo sakramente įvyksta tas pats, kas kartą atsitiko Jeruzalėje per Sekmines. Sutvirtinimas pribrandina Krikšte gautą antgamtinę gyvybę. Sutvirtintas krikščionis yra įvedamas į luomą tų krikščionių, kurie nieko nebijodami išpažįsta savo tikėjimą. Sutvirtintieji gauna Šv. Dvasios galybę, Kristaus pažadėtąją. Dėl to Kristus nori, kad mes visi žemėje būtume jo liudytojai. Mes esame įpareigoti išpažinti Kristaus mokslą savo asmeninyje ir šeimyniniame gyvenime, savo užimamoje vietoje, luome, savo kalbose ir atsakymuose, savo elgesyje ir kentėjimuose. Priešingi mums žmonės mus stebi ir kritikuoja, dažnai net pašiepia. Tačiau garbinga yra tokiose aplinkybėse būti Kristaus liudytojais. Tik bailios sielos nori pasitraukti nuo tos pareigos, nori bėgti ir pasislėpti tamsiuose užkampiuose. Prašykime tad Šventąją Dvasią, kad Ji atgaivintų mumyse Sekminių dovaną – apaštalavimo dvasią.

Grįžimas prie Šv. Dvasios

Šiandien švenčiamos Sekminės neturi būti tik minėjimas pirmųjų, bet jų atnaujinimas. Pirmosios Sekminės dar nepasibaigė, jos nežino vakaro. Mat, pirmųjų Sekminių saulė yra meilė, kuri nežino nusileidimo. „*Meilė niekuomet nepaliauja*“ (1 Kor. 13, 8). Dėl to atsinaujinimas Sekminių dvasioje reiškia savęs pašventimą krikščioniškosios meilės darbams. „*Meilė kartu su tikėjimu ir viltimi sudaro krikščionybės esmę, tačiau didžiausias tarp jų yra meilė*“ (1 Kor. 13, 13).

Žinoma, koks nors komunistiškai nusiteikęs bedievis materialistas tuojau padarys priekaištą: „iš tų dvasinių gėrybių niekas neprivalgys“. Bet mes jam galim atsakyti, kad nei iš pinigų, nei iš žemės niekas savęs nepatenkins. Ar turtingieji bedieviai, laisvamaniai, kurie kasdien sočiai privalgo, iš tikrųjų ir jaučiasi savo gyvenimu patenkinti? Aišku, kad ne! Materialinės gėrybės nenuramina žmogaus širdies. Jei komunistai, norėdami sušvelninti visuomenės skurdą, ir išdalytų po lygiai nuosavybę, tačiau tai pasaulyje neįgyvendintų taikos ir ramybės. Tai būtų tik vandens lašas ant karšto akmens. Pirmiau už materialines gėrybes žmonės turi įsigyti dvasinių gėrybių. Dėl to ir Išga-

nytojas, mokydamas mus kalbėti „Tėve mūsų“, prieš prašant duonos liepė prašyti Dievo karalystės, t. y. teisybės ir meilės atėjimo. „*Ieškokite visų pirma Dievo karalystės ir jos teisybės, o visa tai bus jiems pridėta*“ (Mt. 6, 33). Jei žmonės turės teisybės ir meilės, tada galės teisingai pasidalyti ir žemiškomis gėrybėmis. O tų visų dorybių versmė yra Šv. Dvasia. Šv. Dvasia savo meile jungia Tėvą ir Sūnų. Ji nori ir visus žmones sujungti antgamtiniais meilės ryšiais. Dėl to vienintelis šių neramių laikų išsigelbėjimas yra grįžimas prie Šv. Dvasios. „*Viešpatie, atsiųsk savo Dvasią, ir bus atnaujintas žemės veidas!*“ (Ps. 103, 30).

PRIEKAIŠTAI, KURIE PATYS PRIEŠ SAVE ATSIGRĘŽIA

(Žemaičių Prietelius. 1939. Nr. 22)

Perskaitęs mano straipsnius, išspausdintus šių metų „Žemaičių Prieteliaus“ 19-ame ir 20-ame numeriuose, kur aš išdėsciau krikščionybės pažiūrą į turtinguosius ir beturčius žmones, p. Balsimas iš Telsių man asmeniškai į redakciją atsiuntė laišką. Čia jis sakosi atstovaujįs vargšus, kurie neišpažįsta jokios religijos, ir prašo aiškiai „Žemaičių Prieteliuje“ atsakyti: *kas panaikino baudžiavą ir vergiją?*

Nelaukdamas mano atsakymo, p. Balsimas duoda savąjį: baudžiavą ir vergiją panaikino bedieviai, vadinamieji „*cicilikai*“, o katalikų Bažnyčia ne tik kad nepagalvodavo apie vergų ir baudžiauninkų išlaisvinimą, bet tam dar priešinosi: viduramžio vienuolynai ir aukštieji dvasiškiei, nenorėdami savo dvarus palikti be pigių darbo rankų, laikė juos baudžiauninkais. Tik bedievybės banga panaikino baudžiavą Prancūzijoje ir Rusijoje. Tik bedieviai buvo beištraukę ir Ispanijos liaudį iš skurdo, tik katalikas generolas Franko nuvertė bedievių valdžią ir turtus grąžino išvytam karaliui Alfonsui.

Paminėdamas šiuos pavyzdžius, p. Balsimas sakosi nesiimąs girti kokios nors santvarkos, tačiau ten, kur einama su liaudimi (nors santvarka ir netobula), vis tiek esama arčiau tikslo. Ši santvarka kilusi iš pačios liaudies, kuri ilgainiui ir nebeapsikėsdama pradėjusi keršyti už šimtmetines skriaudas ir apgdaudinėjimus. Keršto dvasioj išaugusi santvarka esanti dar jauna, netobula, daug varžoma, tačiau esą valstybių, kur ji jau priimta ir čia nuolat tobulinama, taisoma. Be reikalo p. Balsimas vartoja tokį žodžių žaismą, nes kiekvienas supranta, kad jis čia konkrečiai štai ką nori pasakyti: tik bedieviškasis komunizmas sukurs tobulesnę santvarką! Tačiau p. Balsimas tai tvir-

tindamas atsiminė mano pateiktą mintį, kad skurdo iš pasaulio nieks negalės visiškai pašalinti, ir dėl to savo laiške pastebi, kad nė ta jo laukiamoji santvarka nesiryžta skurdo panaikinti, o tik jį sušvelninti. Geriau, sako, visiems po juodos duonos plūtą, negu daugumai badauti.

* * *

Yra priekaištų, kurie pataiko ne į puolamus asmenis, bet atsigręžia į patį puoliką. Taip ši kartą išėjo ir su p. Balsimo priekaištais. Jei dvasių kova vyksta švariais ginklais, tada galima gintis, bet, jei ji vyksta pagal *a la* Balsimo metodus, tada gynimasis lieka nereikalingas. Kodėl? O todėl, kad šis metodas remiasi šmeižtu, kuris pats save nuteisia. Be to, jei tokie priekaištai yra daromi švenčiausiems tautos dalykams, tai ne tik užnuodija viešą gyvenimą, bet dar griaua tautos vienybę, kuri negali būti be to, kas daugeliui yra šventa – iš tikrųjų nemalonu kalbėti apie tokius priekaištus. Jei mes čia juos iškeliame, tai vien dėl to, kad negalime tylėti, matydami kaip kai kurie mūsų tautiečiai vis dar nesiliauja visuomenėje juodinę Katalikų Bažnyčią ir jos atstovus. Toks mūsų žygis yra tik gynimasis, bet ne puolimas. Tas gynimasis niekam nedaro skriaudos, jis tik yra nukreiptas prieš patį priekaištų metodą. Kaip su savo sąžine ir garbe gali išeiti tų metodų autorius, tai mes paliekame jam pačiam spręsti. Mums viena yra aišku, kad Bažnyčia savo garbę turi iš Dievo, ir niekas iš jos tos garbės neatims. Jei mes dabar ryžtamės ją ginti, tai darome, kaip anas vyras, kuris gina savo žmonos garbę, ar sūnus, kuris užsistoja už savo motinos garbę, vienas ir kitas gerai žinodami, kad jų žmonos ir motinos garbė, nežiūrint į visus šmeižtus, yra nepaliečiama.

Negalėdamas viso dalyko sutalpinti viename „Žemaičių Prieteliaus“ numeryje, ši kartą pasitenkinsiu gerb. skaitytojams nušvietęs Bažnyčios nuopelnus vergijos panaikinimo srityje. Čia turiu padėkoti kunigui K. Steponavičiui, Telšių Kunigų seminarijos profesoriui, kuris maloniai man leido naudotis savo spaudai ruošiamu veikalu „Bažnyčia ir kultūra“. Ką čia mes kalbėsime apie senovės vergiją, su mažomis išimtimis priklauso kruopščiam kunigo profesoriaus darbui.

I. Vergai pagonybėje

Kas yra vergas? *„Vergas nėra asmuo, bet daiktas. Jis yra nuosavybė, kaip gyvulys arba laukas, kuriuo galima naudotis ir išnaudoti... Suteikti vergui laisvę, tai reiškia, griežtai kalbant, ne pagerinti jo būklę, bet padaryti jį žmogumi.*

Vergas neturi valios, nes ir daiktas jos neturi. Pono valia atstoja jo valią. Jis turi tik vienut vieną pareigą – klusnumą, bet tas jo klusnumas nėra laikomas dorybe, nes neprileidžiama, kad jame laisvė turėtų vietos... Interesas yra norma, kuri nustato pono santykius su vergu.” (Baudrillart) Jei vergas nenori pasiduoti, tai teisė ponui leidžia panaudoti prieš vergą jėgą ir prievartą.

Buvo bendras įstatymas: *servile caput nullum jus habet* (vergo galva neturi teisių). Ir iš tikrųjų vergas neturėjo teisės turėti savo religiją, šeimą, nuosavybę. Laisvieji galėdavo dalyvauti religinėse apeigose, o vergas tik tiek, kiek jam ponas leisdavo. Bendras vergo ir vergės gyvenimas nesivadino moteryste. Kai ponas norėjo, galėjo jį su kitu sukeisti ir perskirti. Vaikai priklausė ponui. Jis juos galėjo auginti, parduoti, žudyti arba išmesti. Tėvai neturėjo teisės dėl savo vaikų verkti. „*Argi gali būti tėvu, kuris yra vergas?*” (Plautas). Ką vergai uždirbdavo, tas priklausė ponui. Už darbą vergas gaudavo iš pono prastą valgį, menką drabužį.

Romoje buvo daug vergų. Iš maždaug 1 200 000 gyventojų milijonas buvo vergai. Galijoje iš 10 000 000 gyventojų tik vienas milijonas buvo laisvų.

II. Pirmosios krikščionybės pastangos

Net ir nugalėjusi pagonybę, krikščionybė nedrįso panaikinti vergijos. Staigus vergijos panaikinimas būtų sukėlęs revoliuciją ir kraujo praliejimą, nes aišku, kad ponai tokiam žygiui būtų visa jėga pasipriešinę ir vergų būklę padarę dar blogesnę. Krikščionybė nebūtų turėjusi pasisėkimo, nes su ja visi ponai būtų kovoję kaip su vergų religija. Iš kitos pusės žiūrint, ir patys vergai vargu ar būtų mokėję savarankiškai gyventi, ar būtų turėję iš ko gyventi. Dėl to Bažnyčia pasirinko kitokį kelią, kuris, tiesa, palengva, bet tikrai vedė į vergijos panaikinimą.

Pirmiausia ji pakeitė žmonių galvosena ir įsitikinimus. Ji paskelbė, kad krikščionims nėra skirtumo tarp laisvojo ir vergo (Gal. 3, 28; Kol. 3, 11; 1 Kor. 12, 1–31). Žiūrint žmogaus paskirties, žemiškoji vergija yra tik pripuolamas dalykas: „*Nes Viešpatyje pašauktasis vergas yra Viešpaties laisvasis; taip pat ir laisvas pašauktas yra Kristaus tarnas*” (1 Kor. 7, 22). Visi žmonės yra broliai, nes turi vieną Tėvą, kuris yra danguje. Vergams liepiama tarnauti gera valia dėl Dievo, bet ir ponai turi daryti tą patį, atsimindami, „*kad jų ir jūsų Viešpats yra danguje, ir jis nežiūri asmens*” (Ef. 6, 5–8; Kol. 3, 22–24; Tit. 2, 9s; 1 Petr. 2, 18). Iš krikščionybės laisvieji ir vergai sužinojo, kad jie visi yra kilę iš vienu tėvų, kad jie turi vieną Viešpatį ir teisėją, ir kad vi-

sų laukia vienodas užmokestis. Tos naujosios idėjos pakirto vergijos egzistencijos šaknis, ir privertė ją palengva vysti, džiūti ir išnykti.

Tiems žmonėms, kurie nori sumažinti krikščionybės nuopelnus išlaisvinant vergus mes primename didžiausio jos III-ojo amžiaus priešo filosofo Celso judėjimą. Celsas, norėdamas visuomenės akyse pažeminti krikščionybę, sako, kad ji esanti vargšų, nuskriaustųjų ir vergų religija, dėl to negarbinga esą prie jos prisidėti. Iš to aiškiai galima suprasti, kad vergai masiškai priimdavo krikščionių tikėjimą, o priimdavo dėl to, kad krikščionybė turėjo ypatingą potraukio jėgą. Ji palengvino vergams nešti sunkią jų dalį, pripažindama vienodą jų žmogišką vertę su laisvaisiais. Apaštalo Povilo žodžiai „*Pas mus nebėra nei vergo, nei laisvo*“ (Gal. 3, 28) nebuvo tuščias oratoriaus perdėjimas, bet įgyvendinta krikščioniškoji programa. Į tokias aukštybes neįstengė pakilti anų laikų laisvamaniai – stoikai. Garsusis katakombų tyrinėtojas de Rossi pastebi, kad krikščionių antkapių užrašuose niekada negalima užtikti parašyta, kad kas nors būtų buvęs „*vergas*“.

Kad Bažnyčia ir ponams primindavo jų pareigas dėl vergų, matome jau iš šv. Povilo laiško: „*Vergai, tarnaukite gera valia, kaip Viešpačiui, ne žmonėms; žinokite, kad kiekvienas, ką jis padarys gera, tai atsiims iš Viešpaties, ar jis vergas, ar laisvas. Ir jūs, valdovai, darykite jiems tą patį, susilaikydami nuo grasymų; žinokite, kad ir jų ir jūsų Viešpats yra danguje, ir jis nežiūri asmens.*“ (Efez. 6, 7–9) „*Valdovai, suteikite vergams, kas teisinga ir kas pridera, žinodami, kad ir jūs turite Viešpatį danguje.*“ (Kol. 3, 22)

Krikščioniškose šeimose vergija laikėsi tik iš išorės, tikrovėje ji jau nebebuvo jaučiama, kadangi pas krikščionis nebuvo pono ir vergo, bet visi broliai. Apie tai mums liudija IV-ojo amžiaus rašytojas Laktancijus. Į stabmeldžių priekaištą: „*juk ir pas jus yra vieni turtingi, kiti beturčiai, vieni vergai, kiti ponai*“, Laktancijus atsako: „*Ne! Mes vadiname viens kitą broliais dėl to, kad visi esame lygūs. Apie žmogų mes sprendžiame ne iš paviršutinių dalykų, bet pagal jo vidujinę vertę. Dėl to, nors mūsų tarpe yra ir išoriniai besiskiriančių, tačiau jie nėra vergai, bet broliai dvasine prasme; o Kristaus atžvilgiu mes visi esame vergai.*“ (Div. Instit. 5, 16) Kai kurie krikščionys ponai tai užmiršdavo ir ne visi iš karto įstengdavo pasiekti krikščioniškojo idealo viršūnę. Dėl to Bažnyčia vėl turėdavo su savo perspėjimu įsikišti. Tai matome iš penktojo kanono Elviros sinodo Ispanijoje (apie 300 metų), kur griežtai sudraudžiamos ponios, kurios žiauriai elgiasi su savo vergėmis.

Pakeitusi galvosena, Bažnyčia keitė žmonių papročius, aišku, pirmiausia religinėje srityje. Jos krikštas buvo teikiamas tiek vergui, tiek ir laisva-

jam. Jos mokslas buvo skelbiamas visiems be skirtumo. Vergas kartu su laisvuju klaupiasi šv. Mišiose ir priima tą patį Dievišką maistą. Juos laidoja vienose kapinėse, šalia vienas kito, jie lanko tas pačias bažnyčias, agapes. Bet ko pagonybė negalėjo suprasti, buvo tai, kad ir laisvieji klaupdavosi prieš vergų – kankinių už tikėjimą kūnus ir prašėsi jų užtarimo. Dar labiau stebėtis vertiantis dalykas yra tas, kad iš vergų buvo skiriami net kunigai, vyskupai ir popiežiai, pavyzdžiui, šv. Klemensas, šv. Kornelijus, šv. Kalikstas buvo popiežiai, kilę iš vergų. Prieš juos, be abejo, lenkės, jų rankas bučiavo ir ponai. Taip vergai Bažnyčioje tampa net ponų viršininkais. Pasikeitus papročiams Bažnyčioje, jie keičiami ir namuose. Jei pagonys nepripažino vergų moterystės, tai Bažnyčia ir juos suriša moterystės sakramentu, kaip ir laisvuosius. Visiems moterystė yra šventa, nesuardoma. Bažnyčia paneigia senovės įsitikinimus, kad negali būti jokios moterystės tarp vergo ir laisvojo. Ji ignoruoja tą tradiciją, romėnų teisę ir nuo 3 šm. sujungia neperskiriamais moterystės ryšiais patricijų su verge. Taip palengva išnyksta senovės papročiai.

Be to, Bažnyčia pataria ponams duoti savo vergams laisvę. Toks jų vergų išlaisvinimo darbas buvo laikomas labdarybės veiksmu, didžiausiu nuopelnu, ypatinga artimo meilės išraiška. Uždrausdama liuksusą ir dykinėjimą, Bažnyčia padarė tai, kad vergai pasidarė mažiau reikalingi. Mes žinome daug atsitikimų, kurie rodo, kad pirmieji krikščionys nebuvo kurti tam Bažnyčios nuoširdžiam patarimui. Pavyzdžiui, Romos senatoriaus duktė Šv. Melanija, priimdama krikščionybę, suteikė laisvę 8000 vergų. Kartagenos krikščionys surinko apie 12 000 litų ir nusiuntė juos Namibijos vyskupui vergams išpirkti. Šv. Ambraziejus sulydo ir parduoda brangius Bažnyčios indus vergams išpirkti. Kiti vėl testamentu dovanoja savo vergams laisvę. Yra ir tokių entuziastų, kurie patys savo noru eidavo į vergiją, kad būtų paleisti kiti vergai.

Bažnyčia darė įtaką ir įstatymų leidėjams. Imperatoriai Konstantinas, vėliau Teodozijus ir Justinijonas paskelbė nuostatus, kuriais palengvino vergų išlaisvinimo procedūrą. Justinijonas net paskelbė, kad vergų žudymas yra taip pat nusikaltimas, kaip ir laisvojo užmušimas. Be to, buvo reikalaujama, kad vergai sekmadienį ir kitas šventes turėtų laisvas.

JŲ DIEVAS YRA PILVAS

(Žemaičių Prietelius. 1939. Nr. 23)

Apaštalas Povilas, kalbėdamas apie tuos krikščionis, kurie savo gyvenime nerodo jokio pasiaukojimo, sako, kad „*jų Dievas yra pilvas*“. Tai yra žmonės, kuriuose užgeso gyvojo tikėjimo Dvasia. Galbūt teoriškai jie save tebelaiko krikščionimis, tačiau praktikoje yra bedieviai. Jų visi troškimai sukasi tik apie materialias gėrybes. Jie yra tikriausi materialistai – sotūs piliečiai, kuriuos tik tuomet teišjudinsi, jei pradėsi kalbėti apie dalykus, susijusius su jų didesniais patogumais, pelnu, gardžiais pietumis. Nors jie metrikose ir pase užsirašo, kad yra katalikai, tačiau tikrovėje jie gyvena kaip Kristaus kryžiaus priešai. Žinoma, jie jokių būdu nepakenčia, kai juos vadina bedieviais. „*Mes, sako, nesame bedieviai, o tik gastronomai*“ (skonio žinovai, arba, aiškiau tariant, pilvo tarnai). Tačiau tas jų sotumas labiau juos atitolina nuo Kristaus Evangelijos, negu kai kuriuos bedievius nuo Dievo atitolina netikėjimas, nes kai kurių bedievių širdies gilumoje dar teberusena Dievo ilgesys. Tuo tarpu anie pilvo tarnai, kad laimėtų dangaus karalystę, nedaro jokių pasigailejimų, neberodo jokios pasiaukojimo dvasios. Tik tada jie ryžtųsi dėl dangaus pavargti, jei tas dangus būtų panašus į tą, kurį įsivaizduoja Amerikos indėnas, kaip tai aprašo J. B. Weissas savo knygoje *Weltgeschichte*, XII, p. 209: „*Ak, kokia tai laimės šalis! Jei užžina noras rūkyti, pypkę visur gali rasti, tik imk ją į burną ir trauk. Tame laimės krašte briedis taip kalba išalkusiam žmogui: „Jei nori valgyti, imk štai mano dešinį petį, tik vėl paleisk mane į girią, kur petys vėl ataugės ir kitais metais aš vėl pas tave ateisiu ir pasiūlysiu kairį... Žmogus tame krašte nieko kito neveikia, kaip tik valgo, geria, rūko ir guli. Gražios ir puošnios yra tos*

šalies moterys, nors ir nesitepa lokio taukais." Dėl tokio „dangaus“ tikrai ryžtųsi pasiaukoti ir pilvo tarnas.

Dažnai tiesiog negalima suprasti, kodėl žmonės yra trumparegiai, tiesiog akli, siekdami tikrojo savo gyvenimo tikslo. Viltis įsigyti kokį nors turtą ar trumpą žemišką malonumą juos uždega labiausiai. Tuo tarpu, kad įsigytų krikščioniškųjų dorybių, žmogus kartais nenori nė piršto pajudinti. Jis nežino kito rūpesčio kaip tik savo pilvo.

Nereikia manyti, kad tik tie, kurių Dievas yra pilvas, savyje neturi Evangelijos dvasios. Neturi Evangelijos dvasios taip pat ir tie krikščionys, kurie rūpinasi tik savo sielos išganymu, nekreipdami dėmesio į savo artimo likimą. Kas yra pripildytas Evangelijos Dvasios, tas aktyviai prisideda prie Kristaus karalystės plitimo pasaulyje – ar tai savo malda, ar darbu, ar pinigais. Ši apaštalavimo Dvasia gali nuveikti nuostabių dalykų. Kas nežino krikščionybės istorijoje tokių asmenybių kaip Pranciškus Asyžietis, Vincentas a Paulas, Ozanamas, kun. Bosko, kurie daugeliui buržujiškai galvojančių krikščiųnių atrodė utopistai (svajotojai), tačiau šiandien pasaulis lenkiasi jų nuveiktiems darbams! Dirbti dėl Kristaus karalystės, dėl Jo Bažnyčios reiškia dirbti dėl žmonijos išganymo. Apaštalavimas yra tikroji Dievo ir artimo meilė. Ne tas išgano savo sielą, kuris tik apie save galvoja, sako Šv. Augustinas, bet tas, kuris gelbsti savo artimo sielą. Ši didžioji tiesa turėtų ir mus uždegti uoliesniam bendradarbiavimui (...).

ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS ISTORIJA

(Žemaičių Prietelius. 1939. Nr. 27)

Kiekviena tauta turi savo garsių ir brangių vietų. Kiekvienas tautietis su pagarba mini jų vardus, džiaugiasi, jei gali jas aplankyti ir visa pats pamatyti.

Mes, lietuviai, dažnai keliaujame į užsienį, į svetimus kraštus, gerimės jų gražia gamta, o tuo tarpu pamirštame, kad ir mūsų brangioje tėvynėje yra taip pat labai gražių, brangių ir reikšmingų religinių, kultūrinių ir istorinių atžvilgiu svarbių vietų. Mes per mažai tepažįstame garsiąsias savo krašto vietas, iš kurių kadaise ėjo arba dar ir dabar tebeeina visą Lietuvą šildantys ir gaivinantys šviesos spinduliai. Viena iš žymiausių Lietuvoje religiniu požiūriu vietų, be abejo, yra Žemaičių Kalvarija.

Žemaičių Kalvarija yra garsi dėl Kryžiaus kelių, kurie su savo koplyčiomis ant kalnų ir su jose esančiais paveikslais gyvai parodo Kristaus kančią. Įdomi ji yra dėl didingos, gražiai išpuoštos Bažnyčios su jos puikiais altoriais, su jos rimtais pilioriais ir aukštais skliautais. Daug kam brangi ji yra dėl stebuklingo Švenčiausios Marijos Panos paveikslo, esančio didžiamajame altoriuje.

Žemaičių Kalvarija garsi yra nuo senų laikų. Jau sukako trys šimtai metų, kaip į ją eina melstis ir ieškoti paguodos savo sielai daugybė maldininkų. Pradžią jai davė pamaldus ir veiklus Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius. Tas rūpestingas sielų ganytojas, žinodamas, kad Viešpaties Jėzaus Kristaus kančios prisiminimas greičiau gali uždegti žmonių širdis Dievo meile, popiežiui Urbonui VIII leidžiant, panoro įsteigti Garduose (taip tada ta vieta buvo vadinama) Kryžiaus kelius arba Kalvariją.

Dėl to, nuvažiavęs į Gardų sodžių, pats vyskupas paskyrė kalnus ir vietas, kuriose statyti stacijų koplyčias, suskaitė žingsnius nuo vietos iki vietos, kad jų būtų tiek, kiek patsai Išganytojas savo kančios laiku buvo ėjęs. Kai koplyčios buvo pastatytos, pats jas šventino, eidamas takais ir barstydamas specialiai tam parvežtą iš Jeruzalės šventą žemę. Pagaliau 1639 metais iš popiežiaus Urbono VIII išmeldė atlaidus šioms koplyčioms: Paskutinės Vakarienės, Alyvų darželio, Kristaus Plakimo prie stulpo, Erškėčiais vainikavimo, Nukryžiuavimo ir Palaidojimo. Vienam kunigui liepė parašyti maldas ir giesmes, kurias ligi šiol žmonės gieda, Kalvarijos kalnus vaikščiodami. Kad Kristaus kančios prisiminimas Kryžiaus kelius einantiems būtų dar gyvesnis ir širdingesnis, vyskupas pasirūpino gauti iš Liublino dominikonų šv. Kryžiaus medžio relikviją, tai yra dalelę to kryžiaus, ant kurio mirė mūsų Atpirkėjas. Įdėjęs ją į gražų brangų relikvijorių, paaukojo Kalvarijos Bažnyčiai. Tą šv. Relikviją per didžiuosius atlaidus ar per Didžiąją Kalvariją iškilmingoje procesijoje kunigai po baldakimu neša po kalnus.

Žemaičių Kalvarijos bažnyčia

Žemaičių Kalvarijoje dabar veikia didelė mūrinė bažnyčia. Ji yra jau ketvirta iš eilės. Pirma bažnyčia, pavadinta šv. Jono Krikštytojo vardu, buvo ant vadinamojo šv. Jono kalno už Varduvos upelio. Antrą pastatė vyskupas Jurgis Tiškevičius medinę, kaip ir pirmąją, toje vietoje, kur dabar yra vienuolyno sodas ir pavedė ją vienuoliams dominikonams, įsakydamas jiems, kad žmonėms, lankantiems Kryžiaus kelius, kalnuose jie papasakotų apie karčią Atpirkėjo kančią ir mirtį. Kai ta bažnyčia paseno, vyskupas Antanas Tiškevičius 1750 metais pastatė naują – didesnę, medinę, išgrąžino ją 24-iais altoriais ir pašventino. Tos bažnyčios vietoje dabar yra maža medinė koplytėlė, po kuria yra palaidotas vyskupas Jurgis Tiškevičius, vyskupo Antano Tiškevičiaus parvežtas iš Karaliaučiaus.

Tai bažnyčiai dar gerai tebesant, dominikonai, turėdami šiek tiek pinigų, užsigėidė gražesnių ir mūrinių Dievo namų. Dėl to 1783 metais padėjo pamatą naujai. Bet, pinigams greit pasibaigus, dominikonai pamatė, kad neįstengs jos pastatyti iš savo lėšų. Tada jų vyriausybė atsiuntė į Žemaičių Kalvariją iškalbingą, veiklų kunigą Vaitkevičių. Tas visoje Žemaičių vyskupijoje sakė bažnyčiose pamokslus ir rinko bažnyčiai statyti aukas. Taip, žemaičiams padedant, 1823 metais buvo baigta statyti nauja didinga bažnyčia. 1824 metais iš senosios buvo perkelti į naująją altoriai ir imta laikyti pamaldas. Šios bažnyčios stogas buvo gontinis ir lubos medinės. 1896 m. Že-

maičių Kalvarijoje kilo gaisras. Vėjas degančias kibirkštis užnešė ant bažnyčios stogo, ir ji sudegė. Ką galima buvo išnešti iš jos, išnešė. Buvo išgelbėtas nuo ugnies Švenč. Sakramentas, Šv. Kryžiaus Relikvija, stebuklingasis Švč. Panos Marijos paveikslas ir kita. Žuvo ugnyje zakristijoje buvęs dominikonų knygynas, joje buvusios knygos, įvairūs rankraščiai ir dokumentai.

Bažnyčia buvo atnaujinta. Žemaičiai vėl jai sumetė lėšas. Atstatant buvo įvesta pagerinimų: bokštai buvo paaukštinti iki 23 sieksnių, vietoje sudegusių lubų buvo iš plytų išgaubti gražūs skliautai, pastatyti mūriniai altoriai, asla išgrįsta baltomis ir juodomis cemento plytomis, stogas apdengtas geležine skarda, vidus gražiai ištapytas. Taip atnaujinta bažnyčia su trimis jos navomis, iš kurių vidurinė, aukščiau iškilusi už šonines, turi antrą langų eilę, su dviem eilėmis piliorių, aukštai laikančių gražius skliautus su dvylika gražių altorių. Didžiajame yra stebuklingasis Švenčiausios Panos Marijos paveikslas, su jos iškilmingu ramiu rimtumu. Tai vienas iš gražiausių ir didžiausių Panos Marijos paveikslų Lietuvoje.

Šiomet bažnyčia iš vidaus ir iš lauko naujai perdažyta.

Stebuklingasis Dievo Motinos paveikslas

Didžiajame altoriuje yra stebuklingas Švenčiausios Panos Marijos paveikslas, prieš kurį per Didžiuosius Kalvarijos atlaidus maldininkai karštomis maldomis prašo Dangaus Karalienę paguodos sielai ir pagalbos savo kūno reikalams.

To stebuklingo paveikslo istorija yra tokia. Dominikonams Žemaičių Kalvarijoje įsikūrus, vienas iš jų – Petras Pagačevskis, jo valdžiai paliepus, iškeliavo į Rymą aukštųjų mokslų eiti. Ryme jis apsigyveno pas dominikonus buvusiame jų ligoninės bute, kuriame buvo pakabintas Švenč. Panos Marijos su Kūdikėliu Jėzum paveikslas, ant drobės nutapytas vieno dominikonono. Petras naktimis prieš tą paveikslą dažnai meldavosi ir kartais apie Kūdikėlio ir Švenčiausios Motinos galvą išvysdavo dangišką šviesybę. Kartą vienas vienuolyno brolis Romualdas staiga ir sunkiai susirgo. Tada Petras, užsižiebęs žvakę, prieš tą paveikslą ėmė karštai melstis už brolių, prašydamas jam sveikatos. Marija išklause savo tarno maldos ir ligonis atsikėlė sveikas. Tokį stebuklą patyręs, Petras, grįždamas į Žemaičius, išprašė iš dominikonų dovanoti jam tą paveikslą, parsivežė jį į Žemaičių Kalvariją ir perdavė jį vienuolyno vyresniajam. Tasai laikė tą brangią dovaną savo kambarėje ir ne kartą regėdavo tame paveiksle tokią pat šviesybę, kaip ir Petras.

Tam vyresniajam mirus, jo vietą užėmė Petras. Tas iškilmingoje procesijoje nunešė tą paveikslą į bažnyčią ir padėjo didžiajame altoriuje. Nuo tada garsas apie stebuklingąjį paveikslą vis labiau plito ir vis daugiau žmonių ėmė lankyti Kalvariją. Visi ieškojo tos stebuklingosios „*Nusidėjėlių Užtarėjos*“ įvairios pagalbos, nes toji gera motina ne vienam jau pagelbėjo ir ne vienam nušluostė ašaras. Ėmė vykti stebuklai. Jų tikrumui ištirti dvasinė valdžia paskyrė komisiją, kurioje buvo kun. Mikalojus Blačkauskas, ir kun Mik. Paustricijus – abu iš Žemaičių vyskupijos – vienas kartošas, antras – kanau-ninkas. Juodu, atvykę į Žemaičių Kalvariją 1643 metų gegužės 3 dieną, dalyvaujant apklausoje daugeliui kunigų ir tarp jų kunigui Jonui Cerniauskui, apaštališkam notariui, ir daugeliui pasaulietinių asmenų, išklausė liudininkų, mačiusių įvykusius stebuklus, parodymus, surašė protokolą, kuriuo vadovaujantis dvasinė valdžia tą paveikslą paskelbė stebuklingu.

Apie tą Panos Motinos paveikslą prikabinta daug votų: sidabrinų širdžių, rankų, kojų. Žmonės, kurie per P. Marijos užtarimą buvo čia atgavę sveikatą ar patyrę kokią kitą malonę, tais votais reiškė savo padėką Dievui.

Žemaičių Kalvarija ir dabar yra gausiai lankoma žmonių. Čia ne vieną paguodžia ir skausmo ašaras nušluosto Stebuklingoji Dievo Motina.

Domininkonai Žemaičių Kalvarijoje nuo 1644 metų laikė mokyklą, 1803 m. įkūrė progimnaziją, kuri vėliau buvo reorganizuota į gimnaziją. Rusų valdžia po sukilimo, spausdama katalikus, 1836 m. ją uždarė. Domininkonus ėmė spausti, drausdama jiems priimti naujų kandidatų, pagaliau 1889 m. išvežė ir paskutinius, dar gyvus likusius.

Įsikūrus Telšių vyskupijai, Jo Ekscelencija Telšių vyskupas Justinas Staugaitis Žemaičių Kalvariją su jos Bažnyčia ir Kryžiaus Keliais pavedė vie-nuoliams kunigams marijonams. Marijonai atnaujino Kalnų koplyčias, ku-rias jau beveik visas reikėjo remontuoti.

Bet ypač pažymėtina tai, kad Žemaičių Kalvarijoje pradėti daryti vie-ši pasiaukojimai Švč. Panai Marijai.

Mariją mylintys lietuviai, norėdami, kad Lietuva tikrai būtų Marijos žemė, aukoja Marijai patys save, savo šeimas, savo kaimus, parapijas.

PARAPIJOS ATGIMIMO KELIAS

(Žemaičių Prietelius. 1939. Nr. 44)

Šventojo nujautimas

„Man vis ateina į galvą ar ne per mažai iki šiol... atsižvelgta į parapijos svarbumą Bažnyčios gyvenime. Juk iš parapijų, kaip iš kokių akyčių, susideda Bažnyčios kūno mezginiai. Parapija ir visame socialiniame gyvenime yra svarbus veiksnys, negana iki šiol suprastas ir įvertintas. Kodėl parapija negalėtų būti dvasinio atgimimo ir atsinaujinimo versmė? Ar prisidedant prie parapijų geresnio sutvarkymo ir vedimo, negalima būtų sėkmingai prisidėti ir prie Bažnyčios gerovės? Gal net geriau tai pavyktų, negu koku kitu būdu. Reiktų tas dalykas gerai apsvarstyti ir išbandyti”. Taip jau 1911 metų pradžioje savo dienynė rašė bažnytinės Lietuvos provincijos organizatorius šventos atminties arkivyskupas J. Matulevičius.

Vokietijos katalikų posūkis

Kiekvienas žmogus, akyliau sekantis gyvenimą, pajuto, kad paskutiniaisiais metais žodis *parapija* įgavo naują skambesį ir gilesnę prasmę. Galima net be perdėjimo sakyti, kad parapijos bendruomenės mintis prasikalė į bažnytinio gyvenimo ir ganytojavimo rūpesčių vidurį. Ypač tai jaučiama šiandieninėje sukręstoje Vokietijoje. Tos grupės, apie kurias čia seniau beveik išimtinai kristalizavosi parapijinis gyvenimas, arba net į kurias tas gyvenimas kartais suskildavo, vis daugiau ir daugiau traukiasi atgal. Ne dėl to, kad kas norėtų manyti, jog pačios sunyko ar yra suardytos, bet kad jos pačios savo

noru perėjo į didesnę visumą. Jei dar šią vasarą vertėme vokiečių katalikų Kirchenblattus (savaitraščius) ir skaitėmė ten dedamus pamaldų skelbimus parapijos bažnyčiose, pastebėjome, kad kai kurias draugijas nebenorima net savo vardu vadinti. Išskyla visai naujos sąvokos: *parapijos* jaunimas, *parapijos* labdarybė, *parapijos* vyrai bei moterys.

Ką tai reiškia? Bene tai bus tik klasikinis reiškinyš šiandieninės vokiečių katalikų būklės iššauktas, o gal tik krikščionio išminties taktiška priemonė? Ar pagaliau tie įvykiai turi visiškai kitą, daug gilesnę priežastį? Be abejo, į šį paskutinį klausimą reikia teigiamai atsakyti. Dėl to bus labai naudinga pažiūrėti, kaip prie to parapijos atgimimo buvo prieita. Nors šis mano straipsnis daugiau pasakos apie svetimos šalies – Vokietijos katalikus, tačiau, kadangi iš jų daug ko esame pasimokę, manau, nebus pro šalį ir mums pažinti tuos parapiją gaivinančius veiksmus.

Istorinė raida

Parapijos kilimas prasidėjo prieš pusantro šimto metų. Taigi ne šiaudien skubiai sugalvota priemonė. Didelis yra jėzuito Konstantino Noppelo nuopelnas, kad jis išdėstė tą istorišką raidą. Jo išvedžiojimais remiasi ir šis mano straipsnis. Tos raidos pradžia siekia prancūzų revoliucijos pabaigą. Ši revoliucija antraip apvertė žmonių galvosena. Įkandinėję Napoleono karai sukrėtė visą Europą. Dvasinė, visuomeninė ir ekonominė srity liberalizmas padarė didžiausią perversmą. Viso to pasekmė buvo palaidumas, suirimas ir seniau paveldėtų susijungimų – luomų, cechų, draugijų, brolių, kuriuose žmonės iki revoliucijos vieni su kitais buvo susiję. Visa tai ir ganytojavimą pastatė prieš visai naujus uždavinius. Savaimė aišku, kad tokios suirutės laikais tuojau kilo mintis vietoj senų steigti *naujus susijungimus*. Pirmieji bandymai kurti naujas religines sąjungas prasidėjo Prancūzijoje, kuri labiausiai nuo tos revoliucijos buvo nukentėjusi. Paplito dvasinės draugijos ir brolijos, tačiau žymiausias minėtų pastangų vaisius buvo *Ozanamo Šv. Vincento a Paulo konferencijos* (įst. 1833 m.), kurios jau ir tada buvo parapijiškai nusistačiusios ir išvystė neapsakomai gražią veiklą. Prancūzija Vokietijai buvo parodyta pavyzdžiu, ir, žinoma, nepaliko be įtakos. Tik labai reikšminga, kad Vokietijoje naujosios bažnytinės sąjungos apie 19 amžiaus vidurį persimetė į *socialines draugijas*, kaip štai pati pirmoji 1848 metais kun. Kolpingo įsteigta Gesellenberein. Paskui, baigiantis kultūrkamfui, kai smarkiai pradėjo augti prieškrikščioniškasis marksizmas bei jo są-

jungos, vis daugiau ir daugiau iš visų luominių grupių pradėjo dygti naujos bažnytinės draugijos: pirkliai, darbdaviai ir ypač darbininkai. Vadinas, naujieji ganytojavimo rūpečiai nekrypo į organišką parapijos narvelį, bet sukūrė naujus organizacinius vienetus, draugijas. Visas pastoracinio darbo svoris persikėlė į *draugijų* pastoraciją ir *socialinius* uždavinius. Taip draugijos ilgainiui atrodė esančios svarbiausieji bažnytinio gyvenimo centrai. Dėl per didelio akcentavimo, kad reikia steigti naujas draugijas žymiai buvo atitrauktas dėmesys nuo parapijinės bendruomenės ugdymo. Per stiprus luominių draugijų propagavimas pradėjo betarpiškai smelkti religinius veiksmus, ugdančius parapijos bendruomenę, pvz., Šv. Vincento konferencijos ir misijos vis labiau buvo nugrūdamos į „grynai bažnytinę“ sritį. Kai kas misijas laikė dvasiškių dalyku, tam tikru didžiuoju apvalymu, priklausančiu labiau individualinei pastoracijai. Ši priemonė nebuvo tinkamai įvertinta. Taip ilgainiui pasirodė vienašališkas luomų išsivystymas.

Kai tai buvo suprasta ir pradėta priešinga veikla, atsirado dar viena nauja kliūtis parapijos bendruomenei sudaryti. Būtent po Napoleono karų parapijos skaldymas buvo toliau varomas, įkuriant naujas religines sąjungas, kurių kiekviena turėjo savo ganytoją, savo liturgines pamaldas. Tos sąjungos pasidarė tarsi atskiros parapijos parapijoje. Tad vienur klebonas buvo laikomas *darbininkų* klebonu, kitur – *ūkininkų*. Tiesa, reikia ir čia pripažinti ganytojišką susirūpinimą sielomis, tačiau lieka klausimas, ar tokiu būdu gaunamas gėris nėra per daug brangiai perkamas parapijos skaldymu, kartais net pavojingu suproletarinimu, tuo tarpu kai parapija turi būti visiems viskas (plg. kan. 464)? Panašiais griežtais išsireiškimais buvo paliečiama draugijų vertė ir jų egzistavimo teisė, kai pradėjo atbusti parapijinė savijauta. Žymų įnašą, išsprendžiant šį klausimą, padarė Dr. G. Kremeris, pagal kurį pastoracija turi apimti visą parapiją. Taip pat ir Vienos klebonas Juozapas Schmid'as 1933 m. gruodžio mėn. Vienos kunigų suvažiavime skundžiamasi, kad realus gyvenimas su dideliu draugijų skaičiumi dar neprisirišino prie idėjos, kuri težino vaikus ir keturis pagrindinius prigimties luomus, kaip luomines draugijas: vyrus, moteris, jaunuolius ir merginas.

Iš čia suprantama, kad visos tos didelės pastangos ne tiktai kad nebuvo naudingos parapijai išvystyti į krikščionišką bendruomenę, bet tai dar labiau atėmė laiko, užtęsė darbus. Be abejo, minėtos pastangos tais laikais, kai nebuvo galingos parapijos pastoracijos, milijonams tikinčiųjų išsaugojo gyvą tikėjimą ir daugeliui jį sugrąžino. Vadinas, ir jos turi didžių nuopelnų. Ir ištikimieji tų draugijų nariai vėliau sudarė branduolį „*naujai parapijai*“.

Ilgainiui pradėta aiškiau suprasti dalykų esmę. Šen ir ten pasigirdo balsų, pranašaujančių parapijos sunykimo pavojų. Štai kaip skundžiasi vienas 1844 m. laikraštis: „*Nežiūrint darbo, kurio mes, rodos, niekur nesibijom... Parapijos gyvenimas ir prie geriausių norų vargingai duodasi paveikiamas senom išvažinėtom vėžem. Ir tuo tarpu, kai jaudinamasi dėl dorovinio ir religinio smukimo, stengiamasi kelti teologiską išsilavinimą, steigiami nauji vienuolynai, kai su dideliu įtempimu ir balsingomis kalbomis varomi kiti išoriniai religiniai darbai, nieko nesigirdi apie naujų parapijų steigimą, apie didžiųjų padalinimą*”.

Visi tie įspėjimai tada nepadarė reikiamos įtakos. Laiko Dvasia buvo apsisprendusi liberaliai draugijų santvarkai. Taip pat ir bažnytinėje srityje buvo ryžtasi, o gal net priversta kiek galima prisitaikyti.

Priešingi balsai buvo nuslopunami. Šitoks jėgų išblaškymas, kuris ilgai niui grėsė pereiti į visišką jų sustingimą, laikui bėgant turėjo išsaukti priešingą reakciją. Visų pirma ji pasireiškė *pasipriešinimu milžiniškoms parapijoms*. Tokios parapijos, kaip turinčios 10 000 sielų, labai kliudė išsivystyti tikrai parapijos bendruomenei. Didžiosios parapijos turėjo būti padalintos. Gyvoji parapija neprivalo turėti daugiau sielų, kiek vienas klebonas su dviem vikarais gali apimti – 6000 didmiestyje, o jei tai negalima padaryti, tai nors įsteigti parapijos pakraščiuose ganytojavimo stotis su mažomis bažnytėlėmis, koplyčiomis. Šitas mintis iškėlė ypatingai Vienos profesorius *Swoboda* savajame „*Großstadtseelsorger*“ (1909 m.), o pačioje Vienoje nuo to laiko daug yra padaryta šioms idėjoms įgyvendinti. Tenai milžiniškų parapijų viduje atsirado vadinaimosios „*Dievo sodybos*“, mažos ganytojavimo sritys, kuriose tikintieji galėjo būti giliau paveikiami ir įvedami į parapijinės bendruomenės savijautą.

Vokietijoje daugiausiai nuveikė *Laisvas susivienijimas labdarybės reikalams pastoracijoje* (įsteigtas 1911 m.). Iš čia pasklido mintys apie pasauliečių bendradarbiavimą pastoracijoje, apie jų profesinį pasiruošimą, apie šeimynų globą, apie namų lankymą, apie rūpinimąsi pakrikštyti naujagimius, apie bažnytines sutuoktuves, apie tinkamą įjungimą naujai atkeliavusių į tos parapijos teritoriją ir t. t. Šis susivienijimas sudarė taip pat reikiamą medžiagą praktiškam darbui, klebonijos biurui, parapijos kartotekai.

Šalia tos išorinės biurokratinės ganytojavimo srities parapijoje bendradarbiai turėjo būti ir atitinkamos religinės dvasios žmonės. Pasauliečių bendradarbių ratelis turėjo būti rinktinis. Didžia dalimi jis buvo išėjęs uždarytą *rekolekčių* mokyklą, dalimi susidėjo iš labiau subrendusios pokarinės jaunomenės ir iš senųjų draugijų, kurios, nereikia užmiršti, tuo keliu sudarė parapijos branduolį.

Labdarybė ir liturgija

Stiprų vidinį kilimą parapijinė savijauta gavo per praktišką artimo meilės darbą, per *labdarybę*. Nes juk labdarybė yra įgyvendintas parapijiečių bendravimas. Bažnytinė labdarybė iš anksto kelia sąlygą, kad krikščioniškas parapijos bendravimas būtų giliai įsišaknijęs sielose. Pokarinis vargas privertė labdarybę milžiniškiems užsimojimams sutelkti visas savo pajėgas. Tas vargas pabudino žmonių tarpusavio bendravimo poreikį, o tuo pačiu ir aukos, veiklios artimo meilės dvasią. O ši meilė vėl iš savo pusės stiprina parapijos bendruomenę.

Bendruomenė kiekviename pavargėlyje pažino savo brolių, o brolyje – Kristų, kuriame mes visi esame viena. Čia pritinka anie Šv. Jono žodžiai, kad savo meile nematomam Dievui turime įrodyti matomo brolio meilę. Tuo būdu iš parapijų buvo pašalintas spiritualizmo, vienašališko dvasiškumo pavojus. Kas nuolat rūpinasi savo brolio nelaime ir jam iš savo turto pagelbsti, tam nėra pavojaus pradėti savo veikimą ant debesų ar užmerkti akis prieš kietą gyvenimo realybę. Kas mato ir pažįsta Kristų savo broliuose, tas gali visiškai atsiduoti ir eucharistiniam Kristui. Tas eucharistinis Kristus paskutiniaisiais laikais Pijaus X-ojo yra mums ir visai parapijos bendruomenei priartintas. Parapijos centras yra Bažnyčia, altorius. Juo dažniau Kristus mato savuosius eucharistinėje puotoje, juo glaudesni pasidaro parapijiečių ryšiai. Šventoji Mišių auka apima visą parapiją. Liturginės mišių apeigos mus veda į atgamtinę Dievo vaikų bendruomenę, į Bažnyčią, kurios pradinį narvelį sudaro parapija. Čia ir glūdi toji priežastis, dėl kurios *liturginis sąjūdis* taip daug prisidėjo prie parapijinės savijautos atgimimo. *Parapijos bendruomenė atstovauja visuotinąją Bažnyčią*. Pastoracija būtinai pavienius išganytuosius žmones veda prie išganytojų bendruomenės, prie parapijos, nes liturginis gyvenimas tėra galimas bažnytinėje bendruomenėje. Bendras žmonių meldimasis Šv. Mišiose, bažnyntinių metų pragyvenimas – visa tai padėjo stipriai atgaivinti giliausią parapijos prasmę.

Savo giliausią ir paskutinę prasmę bendruomenė turi vieno kūno vienybėje, Kristuje, dalyvaujant Jo Dieviškajame gyvenime, būnant Jo mistinio kūno nariu. Tos vienybės savijautą 1925 metais pažadino Atanasas Winteršigas savo straipsnyje „Parapija ir misterija“. Jis, pasinaudodamas daugiausia bažnytiniais kanonais, parodė, kad *parapijinės bendruomenės mintis yra senas krikščioniško tikėjimo kraitis*, ir kad parapijos bendruomenė tegali būti statoma iš vidaus, nuo paties Kristaus, malonių dalintojo, sakramentų ver-

smės, nuo eucharistinio Kristaus, kaip parapijinės bendruomenės centro ir Bažnyčios galvos. Čia matosi maloningas Apvaizdos veikimas, kad tos mintys neliko paslėptos „liturgiškai nusiteikusiųjų“ ratelyje, bet paleistos į darbą tokių aktyvių asmenybių, kaip, pavyzdžiui, mirusiojo Miulheimo klebono Konrado Jakobso. Nes žodžiai, kuriuos jis kartą rašė, o buvo žmogus, kuris pirma darė, o paskui rašė: „*Privalome grįžti atgal į centrą!... Atgal prie liturgijos, atgal prie misterijos, reiškia, atgal prie šaltinio*“, tie, sakau, rodo iš kokių gelmių sėmė tas didysis parapijinės bendruomenės atnaujintojas. Sielos kenčia badą. Ypatingai visi rūpinasi duona. Toji duona yra Kristus; ne tiktai Komunijoje, bet ir kaip gyvenimo forma. Kristaus mistika nėra tik privilegija keletos išrinktųjų ramiai bekontempliuojančių. Kristaus mistika pagauna kiekvieną kunigą ir kiekvieną krikščionį, kuris sekmadienį stovi prieš altorių; tai yra išganytojo darbo teismas Kristuje ir Bažnyčioje. Pijaus X-ojo reformos, be abejo, davė pradžią judėjimui iš periferijos į centrą. Kelias į periferiją truko daug šimtmečių. Ir visa ta eiga, žinoma, sudarė daug dogmatiško turto, kuris negali žūti, nes kiekviena raida Bažnyčioje yra Dievo plane. Tačiau neturi likti užmirštas šaltinis. Tik jis galės nuolat gaivinti raidos srovę.

Atgal prie liturgijos, prie misterijos, reiškia atgal prie šaltinio”.

Savaime aišku, kad toks Bažnyčios supratimas visose jos dalyse paleido galingą jėgą. Tai įvyko *Katalikiškoje Akcijoje*. Katalikų akcijos jėgos, kaip nariai susijungusios su mistinio Kristaus kūno hierarchiniais organais turi išeiti iš to kūno galvos ir iš jos semtis stiprybės. Nors tos jėgos iš išorės daug bendro turi su socialinėmis draugijomis, kurios seniau buvo laikomos reikalingos tam, kad paremtų svyruojančius sociologinius parapijos pamatus, tačiau jos dabar nebėra iš išorės pridėti ramsčiai, bet yra užgimusios jėgos iš atnaujintos gyvos bendruomenės. Jos slepia savyje kažką iš anos galingos Sutvėrėjo jėgos, kuriai užtenka pasiūsti savo dvasią, ir bus atnaujintas žemės veidas.

Ir į pradžioje iškeltą klausimą: ar permaina parapijos gyvenimo supratime tėra laikino pobūdžio, atsakome dabar, kad ne! Mes matėme iš kokių religinių gelmių trykšta jos šaltiniai. Kristus pašaukė ir išjudino savąją bendruomenę, ir ji nesustos, kol viskas bus užbaigta.

APIE KATALIKIŠKĄ FILMĄ

(Žemaičių Prietelius. 1939. Nr. 46)

Amerikos vyskupai, skatindami tikinčiuosius nelankyti nepadorių filmų, teparodė tik neigiamąją kovos pusę. Sėkmingesnis ir svarbesnis yra teigiamas darbas, t. y. blogus filmus pakeisti gerais. Katalikai neturi pasitenkinti tik grynų protestu prieš piktą. Pagaliau jie turi suprasti, kad filmas nėra tik tuščias pramogos dalykas ar nenaudingas laiko eikvojimas. Filmams yra lemta pasidaryti įtakinga auklėjimo priemonė. Ji gali žiūrovams parodyti kilnius gyvenimo idealus, suteikti naudingų žinių apie tėvynę, praeitį ir kraštotyrą, gali tarp atskirų tautų ir luomų skleisti suartėjimo dvasią.

Kas pats pergyveno kerėjančio filmo galią pikto tarnyboje, kas, pavyzdžiui, matė sovietų filmus – propagandos šedevrus, ir stebėjo ne tik ekraną, bet ir publiką, kaip ji visa laikysena pritaria filme skelbiamoms idėjoms, tam iškilo sunkus klausimas: kodėl galingoji filmų propaganda su tokiu pat uolumu nėra įkinkoma gero tarnybon? Kam bijoti ganytojiškame darbe panaudoti modernišką technikos priemones? Juk ta technika yra tikra Dievo dovana. Kas be jos šiandien liktų iš mūsų katalikiškos spaudos, kuri kaip tik remiasi technika? Mes šiandien ruošiame spaudos savaites, spaudos rinkliavas, spaudos parodas. Bet kada mes sulauksime katalikiško filmo savaitės? Kada pradėsime bažnyčioje rinkti aukas filmų reikalams? Vis tiek tai kada nors turės būti. Ir kuo anksčiau, tuo geriau! Šio tikslo – katalikiško filmo privalome nenuilstamai siekti. Bet tai pasieksime ne protestuodami prieš nekatalikiškus filmus, bet tik savo veiklumu, savo darbu.

Jei „*padorumo legiono*“ mintys persunktų net visus pasaulio kraštus, vis tiek tai vargu mums ar sukurtų bent vieną katalikišką filmą, vaizduojan-

tį sveiką, padorią, krikščionišką lyčių meilę, moterytės neišardomumą, prieš meilę, krikščionišką labdarybę... Šiandien mūsų kinas nemėgsta dorovinių varžtų. Jiems pelningiau rodyti lėkščios, materialistinės pasaulėžiūros dalykus. Tai dar labiau mus turi paraginti eiti prie katalikiško filmo.

Kas yra tas „katalikiškas“ filmas? Dažnai manoma, kad katalikiškas filmas yra tai tik nufilmuoti šventųjų gyvenimai. Tiesa, reikia pripažinti, kad ne vieno šventojo gyvenime yra meniškai turtingų momentų, didvyriškų žygių, kuriais ypač žavimasi mūsų laikais. Tačiau iki šiol daryti bandymai aiškiai parodė, kad filmų kūrėjai tam dar nėra pribrendę. Artistė Marija Falconetti puikiai pavaizdavo šv. Joaną iš Orleano, tačiau tai retas atsitikimas, kad pasitaisytų tokių pakviestų aktorių ir režisierių. Įvairios Elzbietos, Pranciškaus ir Teresėlės filmai, taip pat ir mūsų matyti Kristaus filmai rodo didelį skirtumą tarp to, kas buvo norėta suvaidinti ir to, kas iš tikrųjų suvaidinta. Ypatingai nenusisekęs bandymas yra parodyti Kristų ekrane. Dažnai tai išeina tik Kristaus profanacija, dėl to verčiau tokių filmų visiškai nerodyti.

Katalikiškas filmas, kokio mes laukiame, pirmiausia nėra šventųjų ar biblijinis filmas. Taip pat jis nėra tas filmas, kur rodomi katalikiško tikėjimo simboliai, šventi paveikslai, pontifikalinės Mišios, procesijos ir kitos liturginės iškilmės. Katalikiškas filmas yra tas, kuris gyvai skverbiasi į mūsų laikų gyvenimą ir katalikiškoje dvasioje sprendžia jo klausimus. Tokių filmų mums tikrai reikia. Tai nereikia, kad kiekvienas katalikiškas filmas turi būti apgaubtas nepaprasto rimtumo. Juk ir lengvoj, kartais juoko formoj galima pateikti dideles ir rimtas idėjas. Be to, čia daug gero galėtų padaryti reportažiniai filmai iš katalikų gyvenimo, jų kultūrinės veiklos, misijų, labdarybės ir t. t.

Kaip džiugu kartais matyti geresnį filmą. Kada ateis laikas, kai „miegančioji Kristaus kariuomenė“ nusikratys savo neryžtingumo ir pateiks mums filmų, kurie padės užkariauti Kristui pasaulį?.. Filmas, jauniausias šviesos apaštalas, laukia savo pasiuntinybės!

TIKROJI LAISVAMANYBĖ

(Žemaičių Prietelius. 1939. Nr. 49)

Sveikintina pažanga. Šiemet „Lietuvos žiniose“ (Nr. 240) p. J. Lazukas peikia a. a. kan. J. Tumą, kam jis a. a. dr. V. Kudirką pavadinęs lenkų pozityvizmo auklėtiniu. Tokios paslaugos jis nėra nusipelnęs. Kudirka juk religijos niekur viešai neneigė. Jis buvo pozityvistas teigiama prasme. Tuo tarpu patentuotųjų Lietuvos laisvamanių dauguma yra iškrypusi į neigiamą pozityvizmą. Štai jų draugijos valdybos narys agr. A. Žukauskas savo brošiūroje „Laisvamanybės pagrindai“ neigia religiją ir religininkus. Bet Kudirka taip nedarė. Jis daugumą lietuvių apsaugojo nuo visa ko beatodairiško neigimo, nuo visa ko sunegyvinimo ir nudvasinimo. Mes turime būti dėkingi Kudirkai, kad jis daugumą atitraukė ir nuo dr. Šliūpo kraštutinumo, t. y. nuo jo skelbiamos naivios biuchnerinės materialistinės metafizikos, kuri atmeta religiją su filosofija, prieš jas kovoja. Su tokia išvada ne visi gali sutikti. Plačiai ir giliai žvelgiančiam žmogui sunku apsieiti be religijos ir filosofijos, kurios derina visų mokslų duomenis, kuria pasaulėvaizdį ir pasaulėžiūrą. Mes neturime tenkintis vien pozityviniais mokslais (matematika, astronomija, fizika, chemija, biologija, sociologija) ir neigti viską, kas filosofiška ir religiška. Taip darydami mes lietuvių tautai nieko nelaimėsime, niekuo jai nepasitarnausime. Mūsų tautos ateitis, jos gerovė ir dorovė, jos sąmonės platumas ir turiningumas reikalauja žengti į priekį, į kritiškos filosofijos ir religijos sritį. Štai kur yra tikroji laisvamanybė!

Šitokios p. Lazausko mintys iš tikrųjų yra sveikintinos. Jos aiškiai rodo, kad Lietuvos laisvamanių tarpe nyksta naivūs užsispyrėliai ir kas kartą vis daugiau atsiranda nuoširdžių tiesos ieškotojų.

Klaidingos liekanos. Ir pats p. Lazauskas sakosi esąs laisvamanis, tačiau neneigia religijos, o tik ieško tobulesnės už dabartinę katalikų. Būtent, pirmiausiai jam nepatinka, kam Katalikų Bažnyčia skelbianči pragarą buvimą. Tai esąs šio gyvenimo neigimas ir svaichiojimas apie kokį ten aną pasaulį, kaip tai daręs belgų teologas Jansenijus. Lietuvos katalikų kunigai nuo tos Jansenijaus erezijos jau išsivadavę, nes šiandien bažnyčiose apie pragarą beveik nieko negirdėti, o apie velnią – tik kai kada.

Galbūt tuo p. Lazauskas nori pasakyti, kad perdėtas žmonių bauginimas pragarą mintimis pamoksluose atsiduoda jansenizmu, kuris kaip tik reikalavo iš Bažnyčios perdėto griežtumo atgailos srityje ir priimant sakramentus. Bet reikia atsiminti, kad Jansenijaus griežtumą Bažnyčia oficialiai atmetė. Jei seniau ir Lietuvoj pasitaikė vienas kitas dvasiškis, perdėtai rašęs apie pragarą, tai jis prasilenkė su katalikų Bažnyčios mintimi ir dėl to buvo savo dvasinės vyresnybės sudraustas. Taip, pavydžiui, vysk. M. Valančius pirmas užkirto kelią „Bromeliui“ ir visokioms „Peklinėms“.

Jei p. Lazutka visiškai atmeta pragarą buvimą, laikydamas jį Jansenijaus išmislu, tai dvigubai klysta. Ši rimta katalikų tikėjimo tiesa savo pagrindą turi Šventraščio apreiškime apie nupuolusius angelus, o ne Jansenijaus moksle. Pats Dievas apreiškė mums pragarą buvimą. Kristus, kuris visur rodė meilę žmonėms, visada buvo geras, malonus, tačiau nuožmiai žodžiais kalba apie pragarą. Jis jį vadina amžina kančia (Mt. 25, 46), kur ugnis negęsta (Mk.), ir dėl to liepia bijoti tų, kurie gali ir sielą, ir kūną nugramzdinti į pragarą (Mt. 10, 28).

Pragarą buvimas yra suderinamas su meilės religija. Dievas myli visus žmones: „*Aš nenoriu nusidėjėlio mirties, bet kad atsiverstų ir gyventų*“ (Ez. 33, 11). Jis siuntė savo Sūnų, kuris mirė už mus iš meilės ant kryžiaus, kad mums pelnytų reikalingų malonių pasiekti išganymo laimę. Jeigu žmogus, negerbdamas šitos begalinės Dievo meilės, laužys vieną po kito Dievo įsakymus, ir be jokios atgailos mirs sunkioje nuodėmėje, tai ar užsitarnaus toks žmogus kitame gyvenime pasigailėjimo? Ne. Dievo gailestingumas atleidžia kiekvienam atgailaujantiui nusidėjėliui, kad ir paskutiniame gyvenimo akimirkų. Bet jei nusidėjėlis iki mirties palieka nusigręžęs nuo Dievo, tai visiškai teisingai čia baigiasi Dievo gerumas, o jo vietą užima šventas teisingumas. Abu šie Dievo savitumai vienodai kilnūs, lygiai verti meilės.

Net pats laisvamanybės tėvas Volteras neišdrįso neigti pragarą. Kartą vienas draugas jam parašė laišką, kuriame pragarą išvadino auklės pasaka vaikams gąsdinti. Volteras jam atsakė: „*Ar gali Tamsta įrodyti, kad praga-*

ro nėra? Jei įrodytum, tada aš Tamstą sveikinčiau, nes aš lig šiol neradau tam jokių įrodymų”.

Taigi ir p. Lazauskui nevertėtų pasiduoti moderniškai nuotaikai, kuri vengia kalbėti apie pragarą arba net jį visiškai neigia (įdomu, kodėl dangaus neneigia?). Rimtas, neslopinas pragaro prisiminimas daug žmonių apsaugo nuo palaido gyvenimo.

Toliau p. L. savo straipsnyje barsto trumpas frazes prieš Švento Rašto neklaidingumą. Niekas, sako, šiandien nebetiki Šv. Rašto pasakojimu apie pasaulio sutvėrimą per šešias dienas, apie žemės plokštumą, visuotinę tvaną, Jozuės stebuklą.

Iš tikrųjų reikėtų stebėtis, kaip p. L., kuris sakosi keletą metų mūsų universitete specialiai tyręs mąstymą ir jo klišius, taip lengvai pasiduoda nudėvėtiems laisvamanių monistų priekaištams, kurie jau seniai yra atremti. Jei p. L. šiek tiek daugiau būtų skaitęs teologijos, tikrai nebūtų kartojęs tų klaidų.

Šv. Raštas pirmiausiai yra religinė knyga, skirta normuoti mūsų tikėjimą ir dorovę. Jam nerūpi aiškinti gamtos mokslus, jis nepretenduoja būti gamtos mokslų knyga. Jei Šv. Raštas ką nors pasakoja apie gamtą ir jos reiškinius, tai jis kalba ne moksliška gamtininko kalba, bet prisitaikydamas prie savo laikų žmonių supratimo. Tuo būdu visi priekaištai prieš Šv. Rašto neklaidingumą, kurie daromi žiūrint iš gamtos mokslo, netenka savo galios.

Jei Šv. Raštas kalba apie pasaulio tvėrimą per šešias dienas, tai čia jis nepateikia moksliško pasakojimo apie tvėrimo eigą, o tik religinį pamokymą, kad Dievas sutvėrė visą pasaulį. O pasaulio tvėrimo eigą katalikų tikėjimas niekada nereikalavo ir nereikalauja taip siaurai suprasti, kaip mums nori primesti p. L. Šešias tvėrimo dienas galime suprasti arba kaip ilgus laikotarpius, arba kaip Adomo regėjimo dienas, kuriose Dievas jam rodė ilgą pasaulio išsivystymo eigą, ir tai ne griežtai, kaip dalykai po kits kito atsirado, tik kad Adomas suprastų, jog Dievas visus dalykus sutvėrė. Galima pagaliau sutikti, kad tos šešios dienos yra tik literatūrinė forma, kuria Mozė atpasakojo istorinį įvykį – visatos sutvėrimą, kad tuo būdu žydams vaizdžiau parbrėžtų reikalą šešias dienas dirbti, o septintą švęsti.

Ir jei p. L. mano, kad dėl tokio Šv. Rašto aiškinimo Katalikų Bažnyčios moksle yra perversmas, tai jis gali būti be rūpesčio. Katalikų Bažnyčia išvadas yra seniai padariusi, visiškai neliesdama savo tikėjimo tiesų. Bažnyčia tikrai nelaukė P. Lazausko, kai paskelbė, jog Šventraščio kalba apie plokščią žemę nėra tikėjimo tiesa, o tik išsireiškimo būdas, pritaikytas anų laikų žmonių supratimui, kurie apie gamtą kalbėjo pagal išorinį matymą.

MAČIAU VILNIŲ – ŠAUNŲ MIESTĄ

(Žemaičių Prietelius. 1940. Nr. 1)

Kalėdų ir Naujųjų metų šventės daugelį masino važiuoti į Vilnių. Nebiškenčiau ir aš. Prieš trejus metus teko jį matyti dar baltojo erelio naguose. Tada per septynias iš lenkų konsulato iškaulytas valandas nedaug ką suspėjau apžiūrėti. Važiuosim, sakau, dabar į laisvą sostinę, pakvėpuoti žemaičių romantizmo dvasia, kuri matė Vilniuje „šaunų miestą, didį mokslo gyvenimą nuo žemaičių beapsėstą ir jų didį sutarimą“.

Kauno popietinis 12 val. 30 min. traukinys perpildytas keleivių į Vilnių. Sėdime ir stovime pakaitomis. Nors mums, žemaičiams, važiuojant į Vilnių, artimesnis kelias būtų iš Jonavos pasukti link Kaišiadorių, tačiau, kadangi ši geležinkelio šaka dar nesutvarkyta, esame priversti daryti vingį pro Kauną.

Važiuoju ir stebiu pirmą kartą matomas Pravieniškių, Kaišiadorių, Vievio apylinkes. Ruožas, matyt, senas. Palei pagelžkelį gražiai išsikerojusios eglaitės. Gyventojai seniai savo trobesius priderinę prie susisiektimo krypties. Tačiau gyvenimo lygis, kaip tai liudija išorinė lūšnelių išvaizda, daug žemesnė negu žemaičių.

Štai ir Balceriškiei. Mus apėmė atgauto Vilniaus krašto ilgesys. Tas kraštas jau čia pat, už poros šimtų metrų. Štai ir aikštelė, kur minios sutiko sovietų delegaciją, vykstančią į Kauną Vilniaus sugrąžinimo reikalais. Dar vienas kitas garvežio trūkis ir mes – anapus buvusios „sienos“. Policija tikrina keleivių dokumentus. Tik pasklaido vilniečių liudijimus. O jų čia buvo du. Viena gudė, kitas lenkas ilgais ūsais. Abu supranta lietuviškai, bet negali kalbėtis.

Pravažiuojam Lazdėnus, Kariotiškes, simpatiškus Rykantus, Lentvarį. Kalneliai vis aukštėja. Štai ir Paneriai su savo pušynais ir vasarnamiais. Tai paskutinė stotis. Greit būsime Vilniuje. Vienur kitur matosi didesni, gražesni ūkiai, namai. Jaučiame, kad artinamės prie sostinės. Tunelis! Traukinys sulėtintu tempu jau neša mus per priemiestį. Pro žiemos rūkus tolimoje pamatome bažnyčių bokštus. Vilnius! Taip stovi užrašyta geležinkelio stotyje. Grynai lietuviškai.

Koks pasikeitęs vaizdas! Prieš tris metus stotis knibždėjo lenkiškai kalbančių žmonių, išdidžiai šlaistėsi lenkų kariai. Šiandien ją užplūsta daugiausia vieni lietuviai. Didžiojoje salėje po Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslėliu kabo mūsų Vytis. Baltasis erelis nuskrido. Sveikiname vieni kitus, pabrėždami susitikimą laisvame Vilniuje.

Gatvėse judėjimas nepaprastas. Sako, jį pagyvinę ir daugiau kaip 18 000 buvusių persikėlėlių iš Lenkijos. Nueinu į didžiausią šv. Jurgio viešbutį. Durininkas šneka laužyta lietuviška kalba. Pagalbon šaukiasi draugą Antaną. „Sveikas, tėveli! Ir aš lietuvis... Nuo Šiaulių... Apsigyvenau čia prieš didįjį karą. Tarnavau matrosu rusų laivyne, o paskui ir lenkų... Pergyvenau abi valdžias, bet dabartinė – lietuviškoji, pati geriausia. Juk tai mūsų valdžia...” Panašių prisi pažinimų dar teko girdėti iš dviejų žemaičių, kurie prieš karą apleidę Salantus ir Tauragę, persikėlė į Vilnių ir čia neužmiršo savo tėvų kalbos.

– O mes greit išmoksime lietuviškai, – džiaugiasi kitas nuo Ukmergės. – Per tiek metų lietuvių kalba buvo ujama. Dabar išėjo į viešumą. Ir iš tikrųjų. Visos krautuvių iškabos jau lietuviškos. Gatvių pavadinimai taip pat jau pradedami keisti. Nemalonu tik, kad Aušros Vartuose tebėra lenkiškas naujadaras. Užrašą reikėtų palikti arba senąją lotynišką, arba lietuvišką. Lankant bažnyčias, susidaro įspūdis, kad jos daugiausiai lankomos lietuvių, o čia jiems zakristijonas ar tarnukas spigina nesuprantama lenkų kalba. Lietuviškų maldų po Mišių taip pat negalima rasti.

O tose Vilniaus bažnyčiose sukrautas visas mūsų protėvių dvasinis palikimas! Gal Apvaizda mums grąžino Vilnių su jo šventovėmis kaip tik tuo laiku, kai besiveržiančiai nekrikščioniškai įtakai mes turime mobilizuoti ir pastatyti nepralaužiamą katalikiško tikėjimo ir gyvenimo liniją, tvirtesnę už Mažino, Zigfrido ir Manerheimo linijas. Mes Vilniui turėjome daug duoti bet ir taip mes iš jo galime daug ką pasisemti.

Užėjau į universitetą. Visa architektūra primena tėvų jėzuitų įsteigtą Vilniaus akademiją. Čia mokėsi mūsų Valančius, čia pėsčias iš Lenkimų atkeliavo Simonas Daukantas.

Dabar Vilnius vėl pasidarys Lietuvos kultūros centras. Štai gruodžio 30 d. Vilniuje savo konferenciją surengė Lietuvos katalikai mokytojai. Susirinko apie 150. Konferenciją sveikino Vyriausybės įgaliotinis, ministras Bižauskas, išsakydamas pasitenkinimą, kad į Vilnių renkasi mokytojai, kurie ilgą laiką skiepijo tautoje meilę Vilniui, jo ilgesį ir pasiryžimą vėl jį susigrąžinti. Dabar yra proga pamatyti Vilniaus tikrovę ir nusilenkti naujiems darbams. Pedagogų metodai, pasišventimas, kokį parodė mokytojai, kitose įstaigose gali daug padėti tam, kad Vilnius greičiau organiškai įsijungtų į visą kraštą. Dr. Juška pasakė, kad per du mėnesius mokyklų reorganizavimas beveik baigtas – švietimas pasuktas ta linkme, kuria turi eiti. Jau dabar mokyklose vaikai kalba ne tik lenkų, bet ir lietuvių kalba, vilniečių mokykla darosi tokia, kaip ir visos kitos. Negalima užmiršti, kad mokytojų pastangomis visose mokyklose buvo skiepijama meilė Vilniui, mokyklos turėjo Vilniaus atvaizdus, kalbėdavo maldas Aušros Vartų Marijai, kad Vilnius būtų grąžintas, turėdavo Gedimino pilies bokštus su žiupsneliu Vilniaus žemės. Mes esame giliai suaugę su Vilniumi ir pasiryžę jį grąžinti Lietuvai, padaryti viso Lietuvos kultūrinio gyvenimo centru. Toliau sveikino dir. Mačernis, kun. Čibiras – „Ryto“ draugijos pirmininkas. Jis vilniečių vardu dėkojo mokytojams už tai, kad jie, gyvendami geresnėmis sąlygomis, neužmiršo vilniečių. Jis perdavė J. E. vyskupo Staigaičio sveikinimus. Dr. A. Maceina analizavo lietuviybės sugrąžinimo būdus Vilniaus krašte. Dėl susidariusių aplinkybių dabar Vilniaus kraštas sulenkintas. (...) Išviršinys gyvenimas turi būti sulietuvintas iki smulkmenų. Antras būdas – gaivinti lietuvių sąmonę. Reikia juos skubiai mokyti lietuvių kalbos. Reikia skatinti jaunimo keliones po Lietuvą, kad mes pažintume kraštą. Ypač rodytinas pajūris. Mokyklų tinklas turi būti praplėstas, o mokytojai – kuo pajėgiausios asmenybės.

Katalikų blaivybės draugijos konferencija savo darbus pradėjo pamaldomis Aušros Vartų koplyčioje. Praėjusiais metais centro valdyba rūpinosi pravesti plačią blaivybės propagandą visame krašte. Į talką buvo kviečiama ir noriai blaivinimo savaičių, vykusių mokyklose, renginiuose dalyvavo Švietimo ministerija. Krašto apsaugos ministerija įsijungė į blaivinimo akciją per karijus ir kt. Gerų rezultatų davė ir vadinamieji tarporganizaciniai komitetai, į kuriuos įeidavo visų vietos organizacijų atstovai. Tuo būdu veikimas buvo išplėstas ir į tas organizacijas. Ypač gerai blaivybės propaguotojai veikia Telšių vyskupijoje.

Skaitlingiausia iš visų konferencijų buvo katalikų vyrų. Iš centro valdybos pranešimo paaiškėjo, kad sąjunga turi 14 000 narių. Sąjunga viešąja-

me gyvenime yra įvedusi Tėvo dieną, Padėkos šventę. Aktualiais klausimais ruošiami paskaitų tekstai ir jie išplatunami 10–20 tūkst. egz. tiražu. Pranešimus perskaitė visų penkių regionų atstovai. Paaiškėjo, kad vienur jų veikla krypsta į kooperaciją, kitur – į draudimą, dar kitur daugiau pabrėžiamas švietimasis. Telšių vyskupijoje galingas eucharistinis vyrų sąjūdis.

Žymus pedagogas Ignas Malinauskas kalbėjo apie šeimos atkūtimą. Jis vaizdžiai įrodė, kad Lietuvos inteligentijoje pasireiškiantis skaitlingos šeimos vengimas persimeta ir į palyginti dar dorovingai sveiką kaimą. Su tais lietuvių tautos graboriais visi turime kovoti. Nuostabu, kad ir katalikiškoje spaudoje kartais pasirodo straipsnių, kurie bando teisinti tyčia praktikuojamą bevaikę moterystę, iškreipdami jos tikslus. Tokiems tikrai būtų buvę pravartu išgirsti p. Malinausko paskaitą.

Sekmadienį konferencijos dalyviai organizuotai su vėliavomis nuvyko į Rasų kapus, kur ant Dr. J. Basanavičiaus kapo buvo padėtas vainikas. Kalbą pasakė buvęs prezidentas A. Stulginskis. Vilniaus gyventojai stebėjosi eisenos gražumu. Grįžtant, sustojus prie Aušros Vartų, perskaitytas pasiaukojimas Aušros Vartų Marijai ir sugiedota giesmė „Marija, Marija“. Vienas vyras čia man pasipasakojo atvykęs padėkoti Dievo Motinai, kad jos Aušros Vartų paveikslėlis jį išgelbėjo nuo mirties Didžiajame kare. Tą paveikslėlį jis nusipirkęs Vilniuje prieš eidamas į vokiečių frontą ir visuomet nešiojęs prie savo krūtinės.

11 val. šv. Jono bažnyčioje pamaldas laikė kunigas Bieliauskas, pamokslą pasakė kunigas Čibiras. Solo giedotojė Valatkienė ir Bucevičius, vargonais grojo K. Kaveckas. Po pamaldų eiseną nuvyko į Gedimino kalną.

15 val. Vytauto Didžiojo gimnazijos salėje prasidėjo iškilmingasis posėdis, kuriame dalyvavo ministras Bizauskas, p. A. Stulginskis, burmistras Stasys, apskrities viršininkas Šlepetytis, profesorius Tumėnas, kunigas Čibiras ir žemaitis vilnietis kunigas Viskantas. Konferenciją sveikino visi Lietuvos vyskupai raštu arba per savo atstovus. Konferencija iš savo pusės nutarė pasveikinti Šventąjį Tėvą, Vyriausybę ir vyskopus. Tarp kitų sveikinusiujų buvo ir vienas atbėgėlis vilnietis. Jo sveikinimas ne vieną sugraudino iki ašarų.

Visa Lietuva atėjo atviromis rankomis vilniečius maitinti, aprengti, ap rūpinti darbu, – pažymėjo jis, – už visa tai tebūnie leista padėkoti...

Konferencija priėmė keletą rezoliucijų. Katalikai vyrai ryžtasi, pasižada ir prisiekia gyventi ir dirbti Vilniaus laisvei ir garbei. 1940 metais, rugius nukirtus, jie nutarė susiruošti vyrų kongresą ir paminėti Gedimino mirties 600 metų sukaktį. Iki to laiko visose parapijose turėtų būti įsteigti skyriai.

Taip pat daryti žygius, kad greta vaikų, jaunimo, šeiminių ir kitų radijo valandėlių būtų įvesta valandėlė ir vyrams. Vyrai pažymi, kad reikalinga aktyviai dalyvauti konferencijoje, ekonominėse ir ūkinėse organizacijose.

Susirinkimas užbaigtas tautiniu himnu. Renginyje iš viso dalyvavo apie 500 vyrų iš visos Lietuvos.

KATALIKIŠKOJI REAKCIJA

(Žemaičių Prietelius. 1940. Nr. 4)

Šių metų sausio 5 d. Kaune tautininkų suvažiavime tos sąjungos vadas p. Cesevičius „*nuoširdžiai ir sąžiningai*“ pastebėjo blogybes, kurios kylančios Lietuvoje dėl politinių Bažnyčios pretenzijų. O tų blogybių iš viso esama trijų:

1. Piliečių kiršinimas bažnyčiose prieš civilines jungtuves;
2. Vienos jaunimo dalies (pavasarininkų) nustatymas prieš kitą (jau-nalietuvius);

3. Katakombinių (ateitininkų) veikla ardoma mokyklos vienybė.

Viso to tautininkai ilgiau negalį pakęsti. Bažnyčia tokiu savo veikimu prieštaraujanti valstybės siekiams, net esanti jos kontragentė (priešininkė).

Ir dėl to p. Cesevičius pavedė savo kolegai p. Dirmeikiui suredaguoti dvi aštrias, prieš Bažnyčią nukreiptas rezoliucijas:

1. Civilinės metrikacijos ir santuokos reikalų sutvarkymas piliečių są-
žinės laisvės pagrindu esanti neatidėliotina valstybės pareiga;

2. Valstybės santykiai su katalikų Bažnyčia galėsią būti normalūs tik ta-
da, kai jos veikla bus priderinta prie valstybės politinių ir tautinių uždavinių.

Gerbiamieji! Tai yra baisūs žodžiai. Tai yra aiškus pasisakymas už modernišką valstybės totalitarizmą. Valstybės nauda yra pastatoma aukš-čiausiu neapibrėžtu įstatymu uždrausti ar leisti bet kurį veikimą. Kas tik varžo pasaulietinę vyriausybę, kas tik nėra jos žinioje, visa tai yra krislas valdančiųjų akyse.

Šią totalitarinę nuomonę Bažnyčios ir valstybės santykių atžvilgiu ga-
lima suimti į tris punktus:

1. Bažnytinę valdžią reikia kiek galima daugiau spausti, kad ji nepri-skirtų sau teisių, pažeidžiančių absoliutų valstybės suverenumą;

2. Visokios rūšies, net religiniai, reikalai turi nusilenkti valstybės reikalams;

3. Valstybė rūpinasi visomis draugijomis, net ir religinėmis, ne tik žiū-rėdama, kad jose nieko nebūtų prieš valstybę veikiama, bet dar stengdamasi, kad tų draugijų veikla pirmiausiai ir absoliučiai tarnautų politiniams ir tau-tiniais valstybės uždaviniams.

Štai yra giliausi kai kurių troškimai, visiškai panašūs į vokiško nacio-nalizmo siekius (pl. Hitler. Mein kamf. München. 1933. P. 444–454). Jei Bažnyčia norėtų su tokia totalitariškai valdoma valstybe turėti normalius san-tykius, tai turėtų leisti valstybės visiškai sugniuždoma, likti valstybės tar-naite, valdymo įrankiu.

Šiam valstybiniam totalitarizmui, daugiau ar mažiau norinčiam pa-vergti Bažnyčią, mes, katalikai, griežčiausiai pasipriešiname. Su Pijum XII visagalinčiai valstybei mes sušunkame: „Stok!”

Jo pirmoji enciklika, ką tik parašyta prieš Lietuvos tautininkų suva-žiavimą, absoliutinei valstybei štai ką sako: „Tu nesi Dievas. Dievo teisės yra aukštesnės už tavę. Piliečiai neprivalo tavęs klausyti, jei tu iš jų reikalauji da-lykų, kurie prieštarauja Sinajaus įstatymams ir Evangelijos dvasiai. Tu ne-gali savo katalikams piliečiams įvesti civilinių jungtvių, nes neturi teisės krikščionių moterystei išplėsti sakramentinį charakterį, kurį jai suteikė Kris-tus”. Ir jei Lietuvos katalikai bažnyčiose iš savo kunigų girdi pamokslus prieš civilines jungtuves, ir jei paskui tų pamokslų įtakoti raštu reikalauja krašto vyriausybę nenusileisti menkai laisvamanių saujelei, tai šitas jų žygis nėra ne-teisėtas piliečių kiršinimas.

Šiandien mes, Lietuvos katalikai, dar nesame tokioje padėtyje, kad virs-tume ant pilvo prieš Nabuchodonozoro statulą – absoliutinę valstybę. Šian-dien mes, labiau negu bet kada, drįstame pasakyti: Dievo teisės yra aukštes-nės už valstybės teises. Ir, kaip anas Danielius, mes nesulenksime kelių prieš auksinį despotizmo stabą. Mūsų religinio gyvenimo termometras šiandien yra aukštai pakilęs. Tai aiškiai rodo Lietuvos kaimo, gimnazijų ir Universiteto jaunimas. Mes rūpinsimės tą religinį sąjūdį vis labiau kelti, nes gerai žino-me, kad, jei kartą mūsų tautoj religinis termometras smuks, tuo pačiu tuoj pakils politinis despotizmo termometras. Jei jis ir šiandien bando kelti gal-vą, tai mes *esame pakankamai galingi užkurti religinę reakciją, kuri nustum-dys politinį termometrą iki to laipsnio, kur Lietuvos šalis ims kvėpuoti laisve.*

Šita religinė reakcija prasideda su Pijaus XII enciklika. Toji reakcija pirmiausia reikalauja, kad Katalikų Bažnyčia, jau 550 metų einanti motinos ir švietėjos pareigas lietuvių tautoje, kai kurių jos sūnų nebūtų viešai šmeižiama dėl kažkokio tamsaus politinio veikimo prieš teisėtą krašto vyriausybę ir tikrąją jos gerovę. Bažnyčia nėra pasaluonis šuo, kurio vyriausybė turėtų bijoti. Jei Bažnyčia turi tarptautinį suverenumą, tai tas suverenumas yra *dvasiniuose* dalykuose ir nė kiek nepažeidžia valstybės suverenumo, kuris yra visiškai kitoje srityje, būtent laikiniuose dalykuose.

Ponas Cesevičius kaltina Bažnyčią, kad ji Lietuvoj kurianti politinius židinius, nesuderinamus su valstybės ir tautiniais politiniais uždaviniais ir tokiu būdu esanti valstybė valstybėje. Jei šitas įtarimas liečia moksleivius ateitininkus gimnazijose, turime pasakyti, kad šis religinis kultūrinis veikimas yra numatytas konkordate su šv. Sostu. Jei tas veikimas šiandien tebėra „katakombinis“, tai yra tik uzurpacija pirmiau pripažintų Bažnyčiai teisių. Religinė katalikų reakcija eina prie to – ir tai yra jos antrasis uždavinys, kad tos gimnazijų jaunimo teisės vėl būtų atgautos. Bažnyčia nesutiks, kad valstybė monopolizuotų visą jaunuomenės auklėjimą. Į jaunuomenės auklėjimą turi teisių ir Bažnyčia, nes kartu su civiliniu auklėjimu reikalingas ir ir dorovinis bei religinis auklėjimas.

MODERNIŠKAS ŽMOGUS IR ASKEZĖ

(Žemaičių Prietelius. 1940. Nr. 5)

Praėjusią savaitę „XX amžiaus“ 33-ame numeryje p. Civis tarp kita ko iš Lietuvos kunigų reikalavo reformuoti asketiką, pritaikant ją prie pasikeitusios inteligentų galvosenos ir gyvenimo sąlygų. Nes dabartinė, dėstoma dvasinėse seminarijose, ir iš čia Lietuvos visuomenei perteikiama asketika esanti skystoka, neaiški. Ji per daug apkrauta pasenusių viduramžiškom formom, kad modernišką žmogus joje nebematų šventumo esmės. Ypatingai p. Civis šaiposi iš kasdienio lankymosi bažnyčiose ir stacijų ėjimo. Lietuvos inteligentija, sako Civis, baidosi tokiu muziejiniu eksponatu, jis nusigręžia nuo išsigimusio davatkiško šventumo ir laukte laukia, kad kas nors iš dvasiškių sudarytų katalikišką asketikę su lietuvišku charakteriu.

Nors autoriaus straipsnis dėl savo skystumo neužsitarnauja jo paties prašomų diskusijų, tačiau, kadangi ir padrikos mintys, ypač kai jos yra išspausdintos rimtame katalikiškame dienraštyje, nustato paviršutiniškai galvojančių opiniją, šį kartą ryžtuosi kai ką paaiškinti.

Iš tikrųjų modernišką žmogus tas mūsų Civis! Bet, prisipažinkime, jo dvasios krislelis glūdi ne viename iš mūsų. Žodis „*askeze*“ šiandien tariamasi nemielai. Jis atsiduoda kokiui tai nenatūralumu, žmogaus laisvės gniuždymu, niūriui savęs kankinimu. Ir visa tai dėl kažkokio tai tolumo tikslo, tobulybės vadinamo. Ir p. Civio vaizduotėj jau pinasi rūsčių atgailautojų būriai, iš viduramžių pradeda kilti besiplakantys asketai, o už jų eina iš svai gulio staugianti dervišų ir fakirų minia.

Prieš šitokią askezę sukykla visas modernišką žmogaus vidus. Visa, kas trokšta sveikatos, jėgos, nevaržomo natūralumo. Su tokia askeze nevaržomas žmogus negali sutikti. Apie tai toliau nebereikia nė kalbėti.

Tačiau mes privalome su modernišku žmogum išsikalbėti apie askezę, kuri jam atrodo kaip XIII ar XIV amžiaus madų sijonai ir daugeliui žiūrovų tik sukelia juoką ir pašaipą. Bet apie tą askezę, kuri plaukia iš teisingai suprastos žmogaus prigimties ir kurios yra mokoma bei praktikuojama ne tik uždaroje katalikų dvasinėse seminarijose ar vienuolynuose, bet ir pasaulyje gyvenime. Mes norime jam pasakyti, kad žmoniškumas, sveikai supratas, nėra niekada priešingas aiškiai pažintai askezei.

Tiesa, reikia pripažinti, kad askezės istorijoje pasitaikė ir klaidingų formų, kurių, deja, Bažnyčioje niekas negina, bet dargi apgailestauja. Tos netikusios asketinės formos nėra priskirtinos askezei kaip tokiai, bet žmoniškai silpnybei, kuri lengvai sudarko net savo aukščiausius idealus. Toliau reikia pažymėti, kad asketinės formos keičiasi su laiku. Šių laikų žmogus turi teisę reikalauti tokios askezės formos, kuri atitinka mūsų galvosena ir gyvenimo aplinkybes. Ir katalikų Bažnyčios esmė yra tokia turtinga, kad jai išreikšti niekuomet neužteko vienos formos. Didinga ir graži ji yra kankinių katakombose ir šventą rimtį sukeliančiose bazilikose. Slėpininga ji atrodo romantiškų skliautų prieblandoje ir aukštuose gotikos bokštuose. Patraukianti ji renesanso kupoluose ir audringuose baroko ritmuose. Visų laikų asketinės krikščionybės formos praturtina mūsų dvasios kraitį. Dėl to nėra vienos jų negalime smerkti ar visiškai likviduoti. Bažnyčia nuolankiai nusileidžia prie kiekvieno žmoniškos gyvenimo laikotarpio, prie jo turimų galimybių, ir vis iš naujo žmonėms atveria savo esmę. Štai kur Bažnyčios paskirtis ir didi jos garbė [1]. Bažnyčios askezė niekuomet nebėgo iš gyvenimo, bet nuolat veržėsi į jį, norėdama jį sutvarkyti visiškai pagal Kristaus Evangeliją [2].

Dėl to ji negali būti gyvenimo priešininkė, bet yra jos didžiausia talpininkė: „*Aš atėjau, kad jie (mano tikintieji) turėtų gyvenimo ir apščiau turėtų*“, – sako Kristus (Jo. 10, 10).

Kas yra moderniškojo žmogaus šūkis? **Džiaukimės pasauliui!** Tardamas pasaulį, čia jis pirmiausiai supranta savo kūną. Šių laikų žmogus nori savo kūną matyti gražų, sveiką. O askezė, jo nuomone, tam visam priešingai. Ar iš tikrųjų taip yra?

Tiesa, krikščioniškoji askezė smerkia pasinerimą į kūniškus malonumus. Bet Katalikų Bažnyčia niekada religinių karštuolių ir pesimizmo filosofų nesidavė įkalbama, kad žmogaus kūnas iš esmės blogas dalykas. Bažnyčia vedė tikrą kultūrinę kovą, saugodama nuo moterystės gerovę ir šventumą. (...)

Kūnas neturi būti žmogaus valdovas, jis yra tik gražus sielos įrankis, visą žmogaus gyvenimą padarantis panašų į Dievą. Štai koks yra krikščio-

niškosios askezės uždavinys! Ir nors seniai Bažnyčios asketai kartais per šiurkščiai tvardė savo kūną, tačiau niekas negali užginčyti, kad jie neturėjo gilaus supratimo apie žmogaus paskyrimą. Kūno gyvenimą jie lenkė visam žmogaus gyvenimui, kuris juk yra tik dvasinis. Senieji krikščionybės asketai buvo idealistai ir realistai kartu. Jie gerai žinojo, kad nevaldomas kūnas žmogų traukia į dorovinį nuosmūkį. Ne kitaip yra ir su modernišku žmogum. Jis pats dažnai jaučia, kad besaikis gėrimas, patogumų ieškojimas, tinginiavimas, atsidavimas kūniškumui sukausto jo dvasios veržimąsi į tai, kas aukšta ir kilnu. Askezė kaip tik ir pažaboja kūną, kad jis tinkamai eitų dvasios tarno pareigas. To siekia senoji, to siekia ir šiandieninė asketika. Modernišką žmogų su savo išdidžia galvosena čia nieko negali pakeisti. Pati moderniškoji psichologija stebisi krikščionioškosios asketikos praktiškumu, kad ji taip sūgiai sugeba vesti žmogų į tikrą dvasios laisvę ir garbingą drausmingumą. Modernišką žmogų su savo moksliniais metodais neįstengia žmogui įduoti tokio išsiauklėjimo, kurį teikia jo pašiepiamoji senos mados asketika, jaunuomenės auklėjimas Lietuvos dvasinėse seminarijose ir vienuolynuose bei šių vedamose mokyklose yra nepalyginamai aukštesnis už bet kurias pasauliečių vedamas auklėjimo įstaigas. Tai pripažįsta patys auklėtiniai.

Ponas Civis užsipuolė ir dažną bažnyčios lankymą, ir stacijų ėjimą, bet nenurodė dėl ko jis taip askezę nori atskirti nuo liturgijos. Jis mums nurodo olandų ir belgų katalikus, bet užmiršta, kad tų kraštų inteligentijoj šiandien kaip tik yra galingas liturginis sąjūdis. Liturgija yra Kristaus išganymo darbo minėjimas sakramentiniu pavidalu. Sakramentais mums yra teikiamas dieviškasis gyvenimas. Dėl to liturgijos negalima atskirti nuo askezės. Jos viena kitą papildo. Liturgija yra Dievo kūrinys žmonėms, o askezė yra sielos pasiruošimas tinkamai priimti tą didelę Dievo dovaną. Eucharistinė auka – šv. Mišios yra viso asketinio gyvenimo kulminacinis taškas [3]. Kodėl p. Civiui nepatinka, kad Lietuvos moterys jas taip uoliai klauso? Mes linkėtume jam nuodugniau įsigilinti į asketikos esmę, o ne svaidyti padrikas frazes apie „davatkišką šventumą“.

NUORODOS:

1. E. Boeminghaus S. I. Kirche im barock, Stimmen der Zeit 134 (1938). P. 245.
2. Lutterbeck G. A. I. Asketen, Akamemische Bonifatius = Korrespondenz, 52 (1937). P. 68.
3. Jürgensmeier, der mystische leib Christi, 5. Aufl. (1935). P. 231.

MŪSŲ VYSKUPO JUBILIEJUS

(Žemaičių Prietelius. 1940. Nr. 25)

Šiomis dienomis Telšių diecezija švenčia savo Ganytojo Vyskupo Justino Staigaičio 50-ies metų kunigystės jubiliejų.

Tai buvo 1890 metų pavasarį, kai jaunas diakonas jį šventinusiame Vyskupui tarė savo *adsum—esu*. Tas *adsum* įjungė į Kristaus karių gretas. Po kelių dienų jis savo tėviškoje laikė primicijas. Prie altoriaus tada klūpojo jo tėveliai, broliai ir sesutės. Tūkstančiai tikinčiųjų pripildė jo parapijos bažnyčią.

Šiandien, po 50-ies metų, mes norime žvilgtelėti į tą jo kunigystės laikotarpį. Mūsų Vyskupo jubiliejus yra šventųjų Apaštalų Petro ir Povilo ženkle. Savo išrinktiems Apaštalams Kristus yra uždavęs sunkų klausimą: „*Ar galite gerti taure, kurią aš gersiu?*“ (Mt. 20, 22)

Tas klausimas keliamas taip pat ir visiems Apaštalų ipėdiniams. Nes būti kunigu reiškia: gerti Išganytojo taure – kančios taure. Kiekvienas kunigas savo šventimų dieną sakydamas *adsum*, šiuo žodžiu išreiškė visišką, besąlyginį pasiruošimą aukotis.

Kas apsisprendė būti kunigu, turi sutikti ragauti kančios kieliką. Tas, kuris gali žvelgti atgal į savo 50 kunigystės metų, pakankamai iš to kieliko yra ragavęs. Jis dažnai pats patyrė anuos Išganytojo žodžius: „*Jei pasaulis Jūsų nekenčia, žinokite, kad manęs pirma jūsų nekenė. Jei būtumėte iš pasaulio, pasaulis mylėtų, kas jo yra. Tačiau kadangi jūs nesate iš pasaulio, bet aš jus išrinkau iš pasaulio, todėl pasaulis jūsų nekenčia. Atsiminkite mano žodžius, kuriuos aš esu jums sakęs. Tarnas ne didesnis už savo valdovą! Jei jie mane persekiojo, persekios ir jus.*“ (Jon. 15, 18–20) Ir į ateitį žiūrėdamas Išganytojas sa-

ko savo kunigams: „*Ateina valanda, kai kiekvienas, kuris jus užmuš, tarsis tarnaujantis Dievui*” (Jon. 16, 2).

Taip! Kunigui nėra kito kelio į tikslą, kaip tas, kurį nurodė Mokytojas. Nes sekti Aukščiausiuoju Kunigu reiškia imti sau tą kryžių, reiškia iki dugno gerti taurę.

„*Ir kas neneša savo kryžiaus ir neseka manęs, negali būti mano mokytinis.*” (Luk. 14, 27) Ar tai ne žiauru, ne kartu? Niekada! Kaip Kristaus jungas yra saldus ir jo našta lengva, lygiai ir jo kančios taurės ragavimas yra malonus, nes, ar kančioj ar džiaugsme, Kristus yra visada su savo kunigu.

Tiesa, savo menkumo ir didelės atsakomybės pajautimas gali aptemdyti kunigo gyvenimą, tačiau „*omnia possum in eo, qui me confortat* – visa galia tame, kurs stiprina mane” (Pilyp. 4, 13) išblaško tuos šešėlius ir leidžia nušvisti amžinai, jėgą teikiančiai saulei. Dėl to tikintieji, jūs privalote mels-tis už mus, kunigus, kad „kartais patys nepasidarytumėte peiktini” (1 Kor. 9, 27). Per jūsų maldą kentėjimų taurė turi virsti palaimos taure. Argi šv. Povilas nekalba apie palaiminimo taurę? (1 Kor. 10, 16). Viename savo laiške jis taip rašo: „*Mes esame keikiami ir laiminame, esame persekiojami ir kenčiame; mums piktžodžiauja ir mes meldžiamės*” (Kor. 4, 12–13). Kunigo veikimas yra nesiliaująs laiminimas. Kunigu būti reiškia tarpininkauti tarp Dievo ir žmonių. Ar jis meldžiasi, ar teikia šv. Sakramentus, ar laiko šv. Mišias, ar iškėlęs dešinę žegnoja – per kunigą eina begalinė palaimos srovė. Štai kas visas kunigo kančias paverčia į džiaugsmą.

Kunigo džiaugsmas! Ne kiekvienas gali suprasti, ką savyje slepia tas žodis. Būti Dievo paslapčių teikėju! (1 Kor. 4, 1). Koncekracijos metu ant altoriaus pašaukti visatos Viešpatį, kad sutaikytų pasaulį. Išpažintyje tarti išrišimo žodžius nusidėjėliui, drąsinti nusiminusius, padėti silpniesiems, ligoniams atverti dangų. Skelbti vieną tikrąjį Dievą ir siųstąjį Jėzų Kristų – Nukryžiuotąjį, kuris visada yra tas pats – vakar, šiandien ir per amžius (Žyd. 13, 8). Skelbti dvasiškąsias tiesas, kovoti dėl Dievo karalystės.

Mokyti jaunuomenę auklėti jaunąją Bažnyčią. Kristaus meilės verčiamas (2 Kor. 5, 14) pasidaryti visiems viskas (1 Kor. 9, 32). Būti *alter Christus* – antruoju Kristumi, jame gyventi ir judėti (Apd. 17, 28). *Deus meus et omnia* – Dievas mano viskas (šv. Pranciškus). „*Nes Kristus yra man gyvenimas, ir mirtis yra man pelnas*” (Pilyp. 1, 21). Štai kur kunigo laimė! Gyventi ir mirti dėl vienos, šventos, katalikiškos ir apaštališkos Bažnyčios!

Šiandien mes su Jubiliatu siunčiame į dangų *Deo gratias. Deo gratias* už 50 kunigystės metų. Šiandien mes jam dėkojame už jo kunigišką ištiki-

mybę taip didžioje ir sunkioje jo pareigose. Ištikimybė už ištikimybę! Aš žinau, kad diecezijos kunigai ir tikintieji stovi šalia savo vyriausio Ganytojo. Su kokių dvasios pakilimu mūsų organizuota jaunuomenė sveikino jį prieš tris metus Telšiuose įvykusiame minėjime! Tokios minios vyrų pernai paklausė jo kvietimo atvykti į eucharistinį kongresą! Kaip nuoširdžiai jis ir jo pagalbininkas priimami kanoniškose parapijų vizitacijose!

Ištikimybė už ištikimybę! Mūsų priesaika yra: *tvirtai laikykis savo šv. tikėjimo, o ypač šiandien.*

Mūsų jubiliejinė dovana yra karšta malda į Aukščiausiąjį: Viešpatie, duok jam visada aiškiai pažinti ir drąsiai spręsti. Išlaikyk jį begalinia me pasitikėjime Tavimi, nepajudiname katalikiškame optimizme. Kai viskas lūžta, Dievas neapleidžia mūsų. Nes bandymas niekada nėra galingsnis už Gelbėtoją.

„*In verbo tuo*“ – pagal tavo žodį žemaičiai katalikai šiandien ir visada skelbs Kristaus Evangeliją ten, kur juos dieviškoji Apvaizda yra pastačiusi. Telšių diecezija ištikimai laikosi savo Vyskupo. Vyskupo džiaugsmas yra jos džiaugsmas. Vyskupo skausmas yra jos skausmas.

CIVILINIŲ JUNGTVIŲ PAVOJUS

(Žemaičių Prietelius. 1937. birželio 13 d.)

Po ilgos pertraukos mūsų laisvamaniai vėl pradėjo varyti smarkią propagandą už civilinių jungtuvių įvedimą Lietuvoje. Prieš penkeris metus to jų reikalavimo krašto Vyriausybė nepatenkino. Kaip dabar yra nusistačiusi, sunku pasakyti. Bet iš oficiozo „Lietuvos aidą“ straipsnių galima spręsti, kad Vyriausybės sluoksniuose yra nemažai tokių, kurie palankiai žiūri į naująjį civilinių jungtuvių projektą. O tai jau mums, katalikams, sukelia didelį rūpestį, nes toks įstatymas visuomenės akyse nedorai pateisintų ir sulygintų civilinę moterystę su tikra krikščioniškąja ir atneštų mūsų tautai didelę nelaimę, apie kurią tuojau pakalbėsime. Tuo tarpu visa laisvamaniškoji spauda su „Lietuvos žiniomis“, „Lietuvos ūkininku“ ir „Laisvąja mintimi“ priešakyje be perstojo kala, kad civilinės jungtuvės Lietuvoje esančios būtinai reikalingos, nes: 1) tokios jungtuvės jau seniai veikiančios ir kitose kultūringose šalyse; 2) kad, įvedus jas, tikybos laisvė nebus šmugeliu moterystei ardyti; 3) kad jos apsaugosiančios sąžinės laisvę, kurią patikrina mūsų valstybės pagrindiniai įstatymai. Kad tie laisvamanių išvedžijimai neįpūstų mums, katalikams, į galvą miglos, reikia išsiaiškinti, ką apie civilines jungtuves moko Bažnyčia. Pirmiausia, *kas yra tos civilinės jungtuvės?* Civilinės jungtuvės vadinasi tos, kur tuokiamasi civiliskai, t. y. prie valstybės atstovo ar valdininko, pavyzdžiui, viršaičio, burmistro, teisėjo ir t. t. Tas jungtuves ir moterystę tvarko viena pati valstybė, t. y. leidžia visus moterystės įstatymus, nutaria šalių teises ir pareigas, skelbia moterystes netikromis, išskiria šalis ir t. t. Čia dažniausiai nesvarbūs Dievo, o juo labiau Bažnyčios įstatymai.

Lig pat viduramžių pabaigos civilinės jungtuvės ir moterystė krikščionims buvo svetima. Ilgainiui pasaulietiniai valdovai pradėjo galvoti, kaip pačems krikščioniškąją moterystę į savo rankas, nes ji buvo nesuderinama su jų puikybe ir kūno geiduliais. Jiems į talką pasisiūlė klystantys mokslininkai ir ypač protestantizmo vadai – Liuteris su Kalvinu. Šie stačiai skelbė, kad moterystės dalykai esą tik pasaulietiniai ir dėl to juos tvarkyti – valstybės kompetencija. Galutinai civilinės jungtuvės išgalėjo prancūzų revoliucijos metu ir šiandien veikia beveik visuose kraštuose. Tik ne visur jos yra vienos. Sakysime, tokioje Prancūzijoje, Vokietijoje, Belgijoje, Latvijoje ir t. t. civilinės jungtuvės yra *priverstinės*. Ten visiems valstybės piliečiams įsakyta civiliška tuoktis. Bažnytinių jungtvių visai nepripažįstama. Jei ir leidžiama tuoktis bažnyčioje, tai paprastai tik po civilinių jungtvių. Kituose kraštuose, kaip štai Anglijoje, Jungtinėse Amerikos Valstybėse civilinės jungtuvės yra *laisvos*: ten valstybės įstatymai leidžia laisvai tuoktis: bažnyčioje ar civiliška (abi tos moterystės yra laikomos tikromis ir lygiomis viena kitai).

Lietuva iki šiol gali didžiulotis, kad joje neveikia civilinių jungtvių įstatymas. Išimtį tesudaro Klaipėdos kraštas. Mūsų įstatymai, kuriuos perėmėme iš prieškarinės Rusijos, neleidžia civiliška tuoktis ir nepripažįsta civilinės savo valdinių moterystės, sueitos kur kitur. Išimtį sudaro tie atvejai, kai moteriškė civiliniu būdu ištekęjo už kitos valstybės piliečio ten, kur tokios jungtuvės pripažįstamos, nes jis tada nustoja savo pilietybės. Vadinas, Lietuvos įstatymai tepripažįsta tikybinės jungtuves ir moterystę (Sv. Z., X, 1 str. 31. 65 ir 90). Tačiau, kaip visi žinome, tų įstatymų ne visi paiso. Mes turime porų, kurios negalėdamos Lietuvoje civiliška tuoktis, važiuoja į Rygą ar į Klaipėdą, pagyvena ten vieną kitą mėnesį ir civiliška susituokusios grįžta atgal į Didžiąją Lietuvą, kur valstybės įstatymų saugotojai nieko joms nebeprikiša. Tai padrąsino palaidesnių pažiūrų žmonės ir jie dabar Vyriausybei siūlo įvesti civilinių jungtvių įstatymą. Dėl įstatymo projekto nieko konkretaus negalima pasakyti, nes jis viešai nepaskelbtas. Mes, katalikai, nieko neturėtume prieš tokį įstatymą, jei jis būtų taikomas tik *nekrikštytųjų* jungtuvėms, sakysim, žydų, mahometonų, nes tokias moterystes valstybė gali teisėtai tvarkyti, kadangi Bažnyčia neturi jokios galios nekrikštytiesiems. Bet ir čia valstybė būtinai privalo laikytis prigimties ir Dievo apreiškėtų teisių. Dėl to ir nekrikštytųjų moterystės yra visiškai nesuardomos.

Praktiškai ir nekrikštytųjų jungtuves geriau palikti nekrikštytųjų tikyboms, kurios pas mus juk turi savo valdžias. Vis dėlto valstybė privalo įsikišti ten, kur yra laužomos prigimties ar Dievo teisės. Sakysim, Lietu-

vos įstatymai pripažįsta mahometų tikėjimą, tačiau nepripažįsta mahometoniškos daugpatystės, nes ji prieštarauja prigimties įstatymams. Draudama piliečiams mahometonams jų tikybos leistą daugpatystę, mūsų valdžia elgiasi gerai. Taip ir reikia.

Toliau mes, katalikai, nieko neturime prieš krikščionių civilines jungtuves, jei tomis jungtuvėmis pasaulietinė valdžia savo *krikščionis* piliečius, pirma jau bažnyčioje susituokusius, tik įregistruotų į viešuosius valstybės aktus civiliniams moterystės padariniams tvarkyti, kaip antai: kraičiui ar daliai, paveldėjimui, turtų valdymui ir t. t. Tie dalykai nėra susiję su moterystės ryšio tikrumu, bet visiškai tinka prie pasaulietinių dalykų. Dėl to čia valstybė gali leisti savo įstatymus, teisti, bausti. Pagaliau valstybė dar turėtų suvirtinti arba sankcionuoti bažnytinius įstatymus, sakysime, visu griežtumu baudama susidėjėlius.

Bet, kadangi ruošiamas civilinių jungtvių įstatymas yra visiškai atskirtas nuo bažnytinių jungtvių, jis yra neteisėtas ir dėl to smerktinas, nes to įstatymo sumanytojai klaidingai mano, kad pasaulietinė valdžia turinti tokią pat ar net didesnę teisę į pakrikštytųjų moterystės ryšį, kaip Bažnyčia. Iš tikrųjų valstybė pakrikštytiesiems negali išleisti jokių civilinių jungtvių įstatymų. Valstybė negali tvarkyti pakrikštytųjų moterystės. Jei ji taip darytų, pasisavintų svetimą veiklos barą, nes pakrikštytųjų moterystės tvarkymas be išimčių yra vien Bažnyčios kompetencijoje. Dėl ko? Dėl to, kad pakrikštytųjų moterystė (pats susituokimas) nėra kokia paprasta pasaulietinė sutartis, bet sakramentas. O sakramentų tvarkymą, taigi ir moterystės tvarkymą, Kristus pavedė vienai Bažnyčiai, o ne valstybei. Valstybė čia neturi jokios kompetencijos, tik gali nustatyti grynai civilinius padarinius. Bažnyčia ne kartą yra autentiškai pareiškusi, kad jos reikalas esąs tvarkyti pakrikštytųjų moterystę. Pavyzdžiui, Tridento santaryba aiškiai sako: „*Jei kas sakytų, kad Bažnyčia negalinti leisti suardomųjų moterystės kliūčių ar, jas leisdamas, klystanti, lai būna atskirtas nuo Bažnyčios. Jei kas sakytų, jog moterystės bylos esančios ne bažnytinio teisėjo dalykas, lai būna atskirtas nuo Bažnyčios*” (s. 24, c. 12). O naujasis Bažnyčios teisių kodeksas sako: „*Pakrikštytųjų moterystė yra tvarkoma ne tik Dievo, bet ir bažnytinėmis teisėmis, atsižvelgiant į pasaulinės valdžios nuostatus, liečiančius tos pačios moterystės grynai civilinius padarinius*” (can. 1016).

Iš čia aišku, kad pasaulietinė valdžia sunkiai nusidėtų, jei visiems pakrikštytiesiems išleisų civilinių jungtvių įstatymą. Sunkiai nusidėtų ir civiliškai besituokiantys asmenys. Jų civilinė moterystė Bažnyčios ir Dievo akyse nėra sakramentas, nėra tik moterystė, bet nuodėmingas, pasileidęs gyvenimas.

KRIKŠČIONIŠKOSIOS MOTERYSTĖS MISTERIJA

(Žemaičių Prietelius. 1937. Nr. 35, 36)

Nėra nė vienos tokios žmogaus gyvenimo srities, apie kurią šiandien tiek daug būtų kalbama ar rašoma, kaip moterystė. Kiekvienam iš mūsų yra aišku, kad su moteryste darosi negerai. Kasdien nustatoma diagnozė ir kiekviena diagnozė vis kitokia. Dėl to ir receptų nuolat daugėja. Kiekvienoje diagnozėje glūdi tiesos dalelė, dėl to ir kiekvienas receptas tinka bent *vienai* sergančiai vietai. Tačiau minėtų receptų suma neišstengs pagydyti sergančios moterystės. Mūsų laikų gydytojai moterystę laiko grynai pasaulietiniu dalyku. Tuo tarpu pakrikštytų žmonių moterystė yra antgamtinė tikrovė. Dėl to, norint pagydyti krikščionių moterystę, reikia padaryti taip, kad ji semtųsi jėgų iš pat savo *šaknų*, iš savo antgamtinių gelmių, o ne iš periferinių sričių.

Jei moterystė niekas kitas nebūtų, o tik taikingas vyro ir moters sugyvenimas per visą amžių, tada laimingai moterystei sudaryti užtektų *psichologinių* pasvarstymų. Užtektų sąžiningai ištirti teigiamas ir neigiamas būdo ypatybes, palyginti jas ir, jei abiejų būdai didžia dalimi viens kitą papildė, moterystė turėtų būti laiminga. Tik, žinoma, ir čia galima apsirikti. Be to, niekas negarantuos apie antrosios pusės gerumo pastovumą. Argi krikščioniška moterystė iš tikrųjų niekas kitas nėra, o tik dvasinė gyvenimo bičiulystė?

Jei moterystė niekas kitas nebūtų, kaip tik neišskiriama žmonių dauginimo draugija, kurioje norima išauginti sveikus ir gražius žmones, tada pasakutinį žodį apie moterystę galėtų tarti biologija. Ta biologinė galvosena šiandien yra labai pakitusi. Sakysim, tokie Vokietijos naciai moterystę traktuoja lyg kokį žirgyną ir jai taiko gyvulių veisimo metodus. Atmetus tą klaidingą pažiūrą, kiekvienas tikriausiai pritars pačiam pagrindiniam reikalavimui, kad

tuoktųsi tik sveiki žmonės. Vis dėlto kyla klausimas: ar krikščioniškoji moterystė nėra niekas kitas, o tik neišskiriama gimdymo draugija?

Jei moterystė niekas kitas nebūtų, kaip tik teisinė forma patenkinti erotines užgaidas, tada geltonoji spauda, pateikdama tų malonumų rafinesus, būtų kaip tik tai, ko reikia. Tuomet ir katalikams nereikėtų taip kovoti prieš pornografiją, nes ji juk visiškai patenkina erotines žmonių užgaidas. Tada užtektų, kad tokių knygų skaitymas būtų leistas išimtinai tik bažnyčiose susituokusiems. Šis erotinis moterystės supratimas gana paplitęs tarp jaunosios kartos. Nejaugi krikščioniškoji moterystė iš tikrųjų niekas kitas nėra, o tik teisėta forma patenkinti erotines funkcijas?

Jei krikščioniškoji moterystė niekas kitas nebūtų, kaip vyro ir moters kraičių sujungimas geram butui ir virtuvei įrengti, tada tvirta medžiaginė būklė garantuotų moterystės gerovę. Tada šiuolaikinėje ekonominės krizės gadynėje geriausiai turėtų pasisekti turtingųjų moterystės. Bet ką mums rodo gyvenimo tikrovė?

Žinoma, visi tie paminėti dalykai, t. y. sveikata, turtas, kilni erotika ir būdingas sugyvenimas, turi reikšmės moterystei. Tai suprantama kiekvienas. Tačiau visi tie dalykai yra tik natūralios sąlygos, bet toli gražu dar nesudaro esminio *krikščioniškosios* moterystės branduolio.

Tai kur glūdi *krikščioniškosios moterystės esmė*? Ar jos reikia ieškoti *teisiniuose* nuostatuose, kurie surašyti Bažnyčios teisių kodekse ir jau mažiems vaikams pagal jų supratimą įkalami katekizmo pamokose? Katalikai juk žino, kad kiekviena gerai sudaryta moterystė yra neišardoma. Tad kaip gali atsitikti, kad ir katalikai pradeda kratyti bažnytinių moterystės įstatymų, kurie jiems dabar jau atrodo *tik* teisiniai? Kiekvienas katalikas žino, kad mišri moterystė yra uždrausta. O dėl ko, sakysim, tokiam Klaipėdos krašte mišrių moterysčių skaičius auga? Kiekvienas katalikas šią vasarą bažnyčioje girdėjo, kad civilinė moterystė tarp katalikų nėra moterystė. O dėl ko kai kurie važiuoja į Rygą ar į Klaipėdą civiliskai tuoktis ir džiaugiasi, kad panašų įstatymą ruošiamasi išleisti ir Lietuvoje? Ir taip mes galėtume prisiminti visus teisinius nuostatus ir galiausiai paklausti: dėl ko jie praktikoje nevykdomi? Gal šitas nevykdymas rodo, kad galiojančioji bažnytinė moterystės teisė yra niekam tikusi? Anaipat! Kas mato praktiško gyvenimo nesuderinamumą su įstatymais, tam savaime į galvą veržiasi mintis, jog bažnytiniai moterystės įstatymai bėra laikomi tik pasenusiais išmintingos Bažnyčios nuostatais. Teisiniai nuostatai nebėra laikomi tuo indu, kuris saugoja tikrąją moterystės turinį, nebėra laikomi logiško mis išvadomis iš antgamtinės moterystės tikrovės.

Ar yra esminis skirtumas tarp krikščionių ir nekrikščionių moterystės? Tai klausimas, kuris taiko į patį branduolį. Iš išorės to skirtumo dažnai nėra. Yra nekrikščionių moterysčių, kuriose vedusieji gyvena didžiausiame sutarime, apsupti gerų, dėkingų vaikų. Yra katalikų moterysčių, kurios, teisiškai paimtos, yra puikiausiai sutvarkytos, o šiaip jau pilnos nesantaikos, nedorų vaikų. Ar galima tas moterystes sulyginti? Ne! O vis dėlto tai dažnai daroma. Abi moterystės stovi ant skirtingų tikrovės plotmių. Nekrikščioniškoji, kad ir ideali, moterystė yra *natūralinė prigimtoji moterystė*, ji nėra sakramentas. *Krikščioniškoji* moterystė, nors ji ir turi žmogiškų silpnybių, tačiau yra *sakramentinė moterystė*. Skirtumas tarp tų moterysčių yra toks didelis, koks jis yra tarp krikštyto ir nekrikštyto žmogaus. Pakrikštytasis liaujasi buvęs tik „natūralus žmogus“. Jis nešioja savyje dieviškąjį gyvenimą. Nepakrikštytasis yra tik žmogus, jis stovi šalia dieviškojo gyvenimo tvarkos, Jėzaus Kristaus nustatytos. Per krikštą žmogus yra perkeičiamas į sąnarį ano nuostabaus kūno, kurio galva yra Kristus. Iš to buitinio įjungimo kyla pareiga turėti tokį patį galvojimą ir norėjimą koks yra Kristuje. Kai krikščionys patys sau teikia moterystės sakramentą, tada jie sueina ne kaip atskiri žmonės, bet kaip Kristaus kūno sąnariai. Dėl to moterystės sakramente jie yra pašvenčiami būti sužieduotine ir sužieduotiniu Jėzuje Kristuje.

O pats Kristus savo dievažmogiškame gyvenime ar yra sužieduotinis, ar turi sužieduotinę? Ar jis realizuoja sužieduotinio ir sužieduotinės tikrovę? Paklauskime Senojo Įstatymo. Giesmių giesmėj iškilingai apdainuojamos Karaliaus Mesijo vestuvės su savo sužieduotine. Įkvėptasis Šventraščio autorius kalba tenai apie tikrą moterystę, nes vartoja tokius posakius, kuriuos mes taikome tik moterystei. Keturiasdešimt ketvirtojoje Psalmėje pasakojama, kad karalius Mesijas pasiruošęs vyksta savo sužieduotinės parsivesti namo. Pranašai Izraeliaus neištikimybę Dievui vadina paleistuvavimu, svetimoteriavimu. Kad tie žodžiai nėra tik palyginimai ir paveikslai, o rimta tikrovė, matyti iš Naujojo Įstatymo, kuris išaiškina pilną Senojo pranašavimų prasmę.

Jono Krikštytojo mokiniai, matydami, kad visi žmonės, palikę Joną, bėga prie Kristaus, skundėsi, bet Jonas jiems taip atsakė: „Kas turi sužieduotinę, tas sužieduotinis. Sužieduotinio gi draugas, stovėdamas ir jį regėdamas, džiaugiasi sužieduotinio balsu. Tokio džiaugsmo aš pilnai pričiau“ (Jono 3, 29–30).

Jono mokiniai užklauė Kristų: „Dėl ko mes su farizėjais dažnai pasninkaujame, o tavo mokiniai nepasninkauja? Ir tarė jiems Jėzus: Argi gali liūdėti sužieduotinio sūnus, kol su jais tebėra sužieduotinis?“ (Mt. 9, 14–15).

Šv. Povilas, kuris už visus kitus Apaštalus labiausiai išmanė apie išaukštintojo Kristaus buvimą ir veikimą, štai ką sako savo antrame laiške korintiečiams 11, 2: „Aš rūpinuos jus su Dievo pavydu; nes aš pažadėjau jus *vienam vyrui*, idant statyčiau kaip nekaltą mergaitę Kristui“. Korinto krikščionių bendruomenė, o taip pat ir visa Bažnyčia, yra vaizduojama, kaip skaisti mergaitė, apaštalo pažadėta vienam vyrui Kristui, kuriam jis stengiasi išlaikyti gryną ir tikėjimą, ir gyvenimą.

Apie tą dvasinę Kristaus moterystės tikrovę Povilas kitur dar aiškiau kalba. Pagal Povilo mintį, krikščionių moterystė savo pagrindą, savo prasmę turi Kristaus moterystėje su Bažnyčia: „Vyrų, mylėkite savo moteris, kaip ir Kristus numylėjo Bažnyčią ir pats save už ją davė, kad ją pašvęstų, apšvarinęs vandens plovimu gyvenimo žodyje, kad jis pats sau ją statytų kaip šloviningą Bažnyčią, neturinčią sutepimo arba raukšlės, arba ko kito panašaus, bet kad ji būtų šventa ir nesutepta. Taip ir vyrai turi mylėti savo pačias, kaip savo kūnus. Kas myli moterį, tas pats save myli. Nes niekas niekada neturėjo neapykantoje savo kūno, bet peni jį ir globoja, kaip ir Kristus daro su savo Bažnyčia. Nes mes esame jo kūno sąnariai, iš jo kūno ir iš jo kaulų. Dėl to žmogus paliks savo tėvą ir motiną ir laikysis savo moters, ir du bus vienas kūnas. *Ta paslaptis yra didelė*, aš kalbu apie Kristų ir Bažnyčią“ (Ef. 5, 25–32).

Labai ryškiai šią mintį pabrėžia ir Trijų Karalių šventės liturgija: „*Šiandien Bažnyčia buvo sujungta su Dieviškuoju Sužieduotiniu; nes Jordane Kristus nuplovė jos nuodėmes; trys išminčiai su dovanomis skubinosi į Karaliaus vestuves. Vanduo buvo paverstas į vyną, džiaugėsi svečiai, aleliuja*“ (Antifonas prieš giesmę Benediktus). Vadinas, ir Šventame Rašte, ir liturgijoje yra išvystoma mintis, kad Kristus yra Sužieduotinis, o Bažnyčia – Sužieduotinė.

Per moterystės sakramentą krikščionys jaunavedžiai yra įjungiami į Kristaus ir Bažnyčios moterystę, krikščioniškoji moterystė nėra tik jos atvaizdas, bet labiau jos išsišakojimas, organas, tąsa. Kristaus ir Bažnyčios misterija gyvena, veikia ir apsirėškia krikščioniškojoje moterystėje. Kaip tai įvyksta?

Pagal šv. Povilo mokslą, krikščionys jaunavedžiai per krikštą lieka Kristaus kūno sąnariai arba Bažnyčios sąnariai, nes pagal tą patį Apaštalą Bažnyčia yra Kristaus kūnas. Būdami Kristaus Sužieduotinės – Bažnyčios sąnariais, krikščionys jau patys yra susižiedavę su Kristumi; vadinas, jau ir juose įvyksta Kristaus ir Bažnyčios vienybės misterija. Jei dabar krikščionys patys tarp savęs jungiasi, tai gali daryti tik tuo pačiu tikslu, kokį turi Kristus savo vienybėje su Bažnyčia, būtent: toliau išplėsti mistinį Kristaus kūną. Krikš-

čionių kūnai ir jų panaudojimas visų pirma priklauso Kristui ir jo Bažnyčiai. Vadinasi, tarpusavis krikščionių susijungimas iš anksto sąlygoja Kristaus susijungimą su Bažnyčia ir prie jo prisišlieja bendradarbiauti vienam antgamtiniam tikslui. O bendradarbiauti jie privalo kaip Kristaus kūno sąnariai ir kaip visumos organai. Dėl to ir tarpusavyje susijungti jie privalo kaip Kristaus kūno organai, kaip organai visumos, sudarytos per Kristaus ir Bažnyčios susijungimą. Tuo būdu krikščionių moterystė lieka organiškas nuostabios vienybės narys, lieka apsuptas, persunktas ir nešamas tos mistinės vienybės narys.

Dėl šito savo buitinio įjungimo į Kristaus ir Bažnyčios moterystę vedusieji krikščionys privalo ir elgtis taip, kokie patys yra buityje. Giliausias pagrindas dėl ko vyras turi mylėti tik savo žmoną yra tas, kad Kristus išrinko tik vieną Bažnyčią ir ją pakėlė sužieduotinės draugystės. Krikščioniškoje moterystėje vyras į savo žmoną turi žiūrėti taip, kaip Kristus į Bažnyčią. Jis švelniausiai rūpinasi, kad nieko jai netrūktų, kad ji būtų graži. Jis pasiryžęs jai būti viskuo, viską dėl jos paaukoti.

Taip pat ir krikščionė moteris savo meilės ir atsidavimo pavyzdį turi Bažnyčios meilėje ir atsidavime Kristui. Kaip Bažnyčios didžiausias džiaugsmas yra pildyti savo Sužieduotinio Kristaus valią, taip ir išteikėjusi krikščionė moteris panašiu paklusnumu įgyvendina savo moterystės prasmę ir kilnumą.

Bažnyčia tik per savo sužieduotinę Kristų, išimtinai per Jį, dvasiniu būdu tampa daugelio vaikų motina. Tai yra svarbiausia priežastis, dėl kurios moteris krikščioniškoje moterystėje paskutinį savo atsidavimą dovanoja tik tam, kuris su ja viena yra per Kristaus moterystės misteriją.

Kristaus ir Bažnyčios moterystė gyvuos iki pasaulio pabaigos. Su galyste ir garbe Žmogaus sūnus nužengs iš dangaus debesų parsivesti savo Sužieduotinės – Bažnyčios į dangiškąją laimę. Taip ir vedę krikščionys žino esantys neperskiriami, lig pat mirties esą sujungti. Dėl to antros jų vestuvės laikomos netobulumu.

Taigi krikščioniškosios moterystės esmė glūdi jos buitiniame ryšyje su Kristaus Bažnyčios moteryste. Tai nėra žodžių žaislas, nei pamaldus prilyginimas, bet iš Dievo malonės duota būseną. Tik esant tokiam supratimui įgauna prasmę ir tvirtumą teisiniai moterystės nuostatai.

Jei moterystės sudarymas nėra tik etiškai padorus žygis, bet taip pat ir sakramentinė tikrovė, apimanti visą gyvenimą, tai jis turi būti apsaugotas nuo gresiančios sekularizacijos ir likti amžinoj konsekracijoje, likti atgamtinė malonės misterija.

KĄ DIEVAS SUJUNGĖ, ŽMOGUS TENEPERSKIRIA

(Žemaičių Prietelius. 1938. Nr. 50)

Apie Amerikos prezidentą Linkolną pasakojama, kad jis Filadelfijos mieste turėdavo praeiti pro naujai statomus namus. Iš visų darbininkų ypač jam kritęs į akis vienas, kuris kasdien buvo gerai nusiteikęs. Kartą Linkolnas pasišaukė jį nuo laiptų žemyn ir paklausė:

– Sakyk man, mielas, dėl ko tu taip visada esi linksmas, patenkintas?

– Ponas prezidente, – atsakė jam darbininkas, – mano džiaugsmo priežastis yra paslaptina...

– Norėčiau sužinoti, kas toji paslaptis, – vėl klausinėjo Linkolnas.

– Gerai, ponas prezidente! Kad taip nori, pasakysiu: *mano džiaugsmo paslaptis yra manoji šeima*. Ryto metą, kai aš einu į darbą, žmona atsisveikindama mane peržegnoja. O kai vakare grįžtu, ji vėl su tuo pačiu malonumu mane priima, o mano vaikai šoka man į glėbį... Netikėsite, ponas prezidente, kaip tai visa mane džiugina! Po vakarienės mes dar susėdę valandėlę pasikalbam. Aš esu neturtingas žmogelis. Turiu sunkiai dirbti, kad pelnyčiau duoną. Tačiau esu laimingas ir patenkintas, nes namie turiu gerą žmoną, kuri yra dora mano vaikelių motina.

Iš tikrųjų, brangieji, kas gali būti gražesnio už laimingą ir dorą šeimą? Juk tai yra rojus kertelė ant žemės. Apie tą krikščionišką šeimą šiandien ir noriu su jumis pakalbėti. Noriu jums parodyti laimingos šeimos pagrindą, t. y. jos šventą nesuardomumą.

O išsiaiškinti apie moterystės nesuardomumą, brangieji, jaučiu gyvą reiką. Juk ne paslaptis, kad ir mūsų parapijoje yra taip vadinamų susimėtelių porų. Jei jau suaugę žmonės, kartais užimą net aukštas valdžios vietas,

pasiduoda išsiskyrimų madai, jei išgyvenę moterystę po keliolika metų ir turintys po kelis vaikus nesidrovį skirtis, – tai ko doresnio galima laukti iš mūsų jaunosios kartos, kokia bus mūsų šalies ateitis?

Dar blogiau, kad netikėjimas ir nuodėmė jau po valstybės įstatymų priedanga pradeda rausti moterystės pamatus Lietuvoje. Turbūt skaitėte spaudoje, kad šiomet Lietuvoje žadama įvesti civilinę santuoką. Paskelbtas jau ir tos civ. santuokos įstatymo projektas.

Numatydamas liūdnas dorovės pasekmes, kurias gali padaryti minėto projekto priėmimas iš mūsų pasaulietinės vyriausybės pusės, aš, kaip kunigas, esu prieš Dievą ir savo sąžinę griežtai įpareigojęs jus, brangūs parapijiečiai, persergėti nuo gresiančių pavojų ir, kiek tik begalima, nuo jų atitraukti. Mano žodžius kai kas gal piktai priims ir išaiškins. Bet tai manęs nė kiek nebaido pasakyti tiesą. Būdamas kunigas, aš privalau Dievo žodį skelbti, kaip sako Apaštalas, nežiūrėdamas, ar jis bus kam patogus ar nepatogus. Dėl to, brangieji, šiandien aš jums noriu aiškiai išdėstyti mūsų motinos šv. Kat. Bažnyčios mintį apie civilinę santuoką, kokia ji yra žadama įvesti Lietuvoje.

Suprojektuotam civilinės santuokos įstatymui mes, katalikai, turime energingai pasipriešinti ir atmesti dėl trijų priežasčių:

Pirmiausia dėl to, kad ten civilinė santuoka leidžiama ir katalikams. Antra, kad visos, net Katalikų Bažnyčioje sudarytųjų, santuokų būtų priskiriamos pasaulietiniam teismui. Trečia, kad moterystę projekte laikoma suardoma, ir tai ne tik civilinė santuokos sutartis, bet ir Katalikų Bažnyčioje įvykusi sakramentinė santuoka.

Visi šitie projekto nuostatai yra nesuderinami su mūsų Kat. Bažnyčios nuostatais. Jie taip pat pažeidžia apreikštus ir žmogaus prigimtyje esančius Dievo įstatymus. Tik pažiūrėkime kiek arčiau.

Katalikų moterystės dėl jos sakramentinio pobūdžio valstybės įstatymai negali tvarkyti. Tuo tarpu paskelbtame projekte sakoma, kad Lietuvos piliečiai, taigi ir katalikai, galės tuoktis apylinkės teisme (2 str.). Išeina, kad projekto autoriai ir katalikų moterystę laiko tik pasaulietine sutartimi – ne sakramentu, ir paveda ją tvarkyti apylinkės teismui. Bet pagal Kat. Bažnyčios mokslą kiekviena tikra krikščionių moterystė niekada nėra tik paprasta pasaulietinė sutartis, bet kartu ji yra ir *sakramentas*. Lygiai šventas, kaip krikšto, atgailos, kunigystės ar kitas sakramentas. Tai yra tikėjimo tiesa (dogma), paskelbta neklaidingos Kristaus Bažnyčios (Trident. ses. XXIV, c. 1; kan. 1012, § 2). Kaip kitus sakramentus, taip ir moterystės reikalus tvarko tik Bažnyčia. Tokia jau yra Kristaus valia. Kadangi Bažnyčia, ir tik ji viena, turi galios tvar-

kyti savo pavaldinių – krikščionių moterystę, tai aišku, kad taip pat ir galia nustatyti krikščionių moterystės kliūtis ir jos sudarymo būdą (formą) priklauso išimtinai vienai Bažnyčiai.

O Bažnyčia iš savo pavaldinių reikalauja, kad jie tuoktųsi prie savo klebono ar vietos vyskupo arba kurio nors iš jų įgalioto kunigo ir bent dviejų liudytojų (kan. 1094).

Kas tik yra pakrikštytas, tas turi laikytis šių Bažnyčios moterystės įstatymų. Nuo savo įstatymų savo pavaldinius tegali paleisti pati Bažnyčia. Tikrumoje Bažnyčia nuo savo moterystės sudarymo (formos) nuostatų tėra paleidusi šiuos asmenis:

1. Nekatalikiškai krikštytus (provoslavus, evangelikus, reformatus, kalvinus...), kai jie tuokiasi su kits kitu ar su nekrikštytu;

2. Iš nekatalikų gimusius, kurie nors ir būtų pakrikštyti Katalikų Bažnyčioje, tačiau nuo mažens yra užaugę erezijoje, atskaloje, nekrikščionybėje, be jokios tikybos, kai tuokiasi su nekatalikais (kan. 1099, § 2);

3. Vadinas, tie Lietuvos piliečiai, kurie yra krikštyti, bet nuo mažens yra išaugę nekatalikais, jei nori, gali tarp savęs tuoktis civiliniu būdu. Jų civilinė moterystė gali būti tikra. Ir mes, katalikai, nieko neturime prieš vyriausybės projektuojamas fakultatyvines civ. jungtuves, jei jos tebutų leidžiamos tik tiems krikščionims, kuriuos pati Katalikų bažnyčia yra atleidusi nuo savo moterystės sudarymo būdo (formos).

Taip pat mes, katalikai, nieko neturėtume prieš projektuojamas civ. jungtuves, jeigu jos liestų ir nekrikštytųjų piliečių (pvz., žydų) jungtuves – Bažnyčia neturi galios nekrikštytiems. Jų moterystės teisėtai gali tvarkyti ir valstybė.

Tačiau dabar paskelbtasis civ. santuokos įstatymo projektas taikomas ir katalikams, nes jo 2 ir 3 straipsnis visiems Lietuvos piliečiams, taigi ir katalikams, leidžia pasirinkti civilines jungtuves.

Bet mes, katalikai, su tuo negalime sutikti. Tai įžeidžia mūsų Bažnyčios, kuri viena išimtinai tegali tvarkyti savo pavaldinių – katalikų – moterystę, teises. Valstybė čia neturi jokios kompetencijos (teisės). Katalikams ji negali išleisti jokio civilinių jungtinių įstatymo. Tie, kurie mano, kad pasaulietinė valdžia gali kištis į katalikų moterystės reikalus, labai klysta. (...)

KRIKŠČIONIŠKOJI MOTERYSTĖ

(Žemaičių Prieteliūs. 1939. Nr. 2. Šioje publikacijoje panaudota dalis knygelės „Apie krikščioniškąją moterystę“, išspausdintos 1937 metais, teksto)

Pirmąjį sekmadienį po Trijų Karalių Bažnyčia skiria šv. Šeimynos garbei. Ta proga mes galime prisiminti kilnią tiesą apie krikščioniškąją moterystę. Poetas Horacijus, išvydęs Romos imperijos smukimą, parašė liūdną giesmę, kurioje tarp kita ko sako: „*Nuodėmė pirmiausiai sutepė moterystę, šeimą ir namus. Iš čia kilusi pražūtis apėmė visą valstybę ir tautą*“ (Carminum I. III.). Horacijaus žodžiai tinka ir mūsų laikams. Veltui nueis visos pastangos išgelbėti tėvynę, jei nebus rūpinamasi atnaujinti moterystę ir šeimą.

Plačią veikimo dirvą, sulaikant moterystės nuosmūkį, turi valstybė ir Bažnyčia, mokykla ir auklėjimas, gydytojai ir kunigai. Tačiau pirmiausiai reikia paskleisti tikras, kilnias pažiūras į moterystę. Šioje srityje ypatingai nusipelnė Kat. Bažnyčia, aiškiai ir tvirtai vadovaudama savo tikintiesiems. Priešingai, prie moterystės smukimo daug prisideda laisvamaniškoji, geltonoji spauda, kuri po laisvės šūkiu ragina „moderniškai“ tvarkyti šeimos santykius, niekina krikščioniškuosius moterystės nuostatus. Prieš tas klaidingas pažiūras reikia reaguoti. Paskutiniaisiais metais iš katalikų pusės pasirodė daug gerų raštų apie moterystę. Jų autoriams mes turime būti dėkingi, kad prieš besiskverbiančią geltonąją spaudą, kurios priešakyje stovi žydiškas laikraštपालाकिस „Sekmadienis“, iškėlė ir apgynė krikščioniškąją moterystės idealą ir tuo davė drąsos jį įgyvendinti. Dabar mes laukiame ne tiek straipsnių apie moterystę, kiek pačių laimingų, pavyzdinių moterysčių.

Moterystė – Dievo kūrinys. Ne žmonės išgalvojo moterystę, bet pats Dievas ją įsteigė. Skaitome Šventame Rašte, kad Viešpats Dievas, sutvėręs pirmąjį žmogų, pasakė, jog esą negera jam vienam gyventi puikiai įrengta-

me rojuje. Ir dėl to sutvėrė antrąjį žmogų – moterį, vardu Ieva. Leidęs pirmąją porą, Dievas norėjo, kad ji Jam būtų įrankis žemei apgyvendinti. „Aukite ir dauginkitės“, – tarė Jis mūsų pirmiesiems tėvams ir jų vaikų vaikams. Tuo būdu moterystė yra vienintelis Dievo norėtas būdas žmonijai plėsti. Vėdusieji žmonės yra artimiausi ir patikimiausi Dievo bendradarbiai pažadinant naują gyvybę. Tai yra didelis moterystės išaukštinimas. Daug yra sričių, kur gali pasireikšti žmogaus kūrybinė galia. Žmogaus išminčiai lenkiasi gyvoji ir negyvoji gamta. Bet niekur žmogaus kūrybinė galia ir jėga nepasireiškia tokioje didybėje, kaip pažadinant naują gyvybę. Čia žmogus, pasiremdamas Dievo visagalybe, kuria kūrinį ne iš akmens, bet būtybę, turinčią nemirtingą sielą, kurioje atsispindi Dievo paveikslas ir panašumas. Kada tėvai pasvarstys, kad jų kūdikio siela yra Dievo įkvėpta, kad Dievo Sūnus yra miręs už šį kūdikį, kad apdovanotas pašvenčiamąja malone jis yra panašus į Dievą, kad jis gyvens amžinai danguje, tada jie turės sakyti: „*Štai mano kūdikis! Jis man skolingas savo gyvybę! Be manęs jo čia nebūtų, ir niekad jo nebūtų*”.

Duodamas tėvams šią mažą būtybę, visiškai nepajėgiančią save aprūpinti, Dievas skiria tėvams pareigą būti vaikui tikra apvaizda. Dėl to abu tėvai yra atsakingi už savo vaiką. Pirmiausiai kūno reikaluose, kad vaikas būtų aprūpintas maistu, rūbu. Atsimenant kūdikių mirtingumą Žemaitijoje, kūniško auklėjimo sritis yra pirmų rūpesčių dalykas. Besirūpindami kūno reikalais, tėvai negali apleisti vaiko proto, valios, širdies ugdymo: kad jis šeimynoj tinkamai pažintų Dievą ir pasaulį, kad nuo pirmų amžiaus metų praintuotųsi būti doras. Tas vaiko auklėjimas trunka nuo jo gimimo iki subrendimo, nes yra griežtai uždrausta palikti pradėtą darbą nebaigtą.

Jei mes taip krikščioniškai galvosime apie moterystę, tada jokių būdu nepritarsim pasileidusiems žmonėms, kad jie iš moterystės begėdiškus juokus krečia, laikydami ją tik gašlumų šaltiniu. Mums, katalikams, moterystė nėra koks nešvarus verslas, bet Dievo šventykla. Moterystės šventumas panašus į kunigystės. Kaip per kunigystę Dievas teikia žmonijai atgamtinį gyvenimą, taip per moterystę Jis teikia, išlaiko ir plečia prigimtąjį gyvenimą.

Krikščionių moterystė – sakramentas. Nors moterystė jau ir prigimtoje tvarkoje yra kilnus dalykas, tačiau jo kilnumas ypač pasireiškia *atgamtinėje* srityje, į kurią ją įvedė Kristus. Krikščioniškoji moterystė niekada nėra tik paprasta pasaulinė sutartis, bet kartu ji yra ir sakramentas, didelis, šventas, kaip krikštas, kaip sutvirtinimas, kaip kiekvienas iš septynių sakramentų. Ir, kadangi sakramentų tvarkymą Kristus pavedė Bažnyčiai, dėl to pakrikštytieji gali tuoktis tik bažnytiniu būdu. Pasaulietinė valdžia neturi jokios teisės kištis

į pakrikštytųjų moterystės ryšį, ji negali jiems išleisti jokių civilinių jungtvių. Jei taip darytų, pasisavintų svetimą sferą ir sunkiai nusidėtų. Sunkiai nusideda ir katalikai, civilišškai tuokdamiesi. Jų civilinė moterystė tiek Bažnyčios, tiek Dievo akyse nėra nė sakramentas, nė sutartis, bet nuodėmingas, pasileidęs gyvenimas.

Kas tad yra moterystės sakramentas? Visų pirma jis yra Dievo ir Bažnyčios santykių atvaizdas. Krikščioniškoji moterystė simbolizuoja begalinę meilę ir vienybę, esančią tarp Kristaus ir Bažnyčios. Kaip Kristus su Bažnyčia per krikštą dvasiniu būdu nuolat gimdo naujus krikščionis, per eucharistiją juos maitina, taip ir vedusieji krikščionys kūniškai gimdo naujus žmones, juos moko tikėjimo, doros tam, kad padarytų gyvais Bažnyčios nariais.

Šiam darbui tinkamai atlikti jaunavedžiai gauna nuo Kristaus reikalingų malonių. Tos malonės yra suteikiamos per pačias jungtuves. Kiekvieną kartą, kai krikščioniškoji sužadėtinė ištaria prie altoriaus laiptų nematomo Dievo ir matomo Jo tarno akivaizdoje šventus žodžius: „*Aš imu tave už vyrą*“, ir kai tą patį padaro krikščioniškasis sužadėtinis, tardamas: „*Aš imu tave už žmoną*“, jie ne tik susijungia prigimtos meilės ryšiais, bet ir sužieduoja savo sielas su pačiu Kristum, gauna jas atgal išpuoštas pašventinančios malonės žiedais. Jie pasidaro savų sielų pašventintojais, moterystės sakramento teikėjais.

Ta moterystės sakramento malonė padeda susituokusiems nugalėti visas sunkenybes, gyvenimo smūgius: ji padaro moterystę pasiaukojimo mokyklą, ji įgalina susituokusius išlaikyti, nepaisant pasitaikančių nesusipratimų, tikrą širdžių meilę. Tokiu būdu krikščioniškoji moterystė pasidaro susituokusiems viena iš didžiausių Dievo duotų geradarybių.

Moterystės nesuardomumas. Krikščioniškoji moterystė galės išlaikyti savo kilnumą, galės teikti savo veikėjams visokeriopą palaimą tik tada, jei bus griežtai laikomasi Dievo nustatytos tvarkos.

Dievo valia yra ta, kad vyras moterystėje laiktųsi tik vienos, o ne kelių žmonių. Ir Viešpats Jėzus, aiškindamas tuos žodžius, dar pridėjo: „*Ką Dievas sujungė, žmogus teneperskiria... Taigi aš jums sakau: Kas tik paleidžia savo žmoną ir kitą veda, svetimoteriauja; ir kas paleistąją veda, svetimoteriauja*“ (Mato 19, 6. 9).

Taigi moterystės ryšys yra vienas ir nesuardomas. Kiekvienam leista moterystėn sueiti ar nesueiti, bet kaip tik sueita, jau nebegalima atsiskirti. Dievo galybė begali juos išskirti, ir tai kuriai nors vienai pusei mirus. Jokia žmonių galia, nei bažnytinė, nei pasaulietinė, negali išardyti moterystės.

Katalikų Bažnyčia, tiesa, yra gavusi iš Dievo teisių dėl svarbių prižasčių panaikinti krikščionių moterystės ryšį, bet ir tai tik tuo atveju, jeigu ta moterystė dar nėra panaudota. O panaikinti panaudotą krikščionių moterystę neturi galios nė Katalikų Bažnyčia.

Bažnyčia tam tikrais atvejais vartoja taip pat laikiną atskyrimą moterystėje – separata vadinamą. Bet tai nėra visiškas perskyrimas ir sutuokimas su kitu, antrai šaliai gyvai besant. Vyras ir moteris, kurie ar savo noru, ar Bažnyčios paliepimu yra vienas nuo antro atsiskyrę ir skyrium gyvena, vis tiek tebėra vedę. Jų moterystė nepranyko, todėl kitos moters vesti arba už kito vyro tekėti jie negali. O kad, to nepaisant, ir vestų ar ištekėtų (pavyzdžiui kitatikų Bažnyčioje ar pas kokį viršaitį), ta jų moterystė neturėtų jokios reikšmės. Tik jie, taip darydami, labai sunkiai nusidėtų, o sugyvendami pasidarytų kiekvienu atveju kalti dėl svetimoterystės. Taigi moterystės išardyti negali nė patys ją sudariusieji asmenys. Jokia pagunda, joks reikalas negali to ryšio sutraukti. Ištikimybė ir meilė moterystę turi pasilikti tvirta ir gyvena ne tik trumpą laiką po vestuvių, bet ir tada, kai jau išnyko jaunystės sapnai, kai viena šalis neteko grožio ir sveikatos. Net ir tada, kai viena šalis nuodėmingai sulaužė ištikimybę, nekaltoji šalis vis tiek negali savais keliais vaikštinėti. Toks yra Kristaus įsakymas. Ir Katalikų Bažnyčia griežtai jo laikosi ir laikysis, neatsižvelgdama į jokių išskaičiavimus.

Tas moterystės neišardomumas ne vienam mūsų gadynėj atrodo esą žiaurūs pančiai vedusiems, bet tie, kurie taip mano, baisiai apsirinka. Yra kaip tik priešingai: moterystės neišardomumas yra ypatinga gėrybė patiems vedusiems. Pašalindamas išsiskyrimo baimę, neišardomumas padaro šeimos židinį laimingą. Jis vyrui ir moteriai garantuoja, kad jie visą gyvenimą vienas antram priklausys, kaip ana kregždžių porėlė, kuri pavasarį parlekia, taiso sau lizdą, peri ir maitina sau vaikelius. Neišardomumas garantuoja, kad jie visada bus kartu, laimėj ir nelaimėj, rūpestyje ir varge.

Nesuardomos moterystės reikalauja moters žmogiškoji vertė ir teisės. Jei vyras galėtų pamesti žmoną kaip suplyšusį skarmalą, tada moters vertė prilygtų prekės vertei. Tada ji nebūtų gerbiama vyro draugė, bet jo aistroms žaislas, kurį nusibodus numeta į šalį, kad pakeistų kitu, kuris ir vėl jam nusibos. Tada moters būklė būtų kur kas blogesnė negu vyro. Nes vyras visada ras sau kitą pačią ir galės gyventi. Tą ne visada galima pasakyti apie moteriškę, labiausiai šiek tiek senstėjusią ar padėjusią nemaža jėgų vaikams gimdyti ir auginti.

Moterystės nesuardomumo reikalauja ir tinkamas vaikų auklėjimas. Gyvulus nereikalauja ilgos tėvų globos. Tuo tarpu visiškai kitaip yra su žmo-

gumi. Jo kūno ir dvasios brandimas vyksta labai lėtai, nusitęsia paprastai iki 20 metų. Visą tą brandimo laiką žmogus reikalauja abiejų tėvų globos. Paprastai šeimoje yra daugiau vaikų, ir, kai baigiasi jauniausiojo vaiko auklėjimas, tėvai jau artinasi į senatvę. Argi tada galėtų suardyti šventus moterystės ryšius, kai juos sujungė tiek bendrų pasiaukojimų ir darbų?

Giliausias krikščioniškosios moterystės vienumo ir neišardomumo pagrindas glūdi tame, kad ji yra Kristaus ir Bažnyčios santykių atvaizdas. Kaip Kristus yra susijungęs tik su viena Bažnyčia, ją vieną myli, taip ir vyras gali turėti tik vieną žmoną ir viena moteris gali turėti vieną vyrą. Kaip Kristus su Bažnyčia yra susijungę amžinai, taip ir vedę krikščionys yra neperskiriamai sujungti iki vienos ar antros pusės mirties.

KATALIKAI IR CIVILINĖS JUNGTVUVĖS

(Žemaičių Prietelius. 1939. Nr. 31)

Valstybės Tarybos Civilinės teisės komisija peržiūrėjo metrikacijos įstatymo projektą ir jį viešai paskelbė spaudoje. Taigi galime dėl jo konkrečiai pasisakyti.

Prie tautininkų valdžios civilinės metrikacijos klausimas yra sukėlęs daug pikto kraujo. Kiekvieną kartą, kai tik jis buvo pajudinamas, Lietuvos katalikai, ypač žemaičiai, energingai pasipriešindavo, rinkdami parašus prieš to įstatymo išleidimą ir siųsdami juos Vyriausybei. Ir, reikia pasakyti, kad jų protestas neliko be pasekmių: kiekvieną kartą laisvamanių skubinama civilinė metrikacija būdavo nukeliama tolesniam laikui.

Už tokį energingą reagavimą kai kurie laisvamaniai katalikus išvadino tautos išdavikais: kam, girdi, tokiais neramiais laikais reikia valstybės viduje kelti audrą, užuot parodytus užsieniui vieningą visų lietuvių nusistatymą? Tuščias išsisukinėjimas! Vidaus rimtį kaip tik pirmieji pradėjo drumsti tie, kurie, suprantama, skubotai stengėsi Lietuvoje įvesti civilinę santuoką – naują ir žalingą dalyką tautai, kurios 85 proc. yra katalikiška.

Vėl pradėjo kaltinti Lietuvos katalikus, kad jie nesą tokie „pažangūs“ kaip Amerikos, Belgijos ar Prancūzijos, kur civilinės jungtuvės jau seniai įvestos, katalikams nesipriešinant. Į tai vėl būtų tinkamai atsakyta, kad ne viskas gera, kas kitur yra. Ir jei iki šiol Lietuvoje neveikė civilinių jungtuvių įstatymas, tai yra didelis mūsų pasididžiavimas prieš katalikišką užsienį, kuris, deja, neįstengė savo kraštą apsaugoti nuo civilinių jungtuvių įvedimo ir dėl to dabar turi daug vargti su liūdnomis civilinių jungtuvių pasekmėmis. O kad Europos katalikai savo šalyse kovojo prieš civilinių jungtuvių įvedi-

mą, tai matome iš ginčų įvairiuose parlamentuose ir gausios jų literatūros prieš civilines jungtuves (žiūr. prof. Dr. J. Vislickis. Civilinės jungtuvės. Kaunas. 1939).

Dabar Lietuvoje civilinių jungtuvių klausimu norima sudaryti palankią viešą opinią. Prie valdžios stojus vieningo darbo Vyriausybei, pasigirdo balsų, kad dabar katalikai ir laisvamaniai vieni kitus labiau atjaus. Pirmą savo palankumą laisvamanių siekimams katalikai turi parodyti nesipriešindami civilinių jungtuvių įvedimui. Tuoje geltonojoje spaudoje atsirado pramanytų, katalikų budrumą migdančių žinių, lyg ir patys Lietuvos vyskupai priartintą fakultatyvinėms (nepriverstinėms) civilinėms jungtuvėms.

Daug kas pradžiugo, kad net kun. Krupavičius viename susirinkime Marijampolėje pareiškęs, jog reikia išleisti civilinių jungtuvių įstatymą. Net ir „XX amžius“ nė skersomis lūpomis nebeprasitarė nei prieš, nei už civilines jungtuves. Bet ir tylą gali būti gera byla: duokite, gerbiamieji, ranką – taika!

Iš tokio nuotaikos pasikeitimo kai kas padarė išvadą, kad savo laiku katalikų keltasis triukšmas prieš civilines jungtuves buvo daromas ne tikėjimo, bet politikos sumetimais. Pasikeitus politiniam kursui, katalikai pasirodę tolerantiški ir darantys kompromisą civilinių jungtuvių naudai.

Visų pirma turime pabrėžti, kad tokia išvada yra per anksti padaryta. Katalikų Bažnyčios mokslas nėra vėjo siūbuojama nendrė, jis nesilanksto naujoms politinėms srovėms. Kaip seniau, taip ir dabar mes, katalikai, su nepalaužiamu nepalankumu sutinkame paskelbtą civilinės santuokos projektą.

Mes, katalikai, nieko neturime prieš tokį įstatymą, jei jis būtų susijęs tik su nekrikštytųjų jungtuvėmis, sakysim, žydų, mahometonų, nes tokias moterystes valstybė gali teisėtai tvarkyti, kadangi Bažnyčia neturi jokios galios nekrikštytiesiems. Bet ir čia valstybė būtinai privalo laikytis prigimties ir Dievo apreiškų teisių. Dėl to ir nekrikštytųjų moterystės yra visiškai nesuardomos. Sakysim, Lietuvos įstatymai pripažįsta mahometonų tikybą, tačiau nepripažįsta mahometoniškos daugpatystės, nes ji eina prieš prigimties įstatymus. Drausdama piliečiams mahometonams jų tikybos leistą daugpatystę, mūsų valdžia daro gerai. Taip ir reikia. Toliau mes, katalikai, nieko neturime prieš civilines jungtuves, išleistas ir krikščionims, jei tomis jungtuvėmis pasaulietinė valdžia savo krikščionis piliečius, pirmą jau bažnytiškai susituokusius, tik įregistruotų į viešuosius valstybės aktus civiliniams moterystės padariniams tvarkyti, kaip antai: kraičiui ar daliai, paveldėjimui, turtų valdymui ir t. t. Tie dalykai neliečia moterystės ryšio tikrumo, bet tik pri-

dera visiškai prie pasaulietinių dalykų. Dėl to čia valstybė gali leisti savo įstatymus, teisti, bausti. Pagaliau valstybė dar turėtų sutvirtinti ar sankcionuoti bažnytinius įstatymus, sakysime, visu griežtumu bausdama susidėjėlius. Čia turiu pastebėti, kad civilinės jungtuvės, arba santuoka, nėra tas pats, kas ir civilinė metrikacija. Šiuos skirtingus dalykus kai kas dar klaidingai suplaka į vieną. Metrikacija visai nėra tikėjimo dalykas, o tiktai gimimų, vedybų ir mirimų užrašymas į tam tikras knygas, kurios yra reikalingos piliečių registracijai. Bažnyčios reikalai visai nenukentės, jei valstybė, neįvesdama civilinių jungtuvių, įvestų tik privalomą registraciją. Todėl, jei svarstomojo civilinės metrikacijos įstatymo projekto esmė būtų tik ta, kad valstybė, turėdama teisę žinoti apie savo ribose sudarytas moterystes, imtųsi apsaugoti teisinius moterystės padarinius, tai mes, katalikai, tam nesipriešintume.

Bet dabar paskelbtas civilinės metrikacijos projektas apima kartu ir patį moterystės ryšio sudarymą, pasisavina valdžią spręsti visas moterystės bylas, nustato jos kliūtis, skelbia panaikinimą. Ir tas projektas taikomas ne tik nekrikštytiesiems, bet ir krikštytiems Lietuvos piliečiams, nes ten aiškiai sakoma, kad susituokiantieji (taigi ir katalikai) savo nuožiūra pasirenka arba Bažnyčią, arba apylinkės teismą jungtuvėms sudaryti.

Bet su tuo mes, katalikai, negalime sutikti. Tai prieštarauja išimtinai Bažnyčios jurisdikcijai katalikų atžvilgiu. Šio projekto sumanytojai klaidingai mano, kad pasaulietinė valdžia turinti tokią pat teisę į pakrikštytųjų moterystės ryšį, kaip Bažnyčia. Iš tikrųjų Bažnyčia pakrikštytiesiems negali leisti jokių civilinių jungtuvių. Jei taip darytų, pasisavintų svetimą veiklos sferą, nes pakrikštytųjų moterystės tvarkyti be išimčių yra vien Bažnyčios dalykas. Dėl ko? Dėl to, kad pakrikštytųjų moterystė (pats susituokimas) nėra kokia paprasta pasaulietinė sutartis, bet sakramentas, o sakramentų tvarkymą, taigi ir moterystės tvarkymą, Kristus pavedė vienai Bažnyčiai, o ne valstybei. Valstybė čia neturi jokios kompetencijos, tik gali nustatyti grynai civilinius padarinius.

Kas tik yra pakrikštytas, tas turi laikytis Bažnyčios moterystės įstatymų, nes kiekvienas krikštijamasis (ir ne katalikų Bažnyčioje) amžinai tampa Bažnyčios nariu ir dėl to būtinai turi klausyti jos įstatymų. Nuo savo įstatymo savo valdinius tegali atleisti tik Bažnyčia. Tikrumoje nuo savo jungtuvių nuostatų (formos), reikalaujančių moterystėn sueiti prie klebono ar vietos vyskupo arba katro jūdviejų įgaliootojo kunigo ir bent dviejų liudytojų (can. 1094), nuo tos, sakau, jungtuvių formos Bažnyčia tėra atleidusi šiuos asmenis:

1. Nekatalikiškai krikštytus (stačiatikius, evangelikus, kalvinus...);

2. Iš nekatalikų gimusius, kurie, nors ir būtų pakrikštyti katalikų Bažnyčioje, tačiau nuo mažens yra užaugę erezijoje ar atskaloje, ar nekrikščionybėje, ar be jokios tikybos, kai tuokiasi su nekatalikais (can. 1099, § 2).

Taip kad, jeigu Bažnyčia šiuos asmenis yra atleidusi nuo savo jungtvių formos, dabar kyla klausimas, ar pasaulietinė Vyriausybė turi kokią nors teisę tokiems savo piliečiams (1, 2) įvesti civilines jungtuves?

Aiškus dalykas, valstybei rūpi, kad tokių piliečių moterystės neliktų be saito. Dėl to valstybė privalo arba juos versti, kad susituoktų pagal savo apeigas pas savo sektos atstovą, valstybės įgaliotą, arba jiems leisti susituokti pas pasaulietinį valdininką.

Valstybė, leisdama tokiems piliečiams tuoktis pas jų sektos atstovą, šį paskutinį laikotį tik kaip oficialų pasaulietinės valdžios atstovą, o pačią religinę formą laikotį pakankama civiliniams padariniais patirti. Dėl to, jei besituokiančios šalys nenorėtų tuoktis pas savo sektos atstovą, Vyriausybė negali versti juos tai daryti, nes tai būtų vertimas prie klaidingos tikybos akto. Tokiu atveju reikia, kad būtų ir civilinis būdas patirti grynai civiliniams moterystės padariniais, nes minėtų kitatikių dėl tolerancijos negalima versti prie katalikiškos jungtvių formos. Iš kitos pusės, negalima jų versti klaidingam tikybos aktui, nes tai būtų prigimties teisių laužymas. Dėl to jiems suteiktinas grynai civilinis kelias civiliniams padariniais įgyti.

Vadinasi, tie piliečiai, kurie yra krikštyti, bet yra nekatalikai, gali tikrai tuoktis civiliniu būdu. Jų civilinės jungtuvės gali būti tikros. Tai bus tada, kai laikantis civilinių jungtvių formalumų, tikrai pareiškiamas moterystės sutikimas. Kaip matome, jungtuvės, apie kurias čia kalbama, yra tokios ne dėl to, kad civiliniu būdu tuokiamasi, tik dėl tikro moterystės sutikimo pareiškimo. Be to, ir čia neturi būti jokios ardančios prigimties įstatymų ir Dievo kliūtis.

O ką daryti su tais piliečiais, kurie yra gimę iš katalikų tėvų ir pakrikštyti Katalikų Bažnyčioje, arba kurie yra į ją atsivertę, o paskui ir vieni, ir kiti vėl nuo jos atsitolinę ir prisiplakę prie kokios nors sektos ar atskalos? Jie visi yra įpareigoti laikytis Bažnyčios nustatytos jungtvių formos (can. 1099, § 1). Dėl to jų moterystė, sudaryta pagal sektos apeigas, turi būti laikoma netikra ir iš valstybės pusės. Pasaulietiniais įstatymais sunku juos priversti, kad susituoktų pas katalikų kleboną, nes neretai priešinasi tolerancijos motyvai. Jeigu valstybė, neatsiklaususi Bažnyčios, tokiems leistų civilines jungtuves, Bažnyčia vis tiek jas laikytų neteisėtomis. Nes visuomet ga-

liotų tas dėsniis: kad valstybė leistų įstatymus ne savo srityje, būtent, pakrikštytųjų moterystėje.

Vienintelis kelias tiems keblumams pašalinti yra bendras Bažnyčios ir valstybės susitarimas. Būtent, valstybė turi leisti savo įstatymus, pritariant bažnytinei Vyriausybei. Šiuo pritarimu Bažnyčia minėtus klaidatikius, savo sūnus palaidūnus, atleistų nuo savo jungtvių formos. Tokio susitarimo nematyti pas mus Lietuvoje. Esant tokiam susitarimui, minėtų asmenų moterystė, sudaryta pagal civilinę formą, būtų tikra. Vėl primenu, kad ta jų moterystė bus tikra ne dėl to, kad civiliniu būdu tuokiamasi, bet dėl tikro moterystės sutikimo pareiškimo. Be to, valstybė ir čia privalio laikytis prigimties ir Dievo apreiškėtų teisių.

Ką daryti su katalikais, kurie save vadina netikinčiais ir nenori tuoktis katalikų Bažnyčioje, pasakysim kitą kartą.

JONAS ŠLIŪPAS – DUPLEX DOCTOR NORI CIVILINĖS METRIKACIJOS

(Žemaičių Prietelius. 1939. Nr. 50)

Praėjusį pirmadienį Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakultetas medicinos daktarui Jonui Šliūpai papildomai suteikė teisių garbės daktaro laipsnį – už nuopelnus kovoje dėl lietuvių tautos teisių... Taigi sveikiname senąjį aušrininką su dvigubu doktoratu: *dr. medicinos ir daktaras legum h. c.* Sakome senąjį, bet, anot universiteto prorektorius prof. A. Purėno pasakytų žodžių, tas mūsų aušrininkas, nors senyvas amžiumi, tačiau jaunas dvasia. Štai jis diplomo įteikimo dieną karštai gėdė, kad Lietuvos valdžia greičiausiai įvestų civilinę metrikaciją. O „Lietuvos žinių“ redaktoriui pasipasa-kojo, kad jau daug čeverykų nuplėšęs, vaikščiodamas ir besirūpindamas dėl civilinės metrikacijos įstatymo. Jau ir pažadų ne kartą buvęs gavęs, bet civilinės metrikacijos vis nėra ir nėra, ir kažin ar kada nors ji bus įvesta? O reikalas esąs be galo didelis.

Na, tik jau! Kas dėl paties dr. Šliūpo, tai tikrai žinau, kad jam civilinės jungtuvės visiškai nereikalingos: juk dar ne taip seniai susituokė bažnytiniu būdu. O reikalauti civilinių jungtuvių visiems lietuviams parodo nekokį naujojo teisių daktaro nusimanymą teisės srityje. Gal tai senstelėjusio laureato žymė? Taigi ir dovanotina! Bet jei ir žymiai jaunesnis J. Kardelis savo „Lietuvos žiniose“ Nr. 282 tvirtina, jog civilinės metrikacijos įstatymas esąs jau sutartas dalykas, kuriam nespriešiną nė patys krikščionys – tai per aiškus visuomenės akių muilijimas.

Jau ne kartą esu rašęs „Žemaičių Prieteliuje“, kad Valstybės Tarybos Civilinės teisės komisijos paskelbtas civilinių jungtuvių projektas yra abso-liučiai nepriimtinas Lietuvos katalikams, ir tai trejopu požiūriu.

1. Pirmiausia dėl to, kad tas *projektas civilinės jungtuves, nors ir fakultatyvines, leidžia net katalikams*. Projekto sumanytojai neatkreipė dėmesio į tai, kad katalikų santuoka dėl savo sakramentinio pobūdžio jokių būdu negali būti valstybinių įstatymų objektas. Jie klaidingai mano, kad pasaulietinė valdžia, kaip ir Bažnyčia, turinti tokią pat teisę į katalikų moterystės ryšį ir jos neatskiriamas pasekmes. Bet iš tikrųjų katalikų moterystės reikalus, kaip ir kitus sakramentus, teisėtai gali tvarkyti tik viena Bažnyčios valdžia. Valsitybė čia neturi jokios kompetencijos, ji tik gali nustatyti grynai civilinius moterystės padarinius.

Tokiu būdu, jei projektuojamas civilinės metrikacijos įstatymas būtų išleistas, jis įžeistų didžiausios dalies Lietuvos piliečių religinius įsitikinimus ir kai kuriuos iš jų pastūmėtų daryti sąžinės kompromisus, o iš to būtų tik skriauda pačiai visuomenei.

2. Antroji priežastis, dėl kurios mes, katalikai, negalime pritarti paskelbtam civilinių jungtuvių projektui, yra tas, kad *visos, net katalikų, santuokų bylos priskiriamos civiliniam teismui*.

Iš tokio moterystės bylų monopolizavimo kiltų daug įvairių komplikacijų: a) nes civiliniam teismui neįmanoma tinkamai išspręsti bylas tų moterystėjų, kurios sudarytos jam svetimais, t. y. bažnytiniais įstatymais; b) pasakui vėl, ir išleidus civilinių jungtuvių įstatymą, katalikų Bažnyčia vis tiek katalikų moterystę tvarkys ir spręs jos bylas savo įstatymais. Dėl to dažnai įvyks skaudūs dviejų teismų skirtingų sprendimų susikirtimai. Nekalbant jau apie tai, kad dėl katalikų moterystės reikės kreiptis į du teismus: į civilinį ir bažnytinį. O tai jau yra nereikalingas žmonių varginimas.

3. Trečias civilinių jungtuvių įstatymo projekto atmestinumą pagrindas yra tas, kad *projektas moterystę laiko suardoma, ir tai ne tik civilinę jungtuvių sutartį, bet ir sakramentinę katalikų moterystę*. O visa tai daryti draudžia prigimtoji ir apreišktoji Dievo teisė. Dar daugiau: suardomą moterystę draudžia to paties projekto pirmasis straipsnis, kuriame pasakyta, jog santuoka esanti vyro ir moters sąjunga, sudaryta sutuoktuvėmis *visam amžiui*.

Štai dėl ko minėtas civilinių jungtuvių įstatymas mums, Lietuvos katalikams, yra absoliučiai nepriimtinas.

DĖL CIVILINĖS SANTUOKOS ĮSTATYMO

(Žemaičių Prietelius. 1940. Nr. 8)

Jau nuo 1924 m. civilinė metrikacija drumsčia katalikų širdis Lietuvoje. Kartais pavojus buvo didesnis, kartais mažesnis. Dabartinė Lietuvos Vyriausybė, kaip atrodo, yra nusistačiusi išleisti civilinės santuokos ir metrikacijos įstatymą. Štai vasario 9 d. Valstybės Tarybos pirmininkas p. B. Mašiulis spaudos atstovus jau supažindino ir su to įstatymo projektu.

Projektas buvo išspausdintas laikraščiuose. Be abejo, siekiant, kad visuomenė dėl jo pasisakytų. „Lietuvos žinios“ projektą persispausdino ištaisai, bet dėl jo nieko nepasisakė, matyt, visiškai jam pritaria. „XX amžius“ pateikė tik pagrindinius projekto punktus ir įstatymų leidėjams švelniai priminė atsižvelgti į katalikiškos tautos sąžinės balsą, tačiau nemato pagrindo prieštarauti fakultatyvinėms civilinėms jungtuvėms. Jas valstybė galinti išleisti pasirėmusi Konstitucija, kurioje garantuota piliečių sąžinės laisvė. Panašiai senajame Seime galvojo kai kurie krikščionys demokratai, o šių metų pradžioje panašiai pasisakė ir tautininkų suvažiavimas, nes ten buvo priimta rezoliucija, kad civilinės metrikacijos ir santuokos reikalų sutvarkymas piliečių sąžinės laisvės pagrindū esanti neatidėliotina valstybės pareiga. Ką gi mes, katalikai, savo tikėjimo šviesoje turime pasakyti apie projektuojamas civilines jungtuves?

Pirmiausia mes suprantame nelengvą, net priverstiną mūsų pasaulietinės Vyriausybės padėtį. Mes žinome, kad jai rūpi kai kurias santuokas (jungtuves) iki šiol buvusias be saito, priversti prie vienodos tvarkos, išleidžiant atitinkamą santuokos įstatymą. Dėl to ir pati Katalikų Bažnyčia ne visų civilinių jungtuvių rūšių atžvilgiu laikosi vienodo griežtumo, ne visas jų rūšis vienodai atmeta. Švenčiausia katalikų Bažnyčios laikysena yra tų civilinių jung-

tuvių atžvilgiu, kurios yra leidžiamos nepakrikštytiems, kaip antai: žydams, mahometonams, pagonims, nekrikštytiems laisvamaniams... Būdami nekrikštyti, tie žmonės nepriklauso nei Bažnyčios įstatymų leidžiamajai, nei vykdomajai, nei teisiamajai valdžiai. Dėl to Bažnyčia pripažįsta valstybę galint leisti įstatymus nekrikštytų piliečių moterystei tvarkyti. Taigi ir mes, katalikai, nesipriešintume tokioms civilinėms jungtuvėms, kurios būtų įvestos tik Lietuvos žydams, mahometonams ir kitiems nekrikštytiems piliečiams.

Žinoma, ir čia valstybė būtinai privalo laikytis prigimties ir apreiškėtų Dievo teisių. Pavyzdžiui, valstybė ne tik neturi teisės nekrikščionims leisti daugpatystę ar moterystės išardymą (skyrybas, ištuoką), bet ji neturi tokius reiškinius net toleruoti (pakesti), nors viena ar kita tikyba klaidingai tai leistų, nes tie reiškiniai yra priešingi prigimties įstatymams.

Šiuo atžvilgiu suprojektuotasis santuokos įstatymas netinka nė žydams, nė kitiems nekrikščionims piliečiams. Ką jau bekalbėti apie krikščionis! Nes 113–119 projekto straipsniai numato visišką moterystės ryšio išardymą arba ištuoką. Tuo būdu projektas paneigia prigimties teisės įsakytą ir Bažnyčios kanonų (1118) pakartotą moterystės neišardomybės įstatymą. Nenorėčiau tikėti, kad projekto redaktoriai (Valstybės Tarybos Civilinės teisės komisija) kaip reikiant nepažintų prigimties įstatymų. Nes jie praėjusiais metais, redaguodami pirmąjį civilinės santuokos įstatymo projektą, pačiame pirmajame jo straipsnyje buvo gerai aptarę moterystės esmę, kad ji yra „*vyro ir moters sąjunga, sudaryta sutuoktuvėmis visam amžiui*“ (plg. „Teisė“ 47 (1939) 290). Tačiau šiomet, rašydami antrąjį projektą, jie šį aptarimą išbraukė, nes jis aiškiai prieštarauja 113–119 straipsnių lengvai duodamam divorsui (ištuokai). Šiometinis projektas alsuoja prancūzų revoliucijos kodekso dvasia. Jo sugalvota civilinė santuoka yra priešinga tikrosios moterystės prigimčiai. Projekto redaktoriai aukščiausia moterystės norma iškėlė žydiškai masonišką absoliučios laisvės formulę. Bet, ponai, ar jūs nežinote, kad ši tvarka jau seniai susikompromitavo? Argi neskaitėme, kad laisvosios meilės rezultatai net Sovietų Rusijoje nugąsdino pačius jos autorius? Istorija jau tinkamai įvertino tų įstatymų leidėjų kaltės didumą. Jei jau skolinamės įstatymus iš Vakarų Europos valstybių, tai imkime juos kritiškai, kad neužsitrauktume atsakomybės už moterystės išniekinimą ir tautos murdymą į išsigimimą. Visuomenei mes turime kurti tikrą gėrį, o ne gėrio vardu pavadintą blogį, iškrypusios galvosenos ir valios užgaidą.

Dar kartą, suglausdami savo mintis, sakome, kad tvarkyti nekrikščionių moterystės Bažnyčia be jokių ginčų palieka valstybės kompetencijai. Ta-

čiau pabrėžiame, kad ir nekrikščionių moterystę valstybė turi pripažinti tokią, kokia ji yra savyje: natūraliai šventa, vieninga ir neišardoma. Pakeisti prigimties įstatymus negali nei Bažnyčia, nei valstybė. Jeigu valstybė priimtų dabartinį santuokos projektą, leisdamą ardyti moterystes, ji sunkiai nusikalstų prigimties įstatymams. Ji negali nei pati tai daryti, nei leisti, kad kiti tai darytų. Solidarai ir kartu su Bažnyčia ji turėtų verčiau rūpintis, kad žmonės sąžiningai saugotų prigimties teises. Mes tikimės, kad Lietuvos Vyriausybė paskelbtą civilinės santuokos projektą pakoreguos (pataisys) taip, kad jis neprieštarautų kanoniškai Bažnyčios įstatymdavystei ir nepažeistų prigimtų ir pozityvių Dievo teisių, t. y. išbrauks visus 113–119 projekto straipsnius kaip nepriimtinus.

Bet ir šią pataisą padarius, ne viskas projekte dar būtų tvarkoje. Jei projektas ir neleistų išardyti kartą įvykusių civilinių jungtvių, tai ji vis tiek Lietuvos katalikams būtų dar nepriimtinas.

Pirmiausia dėl to, kad projektas prieštarauja išimtinai Bažnyčios jurisdikcijai katalikų atžvilgiu. Katalikų santuoka dėl savo sakramentinio pobūdžio jokiū būdu negali būti laikoma valstybinių įstatymu objektu. Kaip kitus sakramentus, taip ir moterystės reikalus tvarko tik Bažnyčia. O Bažnyčia iš savo pavaldinių reikalauja, kad jie į moterystę eitų prie klebono ar vietos vyskupo arba kurio jų įgalioto kunigo ir bent dviejų liudytojų (1094 kan.). Kas tik yra pakrikštytas, tas turi laikytis šių Bažnyčios moterystės įstatymų, nes kiekvienas pakrikštytas (ir ne Katalikų Bažnyčioje) amžinai tampa Bažnyčios nariu, nors paskui savo tikėjime ir atšaltų, vadintųsi bedieviu, laisvamaniu.

Nuo savo įstatymų savo valdinius tegali paleisti pati Bažnyčia. Tikrumoje Bažnyčia nuo savo jungtvių nuostatų, reikalaujančių moterystės suėiti prie klebono, tėra atleidusi šiuos asmenis:

1. Nekatalikiškai krikštytus (provoslavus, evangelikus, kalvinus...), kai tuokiasi su kits kitu ar su nekrikštytu;

2. Iš nekatalikų gimusius, kurie, nors ir būtų pakrikštyti Katalikų Bažnyčioje, tačiau nuo mažens yra užaugę erezijoj ar atskaloj, ar nekrikščionybėj, ar be jokios tikybos, kai tuokiasi su nekatalikais (1099 kan., 2 §).

Todėl, jeigu Bažnyčia šiuos asmenis yra atleidusi nuo savo jungtvių formos, ir jei besituokiančios šalys nenorėtų tuoktis pas savo sekto atstovą, tada pasaulietinė Vyriausybė gali jiems leisti fakultatyvines civilines jungtuves.

Vadinasi, tie Lietuvos piliečiai, kurie yra krikštyti, bet yra nekatalikai, gali tikrai tuoktis civiliniu būdu. Jų civilinės jungtuvės gali būti tikros. Tai bus tada, kai, laikantis civilinių jungtvių formalumų, tikrai pareiškia-

mas moterystės sutikimas. Kalbamos jungtuvės yra tikros ne dėl to, kad civiliniu būdu tuokiamasi, tik dėl tikro moterystės sutikimo pareiškimo. Be to, ir čia neturi būti jokios ardančios prigimties ir Dievo įstatymų kliūtis. Ir čia turi būti amžiams išbraukti 113–119 projekto straipsniai, kurie plačiai atidaro kelią šeimų ardymui.

Taigi mes, Lietuvos katalikai, nieko neturime prieš fakultatyvines civilines jungtuves, leidžiamas tiems krikščionims, kuriuos pati katalikų Bažnyčia yra atleidusi nuo savo jungtuvių formos.

Tačiau dabar paskelbtasis civilinės santuokos įstatymo projektas taidomas ir katalikams, nes ten antrajame straipsnyje sakoma, kad Lietuvos piliečių, taigi ir katalikų, „sutuoktuvės daromos apylinkės teisme arba pas valstybės pripažintos Bažnyčios ar kitos tolygios tikybos organizacijos dvasininkiją”.

Šitas projekto straipsnis ne tik prieštarauja minėtam Bažnyčios teisės 1094 kanonui, bet taip pat nesiderina su privalomais konkordato tarp Lietuvos ir Šv. Sosto nuostatais. Konkordato XIV ir XV straipsniuose Lietuvos valstybė pripažino visus Katalikų Bažnyčios moterystės įstatymus. Taigi pripažino, kad katalikams negali būti kitokios jungtuvių formos, kaip tik ta, kurią nustato Bažnyčios teisė. Kuriam galui dabar projekte katalikams taidoma kitokia, t. y. civilinė jungtuvių forma?

Kad būtų išvengta šito prieštaravimo, į projektą reikia įrašyti žymią pataisą. Būtent, bendruosiuose įstatymo nuostatuose antruoju straipsniu reikia įrašyti tokį sakinį: „Šis (civilinės santuokos) įstatymas netaikomas katalikams. Katalikų santuokos sudarymas ir bylos dėl santuokos negaliojimo ar panaikinimo, taip pat atskirimų bylos tvarkomos tik Katalikų Bažnyčios kanonais ir Lietuvos konkordato su Šv. Sostu nuostatais”.

Šitaip pataisytas civilinės santuokos įstatymo projektas savo esme jau būtų priimtinas ir mums, katalikams.

Dėl kitų projekto straipsnių pasisakysime kitą kartą.

CIV. SANTUOKOS PROJEKTAS KONKORDATO IR EVANGELIJOS ŠVIESOJE

(Žemaičių Prietelius. 1940. Nr. 14)

Moterystės sakramento tvarkymą Kristus pavedė vienai Bažnyčiai, o ne valstybei. Bažnyčia ne kartą yra tai oficialiai pareiškusi [1].

Ir pati Lietuvos Vyriausybė savo konkordate (susitarime) su Šv. Sostu pripažino visus Kat. Bažnyčios moterystės įstatymus (I, XIV ir XV str.). Taigi mūsų valstybė laisva valia pripažino, kad katalikams piliečiams negali būti kitokios jungtvių formos, kaip tik ta, kurią nustato Bažnyčios teisė (kan. 1094). Kuriam galui dabar katalikams taikoma kitokia, t. y. civilinė jungtvių forma?

Nenorėčiau, brangieji, įsileisti minties, kad šiuo civ. santuokos projektu mūsų Vyriausybė norėtų pakenkti mūsų pagerėjusiems santykiams su Šv. Sostu, ypač dabar, kai laukiame atvykstant naujo Šv. Tėvo pasiuntinio – nuncijaus. Tas projektas jį gali taip paveikti, kad visiškai atsisakytų nuo kelionės į Lietuvą. O turėti pas save nuncijų ir gerus santykius su Apaštalų Sostu mums, lietuviams, gal niekada nebuvo taip reikalinga, kaip dabar.

Dėl to turėkime vilties, kad mūsų pasaulietinė Vyriausybė, atsižvelgdama į valstybės reikalus, nesiduos prikalbama skubiai išleisti suprojektuotą civ. santuokos įstatymą, bet jį pataisys taip, kad katalikų moterystės sudarymas būtų paliktas tvarkyti tik Bažnyčios įstatymams.

Jei, vis dėlto, valstybė katalikams išleistų civilinių jungtvių įstatymą, tai tos jungtuvės būtų netikros. Bažnyčia tokių civilinių jungtvių nepripažįsta. Žinome, kad Klaipėdos krašte kai kurie mūsų katalikai buvo susituokę civiliška. Tačiau ta jų civilinė moterystė tiek Bažnyčios, tiek Dievo akyse nėra nė sakramentas, nė tikra moterystės sutartis, bet tik registruotas viešas konkubinatas – taigi nuodėmingas, pasileidęs gyvenimas.

Dėl to katalikai, gyvenantieji civilinėje moterystėje, nusikalsta baudžiamiesiems Bažnyčios įstatymams:

- a) civilišiai tuokdamiesi jie užsitraukia nešlovę (kan. 2293, § 2); b) pašalinami nuo teisių atlikti bažnytinius veiksmus (kan. 2294, § 2; kan. 2357, § 2);
- c) negali būti krikšto ir sutvirtinimo tėvais;
- d) jų negalima laiminti (kan. 2357, § 2; kan. 1078; kan. 2256); e) negali gauti nuodėmių išrišimo, iki nepataiso moterystės ar neišsiskiria;
- f) jų negalima katalikiškai laidoti ir priimti į katalikiškus kapus (kan. 1240, § 1);
- g) jų vaikai yra neteisėti, todėl negali būti kunigais.

Antroji priežastis, dėl kurios mes, katalikai, minėtą projektą turime atmesti, yra ta, kad jis visas, *net Kat. Bažnyčioje sudarytųjų moterysčių bylas priskiria pasaulietiniam teismui*.

Iš kai kurių projektų vietų atrodo, kad norima palikti laisvę katalikams savas moterystes tvarkyti savo įstatymais. Tačiau tai tik žodžiuose. Tikrumoje yra kitaip. Štai iš 87 projekto straipsnio matyti, kad katalikų Bažnyčia turi priimti civiliniais įstatymais nustatytas moterystės kliūtis, nors tai ir neatitiktų Bažnyčios kanonų nuostatų. 100 § 2 ir 108 straipsniai duoda apylinkės teismui galią atskirti Kat. Bažnyčioje susituokusius, o 84 ir 88 straipsniai leidžia jam visiškai išardyti tikinčiųjų Bažnyčioje sudarytą moterystę.

Bet tai skaudžiai pažeidžia mūsų katalikų teises. Valstybė negali nagrinėti ir spręsti katalikų moterystės ryšio ir išskyrimo bylų. Tai daryti tegali Bažnyčia. Nes ji yra išleidusi katalikų moterystės įstatymą, taigi jos pačios reikalas nagrinėti to įstatymo sulaužymo bylas.

Bažnyčia yra oficialiai paskelbusi, kad katalikų moterystės bylos priklauso vien Bažnyčios tribunolams. Pvz., Kodekso I. C. kan. 1960 pasakyta: „*Pakrikštytųjų moterystės bylas spręsti yra bažnytinio teisėjo sava ir išimtiną teisę*“. O Tridento santaryba kategoriškai paskelbė: „*Jei kas sakytų, kad moterystės bylos esančios ne bažnytinio teisėjo dalykas, tebūnie ekskomunikuotas*“ – atskirtas nuo Bažnyčios (sess. XXIV, de matrim., can. 12).

Jei, nepaisant to, Vyriausybė priimtų dabartinį civ. santuokos projektą, tai ji savo kišimusi į bažnytines katalikų moterystes sudarytų painiavą ir nesantaikos židinį Lietuvos visuomenėje. Nes pasauliniam teismui neįmanoma tinkamai išspręsti bylų tų moterysčių, kurios sudarytos jam svetimais, t. y. bažnytiniais įstatymais. Antra vėl, Bažnyčia vis tiek turės nagrinėti savo moterystės bylas ir jas spręsti savo įstatymais. Pasaulietinio teismo sprendimai, ypač kuriais bus panaikinama bažnytinė katalikų moterystė, Bažnyčios

akyse neturės jokios reikšmės. Ir taip tarp tų dviejų teismų skirtingų sprendimų įvyks skaudūs susikirtimai. Iš čia šeimose kils nesantaika, kuri persimes į ištisus valsčius, apskritis.

Trečioji priežastis, dėl kurios mums, katalikams, paskelbtas civ. santuokos įstatymo projektas yra absoliučiai nepriimtinas, yra ta, kad jis *moterystę laiko suardoma* (112 str.), *ir tai ne tik civilinę santuokos sutartį, bet ir Katalikų Bažnyčioje sudarytą sakramentinę moterystę* (84 ir 88 str.).

Galima neapsirinkant teigti, kad tie, kurie pas mus, Lietuvoje, kovoja už civ. santuoką, kovoja ne už ją, bet kaip tik už civ. ištuoką, t. y. už visišką moterystės ryšio išardymą. Jeigu į civilinę santuoką neįeitų jos panaikinimas, ji tikrai neturėtų šalininkų. Bet dabartiniame projekte už santuokos slepiasi ištuoka, kurios taip trokšta įvairaus plauko mūsų laisvamaniai, ypač kad numatoma labai švelni ir žmonių silpnumui pataikaujanti teisminė praktika. Užtenka vienai šaliai pasirodyti neištikimais, žiauriau pasielgti, ilgiau pasėdėti kalėjime, susirgti sunkesne dvasios ar kūno liga... ir moterystė visiškai išardoma, gaunant teisę iš naujo tuoktis (112–119 str.).

Tai yra divorsai, leisti šio projekto, tačiau prieš visas dieviškąsias ir prigimties teises. Jokia moterystė, tiek katalikų, tiek nekatalikų, nėra suardoma. Daug kas Bažnyčią kaltina, kam ji savo reikalavimų moterystės srityje nė kiek nesušvelninanti, jų nepritaikanti laiko ir žmonių dvasiai. Tačiau Bažnyčia niekuomet to nedarė ir niekuomet nepadarys. Nes ji savo mokslo apie moterystę nėra pramaniusi, bet gavusi iš paties Dievo. Dievo apreiškimas yra visiems amžiams. Jis neprivalo derintis prie laiko dvasios, bet visi laikai turi orientuotis (prisiderinti) į Dievo apreiškimą.

Kristus dažnai yra kalbėjęs apie moterystę. Iš Evangelijos pasakojimų mes galime nustatyti, *kokia buvo Kristaus valia moterystės srityje*.

Kartą pariziejai Kristų norėjo sugauti kalboje, pateikdami jam klausimą: „*Ar dera žmogui paleisti savo moterį dėl kokios nors priežasties?*“ (Mt. 19, 3). Tai buvo suktas klausimas. Jei Kristus į jį būtų atsakęs „*taip*“, tai būtų pats sau prieštaravęs, nes anksčiau kalno pamoksle buvo paskelbęs, kad nė mintimi negalima geisti svetimos moters (Mt. 5, 28). O jei būtų atsakęs „*ne*“, tai būtų pavojus sueiti į konfliktą su senu įpročiu ir pasaulietine valdžia, nes tuomet žydų karaliumi buvo svetmoteris Erodas Antipas. Nežiūrint į tai, Kristus nesidavė suklaidinamas, bet pariziejams davė tokį atsakymą, kuris sudaro pagrindą Kat. Bažnyčios pažiūrai į moterystę (Skaitymas Mt. 19, 1–12).

1. Išganytojas pirmiausiai pabrėžia, kad *moterystė yra Dievo įsteigta ir neišardoma*.

Į pariziejų klausimą, ar vyras dėl kokios nors priežasties gali paleisti savo žmoną, Išganytojas jiems atsako, išskeldamas kitą klausimą: „*Ar neskaitėte, kad tas, kuris pradžioje sutvėrė žmogų, padarė juos, kaip vyrą ir moterį? Ir tarė: „Todėl žmogus paliks tėvą ir motiną ir laikysis savo moters, ir du bus vienas kūnas.“* (Mt. 19, 4–5)

Šiais žodžiais Kristus pariziejams atsako, kad moterystė nėra žmonių išgalvota, bet paties Dievo įsteigta. Kad žmonės negali su moteryste daryti visa, kas tik jiems patinka. Kiekvienam laisva moterystėn sueiti ar nesueiti. Bet kaip tik sueita, jau negalima atsiskirti. Vedusieji, sako Kristus, turi gyventi tokioje vienybėje, kuri yra panaši į žmogaus kūno vienybę. Toji vyro ir moters vienybė yra net didesnė už tėvų meilę, kurie juk jiems yra brangiausi žmonės pasaulyje.

Tuo Išganytojas pariziejams tarsi norėjo pasakyti: „*Jūsų nuomonė apie moterystės išardomumą yra Dievui priešinga mintis*“. Ir dėl to tuojau pridėjo: „*Ką Dievas sujungė, žmogus teneperskiria!*“ (Mt. 19, 6)

Ar begalėjo Kristus iškilmingiau paskelbti moterystės nesuardomumą?

Jokia žmonių valdžia, nei pasaulietinė, nei bažnytinė, negali išardyti kartą tikrai sudarytą moterystę. Viena Dievo galybė begali vedusius išskirti, ir tai atsitinka tik kuriai nors pusei mirus.

Pas žydus buvo išgalėjęs paprotys įduoti žmonai persiskyrimo raštą ir ją atleisti. Užklaustas apie tai pariziejų, Kristus nepripažino šito papročio, bet griežtai jį pasmerkė: „*Možė leido jums paleisti savo žmonas dėl jūsų širdies kietumo, o pradžioje taip nebuvo*“ (Mt. 19, 8). Vadinas, moterystė iš savo prigimties ir Dievo valios yra neišardoma, tik sugedusi žmogaus širdis išgalvoja persiskyrimą. Kristus moterystę vėl grąžino į jos pirmąją būklę: „*Ką Dievas sujungė, žmogus teneperskiria!*“

Tik vieną išimtį Kristus pripažįsta: būtent, jei viena pusė svetimoteriaudama sulaužė ištikimybę, tai antroji pusė gali nuo jos atsiskirti ir gyventi viena. Tačiau ir atsiskyrusios pusės negali iš naujo tuoktis, nes: „*Kas tik paleidžia savo žmoną, o gali ją paleisti dėl svetimoterystės, ir kitą veda, svetimoteriauja; ir kas paleistąją veda, svetimoteriauja*“ (Mt. 19, 9).

NUORODA

1. Leonas XIII, Enc. „Arcanum“, 1880.II.10.: „Dievo tvarka apie sakramentus spręsti ir ką įsakyti tegali ir teturi Bažnyčia, ir aiški būtų nesąmonė norėti pripažinti pasauliniams valdovams net mažiausią dalelę jų galios“. Pijus XI, Enc. „Casti connubii“, 1930.XII.31.: „Visą moterystės sakramento discipliną ir tvarkymą Kristus pavedė savo sužieduotinei Bažnyčiai.“

PRIEŠ SUPROJEKTUOTĄ CIVILINĘ IŠTUOKĄ

(Žemaičių Prietelius. 1940. Nr. 15)

Sunaikinanti kritika, kuria katalikų spauda smogė civilinės santuokos projektui, mūsų laisvamanius išmušė iš pusiausvyros. Štai šeštame „Varpo“ numeryje p. Adomas Kalnius tiesiog isteriškai reikalauja civilinės metrikacijos. „*Jeigu ne rudenį, tai pavasarį, jeigu ne pavasarį, tai rudenį*“, – taip iki šiol guodęsi vargšai laisvamaniai, laukdami galimybės civiliai tuoktis ir vėl išsiskirti. O dabar jų viltys dingstančios. Nes, kaip žinome, ir pats teisingumo ministras pareiškė, kad nė Valstybės Taryba nebepritaria plačiai suprojektuotai civilinei ištuokai.

Dėl to p. Kalnius iš pagiežos ar desperacijos ima plūsti katalikų dvasiškiją, ją drabstyti šmeižto purvais, vadovaudamasis žinomu Voltero patarimu: „*Šmeižkite, mano draugai, šmeižkite – vis kas nors prikibs!*“ Bet tai tik rodo dvasinį jo atstovaujamos laisvamanybės bankrotą. Mes, katalikai, su visais rimtai galvojančiais piliečiais amžiname moterystės ryšyje matome tikrą idealą, pilnai atitinkantį žmogaus prigimtį, matome ir skaisčią mūsų tėvynės ateitį. Dėl to esame be galo dėkingi savo dvasinei vyresnybei, vyskupams ir kunigams, kad taip energingai pasipriešino projektuojamai civilinei ištuokai.

Kitaip ir negalėjo būti. Juk aiškūs yra Viešpaties žodžiai: „*Ką Dievas sujungė, žmogus teneperskiria*“ (Mt. 19, 6). „*Kiekvienas, kuris paleidžia savo pačią ir veda kitą, svetimamoteriauja, ir kas vyro paleistą veda, svetimoteriauja*“ (Luk. 16, 18). „*Tiems, kurie yra surišti moteryste, įsakau ne aš, bet Viešpats, kad moteris nesiskirtų nuo vyro, o jei atsiskirtų, kad pasilikytų netekėjusi, ar susitaikytų su vyru. Taip pat vyras tenepaleidžia savo žmonos*“ (1 Kor. 7, 11) – sako šv. Povilas.

Tuo tarpu p. Kalniui katalikų moterystės nesuardomumas atrodė per griežtas (93 psl.). Už tai jis kaltina Bažnyčią, bet tuo pačiu jis kaltina ir patį Kristų, kuris uždraudė duoti perskyrimo raštą sakydamas: „*Kas nors paleidžia savo žmoną, svetimamoteriauja*” (Mt. 19, 7). Šis Kristaus įsakymas, tiesa, yra griežtas prieš iškrypusią žmogaus prigimtį ir jos palaidus polinkius. Jis nepataikauja p. Kalniaus garbinamam kūnui ir kraujui (90 psl.).

2. Visiškai pagal Kristaus mintį ir *Kat. Bažnyčia moterystę laiko neišardoma*. Ji nepripažįsta jokios ištuokos, kaip kad paskelbtasis civilinės santuokos projektas.

Tiesa, Bažnyčia tam tikruose atsitikimuose (dėl svetimamoterystės, nesugyvenimo) vartoja atskyrimą moterystėje – separata vadinamą. Bet tai nėra projekto duodamoji ištuoka – visiškas perskyrimas ir galimybė susituokti su kitu, antrai šaliai gyvai tebesant. Vyras ar moteris, kurie ar savo noru, ar Bažnyčios paliepimu yra vienas nuo antro atsiskyrę ir skyrium gyvena, vis tiek tebėra vedę. Jų moterystė nepranyko, todėl kitos moters vesti arba už kito vyro tekėti jie negali. O kad, to nepaisant, vestų ar išteketų (pavyzdžiui, kitatikių Bažnyčioje ar pas kokį apylinkės teisėją), ta jų moterystė neturėtų jokios reikšmės. Tik jie, taip darydami, labai sunkiai nusidėtų, o sugyvendami pasidarytų kiekvieną kartą kalti svetimoteryste.

Taigi moterystės išardyti negali nė patys jį sudarę asmenys. Jokia pagunda, joks reikalas negali to ryšio sutraukti. Ištikimybė ir meilė moterystėje turi pasilikti tvirta ir gryna ne tik trumpą laiką po vestuvių, bet ir tada, kai jau išnyko jaunystės sapnai, kai viena šalis neteko grožio ir sveikatos ar pateko į kalėjimą.

Net ir tada, kai viena šalis nuodėmingai sulaužė ištikimybę, nekaltoji šalis vis tiek negali savais keliais vaikštinėti. Toks yra Kristaus įsakymas. Ir katalikų Bažnyčia griežtai jo laikysis, neatsižvelgdama į jokių išskaičiavimus. Dėl to ir mes, katalikai, energingai pasipriešiname suprojektuotam civilinės santuokos įstatymui, nes jis plačiai atveria duris šeimų ardymui.

Istorija rodo, kaip Katalikų Bažnyčia šventai laikėsi moterystės nesuardomumo.

Henrikas VIII, Anglijos karalius, norėjo atsiskirti nuo savo tikrosios žmonos ir vesti vieną savo dvaro panelę, tačiau Šv. Tėvas Klemensas II-asis su tuo negalėjo sutikti ir galingajam karaliui pasakė: „Tau nevalia tai daryti”. Tada svetimoteris valdovas nutarė atkeršyti Bažnyčiai. Žydinti Anglijos Bažnyčia buvo atplėšta nuo vienos motinos, Katalikų Bažnyčios, ir dar iki šiol tebėra atskirta.

Praėjus keliems amžiams, Prancūzijos imperatorius Napoleonas I-asis taip pat užsigeidė skirtis. Jis privertė Paryžiaus vyskupą perskirti pirmąją moterystę ir palaiminti naują. Sužinojęs apie tai Šv. Tėvas Pijus VII-asis, paskelbė, kad tas žygis neturi jokios reikšmės: tik pirmoji Napoleono moterystė tėra teisėta ir neišardoma. Bažnyčią vėl ištiko kerštas, Šv. Tėvas buvo paimtas į nelaisvę, kadangi išdrįso galingam valdovui į akis pasakyti tiesą.

Be reikalo p. Kalnius guodžiasi, kad Bažnyčia moterystės nesuardomumo srityje mielai padaranti išimčių turtingiesiems, tik beturčiams taikanti amžinuosius įstatymus. Ko vertas yra šis priekaištas, matome iš ką tik minėtų pavyzdžių. Bažnyčia nežino jokių išimčių: tiek turtuolių, tiek neturtinųjų moterystė yra neišardoma.

Tiesa, kartais pasitaiko, kad aukščiausias Bažnyčios teismas Romoje kurią nors moterystę paskelbia *netikra*. Gyvenime atsitinka ir taip, kad moterystė sudaroma iš *baimės ir prievartos*. Tada žmogus, duodamas prie altoriaus moterystės sutikimą, iš tikrųjų nėra laisvas. Bet moterystė, kuri nėra sudaroma laisva valia, iš pat pradžių yra *netikra*. Ir jei vėliau, po ilgo bažnytinio teismo tyrinėjimo, yra nustatoma, kad iš tikrųjų, sudarant moterystę, nebuvo laisvos valios, tuo pačiu nustatoma, kad ta moterystė nuo pat savo pradžios buvo *netikra*. Tada abi pusės vėl yra laisvos ir gali iš naujo su kitais tuoktis. Kaip matome, čia nėra moterystės išardymo, nes tikros moterystės nė nebuvo, o tik tariama. Dėl to ir toks bažnytinio teismo sprendimas vadinamas *netikrumo paskelbimu*.

Taip pat katalikų Bažnyčia iš Dievo yra gavusi teisę dėl svarbių priežasčių panaikinti ir patį krikščionių moterystės ryšį, bet ir tai tik tuo atveju, jeigu ta moterystė dar nėra panaudota.

Be to, tikrai sudaryta ir net pavartota nekrikštytųjų moterystė gali būti suardyta vadinamosios *šv. Povilo privilegijos* (1 Kor. 7, 12–15) galia, jei vienai pusei priėmus krikštą, antroji pusė jokių būdu nenori su ja gyventi arba jai kliudo išganymo dalykuose.

P. Kalniaus tvirtinimas, kad „jeigu kuris iš jaunųjų po sutuoktųjų pasirodo nepajėgus ar netinkąs šeimyniniam gyvenimui, tai sutuoktuvės laikomos neįvykusiomis“ ir iš Katalikų Bažnyčios pusės (91 psl.), yra teisingas tik tada, jei ta negalia (nepajėgumas) yra lytinė, priešjungtuvinė ir amžina, kitai pusei žinoma ar ne. Tokia negalia sukliudo pirmaeilį ir antraeilį moterystės tikslą ir dėl to santuoką suardo prigimtaine teise (kan. 1068, § 1).

Visais kitais atvejais Katalikų Bažnyčios įstatymai nenumato jokios galimybės duoti ištuoką. Taip Bažnyčia vertina ne tik katalikiškai sudary-

tašias, bet ir visas kitas santuokas, taigi ir kitatikių. Jei kitatikis (provoslavas, liuteronas ar žydas), gavęs istuoką pagal savo tikybos įstatymus, nori tuoktis su kitu asmeniu katalikiškai, tai tada katalikų bažnytinės įstaigos pirmiau svarsto, ar jo moterystė buvo tikrai suardyta. Jei jo moterystė tikra, tai Katalikų Bažnyčia laiko ją tebegaliojančia, nežiūrint gautosios istuokos, ir neleidžia jam katalikiškai tuoktis su kitu asmeniu. Taigi p. Kalniaus tvirtinimas, kad „vienos tikybos dvasininkai skubinasi skirti svetimuose namuose surištas poras, duoda savo krikštus ir savo tikybos žmonas priedo“, jei tai liečia katalikų Bažnyčios praktiką, rodo tik didelį jo nenusimanyimą bažnytinėje teisėje.

3. Ponas Kalnius skundžiasi, kad Bažnyčios skelbiamas moterystės nesuardomumas „*griežtai nučiupęs savo rankose laiko vargšą žmogelį*“ (93 ps.). Dėl to reikią tam tikrais atvejais duoti jiems didesnę laisvę persiskirti. Tačiau, taip galvodamas, jis labai klysta.

Kaip tik priešingai: *moterystės nesuardomumas yra ypatinga gėrybė patiemis vedusiesiems*. Pašalindamas išsiskyrimo baimę, neišardomumas padaro šeimos židinį laimingą. Jis vyrui ir moteriai garantuoja, kad jie visą gyvenimą vienas antram priklausys, kaip ana kregždžių porėlė, kuri pavasarį parlekia, taiso sau lizdą, augina vaikelius. Neišardomumas garantuoja, kad jie bus kartu, laimėje ir nelaimėje, rūpestyje ir varge.

Tuo tarpu, jei bus priimtas dabartinis projektas, lengvai leidžias persiskirti, tada piliečiai bus viliojami santuoką padaryti be rimto apsigalvojimo. Susituokę neturės pasitikėjimo vienas kitu, nes kiekviename žingsnyje įtars, kad antroji pusė gali užsinorėti skyrybų, kurias leidžia valstybės įstatymai. Išsiskyrimo galimybė šaldys abipusę sutuoktinių meilę. O kai vienas kitam nusibos ar nusikals, tuoj ieškos būdų išsiskirti. Tuo atveju moterystė bus atiduota nepastovioms ir niekada nepasotinamoms žmogaus aistroms. Moterystė bus išardoma tik dėl to, kad taip nori viena ar kita pusė. Nes sutuoktiniai lengvai suras teisišką išsiskyrimo priežastį: kadangi projektas numato svetimavimą, žiaurumą, tai sutuoktinis tyčia pasvetimaus ar bus žiaurus, kad tik gautų apylinkės teisme istuoką. Tuo būdu projekte numatoma išsiskyrimo galimybė sužadins drąsą palaidai gyventi ir plačiai atidarys duris nesulaikomam šeimų ardymui.

Šią baisią katastrofą liudija ir tų valstybių statistika, kur leidžiamos civilinės jungtuvės. Ten išsiskyrimų banga liete užlieja kraštą. Pavyzdžiui, Rusijoje, Leningrado mieste, 1927 metais per pirmuosius 5 mėnesius sudaryta 9681 civilinės jungtuvės, o persiskyrimų per tą patį laiką duota 7255. Kas

beliko! Maskvos studentė Larisa Larkova, teturinti 24 metus amžiaus, per penkerius metus ištekėjo ir išsiskyrė ne mažiau kaip 19 kartų. O bolševikas Švarcas buvo vedęs 150 žmonių.

Antra po Sovietų Rusijos šalis, kur lengvai duodami persiskyrimai, ir kur jų tiek daug – tai mūsų kaimynė Latvija. Ten kas dešimta civiliai susituokusi pora ieško galimybės išsiskirti. Rygos mieste skyrybų skaičius dar didesnis. 1938 metais vienam tūkstančiui sudarytų civilinių jungtųjų teko 175 istuokos. Ne kitaip būtų ir Lietuvoje, priėmus dabartinį civilinės santuokos projektą.

4. Projektuojamos *civilinės jungtuvės, ardydamos šeimą, griaus taip pat ir mūsų valstybę*, nes šeima yra svarbus valstybės pagrindas. Jos pirmiausia *žymiai kliudys vaikų augimui*, nes civiliai ištekėjusi moteris bijosi būti motina dėl to, kad vyras ją gali visuomet palikti vieną ir vesti kitą. Tokiu būdu projektuojami išsiskyrimai ne tik kad nepasitarnaus tautos prieauginimui, bet dar jį žymiai sumažins, kaip tai matome kaimyninėje Latvijoje. Čia 53 proc. iš visų išsituokusiųjų neužaugino nė vieno vaiko, 30 proc. išsiskyrusių šeimų teturėjo tik vieną vaiką, 11 proc. turėjo du vaikus ir tik 5 proc. turėjo tris ar daugiau vaikų.

Toliau valstybei dažnai teks rūpintis pragyvenimu tų vaikų ir žmonių, kurias vyrai paliko, išsiskyrė, kai iš tų vyrų negalima išieškoti alimentų, arba bent kol tuos alimentus išieškos. Tokiu būdu nepritekliuje atsidūrusios išsiskyrusios šeimos versis prie savivaldybių, ieškodamos pagalbos ir paramos. Ar neužtenka jau ir dabar turimų bedarbių ir atbėgėlių, kad norime užsikrauti naują našlą!

5. *Projektuojama išardoma santuoka sumindžios žmogiškąją moters vertę ir teises*, nes tada vyras galės pamesti žmoną, kaip suplyšusį skarmalą. Moters vertė prilygs prekės vertei. Tada ji nebus gerbiama vyro draugė, bet žaislas jo aistroms, kurį nusibodus numeta į šalį, kad pakeistų kitu, kuris ir vėl jam nusibos!

Tada moters padėtis bus kur kas blogesnė už vyro. Nes vyras visada ras sau kitą pačią ir galės gyventi. Tai ne visada galima pasakyti apie moteriškę, labiausiai šiek tiek senstėjusią ar padėjusią nemažai jėgų vaikams gimdyti ir auginti. Po istuokos jai teks vienai vargti, kartais neturint nė iš ko ir pragyventi.

Divorsų šalininkai pasiteisina, kad moteriai iš buvusio sutuoktinio bus priteisti alimentai. Bet Latvijos praktika rodo, kad tai nepalengvina moters būklės. Išsiskyręs vyras duoda 20–30 litų alimentų, bet iš to verstis sunku.

O jei vaikų auginimui priteisiama iš vyro mokėti po 20–30–40 litų per mėnesį, tai iš to ne taip jau lengva vaiką išlaikyti. Be to, juk pirma dar reikia prisiteisti, kad vyras alimentus mokėtų. O ar visada pavyks išieškoti?

Žinodami visas šias pasekmes, mes dar nenustojame vilties, kad Lietuvos Vyriausybė kritiškai pažiūrės į suprojektuotą civilinės santuokos įstatymą ir nesileis prikalbinama skubiai jį priimti. Mūsų valstybė nežus, jei to įstatymo išleidimas bus atidėtas ramesniems laikams. Juo labiau, kad dabar yra daug svarbesnių rūpesčių, ir civilinės santuokos tenori tik saujelė piliečių. Jei tuo reikalu padarytume nešališką plebiscitą, visi tuo geriausiai įsitikintume.

ISVEŽTIEJI ŽEMAIČIAI

(Žemaičių žemė. 1942. sausio 10 d.)

Čia daugiausia pateikiamos žinios, paimitos iš parapijų statistikos. Dėl to ir vietų pavadinimai, jei kito nieko nepamirgus, reiškia ne valsčius, bet parapijas. Be abejo, šis katalogas nepateikia žinių apie visus išvežtuosius žemaičius, kadangi daug jų buvo ištremta iš tolimesnių Lietuvos vietų. Tačiau skaitytojas galės geriau matyti kuriose mūsų krašto vietose smarkiau siautėjo bolševikiškas teroras. Pirmas skaičius reiškia tremtinių skaičių. Ten, kur prie skaičiaus yra raidė I, nurodoma, kiek iš bendro tremtinių skaičiaus buvo inteligentų.

Akmenė 20 (18 I), Alsėdžiai 38 (9 I), Barstyčiai 7 (6 I), Batačiai 10 (3 I), Budriai 3 I, Gadūnavas 14 (9 I), Girdiškė 4 (1 I), Ginteliškė 4 I, Grūšlaukė 1 šeima (1 I), Gargždai apie 54 (11 I), Ylakiai 8 (3 I), Juozapavas 24 (14 I), Jokūbavas 4 I, Kuliai 15 (1 I), Kuršėnų v. 150 (3 I), Ž. Kalvarija 5 šeimos (I), Luokė 27 (7 I), Laižuva 1 I, Lauksoda 3 šeimos (1 I), Laukžemė 2 (1 I), Mažeikiai apie 30, Mosėdis 2 I, Medingėnai 4 šeimos, Notėnai 1, Nevarėnai 11 (5 I), Nerimdaičiai 10, Ž. Naumiestis 13 (1 I), Papilės v. 29, Pagramantis 4 I, Plungė 56 (20 I), Pievėnai 1 I, Papilė 29 (12 I), Pajūris 20 (5 I), Palanga 25 (10 I) ir apie 200 stovyklaujančių vaikų, Pavandenė 5 I, Renavas 1 I, Raudėnai 27 (7 I), Rietavas 25 (4 I), Seda 19 I, Stalgėnai 9 (4 I), Stulgiai 7 I, Skaudvilė 5 šeimos (1 I), Salantai 20 I, Skuodas 15 (12 I), Šaukėnai 75 I, Šatės 16 (10 I), Šiaudinė 6 (2 I), Šakyna 10 (7 I), Šilalė 22 (12 I), Tirkšliai 7 (4 I), Tūbinės 8 I, Telšių m. ir valsč. apie 101 (25 I), Tryškių v. 33, Upyna Telš. 4 I, Užventis 15 (5 I), Vaičičiai 11 (1 I), Varlaukis 6 (3 I), Viešiniai 42 (30 I), Varniai 39 (8 I), Vaiguva 58 (50 I), Vidsodis 3 šeimos (2 I), Vainutas 14 (8 I), Varputėnai 3 šeimos, Žarėnai 56 (6), Židi-

kai 23 (14 I), Žlibinai 2, Žemalė 12 I, Žvingiai 14 (4 I), Žukančiai 3 šeimos (I), Žarėnai – Latveliai 3 šeimos (2 I).

ALSĖDŽIŲ VALSČIUS

Butkevičiai: Napoleonas, Emilija, Vanda; Katkai: Antanas, Elena, Antanas, Rūta; Kelpšos: Stasys, Stasė, Higinas, Vladas; Kerpauskai: Anicetas, Marcijona, Algirdas, Romas; Mikniūnai: Julius, Marcelė, Danutė; Pauliukai: Jonas, Julė, Nijolė, Algirdas; Pacevičienė Emilija; Pocius Steponas; Pociai: Pranas, Kazimiera, Nijolė; Pociai: Kazys, Zita, Vanda, Peliga; Smilgevičiai: Juozas, Magdalena, Liudas; Stanevičiai: Juozas, Aleksandra, Regina, Algimantas.

GADŪNAVAS

Jasiukačiai: Juozas, Teklė ir dukrė; mokyt. Juškevičiūtė su šeima; Kenstavičiai: Bronius, Birutė, Vytautas; Koretkos: Juozas, Zinaida, Vladas, Genė, Liucija.

GINTELIŠKĖ

Mokyt. Ansiukaitis Juozas su žmona ir dviem vaikais.

JOKŪBAVAS

Buvęs Prezidentas Aleksandras Stulginskis su žmona Ona; prof. dr. Karolis Parčevskis su žmona Elena.

LAIŽUVA

Mokyt. Baguckis.

MOSĖDIS

Vičius Jurgis iš Arslos km. – ūkininkas, kurį laiką buvęs Mosėdžio v. viršaičiu. Suimtas tuoj po to, kai užėjo rusai, ir uždarytas Telšių kalėjime, vėliau nežinia kuria kryptimi išvežtas. Mokyt. Žvirblis iš Naujokų km. – suimtas rusų okupacijos pradžioje, sėdėjo Telšių kalėjime, vėliau perkeltas į Kau-no, Vilniaus kalėjimus, pagaliau išvežtas į Rusiją.

NEVARĖNŲ VALSČIUS

Bundzos: Kazys, Bronė, Ramutis, Edmundas, Viktoras; Kuncos: Pranas, Adelė; Mažučiai: Juozas, Vanda, Jonas, Juozas, Antanas; Piekarskiai: Juozas, Zuzana.

PIEVĖNAI

Mokyt. Kučinskienė Anastazija.

PLUNGĖS MIESTAS

Ambraziejienė Adelė ir sūnus; Bunkai: Kazys, Jadvyga, Vitalijus, Vladas; Burzdžiai: Andriejus, Julė, Aldona ir 2 sav. dukrelė; Butkevičius Albi-

nas; Butkai: Liudas, Jadvyga, Vladas, Anatolijus; Jakas Juozas; Karutis Simas; Petrauskas Stasys; Piščikai: Elena, Edvardas, Vytautas; Radziūnas Antanas; Stupeliai: Justinas, Justina, Vanda, Marė, Edvardas, Birutė, Angelina; Šešplaukiai: Bronius, Barbora, Donatas; Turskiai: Pranas, Filomena, Algimantas, Genovaitė; Vizgirdai: Stasys, Julė, Bronė; Vizgirdienė Bronė; Vizgirdas Liudas.

PLUNGĖS VALSČIUS

Antanavičius Saliamonas su šeima iš Divyčių km., Andrejauskas Antanas iš Babrungo km., Balsytė Teklė iš Burbaičių km., Gricius Norbertas iš Stalgėnų km., Godliauskas Jurgis ir Huovaltas Stasys iš Milašaičių km., Kvedaras Petras su šeima iš Babrungo km., Laucevičienė Elena su sūnumi Stanislovu iš Žlibinų km., Petkevičienė Viktorija iš Milašaičių km., Sakelis Leonardas iš Alksnėnų km., Stupelis Justinas su šeima iš Stalgėnų km., Smilingis Antanas iš Babrungo km., Vaitkevičius Kazys iš Lekemės km., Vaitkus Povilas su šeima iš Kalniškių km., Židickienė Vanda iš Pakerių km.

RIETAVO VALSČIUS

Aukštykalnis Vytautas iš Girdvainių km.; Bertys Alfonsas – Šilasėdų girininkas, kilęs iš Vatušių km.; Barcevičienė Natalija ir duktė Juzė iš Girdvainių km.; Gintalai: Jurgis, Bronė iš Jonašių km.; Kaveckai: Marijonas, Eugenija, Irena, Aldona, Viktoras iš Giliogirio km.; Miškiniai: Juozas, Aldona, Rūta; Pakalniškiai: Juozas, Bronė, Vytautas, Algimantas; Šerėnai: Juozas, Leosė, Gražina, Algirdas; Vaitkevičius Kazys.

(Žemaičių žemė. 1941 m. sausio 17 d.)

ŠATĖS

Maj. Karevičius Bronius iš Vindeikių km. – tarnavo I-ame pulke Vilniuje, šių metų pavasarį buvo komandiruotas į poligoną, o prasidėjus masiniam lietuvių vežimui, vieną rytą nuėjo į darbo vietą ir iš ten daugiau negrįžo.

Kitų šatiškių išvežta 15. Vargonininkas G. Mingaila suimamas bėgo, už tai buvo persautas, bet Kretingos ligoninėj pagijo. Išvežta tik žmona su vaikais.

ŠAUKĖNŲ VALSČIUS

Bindokas Petras; Steponavičiai: Vladas, Zofija, Marija; Jakutaitė Vanda; Karkalai: Kazys, Adolfina, Vytautas, Alfonsas, Algimantas; Grigai: Antanas, Anelė, Patronelė, Vytautas, Juozas; Kozminai: Vaclovas, Elena, Lidiya, Teresė; Hiksienė Jadvyga; Mineiką Vladas; Žultovskiai: Henrikas, Roza

– L., Jonas, Agota, Marija; Kačkauskienė Ona; Dobkevičiai: Donatas, Edvardas, Marijonas, Jonas; Balčiūnai: Petras, Salomėja, Birutė, Vytautas; Survila Vladas; Dolunbauskienė Eugenija; Linderienė Vaclava; Arčinskas Tadas; Galevskis Mykolas; Bijeikos: Jonas, Stasė, Aldona, Danutė, Marytė, Jonas; Sakalauskai: Henrikas, Marija, Jonas, Marija; Janavičiai: Stanislovas, Apolonija, Vanda; Petruškevičiai: Liudas, Valė; Blaševičiai: Vladas, Janina ir vaikai; Vadovskiai: Celina, Jonas; Peleckis Stasys; Dzimdzelėtas Teofilius; Kadys Juozas; Putvinskiai – Putviai: Stasys, Darija, Rymontas, Julė, Aleksandras; Jankus–Jankevičius; Čižas Teodoras.

TELŠIŲ MIESTAS

Arlanskas Kazys su šeima; Brunza su žmona; Gudzinskas Povilas su žmona ir sūnumi; Glibauskas Antanas su žmona ir dviem vaikais; Jakubauskaitė Jadžė; Jasinskis Jurgis su žmona; Lozoraitis Vladas su žmona ir trimis vaikais; Mackevičius Pranas; Orvidienė su dviem sūnumis; Sagaidokas Jonas su žmona ir keturiais vaikais; Serapinas Kostas; Serapinas su žmona Stefanija ir trimis vaikais; Sasnauskai: Hiliaras, Stasė; Svilas Vytautas su žmona ir dviem vaikais; Valackas Vincas su žmona; Varkalis Kostas su žmona Adele ir dukrele Danute; Vilimavičiai: Adolfas, Stasė, Rimontas, Dalia; Vilkas Antanas su žmona ir vaikais; Zauscinskas Arkadijus su žmona.

TELŠIŲ VALSČIUS

Aleksandravičius Jonas iš Kalnėnų km., Antanavičius Vincas ir Anužis Pranas iš Šašaičių km., Kazlauskas Teofilius iš Kalnėnų km., Norkevičienė Kamilė iš Dimaičių km.; Meinoriai: Stanislava, Pranas; Šimkai: Janina, Jonas – visi iš Kiršių km.; Pilkauskas Juozas iš Degaičių dv.; Rudzinskienė Marė iš Burnių km.; Vizgaudas Stasys iš Želvaičių km.

LUOKĖS VALSČIUS

Atkočiūnai: Kazys, Juzė, Janina, Vytautas iš Upynos bažnytkaimio, Budžiarskis ir Budžiarskaitė Irena iš Pavirvytės dvaro; Gedvilaitė Julė; Gelgutai: Kazys, Magdalena, Rimutis; Gudavičiai: Kostas, Emilija, Genė, Domutė, Meilutė – visi iš Luokės; Kaupai: Ona, Danguolė, Etis, Sigitas iš Kaunatavo bažnytkaimio; Parapijonavičienė Liuda iš Pakalniškių dvaro, Petkai: Justas, Genė, Rimutis; Stasiulis Stasys; Sudintai: Aleksas ir Vanda – visi iš Luokės; Taraškus Juozas iš Jonaičių km.

TVERŲ VALSČIUS

Daušos: Vincas, Stasė, Rozalija, Stefa, Elzė, Stasys iš Trajokų km.; Gintalas Juozas su žmona iš Pribitkos km.; Lozauskai: Kostas, Zinaida, Si-

gitas, Vytautas; Kuzminokai: Kazys, Ona, Vytautas, Ona – visi iš Tverų; Karaliavičienė Jadzė iš Eidininkų km.; Monstavičiai: Vladzė, Tadas, Lida iš Šiuraičių km.; Pamedytis Kazys su žmona iš Tverų.

ŽARĖNŲ VALSČIUS

Baranauskai: Jonas, Leokadija, Janina, Sofija, Danguolė, Leokadija; Berneckiai: Jonas, Sofija, Jadvyga; Gyros: Aleksas, Valerija, Birutė; Holšanskiai: Kazys, Zuzana, Aldona; Juškevičiai: Feliksas, Dominika, Feliksas; Kenstavičių Domicėlė; Kazlauskai: Vladas, Gabrielė, Jonušas, Vladas, Kristina; Končiai: Ignas, Domicėlė, Gediminas; Kukštos: Stasys, Leonora; Kukštienė-Bidvaitė O.; Kukštaitė Adelė; Kukštaitė Jadzė; Maidžinskai: Vanda, Pranas, Marija; Mozuraitis Viktoras su žmona; Neverdauskas Venčislovas; Peterikiai: Liudas, Michalina, Zita, Romanas, Liudas; Rekašiai: Vaclovas, Vitė, Ada, Irena, Dalė, Leonas; Rekašiai: Aleksas, Marija, Jonas, Algimantas; Rekašienė Teklė; Sakeliai: Henrikas, Irena, Liuiza, Marija; Šukštos: Jurgis, Alina, Aleksandra, Jurgis, Bagdonas; Undaravičienė Ona su dukrele Kristina.

VAIČAIČIAI

Ats. pulk. Tekužio šeima (6 asmenys) iš Puokės km.; buvusio šaulių būrio vado Jonušo šeima (5 asmenys).

VARNIŲ VALSČIUS

Bielskiai: Boleslovas, Stasė, Vincas iš Čepaičių km.; Bucevičienė Leonora iš Beržės km.; Daukša Pranas iš Janapolės bažnytkaimio; Gerubskaitė Stasė iš Varnių; Holšanskiai: Leonas, Teklė, Česlovas, Janina, Henrikas iš Vidmontų km.; Jogaudas Vladas iš Nevardėnų km.; Kuraičiai: Simonas, Sofija, Algimantas, Jonas iš Varnių; Marčiai: Marija, Boleslovas, Irena iš Lingėnų km.; Mikutis Povilas iš Bauželių km.; Narbutas Leonas su žmona ir dviem vaikais; Narušienė Stasė; Narušėnas Antanas; Rekašiai: Liudas, Jadvyga, Edvardas, Gražina; Sadauskas Juozas – visi iš Varnių; Skirmontai: Kazys ir Vytautas iš Panakačio km.; Šapkauskai: Marija ir Jurgis iš Skondėnų km.; Petrauskas Povilas iš Varnių; Pečkauskaitė Adolfina iš Žebenkavo dvaro; Vaitkevičienė Bronė ir Vaitkevičius Jonas iš Užgirių km.

Šiais turimais duomenimis bolševikai iš Žemaičių krašto į Rusiją išvežė daugiau kaip 1700 žmonių. Be abejo, tas skaičius nėra pilnas, kadangi iš kai kurių vietų iki šiol dar nepavyko gauti žinių.

(Žemaičių žemė. 1942 . Nr. 4)

MAŽEIKIŲ APSKRITIS

Kaip toliau paaiškėjo, išvežimui pradėta ruošti jau gegužės mėnesio pradžioje. Vadinamasis saugumas su miesto ir apskrities vykdomaisiais komitetais susitarę susirado atitinkamų „savo“ žmonių, kuriems už gerą atlyginimą buvo pavesta surašinėti (užpildant atitinkamus dokumentus) išvežimui numatytus asmenis. Surašinėtojai, norėdami pasipelnyti, į sąrašus įtraukė ir tokius, kurių ir pats saugumas dar nemanė išvežti, su kuriais tie surašinėtojai turėjo asmeninių sąskaitų, buvo susiginčiję, žmonos susipykusios (šis tvirtinimas paremtas faktais) ir t. p. buvo įtraukti į sąrašus ir išvežti pirmiau numatyto laiko. Taip buvo daug kur mieste ir apskrity, kur prie sąrašų sudarymo daugiausiai „pasidarbavo“ kaimų seniūnai.

Dvarininkų ir stambesnių ūkininkų surašinėjimas buvo pavestas skubiai įvykdyti apskrities žemės ūkio skyriaus pirmininkui Jastrumskiui (tam pačiam, kuris birželio 24 d. nužudė Tinierius Mažeikiuose). Čia pridedamas Mažeikių saugumo skyriaus Jastremskiui duoto įsakymo nuorašas: „1941 m. gegužės mėn. 16 d. Nr. A – I. Drg. Jastrumskiui. Prašome skubiai sudaryti sąrašus visų Mažeikių apskrity buvusių dvarininkų ir stambesnių ūkininkų, esančių tamtos žinioje. Sąrašus pilnus, su visomis asmens žymėmis, pagal sekančius klausimus: pavardė, vardas ir tėvo vardas, gimimo metai ir vieta, tautybė, pilietybė, partingumas praeity ir dabar, mokslo cenzas, socialinė kilmė, šeimos sudėtis, jų amžius ir gyvenamos vietos. Kokį turtą valdė anksčiau: žemės ha, gyvulių skaičius, darbo mašinų ir t. t. Kiek ir kokį turtą valdo dabar, kur valdomas turtas yra? Žinias prašome duoti apie visus, kokių turite pas save ir kokių žinote.”

LTSR VRLK. Mažeikių apskrities dalies viršininkas.

(pas.) Juozas Kulboka.

Jastrumskis buvo surašęs 51 šeimą. Tačiau kitų nespėjo išvežti.

Birželio 8 d. vietos saugumas didžiosios mokyklos vedėjai įsakė ištuštinti ir išvalyti keletą didesnių klasių. Sakė, kad pakeliui pailsėti sustosias vieno pulko dalinys. 12 d. atvyko 12 sunkvežimių su ginkluotais čekistais ir sustojo minėtoje mokykloje. Vadovavo vienas apie 50 m. amžiaus augalotas pulk. Simpatiškas ir gana šnekus žmogus. Tačiau jis daugiau būdavo susimąstęs, lyg kuo nepatenkitas ir t. t. (Gal jį sąžinė graužė?) 13 d. rytą apie 3 val. 6 mašinų su ginkluotais čekistais išvyko „į darbą“. Apie 18–20 val. grįžo prisikrovusios verkiančių vaikų ir senelių. Kai kurie iš jų buvo menkai apsirengę, basi. Seneliai buvo labai nusiminę. Kai kurie pusbalsiu kalbėjo, kad vieton prieglaudos nuvešią ir sušaudysią ir t. t. Mat juos išvežant buvo sakoma, kad ve-

šią geron „*prieglaudon*“. Nelaiminguosius tik pradėjus kimšti į vagonus buvo suprasta, ko atvyko minėtoji „*kariuomenė*“. Ir taip 5 paras čekistai, padedami komunistų, komjaunuolių, seniūnų ir kt. agentukų, skubiai vykdė savo planingą „*darbą*“. Mažeikiuose, miesteliuose ir kaimuose plūdo daugybė ašarų, girdėjosi skaudūs verksmai, klyksmai, vyko žiaurios scenos... Prikimštuose vagonuose vyko panašūs dalykai: vieni šaukė valgyti, kiti – gerti, o šaltomis naktimis verkė ir drebėjo nuo šalčio. Iš giminių bei pažįstamų prie vagonų labai retas tebuvo prileidžiamas. Tuoju grasino nušauti. Sukimštiesiems gyvulinuose vagonuose verkti ir dejuoti buvo uždrausta ir taip pat grąsinta sušaudyti.

Visų žiauriausi buvo vietos komunistai, komjaunuoliai ir žydai. Iš sargų atsirasdavo ir žmoniškų žmonių: kitiems pasišalinus ar nakties metu, jie prileisdavo prie vagonų paduoti maisto, vandens, drabužių ir kt. Nors prie vagonų nebuvo galima prisiartinti, tačiau atsirado asmenų, kurie pakaitomis budėjo visą laiką. Užrašinėjo, kiek išvežama ir sugrūdama į vagonus, stebėjo poelgius, scenas ir visa pasižymėjo.

Kol pripildė visus 15 vagonų, pirmiau atvežtiems 4 šaltas naktis teko nakvoti sukimštiesiems į gyvulinius vagonus. Viena moteris nakties metu vagonė pagimdė. Bet peršalęs naujagimis čia pat mirė. Teko girdėti, kad, pravažiavus dvi stotis, ir nelaimingoji naujagimio motina mirė.

Birželio 17 d. rytą 2 val. 50 min. suimtieji žmonės buvo išvežti traukiniu Nr 1378. tokiuose vagonuose: 459391, 404106, 336376, 586730, 435377, 353158, 383859, 409132, 407454, 501440, 610015, 575801, 417254, 654292, 406946, 461015, 302803, 323860, 476682, 638654, 538063.

Dokumentuose siuntėjas ir gavėjas buvo Muchinas, Mažeikių saugumo dalies viršininkas. Paskyrimo stotys nebuvo žymimos. Prekių grafoje visur buvo įrašyta „*evakuojami*“ žmonės.

Mieste, išvežant iš butų, dalyvavo policininkai ir komjaunuoliai bei kt. „*patikimi savi žmonės*“. Milicininkas Sabeckis Petras, s. Mykolo, kilimo iš Vaičiאיų k., Ylakių valsč. išvežamiesiems buvo neblogas: neskubinęs, leidavęs daugiau ko pasiimti, mandagiai apsieidavęs ir komjaunuoliams bei kitiems dalyviams neleisdavęs grobstyti ir savintis išvežtųjų turto, kaip tada buvo visų daroma. Už tai buvo įskystas. Jį tuoj nuginklavo, atleido iš tarnybos ir įsakė vykti į savo namus. Bet prie Sedos miestelio važiuojant dviračiu jis buvo peršautas dviem šūviais ir krito vietoje. (Buvo pasakojama, kad pagal įsakymą jį nušovė kiti du milicininkai.)

Apie išvežtuosius ir kt. žinios surinktos iš seniūnų, policijos, giminių bei artimųjų ir pažįstamų.

(Žemaičių žemė. 1942. Nr. 5)

MAŽEIKIŲ APSKRITIS, MAŽEIKIŲ MIESTAS

Balionienė Jadžė Viktė; Butkai: Antanas, Kotryna, Vytautas, Jurgis; Butrimienės: Ona, Marė; Bernotas Kostas; Darkinevičius Stasys; Daukša Antanas; Diliai: Antanas, Renata, Antanas; Gečai: Vincas, Genė; Gerulskis Vladas; Gaidžiūnai: Zigmas, Leokadija, Zigmas; Giršauskas Antanas; Grabžiai: Antanas, Barbora, Vytautas; Grigaliai: Ignas, Anelė, Romualdas; Garnys Aronius; Jonaitis Adomas; Januliai: Adolfas, Ona, Vytautas, Algirdas; Jakštai: Vincas, Julius; Keželienė Marė; Keselytė Regina; Kramažiai: Sabena, Irena, Danutė, Zbeška; Kunickas Mykolas; Kulakauskiai: Marė, Vytautas, Leopoldas, Eleonora; Kazlauskas Vladas; Kuržinskas Aleksas; Kazakevičiai: Aleksas, Eugenija, Valis, Alfredas, Elena, Limba, Jeronymas; Lukštaraupis Juozas; Lungiai: Antonė, Verė; Lataikai: Pranas, Stepa, Pranas, Milė, Birutė, Algirdas, Stepa; Muliuoliai: Pranas, Stepa, Jonas; Mironai: Bronius, Marė, Bronius; Norkai: Feliksas, Ona, Anzelmas; Puščienė Monika; Paltarokas Augustas; Pranczevičiai: Juozas, Nastė, Rymantas; Petrauskienė Marija; Radvilas Alfonsas; Remiai: Bronius, Jadžė, Lucina; Tallat-Kelpšai: Valdas, Joana; Strockiai: Antanas, Ona, Stasė, Irena; Sabanskis Alfonsas; Stankus Edvardas; Šiaučiūnai: Vytautas, Ona, Remutis, Vytautas; Šaulys Jonas; Šadauskai: Alfonsas, Ona, Aldona, Juzė, Nijolė, Napoleonas, Emilija, Dionyzas, Birutė; Urbonas Albinas; Vaičiulis Alfonsas; Vaičiutė Eufremija.

AKMENĖS VALSČIUS

Jazdauskas Pranas; Karpauskas Antanas; Kiudulas Alfonsas; Mockai: Laopoldas, Olga; Petrauskas Ignas; Štaras Jonas; Šlekiai: Saliamonas, Antonina; Šiaučiūnai: Juozas, Ona, Romas, Vytautas, Birutė; Turskis Jonas; Zūbovienė Vera; Navickai: Jonas, Jonas, Domas.

LAIŽUVOS VALSČIUS

Boguckis Siferijonas; Garbaliauskas Vladas; Vasiliauskas Juozas.

YLAKIŲ VALSČIUS

Barkauskas Tadas; Bičkus Bronius; Jasutis Vacys; Jonušai: Domas, Nastė, Bronė, Bronius, Nina; Joneikis Pranas; Juocys Vladas; Kminiapienė Ona; Kalvaičiai: Mykolas, Ona, Alis, Rūta; Kakštyš Leonas; Škinelis Bronius; Valančauskas Antanas; Veitai: Feliksas, Kazys.

MAŽEIKIŲ VALSČIUS

Moliai: Alfonsas, Genė, Jurgis; Taurinkas Kazys; Ramanauskai: Kazys, Juzė, Algirdas, Romualdas, Irena, Danutė, Dalė; Zūbinai: Jonas, Elzė, Algirdas, Romualdas, Jonas; Vaičius Antanas.

SEDOS VALSČIUS

Gadonai: Romualdas, Marija; Grybauskai: Bronė, Bolis, Zigmas; Dapkai: Antanas, Julė, Zosė, Liudas, Joana; Danilevičiai: Teofilis, Julė, Ni-jolė; d. Erceville: Bolis, Bolis, Edvardas, Kazys, Stepas, Marija; Juškai: Jo-nas, Ona, Ramūnas, Vytautas; Mažeika Pranas; Matukaičiai: Kazys, Bronė; Mileškai: Jonas, Rozalija, Augustas, Danutė, Jonas; Petrauskai: Vincas, Bro-nė, Vytautas, Algimantas; Proškinai: Mykolas, Petras, Povilas, Monika, Le-onas; Plechavičiai: Ona, Vita, Ramutė; Plikasus Savastijanas; Šematai: Bro-nė, Gina, Vytautas; Tikužiai: Jonas, Eugenija, Samuėlis, Agapita, Julė; Žib-čikaitė Jadzė.

VEGERIŲ VALSČIUS

Gasparaitis Juozas; Delmautas Julius; Knisleris Albertas; Krenčius An-tanas; Ruginis Antanas; Skudrys Pranas; Šešnickas Vincas.

TIRKŠLIŲ VALSČIUS

Aleknavičiai: Kazys, Teodora, Zuzana, Vytautas; Butavičius Kazys; Dambrauskas Kazys; Drazlauskas Leonas; Jazdauskai: Vladas, Modesta, Van-da, Regina; Kaunackiai: Valys, Jadzė, Bolis; Kučkai: Stasys, Kostė; Kučins-kienė Nastė; Kazlauskai: Nastė, Gintautas, Laimutė; Radzytė Marė; Pušins-kas Leonas; Žąsinai: Leonas, Jadzė, Algimantas, Rymantas, Vaidotas; Vait-kutė Viktė; Radžiutė Marė; Juzokas Stepas;

VIEKŠNIŲ VALSČIUS

Barkauskai: Bronius, Zuzana, Marytė, Ona; Boguckaitė Ona; Gon-tai: Bronius, Marė; Gomulickiai: Aleksas, Raiša, Galina; Kondratavičiai: Vy-tautas, Rožė; Kentrienė Ona; Kinduliai: Jonas, Bronė, Danutė; Kugrys Jo-nas, Kontrimas Viktoras; Nagurgkienė Viktė; Pociai: Kazys, Monika, Rimu-tė; Pranceržinskai: Edvardas, Marė, Genė, Sobeslovas, Melanija; Tėveliai: Bronius, Emilija, Antanas, Aronas, Gražina, Emilija; Tomkus Aleksas; Šar-kiai: Albertas, Valė, Gediminai; Šimkus Juozas; Vaikasas Pranas; Venskiai: Fricas, Katrė, Rosma, Jonas; Pontienė Marė; Mikalauskienė Ona; Pancer-žinskienė Marė.

RAUDONOJO TERORO AUKOS

(Žemaičių žemė. 1942. Nr. 6)

IŠVEŽTIEJI (MAŽEIKIŲ APSKRITIS, ŽIDIKŲ VALSČIUS)

Antanai: Jonas, Teodora, Aleksas; Alšauskai: Valė, Juozas, Marcė, Klemas, Petras; Anglickiai: Petras, Pulkerija, Algirdas, Antanas, Monika; Aleksandravičius Petras; Baltiejai: Pranas, Verė, Genė, Vida; Ganusevičius Česlovas; Kindorienė Uršė; Kislauskienė Virginija; Janulaitienė Agota; Laimai: Aleksandras, Teodora, Aluna; Lesčinskai: Petras, Adelė, Rymantas; Lukoševičiai: Petras, Elena; Mažeika Vladas; Malūkas Stasys; Plauskis Liudas; Rastišauskienė Elena; Strikačiai: Klemas, Plecida, Klemas; Sunshockiai: Andrius, Jadžė; Stančikienė Ksavera; Sadkauskai: Vladas, Marija, Ona; Šimkai: Pranas, Valė, Vytautas, Astutė; Tamošaitis Vytautas; Vaičius Vladas; Martišauskas Stasys.

NUŽUDYTIEJI (MAŽEIKIŲ MIESTE IR VALSČIUJE)

1. Mickevičius Aleksas – tarnautojas. Birželio 24 d. buvo komunistų peršautas ir birželio 26 d. mirė.
2. Tinteris Ignas. Prekybininkas. Birželio 24 d. buvo dviem šūviais peršautas ir birželio 27 d. mirė.
3. Tinterienė Dargytė Marijona. Birželio 24 d. buvo peršauta ir birželio 27 d. mirė.
4. Širvinskienė Joana. Knygyno vedėja. Nužudyta birželio 24 d.
5. Grabužis Antanas. Darbininkas. 1941 m. vasario 8 d. buvo suimtas ir netrukus nužudytas.
6. Grabužis Vytautas. 1941 m. vasario 8 d. buvo suimtas ir netrukus nužudytas.

7. Liaugminas Augustas. Ūkininkas. Nužudytas birželio 25 d.

Prie šių žuvusiųjų dar reikia pridėti 102 Mažeikių darbininkus, kurie prieš karą buvo išvežti į Liepoją, o, prasidėjus karui, grįžtant namo išžudyti.

YLAKIŲ VALSČIUJE ŽUVĘ PARTIZANAI

1. Kauneckis Juozas iš Kervių kaimo. Žuvo birželio 23 d.

2. Visockis iš Kervių kaimo. Žuvo birželio 23 d.

3. Balvočius Kazys iš Kriaunų kaimo. Žuvo liepos 26 d.

4. Žickus Antanas iš Arkšvos kaimo. Žuvo birželio 26 d.

KITI ŽUVUSIEJI

1. Matutis Valantinas iš Ylakių miestelio.

2. Luibinas Juozas. Malūnininkas iš Paluobės kaimo.

3. Čaporius Jonas. Darbininkas iš Gintalaičių kaimo.

4. Žitkus Kostas. Darbininkas.

Kituose valsčiuose bolševikai nužudė šiuos gyventojus:

TIRKŠLIŲ VALSČIUS

1. Morkūnas Antanas. Pašto viršininkas, kilęs iš Radviliškio.

2. Buta Ignas, kilęs iš Žemalės miestelio.

3. Statkus Alfonsas, kilęs iš Pievėnų miestelio.

4. Lapšys Pranas. Siuvėjas, kilęs iš Pievėnų kaimo.

5. Statkus Antanas, darbininkas, kilęs iš Pievėnų miestelio.

6. Tiškus Alfonsas. Tarnautojas iš Tirkšlių.

VEGERIŲ VALSČIUS

1. Šimaitė Bronė iš Vėlaičių kaimo.

2. Česnutienė Aleksandra. Ūkininkė iš Suginčių kaimo.

3. Gasparaitis Juozas. Ūkininkas iš Vegerių kaimo.

4. Skudrys Fricas. Ūkininkas.

VIEKŠNIŲ VALSČIUS

1. Navickas Jonas. Kunigas kanauninkas, kilęs iš Girsūdų valsčiaus.

2. Barkauskas Juozas, kilęs iš Šiaulių valsčiaus Gudelių kaimo.

3. Dargis Kazys. Mokyklos sargas.

4. Pargauskas Jonas. Ūkininkas iš Užventės kaimo.

AKMENĖS VALSČIUS

1. Barancevičius Morkus. Ūkininkas iš Gailaičių kaimo. Nužudytas birželio 25 d.

2. Žąsinas Antanas. Felčeris iš Akmenės miesto. Nužudytas birželio 26 d.

3. Kliegeris Feliksas. Mašinisto padėjėjas iš Akmenės miesto. Nužudytas birželio 26 d.

LAIŽUVOS VALSČIUS

1. Astrauskas Stasys. Ūkininkas iš Latvelių kaimo. Nužudytas birželio 23 d.

2. Masiliauskas Stasys. Ūkininkas iš Latvelių kaimo. Nužudytas birželio 26 d.

3. Lazdauskas Pranas. Bitininkas iš Rusteikių kaimo. Nužudytas birželio 24 d.

4. Končiūtė Kazė iš Žlopelių kaimo. Nužudyta birželio 24 d.

ŽIDIKŲ VALSČIUS

1. Alšauskas Stepas. Ūkininkas. Nužudytas birželio 24 d.

2. Dubickas Vincas. Policininkas, kilęs iš Vilkaviškio apskrities. Nužudytas birželio 24 d.

3. Jarutis Antanas iš Račalių kaimo. Nužudytas birželio 24 d.

4. Tiškevičius Kazys iš Kretingos. Nužudytas birželio 24 d.

5. Strikaitis Vincas. Kontrasistentas iš Petraičių kaimo. Nužudytas birželio 24 d.

6. Statkus Kostas. Policininkas. Nužudytas birželio 24 d.

7. Pocius Juozas. Kilęs iš Pikelių miestelio. Žuvo liepos 3 d. Latvijoje kovodamas su bolševikais.

8. Žvirzdinas Hermenehildas. Mokiny. Nukankintas Rainių miške.

9. Juzumas Antanas. Studentas iš Šilių kaimo. Nukankintas birželio 25 d. Šaukėnų valsčiaus Beržėnų kaime.

NUŽUDYTIEJI (SEDOS VALSČIUS)

Be tų nužudytųjų, kurie buvo paskelbti 1941 m. „Žemaičių žemės“ 24-ame numeryje, dar yra šie:

1. Baranauskas Jonas. Tarnautojas.

2. Petrauskas Stasys iš Puokės kaimo. Pieninės vedėjas.

3. Viešas Stasys. Batsiuovys iš Sedos miesto.

4. Daubaris Pranas iš Paplinkšių kaimo.

Visi šitie asmenys ir skelbtieji minimame „Žemaičių žemės“ numeryje yra nužudyti birželio 25 d. Rupeikių dvaro miškelyje.

IŠVEŽTIEJI ŽEMAIČIAI

(Žemaičių žemė. 1942. Nr. 8, 9)

IŠ KRETINGOS MIESTO IR VALSČIAUS

Andriejauskas Juozas, 38 m. amžiaus gimnazijos mokytojas; Andriejauskienė Petrė, 36 m. akušerė; Andriejauskaitė Žibutė, 2 m.; Adomauskienė Magdėlena, 40 m. šeimininkė; Adomauskas Kazys, 26 metų tarnautojas; Černauskas Tadas, 45 m. darbininkas; Dirmeitis Antanas, 32 m. tarnautojas; Polikaitis Petras, tarnautojas; Polikaitienė Elena, tarnautoja; Valiauga, tarnautojas; Kašauskas Stasys, 36 m. tarnautojas; Kašauskienė Stasė, tarnautoja; Adomauskas Juozas, tarnautojas; Dvareskas Jonas, 45 m. policininkas; Dvareskienė Elžbieta, 35 m. šeimininkė; Dvareskaitė Elžbieta, 17 m. mokinė; Dvareskas Juozas, 13 m. mokiny; Dvareskas Oruksutis, 7 m.; Intas Alfonsas, 31 m. žemdirbys; Juodakienė Kazė, 75 m. šeimininkė; Juodakis Vergilijus, 6 m.; Juodakis Aleksas, 38 m. žemdirbys; Juodakienė Emilija, 29 mokytoja; Kiželis Karolis, 33 m. tarnautojas; Kiželienė Liūda, 23 m. mokytoja; Kenira Jonas, 73 m. ūkininkas; Kretingauskienė Aleksandra, 26 m. šeimininkė; Kripienė Teresė, 32 m. šeimininkė; Milius Antanas, 45 m. darbininkas; Milienė Zofija, 40 m. šeimininkė; Miliutė Angėlina, 17 m. mokinė; Miliutė Jadžė, 21 m. mokinė, Milius Feliksas, 16 m. mokiny, Petrauskas Juozas, 40 m. telefonistas; Petrauskienė Elena, 40 m. šeimininkė, Puškarlovas Povilas, 49 m. tarnautojas, Ronkaitytė Birutė, 14 m. mokinė, Staškevičiūtė Milda, 9 m. mokinė, Staškevičius Zenonas, 11 m. mokiny, Staškevičius Ričardas, 14 m. mokiny, Staškevičius Kęstutis, 2,5 m., Staškevičius Mikas, 38 m. monteris, vėliau vairuotojas; Staškevičienė Barbora, 31 m. šeimininkė, Stonienė Filomena, 40 m. šeimininkė, Stonytė Regina Danutė, 5 m.; Stonytė Liudmila, 18 m. mokinė; Stonytė Filomena, 16

m. mokinė; Stonys Jurgis, 15 m. mokinys; Stropus Antanas, 43 m. daktaras; Stropienė Stasė, 38 m. šeimininkė; Stroputė Danguolė 8 m.; Stropus Rimvydas 5 m.; Stroputė Nijolė 2 m.; Tumėnas Antanas 45 m. tarnautojas; Tumėnienė 38 m. šeimininkė; Ulevičienė Ona, 81 m. šeimininkė; Viršila Liūdas, 35 m. nuov. viršininkas, netarnavo; Viršilienė Zita, 24 m. tarnautoja; Viršila Liūdas, 4 m.; Zaleskis Ričardas, 40 m. buhalt.; Zaleskienė Zofija, 30 m. mokytoja; Zaleskytė Marija Vidutė, 1 m.; Ruškienė Petronėlė, 43 m. siuvėja; Kliemienė Karolina, 58 m. šeimininkė; Stulginskis Aleksas, 56 m. agronomas; Stulginskienė Ona, 45 m. mokytoja; Purčevskis Karolis, 66 m. gydytojas; Parčevskienė Elena, 63 m. šeimininkė.

IŠ SKUODO VALSČIAUS

Dubinskas Kazys, 45 m. ūkininkas–viršaitis; Dubinskienė Stasė, 30 m. šeimininkė; Dubinskas Vytautas, 12 m.; Dubinskas Kęstutis, 6 m.; Dubinskaitė Birutė, 13 m.; Kazialka Balys, 42 m. pašto viršinink.; Vičiulis Povilas, 34 m. mokytojas; Vičiulis Vytis Jonas, 4 m.; Vičiulienė – Gleveckaitė, 32 m. mokytoja; Lapienis Antanas, 47 m. tarnautojas; Lapienienė Valė, 40 m. šeimininkė; Lapienytė Regina, 16 m. mokinė; Gedrimas Pranas, 36 m. tarautojas; Gedrimienė Stasė, 30 m. šeimininkė; Gedrimaitė Stasė, 12 m.; Gedrimaitė Valė, 10 m.; Gedrimaitė Aldona, 7 m.; Jazbutis Kazys, 36 m. mokytojas; Jazbutienė Stefanija, 35 m. mokytoja; Kryžius Kostas, 45 m. tarnautojas; Kryžienė Juzefa, 35 m. šeimininkė; Kryžius Kostas, 15 m. mokinys; Kryžius Leonas, 14 m. mokinys; Karalius Kazys, 36 m. ūkininkas; Karalienė Adolfina, 31 m. šeimininkė; Karalius Stasys, 10 m. mokinys; Karaliūtė Aldona, 8 m. mokinė; Adomauskienė Magdė, 35 m. ūkininkė; Vidugirys Povilas 35 m. mokytojas; Juška Jonas, 36 m. mokytojas; Juškienė Aurelija, 32 m. mokytoja; Juška Algirdas, 8 m. mokinys; Juškaitė Aurelija, 3 m.; Ramanauskaitė Ona, 48 m. mokytoja; Vidugirienė Stasė, 25 m. šeimininkė; Simaitis Albinas, 32 m. mokytojas; Vaitkus Povilas, 42 m. darbininkas; Giedraitis Juozas, 32 m. darbininkas; Ivošas Leonas, 24 m. darbininkas.

IŠ KARTENOS VALSČIAUS

Mongirdas Vytautas Juozas, 55 m. dvarininkas; Mongirdienė Sofija, 45 m. dvarininkė.

IŠ KULIŲ VALSČIAUS

Novodzelskis Vladas, 47 m. nuov. pol. viršininkas, Tamolė Ignas, 45 m. ūkininkas; Baltrimas Satsys, 40 m. siuvėjas; Baltrimienė Magdė, 28 m. šeimininkė; Baltrimainė Vida, 11 m.; Baltrimaitė Žibutė, 1,5 m.; Žilinskis-

nė Ona, 29 m. šeimininkė; Žilinskas Justas, 7 m.; Žilinskas Stasys, 6 m.; Pruckutė Kazė, 21 m. darbininkė; Pruckienė Petrė, 29 m. šeimininkė; Pruckus Vladas, 1 m.; Butkus Pranas, 30 m. žemdirbys; Grigalauskas Antanas, 35 m. kalvis; Paulauskas Apolinaras, 34 m. darbininkas.

IŠ GARGŽDŲ VALSČIAUS

Seselskis Jonas, 40 m. akmenskaldis; Gudauskas Kazys, 35 m. mokytojas; Gudauskienė Stasė, 30 m. šeimininkė; Gudauskas Jonas, 1 m.; Lukauskis Stasys, 4 m.; Lukauskienė Gertrūda, 29 m. ūkininkė; Šepikaitė Jadžė, 0,5 m.; Šepikaitė Morta 5 m.; Šepikienė Filomena, 25 m. šeimininkė; Lukauskaitė Danutė, 7 mėn.; Triušis Juozas, 38 m. tarnautojas; Triušienė Stasė, 39 m. mokytoja; Triušytė Gražina, 6 m.; Triušis Juozas, 2 m.; Liutikas Feliksas, 43 m. ūkininkas; Liutikienė Barbora, 40 m. šeimininkė; Liutikaitė Marė, 10 m.; Liutikaitė Janina, 13 m.; Liutikas Jonas, 6 m.; Beizakas Jonas, 30 m. darbininkas; Šeškienė Barbora, 33 m. ūkininkė; Šeškas Aleksas, 5 m.; Šeškaitė Ona, 3 m.; Šeškas Kazys 0,5 m.; Stakutis Jonas, 27 m. tarnautojas; Stakutienė Magdė, 58 m. šeimininkė; Triušis Zigmas, 1 m.; Kiaunė Alfonsas, 35 m. mokytojas; Kiaunienė Jadžė, 30 m. mokytoja; Kiaunytė Laimutė, 5 m.; Kiaunė Rimvydas, 4 m.; Zubis Kostas, 35 m. ūkininkas; Lengvinas Vytautas, 9 m.; Lengvinienė Zuzana, 32 m. šeimininkė; Lengvinaitė Danutė, 6 m.; Lengvinaitė Aldona, 4 m.

IŠ ANDRIEJAVO VALSČIAUS

Vaišvila Domas, 33 m. ūkininkas; Vaišvilienė Barbora, 27 m. šeimininkė; Vaišvila Ramutis, 1 m.; Vaišvila Kęstutis, 2 m.; Vaičekauskas 35 m. darbininkas, Kalvaitis Jurgis, 65 m. ūkininkas; Kalvaitienė Marcijona, 65 m. šeimininkė; Kalvaitis Petras, 30 m. žemdirbys; Vainienė Barbora, 44 m. žemdirbė; Baipšys Vaclovas, 30 m. mokytojas; Baipšienė Kornelija, 26 m. mokytoja; Abramavičius Antanas, 25 m. darbininkas; Strumila Juozas, 36 m. ūkininkas; Vesis Pranas, 52 m. darbininkas; Kardelis Pranas, 42 m. amatininkas; Lydžius Jonas, 38 m. darbininkas.

IŠ PALANGOS VALSČIAUS

Lasinskas Juozas, inžinierius, Šventosios uosto direktorius; Mikšiūnas Stasys, 35 m.; Baltūsis Andrius, 45 m. tarnautojas; Baltūšienė Tada, 40 m. mokytoja; Baltūsis Vytautas, 16 m. mokiny.

IŠ DARBĖNŲ VALSČIAUS

Barasa Petras, 46 m. tarnautojas; Barasienė Julija, 40 m. šeimininkė; Barasaitė Julija, 18 m. mokinė; Barasaitė Aldona, 15 m. mokinė; Beniulis

Antanas, 60 m. ūkininkas; Beniulienė Ona, 65 m. šeimininkė; Beniulytė Zita, 15 m. mokinė; Budrikas Kostas, 40 m. ūkininkas; Budrikienė Viktorė, 40 m. šeimininkė; Budrikas Kostas, 14 mokinių; Budrikaitė Viktorė, 13 m. mokinė; Budrikaitė Irena, 2 m.; Budrikas Juozas, 3 savičiai; Budrikas Vaclovas, ūkininkas; Budrikienė Stefa, 30 m. šeimininkė; Budrikaitė Ona, 5 m.; Budrikaitė Irena, 3 m.; Budrikienė Alfonsa, 67 m. žemdirbė.

IŠ MOSĖDŽIO VALSČIAUS

Vinčas Vaclovas, 35 m. mokytojas, Vinčienė Marija, 37 m. mokytoja; Vinčas Kęstutis, 6 m.; Vinčas Menigirdas, 13 m. mokinių; Vinčaitė Gražina, 1, 5 m.; Mingėlienė Stasė, 30 m. tarnautoja; Mingėlaitė Cicilija, 10 m.; Mingėla Aleksas, 9 m.; Mingėla Edvardas, 6 m.; Mingėlaitė Genė, 3, 5 m.; Žvirblis Povilas, 35 m. mokytojas; Vičius Jurgis, 43 m. ūkininkas.

IŠ PLATELIŲ VALSČIAUS

Ausiukaitis Juozas, 35 m. mokytojas; Ausiukaitienė Ona, 30 m. akušerė; Ausiukaitis Gerutis, 8 m.; Ausiukaitytė Alytė, 5 m.; Pocius Antanas, 55 m. ūkininkas; Pocienė Marijona, 35 m. šeimininkė; Pocaite Alimfėja, 8 m.; Pocaite Irena, 14 m.; Lotužis Juozas, 38 m. kalvis; Lotužienė Albina, 30 m. siuvėja; Lotužis Juozas, 2 m.; Lotužaitė Judita, 3 m.; Pilifevičius Ignas, 70 m. dvarininkas; Pilifavičienė Marijona, 60 m. dvarininkė; Daleckis Nikodimas, 45 m. tarnautojas; Daleckienė Adelė, 35 m. šeimininkė; Daleckaitė Rūta, 7 m.; Daleckaitė Genė, 8 m.; Monkauskas Stasys, 37 m. tarnautojas; Monkauskienė Emilija, 36 m. šeimininkė; Monkauskaitė Nijolė, 9 m.; Monkauskas Anatolis Stasys, 11 m.

IŠ SALANTŲ VALSČIAUS

Baranauskas Vladas, 32 m. dvarininkas; Baranauskienė Eugėnija, 27 m. siuvėja; Baranauskaitė Irena Zita, 2 m.; Baranauskaitė Margarita, 1 m. Baranauskaitė Eugėnija, 2 mėnėsių; Valavičius Česlovas, 20 m. darbininkas; Danilevičius Ipolitas, 38 m. tarnautojas; Danilevičienė Adolfina, 39 m. šeimininkė; Danilevičiūtė Natalija, 14 m.; Danilevičiūtė Ona, 5 m.; Šakinis Jonas, 32 m. žemdirbys; Lenkauskienė Petrė, 48 m. šeimininkė; Lenkauskaitė Johana, 40 m. šeimininkė; Lenkauskas Anicetas, 16 m.; Lenkauskienė Julė, 63 m. šeimininkė; Lenkauskytė Elena, 14 m.; Lenkauskytė Idalija, 12 m.; Voskresenskis Sergiejus, 42 m. dvarininkas; Voskresenskis Sergiejus, 10 m.; Voskresenskienė Stefa, 46 m.; Voskresenskaitė Irena, 5 m.; Voskresenskis Aleksiejus, 8 m.; Serafinas Juozas, 50 m. darbininkas.

Papildomai prirašome iš Suodo valsčiaus Vareiką Joną, 19 metų mokinį.

(Žemaičių žemė. 1943. Nr. 25, 26, 27)

Š. m. liepos 1 d. suėjo lygiai 10 metų, kai mirė žymus Žemaičių rašytojas, kunigas kanauninkas Kazimieras Pakalniškis.

Jo literatūrinius nuopelnus yra paminėjęs doc. J. Tumas savo 1925 m. išleistame veikalėlyje „Apžvalga ir apžvalgininkai“, bet, deja, per trumpai ir nepilnai. Bendradarbiavimas „Apžvalgoje“ buvo tik kun. Pakalniškio literatūrinės karjeros pradžia. Sustojus „Apžvalgai“, jis darbavosi ir „Tėvynės Sarge“, ir „Žinyčioje“, ir vėlesniuose mūsų laikraščiuose, kaip antai: „Draugijoje“, Nedėldienio skaityme“, „Šaltinyje“, „Viltyje“, „Vienybėje“, „Rygos garse“. Pakalniškio straipsnių aptinkame ir „Ūkininke“, „Mūsų laikraštįje“, „Žemaičių Prieteliuje“, „Jaunojoje kartoje“, „Šiaulietyje“.

Dėl to kun. K. Pakalniškis yra vertas platesnės monografijos, kaip žymus mūsų publicistas ir populiarus beletristas. Aš neabejoju, kad jaunieji mūsų kultūrininkai pasistengs ilgainiui visuomenei atskleisti tą asmenybę, kuri Lietuvos raštijoje išvarė tokią gilią vagą, tačiau dėl savo kuklaus būdo laiku nebuvo pakankamai išskirta ir pagerbta.

Gimė jis 1866 m. vasario 11 d. Salantų parapijoje, Gedgaudžių kaime, pasiturinčių žemaičių ūkininkų (...) Pakalniškių šeimoje. Tėviškės trobesius keleviš dar ir šiandien teberas senovinėje būklėje, keliaudamas Salantų-Šateikių vieškeliu, ketvirtame kilometre po dešinei.

Pradžios mokslą Kaziukas gavo Mosėdžio mokykloje. 1880 m. rudęnį tėvai jį nuvežė į Liepoją, kur lankė klasinę vokiečių gimnaziją ir baigė joje penkias klases.

Jausdamas dvasininko pašaukimą, 19-os metų jaunuolis išvyksta į Petrapilio seminariją, tačiau drėgnas ir šaltas carų sostinės klimatas kenkė jo sveikatai. Dėl to po vienerių metų Pakalniškis persikėlė į Žemaičių dvasinę seminariją. Čia jis mokėsi trejus metus (1886–1889).

Tuo laiku Žemaičių seminarijoje jau buvo pradėjęs reikštis lietuviškas sąjūdis. Tautinį klierikų susipratimą ypač žadino kun. Kazimieras Jaunius, kvėdarniškis žemaitis, homiletikos ir lietuvių kalbos profesorius. Jis buvo tikras lietuvis patriotas. Klierikams jis metė naują obalsį: gerbti visa tai, kas lietuviška! Dėl to seminarijoje pradėta kalbėti ir dainuoti jau ne lenkiškai, bet lietuviškai, skaityti lietuviškas knygas ir uoliai mokytis lietuvių kalbos.

Iš pradžių tas tautinio lavinimosi darbas buvo silpnokas. Tik 1888 metais gargždiškis klierikas Pr. Urbanavičius, Pakalniškio draugas iš kunigavimo laikų, įkūrė slaptą „Tėvynės Sūnų draugiją“. Tos kuopelės, susitvėrusios žemaičių iniciatyva, tikslas buvo: rašyti ir versti dvasiško turinio knygas ir taisyklinga lietuvių kalba sakyti pamokslus. Pakalniškis buvo veiklus tos draugijos narys, nors jos įstatų ir nepasirašė, bijodamas, kad, patekus dokumentams į rusų rankas, kartais jis nebūtų įveltas į bylas ir ištremtas.

Pirmas literatūrinis Pakalniškio darbas 1889 metais buvo jo parašyta prakalba kolektyviniam klierikų vertimui „Gyvenimas išganytojaus svieta“, išspausdinta Tilžėje 1892 m.

Labiausiai savo publicistinę veiklą K. Pakalniškis išvystė naujame katalikiškos krypties laikraštyje „Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga“. Pakalniškis buvo ne tik „Apžvalgos“ įsteigėjas, bet ir didžiausias jos rašytojas, o 1891 m. nuo rudens iki pat 1896 m. pabaigos – ir vyriausias jos redaktorius. Kai, vartydamas „Apžvalgos“ 1890–1896 m. komplektą, palyginu Vaižgantą, Jakštą su kitais to laikraščio bendradarbiais, tai Pakalniškis su savo straipsniais stovi tarsi koks milžinas.

Kokia to laikraščio pradžia? Apie tai rašo pats Pakalniškis, Jurgiu Šermunėliu pasivadinęs: *„Uždėjus mūsų ponams „Aušrą“, tą pirmąją Lietuvos žvaigždėlę, bemaž visi mūsų kunigai puolė kaip musės ant medaus, ir, žinoma, kas galėjo rašė, kas galėjo platino, ir viskas buvo gerai. Ateina antras laikotarpis! Jau Dievą pradėjo rašyti mažąja raide, tikėjimas nereikalingas, kunigai išjuokiami ir išdergiami. Ateina trečias, dar ir ketvirtas, garbė Dievui, jau ir paskutinis laikotarpis! Oho! Dievo nebėra, stebuklų nebėra, tikėjimo nereikia, kunigai bemaž vagimis ir apgavikais laikomi“.*

Žinoma, mūsų kunigai, visa tai matydami, negalėjo ir nenorėjo pro pirštus leisti. Todėl vienas „Aušrą“ keikė iš ambonos bažnyčioje, kitas,

pas žmones nuvažiuavęs, stengėsi „Aušrą“ iš pabalkių iškrapštyti ir į kalį įlandyti.

(...)

Neilgai trukus vienas dievobaimingas žmogus apie „Šviesą“ išsitaria: „He, mūsų ponai inteligentai, tai „fanatiškas laikraštis! Kas gali jį skaityti ir leisti. Įkurkime mes savo! Dictum – factum. Įkuria „Varpą“. „Varpas“ iš pradžių buvo nei be šio, nei be to, galima pasakyti, visiems tiko ir buvo geras. Bet, laikui bėgant, pradėjo kaišioti visiškai negražius tikėjimą ir jo tarnus užgaunančius aforizmus ir palyginimus. Visi manė, jog „Varpas eis neužilgam „Aušros“ pėdomis.“ („Apžvalga“. 1891. Nr. 13)

Dėl to veiklieji Žemaičių seminarijos klierikai pamatė, kad jiems ir su varpininkais nebus pakeliui, kad jie, norėdami eiti į liaudį su savo idėjomis, privalo turėti ir savo laikraštį. Dėl to savo kuopelėse ėmė rimtai svarstyti naujo laikraščio įkūrimo reikalus. Netikėtai tam susidarė ir palankios aplinkybės. Kartą, 1889 m. vėlyvą rudenį, Pakalniškį ką tik pašventinus kunigu, į seminariją su naujų knygų ryšuliu atėjo tuometinio spaustuvinininko Otto von Mauderodės raidžių rinkėjas Juozas Angrabaitis. Kunigas Pakalniškis jam priminė, kad klierikai nori leisti naują katalikišką laikraštį. Angrabaitis atsakė, kad apie tokį laikraštį jau seniai galvojęs ir jis pats net tuo reikalu esąs šnekėjęs su Mauderode, ir jis sutikęs tokį laikraštį leisti savo lėšomis, svarbu tik, kad pakankamai atsirastų bendradarbių.

Pakalniškis tuoj, ant greitųjų, sukviėtė draugus (...) kartu su minėtu Angrabaičiu ir suorganizavo bendrą posėdį, čia pat nutarė tą laikraštį pavadinti „Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga“, pasižadėdami ją remti raštais ir platininti žmonėse. Kazimieras Pakalniškis per naktį „išprakaitavo“ jai įžanginį – programinį straipsnį, jo draugai jau iš ankščiau turėjo parašę keletą dalykėlių. Tuos visus straipsnius Angrabaitis ir išsivežė į Tilžę, o Pakalniškis su draugais išsiskirstė po savo gimtines laikyti primicijų.

Reklaminis „Apžvalgos“ prospektas pasirodė 1889 m. spalio 22 d., tačiau tiek turinio, tiek kalbos atžvilgiu išėjo gana silpnas. Negi buvo galima ko daugiau laukti iš pradedančiųjų. Varpininkai „Apžvalgą“ pasveikino labai nepalankiai, pavadindami jį kunigų ir niekam netikusiu laikraščiu.

Tačiau „Apžvalga“ patraukė ne savo prospektu, bet pradėdama eiti 1890 m. sausio 10 d. Nuo antrojo numerio joje ėmė bendradarbiauti geras lietuvių kalbos žinovas Pr. Urbanavičius, tuoj pat iš bemokslio Angrabaičio perėmęs ir „Apžvalgos“ korektūrą bei redagavimą ir greit pakėlęs laikraščio lygį skaitytojų akyse.

Savo ugningus straipsnius į „Apžvalgą“ kun. Pakalniškis rašė iš Mošėdžio (1890–1893) ir Akmenės (1893–1898) vikariatų. Didelė yra tų laikraščių reikšmė mūsų tautos kovoje už savo laisvę. „Apžvalga“ susipietė apie save dešiniąjį visuomenės sparną. Ji aprašydavo mūsų valdininkų darbus su visomis smulkmenomis, taip sakant, žmonėms akis atverdavo, paaiškindavo, ką carinė valdžia Petrapilyje Lietuvai nori padaryti.

Norint suprasti Pakalniškio straipsnių poveikį skaitytojams, pateikiu bent vieną kitą ištrauką.

„Mūsų obalsis buvo ir tolyn bus: Katalikybė ir lietuvystė. Nuo to obalsio nors visos pragaro dvasios sujudėtų, nors savo gyvastį padėtume – neatstosime.“ („Apžvalga“. 1891. Nr. 24)

„Kokiems tenai rusų paputžandžiams mintis į galvą įlindo mus rusais paversti, t. y. mūsų tikėjimą ir kalbą išnaikinti. Žinoma, tokie papurgalviai teisybės nė žiūrėti nebežiūri; ji Rusijoje ir šiaip jau nuskarusi ir nutrūkusi, kad ir sulopyti jau nebegali. Bet ar mes nelygias krauname aukas su kitais valstybės gyventojais? Ar neužmokame mokesčių? Ar neatliekame kariuomenės? (...) Už ką mus taip neteisingai skriaudžia? Ar mes galime šaltai žiūrėti, kaip tie rusų pakumbarzdžiai nori mūsų savastį išveržti? Ne, to mes negalime padaryti... Užgimėme katalikais ir mirsime katalikais, nors čia maskolius mums visiems ir galvas nusukinėty. Antra vėl, išsižadėdami savo kalbos, nusidėsime prieš patį prigimimą. Matyk, rusas galįs mylėti savo kalbą ir papročius, o lietuvis savųjų ne. Kaip čia beišeina? Ir mulkis supras, kad čia rusai paties prigimimo įstatymus laužo... Atsilieps tai jiems kada nors!.. Ar galime būti apkaltinti, jei kartais nevisiškai dorais takais (kontrabanda), valstybės įstatymamas priešingais, norime apginti savastį? (...) Jei katinas prie kregždžių lizdo prieina, tai neprotingi su tvėrimai, pagatavi savo neprieteliui akis išdraskyti... Viso to bus išmokti iš laikraščio. Geras laikraštis mums gali akis atidaryti... Todėl jūs, gaspadoriai, suaugę vyrai, kurie žydo karčiamose turgaus ir nedėlios dienomis prie stiklelio degtinės pasėdite, ar ne geriau būtų už tuos pinigus parsitraukti iš prūsų laikraštį „Apžvalgą“ arba kitas kokias naudingas knygeles?.. Nors sunku yra per rubežių pargabenti lietuviškas knygas, bet tik reikia pasistengti ir pasirūpinti“ (Apžvalga. 1898. Nr. 3).

Tie panašūs taip atviri ir vaizdingi žodžiai darė didelę įtaką „Apžvalgos“ skaitytojams ir kelė jų tautinį bei tikiškinį susipratimą. Ši narsi kun. Pakalniškio publicistika neturėjo sau lygios kitoje ano meto lietuviškoje laikraštijoje. „Toku tonu, koku kalbėjo „Apžvalga“, – sako prof. Vaclovas Biržiška, – „nebuvo iki tol kalbėjęs su rusų valdžia nė vienas lietuvių laikraštis, ne

tik „Aušra“ ar „Šviesa“, bet ir „Varpas“ ar „Ūkininkas“. Panašiu tonu tik pasikiau pradeda kalbėti socialdemokratų laikraščiai.” (Iš mūsų laikraščių praeities. Kaunas. 1933. P. 47) „Apžvalgos” opoziciją pripažįsta ir prof. M. Riomėris: „buvo nuosekli, ji nekrypo į pusiaužodžių ir flirto šuntakius, ką matėme „Aušroje” (Litwa. Lvovas. 1908. P. 209).

Dar labiau mūsų liaudį kun. Pakalniškis – Dėdė Atanazas veikė savo tendencingomis apysakomis, kaip šit „Obrusiteliai”. Nušviesdamas rusų valdininkų Lietuvoje mokslinį sugedimą, jų egoistiškus tikslus, jis pirštu prikišamai kiekvienam lietuviui skaitytojui yra parodęs visą rusų biurokratų – įvairių Podlisunovų, Durakovų, Sobakevičių – niekšybę, kaip „pradedant nuo gubernatoriaus ir baigiant urėdninku, visi jie į mūsų kraštą atsivیلko linksmai pagyventi ir savo kišenės pinigais pripildyti” (Obrusiteliai. P. 21). „Aš nežinau kito lietuvio rašytojo”, – sako A. Jakštas, – „kuris tiek būtų sukompromitavęs Rusijos politiką mūsų krašte, kaip kun. Pakalniškis. Kiek buvo jo paskelbta „Apžvalgoj” straipsnių, tiek buvo drožta skaudžių rusifikatoriams obrusiteliams smūgių” (Rytas. 1926. Nr. 96). Tik vėliau dr. V. Kudirka ėmė leisti savo satyras, ir tai, kaip spėja prof. V. Mykolaitis Putinas, Dėdės Atanazo įtakotas (Naujoji lietuvių literatūra. T. 1. Kaunas. 1936. P. 331).

Karinga „Apžvalgos” taktika nepatiko kun. J. Tumui. Suvalkiečių prikalbėtas jis jau 1893 metais nuvyko į Mosėdį pas savo Prietelių Pakalniškį ir reikalavo pakeisti aštroką „Apžvalgos” toną lietuvių pozityvistų inteligentų atžvilgiu. Tačiau Pakalniškis nesutiko.

Jis suprato, kad šiurkštokas „Apžvalgos” tonas kaip tik geriausiai pasiekia liaudį ir sėkmingai kelia joje lietuvišką ir katalikišką susipratimą. Tačiau Tumas nebesiliovė galvoti apie laikraštį, kuris galėtų užimti vidurį tarp šiurkštokos „Apžvalgos” ir švelniakalbio „Varpo” Turėdamas didelę įtaką jaunųjų kunigų tarpe, Tumas įgyvendino savo projektą – steigti kitą laikraštį ir 1896 m. „Tėvynės sargas” pradėjo eiti skyrium nuo „Apžvalgos”. Tumo argumentai, turėjusieji įtikinti mane ir kitus kauniškius lietuvius „Tėvynės sargo” reikalingumu, sako A. Jakštas, „Man atrodė visai menki ir sofistiški”. (Tiesos Kelias. T. 2. 1929. P. 163). Ir kunigas Pakalniškis iš pradžių tam prieštaravo. Metus laiko tie abu laikraščiai ėjo reguliariai, bet „Tėvynės sargui” atitraukus iš „Apžvalgos” žymesnius bendradarbius, kun. Pakalniškis nebeįstengė vienas leisti „Apžvalgos” ir ji,ėjusi septyneris metus, 1896 m. pabaigoje sustojo. Tada didysis apžvalgininkas, dovanojęs Tumui už jo nedraugišką elgesį, ėmė rašyti į „Tėvynės sargą” – daugiausia beletristinius dalykėlius. Nors „Tėvynės sargo” tonas buvo daug švelnesnis, tačiau galima

gerokai paabejoti, ar jis surinko tiek skaitytojų, kiek jų turėjo „Apžvalga“. Po dvejų metų ir pats Tumas įsitikino, kad nė „Tėvynės sargas“ negali pilnai patenkinti lietuvių inteligentų poreikių. Jis dėl to 1898 m. įkūrė savo „Žinyčią“. Ir „Tėvynės sargo“ laikais, kaip sako Tumas, nebuvo kito rašytojo, populiaresnio už Pakalniškį. Tada jo knygeles grobte grobdavo iš kontrabandininkų rankų (op. cit., 70). Dėdės Atanazo beletristika – didaktinio pobūdžio, joje vaizduojama sunki liaudies būklė, iškeliamos ir plakamos žmonių ydos. Dėl savo žemaitiško užmojo ir originalumo ji tebeturi vertės ir šiais laikais, nors seniau buvo taikyta kitkam.

1899 m. ėmęs klebonauti Žvingiuose, o nuo 1916 m. – Raudėnuose, kunigas Pakalniškis nebeturėjo tiek laiko, kaip anksčiau, atsidėti literatūriniam darbui. O čia dar prasidėjo įvairios ligos. Bet jis ir laisvos Lietuvos periodinėje spaudoje mokėjo į viską gyvai atsiliepti ir viską laiku nutverti.

„Arklys, išgirdęs muziką, vis galopu šoka, taip ir aš dar senu papratimu, plunksną paėmęs į rankas, šį tą kartais ir pabrėžiu“, – taip rašė Pakalniškis 1932 m. Tumui.

Apie savo darbus kun. Pakalniškis niekam nesigirdavo. Jo Prietelius kun. Tumas taip pat dirbo, bet ir tarškėjo. Už tai rusai jį gaudydavo. Tuo tarpu Dėdė Atanazas žandarams atrodė Molio Motiejus: dalyvaudavo rusų pokyliuose, krikštynose, pas save juos vaišindavo. Pasigėrę rusai atvirai pasisakydavo jam savo planus. O kai Dėdė Atanazas tuos planus paskelbdavo spaudoje, rusai dūkdavo iš piktumo ir už tuos straipsnius įtardavo Vaižgantą.

Į amžiaus pabaigą kun. Pakalniškio nuopelnus įvertino Bažnyčia ir Tėvynė: 1927 metų liepos mėn. Telšių vyskupas jį pakėlė į kapitulos garbės kanaaninkus, o valstybės prezidentas 1933 m. balandžio mėn. jam paskyrė 200 litų pensiją. Tačiau kunigas Pakalniškis ja neilgai tepasinaudojo, nes 1933 m. liepos 1 d. mirė Šiaulių ligoninėje, o liepos 4 d. palaidotas Raudėnų kapinėse. K. Stasevičiaus rūpesčiu ant jo kapo pastatytas lietuviško granito kryžius.

Geriausias pagerbimas jam, rodos, būtų, jei lietuviškoji visuomenė susilauktų plačios monografijos apie tą netolimą ir jau užmiršimo rūkuose baidiančią paskęsti asmenybę, kuri savo raštais ir užsimojimais griovė užtvaras ir skynė Lietuvai kelią į laisvą gyvenimą.

BIOGRAFIJA, PRISIMINIMAI, LAIŠKAI

Spaudai paruošė Rozalija Valiūnienė

Telšių vyskupijos kurijoje yra išlikusi plona kun. dr. Kazimiero Olšausko asmens byla, kurioje saugomas pluoštelis svarbių dokumentų. Tarp jų – ir keletas lapelių iš 1946 m. spalio 1 d. Veivirženuose paties K. Olšausko pradėtos rašyti autobiografijos:

„Šiandien 1946 m. spalio pirmoji diena. Rožančiaus malda pradėsime garbinti švenčiausiąją Dievo Motiną Mariją. Jos garbei skiriu ir šį atsiminimų pluoštą, perleistą pro savo sielos prizmę. Su kiekvienu žmogum Apvaizda turi savo planus. Ji tiesia mūsų gyvenimo kelius ir veda jais, kaip motina savo kūdikį. Ar mes visada laikėmės Jos rankos su meile bendradarbiaudami, teparodo šis žvilgsnis į užmaršos ūkuose beskestančių praeitį. Tai būtų lyg mano paties istorija. Rašau ją, turėdamas daug atliekamo laiko, toli nuo savo tėviškės jaunystės vietų ir asmenų. Laiko verpetai išblaškė juos po tolimus Eurazijos kraštus. Ar beišvysime viens kito veidą pirma, negu viliamės susitikti palaimintoj vizijoje, viens Dievas težino. Kalbai nutilus, nors šie primarginti lapai teprimena bendrai išvartytus darbo barus, klaidas, svajones ir kančias. O Tu, Maris Stella, funda nos in pace, mala nostra pelle, bona cuncta pace!

Mano gimtinė

Gražioj Žemaičių žemėj,

Užaugom mes visi!

Žemių sodele

Neslauni bova

Pakol mergele

Dar maža bova.

Vakarinės Žemaičių aukštumos papėdė, palei birštvą, porą kilometrų išsitiesusi guli Žeimių Soda. Senovėj ji vadinosi Zabičiais, bet jau nuo XVII-ojo amžiaus pradžios igavo naują vardą nuo čia isikūrusio gyventojų Žeimio. Pietinis Sodos galas vadinamas Pakasiniu, nes gyventojai savo trobas turi pasistatę prie kasinio arba vieškelio, einančio iš Šateikių į Salantus. Šiaurinis Sodos galas žmonių kalboj vadinamas Putnagais. Tas vardas susijęs su gyventojų neturtu, nes žiemos metu jie čia neturėdavę šiltai kuo apsivilkti, nei pečiaus kuo pakurti, dėl to, stovėdami troboje, pūsdavę į savo nagus. Iš čia ir Putnagai. Nors dabar, kiek pragyvenę, kratosi to vardo ir rašosi Titnagais.

Mano gimtinė stovi pačiame vidursodyje, ant kalvelės, pietiniu šonu nusileidžiančios į Metupalį. Čia tai medinė, be kamino, ažuolinėmis trinkomis pagrįstoj troboj ir išvydau pasaulio šviesą 1911 m. sausio 19 d. senuoju stiliumi, arba vasario 1 d. naujuoju stiliumi, kaip Kazimiero Olšausko ir Barboros Andriejauskaitės pirmagimis sūnus. Kad kartais susirges nenumirčiau be krikšto, tėvai nutarė, nieko nelaukdami, tuojau pat ant rytojaus, Grabnyčių dieną, su švestomis žvakėmis ir paaukoti mane Panelei Švenčiausiajai. Ką kviesi į kūmas, jei ne artimiausias gimines!?

Dėl to į senąją Salantų šopą ir nubugino mane rogėse tėvo brolis Juozapas ir motinos sesuo Ona. Kol parapijos vikaras kun. Karolis Pakeltis krikšto vandeniui nuplovė mano gimtąją nuodėmę ir davė man Kazimiero vardą, kūmą Juozapą, belaukiantį savo podę, išpylė ir stambus prakaitas, nors lauke braškėjo speigas. Metrikų knygoje rusiškai pažymėta, kad esu Ginteliškės valsčiaus ūkininkų sūnus.

Mano pavardę čia nuo paminių atnešė bočelis Vincentas. Jis buvo gimęs 1849 m. Plungės valsčiuje, Skruzdenių kaime. Pasakodavosi, kad ponas jį su tėvais išvaręs iš turėtos vietelės. Dėl to pristojęs pas žmones tarnauti už piemenį. Paaugęs nenorėjo patekti rusams į rekrūtus, dėl to ištisą žiemą slapstėsis nuo gaudėsių, dažnai lisdavęs, drobule apsiuvyniojęs, miške į skruzdyną. Čia ir saugu ir šilta. Motušėlė atnešdavusi valgyti. Vėliau išėjo užkuriu į pliečių Alsėdžių valsčiuje, Raišaičių kaime. Žmonelė mirusi prie pirmojo kūdikio. Jaunas našlys atvyko į Žeimius ir čia pasipiršo Pranciškai Samoškaitei, Juozapo Samoškos ir Magdalenos Mikutaitės dukteriai, gimusiai 1852 m. Mirus seniesiems Samoškom, jaunavedžiai pardavė savo pliečių Raišaičiuose ir, vežini trimis vaikais: Barbe, Juze ir Kaze, – parsidangino į Žeimius gyventi paveldėtame ūkyje. Dvi kitos Samoškaitės buvo jau ištekęsios ir atrėdytos: Ona už Mažeikos į Notėnus, Barbora čia pat į Žeimius už Dyburio. Sūnų Samoškos neturėjo. Ūkį gavo pilną visokių gėrybių. Tačiau bočelio Vincento nesugebėta, persikėlus nuo pliečiaus į

butą, tinkamai ūkininkauti. Per 25 metus įgavo skolelės. Pats turėdavęs puikių sumanymų, bet jų neįvykdėdavęs. Mėgdavo medžioklę, pavasarį žvejoti. Iš turgaus važiuodamas, burnelę jau gėręs, kalbėdavęs savo sūnui Kazei: „Kazele, būty gerai, kad tave padaryčiau velnio pergaletoju!..“, suprask, kunigu.

O senelei, besibarančiai už neblaivumą, teisindavęsis: „Ale, motin, nepyk: pinigai tebėr visi... Susiejov tatai su Ruginiu ir išmetėv po burnelę...“ Skaityti pats mokėjo ir mano tėvą leido mokytis pas Sodos „daraktorių“ Vaitkų Juozapą, vadinamą kriaučiumi. Žeimiuose dar susilaukė dviejų kitų vaikų: sūnaus Vincento ir dukters Kotrynos. Šią vos šešiolikos metų mergaitę karštai įsimylėjo kaimyno Ruginio vaikas – stipruolis Aleksandras Mickus. Tėvai priešinosi vedyboms, bet duklė visa širdimi linko į mylimojo pusę. Ją palaikė vyresnysis brolis Juozas. Ir štai vieną šaltą žiemos naktį Katrė dingo iš namų be tėvų žinios. Konspiratoriai brolis Juozas, sužadėtinis Aleksandras ir namų siuvelja Verė Baužaitė ją išgabeno į Telšius, kad čia susituoktų ir gyventų. Tėvai sužinoję pakėlė triukšmą. Bet, susekę savo dukrą, jai visa dovanojo ir davė savo palaiminimą.

Kai namuose vyko šis romanas, antrasis sūnus Kazys – mano tėvelis – tarnavo Sibire caro armijoje „Čitinsų“ pulke, priklausė kariniam orkestrui, vadovaujamam kapelmeisterio čeko Sikoros, pūtė klarnetą „beinę“. Po trejų metų kariško gyvenimo Zimoje (geležinkelio stotis Užbaikalėje) per 8 paras keleiviniu traukiniu grįžo į namus (važiuoti prisiėjo prekiniam visą mėnesį, kad net gyvių išimė). Tėvai siūlė ūkį perimti vyriausiajam sūnui Juozapui, bet šis atsisakė ir visą amžių liko kavalieriumi. Tada iš eilės kibo Kazys. Reikėjo gauti žmoną. Vąžinėjosi po ukvaizdžius (į piršlius – red. p.). Kartą buvo pasiekęs net Plungės miestą, bet, pamatęs senyvą nedailią peršamą paną, nusiminė, ar begaus tinkamą gyvenimo draugę. Dėl to, grįždamas namo, užbėgo pasimelsti prie Plungės Liurdo Marijos grotos ir aukų dėžėn įmetė rublį, prašydamas sau tinkamos žmonos.

Na, ir įsižiūrėjo ją čia pat, tame kaime.: Juozapo Andriejausko ir Rozalijos Benetytės antrąją iš eilės dukrą – Barbelę, gimusią, kaip ir jis pats, 1885 metais ir užaugusią brolių Juozo ir Kazio ir seserų Antonės bei Onės draugėje. Tėvai, kad ir tikėjosi gauti turtingesnę marčią, tačiau toms vedyboms buvo prielankūs. Tik pati jaunoji, paklausta savo tėvelio: „Nu, ką, Barbele, ar eisi?“, – pripuolė jam prie rankos ir pabučiavusi tarė: „Ne, tėteli, neisiu!“ Tačiau prikalbėta, kad išeini į butą (26 ha), o esi tik iš 15 ha žemės, prilenkė savo širdųžę kaimynų jaunikačiui ir jį karštai pamilo. Ir juo ilgiau gyveno, juo ta meilė darėsi tvirtesnė.

„Žinokit, man 500 rublių, aš galėčiau dar pupą už ausies užmetęs gyventi!“ – gyrėsi bočeliūs Vincentas, kai jaunoji su tėvu atėjo pirm jungtuvinio

rašto padaryti. Tačiau tai buvo tik taip sau pasakyta, nes senieji abu sutiko persikraustyti į naujai įrengtą langinę, tik išsiėmė sau ordinariją grūdais, gyvuliais ir daržu. Kaip viso kaimo, taip ir senolių gyvenimo standartas vos siekė vidutinumą. Vienas muzikantas, armonikai pritariant, kartą jaunimo (užbrėję) tarpe taip apdainavo žemiškių turtą:

„Vaitkaus košė be taukų,
Olšauskio bulvynė,
O Mačernio nabagėlio –
Juodoji kruopynė”.

Bet, kai iš eilės jis taip apibūdino kaimyną Tirevičių: „Terlyčė su taboku, / Trevičelė su saidoku (šautuvu)”, šie posmai labai nepatiko apdainuotajam ir jis priėjęs užmetė kupletistui per ausį, tuo sustabdydamas tolimesnę jo kūrybą ir įkvėpimą, kad nereikia pamėklotis iš žmonių. Į tokius jaunimo pasilinksminimus – „grajenkas” – nueidavo su broliais ir Andriejauskaite Barbelė. Jauna būdama pasižymėjusi savo veido skaistumu, žydėjusi kaip rožė. Dėl to ir jauniškaičiai varžėsi, kas pirmesnis išves į ratelį. Kartą vienas taip trenkė bato kulnimi į žemę, sukdamas po antros pusės, kad basai jaunajai šokėjai sutraišė mažąją kojos pirštą.

1910 m. per mesėdį ištekęs, turėjo 24 m. amžiaus ir tuo baigė jaunikautes dienas. Pirmaisiais metais dar giedodavo altu Salantų bažnytiniame chore, kuriam priklausė nuo 1907 m., bet, kai po metų aš pradėjau leisti savo kakarinę, mama pripažino, kad būsiu ne menkesnis giedorius, paveldėjęs iš tėvų muzikinius gabumus, dėl to, motinos pareigų verčiama, liovėsi eiti į choro repeticijas, pasišvėsdama visiškai mano lopšiui.

Mylėjo tėvai savo pirmąjį kūdikį kaip įmanydami. Ar iš bažnyčios, ar iš turgaus katras grįždamas, parsiveždavo įvairių saldumynų. Priedo neužmiršdavo ir kūma Juozapas, Bočelius. Ypatingai prisirišau prie babalės, ji taip pat priėmė mane savo šilton globon į langinę. Turėdama daugiau laisvo laiko, užsiimdavo su manimi vaikiškais žaidimais, vedžiodavo po daržus, nutykodavo gardesnę kšnelį. Dėl to ir tapau visų vadinamas „babos bakaniu”. Susilaukęs daugiau brolių ir seselės, ėmiau su jais vaikiškai bendrauti, bet, kai nusižengdavau ketvirtam įsakymui, vengdamas sankcijų pritaikymo, vėl atnaujindavau su babale bičiulystę ir jos langinėje visada rasdavau saugiausią priebėgą. Kad būčiau dažnai vaišinamas beržine koše, negaliu nusiskųsti. Jei ir gaudavau, tai su „pamierkacija”. Kartą, atsimenu, mama „šventė” už bėgiojimą žiemą basom kojom po lauką. O jei tėvas pirštų galais grybštelėdavo per kyverį, daugiau bijo-

davau ne skausmo, o tik jo rūstybės balso. Kai susipratęs imdavau bučiuoti jam ranką, viskas atsileisdavo. Kaip sako žmonių patarlė: Tėvo dūžis – sviesto gniūžis.

Iš tos ankstyvosios jaunystės, kai dar tebenešiojau kelnaites su prieširdžia, pirmas didesnis įspūdis pasiliko atminty iš Didžiojo karo. Paskelbus mobilizaciją ir mano papūnis (tėvelis), kaip atsarginis, turėjo vykti į frontą. Atsimenu, kaip bočelis kieme, kinkydamas žirgą, ašaras nuo savęs braukė gailias. Mama taip pat verkė, bet aš, dar nieko nesuprasdamas, tik žvalgiausi. Babalė, išleidusi karan visus tris savo sūnus, įėjo į vyresniojo Juozapo miegamojo kamara ir, įsikniaubusi į pagalvę, liejo gailiausią skausmą.

Ir išvažiavo, išsundėjo pilnas vyrų vežimas per Ginteliškę, Alsėdžius į Telšius. Namuose pasiliko tuščia, nyku.

Iš Kauno papūnis su naujai suformuotu pulku pasijudino į Rytprūsių frontą. Žygio metu ėmė negaluoti viduriai. Su dviem draugais atsigulė pagriovyje ir laukia gydytojo. Tris žemaitėlius apžiūrėjęs plungiškis daktaras Domarkas, o po to pamojęs ranka ir taręs:

– Tie niekam netinka...

Ir nusiuntė į užfrontės ligoninę. Pabuvęs kiek Maskvoje papūnis gavo šešiems mėnesiams atostogų „po slabasties“. Ir, kai, praėjus šešiems mėnesiams, vėl reikėjo grįžti į armiją, benuvažiavo tik iki Ginteliškės, nes vokiečiai jau buvo užėmę Telšius. Taip visą karo laiką ir praleido namie, tik retkarčiais pasišalindamas iš jų, nes vokiečiai atsarginius karius gaudydavo. Kūma Juozapas tuo tarpu pateko į Varšuvos frontą, bet, neilgai trukus, dėl silpnumo grįžo namo.

Vieną dieną sėdžiu aš langinėj, o babalė verpia linus. Štai įeina iš Kulskių giminaitė Platakienė ir visa nušvitusi taria: „Mamunele, didelę naujieną atvežiau: Juozapėlį parvežiau!“ Ir išbėgom visi priimti sugrįžusio, kuris žardienoj benukinkąs atvežusios tetulės arklį.

Kitas dėdė Vincentas dalyvavo kaip artileristas mūšiuose prie Mozūrų ežerų, bet, sužlugus rusų frontui, grįždamas su visais arkliais ir vežimu namo, pateko vokiečiams į nelaisvę. Visą karo laiką išbuvo Bavarijoj ir grįžo visų pasiklausiai.

Mamos brolis Juozapas Andriejauskas savo tėvynės nebeišvydo. Išbadėjęs vokiečių nelaisvėje susirgo plaučių uždegimu ir mirė toli nuo saviškių. Palaidotas prie Soldino. Atsimenu, kaip mama, sužinojusi apie brolio mirtį, nepaprastai jo gailėjo, savo ašaromis sujaudindavo ir mano širdį.”

(Iš paties kun. dr. Kazimiero Olšausko rašytos autobiografijos pavyko surasti tik šią dalį, kurios pabaigoje paties autoriaus pastaba: „Kun. Dr. K. Olšausko autobiografijos pradžia...“ Iš to, kaip autobiografija pradėta rašyti, ga-

lime spėti, kad kun. dr. Kazimieras Olšauskas buvo numatęs ją parašyti visą, išsamiai atskleisdamas ne tik savo, bet ir visos plačios giminės gyvenimo istoriją. Praėjus vos dviems mėnesiams po to, kai jis ėmėsi šio darbo, K. Olšauską areštavo. Todėl galėjo atsitikti ir taip, kad šios autobiografijos jis, gyvendamas Lietuvoje, nespėjo užbaigti. Ar tęsė šį darbą Sibire? Tai klausimas, į kurį atsakymo iki šiol nėra. Galimos ir kitos versijos: kun. dr. K. Olšauskas autobiografiją užbaigė, bet jos tęsinys K. Olšausko arešto metu ar vėliau pakliuvo į KGB darbuotojų rankas ir buvo sunaikintas. Laikas tada buvo sumaištingas, todėl šie rankraščiai galėjo ir šiaip kur nors dingti.

Kaip kun. dr. K. Olšausko autobiografijos pradžia pateko į jo asmens bylą Telšių vyskupijoje, šiandien tenka tik spėlioti. Labiausiai įtikėtina, kad po kun. dr. K. Olšausko arešto šiuos rankraščius surado ir Telšių vyskupijai perdavė Veiviržėnų parapijoje klebonavęs kan. dr. J. Galdikas, pas kurį nuo savo paskyrimo Veiviržėnų parapijos vikaru (1944 m. rugsėjo 1 d.) iki arešto gyveno kun. dr. K. Olšauskas. – red. p.)

„*Kalbai nutilus, nors šie primarginti lapai teprimena bendrai išvartytus darbo barus, klaidas, svajones ir kančias...*” Šie kun. Kazimiero autobiografijos įžangoje parašyti žodžiai skamba kaip testamentas ar įpareigojimas gyviesiems. Dievo Apvaizda leido daugiau kaip po pusės amžiaus surasti šį mažą rankraščių pluoštelį ir paskatino jame parašytais žodžiais pradėti jo biografiją, pratęsti tai, ką nebuvo spėjęs jis pats parašyti, arba kas buvo sunaikinta sumaišties metais.

* * *

Kaip savo autobiografijos pradžioje nurodo Kazimieras Olšauskas, gimė jis 1911 m. sausio 19 d. Kretingos apskrities Salantų valsčiaus Žemių kaime Barboros Andriejauskaitės–Olšauskienės ir Kazimiero Olšausko šeimoje. Velionės motinos pasakojimą apie pirmąsias jo gyvenimo dienas prisimena trečioji po Kazimiero gimusi sesuo Magdalena: „*Bijodami, kad nenumirtų nekrikštytas, tik ką gimusį apšluostę ir į vystyklus suvynioję, jungtusių rūtomis pasmilkę, tuojau išvežėme į Salantų Romos katalikų bažnyčią pakrikštyti. Krikšto tėvai buvo naujagimio teta Ona Andriejauskaitė (būsimoji Preibienė) ir dėdė Juozapas Olšauskas.*”

Kazimieras buvo pirmas vaikas šeimoje. Po jo gimė ir užaugo dar aštuoni broliai ir dvi seserys. Tai Česlovas (1912 m.), Magdalena (1913 m.), Karolis (1915 m.), Juozapas (1916 m.), Baltramiejus (1918 m.), Emilija (1920 m.), Eduardas (1922 m.), Vladas (1924 m.), Algirdas (1926 m.) ir Vincas

(1929 m.). Taigi šeima buvo didelė, ir Kaziukas, būdamas vyriausias, augo globodamas ir prižiūrėdamas už save mažesnius. Sesuo Magdalena prisimena, kad mama, ilgesniam laikui išeidama, visada pasivadindavo jį ir pasakydavo: „*Kazelė, paliekti vėso gospaduorio, priveiziek vākus ē nomus!*”

– Kaip šiandien matau, – pasakoja sesuo, – Kaziukas sėdi ant kėdės, supa viena ranka kažin kurį iš mūsų, gulintį lopšyje, o antrąją laiko knygą ir plonu balsu dainuoja, o gal ir gieda... Nežinau, ar jis tada jau mokėjo skaityti, ar tik apsimesdavo mokąs...

Broliai ir seserys labai mėgdavo įvairius žaidimus.

– Labiausiai aš atsimenu, – tęsia pasakojimą Magdalena, – kaip Kaziukas su Česlovu kiemo patvoryje iš plytelių pastatė „*bažnyčią*”. Žaisdami bažnytines apeigas, jie pasiskirstydavo pareigomis: kunigu visados būdavo Kazimieras, o zakrastijonu – Česlovas. Tokiems žaidimams reikėdavo ir liturginių drabužių, todėl mamos balta juodai languota didelė skara „*kunigui*” labai tikdavo. „*Zakrastijonui*” užtekdavo skambučio. Jį broliai buvo pasidarę iš prakiurusio virdulio dangtelio ir pamovę ant ilgos vinies. „*Zakrastijonas*” su juo gražiai paskambindavo per aukojamas „*mišias*”. Norėdavau ir aš tokiu skambučiu nors kartą paskambinti, bet broliai neleisdavo sakydami: „*Mergaitės mišioms netarnauja...*”

Buvome suorganizavę ir laidotuvių procesiją. Atsitiko taip, kad nugaišo mano mylimiausia mažųjų veislės vištelė. Reikėjo ją palaidoti. Turėjome tėvelio padarytus mažus ratukus. Aš atsėdau į tuos ratukus ir ant kelių pasidėjau į gražias įkapes suvyniotą numirėlę. Vežimą tempė pusbrolis Pranciškus. „*Kunigas*”, „*zakrastijonas*” ir mažieji vaikai giedodami ėjo paskui vežimą iki pat „*kapinių*” – Metupėlio kranto. Čia palaidojome, supylėme kapą, papuošėme jį pievos gėlėmis ir liūdni grįžome į savo kiemą.

Kazimieras Olšauskas augo globojamas giliai tikinčių tėvų ir senelių. Tai liudija brolio Eduardo pasakojimas:

„*Mūsų šeima buvo giliai religinga. Tiek tėvas, tiek mama tikėjimo dalykus laikė nekritikuojamais, o kunigas buvo didžiausias autoritetas visuose dalykuose.*”

Tie, kurie negalėdavo nueiti į bažnyčią, kiekvieną sekmadienį sumos laiku turėjo visą valandą klūpodami giedoti rožančių. Gegužės ir spalio vakarais visa šeima klūpodama giedodavo Švenč. Marijos litaniją. Kiekvieną rytą auštant mama pirmoji pradėdavo giesmę: „Sveika aušra, žvaigždė šviesi...” Mes beveik ir nesimeldėme kitaip, kaip tik giedodami. Taip norėjo mama, jaunystėje buvusi pirmoji parapijos choristė, turėjusi labai skambų balsą. Giedojimas,

matyt, teikė jai didesnę isijautimą į maldą. Tuo tarpu tėtis, nors jaunystėje caro kariuomenės orkestre ir buvo grojęs klarnetu bei smuiku, turėjo nekokią klausą. Jis į giedojimus jungėsi disonansu, kai tuo tarpu mama ir mes, visi vaikai, gerai sutarėme.

Toks nusiteikimas ir dažnas giedojimas šeimoje, be abejo, stiprino Kazimiero religinius įsitikinimus."

Mokyklos Žeimiuose, kaip ir kituose aplinkiniuose sodžiuose, nebuvo, tačiau čia gyveno jauna, graži, vaikų mokslinimui atsidavusi mokytoja Emilija Ruginaitė. Ji vieną kartą vieno, kitą kartą kito, o dažniausiai savo tėvo Kazimiero Ruginio troboje surinkusi savo gimtojo kaimo vaikus mokė juos pradžios mokslų. 1920 m., būdamas devynerių metų, tokią pradžios mokyklą baigė ir Kazimieras Olšauskas. Tų pačių metų rudenį jis išlaikė stojamuosius egzaminus į Plungės gimnazijos antrąją klasę. Tačiau gimnazijos direktorius tėvams patarė, kad dėl jauno amžiaus Kazimierui geriau mokslą būtų pradėti nuo pirmosios klasės. Tėvai, kad ir nenoriai, direktoriaus patarimo paklausė.

Pirmosios dienos, savaitės, mėnesiai, o gal ir visi pirmieji metai gimnazijoje tokio amžiaus vaikui nebuvo lengvi. Naujas gyvenimas, svetima, neįprasta aplinka, begalinis namų ilgesys savotiškai veikė ir formavo vaiko charakterį.

Mamos pasakojimą apie Kazimiero gimnazijos metus prisimena brolis Eduardas:

„Mama turėjo talentą įdomiai pasakoti savo šeimos gyvenimo įdomesnius įvykius. Ji prisimindavo ir Kazimiero gimnazijos laikus. Vienas iš tokių prisiminimų buvo vilkelio istorija.

Tėtis, matydamas, kaip Kaziukas ilgisi namų, pirmaisiais mokslo metais jam padirbino gražų vilkėlį. Tas žaislas turėjo atstoti namus. Jaunasis gimnazistas taip susigyveno su šiuo žaislu, kad pradėjo daugiau laiko praleisti su vilkelio, negu prie knygų. Bet, kai jis buvo jau trečioje klasėje, mama pastebėjo, kad Kazimieras nebeturi vilkelio. Pradėjo teirautis, kas su juo atsitiko. Atsakymas buvo netikėtas:

– Labai gaila buvo vilkelio, bet nutariau atsisveikinti su juo visam laikui, mat priėjau išvados, kad tas žaisliukas trukdo man gerai paruošti pamokas. Pasiėmiau jį, nuėjau į dvaro sodo vidurį, užmerkiau akis, apsisukau tris kartus aplinkui ir iš visų jėgų sviedžiau į tolį. Kur jis nukrito, nežinojau, bet ir žinoti nenorėjau. Parėjęs namo verkiau, kaip geriausią draugą praradęs.

Ši vilkelio praradimo istorija, mamos vaizdingai pasakojama mums, mažiesiems, labai patikdavo, nes visą tą vilkelio sviedimo vaizdą galėjome aiškiai

įsivaizduoti. Po tokio įdomaus pasakojimo mama mums dar paaiškino, kaip reikia taupyti laiką.”

Olšauskų gyvenimas buvo sunkus. Būsimasis Kaziuko tėvas po trijų tarnybos metų caro kariuomenėje (tarnavo Sibire, Čitos mieste) grįžęs namo savo tėvų – Pranciškos ir Vincento Olšauskų – ūkį rado gerokai apleistą. Vėliau vaikams tėvai pasakojo, kad pavasariais arkliai ir karvės tiek būdavo nusilpę, kad jiems dažnai net reikėdavo padėti atsikelti. Tad jauniesiems ūkio šeimininkams – Kazimierui ir Barborai Olšauskams – reikėdavo greitai ir apgalvotai suktis, kad karšinami tėvai būtų pavalgę ir gerai prižiūrimi, sveika augtų kasmet gausėjanti šeimyna, kad, laikui bėgant, būtų perstatyti visi ūkio pastatai. Mažasis gimnazistas Kaziukas atostogų metu, kaip žemaičiai sako, dinderio taip pat nemušė. Kiek galėdamas ir sugebėdamas jis dirbo visus darbus. Kaip atsimena sesuo Magdalena, kartais Kaziukas tiesiog laukė laukdavo rugsėjo pirmosios. Tik nežinia, ar darbai jį tiek nuvargindavo, ar gimnazijos draugų bei mokslų per ilgą vasarą būdavo pasiilgęs.

1922 metais Kaziukas per atostogas grįžo jau dvi gimnazijos klases baigęs, o namuose, lopšyje, vėl kryžstavo ką tik neseniai gimęs broliukas. Per gausybę darbų tėvai ir pakrikštyti jam dar nebuvo suradę laiko. Tik senelė, šeimoje *baba* vadinama, tėvams vis primindavo:

– Kuo jūs tou vāka nekrikštīta laikuot?! Je sosėrgs?! Je numėrs?!”

Mama, nebenorėdama klausytis vis tų pačių uošvės priminimų, vieną dieną pasakė tarnaitei Magdalenai Baužytei:

– Magdelė, važiuokėtau so Kazelė ē pakrikštykėtau tou vāka...

Magdelė, nė žodžio neatsakiusi, tuoj susiruošė. Kazelis – taip pat. Tėvelis pakinkė arklį ir visi kartu išvažiavo į Salantų bažnyčią. Pavakaryje, kai parvažiavo, vos įžengęs į trobą Kaziukas pranešė:

– Parvežėme Eduardą!

Vienuolikametis krikšto tėvelis nė nenujautė, kad dar šią vasarą dėl savo mažojo broliuko – krikšto sūnaus, kuriam jis pats ir vardą išrinko, turės didelį širdies skausmą išgyventi.

– O buvo taip, – lyg vakarykštį įvykį prisimindama ir be jaudulio visa tai perteikti negalėdama, pasakoja sesuo Magdalena, – susirgo mūsų mažasis Eduardėlis. Degė karščiu, veidelį išbėrė šlapiojuantys šašai. Mūsų mama, aštuntąjį vaiką augindama ir dėl mūsų septynių, jau prakutusių, sveikatos didelių rūpesčių neturėjusi, į gydytoją kreiptis neskubėjo. Mūsų tarnaitė – Eduardėlio krikšto mama, iš apydaktarės savo motinos sužinojusi, kad

nuo tokios ligos gelbsti laukinių našlaičių arbata, apie tai papasakojo mūsų mamai. O ši – tuoj pat:

– Magdelė, nubiek, aurėnās i pūdīma ē priskabīk tū blezdingieliu...

Tarnaitė tuoj pat nubėgo ir, priskynusi pilną saują laukinių našlaičių, parnešė namo. Mama iš jų išvirė arbatą ir pagirdė kūdikį. Nebeatmenu, kiek laiko po tos arbatos miegojo mūsų mažasis ligonėlis. Tie išbėrimai ant veido lyg apsausėjo, bet... kūdikis pradėjo dusti, mėlynuoti... Labai gerai atsimenu, kaip išgąstingai mūsų mama sušuko:

– Mėršt vāks! Česluovieli, biek, alkieriov, skrīnės atkaltie, ir grabnīčenē žvakē!

Šis nubėgo, atnešė baltą žvakę, ne grabnyčinę... Mama vėl Česlovą pasiuntė atgal... Atnešė, uždegė... Dideliame išgąstyje sustingo visi namai. Mama nesustodama kalbėjo čia „Tėve mūsų“, čia „Sveika Marija“... O Kaziukas?! Kaziukas, abi rankas į viršų iškėlęs, jas laužydamas maldaudamas šnabždėjo:

– Jėzau, Marija, Juozapai šventas, gelbėkit!

Jo balsas drebėjo, o veidas buvo pilnas išgąščio. Iš visos jo būsenos atrodė, kad ne mažasis Eduardėlis, bet jis pats atsidūrė ant gyvybės ir mirties ribos. Mama tuo metu nustojo kalbėti poteries, paėmė kūdikį, paguldė jį ant pagalvės ir pradėjo supti: aukštyn, žemyn, aukštyn, žemyn... Staiga vaikas atsimerkė, veidelis pradėjo atgauti savo spalvą... Mūsų visų išgąstis atlėgo, vėl į namus pamažu sugrįžo kasdienis mūsų, sveikųjų vaikų, klegesys ir vidinė ramybė. Na, o mažasis Eduardėlis kasdien ėjo geryn...

– Negalima pamiršti, – pasakoja toliau Magdalena, – vieno reikšmingo mūsų vaikystės įvykio – mamos pranašiško sapno. Kazelis tada mokėsi šeštoje gimnazijos klasėje. Vieną vidurnaktį mama pabudo iš klaikaus sapno, iššoko iš lovos ir, susiėmusi rankas, ėmė vaikščioti po trobą, pažadino vyrą ir sako:

– Papunieli, kas atsėtėka so mūsų Kazelė? Aš tėik prasta anou sapnavau... Tuoks solīsės, tuoks sonikės bėsos, plaukās apžielės... Aš sapnė anou ē klauso: „Kazelė, vo kas so tavēm atsėtėka?“ Ons ē pasakė: „Mamalė, aš ont savės rašta parašiau...“

Tą naktį mama nebegalėjo sulaukti, kada pradės švisti. Ji vis vaikščiojo po kambarį ir, žiūrėdama pro langą, vis laukė, kada čia pradės švisti. Vaikščiojo ir vis ragino Tėvelį sakydama:

– Rasintās, Papunieli, to jau kelkės, kinkīk arklus ir važiouk i Plungė? Kas tèn so tou mūsų Kazelė atsėtėka?“

Sulaukęs aušros, Tėvelis pasikinkė arklį ir išvažiavo į Plungę. Mama, pasilikusi namuose, nenustygo vietoje. Kažin kurį iš mūsų mažesniųjų vaikų suvysčiusi ir į glėbį pasiėmusi ji vis bėgiojo iš trobos ant kelio, o iš ten – vėl į trobą. Vis laukė nesulaukdama iš Plungės grįžtančio Tėvelio. Ir tik pavakare, vėl su „glėbeliu“ išbėgusi ant kelio, mama pamatė, kad, aure, ties Mačernių sodyba į kalnelį kumpuodamas, traukdamas vežimą kopia arklys. Nebelaukdama, kol privažiuos prie namų, mama pasileido priešais atvažiuojantį Tėvelį, ir iš tolo, ratų dardesį peršaukdama, ėmė klausinėti:

– No, kas tèn? A gĩvs tebie?

Tėvelis, ūsus į šoną pabraukęs, geranoriškai nusišypsojo ir pasakė:

– Alė nieka tèn nie! Ons, mon išvažiuojint, lig pat kapum tėlta pali-diejė... Prašė, kad To nerūpintumīs...

Tais pačiais 1926 metais Olšauskų šeimoje vienas iš mažesnių vaikų – Eduardas patyrė nepaprastą išgyvenimą. Šis įvykis taip įsirežė į vaiko vaizduotę ir atmintį, kad, praėjus septynioms dešimtims metų, jis jį prisimena taip aiškiai, kad lyg visa tai tik vakar būtų įvykę... Kazimiero jauniesniojo brolio ir krikšto sūnaus Eduardo pasakojime – gyvai aprašyti autentiški gimtojo kaimo vaizdai, senelės švelnumas. Didelė, bene pati didžiausia to švelnumo dalis yra tekusi šios knygos herojui – pirmajam senelės vaikaičiui Kazimierui.

„Man įžengus į ketvirtuosius amžiaus metus, – prisimena Eduardas, – panorau jau išeiti ir iš namų, pamatyti pasaulį už durų slenksčio. Mama tam norui neprieštaravo. Pradėjau lankytis pas Senelę, kuri gyveno po tuo pačiu stogu, čia pat už sienos, mūsų visų vadinamojoje „langinėje“. Kad ją pasiekčiau, pirmiausia turėjau pereiti mūsų priemenę ir kitą patalpą, „kaminu“ vadinamą. Čia vienoj sienoje buvo įmūryta duonos kepimo krosnis, o priešingoje pusėje gana erdvioje nišoje stovėjo didžiulis katilas, kuriame virdavo pašarinius runkelius. Perejus „kaminą“, prasidėdavo senelės priemenė ir toliau durys vedė į jos gyvenamąjį kambarį – „langinę“. Pas Senelę įeidavau be jokių mandagių pasibeldimų. Beveik visada Ją rasdavau ta pačia poza sėdinčią ant lovos krašto su rožiniu rankoje. Aukštai ant sienos kabėjo trys šventųjų paveikslai, kurių vardų nebeprisimenu. Kiekvieną kartą apsilankęs pas Senelę vis žvilgčiodavau į vieną iš tų paveikslų. Mane labiausiai domino ten nutapyto vyro apdaras. Vyras dėvėjo per vieną petį permestą žvėries kailį, o kitas petys buvo visai nuogas. Jau anksčiau Senelė man buvo sakiusi, kad tai didelės drąsos ir teisingumo vyras. Ji pabrėždama vis pakartodavo, jog šis šventasis net ciesoriui išdrįso pasakyti, kad jis mestų savo nedorą gyvenimą. Tai buvo šv. Jonas – Krikštytojas.

Eilinį kartą sulaukusi savo dažno svečio, Senelė keldavosi nuo lovos ir pradėdavo žiūrinėti, kuo mane čia pavaišinus. Dažniausiai iš spintos Ji išimdavo riekę duonos, du molinius dubenėlius ir du medinius šaukštus (juos meistriškai išdroždavo mūsų Tėtis). Sutrūpinusi duoną į dubenėlius, Senelė ją užpildavo saldžiu vandeniu. Po to mudu susėdavome prie nedidelio stalelio vienas priešais kitą ir gardžiudavomės sklindančiu duonos aromatu ir saldžiu patiekalu.

Tie mano apsilankymai Senelę lyg pakeisdavo: ji pasidarydavo judresnė, linksmesnė, šnekesnė. Pasistiprinus man kildavo didelis noras pasižiūrėti pro langą. Netoli sodybos gulėjo mūsų lanka, pilna saulės, žiedų ir drugelių. Senelė, stebėdama mane, įsiterpdavo: „Ženā, vakali, iš kor tēi žeidā?“ Ir, nesulaukusi atsakymo, atskleidavo paslaptį: „Tus žeidus Dēivalis saujuoms mūsa lonkuo išbarstē, vo debeselems lēipē anus palaistītē...“

Šitokiais vaizdingais pasakojimais Senelė mano vaikišką pasaulį veikė itin stipriai ir teigiamai. Kai Ją aplankydavau pavakariais, ir kai vasaros saulė jau būdavo pasislėpusi už netoliese lankos esančios giraitės (mes ją gojumi vadino-me) aukštų medžių, lankos gėlynai pranykdavo. Vietoje jų naujam lankos vaidinimui reikėdavo naujų dekoracijų ir naujų aktorių. Skersai lanką vinguria-vęs Metupėlis buvo pasislėpęs po alksnių, karklų bei žilvičių krūmais. Nešdamas tolyn savo krikštolinį vandenį, jis rūpestingai girdė visai šalia augančius, vos ne į jo vandenį šakas įmerkčius juoduosius serbentus.

Upelis, pajutęs vakaro vėsumą, pro krūmų šakeles pradėdavo skleisti lengvai baltą rūką. Tas greitas vaizdų keitimasis mane traukė ir domino. O čia dar ir senelė: „Matā, Edvardieli, jau zoikis pečius ožkūrē, zoikienē vėrs vakarienē, tujau parbiegs iš laukum zoikelē ē vėsa šeimīnelē valgīs išvėrta potrelē“... Aš, vis laukdamas sugrįžtančių zuikučių ir klausydamas Senelės užkerinčių pasakojimų, nė nepajusdavau, kaip vakaro vėsumoje mūsų lanka tapdavo balta ir nepermatoma. Tada senelė vėl prabildavo: „Matā, jau zoikienē patalelius kluo mažėms sava vākams“... Tie jos pasakojimai ir matomų vaizdų tikrumas neretai ir mane perkeldavo į tikrą sapnų ir pasakų pasaulį. Taip kartą ir nutiko:

Senelė mane, jau giliai įmigusį, pažadino, paėmė į savo glėbį ir, kadangi jau buvo laikas vakarieniauti, ėmė nešti į mūsų trobą. Perėjusi per savo priemenę, Ji atidarė duris į „kaminą“. Ir čia staiga aš tiesiog apstulbau – man pasirodė, kad visas mūsų „kaminas“ nušviestas stipria šviesa, o katilo vietoje dega didžiulis laužas, ir aukšti ugnies liežuviai laižo mūro sieną. Tuo pat metu iš mūsų trobos palengva išeina ilgu, skaisčiai baltu rūbu apsirengęs jaunas vyras, ir, nekreipdamas dėmesio į degantį laužą, lėtais žingsniais prieina prie mūsų namo laukinių durų, atidaro jas, ir palengva išeidamas uždaro (mūsų laukinės

durys buvo į kiemą – rytų pusę). Aš gerai neišžiūrėjau į tą vyriškį, bet mano viduje kažkas tarsi kuždėjo, kad tai mano brolis Kazimieras... Stebėdamas visa tai aš tarsi apmiriau. Tuo pat metu jutau, kad Senelė visai nereaguoja į tai, kas vyksta, ejo toliau, nežiūrint to, kad aš ėmiau rėkti, aiškindamas, kad priekyje – didžiulė ugnis. Senelė paaiškino, kad ji nieko panašaus nemato ir tik paprašė manęs nusiraminti. Kai Ji vėl bandė eiti pirmyn, aš surikau dar garsiau ir pabandžiau išsilaisvinti iš Jos glėbio. Patyrusi tokį pasipriešinimą, Senelė apsisuko ir mes abu grįžome į Jos kambarį.

Namiškiai, nesulaukę manęs grįžtant prie vakarienės, kažkurį iš mano vyresniųjų brolių pasiuntė parsivesti manęs. Tada, žinoma, Senelė jam ir papasakojo apie tą mano regėjimą ir išgastį. Brolis mane išjuokė ir pavadino kvailiuku. Aš buvau per mažas, kad įtikinamai papasakočiau visą įvykį. Kai grįžtant namo, paėmęs mane už rankos vedėsi brolis, tikrai „kamine“ nebuvo nei ugnies, nei žarijų pėdsakų.

Anas matytas vaizdas ir po septynių dešimčių metų tebėra mano atmintyje gyvas ir ryškus. Prisimenant jį, iškyla vis tie patys iki šiol neatsakyti klausimai: kodėl tik aš vienas temačiau, o buvome dviese su Senele? Kas tas vyras baltu rūbu? Ką reiškia ugnis? Ar tai nebuvo žvilgsnis į ateitį? Dar turiu pridurti, kad tai buvo vienintelis regėjimas mano gyvenime. Ir kodėl visa tai pasirodė mažam vaikui – kūdikiui? Dabar man iškyla ir naujas klausimas: ar per Krikšto sakramentą krikštijamasis įgauna kokį ypatingą dvasinį ryšį su krikšto tėvu? Jeigu taip, tai visą aną įvykį galėtume matyti naujoje plotmėje. Nors to regėjimo metu brolio aš ir neatpažinau, tačiau esu įsitikinęs, kad tai buvo mano krikšto tėvas – dabar jau a. a. Kazimieras.”

* * *

Na, o dabar persikelkime į tuos metus, kai Kazimieras Olšauskas buvo gimnazistas. Šitą savo gyvenimo laikotarpį viename laiške, rašytame namiškiams iš tolimojo Sverdlovsko lagerio 1952 m. vasario 10 d., jis prisiminė su ilgesiu. Pradėjęs laišką ištrauka iš lietuvių liaudies dainos „Oi žiba žiburėlis“, toliau rašo: „Brangieji, / Gražiuose Plungės gimnazijos rūmuose traukdavau su klasės draugais šią liaudies dainelę, nenujausdamas, kad ji už dvidešimt penkerių metų taip atitiks mūsų šeimos istoriją. Ir dar vienas įvykis išliko giliai įstrigęs mano atmintyje: baigęs šešias klases, vasaros atostogų metu su Mamyte pėsčias nukeliavau į Kalvarijos atlaidus. Ten nepaprastai susižavėjau vieno jauno kunigo primicijomis ir turbūt mano sielon tada buvo įdiegtas kunigystės pašaukimas. Bet dar ir kitas įvykis liko atmintyje, daug rūpesčių sukėlęs Ma-

mytei. Nuvargusiu po kelionės, atsigulėm viename kieme po obelimi. Staiga mane iš gilaus miego pabudino vasaros lietus. Apsimiegojęs iš karto niekaip negalėjau atgauti pilnos sąmonės ir tuo pat metu kažką tai su išgąsčiu kalbėjau apie savo seserį Magdutę. Pernai prieš savo ligą sapne girdėjau švelniai tariamus žodžius: „Sudie, Kazeli!“ Tie žodžiai buvo taip aiškiai Magdutės balso tembru ištarti, kad aš pabudęs susimąsčiau, ką tai galėtų reikšti. Susirgęs maniau, kad man jau atėjo laikas atsiveikinti su šia žeme. Bet Apvaizdos buvo kitaip lemta...” (Sesuo Magdalena, namuose Magdute vadinama, 1940 m. ištekęs už girininko Alfonso Berčio. 1941 m. jie abu buvo išvežti ir Naujosios Vilnios stotyje išskirti. Magdutė atsidūrė Altajaus srityje, o Alfonsas žuvo antraisiais išvežimo metais. Magdutė bėgo iš tremties, vėliau buvo areštuota, nuteista, po bausmės atlikimo vėl grąžinta į ankstesnę tremties vietą – Altajų. Vėliau sugrįžo į Lietuvą.)

Minėtame laiške kunigas Kazimieras apgailestavo: „Ak, seserėle vargdienėle, tavo dalužė taip skaudžiai mus palietė!”

1928 m., baigdamas gimnaziją, kaip prisimena brolis Eduardas, Kazimieras jau buvo apsisprendęs tapti misionieriumi. Tuo reikalu jau buvo užmezgęs ryšius ir su jezuitais. Tačiau, kai sugrįžęs į namus tėvas papasakojo apie savo planus, mama, viską išklausiusi, susimąstė ir paklausė:

– Sūnieli, vo kumet to momis beaplonkīsi?

Kazimieras atsakęs, kad dabar jo namai jau bus visas pasaulis, o tėvai – bažnyčia, tad gali atsitikti ir taip, kad jis visai tėvų nebeaplankys...

Po šio pokalbio mama labai pergyveno. Jai atrodė, kad visam laikui praranda sūnų. Vėliau buvo surasta išeitis, kaip nuraminti mamą. Kaip tik tuo metu Telšiuose įsisteigė Kunigų seminarija ir Kazimieras ėmė mąstyti, kad būtų gerai jam ten studijuoti. Tačiau... Olšauskai neturėjo pinigų, kad leistų sūnų mokytis seminarijoje. Padėjo prelatas Pranas Urbanavičius, kuris tuo laiku jau dirbo Telšių vyskupijos kurijoje. Daug metų jis buvo Salantų klebonu ir ten pastatydino naują bažnyčią. Su prelato Prano Urbanavičiaus protekcija Kazimieras buvo priimtas į ketvirtąjį seminarijos kursą. Mąstant apie šį Kazimiero pasirinkimą, broliui Eduardui šiandien belieka sopančia širdimi pasakyti: „O, Viešpatie, Tavo keliai ir planai mums nežinomi! Afrikos ar Pietų Amerikos džiunglės gal ir būtų tave išsaugojusios, o gal?..”

Beveik kasmet, parvažiavęs atostogų, Kaziukas namuose rasdavo naują šeimos narį.

„Prisimenu, – pasakoja Eduardas, – kai jis pirmus metus mokėsi Kunigų seminarijoje, gimė dar vienas broliukas. Parvažiavęs atostogų, vos įžengęs į

trobą, Kazimieras pirmiausia priėjo prie jauniausiojo, pasilenkęs pabučiavo jį, paėmė į rankas, iškėlė aukštyrą ir, mums, mažiesiems, pasakė:

– Žiūrėkit, vaikai, koks gražus broliukas!”

Klieriku būdamas Kazimieras mėgo dirbti su kaimo jaunuomene. Beveik kas vasarą mūsų sodyboje vykdavo kaimo gegužinės – ir visada su prakalbomis, su vaidinimais, dainomis. Visos anų dienų dainos – „Kur bakūžė samanota“, „Sėdžiu už stalelio“, „Kai numirsiu, man pakaskit“ ir daug kitų buvo ne ko nors kito, o Kazimiero atvežtos į mūsų kaimą. Sugrįš jis atostogų ir, žiūrėk, po kelių repeticijų mūsų namiškių choras jau traukia naują dainą. O mes, jaunesnieji, ganydami gyvulius, po to nuo saulės užtekėjimo iki nusileidimo plėšdavome tas dainas iki užkimimo ir kol jos nusibosdavo ne tik mums, bet ir paukščiams. Taip tos naujosios dainos mūsų šeimoje įgaudavo ir įvairiausias variacijas.”

* * *

Telšių kunigų seminariją Kazimieras Olšauskas baigė 1932 m. Dėl jauno amžiaus į kunigus iš karto jis nebuvo išventintas. Vos baigusį seminariją jį pasiuntė studijuoti į Italiją. Filosofiją ir teologiją Kazimieras studijavo nuo 1932 iki 1936 metų Gregorianumo universitete Romoje ir jį baigęs gavo teologijos daktaro laipsnį. Jo disertacijos tema buvo „Tobulumo sąvoka šv. Povilo laiškuose“. Kunigu K. Olšauskas buvo išventintas 1934 m. spalio 28 d. šv. Petro Kanizijaus bažnyčioje Romoje.

1936 m. grįžęs į Lietuvą, K. Olšauskas buvo pakviestas į Telšių Kunigų seminariją dėstyti Šv. Raštą ir teodiciją. Žemesniuose seminarijos kursuose jis dar dėstė ir lotynų bei vokiečių kalbas. Profesoriaudamas Telšių kunigų seminarijoje nuo 1937 m. jis redagavo „Žemaičių Prietelių“ ir šiame leidinyje paskelbė daug savo straipsnių. Brandžiausius darbus jis spausdindavo „Židinyje“, „Tiesos kelyje“, keliuose kituose leidiniuose. Gyvendamas Telšiuose jis parašė ir išspausdino prelato Prano Urbanavičiaus biografiją, išleido knygeles „Apie krikščioniškąją moterystę“ (1937 m.), „Apie religinį kataliko gyvenimą“ (1938 m.).

Kunigas Kazimieras Olšauskas buvo nepaprastai prisirišęs prie tėviškės. Suradęs bent mažiausią galimybę jis čia užsukdavo – kad ir labai trumpam. Tėviškėje jis būdavo ypač geros nuotaikos ir čia puikiai pailsėdavo.

– Mums augant, – prisimena brolis Eduardas, – jo prisirišimas prie namų ir rūpinimasis savo broliais bei seserimis nesumažėjo. Jo remiami vietu net keturi lankėme įvairias mokyklas.

Kunigo Kazimiero geraširdiškumas neapsiribojo vien savo šeima. Vienkartine parama jis yra sušėpęs daugelį moksleivių. Tokiais dalykais jis nesiėmė. Tik iš kitų vėliau sužinojome, kad jis turėjo ir nuolat šelpiamų studentų. Kunigas K. Olšauskas visada labai vertino mokslą ir tautos ateitį siejo su išsilavinusiais Lietuvos žmonėmis.

Tai, kaip jis rūpinosi vargšais, bene geriausiai parodo toks atsitikimas: šienavome toličiau nuo namų esančią lanką. Kartu buvo ir kunigas Kazimieras, nes grėbti šieną buvo jo mėgiamiausias darbas. Saulei pakrypus vakarop, jis padėjo grėblį ir pasakė einąs pasivaikščioti. Pievų takeliu kun. Kazimieras pasuko į nepertoliausiai buvusią apšėpusią trobelę, kurioje gyveno be galo varginga šeima. Po geros valandos jis grįžo atgal ir pasigyrė, kad užsisakęs šiaudinę skrybelę. Ir tikrai: po kelių dienų jis jau turėjo naują skrybelę, nupintą iš ruginių šiaudų. Mes, jaunesnieji, stebėjomės, kam jam tokia, nes Salantų krautuvėse buvo daug gražesnių. Po to jis kiekvieną vasarą įsigydavo vis naują šiaudinę skrybelę. Prisiminęs tai, aš tik dabar suprantu, – sako brolis Eduardas, – kad ne ta skrybelė jam rūpėjo, bet didelis anos šeimos vargas. Nepriteklių ir jis, Kazimieras, jaunystėje buvo patyręs, todėl ir anos šeimos vargą suprato. Iš kitų žmonių teko girdėti, kad anos šeimos senelė – tikroji skrybėlių pynėja labai šiltai atsiliepdavo apie kunigą Kazimierą.

Kazimieras Olšauskas buvo giliai religingas. Parvykęs tėviškėn atostogų, bet koku oru vykdavo į Salantus ar Šateikius atlikti kunigo pareigą – aukoti šventas Mišias. Kasdien jis valandų valandas praleisdavo skaitydamas brevijorių. Gražią vasaros dieną, nusivilkęs kunigo sutaną, užsimovęs šiaudinę skrybelę, laikydamas rankoje brevijorių po atviro dangumi jis garbindavo Dievą. Taip vaikščiodamas po tėviškės laukus ir būdamas toliau nuo jų, pasak sesers Emilijos, jis pindavo ir ateities planus. Kunigas Kazimieras dažnai užkopdavo ir ant Žemių kaime esančio Kurcinės kalno, pasakodavo apie ten esančius senkapius. Jam ta vieta labai patikdavo. Ateityje ant šio kalno jis norėjo pastatyti bažnytelę ir senatvėje pats netoli jos apsigyventi.

Kunigas Kazimieras Olšauskas gyveno Nepriklausomos Lietuvos metais, patyrė vokiečių ir rusų okupaciją. Pirmasis laikotarpis buvo pats ryškiausias, šviesiausias ir laimingiausias jo gyvenime, nes būtent tada išsiskleidė visos jo dvasinės ir kūrybinės jėgos. Neilgai jis tęsėsi... Pradėtus darbus pristabdė, o vėliau ir visai nutraukė Antrojo pasaulinio karo sumaištis ir 1940-ųjų metų sovietinė okupacija. Ji K. Olšauskui, kaip ir daugeliui kitų Lietuvos šviesuomenės žmonių, tapo ir asmeninio gyvenimo tragedija. Įvedus sovietinę valdžią Lietuvoje, tuojau pat buvo pradėti uždarinėti vienuolynai, kunigų semi-

narijos. Uždaryta buvo ir Telšių kunigų seminarija. Po to kunigas K. Olšauskas laikinai persikėlė gyventi į Salantus. Antraisiais rusų okupacijos metais jis vėl grįžo į Telšius. 1941 m. birželio 23 d. vokiečių kariuomenei jau išengus į Lietuvą, kunigas Kazimieras Olšauskas, tuo laiku einantis Telšių katedros klebono pareigas, bolševikų buvo areštuotas ir apkaltintas dalyvavęs apšaudant rusų kariuomenę. Telšių kalėjime jį tardė apie tris valandas, grasino sušaudyti. Apie tą įvykį Kazimieras vėliau trumpai užsiminė savo 1941 m. išleistoje knygutėje „Krikščioniškoji Žemaičių didybė“. Čia rašoma: *„Tik per plauką pavyko nuo mirties išsigelbėti“*. Prisimenu savo mamos, kuri buvo a. a. kunigo Kazimiero teta ir krikšto motina, pasakojimą, kuris papildė šiuos žodžius: *„Kunigą Kazimierą vienas ginkluotas pareigūnas jau vedė uždaryti į kalėjimo kambarą. Tačiau tuo metu pro šalį ėjo kunigui gerai pažįstamas kalėjimo tarnautojas. Šis stabtelėjo ir, paklauses, kur tą žmogų veda, įsakė kunigą paleisti.“*

1941 m., užėjus vokiečiams, Telšių kunigų seminarija buvo vėl atidaryta. Kunigas Kazimieras grįžo profesoriauti ir iki 1944 m. (antrosios rusų okupacijos) seminarijoje dirbo dar ir prefektu. Tuo laikotarpiu jis parašė ir išleido knygėlę „Krikščioniškoji Žemaičių didybė“. 1941 m. Telšiuose ėjusiam „Žemaičių žemės“ laikraštyje buvo išspausdintas ciklas kunigo K. Olšausko redaguotų straipsnių „Išvežtieji žemaičiai“.

Taip bedirbant atėjo 1944-ųjų metų vasara... Frontas iš Rytų kaip juodas nerimo ir siaubo debesys kasdien vis labiau artėjo prie Žemaitijos. Kuriam laikui jis stabtelėjo prie Šiaulių, kur tuo metu virė aršūs mūšiai. Rusų pajėgos miestą tai užimdavo, tai vėl palikdavo.

Artinantis frontui, kunigas Kazimieras dažnai parvažiuodavo tėviškėn.

„Vieno tokio apsilankymo metu, – pasakoja sesuo Emilija, – Kazimieras visą naktį negalėjo užmigti. Atsikėlė, įėjo į kambarį, kuriame aš miegojau, ir ėmė neramiai po jį žingsniuoti. Man pabudus išsitarė, kad jo pažįstami ruošiasi laiveliu plaukti į Švediją ir kviečia jį vykti kartu. Supratau, kad sunerimęs brolis nori išgirsti, ką aš manau apie tokį atsitraukimą. Patariau bet koku atveju trauktis į Vakarus, nes supratau, kad į Lietuvą sugrįžę komunistai su Kazimieru tikrai susidoros, nes negalės jam dovanoti už oficialiai paskelbtą tiesą apie bolševikų žiaurumus pirmosios okupacijos metais.“

1944-ųjų metų spalio aštuntosios rytą visi namuose buvę kunigo Kazimiero broliai ir sesuo Emilija pasitraukė į Vakarus. Tėvai iš Lietuvos trauktis atsisakė. Kunigas Kazimieras Olšauskas, kaip ir kita didžioji Žemaitijos dvasininkijos dalis, į Vakarus neišvyko. Jis iki pat 1945-ųjų pabaigos dirbo Telšiuose.

Olšauskų namai pustuščiai ilgai nebuvo – ten įsikūrė pafrontės rusų štabas. Vokiečiams atkakliai laikantis prie Klaipėdos ir Liepojos, tas štabas Žemiuose veikė iki pat karo pabaigos. Tuo metu senieji Olšauskai buvo sugrįsti į mažą kambarėlį – alkierių. Šiek tiek didesniame kambaryje – langinėje – gyveno vokiečių iš Rusijos evakuota rusė Rižikova su keturiais vaikais. Visus kitus kambarius – erdvią virtuvę ir klėtį – buvo užėmę kariškiai.

Tą patį 1944-ųjų rudenį, spalio mėnesio pabaigoje, bene savo kunigystės dešimtmečio sukakties proga (Kazimieras į kunigus buvo įšventintas 1934 m. spalio 28 d.) K. Olšauskas aplankė savo tėvus. Neturėdami kur svečio pernaktinti, tėvai štabo viršininko paprašė, kad jų sūnui leistų pernaktvoti viename iš kariuomenės užimtų kambarių. Man tą dieną kartu su kunigo Kazimiero mama teko tvarkyti tą kambarį. Gerai atsimenu, kaip Kazimiero mama ėmė iš mažos skrynios baltus kaip sniegas skalbinius ir su didele meile rūpestingai klojo lovą, gerai išpurė pagalvę, atidžiai išlygino kiekvieną paklodės ir užvalkalco raukšlę. Stebint, su kokia meile visa tai buvo daroma, man atrodė, kad lova klojama ne trisdešimt trejų metų vyru, bet... ką tik gimusiam mažyliui. Dabar, kai jau pati savo vaikus išauginau, suprantu, kad kitaip ir būti negalėjo, nes mylinti motina visada savo vaiku lyg kūdikiu rūpinasi... O gal? O gal motinos širdis nujautė, kad savo pirmagimiui patalą kloja paskutinį kartą?

Tą dieną apie kunigo atvykimą sužinojęs štabo politinis vadovas užsimanė su juo pasikalbėti. Kunigas Kazimieras bandė to pokalbio išvengti, aiškindamasis, kad nemoka rusų kalbos. Tačiau politrukas (štabo politinis vadovas) – vyresnysis leitenantas neatstojo ir kunigo tėvui liepė jį pokalbį išversti. Vėliau, prisimindamas tą pokalbį, kunigo tėvas pasakojo, kad politrukas užklausęs, ar Kazimieras studijavęs marksizmą-leninizmą. Kunigas pasakęs, kad ne, ir paaiškinęs, kad studijavęs teologiją. Tada politrukas, sukdamas pirštu apie savo smilkinį, ištaręs:

– Tuščia tavo galva...

Nepraėjus nė mėnesiui po kunigo Kazimiero apsilankymo namuose, Olšauskai iš savo namų buvo visai išvaryti. Apie tai, kad nedelsiant turi apeleisti namus, jiems vieną vakarą pranešė netikėtai pasirodę trys vyriškiai, tarp kurių buvo ir Žemių kaimo seniūnas Julius Kazlauskas.

Ir išėjo du senukai į juodą rudens naktį, į klaikią tamsą, su savimi tik kryžių, maldaknygę ir duonos kepalą pasiėmę...

1946-ųjų metų pradžioje kunigas K. Olšauskas, lyg nujausdamas, kad juo jau domisi KGB, iš Telsių išvažiavo į Kulių (Plungės valsčius) pas gerai pažįstamą Kulių kleboną Klovą. Čia pabuvęs apie du mėnesius išvažiavo į

Veivirženus, kur klebonavo jam gerai pažįstamas kunigas Jurgis Galdikas. Čia K. Olšauskas gyveno iki pat suėmimo.

Praejus daugiau kaip pusei amžiaus nuo tų įvykių, vartome archyvinius dokumentus ir iš jų daug ką įdomaus sužinome apie tolesnį kunigo Kazimiero likimą: 1946 m. vasario 12 d. Telšių KGB operatyvinis tardytojas jaunesnysis leitenantas Raškevičius apklausė Kauno dvasinės seminarijos aštunto kurso moksleivį Joną Bielskį, gyvenantį Kaune, Rotušės gatvės 12-ame name (g. 1922 m. Telšių apskrities Luokės valsčiaus Bašvydžių kaime), kuris į tardytojo klausimą „*Ką Jūs pageidaujate pranešti NKGB organams?*“ atsakė:

„Aš NKGB organams noriu pranešti: 1942 m. man, besimokančiam Telšių dvasinės seminarijos IV-ame kurse, teko perskaityti brošiūrą „Krikščioniškoji Žemaičių didybė“ kurios autorius pasirašė slapyvardžiu „Daktaras K. Alšėnas“. Tikrumoje paminėtos brošiūros autorius yra Telšių kunigų seminarijos profesorius Olšauskas Kazimieras.“

Jonas Bielskis taip pat patvirtino, kad iki Tarybų valdžios paskelbimo Lietuvoje – 1940 m. – profesorius K. Olšauskas buvo „Žemaičių Prieteliaus“ redaktorius ir kad jis parašė daugelį šio leidinio pagrindinių straipsnių.

1946 m. lapkričio 19 d. Telšių NKGB operatyvinis darbuotojas jaunesnysis leitenantas Pivovarovas apklausė kitą liudytoją – Telšių vyskupijos spaustuvės darbuotoją Valę Blažienę, gyvenusią Telšių mieste, Luokės gatvės 4-ame name (g. 1909 m. Telšių valsčiaus Kiršės kaime, išsilavinimas – keturios pradžios mokyklos klasės). Ji patvirtino, kad K. Alšėnas tikrai yra kunigas Kazimieras Olšauskas.

Tuo pačiu metu buvo apklausta dar viena vyskupijos spaustuvės darbuotoja – Lukošūtė, kuri papildomai patvirtino, kad Daktaras K. Alšėnas yra Telšių dvasinės seminarijos profesorius kunigas Kazimieras Olšauskas.

Remdamasis šių trijų liudytojų: Jono Bielskio, Valės Blažienės ir Lukošūtės – parodymais, 1946 m. gruodžio 11 d. Lietuvos TSR VRLK DVMV pirmojo skyriaus viršininkas kapitonas Čečurovas priėmė tokį nutarimą: „Olšauską Kazimierą, sūnų Kazimiero, gyvenantį Kretingos apskrityje, areštuoti ir padaryti kratą“. Po šiuo nutarimu pasirašė jis pats, o po rezoliucija „Sutiko“ – Lietuvos TSR VRLK DVMV „O“ skyriaus viršininkas papulkininkis Šliapnikovas ir Lietuvos TSR VRLK DVMV tardymo skyriaus viršininkas Soloidas.

Kunigą Kazimierą Olšauską areštavo 1946 m. gruodžio 24 d. – per pačias Kūčias.

Tą rytą kunigas, kaip įprasta, atėjo į bažnyčią, ir, apsirengęs liturginiais rūbais, jau ruošėsi eiti aukoti šventas Mišias, kai į bažnyčios zakristiją įėjo vyriškis ir pasakė, kad miestelyje esąs silpnas ligonis, ir paklausė, ar kunigas negalys pirma eiti pas ligonį?... Kunigas sutiko. Jis pasiėmė Švenčiausiąjį ir apsirengęs išėjo. Beeinatį per šventorių kunigą pasitiko kitas saugumo darbuotojas ir paliepė eiti prie sunkvežimio, lipti į jį ir nespriešinti, nes esąs areštuotas...

– Matai, – šaipydamiesi pasakė saugumiečiai, – nuo arešto nė Dievas neapsaugojo...

Kunigą pradėjo tardyti dar prie mašinos. Šis nepratarė nė žodžio. Nesulaukdami jokio atsakymo kunigą areštuoti atvažiavę saugumiečiai ėmė niršti. Tuo metu prie mašinos prisitartino Veiviržėnų bažnyčios klebonas Jurgis Galdikas ir ėmė juos raminti, paaiškindamas, kad kunigas turįs Švenčiausiąjį Sakramentą ir dėl to negalys kalbėti. Po to K. Olšauskas suklupo prie sunkvežimio ir priėmė Švenčiausiąjį... Atsistojęs ištare: „Tegyvuoja Kristus Karalius!“ Tai buvo pirmoji kunigo Kazimiero komunija, jam pradedant nelaisvės Golgotą.

Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, kunigo K. Olšausko giminėms KGB archyvuose pavyko surasti tais metais saugumiečių sudarytą kunigo Kazimiero Olšausko kaltinamąją bylą (Nr. 8706, arch. Nr. 10122/3), pasidaryti jos kopiją. Minėta byla – didelė rusiškai prirašytų popierių krūva, į kurią įdėti nutarimai dėl kunigo K. Olšausko arešto, kardomosios priemonės priėmimo, du asmeniniai kratos protokolai, du aktai (viename nurodyta, kad kratos metu rasta 6250 rublių, antrame pažymėta, kad areštuotasis jokio turto, kurį reiktų aprašyti, neturi), liudininkų apklausos bei areštuotojo tardymo protokolai, kiti dokumentai ir galiausiai – LTSR Aukščiausiojo teismo posėdžio protokolas, teismo nuosprendis. Iš viso byloje yra apie 100 lapų.

Ką mąstė pirmosiomis suėmimo dienomis, savaitėmis kunigas Kazimieras, kokia buvo jo savijauta vėlesniais tardymo mėnesiais?

Nepavyko surasti nė vieno žmogaus, kuris tuo metu su kunigu Kazimieru būtų bendravęs ir ką nors daugiau žinotų apie jo dienas, praleistas už grotų. Viena aišku, kad pirmosiomis arešto dienomis jis buvo labai sukrėstas. Matyt, norėdami iš karto kunigą palaužti morališkai, NKVD-istai jo areštui pasirinko šv. Kūčių dieną, o tardymų pradžia – šv. Kalėdas. Apie sunkią kun. K. Olšausko vidinę būseną galima spręsti iš jo parašų po asmeninės kratos aktu ir tos pačios dienos tardymo protokolo lapais.

Telšių kalėjime kunigą Kazimierą tardė jaunesnysis leitenantas Raškevičius. Nuo pat pirmųjų tardymo valandų – 1946 m. gruodžio 25 d. 22 val.

30 min iki gruodžio 26 d. 3 val. kunigas Kazimieras žinojo, kad jis kaltinamas tuo, jog karo metais parašė ir išleido brošiūrą „Krikščioniškoji Žemaičių didybė“, knygą „Prelatas Pranas Urbanavičius“ ir daugelyje „Žemaičių žemės“ laikraščio numerių buvo išspausdintas jo redaguotas straipsnis „Išvežtieji žemaičiai“. Kunigui buvo aišku ir tai, kad saugumui žinoma tikroji Dr. K. Alšėno pavardė...

Telšių kalėjime kunigo K. Olšausko ilgai nelaikė. 1947 m. sausio 7 d. jis jau buvo tardomas Vilniaus saugumo kalėjime. Per visą naktį jį tardė trečiojo tardymo skyriaus viršininko pavaduotojas vyresnis leitenantas Golicinas, surašęs dešimties puslapių protokolą, susidedantį iš 28 jo klausimų ir iš tiek pat kunigo Kazimiero atsakymų. Kaip nurodyta byloje, jis, kaip ir anksčiau, buvo kaltinamas „antitarybine agitacija ir šmeižikiškais prasimanymais apie tarybinę valdžią“. Štai keletas tardytojo klausimų ir kunigo K. Olšausko atsakymų:

Klausimas: *Ar mokate rusų kalbą ir ar galėsite šia kalba duoti savo parodymus?*

Atsakymas: *Rusų kalbą aš moku ir galėsiu ja duoti parodymus.*

Klausimas: *Prieš ką buvote nusiteikęs rašydamas brošiūrą „Krikščioniškoji Žemaičių didybė“ ir straipsnį „Išvežtieji žemaičiai“?*

Atsakymas: *Brošiūra ir straipsnis buvo nukreipti prieš Tarybų valdžią, prieš bolševikus ir prieš lietuvius, padedančius Tarybų valdžiai.*

Klausimas: *Kokią apdovanojimą jūs gavote už antitarybinės brošiūros parašymą?*

Atsakymas: *Antitarybinę brošiūrą aš rašiau ne dėl apdovanojimo.*

Klausimas: *Išleistą brošiūrą jūs pasirašėte savo pavarde?*

Atsakymas: *Aš ją parašiau slapyvardžiu – daktaras „Alšėnas“. Tai aš padariau todėl, kad mano pavardė Olšauskas yra slaviška. Be to, aš nenorėjau, kad asmenys, skaitę brošiūrą, žinotų jos tikrąjį autorių, t. y. mane. Aš turiu pastebėti, kad slapyvardį daktaras „Alšėnas“ aš naudojau ir anksčiau.*

Klausimas: *Kada?*

Atsakymas: *Iki Tarybų valdžios įkūrimo Lietuvoje aš vyskupo Staugaičio buvau paskirtas laikraščio „Žemaičių Prietelius“ redaktoriumi, kuriame daug straipsnių pasirašydavau slapyvardžiu daktaras „Alšėnas“, dalį straipsnių pasirašydavau ir savo pavarde arba inicialais K. O.*

Klausimas: *Jūs aršiai neapkenčiate Tarybų valdžios, todėl ir dirbote antitarybinį darbą? Jūs pripažįstate tai?*

Atsakymas: *Lietuvos įjungimą į Tarybų Sąjungos sudėtį 1940 metais aš laikau kaip jos okupaciją. Tarybų valdžia man nepriimtina todėl, kad ji persekioja religiją, taiko represijas prieš kunigus. Didžioji jų dalis yra represuota be kaltės.*

Klausimas: *Jūs visokį antitarybinį šmeižtą, parašytą brošiūroje, nelaikote šmeižtu?*

Atsakymas: *Taip, nelaikau! Brošiūroje „Kriščioniškoji Žemaičių didybė“ ir straipsnyje „Išvežtieji žemaičiai“ parašyti faktai yra teisingi. Brošiūrą ir straipsnį aš rašiau sąmoningai.*

Klausimas: *Ar jūs įvykdėte dar kitų nusikaltimų prieš Tarybų valdžią? Papasakokite apie tai.*

Atsakymas: *Išskyrus tai, ką esu pasakęs, kitų nusikaltimų prieš Tarybų valdžią nepadariau.*

Klausimas: *Nepadarėte ar nenorite apie tai pasakoti?*

Atsakymas: *Nepadariau!*

Po šio tardymo vyr. leitenantas Golickas parašė apkaltos nutarimą, kuriame pažymima:

„Olšauskas Kazimieras, sūnus Kazimiero, Lietuvos TSR okupavus vokiečiams, Telšių ir kitose apskrityse vykdė aktyvią antitarybinę agitaciją. Tuo tikslu rašė šmeižikiškas brošiūras ir straipsnius. Asmeniškai platino antitarybinę literatūrą tarp savo pažįstamų ir tarp Telšių dvasinės seminarijos klausytojų.“

Visų kitų tardymų, kurie tęsėsi iki 1947 m. vasario 18 d., klausimai buvo tokie, kokius tardytojas būtų galėjęs pateikti kiekvienam kunigui: „Kokie buvo sanykiai su vyskupais Ramanausku, Borisevičiumi? Kodėl išvažiavote iš Telšių? Papasakokite biografiją“.

Pasakodamas apie save, kunigas Kazimieras nieko neužsiminė apie į Vakarus pasitraukusius savo brolius ir seserį – tikriausiai tai jis sąmoningai nutylėjo, norėdamas, kad rusai neimtų persekioti Lietuvoje likusių jo gimiinių, ypač tėvų. Neprasitarė jis ir apie tai, kad sesuo Magdalena su vyru 1941 m. išvežta į Sibirą. O gal ir pasakė, gal tik tardytojas, nenorėdamas patvirtinti vieną iš daugelio faktų, paminėtų straipsnyje „Išvežtieji žemaičiai“, tyčia protkole šito neužrašė?

Kazimiero Olšausko kaltinimas aktyvia šmeižikiška antitarybine agitacija kaip kokia juoda gija ėjo per visą tardymą – nuo pat arešto iki 1947 m. vasario 18 d., kai tardytojas vyr. leitenantas Golickas protokole nurodė, kad Kazimieras Olšauskas už jo padarytą nusikaltimą trauktinas baudžiamo-

jon atsakomybėn pagal RFSR baudžiamojo kodekso 58–10 straipsnio antrąją dalį. Tą dieną jis parašė ir nutarimą apie daiktinių įrodymų prijungimą prie bylos. Šiuo dokumentu nutarta brošiūrą „Krikščioniškoji Žemaičių didybė“, knygą „Prelatas Pranas Urbanavičius“ ir straipsnį „Išvežtieji žemaičiai“, kurie yra Lietuvos TSR MGB, prijungti prie tardymo bylos Nr. 8706 kaip daiktinius įrodymus.

1947 m. gegužės 12 d. įvyko Lietuvos TSR Aukščiausiojo teismo uždaras posėdis, kuriam pirmininkavo Koriukova, dalyvavo liaudies teisėjai Senkevičius ir Ivanovas bei prokuroras Bogačiovas, advokatas Misevičius, sekretorė Larionovič. Teisminė kolegija, susipažinusi su K. Olšausko byla, 1947 m. gegužės 12 d. nusprendė: *„Olšauską Kazimierą Kazimiero s., gimusį 1911 m., pripažinti kaltu pagal RFSR BK 58–10 straipsnio antrąją dalį ir nubausti dešimčiai metų laisvės atėmimo su turto konfiskavimu, bausmę atliekant lageriuose, penkeriems metams be teisių“*.

Faktiškai kunigui K. Olšauskui tai buvo mirties nuosprendis...

Po teismo posėdžio kunigas Kazimieras buvo išvežtas į Klaipėdos kalėjimą, kur buvo laikomi ir kiti jau nuteisti kaliniai. Iš čia jie buvo varomi dirbti į Klaipėdos faneros fabriką. Visa tai neaplenkė ir kunigo K. Olšausko. Po to jis atsidūrė Vilniaus persiuntimo punkte. Tą faktą patvirtina buvęs politinis kalinys Kazimieras Paškevičius. Štai ką jis rašo: *„1948 m. sausio pabaigoje etapu iš Panevėžio kalėjimo mus atvežė į Vilniaus persiuntimo kalėjimą. Kalinius po pirties išskirstė po kameras. Toje, į kurią įvedė mane, buvo gal keli šimtai vyrų. Jų tarpe ir trys kunigai: Rauda, Gustas ir Kazimieras Olšauskas – už pirmuosius jaunesnis, malonaus veido, svajingai ramių akių, tikras dvasiškis. Išbuvome toje kameroje daugiau kaip mėnesį, bet arčiau su juo bendrauti neteko. Kovo pradžioje mus apžiūrėjo medicininė komisija ir buvo aišku, kad greitai bus etapas iš Lietuvos... Visi jau ruošėsi, o dvasiškiečiai klausė išpažinčių. Kunigas K. Olšauskas kameroje aukėjo šv. Mišias ir pasakė graudulingą pamokslą. Tai buvo prieš pat šv. Kazimierą. Kovo ketvirtąją, per pačias Kazimierines, palikome Lietuvą. Kol pasiekėme centrinį persiuntimo lagerį – Turinską, kelionė truko daugiau kaip tris savaites. Turinskas – taigoje, į šiaurę nuo Sverdlovsko, tarp Tūra ir Tauda upių. Čia atšventėme ir šventas Velykas, nes mes turėjome teisę po ilgos ir sunkios kelionės tris savaites pailsėti, pabūti taip vadinamame „karantine“. Tačiau juo pasinaudoti mums nebuvo lemta. Praėjus gal savaitei nuo mūsų poilsio pradžios, kriminaliniai kaliniai – vagys, kai vakarieniavome valgykloje, nukirpo apšvietimą ir, norėdami pasigrobtį mūsų „turtą“, užpuolė baraką. Žinia apie tai mus pasiekė greitai. Nubėgę prie bara-*

ko, gal kiek perdaug „pamokinome“ tuos vagis. Įsikišo net ir lagerio valdžia, ir jau kitą dieną mus visus išrikiavo aikštėje. Pagal nuožiūrą šio incidento „kaltininkus“ (mus) atskyrė, nukapojo paltų skvernus ir tuoj pat išvežė gilyn į taigą. Keistai atrodė po tokio mūsų drabužių išdarymo, nes ant kaladės padėtą drabužių kirviu sunku lygiai nukirsti. Virš kelių kabojo pamušalų ir vatos liežuviai. Vieni iš kitų juokėmės ir nebebuvo nusiminę, nes negalvojome, kad tuoj pat prasidės sunkus, žiaurus gyvenimas. Kunigo Kazimiero paltas taip pat nuo kirvio nukentėjo, tačiau kunigas jam būdingos šypsenos ir toliau neslėpė. Kol pasiekėme lagerį „Novyj Markino“, mums teko ir sutemus eiti gal tris valandas per storą, šlapią sniegą. Pernakvojus vėl visus išrikiavo ir išskirstė pagal specialybes ir brigadas. Aš stovėjau greta kunigo K. Olšausko, mat ir šis ramus, taurus žmogus pateko į „kaltininkų“ sąrašą. Kai jo karininkas paklausė, kokia specialybė, jis ramiai ir drąsiai atsakė: „sveščenik“ (kunigas).

Man čia pasisekė, nes zonoje buvo reikalingas dailininkas. Kiti vyrai sunkiai dirbo miške. Kazimierui, nepratusiam prie sunkių darbų, buvo nelengva. Dvasiškai į ką nors atsiremti – pasikalbėti iš širdies jam taip pat nebuvo sąlygų (vyresnio amžiaus inteligentų čia nebuvo). O mes, tokie dvidešimtmečiai, su juo kalbėtis gal ir nedrįsime – vis tiek kunigas, profesorius, kaip jį vadinome, – „ne mūsų nosiai...“

1948 metų vasarą vėl mus pervežė į kitą lagerį – „Staryj Markino“. Čia ir aš jau dirbau miške. Krovėme į vagonus rąstus. Mūsų, pakrovėjų, brigadoje buvo ir kunigas K. Olšauskas. Tų pačių metų pabaigoje vėl mus parvežė į taigos lagerį „Podgornyj“. Čia irgi, kiek pamenu, buvo kunigas K. Olšauskas. 1949 m. pavasarį patekome į lagerį „Okuniovo“. Po kurio laiko, kai Turinsko lageryje susitikome su iš Lietuvos atvažiavusiais vyrais, kunigo K. Olšausko nebebuvo. Vyrai pasakojo, kad jis žuvęs taigoje, o vėliau – nepamenu, kas sakė –, kad jį suspaudė tarp vagonų ir ten mirė. Ar tai praeinant tarp vagonų, ar juos sukabinėjant... Šį darbą dažniausiai tekdavo atlikti nakties metu.

Mums visiems ši žinia buvo labai skaudi, atmintyje išlikusi iki šiol.”

Apie tolimesnį kunigo Kazimiero Olšausko gyvenimą lageryje pasakoja jo paties rašyti, iki šiol išsaugoti laišakai tėvams ir pažįstamiems į Kretingą.

1952 m. lapkričio 15 d.

(Laiškas tėvams)

„Norėčiau, kad šis mano laiškas atstotų mano asmeninį apsilankymą šv. Kalėdų ir Naujųjų metų šventėse. Karštai sveikinu abu, bedūmojančius savo

kambarėlyj ir belaukiančius mūsų atsakymo iš rytų šalelės. Aš čia tebegyvenu sveikas ir su gera nuotaika dirbu miške. Šiomet gerai uždirbau, todėl nutariau ir Jums padėti. Neseniai gavau pranešimą, kad spalio tryliktą dieną Tėvelio adresu pasiūsta pirmoji pašto perlaida dviejų šimtų rublių sumoje. Apie tai aš jau buvau minėjęs vasaros pabaigoje ir labai atsiprašau, kad taip ilgai turėjot laukti. Kas nuo manęs priklauso, stengiuosi savo pažadus išpildyti nedelsdamas. Prieš trejetą savaitių gavau Mamytės siuntinį, siųstą spalio dešimtą dieną. Supratau, kad dar tebegyvenate visi kupetoj. Na, ir gerai, kad Almutė apsikentė su senaisiais įnamiais!

Paskutinį Tėvelio laišką gavau rugpjūčio gale. Matyt, Jam nelengva vedžioti plunksną į visas keturias puses. Nuo sesers ir brolių laiškų nebesulaukiu. Galbūt, čia mano kaltė, nes retai kada beparašau. Prašau perduoti mano geriausius linkėjimus! Šio mėnesio pradžioje kretingiškė geradarė prisiuntė guminius aušlinukus. Jie pravers pavasarį. O dabar pas mus žiema. Storai prisnigo. Iš ryto dažnai būna trisdešimt su viršum laipsnių speigo. Esu apsirengęs šiltais vatiniais rūbais ir nešioju veltinčius. Maitinuosi sočiai. Krautuvėj galima apsirūpinti duona, mėsa ir kitomis gėrybėmis. Pinigų netrūksta, darbo ir sveikatos taip pat užtenka. Iki pasimatymo, Brangieji! Jeigu užsuks kalėdininkai, tegu neužmiršta ir mano daliai palikti paplotėlį. Nuoširdžiai sveikinu Petrą ir Bronių, kurie drauge su kitais man šiomet visą tuziną gerumo parodė. Atsimenu Jus kasdien ir Jūsų vardai visam laikui mano širdyje! Su Dievu!”

1953 m. sausio 19 d.

(Laiškas pažįstamai į Kretingą)

„Didžiai gerbiamoji Ponia,

užvakar mane pasiekė Tamstos gruodžio vienuoliktosios laiškas. Sapnavau besisvečiuojas pas mažuosius brolius Kretingoje. Kažkuris iš tėvų vedžiojo mane po gražų sodą. Paskui atsidūriau prie jūsų namų. Nedrąsiai prisiartinau ir Jūs su Kaziuku mane kvietėte vidun, bet aš skubėjau tolimon kelionėn... Nubudęs apgailėstavau, kad tai buvo tik žavingas sapnas...

Greitai bėga srauni mūsų gyvenimo upė. Rodosi, nespėjau nė apsidairyti, kaip žiūriu, jog šiandien jau ir man sukako keturiasdešimt dveji metai. Šarma padengė tamsius plaukus, raukšlės išvagojo veidą. Girdžiu, kad ne vienas mano draugų jau amžinybėj. Bet aš vis dar sveikas, braidau po gilų taigos sniegą, nenustodamas vilties, jog mums dar lemta susitikti tėvynėj. Jūsų pilni paguodos žodžiai mane taip maloniai nuteikė. Dėkingas aš Jums, gerbiamoji Ponia, už

nesiliaujančių atmintį maldoj ir už tą veiklią, praktišką paramą. Judvi su Mamyte man esate lyg tos dvi žvaigždės, nušviečiančios mano likimo taką. Todėl ir eiti juo lengviau.

Šia proga aš norėčiau paspausti rankas abiems Kazimierams jų globėjo dienoje. Taip pat norėčiau aplankyti kiekvieną trobelę, kur plaka mane užjaučianti širdis ir giliai, nuolankiai jai padėkoti. Jūs visi taip toli, mano akimis, bet artimi sielai. Apvaizdos galybei nėra jokių kliūčių nei erdvės, nei laiko atžvilgiu. Kristaus meilė mus jungia nuostabion vienybėn.

Iki pasimatymo, Brangieji!

Kun. K. Olšauskas”

1953 m. birželio 4 d.

(Laiškas pažįstamiems į Kretingą)

„Išaušo gražus Devintinių rytas. Dvasios sparnais skrendu praeitin dalyvauti iškilmingoj procesijoj ir pabendrauti su Jumis eucharistinėj puotoj. Tarsi regiu apvainikuotą tabernakulį ir žalumynais apkaišytas Jūsų namų duris. Jaunų berželių kvapas taigoje primena tolimą tėvynę, kurios aidas nepaliaujamai užgauna jautriausias sielos stygas. Štai prieš trejetą dienų, parėjęs iš darbo, randu vertingą siuntinėlių! Kas atsiuntė tas brangias dovanas iš Žemaičių žemės, jei ne mano mieli kretingiškiečiai?! Ir visų jų priekyje viena pasiaukojusi bitele, iš įvairių žiedelių renkanti geriausias dalis... Serafiškosios meilės sparnai jau septinti metai gaubia mane Sibiro miškuose. Ir Asyžiaus vargdienėlio idealas skaisčiausia šviesa apžeria tremtinio likimą. Priimkite, didžiai gerbiamoji Ponia, iš manęs nuoširdžiausius padėkos žodžius.

Neseniai Jūs man rašėte netekusi savo vyresniojo broliuko. Užjausdamas aš noriu tarti guodžiančius Viešpaties žodžius prie Lozorius kapo: „Neverk, tavo brolis prisikels!“ Prisikelsime ir mes visi. Pasimatysime veidas į veidą. Ir tos laimės niekas iš mūsų daugiau neatims.

Dabar kelis žodžius apie savo laikiną gyvenimą. Dirbu čia sveikas prie miško gamybos. Už gegužės mėnesį uždirbau du šimtus keturiasdešimt aštuonis rublius. Krautuvėj galima nusipirkti pieno, kiaušinių, saldainių, duonos. Taip kad mūsų padėtis žymiai pagerėjo. Savaitė po savaitės likimo draugai ima važiuoti laisvėn, mums palikdami ilgesį su viltimi, kad prisitartins ir mūsų eilė.

Šiandien ilsiuosi namie. Pavasario saulutė ir atbudusios gamtos grožis švelniai glosto mūsų vidujinę nuotaiką. Linkiu ir Jums, Brangieji, daug šviesių dienelių, o Poniai – sveikatos. Žinau, kad neužilgo ateis Jūsų laiškutis. Rašyki-

te man dažnai, nes jūsų laiškai yra vienas iš tų brangių saitų, kurie mane dar riša su Lietuva. Visada stengiuosi Jums atsakyti, bet ne nuo manęs priklauso, jog mano laiškai Jus pasiekia gana vėlai. Tad, iki pasimatymo, Brangieji, laike ir amžinybėj. Lieku visada Jums dėkingas.

Kun. K. Olšauskas

Okuniovo,

1953 m. rugpjūčio 18 d.

(Laiškas pažįstamai į Kretingą)

„Didžiai gerbiamoji P. Barbora,

paskutinį kartą Tamstai rašiau birželio 4 d. Šiuo laikotarpiu mano gyvenime įvyko šiokių tokių permainų. Šv. Antano dieną gavau leidimą dirbti be sargybinio. Jau antras mėnuo dirbu arklidėse. Palyginus su ankstyvesniu darbu miške, dabar žymiai lengviau. Mano sveikata tebetarnauja gerai. Mėnesiui uždirbu iki poros šimtų rublių. Galiu nusipirkti pieno, saldainių ir kitų priededamų valgio produktų. Tėveliai dar tebekruta senoje vietoje. Su jais ir Baltras. Sesuo Altajaus krašte, o Česlovas šį mėnesį baigia savo tarnybą. Atsiprašau, gerbiamoji Ponia, kad taip užtrukau su laiškais. Mat vis laukiau Jūsų atsakymo, o nesulaukdamas štai vėl kreipiuosi į Jus. Kaip Jūsų sveikata?

Pas mus vasara buvo labai graži. Darželiuose baigia žydėti gelės. Žolinės šventę praleidau kunigiškai ir Jus ilgai atsiminiau. Jūsų ir Dukrėlės prašymo negaliu įvykdyti. Suprasit mane! Šiuo tarpu su Diev! Sveikinu visą šeimą ir gerus pažįstamus. Visada Jums dėkingas.

Kun. K. Olšauskas

Uralas,

1953 m. rugsėjo 1 d.

(Laiškas pažįstamai į Kretingą)

„Didžiai gerbiamoji Ponia,

vakar atvyko paštas. Nekantriai laukiau laiškučio iš Kretingos. Bet, deja, jis kažkodėl labai labai vėluoja. Vis tiek imu plunksną, nes jaučiu sąžinės pareigą išreikšti Tamstai kelis padėkos žodelius už vertingą siuntinuką, kurį gavau rugpjūčio 22 dieną. Jis priminė man Jūsų vaises, kurias sykį man suruošėte švenčiausios Panelės Marijos Angeliškos atlaidų proga. Žolinės dieną turėjau galimybės aukoti ir karštai karštai prašiau Viešpatį gausiai atlyginti savo malonėmis visiems mano Gerardiams. Tinkamų valandėlių susikaupi-

mui čia maža. Bet, kada likau be sargybinio, pasitaiko pabūti vienatvėje, toli nuo triukšmo ir blaškymosi. Ar kur arklius į ganyklą varydamas, ar žolę pjaudamas atsisėdu kur ant kalnelio, nusiimu kepurėlę ir kalbuosi su savo Viešpačiu Dievu. Sielai nepaprasta ramybė ir atsidavimas Jo šventai valiai. Aną dieną joju per šilą ir niūniuojų, kiek beatsimindamas šventas melodijas: šv. Mišių Kyrie eleison, Gloria, credo, te Deum laudamus... Laimingos buvo tos valandos, kada galėjau stebėtis mūsų liturgijos grožiu, supuojamas kaip kūdikis ant Motinos bažnyčios kelių! Jie taip giliai, tie dieviškieji spinduliai, įsmigo širdin, kad ir dabar tebežavi visą esybę ir žadina viltį kada nors jais pasisotinti pilnu gausumu. Na, bet mano laiškas vis labiau darosi panašus į dvasinę konferenciją. O Jums, gerbiamoji Ponia, tuo tarpu būtų įdomiau patirti apie mano išviršinę išvaizdą.

Išoriniai aš menkai panašus į tą fotografiją, kuri, sakote, dar užsiliko Jūsų albume. Trumpai kirpta frizūra ir ta pati nublukusi čionykščio „klimato“ įtaškoj. Veideliai nebešviečia mėnulio pilnatimi, bet labiau panašūs į broliuko Juozo. Sveikata tebetarnauja gerai. Ir tai, mano nuomone, pats svarbiausias dalykas, kurio Jūs man taip linkite ir kuria taip rūpinatės. Kai nuėmė sargybinius, nebedirbu miške, bet paskyrė prie arklidžių: šerti avižomis, kinkyti į darbą arklius, valyti tvartą – štai dabartinis mano užsiėmimas. Mėnesiui gaunu iki poros šimtų rublių uždarbio. Ant duonelės ir saldainių visiškai pakanka. Likusiais priedais pasirūpina Mamytė ir Jūs, gerbiamoji Ponia. Man net koku prisipažinti, kiek brangiai aš Jums vis dar kaštuojų. Dievas duos, kad kada nors įstengsiu išlyginti savo skolos sąskaitas.

Pas mus jau ruduo, gražus, saulėtas. Į girią einame rinkti kedro riešutų. Uogos jau visos pasibaigė. Liko tik erškėčiai, bruknės. Draugas turi pasisodinęs bulvių darželį. Gardu jas šviežias valgyti, paspirgintas ant Jūsų atsiųstų lašiniųkų. Menkės konservais pavaišinau kanauninką Petrą. Gardžiudamiesi gyreme lietuvišką pajūrį ir kretiingiškų dosnumą.

Šiuo tarpu užteks. Ir taip jau įkyrėsiu Jums savo ilgu laišku. Man bus malonu sulaukti jūsų atsakymo. Prisiminkit ir toliau mane savo maldose. Vienas kaimynas turėjo Poniai įteikti mano atmintį, bet jam nebuvo lemta parodyti tėvynės. Su Dievu! Likite sveiki!

Kun. K. Olšauskas”

Okuniovo,
1953 m. spalio 3 d.
(Laiškas tėvams)

„Mano Brangieji,

vakarykščia diena man buvo itin linksma, nes apturėjau porą laiškų: vieną nuo Magdutės, o antrą – ilgą, ilgą nuo Česlovo. Sveikinu tave, mielas Bro-lau, su laimingu grįžimu. Dėkoju už gražius linkėjimus, kurių išsipildymu vis dar tikiu. Jaunas būdamas Plungėj aštuonis metus suole sėdėjau ir daug ko iš-mokau. Dabar gi čia jau septintus metus baigiu, taip pat prabėgėmais išban-džiau visokių amatų: medkirčio, felčerio ir kavaleristo. Sveikata tebetarnauja sklandžiai. Sveriu septyniasdešimt penkis kilogramus, taigi viso dešimtimi esu sunkesnis už seserį, nors ji sakosi piene besimaudanti ir sviestu duonelę užsiglie-janti. Man pakanka Mamytės dovanų. Prieš tris savaites atėjo Jūsų siuntinys su medaus buteliu ir kitokiomis brangenybėmis. Žemai lenkiuosi visiems savo aukotojams. Gavau pranešimą, kad iš mano asmeninės sąskaitos Tėvelio vardu pasiūsta du šimtai rublių. Norėtusi ir sesutei padėti, kad žiemai įsigytų šiltesnį drabužį. Bandydamas jai pasiūnčiau vieną šimtinę.

Dabar pas mus pilkas rudenėlis. Dažnai palynoja. Kirtimuose rasa, pel-kės ir dumblas. Joju tik žingsniu taip, kad Mamytei nėra ko būgštauti.

Paskutinį spalio sekmadienį ir primicijų dieną stengsiuosi su jumis vi-sais pabendrauti dvasiškai.

Sapnavau tėviškę. Trobos gražiai suremontuotos ir salione kabo Mamytės paveikslas. Klausiau: „Mamale, kas tave čia nupiešė? Ji atsakė: „Tatai Česlovė-lio kūrinys...“

Tuo tarpu su Diev, brangieji!

K. Kazimieras”

Emiljašovka,
1953 m. lapkričio 30 d.

(Laiškas pažįstamai į Kretingą)

„Didžiai gerbaimoji Ponia,

Priimkite mano pasveikinimą su Kalėdų šventėmis. Rašau Jums iš „Zem-liankos” už 20 kilometrų nuo savo gyvenamosios vietos. Čionai viskas taip pa-našu į Betliejaus kūtelę. Prieš porą savaitių su draugu buvom šičia komandi-ruoti rogėmis vežti sieną. Dieną iš miško kirtimų vežame prie geležinkelio, o iš čionai naktimis krauname į vagonus ir išsiunčiame į arklides. Maisto produk-

tus gauname iš sykio pusės mėnesio. Patys verdame ir kepame ant geležinės krosnelės, esančios „zemliankos“ viduj. Miegame ant nary. Kadangi malkų neskundžiame, tai nereikia jokių patalynių nei čiužinių. Žodžiu, per tuos septynerius metus prie daug ko pripratome, be ko anksčiau, rodos, buvo neįmanoma gyventi. Dvasioje jaučiuosi ramus, net linksmas. Nekalto Prasidėjimo ir Kristaus gimimo naktį mėginsiu laikyti rorotus. Tada ir Jus ypatingai prisiminsiu.

Ne per seniai gavau Jūsų laišką, kur skundžiatės, kad aš neberašau. Atsakaiu rusiškai, o dabar ir vėl pakartuju gimtąją kalbą, kad vasaros bėgyje Tams-tai pasiunčiau porą lietuviškų laiškų. Matyt, jie ne visada pasiekia savo tikslą. Anksčiau Jums pranešiau jog nuo birželio 13 d. dirbu čia be sargybinio. Dirbdamas prie arklių, mėnesiais gaudavau iki poros šimtų rublių. Galiu nusipirkti duonos, žuvies, retkarčiais mėsos ir cukraus. Sveikata, dėkui Dievui ir geriems žmonėms, dar nešlubuoja. Iki spalio 4 d. gyvenau drauge su kun. P. Rauba. Bet dabar jis išvyko toli, rodos, Archangelsko kryptimi. Spėjau atlikti išpažintį. Ilgiuosi netekęs žmogaus, kuris buvo prie širdies ir kuris galėjo mane suprasti.

Didžiai gerbiama Ponia, pasivedu jūsų maldoms, nes mano gyvenimas dabartiniu momentu perpildytas išviršiniais darbais. Karštai sveikinu visą Tams-tos šeimą, geradarius ir tuos, kurie mane dar atmena.

Su Diev! Su Diev!

K...

Emiljašovka,
1954 m. sausio 8 d.

(Laiškas pažįstamai į Kretingą)

„Didžiai gerbiamoji Ponia,

siunčiu Jums antrą laišką iš šios vietovės. Vakar su reikalais buvau sugrįžęs Okuniovon ir ten radau tamstos siuntinį, siųstą gruodžio 3 d. Karštai dėkoju už turtingą kalėdaitį su šventais aplotkėliais. Nors tos dovanos atėjo po didžiųjų švenčių, tačiau dvasioje dar labiau mane riša su visomis kilniomis sielomis, kurių mane vis dar tebeatmena. Kalėdų naktį savo zemliankoj prie žibalinės spinkselės atlaikiau Bernelius ir ilgai, ilgai, darydamas Memento, prašiau už savo mielus kretingiškius. Vienaime savo laiške, gerbiamoji Ponia, Jūs paliečiate labai svarbų dalyką, būtent, tinkamo dvasios vado vaidmenį mūsų gyvenime. Aštuntus metus leisdamas neįprastose sąlygose aš dėkoju Viešpačiui, kad jis mano jaunystėj siuntė man šventume subrendusių asmenybių. Jų auklėjamasis žodis ir pavyzdys taip giliai įsmigo atmintin, kad ir dabar, kada esu atskirtas nuo įprastų šaltinių, tačiau

sustiprinimo ir paguodos srovė nesiliauja gaivinusi mano dvasią. Tai didelė Dievo malonė. Jei mano tartas žodis kai kam uždegė troškimą siekti šventumo, tuo labai džiaugiuosi. Tik norėčiau, kad tos sielos melstųsi už mane, kad Dievo malonė, man tarpiniankaujant, užžiebtų jose gailėstį maldingą ar padėjo išsaugoti skaisčią širdį. Tada žinosiu – neveltui žemelei gyvenęs, nors daugiau nieko nebegalėčiau nuveikti. Tačiau toji žalia rūtelė priduoja vilties, kad Apvaizda leis dar daug kam kunigiškai patarnauti ir nešti Kristaus palaiminimą. Ta mintimi baigiu ir žegnoju šį laiškėlį. Telaimina Jus Visagalis ir gailėstingas Viešpats: Tėvas ir Sūnus ir Šventoji Dvasia! Su Jūsų atsakymu: Amen.

Visada Jums dėkingas

Kun. K. Olšauskas”

Emiljašovka,

1954 m. sausio 17 d.

(Laiškas pažįstamai į Kretingą)

„Užvakar atėjo Tamstos pasveikinimas – kaip gyva, raudona rožė. Dėkoju už malonią atmintį ir kilnius jausmus. Kartu pareiškėte norą iš manęs sulaukti daugiau laiškų. Čia jau tikra bėda. Iš prigimties būdamas nekalbus, sunkiai prisiverčiu net saviesiems dažniau ką parašyti.

Sveikindama mane, Ponia, jūs dažnai minite mano baltas rankas. Jos tokios buvo pirm septynių metų. Bet dabar jos kietos ir sugrubusios nuo fizinio darbo. Dažnai net suskeldėja. Plaunu skalbiamuoju muilu, nes tualetinio mūsų krautuvėlėje nėra. Gerai būtų ištrinti vazelinu, bet apie jį taip pat tik svajoju. Taigi savo laiškuose tiksliau būtų mane vadinti juodarankiu. Tačiau Jūsų žodžius norėtusi priimti perkelta, aukštesne prasme, kaip įkvėptas rašytojas sako dvidešimt trečiojo psalmė: „Kas užžengs į Viešpaties kalną ir kas stovės Jo šventoj vietoj? Tas, kurio rankos nekalto ir skaisti širdis“. Tokio linkėjimo iš tikrųjų trokšte trokštu. Mano dieviškasis Mokytojas taip pat turėjo kietas nuo darbo rankas ir vėliau jas atidavė prikalti prie kryžiaus, kad atpirktų mūsų kaltes ir pašvęstų mus savo tarnybai.

Gerbiamoji Ponia, Jūs linkite ateinančias Kalėdas švęsti žemiškoj tėvynėj. Taip, tai būtų didelė Dievo dovana po ilgų ištrėmimo dienų. Bet man čia, tolimam atsiskyrimo gyvenant, vis labiau ir labiau stiprėja amžinosios tėvynės ilgesys. Susitikti dangiškøj puotoj – ar tai ne didžiausia kokia begali būti laimė? Štai mano rankose sudėvėti Naujojo Testamento lakštai. Saugoju juos kaip relikviją, atsivežtą iš Lietuvos. Kiek kartų skaitau šv. Jono apreiškimą, negaliu

atsigėrėti šventųjų sielų susitikimio vaizdavimu prie Dievo sosto: „Aš mačiau didelę minią, kurios niekas negalėjo suskaityti, iš visų tautų, giminių, žmonių kuopų ir kalbų: jie stovėjo Avinėlio akivaizdoje, apvilkti baltais rūbais, ir palmės buvo jų rankose. Jie šaukė dideliu balsu tardami: „Išganymas mūsų Dievui, sėdinčiam soste ir Avinėliui...“ Tuomet vienas vyresniųjų atsiliepė ir man tarė: „Tie, kurie apvilkti baltais rūbais, kas jie yra? Ir iš kur jie atėjo? Aš jam tariau: „Mano Viešpatie, tu žinai“. Jis man tarė: „Tai tie, kurie ateina iš didžio sielvarto ir apiplovę savo rūbus ir juos išbaltino Avinėlio kraujuje... Jie daugiau nebealks ir nebetrokš..., nes Avinėlis ganys juos ir nuves juos prie gyvybės vandens šaltinių. Dievas nušluostys nuo jų akių kiekvieną ašarą.“

Dalyvauti toje šventųjų procesijoje po šios ašarų pakalnės vargų – ar tai ne didžiausias mums skirtas atpildas? Visa kita nublėsta, susmulkėja, nyksta.

Malonu toliau buvo iš Ponios sužinoti, kad Jūsų tarpe K. Anicetas. Iš visos širdies linkiu savo mokytiniui ištvermingai budėti šventų idealų sargyboj. Netoli nuo manęs, Uralo giriose, vargsta kitas mano mokinys – K. Juozapas Grubliauskas. Viešpats įvairiais būdais ir keliais vadina, šaukia prie savęs. Jis turi teisę reikalausti iš mūsų aukos, bet taip pat turi galybę mums padėti. Mano gyvenimas apsnigtoj zemliankoj, atrodo, tik dienų klausimas. Vėl grįšime atgal Okuniovon tęsti savo skirto laiko.

Pasklido žinia, kad nuo šių metų ir mums bus pritaikyti užskaitymai, t. y. už uolų darbą bus numesta dalis priteisto laiko. Kiek ir kaip, kol kas neaišku. Man jau ir taip nebedaug beliko – tik pora metelių su vienuolika mėnesių. Jei niekas nesukliudys, dabartinės sveikatos pakaks sulaukti išsilaisvinimo dienos.

Šiuo ir baigsiu savo ilgesnį pasikalbėjimą. Sunaudojau visą atsargoj buvusį popierių. Kol neįsigysiu naujo sąsiuvinio ar bloknotėlio, prisieis, gerbiamoji Ponia, apsiriboti trumpučiais laiškeliais. Priimkite dar sykį mano nuoširdžią padėką už riebių kalėdaitį. Kiekvienas gabalas kalba man vis apie naują rėmėją. Visiems ir kiekvienam atskirai žemai lenkiuosi. Lieku giliai Jums atsidavęs Kristuje.

K. K. Olšauskas”

Okuniovo,
1954 m. vasario 3 d.

(Laiškas namiškiams)

„Mano brangieji,

ir vėl gražus sutapimas. Prieš savaitę atėjo du siuntiniai: vienas nuo Mamytės, kitas – nuo sesers. Dėkoju už dažną atmintį ir gausią paramą. Šian-

dien atskrido keturi laiškai: trys iš Lietuvos, o vienas iš Altajaus. Labai malonu buvo išklausti brolio pasakojimus, kaip dabar atrodo tėviškes laukai, seni pažįstami. Tik rūpesčio sukėlė Mamytės liga. Tokiame amžiuje kad nepaliktų ji gilesnių pėdsakų. Mano patarimas, brangioji Mamyte, saugokis peršalimo! Ypatingai kojeles šiltai laikyk. Būtų gerai žiemą dėvėti tūbus. Šviežio oro nereikia vengti. Sveika pabuvoti paunksmio saulutėj, kad ir trumpą valandėlę. Pas mus siautėti gripui nėra galimybės: smarkus, iki keturių dešimčių laipsnių speigas nusilpnina ligos bacilas. Taip kad iki šiol rimtai nebuvo nė slogos. Magdutė rašo esanti sveika ir greit žada mane pralenkti savo svoriu. Atsiuntė ji man miltų, sviesto du kilogramus ir uogienės stiklą. Čirškiniu plincius ir geriu kavą, prisikąsdamas iš Jūsų gautais sausainiais. Dirbu senose pareigose. Šiandien kasininkas iš asmeninės sąskaitos apdalino po šimtinę. Kaip čia Jums pasiūsti likučių?

Nuo sausio vidurio mums įvesti užskaitymai. Tai, atrodo, jog pasimatysime anksčiau, negu maniau. O gal dar spėsiu dalyvauti Česlovo vestuvėse su ta daktaro peršama aukštaite?!

Almutės vilčių taip pat neapviliu: parvešiu trofėjų iš Uralo taigos. Tėvelį jau pasveikinau su Kazimierinėmis atskiru laišku, o dabar linkiu ir toliau būti atspariu visoms ligoms. Labai mane pralinksmino telšiškių draugų linkėjimai. Ir užtikrinimas, jog darbo dirva ten gana plati. Tetulės Ruginienės sveikinimas sutvirtino įsitikinimą, jog mūsų giminė fiziškai stipri ir pavieniai jos kariai gali sulaukti šimto metų.

Tuo tarpu iki pasimatymo, Brangieji!

K. Kazimieras”

1954 m. vasario 21 d.

(Laiškas pažįstamai į Kretingą)

„Didžiai gerbiamoji,

šiandien man atėjo Jūsų dovanos, pasiųstos vasario 4 d. iš Kretingos. Re-tai kada sulaukiu tokių įvairių gardumynų, kokius Jūs šį kartą malonėjote atsiųsti. Ypatingai mane nudžiugino Lietuvos bitelių medus dviejuose induose. Atidaręs dėžutę pajutau žalių rūtelių kvapą. Tegu jos vešliai bujoja mano geradarės darželiuose! Čia pas mus dabar patys didieji speigai. Dėl to labai pravers pasistiprinti šviežiais lašinukais. Dešras palaikysiu šventadieniams. Nuo šio mėnesio vidurio gavau naujo darbo miške. Naktinėj pamainoj su traktoriu vežu rąstus. Po kojomis minkštas sniegas, virš galvos tamsus dangus, mėnulis ir žvaigž-

dės. Saulės šviesą atstoja elektrinis apšvietimas. Esu šiltai apsirengęs, dėl to sibiřiška žiema neprigriebs.

Neseniai, Gerbiamoji Ponia, apturėjau ilgą tamstos laišką. Kaip aš Jums atsidėkosiu už visą tą didelį rūpestį ir paramą, jei išversiu savo kely? Norėčiau Jus priilyginti šventai Veronikai, nušluosčiusiai Viešpaties veidą, ar toms Jeruzalės dukterims, verkusioms kenčiančio Išganytojo. Štai jau čia pat ir Gavėnia. Trokštu su Jumis dalyvauti dvasią uždegančiose paslapytse ir konsekruotai taurei prijungti savo dabarties atnašas. Kai nusileis laiko uždanga ir pasirodys amžinoji teisybės saulė, kokia žavinga šviesa nušvies tie mūsų žemiškojo gyvenimo momentai!

O dabar, Gerbiamoji Ponia, dar kartą priimkite ir perduokite mano nuoširdžių padėką už visa, už visa...

Su šv. Kazimiero diena sveikinu Tamstos šeimos narius, esančius Jo ypatingoj globoj.

Visada Jums dėkingas kun. K. Olšauskas"

Okuniovo,

1954 m. balandžio 1 d.

(Laiškas pažįstamai į Kretingą)

„Didžiai Gerbiamoji,

Velykų švenčių proga siunčiu Jums su visa šeima nuoširdžiausią pasveikinimą. Kartu reiškiu padėkos jausmus už malonią atmintį mano globėjo die-
noį. Jūsų maldos stiprina mane, blaškomą Uralo giriose. Šiandien vėl grįžau į seną darbą prie žirgelių. Sveikata dar tebetarnauja antroį kategorijoj. Pergyvenau dėl sunkios Mamytės ligos, kuri per šią žiemą dusyk buvo prisiartinusi ant amžinybės slenksčio. Taip dar norėtusi pažvelgti Jai į motiniškas akis ir uždėti laiminančias rankas ant nuvargusios galvos. „Sūnau, štai tavo Motina!“ – kreipėsi kenčias Išganytojas į mylimiausią mokytinį, pavesdamas jo globai Mariją. Kaip neužgęstanti lempelė savo tikėjimu degė Jinai po Sūnaus kryžiumi, kaip Sopulingoji motina stovi jinai mūsų tautos keliuose. Po didžiojo Penktadienio eina Prisikėlimo sekmadienis. Ir gaudžius verksmus maino džiaugsmingas Aleliuja. „Dar valandėlė, ir Jūs vėl matysite mane pergalės triumfe.“

Lai Viešpaties ramybė pripildo mūsų širdis! Ramybė, kurios pasaulis negali duoti. Dvasioje su Jumis, Brangieji, dalyvauju Kristaus paslapytyje, nebodamas mus skiriančių tolybių. Jame taip arti esame vieni kitiems ir pasiliksime amžinai.

Tad iki pasimatymo!

Kun. K. Olšauskas"

1954 m. balandžio 29 d.

(Laiškas pažįstamai į Kretingą)

„Didžiai Gerbiamoji Ponia,

jaučiuosi Tamstai nusikaltes, kad taip ilgai uždelsiau su laiško rašymu. Pirmiausiai priimkite mano nuoširdžią padėką už gausų velykaitį. Gavau jį dar prieš Verbas ir atidaręs nustebau kretingiškių dosnumu. Ypatingai dėkingas Poniai už kosmetikos reikmenis: kremą, muilą ir vazeliną. Švariau apsiprausęs ir sočiau pavalgęs žmogus kažkaip jautiesi gyvesnis. Šventes praleidau kaip vien tik man tenka: su Prisikėlimu. Ir svarbiausioje dalyje prisiminiau savo geradarius: visus bendrai ir kiekvieną skyrium. Meldžiau, kad mano katakombų prieblanda virstų iliuminuota šventove. Savo vienantvėj jaučiu švelnią jėgą, nešančią mano gyvenimo laivelį amžinosios teisybės saulės kryptimi. Žydinčiame kvapniame gegužyje prisiminkite mane prie Marijos altoriaus!

Jau antra savaitė kaip dirbu ekspeditoriumi. Kraunu į vagoną maisto produktus ir vežu juos namo. Gyvenimas tokiu būdu sukasi ant ratų septynių dešimčių kilometrų ruože. Tokį ilgą laiką gyvenus taigos gilumoje, malonu buvo pirmą kartą Velykų dieną vėl išvysti plačius laukus, gėrėtis parlėkusių varnėnų čiauškėjimu. Tai jau man septintas pavasaris Urale, bet dar ne paskutinis. Nusiimečiau žiemišką aprangą ir dėviu naujais. Išeiginėmis dienomis užsivelku Poniai prisiūtą kostiumą. Kad ir kažin kaip besipuoščiau, tačiau širdies gelmėje slypi sutanos ilgesys. Kada nors vėl ją, Mamytės išsaugotą, užsivilksiu ir sušlamėsiu ties šventais laiptais.

Na, o dabar gana besvajoti. Krauk, Kazimierai, šventėm dešrų dėžę! Parėję iš darbo draugai laukia, ką tu jiems parveši. Stambios machorkos ir švelnių cigarečių, makaronų ir saldainių.

Steni, pūškuoja garvežiukas, tempdamas savo šiltą kabiną. Ilsiوسي ant guolio savo patalpoje. Šalia kūrenasi geležinė krosnelė, o ant jo katiliuke verda bulvės su žirniais. Kelionėje pats išmokau pasigaminti įvairių patiekalų. Gardūs jie man atrodo, kaip anuo metu vaisės pas Kretingos tėvelius.

Su Diev, Brangieji! Su Diev, Gerbiamoji Ponia! Laukiu Jūsų atsakymo. Rašykit! Neužmirškite manęs!

K. K. Olšauskas”

Iš Piatistienkos iešmo
1954 m. gegužės 10 d.

(Laiškas seseriai Magdutei)

„Sveika su atsibudusio pavasarelio gamta! Jau bus visas mėnuo, kaip gavau Tavo laiškutį ir tučiuojau pabrėžiau atsakymą tarybine kalba. Šį kartą noriu su Tavim ilgiau ir nuširdžiau pasižmonėti, dėl to kviečiu drauge su manim atsisototi ant lietuviško pagrindo. Velykas praleidau savo (...) draugų būrelyje. Net su Prisikėlimu! Suruošėm šventiškus užkandžius. Aš atsinešiau žemaitiško kumpio, lašinių. Kiti padėjo marmelado, dažytų kiaušinių lėkštę. Mano margutis buvo pats mažiausias, bet iš visų stipriausias: neatsilaikė nė Vladas su Juozu, nė Kazys su kapitonu. Taip mums besivašinant, štai įeina kontoros pasiuntinys ir mane šaukia pas viršininką. Siūlo man ekspeditoriaus vietą. Iš pradžių norėjau atsisakyti, motyvuodamas, kad tam nelengvam darbui vargu ar atsiras pas mane užtektinai jėgų. Bet pagaliau sutikau sąlyginai: „Pabandyčiau. Jei bus per sunku, malonėsit mane iš tų pareigų atleisti!“ Ir taip nuo Velykų sekmadienio popietės pradėjau naują, idomų gyvenimą, besisukantį ant keturių „tepluškos“ tekinių. Septynių dešimčių kilometrų ruože – nuo Okuniovos iki Smičkos. Nuvažiuojam tuščiais, o grįžtame ratuoti: bulvėmis, kopūstais, miltais, kruopomis, cukrumi, mėsa ir saldainiais... Prisieina per savaitę padaryti du reisus. Vidutiniškai krovinys būna iki trijų–penkių tonų. Krauname dviese. Sunkiausia nešti smulkų cukrų: maišas 100 kg., bet tai pasitaiko retai: porą kartų per mėnesį. Šiaip jau našta slegia nugarą 50–80 kg svoriu. Pasikrauname per vieną dieną. Kol parvažiuojame namo, praslenska dvi paros. Tuo laikotarpiu gerai išsimiegame, pailsime. Mūsų butas – atskira kupe „tepluškos“ gale. Du mažičiai langeliai, staliukas, geležinė krosnelė ir pora narių. Produktų gauname pusei mėnesio ir juos verdame patys. Virėjo pareigos teko man, kaip seniausiam. O jaunesnysis draugas tororius Ibrahim tuo metu bėgioja po kontorą, išrašinėdamas faktūras. Ilgą laiką gyvenus girios glūdumoje, malonu dabar laisvalaikiu mesti žvilgsnį į plačius kolhozininkų laukus, stebėti, kaip per geležinį Tūros tiltą pūškuoja keleivinis traukinys. Pro čia „laisvėn“ iškeliavo mano likimo draugai: Marcelinas su Jurgiu į Krasnojarską, o Zigmas su Stasiu – į Lietuvą. Į kurią pusę man reikės pasukti išsispęs ateinančiais metais. Širdis vadina pas Motinėlą, o šaltas protas – pas Magdušėlę. Trečias mėnuo, kaip nebegaunu laiško iš namiškių ir bendrai iš tėvynės. Žiemą Baltrus planavo persikelti į Vatušius statybos darbams. Gal, sakau, ir Česlovas drauge išvyko. Tokiu būdu nebėra kam rašyti. Ar cenzūra gal nespėja peržiūrėti man adresuotų laiškų? Užtat Tu, Magdute, neduok man nuobodžiauti. Brėžk iš kairės ir iš dešinės! Pasištengsiu nepalikti skoloje. Kaip betarnauja sveikatėlė? Žiūrėk, kad tas maliarijos

uodas iš naujo neigeltų. Mano svoris laikosi pastoviai 84 kilogramų ribose, o uždarbis neviršija 130 rublių mėnesiui. Kaip manai pasipuošti vasaros sezonui? Ar turi pakenčiamą apsiaustą? Būtų labai malonu išvysti Tavo nuotrauką iš antrosios jaunystės Altajuje. Pas mane tebėra visos Tavo fotografijos su Almute ir Tėveliais. Išliko ir Tavo padaryta pūkinė pagalvėlė. Įpylėlis kiek apdrisko, bet švelniai priglaudžia mano žilą galvą, tartum sesutės rankos. Brangi taip pat Mildutės atmintis: jau apnešiotas baltas nertinis. Išvykdama man numezgė Žeimiuose, bet galutinai dalis susiuvo Jadvyga. Pradilo alkūnės. Dėvėjau tik žiemą, o šiaip guli sulankuotas čemodane. Ant kaklo nešioju Mamalės atsiųstą medalikėlį. Štai ir visos brangenybės iš neužmirštamo šeimos židinio! Viešpatie, sutelk dar kartą mus į gimtąjį kraštą, kur pirmą kartą išmokome šauktis Tavo Vardo! Surink mus iš visų keturių vėjų didesnei Tavo garbei! Marija, Tu savo gailestingumo spinduliais amžius švieteį mūsų tautai: priglausk išblaškytus vaikelius! Neduok paskęsti netikėjimo purve! Štai tos mintys, Sesute, skrendančios iš mano sielos kvapniam ir žydinčiam gegužyje. Aš spėju, kad Tau patinka su manim jomis dalintis. Dalinuosi su Tavim kuo galiu: mintimis, malda. Linkiu, kad jos virstų realia tikrove. Šia proga sveikinu ir visą Altajaus Lietuvą, ypatingai artimiausias Tavo bičiules. Duos Dievas, kada nors užmegsime asmeniškas pažintis. Tuo tarpu iki pasimatymo, Magdute! Broliskai spaudžiu Tavo dešinę rankutę.

Kazys."

Fabričnoje,
1954 m. gegužės 17 d.
(Laiškas tėvams)

„Brangieji tėveliai,

Su šaltu pavasario vėjeliu siunčiu Jums šį savo laiškutį, vildamasis, kad jis sutiks, aplankys Jus sveikus, bekrutančius Babrungo pakrantėje, ir man vėl parneš Jūsų linksmą žinelę, jog su jaunąja karta tebesidalinate bendra pastoge, pindami šviesias ateities svejones.

Paskutinis brolio Česlovo laiškas (vasario 10 d.) pasiekė mane lygiai prieš du mėnesius. Po to atėjo velykinis siuntinys. Ir, jei neskaityti Magdutės gromatelių, daugiau iki šios dienos nesu gavęs jokio gyvo ženkle iš Jūsų. Priežastis, manau, glūdi tame, kad visi lietuviški laiškai paskutiniu laiku guli lagerio cenzūroje. Mat, pasiliuosavus lietuviui cenzoriui, nėra kam jų betikrinti. Kol atsiras naujas, prisieis mums susirašinėti bendra tarybine kalba. Tačiau norėčiau šį kartą į Jus prašnekti lietuviškai.

Velykų sekmadienį praleidau pakilioje nuotaikoje, su prisikėlimu. Po to, artimųjų bičiulių pastangomis buvo suruošti kuklūs užkandžiai. Į vaišes eidamas, nusinešiau Mamytės olandiško sūrio, veivirženiškių kumpio ir p. Ramonienės atsiųstų dešrų. Juozas su Vladu buvo privirę pilną lėkštę kiaušinių. Mano margutis nugalejo visus: neatsilaikė nė kapitonas su Kaziu.

Tą pačią dieną po pietų viršininkas mane paskyrė ekspeditoriumi. Tai labai mandras vardas, bet lietuviškai reiškia paprastą vežiką, kroviką. Mano darbo draugas – totorius Ibrahim. Iš centrinių sandėlių vežame geležinkeliu maisto produktus. Gyvename vagone – tepluškoje, čia miegame ir valgome. Žodžiu, dabar viskas ėmė suktis, riedėti 70 kilometrų ruože nuo Okuniovo, pro Podgornoję, Emiljašovką, Šaryginą, Malcevą, Agimenką, Družininą, Piatistienką, Fabričną iki galutinės stoties Smičko ir atgal. Per savaitę padarome po du reisus. Rytoj krausime dvi statines varškės, keturias tonas miltų, pusę tonos mitynų kruopų, kelis šimtus kilogramų žuvies, sausainių ir kitokių smulkmenų. Maišus nešu ant pečių: nuo 50 iki 100 kg svorio. Pripratus ne taip jau sunku. Sveikatos dar užtenka: vasariškai apsirengęs sveriu 84 kg. Likusį laiką ilsiuosi savo kupė, gaminiu valgi, slankioju apie vagoną, gerėdamasis atbudusia gamta, mesdamas žvilgsnį į tolimus vakarus, „kur bakužė samanota, kurioje gimiau, o belis kur augalota, ką sode mačiau“...

Vakar sužinojau, kokių man davė užskaitymus už pirmąjį šių metų ketvirtį: 17 dienų! Draugai, kurie sunkiau mišką kerta, uždirbo iki 140 dienų. Tiek to! Kitais metais vis tiek manau baigti čia savo jungą. Prieš akis visada laikau pradžioje padarytą pasiryžimą: taupyti savo sveikatą. Kai dėl algos, tai ji šiuo metu neviršija 130 rublių. Iš santaupų Zigmui buvau įdavęs 300, kad pasiųstų Tėvelio vardu. Gavau iš jo laišką, kad tai jau padaręs. Dabar tik lauksiu Jūsų patvirtinimo.

Susirašinėju su kunigu Rauda. Rugsjūčio gale jis jau žada važiuoti namo. Šia proga norėčiau pasveikinti Petrelį – žvejėlį su draugais ant Maščio kran-to. Dažnai sapne kalbuosi su ganytoju Vincentu, Prancišku. Duok, Dieve, Jiems ištvėmės aukotis iki aukščiausio šventumo laipsnio! Kančios žagre Apvaizda pu-rena Bažnyčios dirvonus, kad išdygtų ir suklestėtų naujas Kristaus vynuogynas.

O dabar, brangieji, iki malonaus pasimatymo kitame laiškyje! Pasive-du jūsų maldoms. Siuntinių man nesiųskit, nes dar nespėjau sudoroti gausaus velykaičio.

Ypatingai Tu, Mamyte, stiprink savo sveikatą! Geriausių linkėjimų Česlovui ir visai Baltramiejaus šeimai!

K. Kazimieras

P. S. Mano adresas lieka senasis. Šiomis dienomis gavau pranešimą, kad gegužės 10 d. iš mano asmeninės sąskaitos Tėvelio vardu pasiųsta 200 rublių perlaida. Tokią pat sumą šių metų pradžioje buvau irgi pasiuntęs. Pabandykit man rusiškai pranešti, ar visa tai esate gavę. Nesirūpinkit, – savęs nenukskiausiu. Kaip toj dainoj pasakyta: „Mums pinigai nė po kam, by tik linksmi gyvenam!“ Tą linksmą nuotaiką padidina atsilę pavasario orai. Ypatin-gai graži antroji gegužės pusė. Ima sprogti miškai. Pagrioviais žydi geltonos purienos, urališkos gėlės, alyvos su maloniu aromatu. Parlėkė ir blezdinga. Ak, pačiulbėk, mielas paukšteli, ką matei skrisdamas per gimtąjį kraštą! „Išlėkiau – pilnos miegos, parlėkiau – tuščios miegos, rytą – vakarą lapynė, rytą – va-karą lapynė!..”*

1954 m. birželis

(Laiškas į Kretingą Barborai ir Kazimierui Ramonams)

„Pagaliau po 3 mėnesių laukimo gavau Jūsų porą laiškų... Ne mano kaltė, jei Jūsų nepasiekė velykiniai laiškai.

Mano savijauta visą laiką normali. Dirbu ekspeditoriumi: vagonais ve-žu maisto produktus ir aprangą. Šitas užsiėmimas labiau patinka, negu anks-tyvesnė tarnyba arklidėse. Tačiau širdis veržiasi bažnytėlėn. Rodos, kad tik ten galiu rasti sielos ramybę ir būti kitiems naudingas. Taip ilgai būdamas atskir-tas nuo šventumo šaltinių, susidariau savotišką gyvenimo stilių: trumpute mal-da kurstyti savo tikėjimą ir koncentruotis į Kristų.

Aš labai Jums dėkingas, kad dvasiškai mene remiate ir aukojatės.

Dabar pas mus pavasaris: sprogsta ir žydi miškai, pripildyti paukščių čiul-bėjimo. Šlovinkite, girios, Viešpatį! Šlovinkite, vandenys ir upės, Viešpatį! Rei-kėtų turėti poeto talentą išreikšti tiems belaisvio tremtinio jausmams...

Trumpas žmogaus amžius, beribė amžinybė! Šiais amžiaus metais man vis labiau atsiveria tų žodžių prasmė. Antgamtiniu požiūriu manau, kad iš ma-no gyvenimo išbrauktasis dešimtmetis nėra lygus nuliui. Jei kviečio grūdas ne-krinta žemėn ir nesupūva, jis neneša vaisiaus. Pasilikime tat Kristaus meilėje. Jis vynmedis, o mes – Jo šakelės, apkuopiamos dieviškos apvaizdos ranka. Jei Kris-tus kentėjo ir taip įėjo į savo garbę, tai ir mūsų kelias lygiai tas pats...

Kun. K. Olšauskas”

* miegos – aruodai.

* * *

Tai buvo paskutinis kunigo Kazimiero Olšausko laiškas, kaip jis pats juos vadino, antriesiems tėvams Barborai ir Kazimierui Ramonams, kurių vardai atitiko tikrųjų jo tėvų vardus. O po to? Po to, 1954 metų birželio 22 dieną, iš Sibiro į Lietuvą Kazimiero Olšausko artimiesiems laiską išsiuntė kunigo draugas politinis kalinys *Jonas Baltrūnas*. Jis rašė:

„Brangūs nepažįstamieji,

šiandieną noriu Jums pranešti didelę naujieną apie poną Kazimierą. 1954 m. birželio 15 d. važiavo traukiniu ir norėjo prikabinti vagoną. Tuo tarpu papuolė tarp vagonų ir smarkiai jį priplojo. Buvo įlaužti šonkauliai ir plaučiai dviejose vietose, sumušti inkstai ir tulžis. Darė operaciją, bet iš to nieko neišėjo, ir dideliuose skausmuose mirė. 1954 m. birželio 18 d. 8 val. 30 min. atsiskyrė su šiuo pasauliu. Aš iš pirmos dienos, kai jį atvežė į ligoninę, buvau prie jo. Ką jis prašė, tą jo prašymą aš išpildžiau. Iki paskutinės minutės jis turėjo sąmonę, viską kalbėjo ir prašė nuo savęs pranešti geriems žmonėms.

Aš pats esu lietuvis. Mes gerai sugyvenome. Paskutiniu momentu prisiėjo palaidoti savomis rankomis, kaip geriausią draugą, nes tokių žmonių labai maža. J. Baltrūnas”

Apie šį nelaimingą atsitikimą Jonas Baltrūnas parašė teisingai, tik nepamirėjo keletos svarbių detalių, kurias kunigo Kazimiero giminėms ir artimiesiems K. Olšausko atminimo įamžinimui pastatyto kryžiaus šventinimo dieną (1995 m. liepos 1 d.) papasakojo taip pat prie sužeisto kunigo Kazimiero paskutinėmis dienomis buvęs ir jį mirusį laidojęs politinis kalinys Vigitas Jutelis. Kaip prisimena V. Jutelis, vagonas ar platforma, prie kurio 1954 m. birželio 15 d. reikėjo prikabinti vagoną, į kurį prekes buvo pakrovęs Kun. Kazimieras, buvo pilnas rąstų, iš kurių vienas buvo gerokai išsikišęs į priekį. Tas išsikišęs rąstas, sukabinant tuos vagonus, kunigą Kazimierą ir prispaudė...

Apie V. Jutelį K. Olšausko giminės sužinojo po to, kai, praėjus keturiasdešimt vieneriems metams nuo kunigo Kazimiero mirties, „Tremtinio“ laikraštyje buvo išspausdinta žinutė apie Kazimierą Olšauską. Perskaitęs ją V. Jutelis ir parašė laiską K. Olšausko giminėms. Jame prisimenama:

„Aš tada buvau 23 m. jaunuolis, jau 6 metus iškėlėjęs ypatingojo režimo katorgos lageryje, paliejęs, be sveikatos ir vilties kalinys, ligonis, džiovininkas.

Mes buvome trys iš Lietuvos: aš, Jonas Baltrūnas iš Panevėžio ir N. Sokolovas iš Šiaulių miesto.

Vieną dieną atėjo pas mane Jonas ir pasakė tą baisią žinią, kad į ligoninę atvežė sunkiai sužeistą buvusį Telsių kunigų seminarijos profesorių kunigą Kazimierą Olšauską.

Gerbiamas kunigas prašė vietinės valdžios, kad leistų mums, lietuviams, jį lankyti, slaugyti, mirties atveju – ir palaidoti. Valdžia tai pažadėjo. Kazimieras mažai kalbėjo, daug meldėsi, visi kartu kalbėjome poteries. Gydytojas Jam ir mums atvirai pasakė, kad padėtis beviltiška, sunkiai sužaloti abu inkstai ir negali esamomis sąlygomis kuo nors padėti. Chirurgas buvo taip pat kalinys, ukrainietis.

Vieną dieną kunigas Kazimieras daugiau kalbėjo ir sakė, kad jis atleidžia visiems savo skriaudėjams. Sakė, kad bus permainos, nes Stalinas ir jo parankiniai pasitraukę, kad mes išeisim į tariamą laisvę... Prašė, kad mes būtume vieningi, nekerštautume savo priešams, atleistume jiems, kaip ir jis atleidžia...

Kunigas Kazimieras kreipėsi į mane sakydamas, kad aš esu jauniausias, tikrai išeisiu į laisvę ir papasakosiu viską jo artimiesiems apie paskutines jo gyvenimo valandas ir žodžius. Matyt iš mano veido kunigas suprato, kad aš abejoju... Mane jei ir išleistų iš lagerio, dar laukia ištremimas...

Liga progresavo. Kunigas dar kartą kreipėsi į mane ir pasakė: „Kur bebūtum, grįši į Lietuvą, aš taip noriu. Dievas tesaugo tave“. Jis pradėjo melstis, pasimeldžiau ir aš prie jo mirties patalo. Kitą dieną pasakė, kad kunigas labai silpnas ir mūsų prie jo neleido. Paskui sužinojome, kad kunigas Olšauskas mirė. Taip mirė tauraus žmogaus kunigo Kazimiero Olšausko kūnas. (...)

Neprisimenu tikrai, koks buvo mėnuo ir kokia diena, metai, jei neklystu buvo 1954 m. pavasaris. Išsikvietė mus visus tris prie lagerio ligoninės vartų, ten perdavė mus apsaugai II-ojo vidaus kariuomenės kareiviams, kurie turėjo du vilkinius šunis, ir lagerio vidaus prižiūrėtojus.

Jonas Baltrūnas sakė kalbėjęs su staliais, kad sukaltų padoresnį karstą ir padarytų, jei valdžia leis, nediduką kryželį. Visą žadėję atgabenti vėliau, kartu su karstu.

Duobės kasti mus varė per kemsynuotą pievą link miško. Kai priėjome, tai pamatėme, kad nieko panašaus į kapines nėra – tik pradžiūvęs raistas. Toliau mūsų nebevarė, liepė parinkti vietą. Parinkom aukštesnę vietą netoli augančio jauno kedro. Atmatavo keletą žingsnių į ilgį ir plotį, įsmeigė kelias šakas ir pasakė: „Žingsnis už ribos – skaitom pabėgimą, šausime be įspėjimo!“ – pasakė prižiūrėtojas.

Pradėjome kasti duobę. Neperdaugiausiai buvo sveikatos nei Jonui, nei man. Tvirtesnis buvo tik Nikolajus Sokolovas – senas Lietuvos gyventojas – rusas, buvęs Lietuvos kariuomenės vyresnysis puskarininkis. Prižiūrėtojas mus vis

keiksnodamas ragino kuo greičiau kasti, kad spėtųme kol atneš karstą. Plūdosi ir siuto kaip apsėstasis. Tuo metu aš pamačiau tame medyje žmogaus kaukolę ir parodžiau savo draugams. Aplink kaukolę šokinėjo paukštelis. Pavasaris, pagalvojau, gal lizdelį toje kaukolėje nori susisukti?... Užsisvajojau: gal kurio nors lietuvio ji? Gal artojėlio iš Dzūkijos krašto? Dainorėlio? Gal mergelė ar motušėlė jo laukia ir nesulaukia?.. Staiga susilaukiau ko nesitikejau:

– Tu, džiovininke, paskubėk iki žiemos numirti, tai užkasime po velėna, kitaip būsi juodvarniams sušertas, o kaukolė gali būti pakabinta ant šakos, kad dar vėjas prapūstų jūsų, fašistų, smegenis...

Baigėme kasti duobę, bet vežimas nepasirodė. Papuošėme kedro šakelėmis duobę. Prižiūrėtojas dabar keiksnijo savuosius, kad ilgai neatveža. Atsisėdo netoli mūsų ir tarė: „Su tom kaukolėm tai darbas mūsų vaikų. Manasis pusmaišį į namus parvilko. Susibėga visi ir žaidžia su kaukolėmis tankų mūši. Gal ir negerai? Kas čia žiemą spės duobes kasti?“

Pasirodė jau vežimas, jaučio traukiamas. Vienos ašies vežėčios. Iš tolo baltavo karstas. Jautis, pajutęs žolės kvapą, pasuko į šoną, kur buvo daugiau žolės ir ėmė ėsti. Važnyčiotojas gyvulį ragino ir mušė, o gyvulys – nė iš vietos. Nubėgo ir mūsų prižiūrėtojas. Jis išsitraukė kokią tai baslį iš vežėčių ir pradėjo gyvulį mušti per šonus, per galvą, per šnerves...

Sukruvino. Vilkšūniai, pajutę kraujo kvapą, pradėjo loti ir veržtis link nelaimingojo gyvulio. Galų gale žmogaus žiaurumas nugalėjo. Karstą privežė netoli duobės. Tai buvo baisus vaizdas. Aš daug kartų prisimenu tą šiurpų vaizdą ir galvoju, kad tai buvo paskutinis blogio pasipriešinimas prieš gerį.

Supilant žemės kauburėlį tyliai pasimeldžiau, nes žinojau, kad paskui, supylus kauburėlį, bus vėlu – prie jo parymoti ir pasimelsti neleis.

Jonas paklausė: „Kur kryželis?“ Sargybinis numetė mums sukruvintą baslį, ant kurio buvo išdeginta rusiška raidė (I) U–29. Liepė įbesti prie velionio kapo.

Gera, kad buvom padarę iš šakelių mažą kryželį. Jį padėjom ant kapo.

Kai mus vedė atgal į lagerio ligoninę, aš pradėjau skaičiuoti žingsnius ir kelis kartus atsiskauk pažiūrėti link kapo, kol dar matėsi baltuojantis jų „kryžius“. Prižiūrėtojas, keletą kartų perspėdamas mane, sakė:

– Ką, patiko? Greitai ir tu ten būsi!”

Neišsipildė jo pranašystė! Po keturių metų tremties 1958 m. sugrižau į tėvynę Lietuvą.

Išsipildė kunigo Kazimiero Olšausko pasakyti žodžiai: „Tu būsi laisvas! Tu būsi Lietuvoj ir papasakosi tai...”

* * *

1990 m. kovo 11 d. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, žmonės savo artimųjų kaulus iš Sibiro platybių pradėjo parsivežti į laisvėjančią Tėvynę. Kunigo Kazimiero Olšausko kapo ir palaikų 1990 metų birželio 3–13 dienomis buvo išvažiavę ieškoti jo brolis Baltramiejus, brolienė Birutė Bagdonaitė–Olšauskienė (politkalinė, kalėjusi Vorkutoje) ir pusbrolis, Lietuvos partizanas, Intos ir Vorkutos politinis kalinys Adolfas Preibys. Šitą kelionę į Sverdlovsko sritį savo broliui Eduardui laiške taip aprašė Baltramiejus:

„Birželio 3 d. vakare aš, Adolfas Preibys, ir Birutė Plungėje sėdome į traukinį ir išvažiavome į Vilnių. Iš Vilniaus aerouosto sėdome į lėktuvą ir naktį nuskridome į Sverdlovską. Aerouoste pasisamdėme taksi, kuris mus nuvežė į geležinkelio stotį, kuri yra už 30 km. Ten nusipirkome bilietus į Turinską, kuris yra už 250 km. Turinske apsistojome viešbutyje. Tą patį vakarą nuėjome į Turinsko miesto kapines. Jas kruopščiai apžiūrėjome, bet kapo pagal turimą nuotrauką neradome.

Rytojaus dieną išvažiavome į Fabričnoje gyvenvietės kapines. Atvažiavus prie Tūros upės, radome nuneštą tiltą, todėl teko palaukti kelto, kuris kelia mašiną ir keleivius į Fabričnoje pusę. Persikėlę per Turą, nuvažiavome į Fabričnoje gyvenvietę. Iš ten, palei siaurojo geležinkelio liniją, nuėjome į kapines. Jas nuodugniai apieškoję, kunigo Kazimiero kapo neradome. Išėję iš kapinių, sutikome motociklu važiuojantį vietinį žmogų. Sustabdėme ir paklausėme, kur laidodavo lageryje mirusius. Jis mums paaiškino, kad prie kiekvieno lagerio buvo kapinės ir ten juos laidėjo. Kai jam parodėme iš Jūsų gautą a. a. kunigo Kazimiero kapo nuotrauką, tai jis pasakė, kad ta vieta yra nuo čia už 4–6 km palei geležinkelio liniją. Porą valandų paėję, atradome didelį lauką be medžių. Paviršius su buldozeriais išlygintas ir užsėtas pievos žolėmis. Tai kadaise buvusio lagerio teritorija. Tą plotą apėjome skersai ir išilgai, bet buvusių kapinių vietos neaptikome, tik pastebėjome buvusių barakų pamatų duobes ir buldozeriais sustumtų žemių krūvas. Pagrindinis kelias, kuris ėjo nuo geležinkelio į lagerį, buvo jau apaugęs berželiais, karklais ir samanomis. Tas jau nebenaudojamas gal 8–10 metų. Nieko nesuradę, atsikvėpę patraukėme atgal link namų. Rytojaus dieną nuėjome į Turinsko miesto vykdomąjį komitetą, archyvą. Ten, tarp mirusių ir palaidotų a. a. Kazimiero pavardės neradome. Patarė kreiptis į gretimo rajono, esančio už 120 km, NKVD archyvą Taudo mieste. Nuvažiavom ten, suradom archyvą. Šiame archyve tikrai surado a. a. kunigo Kazimiero asmens bylą. Joje surašyta visa Goltota: pradedant nuo suėmimo Veiviržėnuose, toliau – teismas Vilniuje, visi persiuntimai iš kalėjimo į kalėjimą, iš lagerio į lagerį. Taudo archyve gavome išrašą:

„Olšauskas Kazimieras Kazimiero, gim. 1911 m., būdamas laisvės atėmimo vietoje, mirė 1954 m. birželio 18 d. nuo kepenų suardymo, blužnies perspaudimo, dviejų žaizdų plaučiuose, sulaužytų šonkaulių.

Palaidotas Družinino kapinėse, palaidojimo aktas Nr. 29 „H“. Ant krūtinės padėta plokštelė su pavardės užrašu.

Pranešimas apie mirtį pasiųstas 1954 m. birželio 25 d. raštu Nr. 21 45981 Lietuvos TSR MGB organams.”

Sugrižę į Turinską, kitos dienos rytą važiuojame geležinkelinio vagonėliu į Družinino kapines. Adolfas Preibys buvo susipažinęs su vienu rusu, kuris 10-ies metų bausmę buvo atlikęs kaip tik Družinino lageryje. Tas rusas – pavarde Sobolenko palydėjo mus į buvusias kapines, bet ten jokio ženklo neberadome, tik vešliai sužėlusią žydinčią pievą. Mes uždegėme čia grabnyčinę žvakę, pasimeldėme, pasiėmėme porą kastuvų kapų žemės ir patraukėme atgal.

Atsisveikinome su nuoširdžiu rusų tautybės žmogumi Sobolenko ir sugrižome į Turinską. Tą pačią naktį Turinske nusipirkome geležinkelio bilietus iki Kauno. Persėsti reikėjo Sverdlovske ir Maskvoje. Birželio 12 d. buvome Kaune.

Taip parvažiuojame tuščiomis. Nors Adolfas buvo pasiėmęs savo dirbtuvėje padarytą cinkuotos skardos dėžę – lagaminą, deja, ja pasinaudoti neteko...”

* * *

Kunigas Kazimieras Olšauskas, 1954 m. birželio 18 d. mirdamas lageryje, visiems savo skriaudėjams atleido, tačiau šie persekiojo ir teisė jį net mirusį... Tai liudija kunigo Kazimiero Olšausko tardymo byloje rasti du visiškai slapti dokumentai.

Pirmas:

1956 m. vasario 28 d. Olšausko Kazimiero, s. Kazimiero archyvo tardymo bylos Nr. 10122/3 peržiūrėjimo „Išvada“, kurioje rašoma, kad „Lietuvos TSR NKVD prie Ministrų tarybos tardymo skyriaus vyr. tardytojas majoras Serebriakovas, peržiūrėjęs archyvo – tardymo bylą, Nr. 10122/3, –

RADO:

1947 m. gegužės 12 d. Lietuvos TSRS Aukščiausiojo teismo baudžiamųjų bylų teisminė kolegija, pagal RTSR Baudžiamąjo kodekso str. 58–10 2 d. nuostatas 10 metų laisvės atėmimo lageriuose ir 5 metams be teisių su visa turto konfiskacija (...)”

Toliau aprašomi visi nuteistojo anketiniai duomenys ir faktai, kuo jis buvo kaltinamas. Dokumento pabaigoje pažymėta:

„Iš bylos medžiagos matosi, kad Olšauskas vokiečių okupacijos metais vedė aktyvią antitarybinę agitaciją, rašė antitarybines šmeižikiškas brošiūras ir straipsnius, asmeniškai platino antitarybinę literatūrą tarp gyventojų. Šie Olšausko nusikaltimai teisme įrodyti, pagal įstatymą kvalifikuoti teislingai ir bausmė nustatyta sutinkamai su nusikaltimo sunkumu, –

manyčiau:

Su nuosprendžiu pagal šią bylą
sutikti.

Pasirašė: Lietuvos TSR NKVD prie Ministrų tarybos tardymo skyriaus vyr. tardytojas – majoras Serebriakovas.

„Sutinku“ Lietuvos TSR Prokuroro pad. grupės vadovas spec. byloms vyresnysis Justicijos patarėjas Bogačiovas.”

Antras:

Lietuvos TSR už kontrevoliucinius nusikaltimus nuteistųjų, esančių lageriuose, kolonijose, kalėjimuose ir tremtinių bylų peržiūrėjimo posėdžiaujančios komisijos 1956 m. kovo 5 dienos išrašas iš protokolo Nr. 83, kuriuo nutarta:

Nuosprendį byloje palikti nepakeistą.

Pasirašė Komisijos viršininkas Milnikovas.

Skriaudėjai neparodė pasigailėjimo, nors to jam seniai nebereikėjo. Mirusiojo giminėms, artimiesiems nepasakė ir visos tiesos apie Kazimiero Olšausko žuvimą. Toje pačioje byloje yra Lietuvos TSR NKVD archyvinės apskaitos skyriaus viršininko 1955 m. gruodžio 22 d. pažyma, kurioje rašoma, kad „Pagal TSRS VRM Rytų Uralo lagerių viršininko pranešimą nuteistasis Olšauskas Kazimieras, Kazimiero, g. 1911 m. atlieka bausmę TSRS VRM Rytų Uralo lageryje.

(Parašas neįskaitomas)”

Neteisingus faktus nurodė ir Kretingos Civilinės metrikacijos skyrius, 1980 m. gruodžio 13 d. kunigo Kazimiero Olšausko artimiesiems išduodamas Mirties liudijimą IV–OK Nr. 284568, kuriame rašoma, kad Kazimiero Olšausko mirties priežastis – širdies paralyžius, o mirties vieta – Kretingos apskritis...

* * *

Aprašydama svarbiausius kunigo Kazimiero Olšausko gyvenimo momentus, cituodama jo brolių ir seserų prisiminimus apie jį, ruošdama spaudai iš Uralo platybių į gimtinę siųstus kunigo laiškus, daugelį vakarų sėdėjau prie NKVD sukurptos bylos prieš jį. Kuo labiau gilinuosi į jo gyvenimą

ir darbus, tuo labiau apgailestauju, kad tikriausiai dėl to, jog tada buvau dar gana jauna (kai NKVD suėmė kun. K. Olšauską, man buvo 16 metų), man pačiai su šiuo taurios sielos dideliu Žmogumi teko susitikti tik porą kartų. Gerai prisimenu pirmąjį susitikimą, kai aš, dar nedidukė, turėdama vos šešerius ar septynerius metus, grįždama iš Olšauskų kaiminystėje gyvenančio savo dėdės Stanislovo, pusbrolių kunigą Kazimierą Olšauską pamačiau pirmąsį ant kiemo vartelių. Iš karto pasimečiau: „Kaip praeisiu?“ Kai priartėjau, Jis rankos mostu pakvietė mane prieiti. O aš, kaipėjau kita kelio puse, galvą į šoną pasukusi, nedrįsdama prie jo net prisitarti, taip ir nuėjau...

Kitą kartą mes susitikome Salantų bažnyčioje. Tada buvau jau šiek tiek paūgėjusi. Žmonių tą dieną buvo pilna bažnyčia. Mes su mama stovėjome netoli klausyklos, kurioje kunigas Kazimieras klausė išpažinčių. Kai man priminė, kad reikėtų eiti išpažinties, aš nuėjau prie klausyklos, atsiklaupiau, pasakiau viską, kas reikalinga išpažinties pradžioje, ėmiau pasakoti apie savo nuodėmes, o po to, pamaniusi, kad jau viskas atlikta, atsistoju ir nuėjau pas netoliese besimeldžiančią mamą. Ji man tuoj pat: „No, ka to tēp grētā?“. Nespėjusi mamai nē atsakyti, pajutau, kad už manęs stovintys žmonės jau mane tampo: „Tavi konėgielis vadēn...“

Grįžau ir vėl suklupau prie klausyklos. Jis tada man pasakė pirmus ir paskutiniuosius žodžius: „Tu pabėgai, negavusi išrišimo... Klaupkis, gailėkis už nuodėmes, o aš, Viešpaties vardu, teiksiu nuodėmių atleidimą“.

Tad ir dabar kartu su visa žemės keliais tebekeliaujančia kunigo Kazimiero Olšausko gimine klaupiuosi prie Tamstos dvasiškos Klausyklos... Prašau visų mūsų ir visos Lietuvos žmonių, už kurių laisvę Tamsta mirei, nuodėmių atleidimo ir didelės maldos, kad Viešpats Dievas leistų mums susitikti Amžinybėje.

Eduardas Olšauskas

PAMAŠTYMAI APIE ŽUVUSĮ BROLĮ

Kiekvienas žmogus, ateidamas į šį pasaulį, jau atsineša tam tikrus polinkius, gabumus, išvaizdą, teigiamus ir neigiamus bruožus. Kiekvienas asmuo – unikalus Dievo kūrinys, Visagalio apdovanotas kažkuo tai savitu. Tai daro mūsų visuomenę įdomesnę, įvairesnę ir puošnesnę. Tad nėra ir negali būti tokio žmogaus sukurto įstatymo, pagal kurį būtų pateisinamas kitų asmenų naikinimas dėl pačių žmonių sukurtų utopinių svačiojimų, ekonominių išskaičiavimų ar kitokių tikslų. Tie, kurie tai daro, nusikalsta Dievo įstatymams bei žmogiškumui.

Dievo įstatymus, kaip rodo žmonijos istorija, daugiausia laužo nuožmūs tironai bei okupantai. Pastarieji, siekdami įgyvendinti savo imperialistinius planus, pirmiausia griebiasi sunaikinti okupuoto krašto šviesuomenę bei kitus didžiausius tos šalies patriotus. Mūsų Tėvynė Lietuva per Antrąjį pasaulinį karą ir pokario metais patyrė dviejų okupantų represijas ir naikinimą. Didelė gėda ir nelaimė visai mūsų šaliai buvo tai, kad šiems okupantams noriai tarnavo, talkininkavo nemažas būrys ir pačių lietuvių – visokie karjeristai, prisiplakėliai prie tuometinės valdžios. Jiems padedant buvo sunaikinta ir didžioji dalis labiausiai išsilavinusių, patriotiškiausiai nusiteikusių, savo Tėvynę karštai mylėjusių mūsų brolių ir seserų.

Okupantų auka tais pokario metais tapo ir mano brolis – kunigas Kazimieras Olšauskas. Tai buvo viena iškiliausių asmenybių mūsų šeimoje ir visoje giminėje. Jis nepaprastai mylėjo savo gimtąją žemę. Šeimoje jis visus mus nuolat skatino siekti mokslo, padėdavo patarimais, pagal išgales rėmė materialiai. Kun. Kazimieras buvo neišpasakytai darbštus, todėl per labai

trumpą laisvės laikotarpį spėjo tapti ne tik plačios erudicijos kunigu, bet ir savo darbais sugebėjo palikti ryškų pėdsaką Lietuvos kultūros ir žurnalistikos istorijoje.

Kunigaudamas K. Olšauskas, griežtai laikydamasis visų kanonų, sąžiningai vykdė Bažnyčios tarno pareigas. Jo asmeninis gyvenimas buvo nuolat lydimas maldos ir darbo. Net ir per atostogas grįžęs į tėviškę kun. K. Olšauskas kasdien vykdavo į Salantų bažnyčią, buvusią už septynių kilometrų nuo jo namų, laikyti šv. Mišių, o sekmadieniais toje pačioje bažnyčioje sakydavo jaudinančius ir įsimenančius pamokslus savo parapijiečiams. Visi jo pamokslai iš kitų tais laikais bažnyčioje girdėtų išsiskirdavo tiek turiniu, tiek ir informacijos pateikimo forma – kun. Kazimieras Evangeliją aiškindavo labai suprantamai, jo tonas būdavo ramus ir lygus. Bažnyčioje jo niekas nematydavo įsikarščiavusio, gestikuliuojančio rankomis. Aiškindamas žmonėms aktualias tikėjimo tiesas jis kalbėdavo gražia bendrine lietuvių kalba.

Kun. Kazimieras buvo beraščių kaimo žmonių vaikas, todėl tai, ką jis tais laikais pasiekė, daugeliui panašaus likimo ir panašios padėties žmonių būdavo nepasiekiamas – visam gyvenimui likdavo tik gražia svajone. Kun. Kazimieras ją įgyvendino sujungdamas savo įgimtus gabumus, užsispyrimą ir šeimoje bei mokykloje išsiugdytą teisingą požiūrį į darbą.

Deja, savo profesiniu pasiruošimu, plačia erudicija nei Tėvynei, nei Bažnyčiai jis neturėjo galimybės ilgai tarnauti – kun. Kazimiero gyvenimą labai anksti nutraukė rusų okupacija ir Sovietų sąjungoje išplitęs ateizmas.

Nuo kun. Kazimiero mirties praėjo jau apie pusę amžiaus, tačiau ir šiandien jo palaikai vis dar ilsisi nežinomame kape, užpustytoje Sibiro stepių klaukumoje, šalia kitų rusų vergijų patyrusių brolių kankinių. Tačiau kun. Kazimiero atlikti darbai Dievui ir Tėvynei nežuvo. Mes prisimename juos. Su šia knyga į Lietuvą, gimtinę iš užmaršties sugrįžta ir didžioji dalis kun. K. Olšausko rašytinio palikimo. Visa tai mūsų tėvynainiams dar ilgai liudys, kaip reikia gyventi ir aukotis bei mirti už tiesą.

Kun. dr. Jonas Boruta SJ

TRAGIŠKO LIKIMO TEOLOGAS

Ankstyvųjų amžių Bažnyčios istorijoje, jos dvasinėje evoliucijoje svarbų vaidmenį atliko vadinamieji kankiniai apologetai (šv. Ignacas, Antiochietis, šv. Polikarpas iš Smirnos, šv. Justinas ir kiti). Sunkioje persekiojimų epochoje jie bandė savo raštais, laiškais atremti krikščionybės priešų priekaištus, atskleisti krikščionių tikėjimo grožį... Ir šias pastangas jie įamžino ne tik savo teologine kūryba, bet ir už tą tikėjimą sudėta kankinystės auka. Šiame šimtmetyje ir Bažnyčia Lietuvoje turi nemažą būrį panašių tikėjimo liudytojų, kuriuos galėtume pavadinti teologais kankiniais. Tai arkivyskupas Mečislovas Reinys, vyskupas Vincentas Borisevičius, prelatas Pranas Kalvaitis ir kiti kankiniai ar ilgamečiai kaliniai. Tarp jų – tarsi meteoras švystelėjęs ir užgesęs Gulago tamsoje kun. Kazimieras Olšauskas, teologijos mokslų daktaras, Telšių kunigų seminarijos profesorius, talentingas rašytojas, redaktorius, bibliistas ir istorikas...

Kaip ir II-ojo krikščionybės šimtmečio apologetai kankiniai, taip ir mūsų tarpukario laikų teologai vėlesni sovietinio Gulago kankiniai nesukūrė dar savitų teologijos mokyklų, neparašė teologijos sumų, kaip tai padarė scholastikos žydėjimo epochos genijai. Tai atlikti jiems neleido rūsčios ir tragiškos persekiojimo laikų sąlygos. Bet, kaip neįmanoma šiandien kalbėti apie krikščioniškąją teologiją nepaminint II-ojo amžiaus kankinių apologetų, taip turbūt būtų nekorektiška mėginti kurti lietuviškos teologijos mokyklą ignoruojant tai, ką yra sukūrę tragiško likimo šio amžiaus vidurio mūsų teologai kankiniai ir kaliniai... Jų teologinės idėjos, diskusijos – kažkas daugiau nei bandymas įsitvirtinti jau egzistavusiose teologijos akademinėse struktū-

rose ar bažnytinėje hierarchijoje (šiandien tai ne taip jau reta). Jų kūryba, raštai – tai neatsiejama dalis jų gyvenimo, pilnai paaukoto Viešpačiui ir Jo karalystei...

Kunigas Kazimieras Olšauskas – sūnus tos pačios Salantų žemės, kuri Lietuvai davė ir didįjį Ganytoją bei pirmąjį Bažnyčios istoriką Lietuvoje, rašiusį lietuvių (t. y. žemaičių) kalba, Vyskupą Motiejų Valančių. Tai jis pirmasis rūpinosi, kad lietuvių kalba būtų pradėta leisti mūsų liaudžiai aukštesnio lygio religinė lektūra – populiarios teologijos knygos. Tai jis stengėsi pakelti savo meto kunigų teologinį išprusimą, dekanatuose steigdamas rimtos teologinės literatūros bibliotekas. Taigi M. Valančius pradėjo rūpintis lietuvių liaudžiai skirtos teologijos pirmųjų daigų ugdymu.

K. Olšauskas priklauso jaunajai tarpukario nepriklausomos Lietuvos teologų kartai, kuri naujomis sąlygomis tęsė M. Valančiaus rūpestį – lietuviams skirtos teologinės tradicijos puoselėjimą. Šie jaunieji, Vakaruose studijavę teologai (taip pat filosofai, sociologai, istorikai ir t. t.), nebeapasitenkino vien Vakarų teologų idėjų perpasakojimu, referavimu, nepasitenkino vien tik tų idėjų interpretavimu, bet siekė ir originalios teologinės kūrybos aukštumų. Deja, pirmoji ir antroji sovietų, o taip pat ir nacių okupacijos nutraukė jų kilnias pastangas.

Originaliai teologinei K. Olšausko kūrybai nedaug tebuvo skirta laiko. 1936 m. jis Romoje Grigaliaus universitete apsigynė daktarinę disertaciją ir tapo kvalifikuotu teologu, biblinės teologijos specialistu. Tačiau savo specialybės srityje tegalėjo dirbti tik 10 metų. 1946 metais sovietinė valdžia jį suėmė ir išsiuntė 10-iai metų į Gulago pragarą. Iš 1936–1946 metų laikotarpio tik pirmieji ketveri metai buvo ramesni ir tinkamesni teologinei kūrybai bei refleksijai. Viena kitą keitusios okupacijos pareikalavo aiškesnio politinio, ideologinio angažavimosi ir maža bepaliko vietos originaliems ieškojimams teologijoje. Bet ką K. Olšauskas per ketverius ramesnius metus parašė, tai lieka reikšminga ir vėl aktualu šiandien, praėjus daugiau kaip 40-iai metų nuo jo tragiškos mirties, kai Sverdlovsko srities Okuniovo geležinkelio stotyje jis buvo sušaudytas tarp dviejų traukinio vagonų. Redaguodamas „Žemaičių Prietelių“, profesoriaudamas Telšių kunigų seminarijoje per tuos tris laiminguosius metus K. Olšauskas parašė ir savo brandžiausius originalius teologinius straipsnius, išspausdintus „Židinyje“ („Visatos anakefalajozė Kristuje“ [1] ir „Teologiškoji lyčių metafizika“ [2]). Vėliau, jau nacių okupacijos metais, sublizgęs K. Olšausko kaip istoriko talentas dviem istorinėm studijom iš gyvento laikmečio. Tai dr. K. Alšeno slapyvardžiu pasirašytoji monografija „Prelatas Pra-

nas Urbanavičius" [3] ir knygutė – straipsnis „Krikščioniškoji Žemaičių didybė" [4]. Dėl šiuose savo darbuose dokumentuotai pateiktų faktų apie sukrečiantį Bažnyčios persekiojimą pirmaisiais sovietinės okupacijos metais jų autoriui teko keliauti Gulago keliais ir ten žūti.

Net ir trumpai užmetus žvilgsnį į šiuos brandžiausius kun. dr. Kazimiero Olšausko teologinius darbus, paaiškėja, kad jie ir šiandien neprarado savo aktualumo. Neatsitiktinai, tik keliems metams praėjus po autoriaus tragiškos mirties sovietiniame lageryje, tolimoje Amerikoje išleistame straipsnių rinkinyje, skirtame Pijaus X kanonizacijai paminėti, perspausdinamas K. Olšausko brandžiausias teologinės kūrybos žiedas – „Visatos anakefalajoze Kristuje" [5].

Šis straipsnis nepraranda savo aktualumo. Kvalifikuotas teologas talentingai parodo, kad Pijus X idėjų įtakoje ateitininkų sąjūdžio pasirinktas šūkis „*Visa atnaujinti Kristuje*“ – biblisto požiūriu sunkiai išverčiamas posakis...“ Šis šūkis „*visada buvo apaštalo (Pauliaus) sieloje ir eina per visus jo laiškus. Išreikšti tai vizijai apaštalas vartoja turiningą posakį: visų daiktų anakefalajoze Kristuje... Lotyniškoji Vulgata verčia: omnia instaurare in Christo, o su ja ir lietuviškasis arkivyskupo J. Skvirecko tekstas: visa atnaujinti Kristuje. Tačiau toks vertimas neapima pilnutinės graikiškojo veiksmazodžio anakefaleosastai prasmės*“. Turbūt ne be K. Olšausko straipsnio įtakos šiuolaikiniame Č. Kavaliausko Naujojo Testamento vertime ši Laiško Efeziečiams vieta verčiama labiau graikišką originalą atitinkančia forma „*visa... iš naujo suvienyti Kristuje tartum galvoje*“ (Ef. 1, 10). K. Olšausko straipsnis reikšmingas ir ne vien tuo, kad pakoregavo Naujojo Testamento frazės vertimą, frazės, kuri tapo prieškario metais įtakingo ir dabar gyvo ateitininkų sąjūdžio šūkiu. K. Olšauskas susieja termino „*anakefaleosastai*“ vertimą su Bažnyčios kaip mistinio kūno teologija ir tuo įsijungia į anuometinės teologijoje madingų tyrinėjimų kryptį, kurios rezultatai vėliau buvo apibendrinti *Pijaus XII enciklikoje „De Corpore Christi mystico“* (1943). Norėčiau atkreipti tų skaitytojų, kuriems per sunku bus skaityti visus teologo biblisto įrodinėjimus, dėmesį į porą to straipsnio vietų, kurios šiandieninėje Lietuvos Bažnyčios situacijoje galėtų būti atsakymu į daugelį mus kankinančių klausimų. Šūkio „*Viską suvienyti (atnaujinti) Kristuje*“ (Ef. 1, 10) „*gilią idėją apaštalas aiškiau išreiškia laiške Efeziečiams (1, 22). Dievas davė savo įsikūnijusį Sūnų galva Bažnyčiai*“. Tuo būdu mistinė vienybė, esanti tarp Kristaus ir tikinčiųjų, yra palyginama su vienybe, esančia tarp galvos ir organizmo. Ši tiesa daug daugiau pasako negu tiesa, kad Kristus yra žmogiškos bendruomenės viršininkas. Viršininkas, at-

sakingas vadas yra kiekvienoje išviršinėje organizacijoje, o galva – tik gyvame organizme. Sukurti organizacijas gali ir žmonės, bet pašaukti buviman gyvą organizmą gali tik visagalis Dievas.” [6]

K. Olšauskas gana originaliai aptaria Bažnyčios sąvoką, jos supratimo evoliuciją nuo apaštalų iki mūsų laikų. Bažnyčia ir istorinis Jėzus yra integralinės mistinio Kristaus dalys, tarp jų yra didelė vienybė, kuria negalima surasti tobulos analogijos, tobulo termino. Jai pažymėti apaštalas Paulius pasirinko vaizdingą išsireiškimą „Kristaus kūnas”. „Ką pats Kristus vaizdavo apaštalams savo palyginime apie vynmedį ir šakeles, tą patį Paulius išreiškė kitu vaizdu, paimtu iš aukštesnės žmogiškosios buvimo srities”[7], būtent mistinio Kristaus kūno įvaizdžiu.

K. Olšauskas ragina „*džiaugtis, kad pastaruoju metu katalikų teologai šią šv. Pauliaus mintį, sudarančią mūsų tikėjimo branduolį, iškėlė į savo tyrinėjimų priekį. Per ilgai ji buvo pamiršta. Dėl to teologus galima pateisinti. Gindami tikėjimą nuo protestantų puolimo, jie ypač turėjo iškelti tikrosios Kristaus Bažnyčios savybes (...), būtent teisinę ir hierarchinę tikinčiųjų bendruomenę vyriausio Romos vyskupo valdžioje. Ir atsitiko taip, kad daugelis katalikų Bažnyčią besuprato kaip puikiai sutvarkytą pasaulietinę organizaciją, nebekreipdami dėmesio į tai, jog Bažnyčia yra taip pat ir gyvas antgamtinis organizmas, toliau gyvenęs ir veikęs Kristus. Jie taip pat nebesuprato, jog ir jie patys yra to antgamtinio organizmo nariai, atsakingi dėl jo augimo ir išsivystymo. Šiandien stipriau atbunda giliausias Bažnyčios supratimas. Tai yra sėkmingiausia priemonė nugalėti bažnytinį apsnūdimą ir daugelio šalinimąsi nuo Bažnyčios ar nesirūpinimą Jos reikalais. Tai galingiausia priemonė išjudinti žmones džiaugsmingam krikščionių bendradarbiavimui, tikrai vidinei katalikiškai akcijai, kaip tai darė šv. Paulius su jaunais Korinto krikščionimis (1 Kor. 12, 12–26). Tada į Bažnyčią nebus žiūrima kaip į grynai teisinę žmogišką įstaigą, kuri kišasi į privatų ar net politinį valstybės gyvenimą. Gyvenimas Bažnyčioje ir su Bažnyčia tada neatrodytų konfesinis varžtas asmens religinei laisvei. Mūsų priklausymas Bažnyčiai yra pagrįstas ontologiškai, o ne tik teise.” [8]*

Tiek K. Olšausko gyventu laikotarpiu, tiek mūsų dienomis, tiek Rytuose, tiek Vakaruose buvo ir yra žmonių, kurie „*neperneša bažnytinės biurokratijos, formalumų*”. Jie svajoja apie grynai dvasinį priklausymą krikščionių bendruomenei ir piktinasi teiginiu, kurį kartoja institucinės Bažnyčios šalininkai: „*šalia Bažnyčios nėra išganymo!*” K. Olšauskas prisimena, kad tik tuomet, „*kai mes Bažnyčios sąvoką klaidingai susiauriname iki grynos organizacijos, tik tada Bažnyčios pretenzija būti vienintele išganymo įstaiga žemėje*

mums atrodo išdidus valdžios troškimas. Jei Bažnyčia būtų tik iš atskirų asmenų sudaryta organizacija, tai ji, tiesa, ir tada galėtų tarp žmonių sudaryti vienybę dėl savo bendro tikslo siekimo. (...) Jei kas atsiskiria nuo organizacijos, tai vis tiek gali ir vienas toliau gyventi. Bet jei narys atsiskiria nuo organizmo, tai organizmas, tiesa, gali ilgiau gyvuoti, bet narys tada yra paskirtas žūti. Kaip nuo kūno atskirtas narys nebegali vienas gyventi, taip ir atsiskyręs nuo Bažnyčios žmogus nebegali tvirtinti, kad dar esąs pozityvus krikščionis. Dėl to sakiny: „Šalia Bažnyčios nėra išganymo“ reiškia tą patį, ką ir sakiny: „narys miršta, jei atsiskiria nuo kūno“. Į Bažnyčią mes nesame priimti kaip į kokią draugiją, iš kurios mes be jokių pasekų galime išstoti. Į Bažnyčią mes esame įgimdyti per krikštą. Bažnyčia – tai ne žmogiška organizacija, ne didelė sąjunga, siekianti religinių tikslų. Bažnyčia yra mistinis Kristaus kūnas, dievažmogiškas organizmas, kurio galva yra Kristus, o pašaukti buviman organizmą gali tik vienas Dievas” [9]. Taigi nuo anakefalajozės termino vertimo tikslinimo K. Olšauskas atveria kelią prie giliausių ekzeziologinių tiesų suvokimo. Tai jau brandi ir originali K. Olšausko teologinė mintis. Tokio tipo teologų, rašiusių lietuvių kalba, mes turime ne taip jau daug. Ir šiandien, kai Bažnyčios samprata ir gilinimasis į ją tampa ypač populiariu užsiėmimu tiek kunigų, tiek pasauliečių teologinių studijų rateliuose (pvz., tokiuose, kokius organizuoja Religinių studijų ir tyrimų centras Vilniaus universitete), varta vis iš naujo grįžti prie dar 1938 metais K. Olšausko išsakytų minčių.

Tų metų balandžio mėnesio „Židinio“ žurnale išspausdintas K. Olšausko straipsnis „Teologiškoji lyčių metafizika“ šiandien, turint plačiai išvystytą Jono Pauliaus II meilės ir atsakomybės doktriną, kuri buvo galutinai suformuluota Vatikano II-ojo susirinkimo pastoralinėje konstitucijoje „*Gaudium et spes*“ ir „*Katalikų Bažnyčios katekizmo*“ antros dalies trečiame skyriuje, daugiau domina, kaip prieš Vatikano II-ąjį susirinkimą vykusios teologų ir filosofų diskusijos tarpukario Lietuvoje aidas. Šis straipsnis tai rimta autoriaus diskusija su mūsų žymiuoju filosofu Antanu Maceina krikščioniškos santuokos prasmės klausimu. Šia tema A. Maceina 1937 m. „Židinyje“ paskelbė tris straipsnius [10].

Pirmąjį iš šios serijos A. Maceinos straipsnį „Krikščioniškos moterys-tės prasmė“ K. Olšauskas recenzavo straipsniu „Dėl krikščioniškos moterys-tės tikslų“ [11]. Į šiame straipsnyje išsakytas K. Olšausko kritines pastabas A. Maceina atsakė dviem straipsniais: „Moterys-tės pagrindai“ ir „Kūdikis ar asmens pilnatvė“. Oponentas K. Olšauskas savo pozicijas gynė straipsnyje „Teologiškoji lyčių metafizika“ [12].

A. Maceina šioje polemikoje buvo santuokos personalistinės prasmės sampratos gynėjas, K. Olšauskas – kolektyvistinės. A. Maceina taip apibūdina šias dvi pozicijas: „*personalistinė ir kolektyvistinė tezė liečia ne tik moterystės tikslus, ne tik jų eilę, bet ji liečia visą moterystės gyvenimą ir lyčių buvimą pasaulyje*”. Tarp šių dviejų tezių yra ne tik tas skirtumas, kad viena (personalistinė) pirmuoju moterystės siekiniu laiko asmens pilnatvę, o tik antruoju – kūdikį, kaip šitos pilnatvės fizinę išraišką, o antra (kolektyvistinė) pirmuoju siekiniu laiko kūdikį, o asmens pasipildymą perkelia į antrinių tikslų eilę. Pagrindinis šitų tezių skirtumas glūdi lyčių buvimo prasmės aiškinime. Kam yra lytis? Kas jos yra iš savo esmės? Štai tie klausimai, kurie perskiria minėtas tezes. Personalistinė tezė atsako, kad lytis yra dvipolės žmogiškosios idėjos išraiška, kad lytyse yra aukščiausiu laipsniu realizuotas visos būties dvipoliškumas, ir todėl lytis yra tam, kad papildytų viena antros žmogiškumą” [13].

Ši A. Maceinos ir K. Olšausko diskusija santuokos tikslų eilės klausimu yra gražus liudijimas, kaip palaipsniui prieškario nepriklausomos Lietuvos katalikai mąstytojai įsijungė į Visuotinėje Bažnyčioje vykusią kūrybinę teologų ir etikos specialistų diskusiją, kurioje susiformavo šiandieninis Bažnyčios mokymas apie santuoką ir šeimą.

Sušvelninto personalizmo doktrina tapo įrašyta tiek naujajame (1983) Bažnytinės teisės kodekse (žiūr. 1055 kanoną), tiek Katalikų Bažnyčios katekizme” [14].

Taigi galutinis Bažnyčios sprendimas labiau palankus A. Maceinos gintajai pozicijai. Ją mielam skaitytojui galime pristatyti šiais kard. Karolio Wojtylos – vėlesnio Jono Pauliaus II žodžiais: „Santuokinis bendravimas išplaukia ir privalo išplaukti iš abipusiškos išrinktosios meilės. Jam reikia meilės, ne tik prokreacijos. Santuoka yra meilės, ne tik vaisingumo institucija. O santuokinis bendravimas pats savaime yra tarpasmeninis santykis, išrinktosios meilės aktas, todėl intencija ir dėmesys taip pat privalo būti nukreipti į kitą asmenį, į tikrąjį jo gėrį. Šios intencijos ir dėmesio nederą nukreipti į galimą (in potentia) santykio padarinį, ypač jei tai būtų susiję su dėmesio ir intencijos nugrėžimu nuo santuokinio. Todėl iš tikrųjų ir neturima omenyje nuostatos: „Atlikime šį aktą, vien kad taptume tėvais”. Visai pakanka nuostatos: „Atlikdami šį aktą žinome, kad galime tapti tėvu ir motina, ir esame tam pasirengę”. Tik tokia nuostata derinasi su meile ir įgalina bendrai ją pergyventi. Motina ir tėvu tampama tik per santuokinį aktą, bet jis privalo būti meilės aktas, asmenų susivienijimo aktas, ne tik prokreacijos „įrankis” ar priemonė” [15].

Taigi nors vėlesnė Bažnyčios mokymo raida ir neatitiko K. Olšausko gintų pozicijų (o jis juk ir buvo biblinės, o ne moralinės teologijos specialistas), bet pati jo diskusija su A. Maceina lieka mums kultūringos ir korektiškos diskusijos pavyzdžiu, kai nesidrabstoma purvais ir savo tezei paremti nesigriebiama nespecialistų isterijos kurstymo. Pavyzdžiu tokios ramios diskusijos, kokios mums šiandien dar labai trūksta. Beje, savąją santuokos kolektyvistinės prasmės doktriną K. Olšauskas išdėstė liaudžiai skirtoje brošiūroje, parašytoje be polemienio įkarščio [16]. Šiandien ją galėtume rekomenduoti nebent tiems, kurie santuokiniame gyvenime visai nebenori matyti prokreacinio pašaukimo – pareigos dalyvauti dieviškame žmonijos naujų kartų gimdymo ir auklėjimo plane.

Beje, K. Olšauskas savo polemikoje su A. Maceina paliečia, mano manymu, vieną ir mūsų laikams aktualų klausimą – kunigų ir pasauliečių teologų santykių klausimą. Jis rašo: „Pirm pradėdamas objektyvų autoriaus tezės įvertinimą, noriu pastebėti, kad jis yra pasaulietis ir kaltina teologus, kad jie pasitenkina banaliais moralais apie moterystę, nesistengdami žmonėms paaiškinti jos gilesnės religinės prasmės (...). Priešingai, mūsų autorius (A. Maceina), nors ir pasaulietis būdamas, ryžosi teoriškai nušviesti moterystės prasmę, ir tai ne tiek filosofškai, kiek teologiškai. Taigi turime pasauliečio teologiją. (...)“

Straipsniai nėra populiariai parašyti. Bet iš kitos pusės jų negalima priskirti siaurai egoistinio mokslo sričiai. Jie labiau kreipiami į tuos asmenis, kurie yra atsakingi už auklėjimą tautoje ir Bažnyčioje ir kuriems netrūksta filosofinės ir teologinės galvosenos [17].

A. Maceinos atžvilgiu turime prisiminti, kad jis turėjo filosofinį išsilavinimą ir 1924–1928 metais mokydamasis Vilkaviškio kunigų seminarijoje buvo baigęs beveik visą teologijos pagrindinį kursą. Ir teisus Juozas Girnius, kai, aptardamas A. Maceinos filosofinę kūrybą, tvirtina: „*Filosofija ir teologija Maceinos mąstyme susilieja į krikščioniškosios minties vienybę*“ [18]. Netrukus ir Lietuvoje turėsime teologų pasauliečių su universitetiniu teologiniu išsilavinimu. Dalis iš jų sieks ir aukštesnių teologijos mokslinių laipsnių. Kokie bus jų santykiai su menkesnio teologinio išsilavinimo tepasiekusiais kunigais? Ar neatsiras nereikalingų įtampų? Ar nereikėtų mūsų kunigų seminarijų auklėtiniams energingiau siekti aukštesnių teologinio išsilavinimo laipsnių, taip kaip tokio išsilavinimo siekė kun. Kazimieras Olšauskas?!

Trečioji grupė K. Olšausko darbų, jį gretinančių prie didžiojo salantiškio M. Valančiaus, yra jo, kaip Bažnyčios istoriko ir metraštininko, kū-

ryba. Šia kūrybinio darbo sritimi K. Olšauskas susidomėjo ir pradėjo rašinėti tokio pobūdžio straipsnelius 1937–1940 metais redaguodamas „Žemaičių Prieteliaus“ savaitraštį. Svarbiausią impulsą tokiam darbui suteikė tragiški laikmečio įvykiai – pirmosios sovietinės okupacijos, grubus ir žiaurus Bažnyčios persekiojimas. Iki šiol istorikai, rašantys apie sovietinės valdžios ir katalikų Bažnyčios santykius 1940–1941 metais, tarsi nepastebi informatyvios dr. K. Alšeno (K. Olšausko) knygutės „Krikščioniškoji Žemaičių didybė“. Joje tokie K. Olšausko žodžiai: „*Šiuo savo straipsniu aš noriu atskleisti tik vieną tautos kovų puslapį, kaip, būtent, ji saugojo krikščioniškąją sąmonę, ir kaip toji sąmonė iš jos buvo plėšiama. Kadangi iki šiol neturime davinių iš visos Lietuvos, o tik iš mums artimiausio Žemaičių krašto, dėl to čia ir pavaizduosiu krikščioniškąją Žemaičių didybę, taip gyvai pasireiškusią per vienus bolševikų valdymo metus*“ [19]. Ir apie tai toje knygutėje – straipsnyje pasakojama, pateikiant persekiojimo įvykių detalią chronologiją bei kruopščiai surinktus statistinius duomenis. Beje, pagal analogiją Vaižganto išleisti M. Valančiaus knygai „Maskoliams katalikus persekiojant“ ir K. Olšauskas šios knygutės pirmąjį skyrių pavadina „Bolševikams katalikus persekiojant“. Ši paralelė tiksliai pristato bolševikų vykdytus Katalikų Bažnyčios persekiojimus, kaip carinės Rusijos politikos Lietuvos atžvilgiu tąsą.

Antrasis K. Olšausko darbas iš Katalikų Bažnyčios Lietuvoje istorijos yra monografija apie savo bendražygį ir mokytoją prelatą Praną Urbanavičių [20], Žemaičių krašto švietėją, spaudos draudimo laikmečio kovotoją, „Apžvalgos“ redaktorių, vėliau Telšių vyskupijos generalvikarą. Šiame darbe K. Olšauskas atsiskleidžia ne tik kaip talentingas rašytojas, kruopštus istorikas, bet ir kaip didis savo gimtųjų Salantų mylėtojas. Monografija baigiama prelato Prano Urbanavičiaus parašytų straipsnių ir knygų bibliografijos sąrašu. O kas sudarys panašią kunigo Kazimiero Olšausko darbų bibliografiją?

Skaitant „Žemaičių žemėje“ (1995 m. Nr. 4) išspausdintus K. Olšausko laiškus iš sovietinio Gulago, matosi, kad jis labiausiai ilgėjosi kuniškiškos tarnybos: „*Išieginėmis dienomis užsivelku Ponios prisiustą kostiumą, tačiau širdies gelmėje slypi sutanos ilgesys. Kada nors vėl ją, mamytės išsaugotą, užsivilksiu ir sušlamėsiu ties šventais laiptais...*“ [21]. Ši paskutinė kun. Kazimiero Olšausko svajonė neišsipildė... Neužilgo po šio laiško parašymo sušlamėjo jis ties šventais amžinybės vartais ne mamytės išsaugotą sutaną vilkėdamas, bet laimėjęs kankinystės vainiką... Lietuvis, mūsų amžininkas teologas ir kankinys įsijungė į pirmųjų amžių kankinių – apologetų būrį... Tebūna jam ten gera...

NUORODOS:

1. Olšauskas K. Visatos anakefalajozė Kristuje // *Židinys*. 1938. Nr. 12. P. 641–655.
2. Olšauskas K. Teologiškoji lyčių metafizika // *Židinys*. 1938. Nr. 4. P. 472–490.
3. Alšėnas K. Prelatas Pranas Urbanavičius. Telšiai. 1944.
4. Alšėnas K. Krikščioniškoji Žemaičių didybė. Telšiai. 1941.
5. Petrėnas J. (red.) Pijus X. „Ateitis“. Bruklinas, N. Y. 1958. P. 143–177.
6. Olšauskas K. Visatos anakefalajozė Kristuje // *Židinys*. 1938. Nr. 12. P. 648.
7. P. 648.
8. Olšauskas K. Visatos anakefalajozė Kristuje // *Židinys*. 1938. Nr. 12. P. 648–649.
9. Olšauskas K. Visatos anakefalajozė Kristuje // *Židinys*. 1938. Nr. 12. P. 648–650.
10. Maceina A. Krikščioniškos moterystės prasmė // *Židinys*. 1937. Nr. 7. P. 4–19; Maceina A. Moterystės pagrindai // *Židinys*. 1937. Nr. 8–9. P. 139–151; Maceina A. Kūdikis ar asmens pilnatvė // *Židinys*. 1937. Nr. 12. P. 514–528.
11. Olšauskas K. Dėl krikščioniškosios moterystės tikslų // *Židinys*. 1937. Nr. 10. P. 341–344.
12. Olšauskas K. Teologiškoji lyčių metafizika // *Židinys*. 1938. Nr. 4. P. 472–490.
13. Maceina A. Kūdikis ar asmens pilnatvė // *Židinys*. 1937. Nr. 12. P. 514.
14. Katechizm Koscioła katolickiego. Pallotinum, Poznan. 1994. P. 532–537.
15. Wojtyła K. Meilė ir atsakomybė. Vertė R. Plečkaitis. Vilnius. „Alka“. 1994. P. 307–308.
16. Alšėnas K. Apie Krikščioniškąją moterystę. Telšiai. 1937.
17. Olšauskas K. Teologiškoji lyčių metafizika // *Židinys*. 1938. Nr. 4. P. 472–473.
18. Girnius J. Maceina Antanas // *Lietuvių enciklopedija*. T. 17. Bostonas. 1959. P. 17.
19. Alšėnas K. Krikščioniškoji Žemaičių didybė. Telšiai. 1941. P. 3.
20. Alšėnas K. Prelatas Pranas Urbanavičius. Telšiai. 1944.
21. Olšauskas K. 1954 m. balandžio 29 d. laiškas, rašytas pažįstamai į Kretingą // *Žemaičių žemė*. 1995. Nr. 4 (9). P. 16.

Danutė Mukienė

„ŽEMAIČIŲ PRIETELIAUS“ REDAKTORIUS

Žemaičių krašto spauda, ypač tarpukario metų, iki šiol nei Lietuvos, nei užsienio spaudos tyrinėtojų plačiau neanalizuota. Tuo tarpu ji itin įdomi ir savita.

Vienas iš pagrindinių ir labiausiai skaitomų laikraščių Žemaitijoje tarpukario metais buvo „Žemaičių Prieteliaus“ savaitraštis – katalikiškos, tautiškos, demokratiškos orientacijos Žemaičių, o vėliau – Telšių vyskupystės leidinys, skirtas visuomenei šviesti. Jis ėjo nuo 1925 m. kovo 18 d. iki 1940 m. liepos mėn. Pradžioje savaitraštis buvo leidžiamas Kaune ir skirtas Žemaičių vyskupystei, o vėliau, 1926 m. įkūrus Telšių vyskupystę, ėmus veikti Telšių vyskupystės spaustuvei, leidinio redakcija persikėlė į Telšius. Čia pat, Žemaitijos sostinėje, Telšių vyskupystės spaustuveje, jis buvo spausdinamas iki pat uždarymo. „Žemaičių Prietelių“ yra redagavęs kun. P. Ramanauskas, J. Mačernis, kun. P. Maželis, K. Berulis, kun. F. Gureckas, kun. V. Motekaitis. 1938 m. „Žemaičių Prieteliaus“ penkiasdešimtojo numerio informacijoje „Pasikeitimai „Žemaičių Prieteliaus“ redakcijoje“ skaitytojams buvo pranešta, kad „*Kun. V. Motekaičiui šiomis dienomis atsisakius iš redaktoriaus pareigų, „Žemaičių Prieteliaus“ redagavimą perima Telšių kunigų seminarijos profesorius kun. Dr. K. Olšauskas. Naujasis redaktorius pareigas pradės eiti nuo sekančio numerio. Kun. V. Motekaitis „Ž. Pr.“ redaktoriumi išbuvo nuo 1936 m. lapkričio 10 d.*“

Kazimieras Olšauskas „Žemaičių Prieteliaus“ skaitytojams neblogai buvo žinomas iš ankstesnių savo publikacijų šiame leidinyje, kuriame jis aktyviai pradėjo bendradarbiauti iš karto po to, kai, 1936 m. baigęs studijas Ro-

moje, sugrįžo į Lietuvą ir 1936 m. rugpjūčio 30 d. buvo paskirtas Telšių kunigų seminarijos dėstytoju.

Kaip nurodo Telšių vyskupystės kurijoje saugoma kun. dr. K. Olšausko asmens byla, oficialiai „Žemaičių Prieteliaus“ redaktoriumi K. Olšauską Telšių vyskupas paskyrė 1938 m. gruodžio 9 d. Redaguodamas leidinį K. Olšauskas toliau profesoriavo Telšių kunigų seminarijoje.

Redaktorių pasikeitimą „Žemaičių Prieteliaus“ skaitytojai pirmiausia pajautė leidinio formato pasikeitimu – nuo 1938 m. Nr. 51 šio savaitraščio formatas buvo dvigubai didesnis, negu anksčiau.

1952 metų pirmajame „Žemaičių Prieteliaus“ numeryje išspausdintame Telšių vyskupo Justino Staugaičio palaiminime laikraščiui ir jo skaitytojams rašyta: „(...) *Laikraštis yra ne tik žinių nešiotojas, bet jis yra ir mūsų mokytojas. (...) „Žemaičių Prietelius“ yra grynai katalikiškas laikraštis, taigi jis kaip tik tinka katalikams*“.

Redaguodamas „Žemaičių Prietelių“ kun. dr. K. Olšauskas kaip tik daugiausia dėmesio skyrė šio leidinio katalikiškai orientacijai – tiek jame publikuodamas savo darbus, tiek ir spausdindamas jame kitų Telšių vyskupystės kunigų straipsnius, pateikdamas plačią informaciją apie parapijų gyvenimo aktualijas Žemaičiuose, visoje Lietuvoje, taip pat ir kituose katalikiškuose kraštuose.

Įsigilinus į kun. dr. K. Olšausko rašytinį palikimą, darome išvadą, kad didžiausią įtaką formuojantis jo – žmogaus, Bažnyčios tarno, spaudos bendradarbio – pažiūroms ir darbo principams turėjo mokytojų pavyzdys. Pirmiausia tą galime pasakyti apie prelatą Praną Urbanavičių, kuris K. Olšauską mokė tikėjimo tiesų, kurio žodžio paveikti K. Olšausko tėvai apsisprendė leisti savo sūnų į kunigus. Įsigilinus į prelado Prano Urbanavičiaus ir kun. dr. Kazimiero Olšausko gyvenimą ir veiklą, rasime daug bendro. Abu jie kilę iš to paties Žemaitijos pajūrio krašto (Kretingos apskrities), abu savo gyvenimą susiejo su Bažnyčia ir tarnaudami Jai nuolat švietė žmones, tam pasirinkdami ne tik sakyklą, bet ir spaudą. P. Urbanavičius pradėjo nuo „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgos“, K. Olšauskas – nuo „Žemaičių Prieteliaus“ ir „Židinio“. Abu jie didelį dėmesį skyrė ir populiarių knygelių religijos klausimais rašymui bei leidimui. Gilindamiesi į Žemaičių (vėliau – Telšių) vyskupystės spaudos istoriją, galime sakyti, kad būtent kun. dr. K. Olšauskas pratęsė P. Urbanavičiaus 1908–1927 metais šioje vyskupijoje suformuotą tokių religinių šviečiamojo pobūdžio knygelių leidybą. 1937 m. K. Olšauskas, pasirašydamas *Dr. K. Alšeno* slapyvarde, Telšių vyskupystės spaustuveje iš-

leido pirmąją tokią savo knygelę – „Apie krikščioniškąją moterystę“, kurios paantrašoje paaiškinama, kad ji skirta jaunavedžiams pagalvoti prieš sukuriant jiems šeimą. Tai pirmoji šioje vyskupijoje ir vyskupystės spaustuovėje išleista knygutė iš tarpukario metais Žemaičiuose buvusios populiarios knygų serijos „Katalikiškos šeimos biblioteka“. Simboliška, kad ir šios knygelės išleidimą kartu su kan. P. Ramanausku palaimino tuo metu jau Telšių vyskupijos generalvikaru dirbęs prelatas P. Urbanavičius.

Antrąją tokio tipo šviečiamąją pobūdžio knygelę – „Apie religinį kataliko gyvenimą“ – K. Olšauskas (taip pat Dr. K. Alšeno slapyvardžiu) išleido 1938 m. Tai buvo penktasis „Katalikiškos šeimos bibliotekos“ leidinys.

1941 m. Telšiuose, vyskupystės hierarchų paragintas, K. Olšauskas išleido didelę išliekamąją vertę turinčią ir istorikų dėmesio vertą knygutę „Krikščioniškoji Žemaičių didybė“, kuri tapo pagrindiniu įkalčiu K. Olšausko byloje, pokario metais nuteisiant jį 10-iai metų kalėti. Didžiausias ir reikšmingiausias K. Olšausko darbas, pateikiantis daug itin vertingų žinių iš Žemaičių krašto spaudos, kultūros bei vyskupystės istorijos yra jo Telšiuose išleista gausiai iliustruota monografija „Prelatas Pranas Urbanavičius“.

Visos keturios šios knygelės (leidinių tiražas jose nenurodomas) sovietiniais metais buvo išimtos iš Lietuvos bibliotekų ir net muziejuose vengta jas saugoti. Na, o tie, kurie šiuos leidinėlius turėjo savo asmeninėse bibliotekose, nenorėdami atsidurti ten, kur buvo išsiųstas jų autorius, knygeles buvo užkišę kuo giliau. Pokario metais buvo sunaikinta didelė dalis Telšių vyskupystės, jos spaustuovės, bibliotekos, Kunigų seminarijos archyvo. Spėjama, kad tuo metu žuvo ir nemažai K. Olšausko leidinių, dokumentų, galėjusių plačiau atskleisti įdomią ir spalvingą kun. dr. K. Olšausko asmenybę.

Oficialiai K. Olšausko išleistos knygutės po jo nuteisimo Lietuvoje buvo saugomos tik KGB žinioje buvusiuose knygų fonduose, kad, reikalui iškilus, būtų galima patikrinti, ar tikrai surasta uždrausta knygelė... Tokie fondai Lietuvoje po Nepriklausomybės atkūrimo tapo prieinami visiems Lietuvos piliečiams. Būtent šiuose fonduose, pradėjus rinkti K. Olšausko kūrybinį palikimą, pavyko surasti ir minėtas knygytes. Dekodami dabartiniams šių fondų darbuotojams už suteiktą galimybę paskleisti tų leidinių turinį visuomenėje, turime pasakyti, kad šiandien dar negalime tvirtinti, kad tik šias keturias knygytes K. Olšauskas išleido. Nors minėtuose buvusiuose knygų spec. fonduose ir aplankytose svarbiausiose Lietuvos bibliotekose daugiau kun. dr. K. Olšausko išleistų knygų, brošiūrų ir nepavyko rasti, neatmetama tikimybė, kad jų galėjo būti ir daugiau, tačiau likusios neišsaugotos arba jų nerasta.

Redakcijos darbuotojai, rinkdami kun. dr. K. Olšausko kūrybinį, kitą rašytinį palikimą, susidūrė su nenumatyta kliūtimi: nei Telšių miesto, nei didžiausiose ir svarbiausiose Vilniaus bibliotekose nesuradome K. Olšausko publikuotų darbų (ir net svarbiausių) bibliografijos. Kadangi Lietuvoje tarpukario ir karo metais buvo leidžiami keli šimtai laikraščių ir žurnalų, pirmiausia peržiūrėjome tuos, kuriuose, kaip rodė įvairūs rašytiniai šaltiniai (enciklopedijos, K. Olšausko baudžiamoji byla, jo giminių atsiminimai), K. Olšauskas dažniausiai bendradarbiaudavo. Tokie leidiniai yra trys: „Žemaičių Prieteliaus“, „Žemaičių žemės“ laikraščiai ir „Židinio“ žurnalas. Šioje knygoje kaip tik ir pateikiamos K. Olšausko publikacijos, 1936–1944 metais paskelbtos šiuose leidiniuose (kitoje to laikotarpio Lietuvos periodinėje spaudoje K. Olšausko publikacijų nerasta). Iš minėtų trijų leidinių stengtasi surinkti ir perspausdinti visas K. Olšausko publikacijas, nors dalis iš jų viena kitą ir pakartoja (ypač tai būdinga publikacijoms apie krikščioniškąją moterystę ir K. Olšausko, kitų Žemaitijos kunigų tuo metu užimtą poziciją dėl Lietuvos Vyriausybės ruošto civilinės santuokos įstatymo. Daugelis faktų, paminėtų knygelėje „Prelatas Pranas Urbanavičius“, kartojasi ir kun. dr. K. Olšausko 1938 m. rugsėjo 15 d. „Žemaičių Prieteliuje“ paskelbtame straipsnyje „Mes tyliai kovojom...“, kuris skirtas prelado P. Urbanavičiaus 70-mečiui. Visos kitos publikacijos – tai saviti ir gana plačios tematikos kun. dr. K. Olšausko darbai, kuriuos pabandėme suskirstyti į keletą dalių. Pirmiausia tai didžiausią mokslinę vertę turintys teologijos darbai, paskelbti „Židinyje“ – viename iš populiariausių tarpukario metų Lietuvos kultūros, švietimo žurnalų. Labiausiai išskirtinas straipsnis „Visatos anakefalajozė Kristuje“ (Židiny. 1938. Nr. 12. P. 641–655) – apie jį plačiau – kun. Jono Borutos SJ rašinyje „Tragiško likimo teologas“. Kiti du darbai: „Dėl krikščioniškosios moterystės tikslų“ (Židiny. 1937. Nr. 10. P. 341–344), „Teologiškoji lyčių metafizika“ (Židiny. 1938. Nr. 4. P. 472–490) gimė K. Olšauskui įsijungus į polemiką su žinomu lietuvių filosofu dr. Antanu Maceina apie krikščioniškosios moterystės prasmę ir tikslus. Perskaitę šiuos straipsnius, tokio aštraus susikirtimo, koks būdavo tarp kun. dr. K. Olšausko mokytojo P. Urbanavičiaus ir jo oponentų „Žemaičių ir Lietuvos Apžvalgos“ puslapiuose, nerasime, tačiau „Apžvalgos“ laikų dvasia ir prelado P. Urbanavičiaus publicistinės plunksnos įtaka šiuose K. Olšausko darbuose jaučiama. Tas pats pasakytina ir apie didelį pluoštą K. Olšausko darbų, išspausdintų „Žemaičių Prieteliuje“ 1937–1940 metais ta pačia tema. K. Olšauskas juose ne tik aiškina Katalikų Bažnyčios mokymą apie krikščioniškosios

moterystės esmę, bet ir išsako kategorišką Žemaičių kunigų, savo paties nusistatymą prieš tuo metu ruošą civilinės santuokos įteisinimą Lietuvoje ir kritikuoja tuos visuomenės veikėjus, kurie pritarė tokio įstatymo priėmimui. Kun. dr. K. Olšausko darbuose priekaištų susilaukia ir svarbiausi Lietuvos periodiniai leidiniai, kurie laikėsi nuošalyje priimant minėtą įstatymą arba pritarė jo priėmimui.

1939–1940 metais krikščioniškosios moterystės, civilinių jungtvių temos dominuoja tiek „Žemaičių Prieteliaus“ pagrindiniuose straipsniuose, tiek ir šio laikraščio savaitės spaudos, laiškų apžvalgose. Dažnai po šiomis publikacijomis kun. dr. K. Olšauskas pasirašo *Dr. K. Alšeno* slapyvardžiu arba inicialais *K. K. O.* Neabejotina, kad *K. K. O.* inicialais pasirašyti straipsniai – kun. dr. K. Olšausko darbai, todėl jie įtraukti ir į šią knygą. Na, o štai 1940 metais „Žemaičių Prieteliuje“ išspausdintų savaitinių spaudos apžvalgų „Civilinės ištukos gynėjai“ (Nr. 16) bei „Konsolidacija ir civ. metrikacija“ (Nr. 17) autorystė, nors šie rašiniai pagal publikacijų tematiką, pateikimo būdą ir priskirtini kun. dr. K. Olšauskui, lieka neaiški – po šiomis apžvalgomis niekas nėra pasirašęs. Jos neįtrauktos ir į šią knygą. Apsispręsti padėjo ir tas faktas, kad tomis temomis tais metais „Žemaičių Prieteliuje“ rašė ir kiti autoriai, todėl visus straipsnius civilinės metrikacijos ir krikščioniškosios moterystės klausimais, išspausdintus „Žemaičių Prieteliuje“ 1936–1940 metais, priskirti kun. dr. K. Olšauskui nėra pagrindo, nors tikėtina, kad kai kurios nepasirašytos publikacijos tiek minėtomis, tiek ir kitomis temomis gali priklausyti jam.

Kitą gana didelę grupę kun. dr. K. Olšausko „Žemaičių Prieteliuje“ publikuotų darbų sudaro rašiniai, įėję į straipsnių ciklą „Religiniai pašnekesiai“, kurie pradėti spausdinti 1937 m. trečiame leidinio numeryje ir baigti šešioliktime. Po paskutiniojo šio ciklo skyrelio „Tvarka gyvybės pasaulyje“ yra nuoroda „*Bus daugiau*“, tačiau vėliau kitų straipsnių po šia rubrika „Žemaičių Prieteliuje“ nespausdinta. Pradėdamas šių straipsnių ciklą, autorius nurodė, kad jų tikslas – sudominti skaitytojus katalikų tikėjimo tiesomis, nes „visa tai, kas kadaise namie ar mokykloj buvo išmokta, dabar turi būti atšviežinta, praplėsta, pagilinta ir tvirčiau pagrįsta“. „Religiniuose pašnekesiuose“ pradėtą darbą kun. dr. K. Olšauskas tęsia kituose savo darbuose ir pirmiausia „Žemaičių Prieteliaus“ 1937 m. septynioliktime numeryje išspausdintoje publikacijoje „Kvailys tarė savo širdyje: nėra Dievo“, kurios pateikimo principai tokie pat, kaip ir minėtame cikle, nors čia ir nėra „Religinių pašnekesių“ rubrikos. Reikia manyti, kad tai buvo autoriaus bandymas atsi-

plėsti nuo ankstesnio tikėjimo tiesų dėstymo pobūdžio ir pereiti prie savarankiškų straipsnių. Skaitant „Religinius pašnekesius“, peršasi išvada, kad autorius ruošėsi išleisti (gal net ir buvo išleidęs) tokio ar panašaus pavadinimo knygutę. Gali būti ir taip, kad jos, kaip ir pačių „Religinių pašnekesių“, kun. dr. K. Olšauskas nepabaigė.

1938 m. K. Olšauskas „Žemaičių Prieteliaus“ skaitytojus savo publikacijomis džiugindavo retokai. Visai kas kita – 1939-ieji metai. To laikotarpio jo straipsnių tematika itin įvairi ir įdomi. Juose daugiau pateikiama informacijos apie padėtį kituose katalikiškuose kraštuose, operatyviai reaguojama į skaitytojų laiškuose dėstomas mintis įvairiais religijos klausimais, aiškinamas Bažnyčios požiūris į vargšus ir piniguočius, įtaigiai išsakoma nuomonė apie būtinumą kiek įmanoma geriau panaudoti moderniausią techniką (konkrečiai – kiną) populiarinant Bažnyčios mokslą. Kun. dr. K. Olšauskui priskirtinas ir straipsnis „Žem. Kalvarijos istorija“, išspausdintas 1939 m. „Žemaičių Prieteliaus“ dvidešimt septintame numeryje, nors dėl šio straipsnio autorystės galima ir kiek suabejoti, nes kun. K. Olšausko pavardė nurodyta ne po pačiu straipsniu, o tik po trumpa informacija apie aukas įrengti arnotą švenč. Dievo Motinos garbei Žemaičių Kalvarijoje, kuri spausdinama tuoj pat po straipsnio pabaigos.

Tuo laikotarpiu kun. dr. K. Olšauskas spaudoje neužmiršta ir polemikos su savo oponentais. 1940 m. „Žemaičių Prieteliaus“ septintame numeryje apie modernišką žmogų ir askezę jis plačiai diskutuoja su p. Civių, savo poziciją, kuri gerokai skyrėsi nuo kun. dr. K. Olšausko, išdėsdamas „XX amžiaus“ leidinyje. Tų pačių metų ketvirtame „Žemaičių Prieteliaus“ numeryje kun. dr. K. Olšauskas karštai reaguoja į 1940 m. sausio 5 d. Lietuvos tautininkų suvažiavime tautininkų „grietinėlės“ užimtos pozicijos Katalikų Bažnyčios atžvilgiu. Tame pačiame leidinio numeryje – spalvingas, informatyvus jo rašinys „Mačiau Vilnių – šaunų miestą“ apie paties redaktoriaus kelionę į Vilnių, ten vykusią Katalikų blaivybės draugijos konferenciją. Vienas iš paskutiniųjų kun. dr. K. Olšausko rašinių, paskelbtų „Žemaičių Prieteliuje“ – 1940 m. birželio 21 d. išspausdintas jo straipsnis „Mūsų Vyskupo jubiliejus“, skirtas Telšių vyskupo Justino Staugaičio kunigystės 50-ies metų sukakčiai.

Paskutinis „Žemaičių Prieteliaus“ numeris išėjo 1940 m. birželio 28 d. Jį pasirašė K. Olšauskas. Tolesnį šio laikraščio leidimą uždraudė Lietuvoje įsigalėjusi sovietinė valdžia.

Apibendrinant kun. dr. Kazimierio Olšausko vaidmenį leidžiant „Žemaičių Prietelių“, reikia pažymėti, kad būtent tuo laikotarpiu, kai jis reda-

gavo šį leidinį, laikraščio populiarumas Žemaičiuose itin išaugo. Pirmiausia dėl to, kad leidinyje 1938–1940 metais labai daug dėmesio buvo skiriama ne tik Telšių vyskupijos, atskirų jos parapijų gyvenimo klausimams, religinių tiesų dėstymui, bet nemažai vietos užimdavo ir kvalifikuotai paruošti ir operatyviai spaudai pateikiami rašiniai ūkio, politikos, kultūros, meno klausimais. Šiame leidinyje tuo laikotarpiu nemažai publikuota ir grožinės literatūros kūrinių. Dažname numeryje galėdavai rasti skyrelius, pažymėtus rubrikomis „Žemaičių krašto žinios“ (platūs informacijų rinkiniai iš visos Žemaitijos), „Telšių kronika“, „Sveikata“, „Lietuvos įvykiai“, „Radijas“, „Plačiame pasaulyje“, „Įvairumai“, „Turgaus kainos“. Nemažai įdomių publikacijų spausdinta ir skyreliuose „Bažnytinė apžvalga“, „Krikščionybės kelias į Lietuvą“. Plačiai rašyta apie elektrifikaciją Žemaičiuose, gana objektyviai buvo nušviečiama Antrojo pasaulinio karo eiga. Tais metais „Žemaičių Prieteliuje“ publikuota daug vyskupo J. Staugaičio straipsnių. Laikraštyje dirbo, bendradarbiavo būrys didelę įtaką Žemaitijoje turėjusių kunigų, pripažintų žurnalistų, kultūros, mokslo žmonių. Būtent tuo laikotarpiu „Žemaičių Prieteliuje“ buvo pradėtas spausdinti ir skyrelis „Žemaitiška Pastogė“, kuriame publikuoti žemaitiškai parašyti įvairių žanrų darbeliai. 1943 metais „Žemaičių žemės“ savaitraštyje išspausdintame rašinyje „Žemaitiškosios Kertelės rašybos istorija ir pagrindiniai dėsniai“ nurodoma, kad „*Žemaičių žemės*“ tarmės skyrelis nebus kokia pirmiena. Pasidairę atgal, paskutiniųjų metų prieš bolševikmetį „Žemaičių Prieteliuje“ (nuo 1939 m. Nr. 21 iki 1940 m. Nr. 26) rasime tokią „Žemaitišką Pastogę“, kurioje Žemaičių tarme spausdinta tautosaka ir kitkas. „Pastogė“ turėjo ir savą sutvarkytą rašybą. Jos autorius – Br. Jurgutis (dabar kunigas Mažeikiuose). „Žemaičių Pastogė“ ir jos žemaitiškoji rašyba išvydo šviesą poros laimingų aplinkybių dėka, būtent, kad „Žemaičių Prietelių“ redaguoti buvo pavesta žemaičiui kun. Dr. K. Olšauskui (kilimo nuo Salantų) ir kad Telšių kunigų seminarijoje tuo metu buvo lituanistiką studijavęs nepaprastai energingas žemaitis, minėtas klierikas Br. Jurgutis (nuo Darbėnų). Br. Jurgutis seminarijoje suorganizavo Žemaičių tarmės būrelį ir ėmėsi Žemaičių rašybos sudarymo. Šios rašybos atskirais klausimais tarėsi su prof. dr. A. Saliu ir Žemaičių studentų S. Daukanto draugijos nariais lituanistais. Kai sudarytoji rašyba „Pastogėje“ buvo paskelbta ir praktiškai imta vartoti, prof. A. Salys ją buvo patenkintas ir pritarrė.“ Šios žemaitiškos rašybos, spaudos tradicijas perėmė 1941 metais Žemaitijoje „Žemaičių Prieteliaus“ vietą užėmęs, dalinai šio leidinio tradicijas tęsęs „Žemaičių žemės“ savaitraštis, ėjęs iki 1945 metų pradžios.

„Žemaičių Prieteliuje“ spausdintų žemaitiškų skyrelių populiarumas tarp skaitytojų tais laikais buvo didžiulis. Kaip pažymimima keliose „Žemaičių Prieteliaus“ publikacijose, juos skaitydavo ne tik Lietuvoje gyvenantys žemaičiai, bet savo leidiniuose ten pasirodantiems rašiniams persispausdindavo ir įvairiose užsienio šalyse gyvenantys mūsų tautiečiai.

Žemaitiškos spaudos tradicijos po karo, sovietinei valdžiai netoleruojant regioninio kultūrinio judėjimo, buvo primirštos. Tinkamos sąlygos joms pratęsti susidarė tik Lietuvos atgimimo metais. Tada pradėtas leisti ir pirmasis žemaitiškas laikraštis Lietuvoje „A mon sakaa?“, žemaitiškai ir bendrine lietuvių kalba parašytus straipsnius publikuojantis žurnalas „Žemaičių žemė“. Atgimimo laikotarpiu žemaitiškus skyrelius įsivedė daugelis Žemaitijos miestų ir rajonų laikraščių.

Karo ir pokario metais kun. dr. Kazimieras Olšauskas savo rašinių pasiskelbė nedaug. Vienas iš svarbiausių jo darbų – 1942 m. „Žemaičių žemėje“ išspausdintas informacinių–statistinių straipsnių ciklas „Išvežtieji žemaičiai“, po kuriuo jis pasirašė *Alšėno* slapyvardžiu. Prie šių straipsnių galima priskirti ir 1942 m. vasario 7 d. tame pačiame leidinyje išspausdintą panašios tematikos straipsnį „Raudonojo teroro aukos“, nors po juo autoriaus pavardė ir nėra nurodyta.

1945 metais Lietuvoje į valdžią sugrįžus sovietams, tos publikacijos greitai patraukė jų dėmesį ir jos, kaip ir kun. dr. K. Olšausko leidinys „Krikščioniškoji Žemaičių didybė“, tapo pagrindiniais įkalčiais sovietinei valdžiai, jų žodžiais tariant, įrodant, kad „kun. K. Olšauskas užsiėmė antitarybine veikla“.

Kitas didesnis karo metais kun. dr. K. Olšausko „Žemaičių žemėje“ išspausdintas darbas – rašinys „Dėdė Atanazas“, skirtas kan. Kazimiero Pakalniškio mirties 10-ies metų sukakčiai paminėti. Kaip matyti iš šio darbo, K. Olšausko dėmesį labiausiai traukė šio žmogaus veikla leidžiant „Žemaičių ir Lietuvos Apžvalgą“.

Visos šios paminėtos publikacijos įtrauktos į knygą. Ko gero, kun. dr. K. Olšausko autorystei priklauso ir keletas kitų publikacijų, 1937–1946 metais paskelbtų įvairiuose leidiniuose. Kiek jų ir apie ką jos, atsakyti kol kas negalime, nes per trumpą knygos ruošimo spaudai laikotarpį (1996-uosius metus), jos sudarytojos neturėjo fizinių galimybių peržiūrėti visą tais laikais išleistą lietuvišką spaudą. Nepavyko aptikti faktų, kad kas nors anksčiau būtų rinkęs ir kun. dr. K. Olšausko darbų bibliografiją. Be to, ir „Žemaičių Prieteliaus“ bei „Žemaičių žemės“ kai kurių metų laikraščių komplektuose

trūksta dalies numerių (net Lietuvos valstybinėje M. Mažvydo bibliotekoje), todėl negalime tvirtinti, kad ta K. Olšausko darbų bibliografija, kurią galime sudaryti iš šioje knygoje paskelbtų jo darbų, yra visa.

Įvertinus tai, kiek daug savo darbų 1937–1940 metais kun. dr. K. Olšauskas parašė ir paskelbė „Žemaičių Prieteliuje“, „Židinyje“, bei atsižvelgus į tai, kad tuo laikotarpiu buvo išspausdintos ir dvi jo parašytos knygelės, reikia manyti, kad jei ir buvo dar kur nors tais metais skelbti K. Olšausko darbai, tai jų nebuvo daug. Tokią išvadą darome dėl to, kad sunku patikėti, jog per tokį trumpą laiką šis žmogus, dėstydamas Kunigų seminarijoje, redaguodamas laikraštį, aktyviai dalyvaudamas vyskupystės visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime, dar būtų sugebėjęs ir suspėjęs ką nors didesnio ir reikšmingesnio parašyti. Be to, kaip matyti iš paties kun. dr. K. Olšausko publikacijų, ne tiek jau daug Lietuvoje buvo kultūrinio–šviečiamojo pobūdžio populiarių leidinių, kuriems jis buvo palankus ir kuriuose jis būtų sutikęs skelbti savo darbus.

Kur kas daugiau klaustukų dėl K. Olšausko karo metų publicistinės veiklos. Staigus jo pavardės išnykimas iš „Žemaičių žemės“ laikraščio puslapių – sunkiai paaiškinamas dalykas. Šis laikraštis karo metais ne tik kad plačiai nušviesdavo Antrojo pasaulinio karo įvykių eigą, bet ir daug rašydavo apie Žemaičių krašto visuomenės gyvenimo aktualijas, kultūrinius renginius. Nemažai straipsnių spausdinta ir religijos klausimais. Kodėl savo pozicijos visais šiais klausimais šiuo laikotarpiu neišsakydavo kun. dr. K. Olšauskas? Tai klausimas, į kurį, leidžiant knygą, lieka dar neatsakyta.

Lieka viltis, kad po šios knygos pasirodymo atsilieps su kun. dr. Kazimieru Olšausku bendravę, bent kiek šiame rašinyje pateiktus klausimus galintys paaiškinti žmonės, ir kad spaudoje išvysime naujas publikacijas apie šią šviesią asmenybę, palikusią gražų, reikšmingą pėdsaką Telšių vyskupystės, viso Žemaičių krašto spaudos, kultūros istorijoje.

NUOTRAUKOS IR DOKUMENTAI

Všios šios paminėtos publikacijos įtrauktos į knygos „Kas yra, kas ne“ K. Ošausko autorystei priskaito ir kelias kitų publikacijas. 1935–1946 metais pasakėlių įrašais leidiniuose „Kiek ži“ ir apie kitą sov. ataką, kol kas negalime, nes per sovietų laikų jos rašytojas spaudai laikytas nepažįstas, jos autorystę jos natūralio fizinio galimybių perdavėti visų šiais laikais šleista liečiančia spauda. Nepavyko apskaičiuoti, kad kaip nors anksčiau būtų rinkti ir kiti, de. K. Ošausko darbai bibliografinė „Be to, ir „Zemaitis Brietėliai“ bei „Zemaitis žemės“ kai kurių menų laikraščių komplektuose

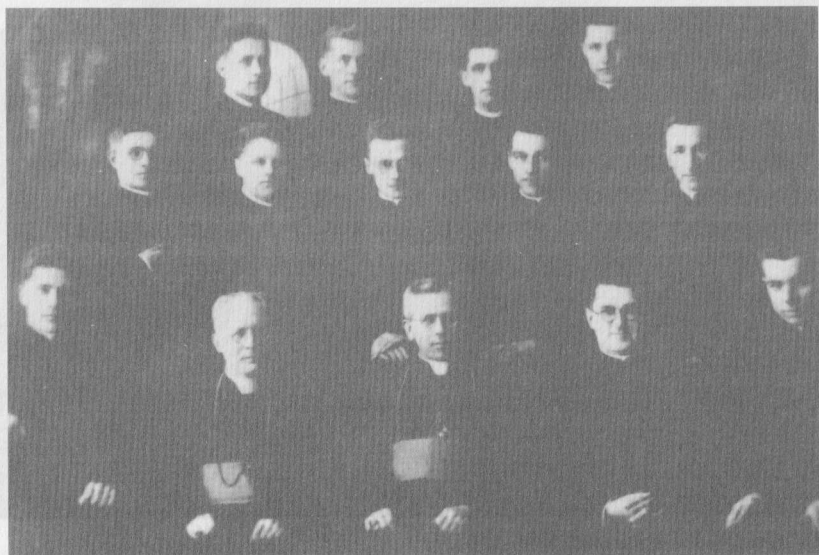
Plungės „Saulės“ gimnazija žiemą

Plungės „Saulės“ gimnazijos V kl. 1925 m.
II-oje eilėje iš kairės į dešinę 4-as stovi K. Olšauskas

Plungės „Saulės“ gimnazijos IV-oji laida. 1928 m.

Telsių kunigų seminarijos vadovybė ir grupė auklėtinių.
III-oje eilėje 1-as iš dešinės stovi K. Olšauskas

Kazimieras Olšauskas (dešinėje) su krikšto tėvu
Juozapu Olšausku

K. Olšauskas Telšių kunigų seminarijoje. 1929 m.

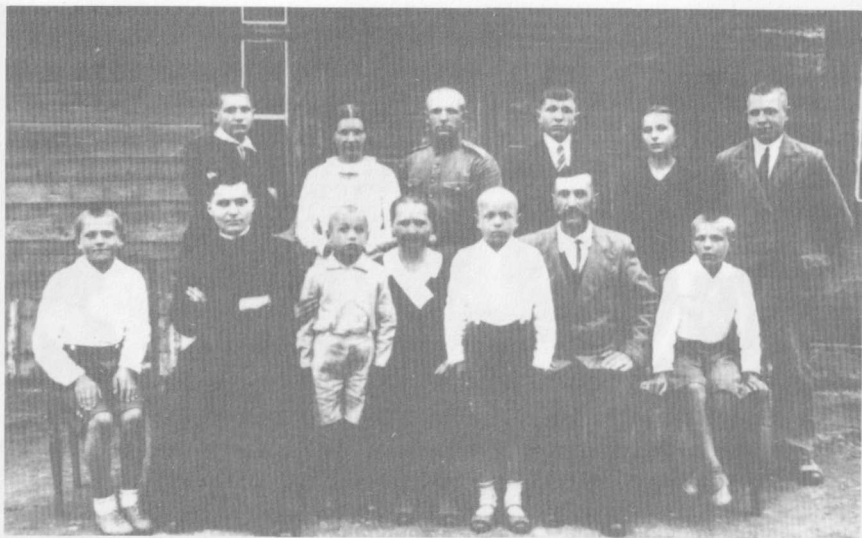
Kun. Kazimieras su broliais ir seserimi. Iš kairės į dešinę: kun. Kazimieras, Emilija, Česlovas;
stovi: Baltramiejus, Algirdas, Eduardas. 1939 m.

Telšių kunigų seminarijos I-oji laida, 1932 m. I-oje eilėje iš dešinės 1-as – K. Olšauskas

Klierikas Kazimieras Olšauskas tėvų sodyboje Žemių kaimo pavasarininkų susirinkimo metu. Jo dešinėje sėdi sesuo Emilija. Apie 1930 m.

Barboros ir Kazimiero Olšauskų šeima.

I-oje eilėje iš kairės į dešinę: Eduardas, kun. Kazimieras, Vincentas, Barbora Olšauskienė, Algirdas, Kazimieras Olšauskas, Vladas; stovi: Baltramiejus, Magdalena, Česlovas, Karolis, Emilija, Juozas

Kun. Kazimiero primicijų Lietuvoje iškilmių dalyviai. 1935 m. liepos 28 d., Žeimiai.

II-oje eilėje iš kairės 6-as tarp tėvų sėdi kun. K. Olšauskas

Kun. Kazimieras Olšauskas sutuokia savo brolių Baltramiejų Olšauską ir Oną Bagdonaite. 1943 m.

Magdalenos Olšauskaitės ir Alfonso Berčio vestuvės. 1940 m.

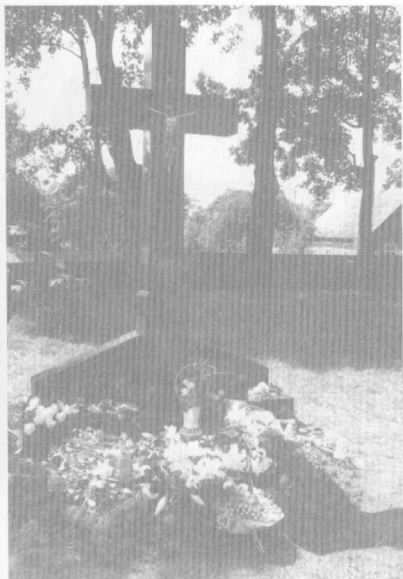

Šventasis Tėve,

Kunigas Kazimieras
Olšauskas,
klūpodamas prie Jūsų Šventenybės
kojų, nuolankiai prašo savo mylimiems
Tėvams, Broliams, Seserims bei
visai Šeiminei iki penktos kartos
paštališko Palaiminimo ir visuo-
tinų atleidų mirties valandoj, jei kuris
ir nebegalėdamas atlikti Švęčinties ir
priūnti šv. Komunijos, tačiau su gilesiu
širdy šauksis švenčiausiojo Jėzaus Vardo

Šv. Pijaus XII-ojo kojų
1838

Olšauskų šeimos paveikslas-relikvija. Paveiksle įrašyti kunigo
K. Olšausko maldos, kurią jis meldė klūpėdamas prie Švento
Tėvo Pijaus XII-ojo kojų, žodžiai

Kun. dr. K. Olšausko kalinio laikų nuotrauka, gauta iš Sverdlovsko archyvų

A. a. kun. dr. Kazimiero Olšausko atminimo kryžius, pastatytas Lietuvoje, Salantų RK bažnyčios šventoriuje, pašventintas 1995 07 01

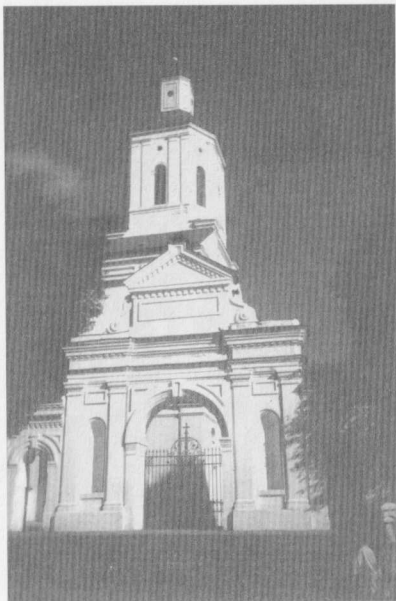
Kapinių, kuriose palaidotas kun. Kazimieras, vaizdas. 1956 m.
Pirmas kryžius iš kairės žymi dr. kun. K. Olšausko kapo vietą

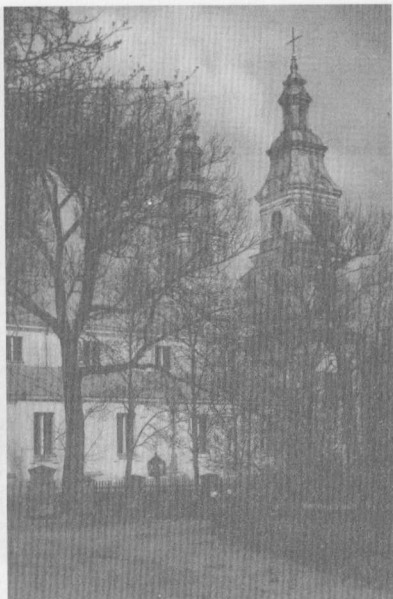
A. a. kun. Kazimiero Olšausko atminimui pastatyto kryžiaus šventinimas, 1995 07 01, Salantai. I-oje eilėje 1-oji – kryžiaus fundatorė, a. a. kun. Kazimiero sesuo Emilija Olšauskaitė-Pakalniškienė, 4-oji – sesuo Magdalena Olšauskaitė-Bertienė tarp giminių

Prelato Prano Urbanavičiaus kapas Salantų bažnyčios šventoriuje

Telšių katedra

Garsioji Žemaičių Kalvarijos bažnyčia

Telšių kunigų seminarija, įsteigta 1927 m., sovietinės valdžios uždaryta 1946 m., atkurta 1989 m.

Taip atrodė kun. Kazimiero Olšausko tėviškė Žeimiuose 1996 m. (tvartai sudegė)

Družinino kapinės, kur palaidotas kun. K. Olšauskas. 1990 m.
Priekyje – a. a. kun. Kazimiero brolis Baltramiejus

ŽEMAIČIŲ PRIETELIUS

Nr. 29 (656)

SAVAITINIS ŽEMAIČIŲ LAIKRAŠTIS

1938. VII. 21 d.

Anglijos karališkoji pora Paryžiuje

Liepos 19 d. Anglijos karalius su karalene atvyko su vizitu į Prancūziją. Paryžius tą dieną nepaprastai pasipuošė. Atvėrė mitybės šimtai tūkstančių prancūzų respublikos ir Anglijos imperijos vėliavų. Prancūzai anglių karalių porą pasitiko labai entuziastiškai. Tas entuziazmas reiškiasi visuose sluoksniuose, nes prancūzai nuo paprasto žmogaus iki ministerio, kiekvienas nori juo glaudžiausios santarvės su Anglija.

gis VI ir karalienė Elžbieta.

Kurį laiką anglių prancūzų glaudesnio susitarinimo idėja stovėjo ant labai silpnų pagrindų. Tačiau politikai suprato, kad abiejų valstybių interesai reikalauja jų santarvės. Tos santarvės didžiausias ugdytojas buvo karalius Eduardas VII, o ir prancūzai pradėjo anglams tiesi ranka. Jurgio V sūnus, kuris su žmona atvyko didžiosios kaimyninės fautos savo vizitu pagerbti, eina toliau tuo pačiu keliu, kurį dik-

Gerb. Kun. Klebonų žiniai

Šiuo pranešama Gerb. Kunigų žiniai, kad J. E. Telšių Vyskupo rudeninės vizitacijos šiemet nebus.

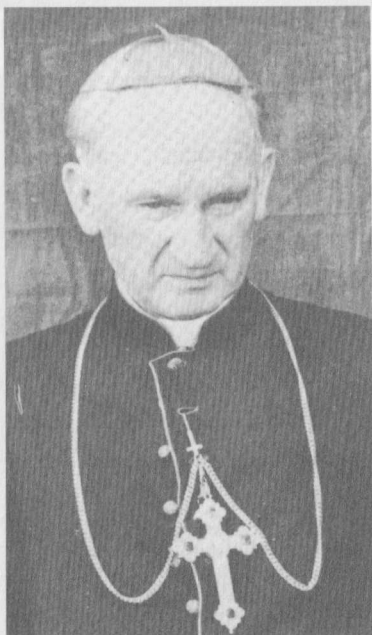
Pr. Urbanavičius

Generalvikaras

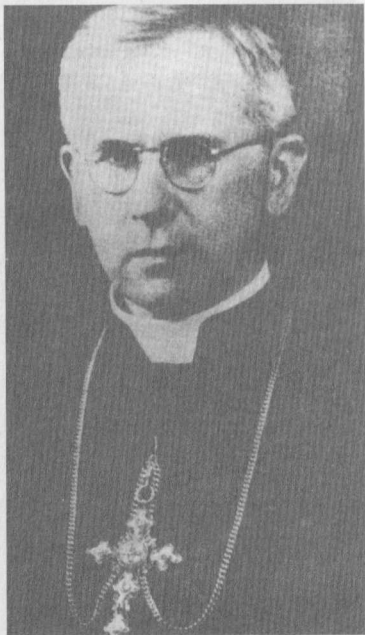
Nacionalistai užėmė daug naujų vietų

Liepos 18 d. nacionalistai pasistūmėjo keliolika kilometrų pirmyn rytų link didžialame nasaukime, kuri fran-

„Žemaičių Prietelius“ – Telšių vyskupijos laikraštis

Telšių vyskupas augziliaras Pranas
Ramanauskas

Telšių vyskupas Vincentas
Borisevičius

Pirmasis Telsių vyskupas Justinas Staugaitis

Fabričņoje,
1954 m. gegužės 17 d.

Brangieji Bēvčai,

Ar šīla pavasario vējliem oimēm Jums ir sava
laishutis, vildamais, kad jūs entisks, aplenkys Jūs
svētus, bekvantājus Babruņgo paaugstē, ir man vēl
parņēs mūs Jūs linauņus zīnē, jop m jaunajā kartā
teberidalinātē bendra pastogē, pindamē īvēsias atēi-
ties vājones. Pašutimē bēvli Čislovā laishkas (II.10) pa-
siektē manē loppē pūš du mēnēvā. Po jū sēkē velykē-
mē muntinyp. Ir jū neskatītē klagdūtē gromatēkē, de-
gīau īkī nō dēvā nēdēn gāvēs jūkio gyvā tēvālo ī Jūs.
Pēcāstē, manē, glūdē tāmē, kad vīr bēvurītē laishkai

Ķ. Pakišķevāos pūmo,
1954 m. gegužės 10 d.

Klagdūtē,

Acidā m atbūdusīa paaugstēlis gūnta! Jau
būs vīas mēmo, kēp gāvā Tavo laishutē, ī tūc tūo-
jau pabrīcīau atbāpņū tāmēne kaltā, ī gykē nō-
rīn m Tāvīn ilgīau ī mūvīrdīcīau patīrēnēkē. Dēl
fo pūcēm draugē m manim atvītoti aut bēvurītē-
ho pagrīndē, velykē pūlīdāu savo mltynīnū draugē
būvēlyē. Nēl m Pūvīkēlīnu! Pūmōim īvērītīklus m-
kandīus. Ir atvīcīcīau čōmāpīkē kumpio, lēīnīnū.
Kīfī gādēpē marmēlādē, dāgty kīausīnīnū lēkītē. Ma-
mē mēgūtī būs pātē mātīcīauvās, sēt vīnū āpīcīau-
vās: nēatīlāīkē nē Vlādē m Jūrīn nē Kāzīp m
kēpītōm. Tāp mēmo kēpīvīrīnānt, ītā jēīnā kōn-
tōrē patīrēnīnyp ī manē tākīa pā vīvīnīnīkē.

Dr. K. Alšėnas

**Prelatas
Pranas
Urbanavičius**

Telšiai

Nr. 1. Katalikiškos Šeimos Biblioteka

Dr. K. Alšėnas

**Apie krikščioniškąją
moterystę**

Jaunavedžiams pagalvoti

NIHIL OBSTAT
Kan. Ramanauskas

IMPRIMATUR
Telšiai, 1937. XII. 6.
Dr. Urbanavičius
vic. gen.

Telšiai 1937

DR. K. ALSĖNAS

**Krikščioniškoji
Žemaičių didybė**

Telšiai 1941

Nr. 5. Katalikiškos Šeimos Biblioteka

Dr. K. Alšėnas

**Apie religinį kataliko
gyvenimą**

NIHIL OBSTAT
Kan. Ramanauskas

IMPRIMATUR
Georg. Narjauskas
Vic. Gen-lis ad int.
Is. VI. 1938

Telšiai — — — — — 1938

Kun. K. Olšausko knygelės, išleistos Telšių vyskupystės spaustuviėje

"TVIRTINU"
"УТВЕРЖДАЮ"

11 декабря 1946 г.

МИНИСТРА РАССЕЛЕНИЯ ЛИТССР

КОВНИН, ЛЕОНОВ

VRKL DVMC, išsavo vitarinių

tvirtinamųjų kasetų

1946 m. gruodžio 11 d. UAB

daugiau kaip 1000

ARŠTA SANKCIONUOJU
ARŠTA SANKCIONIRYU

11.12.46 г. Р. ЛИТОВСКОЙ ССР

МИНИСТРА РАССЕЛЕНИЯ ЛИТССР

КОВНИН, ЛЕОНОВ

VRKL DVMC, išsavo vitarinių

tvirtinamųjų kasetų

1946 m. gruodžio 11 d. UAB

daugiau kaip 1000

NUTARIMAS

(areštui)

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

(на арест)

г.р. Вильнюс, 1946 м. декабря 11, 11 д.н.

А.Ш., Лит. TSR VRKL DVMV Начальник 1 отделения Отдела "О" МГБ ЛССР
Я, УРКМ НКВД Лит. ССР (pareigos — должность)

Капитан ЧЕЧУРОВ

(skyrius ir organas — отдел и орган)

(vardas ir pavardė — звание и фамилия)

Яс гauta medžiaga apie nusikalstamą veiklą ОЛЫШАУСКАС Казимирас сын Казимира,
отрив поступившие материалы о преступной деятельности
года рождения, уроженец мест. Жеймий, Кретингского уезда, ЛССР, литовец
(pavardė, vardas, tėvo vardas ir kt. — Фамилия, имя, отчество и друг.)
СССР, б/парт., с высшим духовным образованием, быв. профессор Тель-
(nustatymo duomenys — установочные данные)
ской духовной семинарии. С 1944 года находится н а нелегальной поло-
и на территории Кретингского уезда.

RADAU:

НАШЕЛ:

ОЛЫШАУСКАС будучи враждебно настроен к советской власти

(bet kurią formą plačiai išdėstyti — в произвольном наложении дается развернутая,

период немецкой оккупации вел активную антисоветскую деятельность.

arešto būtinumo motyvus — мотивировка необходимости ареста,

исал и издал ряд антисоветских брошюр содержащих клеветнические

duotų parodymų — приводятся выдержки из показаний,

зления по адресу руководителей партии и советского правительства.

aktų revizių ištraukas — выдержки из актов обследования ревизи

антисоветскую литературу распространял среди населения Литвы с

(ir kt. — и т. д.)

брением врага народа б.в. епископа БОРИСЯВИЧУС.

После освобождения Красной Армией Литовской ССР ОЛЫШАУСКАС
шел на нелегальное положение и скрывается на территории Таурагского
да.

Антисоветская деятельность ОЛЫШАУСКАС подтверждается пока-
ями свидетелей БЕЛЬСКИС, БЛАЖЕНЕ и ЛУКАШУТЕ.

ESTĀ SANKOJONUMU:

1. d.

2. d.

3. d.

4. d.

5. d.

6. d.

7. d.

8. d.

9. d.

10. d.

11. d.

12. d.

13. d.

14. d.

15. d.

16. d.

17. d.

18. d.

19. d.

20. d.

21. d.

22. d.

23. d.

24. d.

25. d.

26. d.

27. d.

28. d.

29. d.

30. d.

31. d.

32. d.

33. d.

34. d.

35. d.

36. d.

37. d.

38. d.

39. d.

40. d.

41. d.

42. d.

43. d.

44. d.

45. d.

46. d.

47. d.

48. d.

49. d.

50. d.

51. d.

52. d.

53. d.

54. d.

55. d.

56. d.

57. d.

58. d.

59. d.

60. d.

Зам. Министра Третьяковской
Лит. ССР П. О. Л. О. Н. И. К.
УТВЕРЖДАЮ

"19" декабря 1946 года.

NUTARIMAS - ПОСТАНОВЛЕНИЕ

(apie kardomosios priemonės parinkimą—об избрании меры пресечения)

Вильнюс 1946 м. декабря 11 дня

Начальник 1 отделения Отдела "О" МГБ Лит. ССР Капитан ЧЕЧУРОВ
(aktyrius, organas ir pareigos—отдел, орган и должность)

(laipsnis ir pavardė—звание и фамилия)

Лит. TSR VRLK DVMV gauti medžiagą apie nusikalstamąją veiklą — рассмотрев поступившие
М НКВД ЛССР материалы о преступной деятельности:

ОЛЫШАУСКАС

г.

и т.е. Казимирас сын Казимира

и отчество

ро мети 1911

рождения

г.

г.

мест. Жеймай Кретингского уезда ЛССР

и специальности

и специальности

и специальности б.в. профессор Тельшафской духовной семинарии

и специальности

и специальности

и специальности

и специальности б/парт . .

и специальности Высшее духовное

и специальности

и специальности ХОЛОСТ

и специальности т.е. ЛИТОВЕЦ

и специальности нац.

и специальности СССР

и специальности гражданство

и специальности

и специальности

и специальности находится на нелегальном положении на территории Кретинского уезда

и специальности

R A D A U: — Н А Ш Е Л:

ОЛЫШАУСКАС К.с.к.

(pavardė — фамилия)

(tariamas nusikaltimals — подозревается
в преступлениях, предусмотренных

и специальности RSFSR BK 58 п. 10 ч. 1

и специальности str. atsižvelgiant—ст. УК РСФСР, принимая

и специальности

и специальности ОЛЫШАУСКАС

и специальности

(pavardė—фамилия)

и специальности mas laisvėje gali СКРЫТЬСЯ ОТ СУДА И СЛЕДСТВИЯ,

и специальности

и специальности

и специальности

и специальности

и специальности

и специальности

и специальности

и специальности

и специальности

и специальности

и специальности

и специальности

и специальности

РС-1.

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА № 83

Совершенно секретно

Заседания комиссии по пересмотру уголовных дел из лиц, осужденных за контрреволюционные преступления, содержащихся в лагерях, колониях и тюрьмах МВД СССР и находившихся в ссылке на поселении.

ПО ЛИТОВСКОЙ ССР

от 5 марта 1956 г.

СЛУШАЛИ:

ПОСТАНОВИЛИ:

04. Следовало в 10122/3 на осужденного Верховным Судом Литовской ССР по ст. 58-10 ч. II УК РСФСР на 10 лет ИД-ОЛЕГУСКАС Казимираса с. Казимираса, 1911 года рождения.

Приговор по делу оставить без изменений.

докладчик - ст. следователь следств. отдела КГБ при Совете Министров Литовской ССР Капор СТЕПАНОВ.

НАЧАЛЬНИК СЕКРЕТАРИАТА КОМИССИИ ПОДПОИСАНИК (ШУЛЬНИКОВ)

LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Vilnius, Lempiųjų. 24 Tel. 61 05 60
1990 09 06...Nr. 8-14765/90.

PAŽYMĖJIMAS

Siuo pažymima, kad **OLŠAUSKAS Kazimieras, Kazimiero, gim. 1911 m.**

(pavardė, vardas, tėvo vardas, gimimo metai)

Telšiuose
gyvenęs (usi) _____
buvo neteisėtai represuotas (-a) ir išbuvo latvės atėmimo vietoje
Sverdlovsko srityje

nuo **1946 m. gruodžio 24 d.** iki **1954 m. birželio 18 d. -mirė**
tretyje _____ nuo _____ iki _____

Pagal 1990 m. gegužės 02 d. Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl asmenų, represuotų už priešpriešiną okupaciniam režimui, teisių atstatymo“ (jis (ji) yra nekaltas (-a) Lietuvos Respublikai ir yra atstatomos visos jo(jos) teisės.

Siuo pažymėjimas yra pagrįsdas įskaityti jame nurodytą laiką į visų rūšių darbo stažą, taip pat mokėti **Olšauskui Kazimierui, Kazimiero**
(pavardė, vardas, tėvo vardas)

arba jo (jos) įpėdiniams kompensacija ir grąžinti turta Lietuvos Respublikos įstatymais nustatyta tvarka.

Kompensacija išmoka miesto, rajono, kurio teritorijoje asmuo gyvenė iki represavimo, finansų organai.

Konfiskuoto turto grąžinimo arba jo vertės atlyginimo klausimus sprendžia miestų, rajonų savivaldybų, kurių teritorijoje buvo tas turas, vykdomieji organai.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas

M. LOSYS

KARTOT

СВИДЕТЕЛЬСТВО О СМЕРТИ MIRTIES LIUDIJIMAS

Гражданин (ка)
Pilietis (tė)

Olšauskas
Marimoras фамилия — pavardė

умер (ла)
mirtė

мѣсяц
mėnuo

дѣнь
diena

в возрасте
amžiaus

19
metai

года
metai

произведена запись за №
įrašyta

Причина смерти
Mirties priežastis

№

Место смерти: город, селение
Mirties vieta: miestas, kaimas

район
rajonas

область, край
aplinka, kraštas

республика
respublika

Место регистрации
Registracijos vieta

наименование и местонахождение органа ЗАГСа —
civilinės metrikacijos organo pavadinimas ir buvimas

Дата выдачи
Išdavimo data

М. П.
M. P.

Заведующий отделом
registracijos skyriaus vedėjas

IV-OK № 284568

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

г. м.

IV-OK № 284568

Kazimieras Olšauskas
Profesorius, kunigas, Sibiro kankinys

Kun. dr. Kazimiero Olšausko raštų, 1937–1944 metais paskelbtų periodiniuose ir neperiodiniuose leidiniuose, rinktinė. Knygoje publikuojami ir K. Olšausko laišškai, rašyti giminėms ir artimiesiems iš Sibiro, jo gyvenimo ir darbų apžvalga, prisiminimai.

UDK 27(474.5)(091)
Ol-89

Leidinį sudarė Danutė Mukienė, Rozalija Valiūnienė

Redaktorė Danutė Mukienė

Dailininkas Alfonsas Žvilius

Maketavo Arūnas Mazalas

Tekstus rinko Danutė Mukienė ir Andrius Leliuga

Korektoriai: Margarita Gaubytė, kun. Aušvydas Belickas

Leidinyje panaudotos nuotraukos iš kun. dr. Kazimiero Olšausko giminių archyvo

Knygos išleidimą finansavo Eduardas Olšauskas

SL 1023. ISSN 1392-2610. IŠLEIDO ŽEMAIČIŲ
KULTŪROS DRAUGIJOS REDAKCIJA, A. JAKŠTO
G. 5, 2600 VILNIUS. TEL. 61 48 09. TIRAŽAS 1500
EGZ. SPAUSDINO UAB „VILSPA“, VIRŠULIŠKIŲ
SKG. 68, 2056 VILNIUS. UŽSAKYMO NR. 293

KAINA SUTARTINĖ

*Profesorius, kunigas,
Sibiro kankinys*

Kazimieras OLŠAUSKAS gimė 1911 m. sausio 19 d. Kretingos apskrities Salantų valsčiaus Žeimių kaime. Baigęs Telšių kunigų seminariją, 1932–1936 metais mokslus tęsė Romoje – studijavo filosofiją ir teologiją. Į kunigus išventintas 1934 m. Teologijos mokslo daktaro laipsnis suteiktas Romoje, apgynus disertaciją „Tobulumo sąvoka šv. Povilo laiškuose“.

1936 m. grįžo į Lietuvą. Profesoriavo Telšių kunigų seminarijoje – dėstė Šventą Raštą ir teodiciją, lotynų ir vokiečių kalbas. 1937 – 1940 metais redagavo Telšių vyskupystės savaitraštį „Žemaičių Prietelius“, kuriame paskelbė daug savo publikacijų. Brandžiausius straipsnius išspausdino „Židinyje“. Parašė ir Telšių vyskupystės spaustuvėje išleido prelato Prano Urbanavičiaus biografiją, knygeles „Krikščioniškoji Žemaičių didybė“, „Apie krikščioniškąją moterystę“, „Apie religinį kataliko gyvenimą“. Dažniausiai pasirašinėjo dr. K. Alšeno slapyvardžiu.

1946 metais buvo suimtas ir už knygeleje „Krikščioniškoji Žemaičių didybė“ paskelbtus faktus nuteistas dešimčiai metų sunkių darbų kalėjimo. Baigiantis įkalinimo laikui, Sverdlovsko srityje pateko tarp dviejų vagonų ir buvo mirtinai sužeistas. Mirė 1954 m. birželio 18 d. Palaidotas Družinino kapinėse, netoli Turinsko.